UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

R. P. Georgii De Rhodes Avenionensis, È Societate Iesv, Philosophia Peripatetica, Ad Veram Aristotelis Mentem

Rhodes, Georges de

Lvgdvni, 1671

Tractatvs I. De corpore naturali secundùm se. Ad octo libros Aristotelis de Physico auditu.

urn:nbn:de:hbz:466:1-95638

Visual Library

§. II.

Natura & proprietates habitûs Physicæ.

VTrùm videlicet illa sit scientia, etiam diuersa à Metaphysica; vtrùm speculatiua, vtrùm vnica & totalis, plures habens sub se partes. Quæ ferè omnia colligi possunt ex iis quæ in simili ponebam initio Logicæ.

Assertio. Dico tertiò, Physicam esse veram scientiam, speculatiuam, ab aliis distinctam, etiam à Metaphysica.

Physica est scientia. Primam partem negasse dicitur Socrates apud Lactantium *lib.*3o.*cap.*2o. quia cùm intelligeret inueniri non posse naturalia, totum philosophandi studium ad mores conuertit. Sed ratio tamen perspicua est, quia vt aliquis habitus propriè sit scientia, requiruntur tria. Primò, vt notitias habeat certas, & euidentes; deinde vt sit discursiuus, denique vt media demonstrationum illius non sint vniuersalissimæ, ac supremæ causæ, quia per hoc distinguitur ab habitu sapientiæ. Prima conditio Physicæ sine dubio conuenit, quæ procedit per principia necessaria, & per se nota, ex quibus conclusiones elicit infallibiles: de reliquis duabus conditionibus nihil est necesse dicere, quia Physica sine dubio discursiua est, & per causas procedit particulares & creatas: nihil ergo ei deest ad veram rationem scientiæ.

Est speculatiua. Secunda pars asserens speculatiuam esse Physicam, non autem vlla ex parte practicam, à nemine negata est, quia ille habitus simpliciter est speculatiuus, qui vel considerat obiectum non operabile à se, vel obiectum operabile modo non operabili: huiusmodi est habitus Physicæ, qui multa considerat obiecta non operabilia per ipsum, vt cælos, elementa, mixta; & multa considerat operabilia, v. g. operationes mentis, non tradendo regulas & præcepta de illis faciendis vel dirigendis, quod est considerare operabile modo speculatiuo: ergo Physica est speculatiua simpliciter.

Differt à Metaphysica. Tertia pars negatur ab Auersa sentiente, Physicam & Metaphysicam non esse habitus distinctos; quem reiicio in prologo Metaphysicæ, quia nimirum differunt obiectis formalibus hæ scientiæ, habentque oppositas abstractiones.

Quinque illius partes. Dico quartò. Physicam esse scientiam vnam totalem de corpore naturali, constantem ex pluribus habitibus partialibus specie diuersis, pertinentibus ad eandem Physicæ scientiam, quam cum Philosopho diuidere commodè possumus in quinque partes. Prima considerat corpus naturale in genere, quam complexus idem Philosophus est libris quinque *de Physico Auditu*. Secunda considerat corpora simpliciter, ex quibus mundus componitur, quam explicat quatuor libris *de Cœlo*. Tertia considerat corpora mixta in genere, de qua disputatur in duobus libris *de Ortu & Interitu*. Quarta est de mixtis inanimatis, tum imperfectis, vt sunt meteora; tum perfectis, vt sunt mineralia & alia huiusmodi, de quibus dicitur in quatuor libris *Meteororum*. Quinta est de mixto animato, quod explicatur in tribus libris *de Anima*.

Prima obiectio. Obiicitur primò contra id quod dixi, Physicam esse scientiam. Illa non potest esse scientia, cuius obiectum est res variabilis & corruptibilis: huiusmodi sunt res omnes naturales, quas considerat Physica: ergo illa non est scientia.

Respondeo, res naturales esse variabiles secundùm actualem existentiam, quo modo non considerat eas Physica; sed esse prorsus inuariabiles secundùm prædicata essentialia, quo solùm modo sunt obiectum Physicæ.

Secunda. Obiicitur secundò. Ille habitus non est scientia, qui multa cognoscit opinatiuè tantùm, & per coniecturas: Physica cognoscit multa solùm opinatiuè, ac per coniecturas; multarum enim rerum naturalium statum per solas coniecturas dignoscimus: ergo Physica non est scientia.

Respondeo, habitum illum, qui res naturales cognoscit solùm opinatiuè, differre ab illa scientia Physica, quæ certò ac euidenter res easdem cognoscit; cùm illi habitus habeant obiecta formalia diuersa, & subsint diuerso lumini; quamuis fatear quod ad eandem Physicam totaliter sumptam pertinere possunt ea quæ verè sciuntur, & ea quæ cognoscuntur solùm opinatiuè; sic enim eadem Physica totalis est secundùm quid scientia, & secundùm quid opinio.

Tertia. Obiicitur tertiò, Medicinam, Agriculturam, & Alchymiam esse partes Physicæ: illæ sunt practicæ: ergo Physica est practica secundùm aliquas sui partes.

Respondeo negando maiorem, nam Medicina, & aliæ subalternantur quidem scientiæ Physicæ, sed non sunt eius partes; ideò enim tantùm scientiæ sunt, quia sumunt suarum conclusionum præmissas vt probatas à Physica.

TRACTATVS PRIMVS.

De corpore naturali secundùm se. Ad octo libros Aristotelis de Physico Auditu.

VT igitur de hac tota rerum materialium natura dicam clarissimè, methodum Philosophi sequutus ordior ab iis, quæ conueniunt generatim corpori cuilibet naturali. Primò enim quæritur quænam sint partes, & principia ex quibus componitur. Secundò quid sit natura, per quam definitur. Tertiò, quænam causæ, per quas existit. Quartò, proprietates eius quinque, quantitas, infinitas, locus, duratio, motus; in quibus explicandis hoc enitar, vt neque breuitas obsit claritati, neque prolixitas ingerat fastidium.

DISPVTATIO

DISPVTATIO I.

De principiis & natura propria corporum.

Aristoteles 1. *Physic. cap.5. & 6.*

Corpus considerari potest dupliciter.

Sicut Nos ab eo quod esse (inquit Augustin.lib.2. de morib. Manich. cap.2.) *nouo nomine* Essentiam *vocamus; ita veteres, qui hæc nomina non habebant, pro* Essentia *nominabant* Naturam. Potest ergo considerari essentia corporis, vel physicè secundùm partes ex quibus constat, vel quasi metaphysicè, provt per naturam propriè definitur. Quo vtroque modo vt illam considerem, dicendum mihi primò est de principiis Physicis, secundò de natura corporum.

QVÆSTIO I.

De principiis essentialibus & physicis corporum.

Vnumquodque tum nosse arbitramur (ait Philosoph. lib.1.) *cùm causas primas nouerimus, & principia vsque ad elementa.* Continet autem doctrina horum principiorum ex quibus dignoscitur corporum essentia, quinque capita. Primò in communi quid & quotuplex illud sit: secundò sigillatim de materia, de forma, de priuatione, de composito substantiali.

SECTIO I.

De principiis physicis in communi.

Definitio principij in communi.

CErtum est primò, principium in communi (quod sine dubio latiùs patet, quàm principium physicum) rectè definiri, *Est id primum vnde aliquid est, vel fit, vel cognoscitur.* Dicitur primò, *id vnde*, quia inter principium & principiatum necessaria est aliqua connexio, vel ordinis, vel influxus, vel necessariæ habitudinis ad aliud, vel consequutionis ab alio. Aurora dicitur principium diei ratione ordinis; ignis ratione influxus principium est caloris; præmissæ sunt principia conclusionis propter consequutionem; priuatio est principium generationis propter habitudinem necessariam. Dicitur secundò, *vnde aliquid est, aut fit, aut cognoscitur*; quia potest creata quælibet res habere triplex esse: primum est à parte rei in facto esse, habetque principia compositionis, vnde aliquid est: secundum est esse à parte rei in fieri, habetque principia generationis, vnde nimirum aliquid fit: tertium est esse obiectiuum, habetque principia cognitionis, vnde aliquid cognoscitur. Recta igitur est principij definitio, quam proposui ex Philosopho 5. *Metaph. cap.*1.

Conditiones requisitæ ad principium.

Certum est secundò, duas conditiones necessariò requiri ad verum principium. Prima est vt connexionem aliquam habeat cùm principiat, de qua satis dixi. Secunda est vt aliquo modo sit prius quàm principiatum. Est autem prioritas quadruplex, temporis, naturæ, originis, & rationis. *Tempore* prius illud est, quod existit in aliquo instanti in quo nondum existit aliud: prius *naturâ* illud, à quo aliud dependet propter verum influxum. Prioritas *originis* in eo consistit, quod filius v.g. procedat à Patre, Pater autem non procedat à Filio: similiter quod Spiritus sanctus procedat à Patre & Filio, Pater autem & Filius non procedant à Spiritu sancto. Prioritas *rationis* posita in eo est, quod vnum concipi debeat esse priusquam aliud concipiatur; sufficit autem ad rationem principij vna ex illis prioritatibus.

Discrimen eius à causa.

Certum est tertiò, principium latiùs patere, quàm causam, ita vt omnis quidem causa sit principium, sed non omne principium sit causa, quia videlicet causa quælibet influxum dicit & dependentiam, quæ non exiguntur à quolibet principio; sufficit enim ad illud, vt dixi, prioritas originis, aut etiam rationis. Vnde in diuinis persona producens principium est personæ productæ, sed non est causa, quamuis Græci Patres nomen etiam causæ vsurpasse inueniantur in latiori significatione, provt idem est cum principio. His positis de quidditate principij generatim sumpti, duplex de principiis physicis potest esse quæstio: primò, quid illa sint: secundò, quot sint.

§. I.

Principiorum physicorum propria definitio.

Aristotelis definitio.

DIco primò. Principia physica rectè definiuntur, *Ea quæ nec ex se mutuò, nec ex aliis, sed ex quibus omnia fiunt.* Ita docet Philosoph. *cap.*5. de solis agens principiis internis, quæ videlicet sunt de intrinseco conceptu rei; causa verò efficiens & finalis principia externa sunt: sed hæc definitio Aristotelica quædam habet difficilia, quæ vt euoluam.

Prima difficultas.

Obserua primò, esse difficile in hac definitione, quomodo verum sit, quod principia nec ex se mutuò fiant, nec ex aliis; nam forma est ex priuatione, tanquam ex termino à quo; & ex materia, tanquam ex subiecto: materia item & forma definiuntur per genus, & differentiam, tanquam per principia sui esse. Deinde difficile etiam est, quomodo dicantur omnia ex illis fieri, posterior enim particula illa, *Ex*, non videtur eandem habere significationem, quam in prioribus verbis definitionis habuit; nam quando dicitur quod principia non sunt ex se mutuò, vel intelligitur quod non sunt ex se mutuò tanquam ex *subiecto*, vel tanquam ex *partibus*: atqui omnia non sunt ex principiis tanquam ex subiecto, vel tanquam ex partibus; corpus enim non est ex priuatione tanquam ex subiecto, aut tanquam ex parte.

Respondeo, principia nec ex se mutuò esse, nec ex aliis in eodem genere in quo sunt principia, cùm ex ipsis in eo genere sint omnia: v.g. priuatio non fit ex alio termino à quo priuatiuo, & omnia fiunt ex priuatione, tanquam ex termino à quo: materia non fit ex alio tanquam ex subiecto, & ex ea vt subiecto fiunt omnia. Idem dico de forma, ex qua vt termino ad quem fiunt omnia.

Secunda difficultas.

Obserua secundò, difficultatem in ea definitione præterea esse, quomodo illa esse possit bona, cùm nequeat applicari singularibus principiis; non enim dicere licet: Principium physicum est illud, quod nec ex se mutuò, nec ex aliis, &c. & tamen omnis definitio naturæ vniuersalis, si bona

bona sit, conuenit singularibus, v.g. hominis definitio, *animal rationale*, conuenit Petro. A

Respondeo, definitionem hanc principiorum conuenire tantùm principiis *in plurali*, & *collectiuè*, non autem *in singulari*, & *distributiuè*; nam aliæ definitiones traduntur distributiuè, id est sine vlla particula, quæ connexionem importet plurium; & illæ possunt applicari singularibus sub vniuersali contentis, vt, *Homo est animal rationale*. Aliæ traduntur distributiuè simul & collectiuè, quando aliquam habent particulam quæ connexionem importet plurium; & hæ non possunt applicari singularibus sub vniuersali contentis: v. g. hæc definitio, *Coniuges sunt qui matrimonio sunt inuicem iuncti*; non potest applicari vni coniugi. Definitio principiorum, quam proposui, particulam habet, quæ plurium collectionem importat, vnde nec singularibus principiis potest applicari. Possit autem principium in singulari definiri, *Est id primum, ex quo est, vel fit corpus naturale*.

Obserua tertiò, Aristotelem meritò dixisse, principia illa physica manere semper, quia nulla est mutatio substantialis, in qua non reperiantur materia, forma, priuatio. Deinde dixisse, quod illa sunt prima contraria, non quidem omnia, sed formam tantùm & priuationem; quia cùm ad oppositionem priuatiuam reuocari possit alia quælibet oppositio, meritò dicitur prima oppositio, & prima contrarietas.

Prima obiectio. Obiicitur primò, definitionem illam allatam etiam conuenire elementis, quæ non fiunt ex se mutuò, nec ex aliis in eodem genere elementi, sed ex illis omnia fiunt: imò illam causis quoque finali & efficienti conuenire. C

Respondeo, elementa fieri ex se mutuò, & ex aliis, quia fiunt ex sua materia vt ex subiecto, & ex se inuicem; nam ex aqua vt ex subiecto fit aër. Neque omnia ex ipsis fiunt, quia ignis fit, & non fit ex omnibus elementis. Denique conuenit hæc definitio causæ finali, aut efficienti, cùm particula, *Ex*, non designet aliquid extrinsecum, sed intrinsecum; causæ verò finalis & efficiens sunt extrinsecæ ipsis effectibus.

Secunda. Obiicitur secundò, materiam primam & formam materialem habere partes ex quibus componuntur: ergo illæ fiunt ex principiis; nam materia, & forma sunt principia compositi, quia sunt eius partes: ergo partes materiæ & formæ sunt illarum principia. D

Respondeo materiam, & formam fieri quidem ex partibus integralibus, non autem ex partibus essentialibus: partes integrantes vocantur, quarum vnâ sublatâ tollitur integritas compositi, sed non destruitur conceptus quidditatiuus; vt si præscindatur Petro manus, erit tamen semper idem Petrus, sed non omninò manens. Partes essentiales dicuntur, quarum vnâ sublatâ tollitur conceptus rei quidditatiuus, v. g. sublatâ homini animâ, non manet homo. Principia physica corporum sunt partes essentiales, non autem solùm integrales. E

Tertia. Obiicitur tertiò. Priuatio fit ex forma tanquam ex termino à quo; & ipsa est terminus à quo: ergo principia fiunt ex aliis etiam in eo genere, in quo sunt principia.

Respondeo distinguendo antecedens: priuatio fit ex forma tanquam ex termino à quo priuatiuo, negatur; tanquam ex termino à quo positiuo, concedo: priuatio autem est terminus à quo priuatiuus.

§. II.

Numerus principiorum physicorum.

NVlla ferè fuit inter veteres Philosophos controuersia vel obscurior, vel celebrior, quàm ista de principiorum numero, adeò vt tradat Iamblicus *lib. de myst. Ægypt. §. 39.* scripta esse à Mercur. Trismeg. hac de re voluminum viginti millia, imò & triginta millia, vt refert Menetetus. Mihi pos. ea quæ tradidit Aristoteles, & præsertim post ea, quæ fides edocet, parum supereſt in hoc toto negotio, quod vel disputetur, vel dubitetur.

Dico secundò, principia generationis substantialis tria rectè poni ab Aristotele, materiam, formam, & priuationem; principia verò compositionis esse solùm duo, materiam & formam. Duas assertio habet partes, quas priusquam explicem, B Assertio.

Obserua primò, sententias omnes veterum de principiis rerum commodè reuocari posse ad classes quatuor. Prima eorum est, qui nullum esse voluere principium: secunda posuit vnum tantùm: tertia posuit plura, sed finita: quarta voluit illa esse infinita, vt referunt August. *lib. 8. Ciuit.* Theodoret. *initio lib. 2. de Gracanicis affectionib.* Plutarch. *lib. 1. de placitis Philosoph. cap. 3.* Picus *lib. 1. Examinis, cap. 6.* Sententia veterum in classes quatuor.

Primò enim Xenophanes, Melissus, & Parmenides volebant omnia esse vnum immobile, quod finitum esse volebat Parmenides, Xenophanes verò infinitum; sublatâ verò mutatione, auferri necesse est illius principia. Quamuis probabile sit intellexisse illos, quod hoc principium esset Deus, appellatus sæpe à veteribus Philosophis τὸ πᾶν, vniuersum, vt docet Eugub. *lib. 3. de perenni Philosoph.* quia, vt rectè dixit Ansel. in Monol. *Omnia effecta in Deo sunt, non quod in seipsis sunt, sed quod idem ipse est.*

Secundò, alij cùm scirent vnitatem esse radicem rerum omnium, vt ait Trismegistus, sic etiam vnum volebant esse omnium rerum principium; sed non conueniebat inter eos, quodnam illud esset, vt refert Theodoret. *lib. de mater. & mundo*: volebat nimirum Pherecides illud esse *terram*; Thales malebat illud esse *aquam*; Anaximenes *aërem*; Heraclitus *ignem*. Omnium autem imperitissimè Gnostici apud Epiphanium volebant, *tenebras* esse principium rerum vniuersarum.

Tertiò delirarunt alij turpissimè plura ponentes principia finita: Zaretus v. g. Chaldæus *lucem & tenebras*, Hippus *aquam & ignem*; Oenopides *ignem & aërem*; Empedocles *litem & amicitiam*, quòd vellet elementa omnia lite regnante dirimi ad rerum procreationem, ac rursùm dominatu amicitiæ congregari; Pythagoras numerum denarium, & *par* ac *impar*; Plato *mentem, ideam, materiam*; aliàs verò ponere malebat, *vnum, magnum & paruum*.

Quartò denique Leucippus, Epicurus, & Democritus volebant principia rerum omnium esse infinitas *atomos* insectiles & solidas, sicut ex litteris vigintiquatuor omnium existit dictionum varietas. Eas autem atomos vocabant illi σπερμίαν, omnium rerum semen: quam sententiam noui quidam scioli recoquere non verentur aduersus Aristotelem solis armati atomis, contra quos sæpius infra erit dicendum.

Obserua secundò, longè sapientiùs, & feliciùs rerum principia indagasse Aristotelem, cuius doctrinam omnem pronunciatis quatuor complecti posse videor, quæ habetur *cap. 6. textu 50.* Aristotelis doctrina de principiis.

Primò

Primò enim certum est, & cæcis ipsis perspicuum, dari veram mutationem, tum substantialem, tum accidentalem; patet enim quod ignis fit ex ligno, & quod paries ex albo fieri potest niger. Mutatio substantialis appellatur, cùm aliquid materiæ sic aduenit, vt substantiam rei destruat: accidentalis cùm substantia rei non destruitur. Dari autem mutationem substantialem, negant noui discipuli Epicuri, quos in sequentibus impugnabo.

Secundò. Rectum etiam est, quod ex nihilo nihil potest fieri naturaliter, ex nihilo videlicet *subiecti*; nam ex nihilo *sui* fiunt omnia quæ fiunt; non enim erant antequam fierent.

Tertiò. Docet Philosophus, numerum principiorum debere colligi ex mutatione substantiali per analogiam ad mutationem accidentalem, sicut enim quando lignum fit calidum ex non calido, tria requiruntur, calor qui producatur, subiectum in quo producatur, priuatio caloris, quæ in ligno præcedat; sic quoties ex ligno fit ignis, requiruntur tria, calor qui producitur, subiectum in quo producitur, priuatio formæ ignis, quæ præcedit.

Quartò. Sequitur ex his, duo esse principia compositionis, idest necessariò componentia corpus, materiam & formam; tria verò generationis, idest sine quibus generatio in ratione mutationis substantialis nequit intelligi, materiam, formam, & priuationem. Nomine *materiæ*, intelligitur substantia imperfecta, indifferens ad omnem formam, & ad omnem pulchritudinem, ἀόριστον: nomine *formæ* significatur substantia imperfecta, quæ ornamentum est, & pulchritudo ipsius materiæ, cum qua faciat tale corpus: nomine *priuationis* intelligitur formæ carentia in materia: nomine autem *generationis substantialis* intelligitur transitus formæ à non esse ad esse in subiecto. His positis,

Ratio assertionis.

Ratio cur tria sint principia generationis, est quia ipsa sunt principia, quæ sunt de intrinseco conceptu generationis, & ex quibus fit generatio: sed tria necessariò concipi debent quoties concipitur, & fit generatio; nam concipi nequit fieri aliquid, quin intelligatur subiectum in quo fit, res aliqua quæ fit, & non esse illius præexistens. Deinde compositum fit ex materia, ex forma, ex priuatione, quod ad rationem principij requiritur necessariò; nam agens ingreditur duntaxat conceptum generationis tanquam id *à quo* fit; finis autem tanquam id *propter quod* fit: ergo tria sunt principia compositi in fieri, & duo principia eius in facto esse.

Prima obiectio.

Obiicitur primò, formam non esse principium generationis, quia principium generationis est prius generatione; sed forma non est prior generatione, cùm sit eius effectus: ergo non est principium. Deinde si forma esset principium, quia est terminus ad quem, compositum cùm sit principalis terminus ad quem, erit etiam principium. Denique generatio formæ non fit ex ipsa forma; generatio enim via est & principium formæ, cùm forma fiat per generationem, non autem generatio per formam: ergo forma non est principium generationis, imò si esset principium generationis, esset etiam principium sui ipsius, quia *quod est causa causæ est causa causati.*

Respondeo verum esse, quod generatio est prior in ordine exequutionis, quàm forma, sed in ordine intentionis forma prior est quàm generatio; nam id quod intenditur per generationem, est forma. Deinde nego, compositum esse principium generationis; nam generatio duplicem habet terminum ad quem; alter est formalis & immediatus, A qui est immediatè per se distinctiuus generationis, & is est principium, quia includitur in conceptu generationis explicitè: forma est huiusmodi terminus ad quem, & propterea est principium. Alter est terminus totalis & vltimatus, qui scilicet non est distinctiuus immediatè per se generationis, sed mediante termino formali; & is non est principium, quia non includitur in conceptu generationis nisi consequenter tantùm, & implicitè, supposito quod forma includatur; & huiusmodi terminus est compositum, quod propterea nego esse principium. Denique fateor formam non esse principium generationis formæ, vt rectè probat argumentum; sed esse principium generationis compositi, quæ distinguitur saltem formaliter à B generatione formæ.

Obiicitur secundò. Vnio tam est intrinseca compositio quàm materia & forma; & est id ex quo: ergo illa est tertium principium compositionis. Deinde quantitas & qualitates tam requiruntur in materia, vt fiat generatio, quàm ipsa priuatio: ergo non minùs sunt principia, quàm priuatio. Idem dico de approximatione agentis & passi. Secunda obiectio.

Respondeo, vnionem esse vnum principium cum forma, quia est ratio principiandi formæ. Ex principio autem & ratione principiandi non fiunt duo principia, sed vnicum; sicut agens & actio non sunt duæ causæ. Idem dico de quantitate, de C qualitatibus, & subsistentia, quæ non sunt principia distincta à materia, quæ connaturaliter illas exigit vt sit principium, ideò illæ vnum sunt principium cum materia. Approximatio quoque agentis & passi non est principium, quia non est id ex quo est generatio; sed necessaria est vt conditio: priuatio autem est id ex quo.

Obiicitur tertiò. Ideò priuatio est principium, quia est terminus à quo, sed forma corrupta est æquè terminus à quo: ergo illa est æquè principium. Tertia obiectio.

Respondeo distinguendo maiorem; ideo priuatio est principium, quia est terminus à quo, sine quo generatio non potest concipi, & quia est necessarius ad generationem, concedo; quia est terminus à quo non necessarius ad omnem generationem, & sine quo generatio potest concipi, nego. Priuatio est terminus à quo ita necessarius ad omnem generationem, vt sine illa nulla possit concipi generatio; forma verò corrupta non requiritur ad omnem generationem, quia si forma ignis prod eretur in materia nuda, vera esset generatio, n tamen vlla esset forma corrupta. D

SECTIO II.

De materia prima.

Aristoteles 1. *Physic. cap. 1.*

E PRimum principium corporum materia est, theatrum generationum omnium & corruptionum; fundamentum & prima basis totius esse corporei; penè nihil, & totum esse; de nihilo facta, vt de nihilo nihil fiat; nihil habens, & omnia ex se promens; quam ignorando cognosci, & cognoscendo ignorari rectè asserit Augustinus *lib. 12. confess. c. 5.* De illa verò quæcunque possunt disputari, ea video ad quatuor capita reuocari debere. Primum est *existentia* materiæ primæ: secundum propria eius *quidditas*, & præsertim, quomodo sit potentia: tertium *separabilitas* eius, & conseruatio absque omni forma: quartum *proprietates*.

§. I.

§. I.

Existentiæ materiæ primæ, & eius definitio.

Probatur dari materiam.

CErtum est primò, dari materiam aliquã ptimam in rebus corporeis, quæ sit pars compositi naturalis, & subiectum primum mutationis substantialis, quo nullum aliud sit prius. Rationem affert Philosophus, quia quoties datur trãsmutatio vnius corporis naturalis in aliud corpus, ligni v.g. in ignem, necessariò manet aliquod subiectum commune sub vtroque termino: illud est materia prima, id est subiectum, quo nullum sit prius, alioqui daretur processus in infinitum, si quolibet subiecto daretur prius, & prius in infinitum: ergo datur materia prima. Probatur maior, quia si ex re corrupta, v.g. ex ligno, quod B in ignẽ mutatur, nihil remanet, omnis corruptio est annihilatio, & omnis productio est creatio, quia fit ex nihilo subiecti; vel certè transsubstãtiatio est, quia est conuersio totius vnius substantiæ in aliam, qualis reperitur in sanctissimo Eucharistiæ Sacramento: hoc autem vtrunque absurdum est. Deinde dispositiones quæ inducuntur ab agente in subiectũ destruendum, non debent destrui priusquam producatur forma; si autem subiectũ destrueretur, destrui deberent omnes illæ dispositiones, quæ sine subiecto non possunt manere: igitur necesse est vt maneat subiectum aliquod. Denique in nutritione, cùm cibus conuertitur in viuens, vel aliquid cibi remanet, vel nihil: si nihil manet, non est ergo vtilis comestio; si aliquid manet, C illud non est totus cibus, alioqui nulla fieret cõuersio in substantiam viuentis: ergo illud quod manet, est pars aliqua cibi, quæ vocatur materia prima: ergo patet dari materiam primam.

Dices primò cum Atomistis recentioribus, probari quidem illis argumentis existentiam materiæ primæ, posito quod detur in rebus mutatio substãtialis, id est productio nouæ formæ substantialis, & compositi substãtialiter diuersi; sed hanc veterem esse, ac obsoletam & rancidam Philosophiam, quę hactenus nimis credula persuaderi sibi hoc permisit ab Aristotele: aliam longè mentẽ esse nouorum Philosophorum, quibus restituti tandem sunt oculi; ij enim solis credunt & certis experientiis; negant enim vllã esse informem materiam, vllam formam præter animam D rationalem, vllam esse in rebus mutationem substantialem, sola esse in rebus corporeis quatuor elementa substantialiter omninò simplicia, ex quorum varia combinatione secundùm atomos omnis existat diuersitas, quæ cernitur in corporibus, eo modo quo ex litteris viginti tribus innumerabilis vocum omnium varietas coalescit. Ita noui scioli, quibus

Respondeo, mutationem substantialem negari à nemine posse, qui oculos & mentẽ habeant, vt ostendam suo loco: existentiam formarum substantialium, & differentiam essentialem inter corpora esse adeò perspicuam, vt cæci etiam ipsam videant, vt probabo *sect.* 3. vbi commentum hoc nouæ Philosophiæ conuincam falsitatis. Nũc satis mihi est dicere, non posse materiam primam esse quatuor elemẽta, ex quibus E constant omnia mixta, sed neque, vt volunt Chymici, tria illa quæ vocantur elementa chymica, mercurium, sal, & sulphur. Primò, quia sequeretur, nullum esse mixtum, quod non sit ens per accidens; constarent enim mixta omnia ex rebus completis, & generum diuersorum, qui proprius est character entis per accidens; omnia enim elementa completa sunt in suo genere, vt patet: ergo si ex illis realiter constat mixtum, illud est ens per accidens. Secundò in omnibus elementis dantur formæ substantiales, cùm vnum elementum in aliud transmutetur; fit enim ignis ex aëre, aër ex aqua: ergo præter elementa datur A subiectum aliquod prius, quod commune sit omnibus elemẽtis. Antecedens negant Atomistæ, quorum tota, ni fallor, euertetur noua Philosophia, probatis formis substantialibus; quod præstabitur *sect.* 4. & *tract.* 3.

Secunda euasio.

Dices secundò, sequi ex superiùs data ratione, quod aliquid maneat; sed non sequi, quod maneat aliquid substantiale.

Contra enim insto, quia si illud quod remanet, non esset substantiale, sequeretur, omnem mutationem substantialem esse transsubstantiationem; nam esset mutatio totius substantiæ corruptæ in totam substantiam productam; hoc autem est esse transsubstantiationem. Deinde illud quod non præsupponit subiectum prius, non potest esse accidens; illud B quod remanet, non præsupponit subiectum prius: ergo non est accidens.

Definitio materiæ.

Certum est secundò, materiam primam rectè definiri, *Est subiectum primum, ex quo inexistente aliquid fit non per accidens, & in quod vltimum, cum quid corrumpitur, resoluitur.* Vel breuiùs, *Est subiectum primum vniuscuiusque.* Ita tradit Philosophus *textu* 82. Dicitur enim primò *subiectũ*, quia recipit & sustentat tum formam, tum accidentia, quasi prima basis totius corporis. Dicitur deinde subiectum *primum*, vt excludatur materia secunda, quæ scilicet habet etiam dispositiones accidentales præter materiam; ita enim intelligitur subiectum *primum* vt sit incompletum; C nam Angelus est subiectum suorum accidentium, sed completum. Dicitur tertiò, subiectum *vniuscuiusque*, quia nullum est corpus, quod non habeat materiam, per quam vel recipiatur forma, vt in homine; vel sustentetur, vt in aliis compositis. Dicitur quartò, *ex qua inexistente aliquid fit*, quia est vera pars componens corpus naturale, & in eo manens post transactam generationẽ, priuatio autem non manet; causa verò efficiens non est id ex quo, sed id a quo. Dicitur quintò, *non per accidẽs*, quia ita est pars componens corpus, vt ea fiat ens per se, non ens per accidens, quale fit ex albedine & subiecto. Denique dicitur, *& in quod vltimum, si quid corrumpitur, resoluitur*, vt distinguatur ab elementis, in quæ resoluitur mixtum, sed non vltimò. Ex qua definitione,

Tria prædicata materiæ.

Colliges primò, materiam primam esse substantiam, esse incompletam, esse partem essentialem compositi physici. Quæ tria sequuntur ex eo, quod materia sit subiectum primum.

Varia eius nomina.

Colliges secundò, quo sensu Plato materiam vocauerit *magnum*, & *paruum*; quia modò sub nobili, modò sub ignobili forma delitescit; vel quia omnia recipere potest, nihil autem agere. Dicitur ab eodem etiam παντέχες, omnia continens, sinus, gremium, concepraculũ, quod formas excipiat, foueátque. Deinde à Platonicis materia dicta est *speculum formas omnes quæ sunt idearum imagines, recipiens, naturæ vterus, essentiæ imago, profundum cuiusque rei.* Materia est, inquit Plotinus lib. 4. enneade 2. *Protheus Homericus, fæx primæ vitæ, siue operum Dei despicatissimũ.* Sed eximie omninò materiam illi appellabant, *essentiæ primæ inanem vmbram*, eo quod in natura nihil dissimilius Deo, quàm materia; & nihil tamen similius. Quod vtrumque argumentum video ingeniosè à multis Recentioribus esse traditum. Dissimilis videlicet Deo materia est, cùm Deus actus sit purus, incapax recipiendi aliquid in se; materia pura potentia, hoc vnum habet quod aliquid recipiat. Deus est omnium entium primum; materia, vt dixi, fæx est primæ vitæ. Deus totus splendor est & lumen παμφανὴς; materia nihil est nisi tenebræ, propter summã informitatem. Sed aliunde tamen non pauca

sunt,in quibus Dei quædam imago materia est, quia *Deus sedes est,basis & fundamentum,in quo recumbunt omnia*, vt ait Dionysius : materia *basis & receptaculum est commune omnium formarum*, vt dixi ex Platone ac Platonicis. Deus immutatus omnia mutari sub se videt : in materia prorsus immutata omnes fiunt mutationes. Materia cognoscitur præsertim per negationes: *Dei cognitionem*,ait S.Dionysius *esse summam eius ignorationem, & tenebras luminosissimas*. Denique materia dici quodam modo potest omnia, & tamen nihil ; vnde à Synesio appellata est ὕλη, sylua, propter formarum multitudinem, quæ ex ipsa educuntur. *Deum* Nazianzenus esse dicit *vnum omnia,& nihil rerum*.

§. II.

Vtrum Materia prima sit potentia

Quale sit Physicæ obiectum.

EX definitione materiæ , quam hactenus tradidi, sequitur propriam eius differentiam esse , quod sit potentia receptiua,tum formarum substantialium, tum accidentium.Difficultas igitur esse nunc potest, vtrum materia verè sit potentia , vtrùm essentialiter sit potentia,& demùm vtrum sit pura potentia.

Assertio. Dico primò , materiam esse potentiam passiuam, quæ licèt vnica sit,rectè tamen diuiditur in receptiuam , & sustentatiuam ; in vniuersalem, & particularem,in substantialem,& accidentalem.Duas partes habet conclusio,quas vt explicem.

Triplex potentia. Obserua primò , triplicem à Philosophis vulgò distingui potentiam : prima vocatur obiectiua , secunda passiua,tertia actiua : & triplicem item actum; primum vocatur actus entitatiuus , secundus actus formalis,tertius effectus,siue operatio.Actus entitatiuus est actualitas rei , seu actualis rei existentia : actus formalis est forma præsupponens aliquod subiectum : actus effectiuus est aliquid de nouo productum. Potentia respondens actui entitatiuo appellatur obiectiua , quæ est non repugnantia rei ad existentiam, seu essentia rei possibilis. Potentia passiua est aptitudo ad recipiendam aliquam formam. Potentia actiua est vis effectiua alicuius. Materiam ergo appellant potentiam , non obiectiuam , quia reuerà existit ; non actiuam,quia non agit extra se, sed tantùm intra se per emanationem producit suas proprietates ; sed potentiam passiuam,quia de se ita apta est ad recipiendas formas quaslibet, vt secundùm se non habeat vllam formam.

Triplex actus.

Ratio tota est , quia materia prima est subiectum primum ; quod autem est subiectum primum , non habet in se vllam formam , alioqui daretur aliquid eo vlterius, subiectum videlicet huius formæ : ergo materia est potentia passiua.

Multiplex potentia materiæ. Obserua secundò , potentiam materiæ tripliciter diuidi ; primò enim alia est *vniuersalis* , alia *particularis* : vniuersalis , siue remota, est ipsa entitas materiæ sola, quæ recipere potest formas omnes : proxima est entitas materiæ,quæ per accidentia quædam disponitur ad aliquam formam.Secundò alia est *receptiua*, per quam materia recipit formam vt compartem suam , eique vnitur ; & hanc potentiam materia exercet erga omnes formas : alia est *sustentatiua*, per quam materia formam impotentem per se subsistere sine subiecto sustentat , & hanc potentiam materia exercet circa formas solùm materiales.Tertiò,potentia materiæ alia est *substantialis*,provt recipere potest formas substantiales;alia est *accidentalis*, per quam potest recipere accidentia.

Ratio ergo cur vnica materia sufficiat ad omnes illas potentias,euidens est, quia sicut vna est potentia visiua , quæ sufficit ad videndos omnes colores; vna intellectiua,vt cognoscat omnia entia ; ita vna est potentia materiæ , quæ sufficit ad omnes formas recipiendas : alioqui cùm formæ infinitæ possibiles sint,deberent etiam esse infinitæ potētiæ in materia.

Prima obiectio. Obiicitur primò. Non est maior ratio cur materia dicatur recipere animam rationalem , quàm anima rationalis dicatur recipere materiam : ergo materia non est magis potentia quàm forma. Probo antecedens,quia ideò materia dicitur recipere animam,quia illi vnitur , sed forma vnitur æquè materiæ : ergo recipit materiam.

Respondeo negando primum antecedens ; ratio enim cur anima rationalis non recipiat materiam,est quia illud dicitur recipere aliud, quod denominatur ab alio : illud verò dicitur recipi , quod denominat aliud; v.g. sapientia dicitur in intellectu recipi,quia per eam intellectus denominatur sapiens ; sapientia verò ab intellectu non denominatur intelligens. Anima denominat corpus , quod ab ea dicitur viuens ; corpus verò non denominat animam , quæ non dicitur corporea.

Si autem quæras, quid habeat speciale materia vt denominetur potiùs per formam , quàm forma per materiam.

Respondeo rationem esse , quia materia vltimò per formam determinatur ad aliquem certum gradum essendi,cùm de se sit indifferens ; formam verò non determinari vltimò à materia ad certum aliquem gradum essendi , cùm sit determinata ad vltimam speciem , etiamsi sit indifferens ad informandam hanc,vel hanc materiam.

Instabis , formam denominari subiectatam à materia.

Respondeo,denominationem hanc non esse petitam à materia, sed ab ipsa informatione , seu receptione formæ in materia, quæ propterea nullo modo denominat formam, sed tantùm ab ea denominatur.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò,quando materia recipit aliquam formam, non est amplius potentia ad illam , quia tunc transit de potentia ad actum : ergo materia non est potentia.

Respondeo , potentiam significare posse primò aptitudinem solam ad formam, secundò aptitudinem simul cum carentia formæ. Potentia priori modo sumpta esse potest cum actu , imò semper est cum actu;cùm enim ambulo , maximè possum ambulare, quia tunc non amittitur potentia,cùm actu illa exercetur.Materia ergo cùm habet actu formam,maximè potentia est ad illam. Si verò potentia sumatur posteriori modo pro negatione formæ , certè illa perit adueniente actu formâ.

Tertia obiectio. Obiicitur tertiò. Si esset aliqua materia, quæ recipere non posset nisi formam ignis , alia verò quæ non posset recipere nisi formam aquæ , illæ materiæ specie differrent : ergo ad formas specie diuersas debet esse potentia specie diuersa.

Respondeo distinguendo consequentiam:ergo ad formas specie diuersas debet esse potentia specie diua, si respiciat illas formas tanquam actum adæquatum,concedo ; tanquam actum inadæquatum, nego. Si esset materia vnicam tantùm respiciens formam, illa forma esset actus adæquatus illius materiæ, cùm autem *potentiæ specificentur per actus adæquatos* , sine dubio illæ potentiæ , quæ respicerent diuersas formas tanquam actus suos adæquatos,specie differrent: nunc autem , quia potentia materiæ non respicit vnam formam tanquam actum suum adæquatum, non differt specie à potentia , quæ respicit alteram formam. Sicut sensus externi differunt inter se ; quia respiciunt diuersa obiecta adæquata ;

se nsus

sensus autem internus vnus est qui illa omnia obiecta adæquat. In quo eodem sensu verum est quod potentia, & actus adæquatus sunt in eodem genere.

§. III.

Vtrùm materia prima essentialiter sit potentia.

POtentia illa passiua, quam dixi propriam esse materiæ, potest tripliciter illi conuenire: primò si sit differentia eius essentialis: secundò si sit accidens metaphysicum, saltem ratione distinctum, & superadditum materiæ: tertiò si sit accidens physicum, ab entitate materiæ realiter distinctum.

Assertio. Dico secundò, materiam primam ita esse potentiam, vt differentia eius essentialis sit ratio potentiæ vniuersalis, tum *receptiua*, tum *sustentatiua*, tum *substantialis*, tum *accidentalis*. Ita docent cum S. Thoma 1. p. q. 11. omnes qui admittunt veras relationes transcendentales, de quibus dicam in Metaphysica.

Prima ratio. Ratio enim est primò, quia essentialis differentia materiæ est esse *primum subiectum vniuscuiusque*: sed esse subiectum primum vniuscuiusque, est esse potentiam vniuersalem, tum sustentatiuam, tum receptiuam, tum substantialem, tum accidentalem: ergo potentia illa vniuersalis est differentia essentialis materiæ. Probatur minor, quia esse subiectum non est aliquid absolutum, sed relatiuum ad id, quod recipitur in subiecto, ergo esse materiam est aliquid relatiuum, non absolutum.

Secunda ratio. Secundò. Si potentia esset aliquid superadditum materiæ, daretur progressus in infinitum; si enim potentia sit accidens materiæ, vel materia per se ipsam recipit illud accidens, vel illud recipit per aliud accidens; si per se: ergo materia est potentia per se ipsam; si per aliud accidens, iterum quæram de isto, vtrum materia per aliud accidens illud recipiat; & ita progressus erit infinitus.

Tertia ratio. Tertiò. Illud est essentiale materiæ, sine quo materia non potest adæquatè concipi: sed sine potentia receptiua, & sustentatiua, tum formarum, tum accidentium, materia concipi non potest adæquatè: igitur potentia illa vtraque essentialis est materiæ.

Prima obiectio. Obiicitur primò. Illud non est essentiale materiæ, sine quo potest concipi materia: sed sine potentia sustentatiua potest concipi materia: ergo potentia sustentatiua non est essentialis materiæ. Probatur minor. Sine illo potest concipi materia vt materia est, sine quo potest fungi suo munere: sed sine potentia sustentatiua fungi potest suo munere, cùm sine illa constituat corpus naturale: ergo materia potest concipi sine potentia sustentatiua.

Respondeo distinguendo primam maiorem; illud non est essentia materiæ, sine quo materia potest concipi adæquatè, concedo; sine quo concipi potest solùm inadæquatè, nego. Materia verò non potest adæquatè concipi, quin concipiatur potentia sustentatiua; quia vt concipiatur adæquatè materia, debet concipi vt subiectum vniuscuiusque: ergo debet concipi vt subiectum etiam formæ materialis, quod est esse potentiam sustentatiuam.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò. Illud non est essentiale materiæ, quod potest ab ea separari, sed potentia separari potest à materia, nam postquam forma corrupta est, non potest manere ampliùs potentia materiæ in ordine ad illam, atque adeò separatur: quod probo. Nam omnis potentia naturalis reduci potest ad actum per agens naturale: sed potentia ad recipiendas formas corruptas reuocari non potest ad actum per agens naturale: ergo materia non est potentia naturalis ad formas corruptas.

Respondeo certum omninò esse, quod materia seruat potentiam ad formas corruptas, quia priuationem illarum dicit; priuatio autem dicit quandam aptitudinem in subiecto; imò si reproducerentur illæ formæ, sine dubio materia illas reciperet sine accidente superaddito. Postquàm igitur forma corrupta est, potentia materiæ manet ad illam, quantum est ex parte materiæ, non quantum est ex parte agentis productiui talis formæ; materia enim apta manet ad recipiendam talem formam si ea producatur: quemadmodum oculus retinet semper potentiam videndi colorem corruptum, si rursum ille produceretur. Neque verò potentia illa frustra est, quæ reduci non potest ad actum ex defectu agentis; satis enim est, quod ex parte ipsius materiæ reduci possit ad actum. Denique non est verum, quod cuilibet potentiæ passiuæ naturali respondere necessariò debeat potentia actiua naturalis.

Tertia obiectio. Obiicitur tertiò. Potentia est in prædicamento qualitatis: ergo materia, quæ substantia est, non est essentialiter potentia; si enim potentia actiua est accidens superadditum agenti (nam calor distinguitur ab igne) quare similiter potentia passiua non erit aliquid superadditum subiecto. Confirmatur, quia prius est aliquid esse, quàm esse causam: sed materiam esse potentiam, est materiam esse causam: ergo prius est materiam esse, quàm esse potentiam.

Respondeo negando quod omnis potentia sit in prædicamento qualitatis, hoc enim verum non est nisi de potentia accidentali, alioqui daretur processus in infinitum; si autem potentia actiua distinguatur ab agente, non sequitur infinitus progressus, qui sequeretur si potentia passiua distingueretur; nam materia reciperet vnam potentiam per aliam, & iterum hanc per aliam. Ad confirmationem dico, prius aliquid esse quàm sit causa in actu secundo; sed non esse prius quàm sit causa in actu primo, seu quàm sit principium causandi: potentia materiæ est principium causandi materiæ, ideò non est aliquid prius, quàm materia.

Quarta obiectio. Obiicitur quartò. Potentia & actus sunt in eodem genere: sed materia & accidens non sunt in eodem genere: ergo materia non est per se potentia receptiua accidentium. Imò sequeretur materiam habere relationem transcendentalem ad accidentia, quod absurdū est, quia substantia est prior accidente.

Respondeo actum primarium & potentiam esse in eodem genere; actum verò secundarium, cuiusmodi sunt accidentia, & potentia, non esse in eodem genere. Neque absurdum est, quod materia relationem habeat transcendentalem ad accidentia tanquam ad terminum non vltimatum; quia terminus vltimatus forma est substantialis, propter quam recipiuntur accidentia.

§. IV.

Vtrùm materia prima sit pura potentia.

MAteriam esse puram potentiam, est illam non includere in sua essentia vllum actum: si verò nullam includat formam, seu actum physicum, erit pura potentia passiua: si nullum includat actum metaphysicum, idest existentiam, erit pura potentia obiectiua. Difficultas igitur est primò, vtrùm materia in se nullam includat formam *corporeitatis*, quam inuehit Scotus: secundò, vtrum non includat etiam existentiam, sed eam omnem sumat à forma; quod asserunt Thomistæ.

Assertio trimembris. Dico tertiò, materiam primam esse puram potentiam passiuam, cui nulla forma *corporeitatis* coæua est, tribuens genericum esse corporis; sed non esse puram potentiam obiectiuam, cùm habeat existentiam propriam

propriam, non solùm distinctam ab existentia formæ, sed etiam ab ea prorsus independentem tanquam à causa, vel conditione. Tres partes habet conclusio.

Primam negant Auicenna, volens esse in quolibet corpore specialem formam, quæ tribuat *genericum esse corporis*, cùm alia forma det esse tale corpus specificè: Scotus, qui solis eam formam tribuit viuentibus: Henricus Gandauensis soli homini: reliqui cum Philosopho & S. Thoma formâ illam corporeitatis reiiciunt tanquam inutilem, imò impossibilem.

Forma corporeitatis est inutilis.

Probatur, illam esse inutilem, quia nullum omninò confert effectum formalem composito, quem non conferat alia quæuis forma materiæ aduenies; nam ex hoc præcisè, quod aliqua substantia intelligitur composita ex materia & forma, intelligitur esse corpus: sed quæuis forma materiæ aduenies facit compositum ex materia & forma: ergo quæuis forma materiæ aduenies facit corpus; qui tamen solus dicitur esse proprius effectus formalis formæ corporeitatis. Imò si poneretur in lapide sola forma lapidis, subiectâ formâ illâ communi, lapis esset corpus, tum genericè, tum specificè: ergo illa forma inutilis est.

Est impossibilis.

Probatur quod sit etiam impossibilis forma tribuens esse genericum, non autem specificum, quia gradus genericus, & specificus non distinguuntur: sed si vna forma tribueret esse specificum, altera genericum, gradus illi distinguerétur etiam realiter: ergo impossibilis est forma tribuens esse tantùm genericum, quæ dicitur *corporeitatis*. Imò, vt nuper dixi, si tolleretur forma hæc corporeitatis ab ipso lapide, maneret gradus specificus sublato gradu generico, sicque illi distinguerentur.

Materia propriam habet existentiam.

Secunda pars asserens inesse materiæ propriam existentiam distinctam ab existentia formæ, negatur à Thomistis, quibus non fauet S. Thomas, vt ostendunt Suarez, Vasques, Pererius, & Auersa.

Prima ratio.

Probatur autem optimis, & clarissimis rationibus: primò enim id quod est realiter distinctum ab alio, habet existentiam distinctam ab alio: sed materia est realiter actu distincta à forma: ergo materia existentiam habet distinctam ab existentia formæ. Maior probatur, quia rei existentia non est aliud quã res ipsa, seu essentia ipsa in actu, id est actualitas rei; nec enim, vt alibi demonstrabitur, existentia est aliquid distinctum realiter ab essentia; sed illa eadem essentia, quæ prius erat possibilis, quãdo est actu, vocatur existentia. Implicat ergo vt aliquid actu distinguatur ab alio, quin habeat existentiam distinctam ab existentia alterius; & implicat in terminis dicere, quod vnum existat per existentiam alterius, à quo tamen actu distinguatur; quod enim actu distinguitur ab alio, habet actualitatem distinctam ab actualitate alterius: sed actualitas est existentia: ergo quod actu distinguitur ab alio, habet existentiam distinctam ab existentia alterius. Iam verò quod materia distincta sit actu ab ipsa forma, probatur, quia materia est pars corporis naturalis, & forma est altera pars: ergo distinguuntur inter se, alioqui totum compositum est ens simplex. Similiter materia est ens incompletum: ergo materia non constituitur in actu per formam, alioqui est ens æquè completum ac totum substantiale.

Secunda ratio.

Secundò, illa distinctas habent existentias, quæ producuntur per actiones distinctas; omnis enim actio terminatur immediatè ad existentiam: sed materia & forma producuntur per actiones distinctas, cùm altera crectur, altera educatur: ergo materia & forma diuersas habent existentias. Confirmatur, quia eadem actione, qua res producitur, eius existentia producitur: sed essentia materiæ producitur actione distincta: ergo & eius existentia.

A Tertiò. Id quod præsupponitur existere ante aliud, & est causa illius, habet existentiam distinctam ab existentia alterius: sed materia præsupponitur existere ante formam materialem, & est causa illius: ergo materia existentiam habet distinctam ab existentia formæ. Denique sequeretur, materiam generari & corrumpi ab agente naturali; nam illud generatur, quod accipit nouam existentiam per generationem. Sequeretur non esse materiam eandẽ in genito, quæ est in corrupto; periret enim materia pereunte existentia formæ: quid autem est corrumpi, nisi amittere existentiam? Tertia ratio.

Tertia pars asserit materiam habere propriam existentiam, etiam independentem ab existentia formæ; cõtra Suarem, Molinam, Fonsecam. Probatur autem, quia si existentia materiæ dependeret ab existentia B formæ, vel penderet ab ea vt causa formali, vel vt à conditione: neutro modo est dependens: ergo nullo modo est dependens. Quod non pendeat ab ea vt causa formali, patet, quia existentia materiæ, vt dixi, non constituitur per existentiam formæ; pura enim potentia non constituitur per actum: sed neque pendet ab ea vt conditione, quia effectus præsupponens existentiam suæ causæ non potest esse conditio prærequisita ad illius existentiam: forma est effectus materiæ: ergo forma non est conditio prærequisita ad existentiam materiæ. Habet existentiam independentem à forma.

Obiicitur primò. Datur forma *corporeitatis*, saltem in homine, si ratio corporis non potest homini prouenire à forma spirituali, quæ anima est: sed ratio C corporis non prouenit ab anima spirituali: ergo datur saltem in homine forma corporeitatis. Probatur maior, quia id quod est spirituale ac indiuisibile, non potest conferre formalem effectum corporeum, & diuisibilem: sed esse corpus est effectus formalis corporeus & diuisibilis: ergo esse corpus non prouenit ab anima hominis. Deinde nulla est proprietas, quæ non emanet ab aliqua forma: quantitas est aliqua proprietas: ergo illa emanat ab aliqua forma; non potest autem emanare ab alia forma, quàm à forma corporeitatis. Prima obiectio.

Respondeo, rationem corporis non posse quidem prouenire à sola forma, vel spirituali, vel materiali; sed posse prouenire à qualibet forma, etiã spirituali, iuncta materiæ; quia *esse corpus non est aliud quàm esse compositum ex materia & forma*; quælibet autẽ forma iuncta materiæ facit huiusmodi compositum. Concedo nullam esse proprietatem actiuam, quæ non emanet ab aliqua forma; proprietas autem sustentatiua, cuiusmodi est quantitas, non emanat à forma, sed à materia. D

Obiicitur secundò. Illud, quod nihil est, nisi potentia, nullum includit proprium actũ: pura potentia nihil est nisi potentia, existentia verò est actus: ergo materia quæ pura est potentia, nullam includit in se propriam existentiam. Deinde ex duobus entibus in actu fit vnum per accidens: sed ex materia & forma non fit vnum per accidens: ergo materia & forma non sunt duo entia in actu. Denique id quod constat potentiâ & actu, est complexum: ergo si materia proprium habeat actum entitatiuum, erit completa. Secunda obiectio.

Respondeo, materiam esse puram potentiam *passiuam*, quia nullum, vt dixi, actum physicum includit; sed non esse puram potentiam *obiectiuam*, quia includit actum metaphysicum, seu existentiam. Illud ergo, quod est pura potentia passiua, includit actualem existentiam, seu actum metaphysicum; non includit actum vllum physicum. Deinde verum est, quod ex duobus entibus in actu completo fit vnum per accidens; ex duobus autem entibus in actu incompleto fit vnum per se, quod certè fieri non potest nisi ex entibus in actu. Denique, quod

constat

constat ex potentia & actu physico, est ens completum; quod constat ex potētia & actu metaphysico, non est ens completum, sed esse potest incōpletum.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Forma materialis in suo esse pendet à materia: ergo multò magis materia in suo esse pendet à forma, quæ multò est perfectior quā materia, & magis actualis. Deinde sicut materia est prior quàm forma in genere causæ materialis, sic forma prior est quàm materia in genere causæ formalis. Denique forma est causa formalis compositi secundùm aliquid ipsius compositi; non est causa compositi secundùm formam, alioqui esset causa sui ipsius: ergo est causa compositi secūdùm materiam.

Respondeo concedendo quod forma materialis pendet à materia; nego tamen quod materia pendeat à forma, quia licet materia sit minùs perfecta, quàm forma, prior tamen est quàm forma; vnde implicat vt pendeat à forma tanquam ab aliquo priori; existeret enim priùs & posteriùs, quod implicat; licèt enim materia sit prior formâ secundùm entitatem, forma tamen non est prior materiâ nisi secundū informationem; materia videlicet non aliter pēdet à forma nisi secundùm informationem, & in genere causæ finalis. Quomodo autē possint causæ sibi esse mutuò causæ, dicetur sequēti disputatione. Denique nego illam maiorem; forma est causa compositi secūdùm aliquam partem compositi; est enim causa compositi totius vt totum est, quod non est causare aliquam partem compositi, sed esse partem cōpositi.

§. V.

An, & quomodo materia possit existere sine omni forma.

Triplex controuersia.

HÆc difficultas ex præcedenti nascitur; Thomistæ siquidem, quibus visum est materiam existere per existentiam formæ, inferunt hinc, quod materia ne diuinitùs quidem separari potest ab omni forma. Controuertitur itaque primò, vtrùm naturaliter separatio hæc sit possibilis: secundò, vtrùm sit possibilis supernaturaliter: tertiò, quod est difficilius, vtrùm conseruatio illa materiæ sine omni forma esset naturalis, an supernaturalis.

Assertio.

Dico quartò, materiam primam, tametsi naturaliter nequeat separari ab omni forma, tum substantiali, tum accidētali, diuinitùs tamen separari posse.

Naturalis inseparabilitas.

Primæ partis ratio est, quia corruptio vnius formæ semper generatio est alterius; ideò nunquam agens potest corrumpere vnam formam, quin alteram introducat: ergo non potest materia existere sine omni forma. Probatur antecedens, quia non potest agens naturale destruere vnam formam, nisi per introductionem dispositionum contrariarum: sed illæ dispositiones productiuæ sunt alterius formæ: ergo naturaliter nunquam vna forma destrui potest, quin altera introducatur. Quæ ratio etiam probat materiam non posse separari ab omni accidente; si enim à forma substantiali nequit separari: ergo neque carere potest omni accidente, sine quo esse non potest forma.

Speciatim autem, quod quantitas non possit separari à materia, probatur, quia quidquid separatur à subiecto, vel corrumpitur ex defectu causæ conseruantis, vel per corruptionem subiecti, vel per introductionem contrarij. Causa conseruans quantitatem Deus est; subiectum eius est materia incorruptibilis; contrarium nullum habet: ergo quantitas naturaliter separari non potest à materia, cuius proprietas est inseparabilis. Imò dubitatur à pluribus, vtrùm ab ea distinguatur, vt dicetur *disp.* 3.

Colliges ex his cum Cardano *lib. 1. subtili 41is*, formā quamlibet corruptibilem necessariò conseruatū iri, si forma subsequens vel arte, vel casu impediatur; indeque totam præseruandi artem & methodum originem habere. V. g. in sanguineis, temperantiam conseruatum iri per aquam frigidam, quia illa impedit bilis generationem.

Supernaturaliter potest existere.

Secunda pars nullâ eget probatione, quia cùm materia prima existentiam habeat distinctam, & independentem ab existentia formæ, vt ostensum est, certè nulla excogitari potest ratio, cur Deus materiam separare non possit ab omni forma. Si enim separare potest accidens ab omni subiecto, quantò magis materiam à formis.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Id quod habet existentiam independentem naturaliter à forma, potest naturaliter existere sine forma: materia prima existentiam habet naturaliter independentem à forma: ergo materia prima potest naturaliter existere sine forma. Confirmatur, quia potest anima rationalis existere sine materia, quia eius existentia est independens ab existentia materiæ: ergo si existentia materiæ independens est à forma, potest materia existere sine forma etiam naturaliter.

Respondeo, negando primam maiorem; quod enim habet existentiam independentem à forma, potest tamen ita illi connexum esse, vt nullis naturę viribus possit ab ea separari, nisi per dispositiones, quæ nouam inducant formam. Vnde ad confirmationem negatur paritas, quia nunquam materia separatur naturaliter à forma nisi per inductionem formæ incompossibilis in ipsam materiam; forma verò separari potest à materia sine productione rei vllius in ipsa forma.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Si possit dari aliqua forma, quæ desinat esse in materia, quamuis nulla introducatur noua forma, poterit materia naturaliter existere sine omni forma; sed est possibilis aliqua forma, quæ desinat esse in materia, quamuis non introducatur alia vlla forma; sicut dantur formæ accidentales, quæ in materia desinunt ex solo defectu causæ conseruantis, cuiusmodi sunt lumen, & impetus impressus, quibus pereuntibus, nullum introducitur contrarium: ergo posset tunc naturaliter materia existere sine omni forma.

Respondeo, experientiâ nobis constare, quod generatio vnius naturaliter est corruptio alterius, atque adeò nulla nunc datur forma substantialis, quæ desinere possit sine introductione alterius formæ; sicque nunc materia non potest naturaliter esse sine omni forma. Non constat autem, an sit possibilis aliqua forma talis naturæ, vt desinat sine dispositionibus contrariis, quæ inducant aliam formam; illa si daretur posset materia existere sine omni forma, nunc autem non potest.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Si materia diuinitùs separetur ab omni forma, & ita separata conseruaretur, vel illa cōseruatio esset miraculosa, vel non: neutrum videtur posse dici. Non primùm, quia materia separata sic ab omnibus formis, non exigeret specialem Dei concursum vt conseruaretur, sed per eundem concursum, quo conseruabatur sub formis, conseruare extra illas. Neque dici potest secundum, quia illa conseruatio miraculosa est, quæ non potest fieri naturaliter: sed materia naturaliter conseruari non potest sine omni forma: ergo eius conseruatio sine forma esset miraculosa.

Assertio.

Respondeo, & dico quintò, conseruationem materiæ separatæ ab omnibus formis, supponere quidem miraculum priùs factum separationis diuinitùs causatæ; sed non esse tamen vllo modo nouum miraculum, atque ita illam esse purè naturalem. Contra Suarem *disp.* 15 *sect.* 9. *n.* 7. Vasquem 1. *p. dis.* 274. *n.* 19. Fonsecam, Hurtadum, & alios. Sed mihi tamen

Triplex probatio.

Ratio est primò à pari; si enim Deus crearet animam rationalem sine omni corpore, illa creatio esset *præternaturalis*, & miraculosa; sed permanentia tamen, & conseruatio talis animæ purè naturalis esset, non autem miraculosa: sed eadem omnino ratio est materiæ, quæ sine omnibus formis conseruaretur: ergo licèt separatio eius ab omnibus formis esset miraculum, eius tamen permanentia in esse non esset nisi purè naturalis. Deinde si conseruatio materiæ sine formis esset miraculum distinctum à prima separatione formarum, sequeretur quod materia sic spoliata omnibus formis deberet annihilari naturaliter: consequens illud falsum est: ergo conseruatio materiæ sine omnibus formis non est miraculum, etiamsi supponat miraculum. Probatur minor. Illud quod est prius alio, & in suo esse ab eo est independens, non debet eo separato statim annihilari: sed materia prior est, quam forma, & in suo esse independens est ab illa: ergo materia non debet annihilari desinentibus omnibus formis; quod enim debet desinere altero desinente, pendet ab illo in suo esse. Denique materia spoliata omnibus formis non exigeret specialem vllum concursum; sed eodem illo concursu conseruaretur, quo existebat habens formam: ergo illa conseruatio non esset miraculosa. Probatur antecedens. Nouus Dei concursus non est necessarius nisi ad supplendam causalitatem aliquam formæ in entitatem materiæ; sed si materia in sua entitate non pendet à forma, nulla suppleri debet causalitas formæ in materiam: ergo non est necessarius nouus Dei concursus ad conseruandam materiam sine vlla forma.

Prima obiectio:

Obiicitur primò. Rei conseruatio in statu violento, & præternaturali, esse non potest naturalis; sed conseruatio materiæ sine forma, esset conseruatio eius in statu violento & præternaturali: ergo illa conseruatio non esset naturalis. Probatur maior. Tunc res aliqua miraculosè conseruatur, quando conseruatur in statu in quo non potest esse naturaliter: sed quod conseruatur in statu violento & præternaturali, conseruatur in statu in quo naturaliter esse non potest: ergo illud conseruatur miraculosè.

Respondeo negando, quod rei conseruatio in statu violento & præternaturali sit miraculosa; multum enim differunt esse *præternaturale*, & esse *supernaturale*, seu miraculosum. Esse præternaturale, est desiderare aliquid, quod exigeret natura, sicut tunc forma desideraretur, quam materia exigit naturaliter; supernaturale verò est, quod est supra exigentiam omnis naturæ: non esset autem supra exigentiam materiæ spoliatæ omni formâ permanere in esse. Itaque conseruatio hæc materiæ naturalis esset, si naturale opponatur miraculoso; non esset naturalis, si naturale opponatur præternaturali, & violento. Ad probationem respondeo materiam supposito primo miraculo esse posse naturaliter sine omni forma. Cùm ergo dicitur, materiam naturaliter esse non posse sine omni forma, si illud *esse* significet primam separationem, conceditur; si significet conseruationem, quæ supponat destinctionem miraculosam, negatur.

ecunda ob. iectio.

Obiicitur secundò. Conseruatio accidentis extra subiectum non minùs est miraculosa, quàm positio eius extra subiectum; idem dico de forma materiali, quæ poneretur extra subiectum: ergo idem dicendum est de materia. Similiter quamuis ignis non pendeat à calore, & essentiæ non pendeant à proprietatibus, quamuis materia non pendeat à subsistentia, & à quantitate; non possunt tamen illa conseruari nisi miraculosè, etiam post factam separationem: ergo similiter conseruatio materiæ sine formis esset nouum miraculum.

Respondeo, conseruationem accidentis & formæ substantialis extra subiectum esse miraculosam, quia tum accidens, tum forma materialis pendent in suo esse intrinsecè à subiecto, à quo sustentantur; materia verò, vt sæpè dixi, non pendet à formâ in suo esse; ideóque nullus est influxus formæ in materiam, qui suppleri à Deo debeat peculiari aliquo concursu. Similiter ignis pendet à calore tanquam à dispositione ac conditione sine qua introducitur frigus productiuum alterius formæ, per quam expellitur forma ignis: idem dico de multis proprietatibus essentiarum; materia verò non pendet à forma etiam vt conditione; sed neque pendet à subsistentia & quantitate; vnde conseruatio materiæ sine illis non esset miraculosa, quamuis miraculosa esset separatio.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Eadem actione conseruatur materia sine formis, qua crearetur primùm absque formis: sed positio materiæ sine formis esset miraculosa: ergo conseruatio etiam esset miraculosa. Similiter conseruatio materiæ, cùm actu ab ea separarentur formæ, miraculosa esset: sed eadem actio esset durans post separationem: ergo illa esset etiam miraculosa.

Respondeo duo distinguenda esse in actione, qua crearetur materia excludendo formas. Primum est actio ipsa entitatiuè: secundum est connotatio separationis ab omni forma. Actio ipsa in se non esset miraculosa, sed tantùm secundùm connotationem. Fateor quod materia eadem actione secundùm entitatem crearetur primùm sine formis, & conseruaretur posteà sine illis; sed non eadem actione secundùm connotationem, creatio enim illa connotaret miraculum, quod non connotaret conseruatio. Si autem sermo sit de pura creatione materiæ, tunc certè illa non esset supernaturalis, sed tantùm præternaturalis.

§. VI.

Quænam sint proprietates materiæ, ac primùm appetitus eius ad formas.

QVæ hactenùs dicta sunt, ad essentiam pertinent materiæ, nunc prima eius proprietas dicitur esse appetitus ad formas omnes, qui solam propensionem & inclinationem superaddit potentiæ.

Assertio.

Dico sextò. Materia prima appetitum habet naturalem ad omnes formas, non simul, & collectiuè sumptas; sed seorsim, & diuisiuè. Ita communiter traditur à Philosophis, quod vt explicem.

Appetitus quid & quotuplex.

Obserua primò, nomen *appetitus* in genere significare inclinationem & propensionem rei alicuius in aliquod bonum, tanquam conueniens ipsi rei. Duplex autem est appetitus, alter *naturalis*, alter *elicitus*: naturalis, seu innatus, est potentia & capacitas innata ad aliquid tanquam ad bonum proportionatum & conueniens, siue potentia cum inclinatione ad aliquod bonum: v. g. cùm terra dicitur appetere locum infimum, hic appetitus est capacitas terræ ad locum illum occupandum tanquam aliquod bonum naturaliter proportionatum: inclinatio autem illa & propensio, est conuenientia & proportio eius rei cum tali bono. Appetitus elicitus est inclinatio alicuius rei ad bonum cognitum intellectu vel sensu; idest actus potentiæ affectiuæ

fectiuæ circa obiectum aliquod, vt bonum & conueniens. Diuiditur iterum apperitus in appetitum *complacentiæ*, qui est propensio in bonum præsens, & possessum; & appetitum *concupiscentiæ*, qui propensio est in bonum absens.

Appetere formas collectiuè.

Obserua secundò, formas omnes posse duobus modis appeti. Primò *collectiuè*, secundò *diuisiuè*. Collectiuè appeteret formas omnes materia, si appeteret informari eodem tempore omnibus simul formis: diuisiuè appetuntur, si nulla sit forma, quam non appetat, ex suppositione quod non habeat aliam vllam formam. His positis,

Ratio positæ assertionis est, quia materiam habere appetitum ad omnes formas, est materiam ita esse proportionatam omnibus formis, vt quamuis vnam habeat formam, alias tamen æqualiter habere possit: sed materia est eo modo proportionata omnibus formis: ergo materia naturalem habet appetitum ad omnes non collectiuè, quia hoc est impossibile; sed diuisiuè, ideſt, nulla est forma, quam habere non possit, si priuetur alterâ formâ.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Si materia prima huiusmodi appetitum habet ad omnes formas, sequitur illam esse semper in statu violento, quod admitti non debet. Probatur autem, quia quod est contrarium appetitui naturali, violentum est: sed carentia formarum, quas materia non habet, & apperit, est contra naturalem appetitum materiæ: ergo materia semper est in statu violento.

Resp. negando, materiam esse semper in statu violento. Ad probationem distinguo maiorem; illud est violentum, quod est contrarium appetitui proximo, cui res illa sit debita in eo statu, concedo; quòd est contrarium appetitui tantùm remoto, cui res ea non est debita in eo statu, nego: carentia formarum, quas materia non habet, est contraria proximo appetitui materiæ, & illæ debitæ sunt materiæ habenti alias formas, nego; contraria est appetitui remoto, concedo. Appetitum illum materiæ ad formas, quas non habet, dico esse tantùm remotum, quia proximè non potest recipere illas formas, nisi priùs amiserit alias formas.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Si materia vnam habens formam appetit alias formas, appetit dimittere formam illam, quam habet; quod verum esse non potest. Probatur sequi. Materia non potest appetere formam nisi appetat ea dimittere, quæ incompossibilitatem habent cum tali forma: sed forma quam habet, impossibilis est cum aliis formis: ergo materia appetit dimittere formam quam habet.

Resp. distinguendo illam maiorem; si materia formas alias appetit dum est sub vna forma, formam illam appetit dimittere, quam habet, si appetit formas illas absolutè, ac sine vlla conditione, concedo; si appetit solùm sub conditione quod amittat alias formas, nego. Materia igitur simul quidem habet appetitum ad omnes formas habendas, sed non ad illas habendas simul; quod est impossibile: sicut intellectus habet simul vim ad actus contrarios, sed non ad illos habendos simul.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Si materia formas appeteret, deberet etiam appetere formas corruptas, quod falsum est, quia naturalis appetitus fertur in rem possibilem naturaliter. Probatur sequi; nam materia eadem est post corruptionem formæ, ac ante corruptionem.

Resp. ex dictis de potentia materiæ, quod materia retinet appetitum ad formas corruptas conditionatum duntaxat, & ex suppositione quod aliquod agens illas produceret: non retinet appetitum absolutum, eo quòd nullum sit agens naturale, quod possit illas producere. Verum est, quod appetitus nunquam fertur absolutè in rem impossibilem, sed certum tamen est, quod ferri aliquando potest conditionatè.

Quarta obiectio.

Obiicitur quartò, sequi quod materia magis appetit formas nobiliores, quàm formas minùs nobiles; quia cùm forma sit bonum materiæ, certè melior forma maius est eius bonum.

Resp. materiam æqualiter appetere omnes formas, neque magis appetere formas magis nobiles, quàm formas minùs nobiles. Ratio est, quia appetitus sequitur potentiam materiæ; materia verò non est magis receptiua formæ nobilis, quàm ignobilis: imò non appetit formam nisi quia per illam completur; æquè autem completur per formam ignobilem, ac per magis nobilem. Itaque falsum est quòd forma nobilior maius sit bonum materiæ, quàm forma ignobilior, quia materia non respicit formam sub ratione talis formæ, sed tantùm sub ratione formæ.

§. VII.

An, & quomodo materia vnitatem habeat specificam.

HÆc etiam est proprietas materiæ, de qua controuertitur primò, vtrum de facto materiæ omnium corporum, saltem sublunarium, vnius sint speciei; nam de materia corporum cœlestium infra disputabitur: secundò, vtrùm sit possibilis aliqua materia prima diuersæ speciei ab ista, quæ subiectum est omnium formarum.

Assertio bipartita.

Dico septimò. Materia prima corporum omnium corruptibiliam sublunarium, est vnius tantùm speciei, quamuis nullo argumento euinci posse videatur, quod non sit possibilis materia rerum corruptibilium diuersæ à nostra speciei.

Quid de facto.

Prima pars quæ agit de facto, post Platonem & Aristotelem communis est inter omnes. Ratio eius est, quia potest transmutari quodlibet corpus in aliud corpus: ergo potest materia cuiuslibet corporis recipere aliam quamlibet formam; v. g. materia, quæ habet formam terræ, habet deinde formam arboris, mox aëris, deinde animalis, & sic deinceps. A priori ergo ratio est, quia *qualibet forma specificatur ab obiecto & actu adæquato*: sed omnes materiæ corporum sublunarium respiciunt eundem actum adæquatum; respiciunt enim omnes formas, quas possunt recipere: ergo materiæ omnes sublunares eiusdem sunt speciei.

Quid de possibili.

Secunda pars quæ agit de possibili, asseritur ab Hurtado, Arriaga, Auersa; negatur à Suare *disput.*13. qui tamen ait materiam rerum incorruptibilium specie differre à nostra. Probatur autem primò, quia non apparet vlla repugnantia in eo quod detur aliqua materia capax aliquarum tantùm formarum, non tamen omnium: sed illa materia specie differret à nostra: ergo potest dari materia diuersæ speciei à nostra. Probatur maior, quia id quod est receptiuum vnius formæ, non est necessariò receptiuum omnium formarum, alioqui quantitas, quia receptiua est accidentium materialium, esset etiam receptiua formarum substantialium: ignis qui receptiuus est caloris, posset recipere accidens spirituale: anima quæ receptiua est accidentium spiritualium, esset etiam receptiua quantitatis: ergo potest dari materia prima receptiua quarundam tantùm formarum,

& non omnium. Confirmari potest à pari; sicut enim datur sensus internus perceptiuus omnium obiectorum sensibilium, & sensus externi perceptiuus aliquorum tantùm, ita potest dari materia prima receptiua formarum omnium, & aliqua materia receptiua quarundam tantùm formarum, & non omnium. A

Prima obiectio. Obiicitur primò contra primam partem. Formæ substantiales possibiles sunt numero ac specie prorsus infinitæ, sed materia prima non potest recipere formas infinitas, alioqui erit infinitæ capacitatis: ergo quælibet materia non potest recipere omnes formas.

Resp. distinguendo minorem; materia prima non potest recipere infinitas formas simul, concedo; sic enim vim haberet receptiuam infinitam: B non potest recipere successiuè, ac diuisiuè, nego; non enim sequitur quod sit infinita: sicut oculus etiamsi colores infinitos successiuè videre potest, non est propterea infinitus.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò, contra secundam partem. Materia prima, quæ diuersæ speciei esset à nostra, vel erit subiectum primum vniuscuiusque, sicque non differet specie à nostra; vel non erit subiectum primum, & sic non erit materia prima. Probatur, quia ideò tantùm materia prima nostra est subiectum *vniuscuiusque*, quia est subiectum primum, & pura potentia: illa materia esset subiectum primum, & pura potentia: ergo esset subiectum primum *vniuscuiusque*.

Resp. materiam illam primam quæ specie differret à nostra, non fore subiectum primum *vniuscuiusque forma*, sed *alicuius* tantùm. Ad probationem negatur maior; nam ideò materia est subiectum *vniuscuiusque*, quia est pura potentia vniuersalis ad omnes formas. Neque verum est, quod nos ideò tantùm sciamus materiam nostram esse potentiam vniuersalem, & subiectum vniuscuiusque, quia est subiectum primum: hoc, inquam, nego, quia ideò scimus materiam esse potentiam vniuersalem, quia est capax recipiendi formas omnes à nobis cognitas; de formis ignotis non laboramus. C

Instantia. Instabis. Hæc materia, quia receptiua non erit nisi aliquarum formarum, habebit aliquid per quod repugnet cum aliis formis: ergo non erit pura potentia, quia non erit tantùm potentia, sed aliquid aliud. D

Resp. negando consequentiam, quia talis materia sic erit potentia huius formæ, cuius est receptiua, vt nihil includat per quod sit actus physicus; sicut materia dicitur pura potentia, quamuis receptiua non sit accidentium spiritualium.

Tertia obiectio. Obiicitur tertiò. Non requiritur maior vis ad recipiendam vnam formam, quàm ad omnes recipiendas: ergo materia quæ poterit recipere vnam formam, poterit omnes recipere. Probo antecedens. Non requiritur maior perfectio ad recipiendas formas perfectiores, quàm ad recipiendas imperfectiores: ergo ad recipiendas omnes formas non maior requiritur perfectio quàm ad vnam. E

Resp. negando antecedens; nam sicut maior requiritur perfectio vt possis cognoscere omnia sensibilia, vt sensus internus cognoscit, quàm ad cognoscendum vnum, vt cognoscit oculus; ita maior vis requiritur in materia, vt recipere possit formas omnes, quàm vnam tantùm. Ad probationem negatur etiam antecedens, & eadem explicatur similitudine sensuum.

§. VIII.

An, & quomodo materia prima sit ingenerabilis, & incorruptibilis.

Cognoscibilitas materiæ. Hæc est vltima materiæ proprietas; nam cognoscibilitas eius, de qua vlteriùs quæri poterat, nihil habet difficile: materia enim nunquam cognosci potest sine ordine ad formam, cùm ad illam referatur essentialiter. Cognoscit eam Deus, & cognoscunt Angeli conceptu proprio & distincto, quia sine metaphora, & sine analogia illam cognoscunt. Nos proprio conceptu illam cognoscimus, sed partim distincto, partim confuso; vel enim eius existentiam inquirimus per mutationem, & sic cognoscitur per analogiam ad res artificiales mutatio substantialis, atque adeò materia: vel post inquisitionem existentiæ dicimus illam esse primum subiectum, & sic proprium de illa conceptum formamus, sed partim confusum, quia ratio subiecti est communis pluribus, & ratio subiecti primi est negatiua.

Assertio. Dico octauò. Materia prima est ingenerabilis, & incorruptibilis, etiamsi sit principium corruptionis.

Probatio. Ratio est, quia omnis generatio fit ex præsupposito subiecto: sed materia, quæ subiectum est primum, non potest fieri ex præsupposito subiecto: ergo materia non generatur: sed neque corrumpi potest, cùm corruptio sit *destructio rei, quæ fit manente aliquo subiecto*; subiectum autem primum, destrui non potest manente aliquo eius subiecto, alioqui primum non esset: ergo subiectum primum non potest corrumpi.

Prima obiectio. Obiicitur primò. Si materia prima esset incorruptibilis, totum compositum denominari ab ea deberet incorruptibile, sicut ab ea denominatur corporeum & materiale: hoc consequens est absurdum: ergo materia non est incorruptibilis.

Resp. prædicata negatiua multùm ab affirmatiuis differre; nam affirmatiua licèt vni tantùm parti conueniant, possunt tamen attribui subiectis: negatiua non possunt attribui, nisi vtrique parti conueniant. Homo v. g. potest dici intellectiuus ab anima, dici non potest immortalis, quamuis anima non minùs sit immortalis quàm intellectiua. Ratio est, quia *negatio malignantis est naturæ*, negatque totum; vnde conuenire debet cuilibet parti: at verò affirmatio requirit solùm reperiri in aliquo ex subiectis id quod affirmat; v. g. homine vno currente dici potest, *homo currit*. Esse incorruptibile, prædicatum est negatiuum, quod non potest affirmari de composito, nisi conueniat omnibus eius partibus: quod idem dici debet de spirituali; non enim dicere licet, hominem esse spiritualem, quamuis anima eius sit spiritualis.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò. Nulla est forma, quæ non tribuat denominationem subiecto in quo est: generatio est in materia tanquam in subiecto: ergo denominat materiam generabilem.

Resp. subiectum generationis & corruptionis non posse dici generari aut corrumpi; sicut oculus, qui est subiectum visionis, non dicitur videri, sed terminus eius: potest quidem subiectum generationis denominari habens, seu recipiens generationem, sicut oculus dicitur recipiens visionem; non tamen materia generari. In forma igitur distinguo maiorem; omnis forma tribuit subiecto denominationem habentis & recipientis, concedo; tribuit denominationem termini, nego.

Materia

Materia denominatur per generationem, tanquam eam recipiens, concedo; tanquam generabilis, nego: quia solus terminus generatur, materia verò mutatur per generationem.

Tertia obiectio. Obiicitur tertiò. Materia dici non potest incorruptibilis, si æquè corrumpitur ac homo: sed æquè corrumpitur; nam ideò compositum humanum corrumpitur, quia dissoluitur vnio partium eius, quæ tamen manent incorruptæ; dissoluitur autem vnio partium materiæ, quæ manent incorruptæ.

Resp. materiam non posse dici corruptibilem propter dissolutionem partium integralium, sicut homo dicitur corruptibilis propter corruptionem partium essentialium; nam quod manet sublatâ vnione partium essentialium, non potest denominari ampliùs homo; quod verò manet sublatâ B vnione partium integralium, adhuc potest denominari materia; homo itaque corrumpitur, non corrumpitur materia.

SECTIO III.

De Priuatione.

EXpositâ materiâ primâ, quæ principium est corporum *per modum subiecti*, venio ad priuationem, quæ principiat *vt terminus à quo*. In hac autem duo sunt difficilia: primò eius natura & realitas; secundò, an, & quando sit principium.

§. I.

Priuationis natura, & realitas.

Quid sit priuatio. CErtum est primò, priuationem rectè definiri, *est carentia formæ in subiecto ad eam recipiendam apto*; quia videlicet illa in duobus à negatione differt, conuenit in duobus. Conueniunt, quòd ambæ sint carentiæ, ac remotiones rei alicuius; deinde quòd neutra causam habeat propriè dictam; quod enim est non ens, causam non habet à qua efficiatur. Differunt quòd negatio non semper sit in subiecto, ac proinde non sit semper coniuncta cum aliquo positiuo, vt homo non existens; priuatio verò semper sit in subiecto aliquo, ac proinde coniuncta semper sit alicui positiuo, vt cæcitas D est in oculo. Deinde, quòd negatio non dicat aptitudinem in subiecto ad eam recipiendam, vt carentia visus in lapide; priuatio verò dicat semper illam aptitudinem subiecti ad recipiendam formam, vt priuatio visus in homine. Vnde fit, vt priuatio semper oriatur in subiecto ex aliqua causa extrinseca, & sit illi accidentalis; negatio verò semper oriatur ex causa intrinseca, & sit essentialis subiecto, quando illi inest. Ex quo etiam fit, vt neutra intelligi possit nisi per formas oppositas, ideò, nisi simul repræsententur formæ oppositæ; quod enim est merum nihil, non est per se intelligibile.

Quotuplex sit priuatio. Certum est secundò, priuationem commodè posse dici aliam *substantialem*, quia est carentia E formæ substantialis; aliam *accidentalem*, quia est carentia formæ accidentalis, vt priuatio luminis in aëre. Deinde priuatio alia dicitur *remota*, quæ conuenit subiecto non habenti vllam dispositionem accidentium ad formam, vt materiæ ligni non calefactæ conuenit priuatio formæ ignis; alia dicitur *proxima*, quæ conuenit materiæ habenti omnes dispositiones ad formam. His positis.

Controuertitur, vtrùm priuatio & negatio dici possint entia realia, non positiuè quidem, sed negatiuè. Vocant *ens reale positiuè*, illud, *quod habet essentiam, à qua emanant reales proprietates: Reale* A verò *negatiuè*, illud, *quod non habet quidem entitatem positiuam, sed nullo tamen cogitante intellectu est non ens.* Dicuntur v.g. esse tenebræ in aëre, quamuis nullus intellectus cogitet tenebras.

Assertio negatiua. Dico primò, priuationem & negationem esse merum nihil, neque posse vocari entia realia negatiuè. Contra Toletum, Auersam, Conimbricenses, Pererium, & alios, qui spatia imaginaria vocant entia realia negatiuè, vt dicitur *disp.* 4. nunc breuiter.

Probatio. Ratio, est quia nihil dici potest reale quod non sit positiuum: priuatio & negatio non sunt positiuæ: ergo dici non debent reales. Probatur maior. Illud nullo modo dici debet reale, quod nihil superaddit puro nihilo, omnis enim realitas est aliquid supra nihil; sed solum positiuum superaddit aliquid puro nihilo, negatiuum autem nihil superaddit: ergo solum positiuum est reale, negatiuum autem non est reale. Probatur minor. Illud non superaddit aliquid puro nihilo, quod reperitur in quolibet puro nihilo: sed realitas negatiua reperitur in quolibet puro nihilo, consistit enim in eo tantùm, quod ante operationem intellectus sit non ens; omnis v.g. chimæra est impossibilis nullo cogitante intellectu: ergo ens purè negatiuum non est reale. Deinde, ideò priuatio dicitur realis, quia nemine cogitante forma ei opposita non est in subiecto: sed nemine cogitante chimæra non existit: ergo si priuatio est realis, chimæra erit C realis. Denique cogitari potest aliquid, quod sit merum nihil, & nullo modo sit reale: sed huiusmodi est solum ens negatiuum, quod nullo intellectu cogitante nihil est: ergo illud nullo modo est reale.

Prima obiectio. Obiicitur primò. Illud, quod est in rebus nemine cogitante, dicitur esse realiter; ideò enim Petrus realiter est, quia est nemine cogitante: sed negationes & priuationes sunt in rebus nemine cogitante, homo enim est cæcus nemine cogitante; tenebræ sunt in aëre nemine cogitante: ergo priuationes & negationes sunt reales, saltem negatiuè.

Resp. nego maiorem: nam vt aliquid sit realiter, non sufficit vt sit nihil, ante operationem D intellectus; sed esse debet aliquid positiuum, alioqui non est vllo modo realiter, vt probabam. Verum est, quod ante operationem intellectus oculus est cæcus, tenebræ sunt in aëre: sed nego Petrum esse cæcum realiter, aut tenebras esse realiter in aëre.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò. Esse reale negatiuè nihil aliud est, quàm esse fundamentum propositionis affirmatiuæ veræ ante operationem intellectus: sed priuationes & negationes sunt huiusmodi; nam affirmatiua hæc propositio vera est, *Petrus est cæcus: Aër est tenebrosus:* ergo priuationes sunt reales negatiuè.

Resp. negando maiorem; nam esse fundamentum propositionis affirmatiuæ veræ non magis E sufficit ad realitatem, quàm esse fundamentum propositionis negatiuæ veræ; imò propositiones, quarum prædicata sunt priuationes vel negationes, quamuis videantur affirmatiuæ, sunt tamen virtualiter negatiuæ; cùm enim dicitur oculum esse cæcum, significatur facultatem visiuam non esse in oculo.

Tertia obiectio. Obiicitur tertiò. Illud quod dicit realem habitudinem ad aliud, est reale: priuatio dicit realem habitudinem ad subiectum aptum: ergo priuatio est realis. Imò priuationes sunt aliquid sensibile, videmus enim vmbras, foramina, tenebras: ergo sunt reales.

Resp.

Resp. negando minorem; nam quamuis priuatio sit in subiecto habente priuationem, non habet tamen relationem realem ad subiectum, sed potiùs in subiecto habente priuationem duo considerantur: primò carentia formæ, deinde aptitudo subiecti ad formam recipiendam; quæ aptitudo est relatio subiecti ad formam, quam potest recipere; relatio autem priuationis ad formam non est realis. Falsum etiam est, videri priuationes: vmbram non videt oculus, sed videt lumen minus; tenebras non percipit, nisi quia non videt lumen. Eadem est ratio foraminum.

§. II.

Vtrùm priuatio sit principium cuiuscunque generationis.

Assertio.

DIco secundò, priuationem, vel *actualem*, vel *virtualem*, esse principium generationis cuiuscunque naturalis, quæ definitur, *Transitus formæ à non esse ad esse in subiecto.*

Duplex modus generationis.

Obserua primò, generationem naturalem duobus modis euenire posse: primò, ita vt materia tempore præcedat formam, vt quando ignis nunc producitur ex ligno; tunc enim actualis priuatio est in materia: secundò, ita vt materia tempore non præcedat, sed eodem instanti quo creatur, fiat etiam forma: v.g. cùm ab initio creauit Deus cœlum, in eo instanti quo materia cœli primùm est creata, forma etiam cœli per veram generationem est producta: quod idem etiam accidisset, si Deus ab æterno creasset cœlum, siue hoc sit possibile, siue sit impossibile; materia enim cœli nullo instanti caruisset formâ cœli; & in mutatione accidentali sæpè hoc contingit, vt cùm productus est Sol, eodem instanti productum est lumen; & cùm generatur ignis, eodem tempore calor producitur: tunc certum est, quod nunquam calor actualis est in materia; ideoque difficultas est, quomodo tunc priuatio possit esse in materia.

Priuatio actualis, & virtualis.

Obserua secundò, priuationem formæ duplicem esse posse in materia, nimirum *actualem* & *virtualem*. Priuatio actualis est *non esse formæ, quæ negari potest de subiecto*, v.g. lignum habet actualem priuationem formæ ignis. Priuatio virtualis est, *non esse formæ, quæ licèt negari non possit de subiecto, posset tamen ex se negari, nisi hæc actio, per quam ponitur, impediret*: v.g. in materia cœli, quando primùm producta est, fuit virtualis priuatio formæ, quia quamuis forma hæc non potuerit negari de subiecto, potuisset tamen ex se negari, nisi per actionem generatiuam tunc esset posita, sicut potuit non poni. Si ab æterno conditus esset leo, nunquam in eius materia fuisset actualis priuatio, sed solùm virtualis; quia quamuis de hac materia negari forma leonis non potuisset, negari tamen ex se potuisset, nisi per eam actionem æternam fuisset posita, sicut poterat non poni. His positis,

Ratio conclusionis est facilis, quia illud est principium cuiuscunque generationis, quod est de intrinseco illius conceptu: priuatio vel actualis, vel virtualis est de intrinseco conceptu generationis, quæ definitur transitus formæ à non esse ad esse in subiecto: ergo priuatio est principium generationis.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Denominatio realis conuenire non potest non enti, quod est purum nihil: sed denominatio principij est denominatio realis, priuatio autem, vt dixi, est purum nihil: ergo denominatio principij conuenire non potest priuationi.

Respondeo, denominationem principij *per modum termini à quo*, non esse realem, quia terminus à quo est ipsum non esse formæ, & purum non ens; vnde negatur minor propositi argumenti.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. In materi cœli & elementorum non fuit vnquam priuatio formæ, sicut & in re ab æterno genita nunquam fuisset priuatio: ergo priuatio non est principium cuiuscunque generationis.

Respondeo, verum esse quòd in materia cœli, & elementorum non fuit vnquam actualis priuatio, sed virtualis duntaxat. Respondere tamen malunt plerique Doctores distinguendo in eodem instanti temporis duo instantia naturæ; vnum in quo materia sit, & non sit forma, sed priuatio formæ; alterum in quo sit forma. Sed hæc responsio aliàs multipliciter impugnata est, quia ponit in eodem instanti temporis, formam & priuationem formæ affirmari de subiecto eodem in diuerso instanti naturæ, atque ita in eodem instanti temporis esset forma & priuatio formæ, posseturque dici forma esse, & non esse, quod implicat: alioqui etiam in Eucharistia dici posset esse in eodem instanti temporis panem, & corpus Christi. Imò esse deberent in eadem materia eodem instanti temporis duæ formæ, quia in eo instanti quo est priuatio nouæ formæ, debet esse in materia prior forma. Verum est quod in eo instanti quo voluntas liberè agit, duo distinguuntur instantia naturæ, in quorum primo non licet dicere, *Nunc voluntas non agit*; sed, *Voluntas nunc determinat se ad agendum, & nondum concipitur agere*. Instans enim naturæ instans est dependentiæ, seu instans à quo, non in quo.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Terminus à quo generationis debet relinqui: priuatio hæc virtualis non relinquitur per generationem; nunc enim etiam in materia cœli est virtualis priuatio formæ cœli: ergo priuatio virtualis non est terminus à quo. Deinde generatio actualis exigit terminum à quo actualem: generatio cœli fuit actualis generatio: ergo debuit habere terminum à quo actualem.

Resp. distinguendo maiorem; terminus à quo generationis debet relinqui si illa sit mutatio actualis, concedo; si non sit mutatio actualis, nego: generatio illa cœli non fuit actualis mutatio, sed virtualis tantùm. Deinde concedo, quod actualis quælibet generatio exigit actualem terminum à quo; priuatio autem illa virtualis est, cùm tamen sit actualis terminus à quo.

§. III.

Vtrùm priuatio principiet tunc quando est, an verò tunc quando non est.

DIxi priuationem esse principium generationis; non potest autem principiare generationem nisi vel tunc quando non est, immediatè scilicet antequam sit generatio, vel tunc quando est generatio, immediatè scilicet postquam fuit priuatio, & dicere de illa licet, *Nunc priuatio non est, & immediate antea fuit.*

Assertio.

Dico tertiò, priuationem non principiare quando actu est ante generationem, sed quando primùm non est, in instanti scilicet generationis. Ita communiter traditur à Doctoribus cum Sancto Thoma 1. *part. quæst. 53. art. 3.* quod antequàm probem,

Instantia non sunt immediata.

Obserua primò, ex iis quæ infrà disputanda erunt, duo instantia temporis nunquam esse posse immediata, sed inter instantia duo semper interiacere

cere partem diuisibilem in infinitum, vt probatur *disp.* 3.

Inceptio & desitio.

Obserua secundò, quædam entia incipere *per primum esse*, alia verò *per vltimum non esse*; quædam desinere per vltimum esse, quædam per primum non esse. Illud incipit per primum esse, de quo licet dicere, *hoc nunc est, & immediatè antea non erat*; vt homo genitus incipit per primum esse; licet enim dicere, *nunc homo est, & immediatè anteà non erat*. Illud incipit per vltimum non esse, quando licet dicere, *nunc hoc non est, & immediatè post erit*, vt motus localis, & res successiuæ. Illud desinit per vltimum esse, de quo dicere licet, *nunc est, & immediatè post non erit*, vt instans. Illud desinit per primum non esse, de quo dicere licet, *nunc non est, & immediatè antea erat*, vt homo mortuus, & motus localis. Huiusmodi sine dubio est omnis priuatio formæ, quæ non desinit per vltimum esse, sed per primum non esse; nam in eo instanti, quo primùm est generatio, licet dicere, *nunc priuatio non est, & immediatè anteà erat*; cùm eo instanti liceat dicere, *nunc forma est, & immadiatè antea non erat*. His ita positis.

Probatio assertionis.

Ratio conclusionis est, quia priuatio tunc principiat generationem, quando primùm est generatio; sed in eo instanti, quo primùm est generatio, priuatio non est: ergo priuatio principiat eo instanti, quo primùm non est. Probatur maior. Si enim priuatio non principiaret quando primùm est generatio, deberet principiare in instanti quod est immediatè ante generationem: sed hoc est impossibile, quia instantia temporis non sunt immediata: ergo priuatio principiat eo instanti quo primùm est generatio.

Deinde tunc principium exercet actum principiandi, quando est actus principiandi: sed actus principiandi est generatio: ergo priuatio tunc exercet actum principiandi, quando est generatio. Denique tunc principium principiat, quando ex ipso fit aliquid: sed quando ex ipso fit aliquid, tunc est generatio: ergo principium principiat quando est generatio.

Minor primi syllogismi erat, quod non est priuatio eo instanti, quo primùm est generatio. Probatur, quia forma & priuatio esse non possunt simul: sed quo instanti primùm est generatio, est etiam forma: ergo eo primo instanti non est priuatio.

Prima euasio.

Neque dici potest, quod priuatio & forma possunt esse simul transeunter; ita scilicet, vt eo instanti, quo aduenit vna, pereat altera.

Contrà enim instо. Forma, & priuatio ideò esse non possunt simul permanenter, quia priuatio negat formam: sed etiam in transitu priuatio negat formam, quia est non esse formæ: ergo etiam in transitu implicat vt forma & priuatio sint simul. Deinde in eo instanti, quo verum est formam habere esse in materia, implicat vt dicatur habere non esse: sed in eo instanti habet esse: ergo implicat vt eo instanti habeat non esse. Denique quælibet propositio necessariò est vera vel falsa: sed si priuatio & forma sint simul, erit propositio eodem instanti vera & falsa: ergo implicat vt illæ sint simul etiam transeunter.

Altera euasio.

Neque minùs falsa est altera solutio nuper reiecta de duobus instantibus naturæ distinguendis in eodem instanti temporis. Sequeretur enim primò, falsum esse notissimum illud principium metaphysicum, *Implicat aliquid esse simul, & non esse*: secundò esse posse duas formas simul in materia pro diuersis instantibus naturæ, vel etiam transeunter; imò etiam sequeretur quod priuatio & gratia simul essent: sequeretur Mariam Deiparam eo instanti quo sanctificata primùm est, habuisse peccatum originale. Denique sequeretur quod in Sacramento Eucharistiæ simul essent panis & corpus Christi, quod impietati Lutheranæ proximum est.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Tunc priuatio est principium, quando est terminus à quo: sed non est terminus à quo, nisi quando actu est: ergo priuatio non est principium, nisi quando actu est. Probatur minor. Terminus à quo semper est incompossibilis cum termino ad quem: sed priuatio non est incompossibilis cum forma, nisi quando priuatio actu est: ergo priuatio tunc est terminus à quo, quando actu est. Probatur minor, quia priuatio quando non actu est in subiecto, non est incompossibilis cum forma in eodem subiecto: ergo non est incompossibilis tunc quando non est.

Resp. negando primam minorem; priuatio enim tunc est terminus à quo, quando desinit; desinit autem *per primum non esse*, idest quando licet dicere, *nunc priuatio non est, & immediatè anteà erat*: ergo priuatio est terminus à quo, quando non est. Ad probationem negatur etiam altera illa minor; priuatio non est incompossibilis cum forma, nisi tunc quando est forma; nam duæ formæ sunt incompossibiles in eodem subiecto, & tamen non sunt vnquam actu in eodem subiecto, quia incompossibilitas in eo sita est, quod quando licet dicere, *nunc est hæc forma*; dicere liceat, *nunc non est altera*; si enim simul sunt in eodem subiecto, iam desinunt esse incompossibiles.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò: Non esse priuationis est forma: sed per te non esse priuationis est terminus à quo: ergo forma est terminus à quo, quod absurdum est. Præterea, sicut causatio non potest esse nisi sit actu causa, sic principiatio esse nequit nisi sit actu principium.

Resp. illa duo valdè distincta esse, quod non esse priuationis sit terminus à quo, & quod priuatio sit terminus à quo tunc quando non est. Prius illud falsum est, alioqui forma esset terminus à quo, vt rectè probat argumentum. Secundum autem verum est, vt probaui: vnde negatur minor primi argumenti. Deinde concedo, quod sicut causatio esse non potest nisi sit actu causa, sic esse non potest principiatio nisi sit principium illud, quod physicè influit; sed nego de principio negatiuo quod principiat solùm desinendo; nam de ratione talis principij est, vt non sit tunc quando principiat.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Quoties duo aliqua identificantur, si vnum illorum sit, necesse est vt existat etiam aliud: sed priuatio & principium identificantur; si enim non identificarentur, non liceret dicere, *priuatio est principium*; cùm copula *est*, dicat identitatem extremorum: ergo quando licet dicere, *principium est*, licet dicere, *priuatio est*: sed in instanti generationis dicere licet, *actu est principium*: ergo licet dicere, *priuatio est*.

Resp. aliud esse dicere, *nunc priuatio est actu principium*; & *nunc principium est, seu existit*; sicut valdè differunt dicere, *Petrus est mortuus*; & *Petrus mortuus est*, idest, *existit*. Sicut igitur non licet dicere, *Petrus est mortuus: ergo est*; ita dicere non licet, *Priuatio est principium: ergo est*; sunt enim illi termini distractiui, cùm principium quod est priuatio, sit terminus à quo, qui principiat desinendo. Itaque ad argumentum conceditur totus syllogismus, sed assumptum illud distinguitur:

distinguitur: sed in instanti generationis dicere licet, *est actu principium*; si enim sensus sit, id quod est principium generationis, existit actu, nego assumptum; si verò sit sensus, in instanti generationis priuatio principiat, conceditur assumptum, sed consequentia est falsa.

SECTIO IV.

De forma substantiali prout est principium.

EXpositis duobus principiis corporum, sequitur tertium, quod nobilitate, varietate, pulchritudine longè præit alia duo; forma videlicet, pulchritudo ipsa, & decus omnium, character naturæ, sigillum essentiæ, proprietatum radix, principium motuum, à qua emanat varietas, multitudo & decor rerum omnium. De illa dici video posse quatuor, primò existentiam, secundò quidditatem, tertiò diuisiones, quartò proprietates.

§. I.

Vtrùm admitti necessariò debeant formæ substantiales.

Nomina formæ substantialis.

NOmine formæ substantialis hîc intelligitur pars illa compositi, quæ determinatè complendo materiam, vltimò constituit corpus in essentia sua, & quidditate. Mirum est quàm multis, & quàm variis nominibus appellauerint eam Plato, Aristoteles, & eorum discipuli. A Platone appellatur *species*, *diuinum*, *pulchrum*, *optimum*, quòd ab ea deriuetur pulchritudo rerum omnium naturalium. Appellat etiam eam *mentem*, quòd adumbrata sit primi actus similitudo; appellat *sigillum*, & *characterem*, quòd cuique rei imprimat notam, qua dignosci possit. Denique appellat *terminum*, quòd materiam vagam & diffluentem certis finibus coerceat, velut norma quædam & figura rerum. Pythagoras appellat *vnum*, quòd vagam ac incertam materiæ rationem in vnam certam speciem contrahat, cùm indifferentia materiæ sit veluti causa diuisionis; vnde est illud Pythagoricum dogma, quod *rerum tria sint initia, infinitum, vnum, & duo*, hoc est, Deus, forma, materia.

Aristoteles appellat τὸ θεῖον, *diuinum quiddam*, τὸ ἀγαθὸν, quòd sit per se appetibilis; *finem generationis*, *rationem*, *& quidditatem*, quòd ab ea potissimùm petatur rerum definitio; de nomine verò τῆς ἐντελεχείας, posteà dicam. Nunc quod ad existentiam huius formæ attinet.

Conclusio.

Dicendum primò est, dari formas verè substantiales à materia distinctas, quæ cum illa faciunt vnum per se. Hæc est Philosophorum omnium vox post Platonem & Aristotelem; ante Pythagoram verò vix vllus videtur agnouisse formam, quam etiam negare videntur Richardus & Aureolus, dum aiunt, *Formam esse actuationem* duntaxat *aliquam* & terminum *materiæ*, sicut figura est terminus quantitatis; negantque illam esse realitatem aliquam à materia distinctam. Id quod etiam approbant plures nunc noui Philosophi, qui volunt solum hominem habere formam substantialem, in reliquis formam non esse aliud quàm certam conformationem corpusculorum, seu continationem minimarum particularum elementarium, eamque esse totam rei formam; hoc enim primarium est nouæ huius Philosophiæ fundamentum, quæ contempto Aristotele, sepultos in lucem reuocat Leucippum, Democritum, Epicurum; negatque materiam primam, qualitates omnes, formas omnes substantiales, earumque omnium loco solas ponit atomos quasdam variè figuratas, variè motas, variè combinatas. Ea tamen figmenta omnina falsitatis conuiceris probatâ formarum verè substantialium existentiâ; sic enim materiam primam probaueris sic mutationem substantialem, sic qualitates, & demùm totam illam exarmaueris Democriticam Philosophiam veterem & nouam.

Prima probatio.

Ratio primò sit, quia corpora naturalia inter se differunt, secundùm essentiam, & speciem substantialem: sed non possunt differre secundùm materiam, quæ in omnibus eadem est: ergo differunt secundùm formam: ergo datur forma, quæ aliquid est substantiale. Probatur maior. Illa diuersas habent essentias, quæ diuersas habent proprietates, quæ omni, soli, & semper conueniunt: sed leo & lapis, ignis & aqua proprietates habent diuersas: ergo habent essentias specificè diuersas. Probatur maior, quia omnis proprietas quarto modo fluit specificè ab essentia: ergo vbi sunt proprietates diuersæ, ibi sunt essentiæ diuersæ. Forma ergo substantia est, quia id quo substantiæ differunt, substantia est; per istas autem formas substantiæ differunt: ergo formæ substantiæ sunt.

Secunda probatio.

Secundò videmus res naturales reducere se quantum possunt ad statum pristinum: atqui principium talis reductionis non potest esse aliud præter formam substantialem: ergo dantur formæ substantiales. Maiorem probat experientia; si enim aqua calefiat, & amoueatur ignis, paulatim redit ad pristinum frigus: si lædatur animal, clauditur paulatim vulnus. Minor autem probatur, quia causa huius reductionis primò esse non potest complexio accidentium, quia illa læsa est, neque potest seipsam reducere ad priorem statum, nisi aliunde iuuetur. Non secundò est frigus, quod aliqui fingunt intensum semper manere in quibusdam partibus, à quibus reliquæ posteà frigefiant; constat enim, totam aquam in lebete feruentem, esse calidissimam. Non tertiò est aër ambiens, quem suppono similiter calefactum esse ab igne. Imò aqua postquam se reduxit ad pristinum frigus, est frigidior aëre. Non quartò ab occulta qualitate, quia illa vel est accidens proprium, vel commune; non est accidens commune, quia non potest conuenire multis: aut est accidens proprium, & sic emanat ab alio, quod non est accidens, sed substantia. Illud enim est vera substantia, quod est radix proprietatum.

Tertia probatio.

Tertiò constat non solùm ex fide, sed etiam ex ratione naturali, quod anima rationalis in homine est vera forma corporis: ergo datur etiam in aliis forma substantialis. Probatur consequentia, quia si admitteretur in homine solo huiusmodi forma, reliqua omnia entia præter hominem essent incompleta; materia enim hominis est ens incompletum, alioqui faceret ens per accidens simul cum anima; & hæc materia est eiusdem rationis cum aliis materiis; patet enim, quod corpus hominis mutatur in vermes; reliqua omnia entia solùm haberent materiam: ergo essent incompleta, vel certè homo esset ens per accidens; hoc autem nemo dixerit, quia illa non ordinantur ad compositionem vllius entis per se, quod est esse completum; neque vllum alium statum appetunt, sicut anima rationalis extra corpus. Verùm argumenta illa omnia nihil mouent nouos Democriti, & Epicari discipulos, qui solis, vt dixi, contenti atomis variè combinatis, negant omnem materiam primam, omnem formam substantialem, omnem etiam

etiam qualitatem; combinatio solarum atomorum, illis instar est omnium.

Sed contra illos efficaciter argumenta tria, quæ proposui, vrgeri possunt. Primum erat de differentia substantiali corporum, quæ sine summa stultitia negari non potest; nam equus & musca, aqua & terra, ignis & lignum diuersas habent proprietates: ergo & substantias diuersas, à quibus solis manant proprietates: ergo materiam & formam; mutatur enim lignum in ignem: ergo destruitur aliquid substantiale, quod erat in ligno, alioqui lignum & ignis non differunt; illud est forma: & aliquid manet, alioqui ignis creatur, & lignum annihilatur; illud est materia: ergo datur materia & forma.

Secundum de reductione corporum ad qualitates natiuas; si enim aqua calefacta redit ad natiuum frigus, debet dari aliqua causa productiua huius frigoris; illa causa est id quod vocamus formam substantialem, siue sit figura, siue motus corpusculorum, quod nunc non moror.

Tertium etiam argumentum de homine qui formam habet, & est ens per se, constans ex partibus incompletis, videtur demonstratiuum; nam in humano corpore provt distinguitur ab anima, reperiuntur corpuscula variè combinata, & figurata, sicut in equo, leone, lapide; & præterea reperitur in homine forma constituens vnum per se: ergo in omnibus aliis corporibus est forma constituens vnum per se; alioqui, vt dixi, vel omnia corpora præter hominem incompleta sunt, vel homo est vnum per accidens, constans ex pluribus completis; non autem vnum per se.

Quid respondeant Atomistæ.

Respondent primò noui Democriti & Epicuri discipuli, nullam esse differentiam aliam inter corpora naturalia, præter diuersam corpusculorum & atomorum combinationem, ex iis videlicet omnibus componi elementa omnia & mixta, quæ cernimus; eorum enim totam, & adeò mirabilem varietatem ex sola combinatione atomorum oriri facilè posse. Cur enim literarum duntaxat vigentitrium varia dispositio innumerabilem conficere potest vocum in omni genere ac linguarum diuersitatem; non poterit autem innumerabilium atomorum multiplex coordinatio causare tantam corporum elementarium, & mixtorum multitudinem, atque differentiam.

Multipliciter impugnantur.

Sed nihil conficiunt Atomistæ, neque vim declinant rationum propositarum. Primò enim sumo leonem, & plantam; ista duo corpora diuersas sine dubio habent proprietates, & operationes, æquè ac homo & leo: ergo illa diuersas habent substantias, à quibus emanant proprietates illæ, quæcunque illæ sint; substantiam enim vocamus id à quo manant proprietates: illa substantia non sunt sola elementa, quæ omninò eadem sunt in omnibus mixtis; non combinatio corpusculorum, aut eorum motus, & figura, vt fatentur aduersarij: ergo illud principium substantiale necessariò est forma. Imò illud totum, quo substantialiter differunt leo, & lapis, non est per te, nisi combinatio corpusculorum: ergo illa combinatio est forma substantialis; id nimirum, quo corpora essentialiter & substantialiter differunt.

Secundò, postquam aqua calefacta rediit ad natiuum frigus, habet combinationem, & configurationem corpusculorum, quam non habebat quando erat calida: ergo debet dari principium aliquod nouæ huius combinationis, & configurationis; imò & motus illius atomorum: illud principium nullum est excogitabile præter formam substantialem: ergo illa necessariò admittenda est. Inuenitur autem etiam in corporibus mixtis illa restitutio temperamenti, præsertim in viuentibus, quæ postquàm alterata sunt, vel per alimentum, vel per morbum, vel per agens aliquod extrinsecum, reparant vires pristinas, & in priorem, vel etiam in meliorem redeunt statum: excogitent autem noui adoratores Epicuri, principium aliquod huius noui status.

Tertiò, non minùs differt substantialiter leo à planta vel à lapide, quàm ab homine: leo enim viuit, non autem lapis; leo sentit, non autem planta: sed leo & homo non differunt per solam combinationem & figuram atomorum, sed per formam substantialem: leo etiam non differt à planta & lapide per solas atomos variè ordinatas & figuratas. Imò vrgetur efficaciter argumentum, quia certum est ex fide, quod anima rationalis est forma corporis; atque adeò est sensitiua & vegetatiua: ergo non potest homo esse sensitiuus & vegetatiuus per solas atomos variè combinatas: ergo reliqua etiam viuentia non possunt esse sensitiua & vegetatiua per solas atomos; sicut enim in corpore leonis reperitur combinatio elementorum & corpusculorum, sic reperitur in corpore hominis: ergo si leo est viuens per hanc solam combinationem, poterit etiam homo esse sensitiuus, & vegetatiuus per illam sine forma substantiali. Hoc autem, vt dixi, fidei repugnat: ergo vanum est figmentum illud Epicureum. Contra quod dicendum iterum erit cùm probabo mutationē substantialem, & reales qualitates, contra volitantes vndique atomos, quibus omnia implent noui somniatores. Tantùm addo, facilem ex hac vana Philosophia lapsum esse, ad negandam in homine animam rationalem, verè immortalem; si enim varia combinatio atomorum sufficere potest ad tantas, & adeò mirabiles operationes vitales brutorum, conuinci nullo modo posset, qui similiter assereret, sufficere illa omnia ad operationes vitales hominis, quarum omnimoda spiritualitas negari facilè posset ab eo, qui pertinaciter contenderet, illas sicut obiectiuè pendent à corpore, sic etiam pendere subiectiuè, quod, vt patet, impium est, & hæreticum.

Quartò denique sequeretur, vt notaui nuper, omnia mixta præter hominem, esse vera entia per accidens, eo modo quo domus aut aceruus lapidum est ens per accidens; sicut enim domus constat lignis & lapidibus variè combinatis, sic leo constat eodem modo corpusculis variè combinatis.

Denique ludus est quod aiunt aduersarij de varia combinatione litterarum, ex quibus tanta existit varietas vocum; est enim multiplex discrimen. Nam primò nego, voces in quibus eædem litteræ sunt vario modo coordinatæ, differre substantialiter, sicut differunt corpora. Secundò in istis vocibus nullum datur principium intrinsecum, quod restituat illas in statum pristinum, si fuerint dissolutæ litteræ; in corporibus manifesta est hæc mutatio, cuius principium sola esse potest forma substantialis.

Respondet secundò. Alius quidam nouæ Philosophiæ inuentor, nullam aliam esse rerum corporearum materiam & formam, quàm extensionem omnimodè diuisibilem, figurabilem, & mobilem: illa enim tria esse principia ex quibus omnis ista existat corporearum rerum varietas, quantitatem variè diuisam, figuram, & motum. Ex quo plurima comminiscitur absurda, & plurima etiam fidei contraria: mundum enim esse vult infinitum, quia spatium supra cœlos est extensum infinitè: negat esse possibiles plures mundos materiâ & formâ diuersos ab isto: negare tenetur creatam à Deo esse

hanc quantitatem, quam appellat rerum omnium entitatem & substantiam: negat etiam diuinitus fieri vacuum, quia corpus nihil est nisi spatium: denique affirmat viuentia præter hominem non esse aliud, quàm automata subtilibus rotulis, & corpusculis constantia, quæ agitentur & distendantur diuersimodè à diuersis obiectorum irradiationibus.

Sed contra figmenta illa pudet sanè disputare, nam præterquam quod erronea omninò sunt illa quæ retuli, adimunt enim Deo potestatem creandi plures alios mundos, admittere cogitur aliquid increatum præter ipsum Deum; tenetur dicere quod in Eucharistia substantia panis & vini remanet, cùm maneat eorum quantitas, & extensio. Primò nullo argumento probabili sententiam suam firmat, vt patebit legenti (quod est solemne omnibus istis nouorum dogmatum inuentoribus) quod valde notandum est. Secundò illis quatuor argumentis impugnatur quæ nuper attuli de differentia essentiali & specifica corporum, de proprietatum emanatione, & cæteris, quæ non repeto.

Obiicitur primò. Illud non est substantia, quod inhæret subiecto, à quo dependet: sed formæ istæ materiales tam inhærent subiecto à quo dependent, quàm accidentia, cùm existere nequeant sine subiecto: ergo illæ non sunt substantiæ.

Respondeo maiorem distingui posse dupliciter: primò ex suppositione quod forma materialis habeat propriam subsistentiam partialem distinctam à subsistentia materiæ, sic distinguitur. Illud non est substantia, quod inhæret subiecto, si non habeat partialem subsistentiam, concedo; si habeat, nego: forma verò partialem habet subsistentiam, quantumvis inhæreat materiæ, ideò non est accidens. Secundò, etiam ex suppositione quod forma subsistentiam non habeat, sic maior illa distingui debet. Illud non est substantia, quod inhæret subiecto completo, concedo; incompleto, nego. Illud dicitur inhærere subiecto incompleto, quod est in alio tanquam pars in comparte, complens subiectum in ratione substantiæ; & hoc modo forma est in materia tanquam in comparte, quam complet. Illud est in subiecto completo, quod non est in alio tanquam pars in comparte, & sic accidentia omnia sunt in subiecto.

Dices accidentia omnia esse in subiecto incompleto, quia ex probabiliori sententia non sunt in toto composito, sed in sola materia.

Respondeo, accidentia non esse in materia tanquam compartes in compartibus, quæ per illas complentur; formam verò esse in materia vt partem in comparte, ita vt illam compleat; ideò est in subiecto incompleto, non autem accidentia.

Obiicitur secundò. Non probatur, dari formas substantiales, si non probatur corpora naturalia differre inter se substantialiter: sed non probatur illa differre inter se substantialiter, quia eorum distinctio non nobis innotescit nisi per accidentia: ergo non probatur dari formas substantiales.

Resp. negando minorem; rectè enim probatur, quod corpora naturalia inter se differunt substantialiter; hæc autem distinctio non innotescit per accidentia communia, sed per accidentia propria, quia cùm proprietates fluant ab essentia, diuersitas proprietatum indicat diuersitatem essentiarum.

Obiicitur tertiò, posse facilè tribui temperamento, ideſt harmoniæ debitæ qualitatum, omnia illa quæ tribui solent formæ: ergo non est necesse dari formas.

Resp. harmoniam illam debitam qualitatum esse necessariò debitam respectu alicuius substantiæ, à qua illa emanare debeat: non sufficit ergo distinctio temperamenti, nisi adsit forma.

Obiicitur quartò. Forma non producitur ex materia, si materia non est aliquid formæ: sed materia non est aliquid formæ, alioqui esset pars formæ: ergo non producitur ex materia. Deinde materia, non est causa extrinseca formæ, vt patet, neque causa intrinseca; non enim est eius pars. Denique forma dici non potest generari eo modo, quo compositum generatur; fit enim ex materia, quæ aliquid eius est, non autem forma.

Respondeo, materiam non esse aliquid formæ, sed esse illius subiectum; esse causam eius intrinsecam, quia est compars cum forma, non eius pars: forma etiam propriè generatur vt pars totius compositi, non autem vt totum compositum.

§. II.

Quid sit forma substantialis.

EXistunt ergo in rerum natura formæ substantiales, quarum nunc essentia inquiritur, ideſt earum definitio, & prædicata essentialia.

Assertio. Dico secundò, formam substantialem rectè definiri ab Aristotele, *quod quid erat esse rei*, quasi dicat formam esse substantiam incompletam, quæ actuat materiam, & constituit compositum. Quod vt explicem,

Obserua primò, formam à Philosopho appellari nomine celeberrimo, ἐντελεχείαν, quod explicatur variè à Doctoribus. Primò enim Tullius *prima Tusculana*, vult significari ea voce ἐντελεχεία, perennem & continuam agitationem & motionem; quod sanè repugnat Philosopho, qui *textu 5.* ait ἐντελεχείαν non esse vt contemplationem & vigiliam, ideſt operationem; sed velut scientiam & somnum, ideſt, tanquam aliquid operatione prius. Idem repetitur *textu 18.* & *textu 24.* vbi ait ἐντελεχείαν in nobis esse principium quo viuimus, mouemur, & intelligimus. Igitur ex mente Philosophi ἐντελεχεία est principium motuum & operationum; propria enim vocis huius significatio est perfectio intus habita, πλειώσις ἐντὸς ἐχομένη; quia est perfectio materiæ quam actuat, & compositi quod constituit. Vide Plutarchum *lib.1. de placitis Philosophorum, cap.2.* Scaligerum *exercitatione 307. cap.39.*

Explicatio definitionis. Obserua secundò, definitionis allatæ sensum esse, vt quemadmodum in composito metaphysico differentia duplex habet munus, determinat enim genus, cuius indifferentiam contrahit, & speciem constituit; ita forma in composito physico materiam primam de se indifferentem ad omnia corpora determinat ad talem speciem corporum, v. g. vt sit homo potiùs quàm brutum: deinde constituit corpus afficiendo illud tale, ac distinguendo ab omni alio; illud enim, quo constitueris homo, est anima rationalis, cuius loco si animam haberes leonis, esses leo.

Essentialia prædicata formæ. Obserua tertiò, essentialia formæ prædicata esse primò, quod sit *substantia incompleta*, in quo conuenit cum materia, & distinguitur à composito: secundò, quod sit *actus tum materiæ, tum compositi*; quæ differentia eius est à materia; nam sicut materiæ proprium est esse potentiam, ita esse actum propria est ratio formæ constitutiua, ac proinde forma est relatio transcendentalis ad materiam & compositum, non quòd illa sit duplex relatio, sed vnica, quæ respicere potest plures terminos

minos subordinatos, quales sunt materia & compositum: forma enim immediatè respicit materiam, mediatè verò compositum.

Prima obiectio. Obiicitur primò. Illud est accidens quod potest adesse & abesse à subiecto sine subiecti corruptione; forma potest abesse à materia sine illius corruptione: ergo forma est accidens.

Resp. distinguendo maiorem. Illud est accidens, quod potest adesse & abesse à subiecto, quod sit totum substantiale, concedo; quod potest adesse vel abesse à subiecto incompleto, scilicet à materia, nego: dicitur enim accidens respectu totius substantialis, non respectu materiæ.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò, formam esse saltem accidens materiæ, quia materia est indifferens vt hanc, vel aliam formam habeat.

Resp. negando formam esse accidens materiæ, quia illam actuat, & cum ea facit totum substantiale.

Tertia obiectio. Obiicitur tertiò, formam esse totam essentiam corporis; nam homines, qui modò viuunt, resurgent omninò iidem, vt docet fides; sed non resurgent cum eadem materia, nam illa fuit in pluribus hominibus successiuè, vt constat præsertim in anthropophagis: ergo materia est tota essentia hominis.

Resp. Deum in resurrectione sic res ordinaturum, vt quilibet resurgat cum maxima parte materiæ, quam habuit; non esse autem necesse vt resurgat cum tota, nisi fortè materiam eandem Deus sæpius reproduceret, quod non est probabile: supplebit ergo ex alia materia partes quæ deerunt, & hoc sufficit vt idem homo moraliter dicatur resurgere; sicut dicitur idem esse homo senex, qui fuit iuuenis, quamuis parum habeat materiæ, quam puer habuit.

§. III.

Quotuplex sit forma substantialis.

DIxi vniuersim, quid sit forma substantialis, nunc diuisio eius in *materialem* & *immaterialem* nota est; solum ergo discrimen vnius ab altera breuiter explicari potest.

Conclusio. Dico tertiò, formam substantialem materialem in eo differre à forma immateriali, quòd forma materialis pendeat à materia, tum in fieri, tum in conseruari, adeò vt naturaliter esse nequeat sine materia; forma verò immaterialis neque in fieri, neque in conseruari pendeat à materia, sed possit existere sine illa. Vel certè differunt, quòd forma materialis producatur per veram eductionem; immaterialis verò per creationem. Quod vtrumque discrimen vt explicem,

Quadruplex dependentia formæ à materia. Obserua primò, formam materialem pendere à materia quadrupliciter: primò enim ab ea pendet in suo fieri, quia produci non potest nisi copulata materiæ sustentanti: secundò pendet ab ea in conseruari, quia ne momento quidem vno potest existere sine illa: tertiò pendet in operari, quia omnis eius operatio, tum obiectiuè, tum subiectiuè immersa est materiæ: quartò pendet etiam quidditatiuè, adeò vt neque definiri possit, neque concipi sine illa; forma verò immaterialis produci potest, & conseruari extra materiam; potest sine illa operari, & sine illa vt subiecto sustentante definiri.

Inchoationes formæ in materia. Obserua secundò, formam quamlibet ita produci, vt nulla eius inchoatio præexistat in materia. Existimarunt videlicet nonnulli è veteribus Philosophis, & nunc inter recentiores aliquos etiam

A auditur, præexistere in materia *inchoationes quasdam formarum*, quas educi ex ipsis cernimus, & eas cum Richardo appellant *possibilitates formarum*, vel cum Raconis, rationes quasdam seminales & potentiales formarum. Quæ manifesta deceptio est, quia sic deberent in materia tot admitti entitates diuersæ in ea præexistentes, quot possunt ex ea educi formæ; possunt autem educi formæ infinitæ: ergo præexisterent in materia entitates infinitæ realiter differentes, quia implicat vt eadem entitas sit inchoatio formarum essentialiter distinctarum.

Eductio, & creatio. Obserua tertiò, duobus modis formam produci posse, primò *per eductionem*, secundò *per creationem*. Creatio est productio rei ex nihilo, idest ex non subiecto; ita videlicet, vt nullum subiectum

B sustentet actionem, qua fit aliquid, eo quod actio illa existere possit seorsim à subiecto. Eductio est productio alicuius rei dependenter à subiecto, idest actio, qua aliquid fit concurrente subiecto, & sustentante actionem, qua fit aliquid, eo quod existere actio illa nequeat sine tali subiecto: educi enim de potentia materiæ, est formam produci concurrente passiuè subiecto, & sustentante actionem, quæ fit. Differunt itaque creatio & eductio, quòd creatio præter terminum cuius est fieri, nullum habeat subiectum, in quo sustentetur; eductio verò præter terminum, cuius est fieri, habeat etiam subiectum, in quo sustentetur & sine quo possit existere.

Prima obiectio. Obiicitur primò. Ideò forma materialis dicitur

C educi de potentia materiæ, quia vnitur materiæ: sed anima rationalis, dum fit, vnitur materiæ: ergo anima etiam rationalis educitur ex materia.

Resp. negando maiorem; ideo enim forma materialis educitur, non quia dum fit, vnitur subiecto, sed quia actio qua fit sustentatur à subiecto, sine quo non potest actio illa existere. Non sufficit ergo formam vniri subiecto, vt dicatur educi; sed ita debet vniri, vt non possit existere separata.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò. Illud non potest educi de subiecto, quod non præexistit in subiecto: sed formæ non præexistunt in materia: ergo non educuntur ex materia: gladius v. g. quomodo educetur de vagina, nisi priùs in ea fuerit.

D Respondeo falsam esse maiorem, quia forma non educitur ex materia, sicut gladius educitur ex vagina; educi enim ex subiecto, est produci concurrente subiecto; ideò quod educitur de materia, non debet in ipsa præexistere.

Tertia obiectio. Obiicitur tertiò. Forma cœli fuit facta per creationem: ergo non omnis forma materialis fit per eductionem. Probatur antecedens, quia cœlum totum actione vnica factum fuit à Deo: illa esse non potuit eductio, quia materia non est educta; imò dicitur *Genes.* 1. quod Deus creauit cœlum & terram: ergo forma cœli facta fuit per creationem.

Respondeo formam cœli factam esse per veram eductionem, non per creationem; eodem enim instanti productum est totum cœlum per duplicem

E actionem partialem, quarum vna erat productio & creatio materiæ, altera productio formæ, & eductio. Negandum igitur est, quod totum cœlum fuerit factum actione vnica indiuisibili, quia implicat, vt duo entia realiter distincta (quales sunt materia & forma) fiant per vnicam actionem; vna enim entitas modalis non potest afficere plura realiter distincta.

Obiicitur quartò. Illud fit ex nihilo, quod antequam fieret, erat nihil, & postea est aliquid: forma materialis antequam fieret, erat nihil: ergo fit ex nihilo.

Quarta obiectio. Resp. omne quod fit, fieri ex nihilo *sui*, alioqui non fieret; sed solam formam immaterialem fieri ex

nihilo *subiecti*, quia scilicet actio per quam fit, independens est à materia, cùm possit existere sine illa: est autem mirum nouos Aristotelis aduersarios eo vti argumento ad negandas formas substantiales; quæro enim ab illis, vtrùm ille motus atomorum, quarum concursu & combinatione volunt omnia fieri; vtrum (inquam) ille motus sit aliquid factum de nouo: si enim non fit, est purum nihil; si fit cùm anteà esset nihil, certè fit ex nihilo, sicut formæ fiunt ex nihilo.

§. IV.

Quænam sint proprietates formæ substantialis.

SVpposita essentia formæ, quam hactenus exposui, proprietates formæ quatuor sunt: *Appetitus materiæ, appetitus dispositionum, vnius materiæ informatio, incompossibilitas plurium formarum in eadem materia*; quæ omnes breuiter expediri possunt.

Appetitus materiæ.

Certum igitur primò est, quamlibet formam substantialem, etiam immaterialem, naturaliter appetere materiam appetitu *complacentiæ*, si ei sit vnita; appetitu *concupiscentiæ*, si ei non sit vnita, quia cùm forma sit ens incompletum, exigit semper complementum materiæ; vnde sequitur, statum separationis animæ à corpore, violentum illi esse secundùm quid, vt dicetur alibi.

Exigentia dispositionum.

Certum est secundò, nullam formam posse vniri materiæ, nisi præexistant in ipsa certæ dispositiones, quarum vltima posita, necessariò in eodem instanti existit forma; nam quamuis reliquæ dispositiones ferè antecedant formam, etiam tempore, non potest tamen naturaliter poni vltima dispositio, quin eodem instanti temporis ponatur forma, alioqui esset illa vltima dispositio, & non esset. Hoc autem totum docet experientia, videmus enim ignem v.g. non in qualibet materia produci, sed exsiccari priùs eam debere, ac calefieri; quod etiam constat præsertim in animabus, quæ certa exigunt organa, variasque præparationes sine quibus non introducuntur.

Informatio vnius materiæ.

Certum est tertiò, posse quidem diuinitus eandem formam plures informare materias, etiam separatas; non posse naturaliter, quia non potest eadem forma pendere à pluribus causis totalibus, neque in pluribus esse locis adæquatis; quod tamen contingeret, si eadem forma plures informaret materias. Fateor autem, quod si diuinitùs hoc fieret, tunc illa essent plura composita solùm secundùm quid, quia vt concretum aliquod multiplicetur, debet multiplicari tum forma, tum subiectum. His positis.

Circa quartam proprietatem formæ substantialis, quam dixi esse incompossibilitatem plurium formarum in eadem materia, maior difficultas est, primò, vtrum naturaliter, aut saltem diuinitus possint simul esse plures illæ formæ: secundò, quid sit naturalis illa incompossibilitas formarum: tertiò, per quid tolleretur naturalis illa incompossibilitas.

Assertio.

Dico quartò, plures formas substantiales naturaliter esse non posse in eadem materia, posse autem diuinitus.

Incompossibilitas naturalis.

Ratio, cur naturaliter esse non possint simul, est quia materia sufficienter determinatur per vnicam formam, & completur: ergo non potest naturaliter vlteriùs compleri; quod enim aduenit naturaliter enti completo, est accidens.

Compossibilitas supernaturalis.

Ratio, cur possint huiusmodi formæ diuinitus esse simul, probatur, quia id non inuoluit contradictionem; si enim diuinitus possunt calor & frigus in summo esse simul in eodem subiecto, quare non poterunt esse simul diuinitus plures formæ.

Obiicitur primò, implicare vt aliquid etiam diuinitus sit in multiplici specie, alioqui non implicaret chimæra ex diuersis composita essentiis: istud corpus vbi plures essent formæ, in multiplici esset specie: ergo implicat plures formas esse in eadem materia. Prima obiectio.

Resp. implicare quidem vt aliquid vnum sit in multiplici specie, sed non implicare vt aliquid inadæquatè multiplex sit in multiplici specie; compositum enim conflatum ex vna materia & formis pluribus, esset inadæquatè tantùm plura composita.

Neque dicas, quoties duæ formæ sunt specie distinctæ, composita sunt simpliciter specie distincta: ergo si formæ sint numero distinctæ, composita erunt numero distincta. Nego enim consequentiam, quia vnitas specifica petitur præsertim à forma, quæ determinat & constituit: vnitas verò numerica petitur tum à materia, tum à forma.

Obiicitur secundò. Non potest vnum genus contrahi per plures differentias vltimas non subordinatas: ergo neque vna materia contrahi potest per plures formas. Secunda.

Resp. esse disparitatem inter formam physicam, & formam metaphysicam, quæ differentia dicitur, quia materia & forma distinguuntur realiter; genus autem & differentia vnum sunt realiter, ideò si genus contraheretur per plures differentias non subordinatas, esset in multiplici specie non solùm ex Dei voluntate, sed etiam naturaliter; quod non sequitur si materia plures habeat formas, quæ cùm distinguantur à materia, liberum est Deo ponere illas, vel non ponere.

Obiicitur tertiò. Quod aduenit enti completo, est accidens: ista forma posterior aduenit enti iam completo: ergo esset accidens. Tertia.

Resp. formam in eo casu non aduenire enti iam completo, quia non aduenit toti composito ex materia & forma, sed aduenit soli materiæ cum qua faceret vnum per se.

Obiicitur quartò, & difficillimè. Posità causâ formali ponitur necessariò effectus formalis: sed forma, per quam vna forma expelleret aliam formam, non est aliud quàm ipsa entitas formæ: ergo posita ea entitate formæ in subiecto necesse omninò est expelli aliam formam, ita vt ne diuinitùs quidem esse possint simul. Quarta.

Hæc difficultas vt dissoluatur exponenda est paulò latiùs. Ideò sit

§. V.

Quid sit incompossibilitas duarum formarum in eodem subiecto.

QVæstio est, vtrùm incompossibilitas illa duarum formarum nihil superaddat entitati vtriusque formæ, an verò superaddat aliquid; si enim nihil superaddit, certè implicat vt formæ non sint incompossibiles; si superaddit aliquid, videndum est quid illud sit, vix enim explicari potest.

Conclusio.

Dico quintò. Incompossibilitas formæ cum altera forma in eadem materia non est aliquid distinctum ab ipsa entitate formæ, sed est ipsa entitas formæ provt connotat materiam, in qua esse non potest simul, secluso speciali Dei decreto, & actione procedente à potentia provt maiore in actu primo. Compossibilitas autem duarum formarum in eadem materia, est ipsa entitas formæ provt connotat speciale Dei decretum, & actionem quatenus procedentem à potentia provt maiore in actu primo.

Primò

Incompossibilitas non distinguitur realiter.

Primò dixi, non esse aliquid distinctum realiter, quia forma excludit aliam formam ab eodem subiecto, seclusis aliis omnibus; seclusis enim aliis omnibus per suam entitatem adæquatè complet appetitum subiecti, & facit corpus. Deinde secluſa illa entitate superaddita, forma est adhuc incompossibilis cum altera forma, quia secluſa illa entitate facit vnum per se cum materia, quod ordinari vlteriùs non potest: ergo non est necessaria entitas superaddita vt forma sit incompossibilis.

Connotat duo.

Secundò dixi, hanc incompossibilitatem connotare speciale Dei decretum, & actionem productiuam formæ in materia: quod vt explicem, obserua hæc duo debere necessariò distingui, quando forma producitur in materia, forma ligni v. g. in materia ligni: primum est virtus quam habet B agens ad producendam illam formam: secundum est actio illa, per quam producit formam. Dico ergo quod vt forma ligni producatur in materia in qua est etiam forma ignis, non sufficit eadem virtus agentis in actu primo, quæ sufficiebat ad producendam formam ligni absente igne; sicut vt manuteneam pomum quod mihi alter vult eripere; sufficit quidem eadem compressio manus, qua illud seruabam nemine trahente, sed non sufficit eadem virtus in manu, quæ ante sufficiebat.

Itaque vt forma dicatur incompossibilis cum altera forma, requiritur speciale Dei decretum; sed illud non potest sufficere, quia cùm sit omninò immanens in Deo, nihil noui potest ponere C extra Deum. Requiritur ergo vt omnipotentia ponat duas formas simul in materia; ad hoc autem vt illas ponat, sufficit actio quæ poneret singulas separatim; si enim actio illa priùs ponebat formam in subiecto, absente alia forma, certè illam etiam ponet præsente alia forma, modò tamen actio illa poni possit quæ ponebatur priùs; non potest autem poni talis actio nisi procedat à potentia maiore in actu primo, quæ videlicet possit illam producere etiam tunc quando altera forma resistit. Sed vt hoc magis intelligatur.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Illa distinguuntur realiter, quæ possunt separari: sed hæc incompossibilitas formæ cum altera forma potest separari à forma: D ergo illa incompossibilitas est aliquid distinctum ab ipsa forma.

Resp. negando minorem, quia quando duæ formæ diuinitùs essent in eadem materia, semper haberent incompossibilitatem secundùm id totum, quod illa incompossibilitas dicit in recto, & entitatiuè, non secundùm quod dicit connotatiuè: duo enim includit illa incompossibilitas, in recto entitatem formæ, in obliquo connotationem decreti Dei ordinarij, & omnipotentiæ agentis iuxta exigentiam naturalem subiecti. Quando duæ formæ ponuntur in subiecto, conseruant semper totam entitatem incompossibilitatis, sed non seruant illam connotationem.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Ante imperium illud speciale Dei, materia capax non erat intrinsecè illius E duplicis actionis, qua producuntur ambæ formæ in materia: ergo vt fiat capax illarum actionum, debet recipere aliquid intrinsecum distinctum ab illis actionibus incompossibilibus.

Resp. distinguendo antecedens: ante illud imperium materia non erat capax illius duplicis actionis, secundùm quod capacitas illa dicit in recto, & entitatiuè, nego; secundùm quod dicit in obliquo, & connotatiuè, concedo. Vt igitur fiat capax, sufficit vt accedat de nouo connotatio tum imperij diuini, tum omnipotentiæ producentis illas actiones supra exigentiam materiæ, atque adeò fortioris in actu primo. A

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò, vt omnipotentia operetur supernaturaliter, cùm anteà operaretur solùm naturaliter, requiritur nouus aliquis influxus omnipotentiæ; quandiu enim sola est virtus in actu primo, nihil ponitur nouum in rebus: sed quando duæ formæ ponuntur in materia, omnipotentia operatur supernaturaliter: ergo requiritur nouus aliquis influxus omnipotentiæ, ideſt, actio aliqua noua.

Resp. distinguendo maiorem; vt omnipotentia operetur supernaturaliter secundùm substantiam, cùm anteà operaretur solùm naturaliter, requiritur aliquis nouus influxus connotatiuè, concedo; vt omnipotentia operetur supernaturaliter secundùm modum, requiritur nouus influxus entitatiuè, nego; sufficit enim influxus nouus connotatiuè, qua supernaturale secundùm substantiam est illud quod est supernaturale secundùm entitatem; supernaturale secundùm modum est illud, quod secundùm solam connotationem est supernaturale.

SECTIO V.

De vnione substantiali materiæ & formæ.

VT ex materia & forma tanquam ex principiis compositum physicum resulter, necesse est, vt illæ inuicem nexu aliquo copulentur; quæ dicitur vnio, nunc breuiter explicanda; primò enim quæritur, vtrùm illa sit; secundò, quid illa sit; tertiò, quotuplex sit.

§. I.

Existentia vnionis distinctæ.

NOn hîc quæritur simpliciter, vtrùm in composito physico detur vnio materiæ ac formæ; cùm enim ex illis fiat compositum, quod est totum vnitum, non potest non dari vnio inter illas: sed controuertitur, vtrùm vnio, quæ intercedit inter materiam, & formam, sit aliquid realiter diuersum à materia & forma, quæ vniuntur; an verò nihil sit ab illis distinctum realiter & entitatiuè.

Conclusio affirmatiua.

Dico primò, in composito physico dari vnionem distinctam realiter & entitatiuè à materia & formâ. Ita docent è veteribus Theologis Scotus, Ochamus, Durandus; è recentioribus, vix vllus est qui repugnet, præter Valentiam, & paucos Thomistas, contra quos

Prima ratio.

Ratio primò sit; quia illa distinguuntur realiter, quæ possunt separari: materia & forma possunt separari ab vnione; nam corpus & anima hominis mortui existunt realiter destructa vnione, quam habebant priùs: ergo vnio ab illis distinguitur.

Prima euasio.

Responderi primò potest, vnionem non posse separari à materia & forma simul sumptis, sed posse separari ab illis sumptis seorsim.

Sed contrà manifestè instò; vel enim per materiam & formam simul sumptas intelliguntur materia & forma existentes eodem tempore; & hoc falsum est, quia materia & anima hominis mortui simul existunt sine vnione; vel intelliguntur materia & forma vnitæ, & de hoc est argumentum; nam contendo materiam & formam vnitas non esse solam entitatem materiæ & formæ, quia illas esse vnitas, est aliquid separabile ab earum entitate. Idemque argumentum illos conuincit, qui dicunt vnionem non esse aliquid separabile à forma,

provt in materia, quamuis possit separari à forma præcisè sumpta: nam illa forma, provt in materia, est aliquid separabile à materia & forma, cùm forma sit extra materiam: ergo est aliquid ab ea distinctum; quod vnum volo.

Secunda euasio.

Responderi secundò potest, vnionem secundùm id quod dicit in recto, non posse separari à materia & forma, sed posse separari secundùm id quod dicit in obliquo, & secundùm connotationem; sicut dici solet de relatione, vbicatione, duratione, & nuper dictum est de incompossibilitate formarum.

Sed contrà: nam quod vnio non possit esse solùm connotatio, sic euinco. Vel enim esset connotatio nouæ præsentiæ localis, vel esset connotatio dispositionum: neutrum esse potest verum; nam anima esse potest præsens corpori, possunt adesse omnes dispositiones, & tamen anima non vnietur materiæ, neque illam informabit: v. g. Christi anima existens in vtero Matris sanctissimæ, penetrabatur cum eius materia, in qua erant omnes dispositiones; & tamen illam non informabat. Deinde possunt per penetrationem homines duo esse simul in eodem loco; & tamen anima vnius non informabit corpus alterius: ergo vnio non potest esse connotatio præsentiæ localis, & dispositionum: nihil autem aliud excogitari potest, cuius sit connotatio; si enim dixeris, illam esse connotationem actionis productiuæ compositi, sequitur saltem dari actionem aliquam distinctam, qua vniantur materia & forma, & hanc etiam non sufficere, conuincetur ex sequentibus. Denique vt sit noua connotatio debet dari aliquid noui fundans illam connotationem; si vnio non est distincta, nihil datur noui: ergo vnio est distincta.

Secunda probatio.

Secunda ratio sit, quia non possunt duo extrema realia, quæ anteà non referebantur inter se, de nouo referri, nisi facta fuerit mutatio aliqua noua in aliquo: sed quando fit homo, materia & forma, quæ priùs non referebantur, incipiunt de nouo referri: ergo necesse est vt fiat in aliquo mutatio: sed nulla est facta mutatio nisi per productionem vnionis: ergo debet vnio produci. Probatur maior, quia enunciationes contradictoriæ non possunt etiam successiuè verificari de eodem, nisi facta sit aliqua mutatio in aliquo: sed referri, & non referri sunt enunciationes contradictoriæ: ergo illæ non possunt verificari de materia & forma, nisi facta sit in illis mutatio, aut extra illas. Maior probatur euidenter. Vt aliquid affirmetur verè de aliquo, quod priùs non affirmabatur, imò etiam verè negabatur, debet esse aliqua ratio noua huius affirmationis, quæ non erat antè; si enim nulla sit noua ratio, non magis verè affirmabitur quàm ante: v.g. paries, qui verè negabatur esse albus, nunquam affirmabitur esse albus, nisi fiat aliquid nouum in eo: ergo non possunt successiuè verificari duo contradictoria de eodem, nisi fiat aliqua mutatio in aliquo. Confirmatur, quia implicat esse denominationem formalem veram sine denominatione obiectiua; nam ab eo quod res est vel non est, vera est propositio: ergo vbi est noua denominatio formalis, ibi oportet esse nouam denominationem obiectiuam, seu formam nouam.

Prima euasio.

Responderi primò potest, duo contradictoria verificari de materia & forma, quia fit mutatio in tempore, & quia connotant diuinam voluntatem, quæ ab æterno decreuit vt materia & forma in hoc tempore faciant vnum.

Sed contrà: nam possent esse idem tempus, eadem materia & forma; & tamen non esse vnio: A ergo vt contradictoria verificentur de materia & forma, non sufficit mutatio facta in tempore. Imò eodem iure dici posset, quod paries ex non albo fieri posset albus per solam mutationem temporis, & quia Deus ita decreuit.

Responderi secundò potest, factam esse mutationem in eo, quod factum est compositum, quod anteà non erat. Secunda euasio.

Sed contrà; materia enim & forma quæ priùs non faciebant compositum, non possunt facere compositum, nisi habeant aliquid nouum, quod non habebant ante; alioqui duo contradictoria verificarentur de eodem sine vlla mutatione: ergo antequam faciant compositum, recipiunt aliquid nouum: quod magis illustrabit etiam sequens probatio.

B Tertia enim ratio est. Omnis generatio realis est fieri alicuius termini realis, qui anteà non erat: sed generatio hominis non producit materiam & formam: ergo est fieri alicuius termini realis, qui distinguitur à materia & forma, qui terminus necessariò est vnio. Tertia probatio.

Responderi solet, generatione produci compositum, non secundùm vllas suas partes, sed vt est totum compositum.

Sed contrà. Non potest generatio producere compositum in ratione compositi, si neque totum producat, neque partes: sed generatio neque producit totum, neque partes: ergo non producit C compositum in ratione compositi. Probatur minor, quia quod producit aliquod totum, necessariò producit illius partes; totum enim includit partes, partes autem compositi non producit, cùm illæ fiant per creationem: ergo non producit totum compositum. Deinde implicat vt anima & corpus faciant compositum, nisi aliter se habeant, quàm antea se haberent: sed non aliter se habebunt nisi producatur vnio: ergo non possunt facere compositum nisi producatur vnio. Probatur minor. Non aliter se habent, nisi aliquid in illis fiat: sed in illis nihil fit præter vnionem: ergo vt aliter se habeant, debent habere vnionem productam de nouo. Denique materia & forma ideò faciunt compositum, quia se aliter habent quàm ante: ergo non D ideò tantùm se aliter habent, quia faciunt compositum.

Poterat addi quarta ratio ex mysterio Incarnationis, in quo videtur conuinci necessitas vnionis distinctæ. Sed de hoc dixi fusiùs tertia parte, vbi probabam, dari vnionem aliquam realem humanitatis cum Verbo, quæ realiter neque sit humanitas, neque Verbum.

Obiicitur primò. Illa vniuntur immediatè, quorum vnum est actus, & alterum est potentia: sed materia est potentia, forma verò est actus: ergo materia & forma vniuntur immediatè; nam illa quæ non vniuntur immediatè, non faciunt vnum per se. Prima obiectio.

Resp. materiam & formam vniri reuerà immediatè, quamuis vniantur media vnione distincta; E quia vnio media est inter illas tanquam ratio formalis vniendi, sicut effectus pendet immediatè ab agente, quamuis pendeat mediante actione, quæ est ratio formalis dependendi, sicut formalis dependentia: oculus videt cœlum immediatè, tametsi videat illud mediante visione: illa ergo non vniuntur immediatè, quæ vniuntur mediante aliquo tertio, quod non est ratio vniendi; quæ verò vniuntur mediante aliquo tertio, quod est ratio vniendi, vniuntur immediatè, quia illa ratio formalis est vnio immediata.

Obiicitur secundò. Si necessaria esset vnio distincta, Secunda obiectio.

stincta, vt materia & forma vnirentur inter se mutuò, deberet etiam vnio vniri per alteram vnionem; & sic daretur processus in infinitum. Probatur, quia materia & forma tam bene possunt vniri se ipsis, quàm vnio.

Resp. materiam, & formam non posse se ipsis vniri; vnionem autem se ipsa vniri, quia vnio nunquam potest existere, quin materia, & forma vniantur; materia verò & forma possunt existere, quamuis non vniantur; vnde non per se vniuntur, sed per aliquid distinctum. Deinde vnio est essentialiter actualis vnio, ideóque se ipsa vnitur cum extremis; quod enim est essentialiter tale, se ipso est tale. Quemadmodum actio non fit per aliam actionem, quia cùm sit essentialiter dependentia, non dependet per aliquid aliud.

Tertia obiectio. B Obiicitur tertiò, nullam esse rationem, cur relatio, vbicatio, & duratio explicari possint per solam connotationem sine modo reali superaddito; vnio autem non possit explicari per solam connotationem.

Resp. esse disparitatem, quia si vnio esset solùm connotatio, daretur actio quæ nihil produceret: deinde contradictoria de materia & forma essent successiuè vera sine vlla mutatione; quæ duo non sequuntur si relatio, vbicatio, & duratio sint solùm connotationes, vt suis locis ostensum est.

Quarta obiectio. Obiicitur quartò. Si vnio est aliquid superadditum materiæ & formæ, certè necesse est vt sit æquè distincta realiter ab illis ac lumen, quod est solida entitas distincta realiter ab aëre, ac impetus impressus lapidi, qui distinguitur ab eo realiter; vnde enim habes, quod lumen possit existere sine aëre, vnio autem non possit existere sine extremis? Quod idem dici potest de aliis omnibus modis.

Resp. in eo differre illas entitates, quæ dicuntur modi, ab aliis, quæ sunt distinctæ realiter à subiectis quæ afficiunt, quòd modus sit essentialiter actualis determinatio ipsius modificati ad exercitium aliquod, atque adeò in suo conceptu formali & essentiali necessariò afficiat actu modificatum; quod facilè probari potest per inductionem omnium illorum, quæ dicuntur esse modi; vnio enim in suo conceptu dicit actualem nexum duorum. Idem dico de motu, de actione, figura, & aliis: hoc autem in nullo inuenies accidente realiter distincto; lumen enim in suo conceptu non dicit exercitium actuale ipsius subiecti in quo est. Idem dico de speciebus impressis, de impetu, de forma materiali; vnde ista omnia separata existere possunt à subiectis; modi autem existere non possunt separati.

§. II.

Quidditas vnionis inter materiam & formam.

Modus substantialis. E Posito quòd inter materiam & formam detur vnio distincta entitatiuè ab extremis vnitis, & quod existere nequeat sine illis, sequitur illam esse modum quendam substantialem, hic est enim proprius character entitatis modalis, vt constat ex Metaphysica. Dixi autem esse modum substantialem, quia pertinet ad intrinsecam & essentialem rationem compositi subsistentis.

Difficultas ergo tantùm est, vtrùm modus iste substantialis, quem dixi esse vnionem, sit ipsamet actio, quæ dicitur generatio, & in compositis purè materialibus appellatur eductio, siue productio formæ dependenter à materia, idest in materia.

A Dico secundò, vnionem materiæ & formæ esse modum substantialem distinctum ab ipsa generatione, non solùm in composito humano, sed etiam in compositis purè materialibus, in quibus eductio, & vnio distinguuntur. Ita docent ferè omnes qui ponunt vnionem distinctam ab extremis; sed quibusdam recentioribus visum est, vnionem illam non esse aliud, quàm productionem formæ in compositis, vbi forma producitur per ipsam generationem: contra quos antequam probetur assertio quam proposui, Conclusio.

Obserua primò, formam non posse vnquam vniri materiæ, quin vniatur tum efficienter, tum formaliter; quæ duo licèt semper coniuncta sint, diuersa tamen sunt. Per illud vnitur forma efficienter, quod est vel principium, vel fieri vnionis: per illud vnitur formaliter, quod est ipsa vnio etiam in facto esse. Asserit itaque conclusio, eductionem esse quidem id quo materia & forma vniuntur efficienter, quia est fieri vnionis; sed negat illam esse id quo vniuntur formaliter, quia non est vnio ipsa in facto esse; quæ tamen duo inseparabilia sunt, quia forma nunquam vnitur efficienter, quin effectio illa terminum suum habeat, qui est vnio formalis in facto esse; neque vnquam erit vnio formalis in facto esse, quin habeat aliquod fieri: ex quo sequitur, formam non posse vnquam educi, quin vniatur materiæ, atque adeò eductionem esse semper vnionem effectiuam, non autem vnionem formalem. Vniri efficienter, & vniri formaliter.

C Obserua secundò, valde diuersa esse inter se duo ista, formam vniri materiæ, & formam pendere à materia; nam anima rationalis vnitur materiæ, à qua tamen non dependet: vniri ergo est formam efficere vnum per se cum materia vt comparte; pendere autem est fieri per actionem, quæ non possit existere sine materia; imò materia non minùs vnitur formæ, quàm forma vnitur materiæ. Aliud ergo est pendere, aliud vniri: per eductionem itaque forma pendet formaliter, sed non vnitur formaliter. Vniri & dependere quomodo differant.

D Obserua tertiò, creationem animæ rationalis in hoc differre ab eductione formæ materialis, quòd creatio sit vna totalis actio, nullum omninò dicens ordinem ad productionem vnionis, à qua etiam separari potest, & sine illa concipi adæquatè; eductio autem essentialiter est productio formæ, simul & vnionis, quia est productio formæ in materia; esse autem productionem formæ in materia est esse materiæ fieri formæ simul & vnionis, siue illa vnica sit actio, siue duplex, quarum vna producat formam, altera producat vnionem; sed vna tamen ita sit alteri connexa essentialiter, vt ne diuinitus quidem vna esse possit sine altera. His positis, Creatio & eductio.

Ratio conclusionis est primò, quia si generatio formæ materialis esset vnio, sequeretur equum aut bouem genitos, nunquam esse posse illos eosdem, quos genuerunt equus aut bos generantes, quod est manifestè falsum. Probatur sequi, quia tunc non est idem compositum, quando non est idem vnitum; sed si eductio sit vnio, equus genitus non est idem vnitum, quod genuerunt parentes: ergo non est idem equus. Maior est manifesta, quia vnitum, & compositum, synonyma sunt. Probatur minor. Tunc non est idem vnitum formaliter, quando non est eadem vnio formalis; sicut tunc non est idem album, quando non est eadem albedo; mutatâ enim formâ mutatur concretum; sed si eductio sit vnio, non manet eadem vnio post generationem, quæ anteà erat; nam mutato agente, mutatur actio; hic mutatur agens, quia equus genitus à parentibus, Prima probatio.

non conseruatur nisi à Deo solo : ergo si eductio est vnio, non manet idem vnitum quod erat antè.

Duplex euasio.

Responderi primò potest, equum eundem manere, quia manet eadem materia, & eadem forma, quæ priùs erant; nec esse opus vt remaneat eadem vnio.

Sed contrà. Vnio eodem modo est forma denominans compositum vnitum, quo calor denominat calidum : sed mutato calore, mutatur calidum : ergo mutata vnione mutatur vnitum. Deinde si mutaretur anima bouis, mutaretur compositum : sed vnio non est minùs de conceptu compositi, quàm forma : ergo illâ mutatâ mutatur compositum.

Responderi secundò potest, non esse absurdum fateri, quod non sit equus omninò idem, quem genuerunt parentes.

Sed contrà : nam absurdum est dicere, talem equum esse genitum ab hac equa, & non esse ab ea genitum : sed ille idem equus dicetur esse genitus ab hac equa, alioqui non habet matrem; & dicetur tamen non esse genitus ab illa : ergo illud absurdum est.

Secunda probatio.

Secunda ratio est, quia in homine datur vnio, quæ non est actio : ergo in aliis etiam omnibus vnio non est actio. Antecedens admittunt aduersarij, & probatur, quia omnis actio habet terminum aliquem formalem, qui producitur : sed generatio in homine si esset vnio, non haberet terminum aliquem formalem qui produceretur, materia enim & forma creantur, totum autem compositum non potest fieri nisi fiat aliquid inclusum in eius entitate; ergo generatio in homine non est vnio. Deinde ponere formam in materia, est effectus generationis humanæ : sed formam esse in materia, est vnio cum materia : ergo vnio est effectus generationis, non autem ipsa generatio.

Sola itaque consequentia primi enthymematis eget probatione; sic enim arguo. Homo est vniuocè compositum cum aliis omnibus compositis materialibus : sed non erit vniuocè compositum, si actio sit vnio compositorum materialium : ergo eductio in compositis materialibus non est vnio. Probatur minor. Tunc homo non erit vniuocè compositum cum compositis materialibus, si homo non includat essentialiter actionem, alia verò composita illam includant : sed homo non includet essentialiter actionem, reliqua composita illam includent essentialiter : ergo non sunt vniuocè composita. Deinde si productio formæ materialis, & productio eius in materia non essent duæ actiones, sed vnica productiua solius formæ in materia, creatio animæ rationalis in materia dici posset similiter actio vnica, & vnio animæ cum materia; ideò enim (per te) eductio est vnio, quia exercetur in materia, ideò sit ita fit, vt non sit extra materiam : sed creatio animæ rationalis ita fit in materia, vt non sit extra illam : ergo creatio animæ tam erit vnio, quàm eductio formæ materialis; ideò enim eductio dicitur esse vnio, quia non producit formam extra materiam; creatio autem animæ non producit animam extra materiam; ergo illa tam est vnio quàm eductio.

Neque dicas, actionem essentialem esse composito, provt vnio est; non autem provt est actio; & sic hominem & brutum esse composita vniuocè.

Contrà enim est, quia eductio ideò est vnio, quia est dependentia; sed quatenus est dependentia, est actio : ergo est vnio quatenus est actio.

Tertia ratio.

Tertia ratio est, quia si eductio formæ esset vnio, deberet esse posterior ipsâ formâ; nam omnis causalitas est aliquid posterius quàm ipsa causa; vnio autem est causalitas formæ. Eductio formæ non potest esse aliquid posterius ipsâ formâ, cùm sit actio productiua formæ : ergo eductio formæ non est eius vnio cum materia.

Obiicitur primò. Per illud forma vnitur materiæ, per quod est in materia : sed per eductionem forma, est in materia : ergo per eductionem vnitur materiæ. Maior certa est, nam vniri materiæ non est aliud, quàm esse in materia. Probatur minor. Per illud forma est in materia, per quod dependet à materia : sed forma per eductionem pendet à materia; eductio enim est dependentia à materia : ergo per eductionem forma est in materia. Imò eductio non potest esse in materia, quin forma per illam trahatur ad materiam; sed eductio per se ipsam est in materia : ergo eductio per se ipsam trahit formam ad materiam. Prima obiectio.

Respondeo ex prænotatis, formam vniri efficienter per eductionem, sed non vniri formaliter; vnde distinguitur minor; sed per eductionem forma est in materia efficienter & concomitanter, concedo; formaliter, nego. Ad probationem distinguitur maior eodem modo; per illud forma est in materia efficienter, & concomitanter, per quod dependet, concedo; per illud est formaliter, nego; quia quamuis impossibile sit formam educi, quin vniatur, cùm eductio sit fieri formæ simul & vnionis, non est tamen id quo formaliter vnitur, sed est id quo fit vnio formalis.

Obiicitur secundò. Eductio non provt est actio, sed provt est passio quædam, est id quo forma ponitur in materia, non efficienter tantùm, quia vt sic non est actio : ergo ponitur formaliter. Probatur maior. Receptio subiectiua formæ in materia, est id quo forma ponitur in materia : sed eductio, provt passio, est ipsa receptio subiectiua : ergo eductio provt est passio, est id quo forma est in materia. Deinde per illud forma vnitur formaliter, quo posito, sublatis aliis omnibus, forma intelligitur in materia; sed posita eductione, sublatis aliis omnibus, forma intelligitur necessariò in materia : ergo per eductionem forma vnitur formaliter materiæ. Secunda obiectio.

Respondeo, passionem esse formaliter receptionem ipsius actionis, quia est ipsum fieri receptum in materia; non esse autem formaliter receptionem ipsius formæ, sed tantùm concomitanter; probaturque, quia anima rationalis recipitur, quamuis eius actio non sit passio; & forma materialis fieri potest per creationem, & vniri tunc sine passione vlla erit receptio. Vnde ad argumentum distinguitur maior; passio est id quo forma ponitur in materia concomitanter, concedo; formaliter, nego : quia, vt dixi, non est receptio formæ nisi concomitanter. Deinde altera etiam maior distinguitur; per illud forma vnitur formaliter, quo posito, sublatis aliis omnibus, forma intelligitur in materia efficienter tantùm, & concomitanter, nego : intelligitur in materia formaliter, & præcisè, concedo : posita eductione, & sublatis aliis omnibus, forma efficienter & concomitanter intelligitur esse in materia; sed non præcisè, ac formaliter vi illius; quia scilicet poni non potest eductio, quin ponatur vnio, cuius est fieri.

Obiicitur tertiò. Priùs naturâ forma est in materia, quàm recipiat vnionem : ergo superfluus est modus vnionis distinctus ab eductione. Probo antecedens. Priùs naturâ existit forma, quàm recipiat in se modum vnionis : sed in illo priori forma est in materia, non enim est extra materiam, nec in se ipsa: Tertia obiectio.

ipsa : ergo prius naturâ forma est in materia, quàm habeat modum vnionis.

Respondeo negando primum antecedens. Ad probationem concedo formam priùs naturâ existere, quàm habeat vnionem, quamuis eodem instanti temporis illam habeat. In illo ergo priori forma reuerà est in materia, quamuis non concipiatur esse in materia, nec extra materiam; sicut creatio est prior termino, & in illo priori est in termino, sed non concipitur in termino, nec extra illum; vel potiùs in illo priori est in termino ab ipsa dependente. Similiter forma in illo priori habet vnionem, sed ab ipsa forma dependentem.

Quarta objectio. Obiicitur quartò. Illa non distinguuntur, quæ nulla vi, etiam diuina, possunt separari: sed vnio nulla vi diuina potest separari ab eductione: ergo vnio non distinguitur ab eductione. Probo minorem. Vnio formæ cum materia est inhærentia formæ cum materia: sed eductio separari non potest ab inhærentia: ergo separari non potest ab vnione.

Respondeo verum esse, quod vnio separari non potest ab eductione collectiuè sumpta, idest, ab omni eductione; sed posse separari ab omni eductione sumpta distributiuè, quia non potest esse sine aliqua eductione: sicut quantitas finita esse non potest sine aliqua figura, & creatura esse non potest sine aliqua dependentia; sed esse potest sine quauis determinatè sumpta: nam ab hac vnione separare potest Deus hanc & hanc eductionem.

§. III.

Quotuplex in composito physico sit vnio.

VNio hæc, quam dixi esse modum distinctum à materia, forma, & eductione, potest esse vel vnica, vel multiplex. Vnicam esse asserit maxima pars Doctorum, sed eam aliqui volunt esse vnam & eandem, tum in materia, tum in forma tanquam in subiecto: alij ponunt eam in sola materia, quidam in sola forma. Qui verò eam volunt esse duplicem, asserunt vnam esse in materia vt subiecto, & terminari ad formam; aliam in forma tanquam in subiecto, & terminari ad materiam.

Duplex vnio. Dico tertiò, admittendam esse necessariò duplicem vnionem partialem in composito physico, alteram in materia, alteram in forma. Ita docent Aresius *primo de generat. disp. 2. quæst. 16.* Hurtadus *disp. 5. Phys. sect. 5. 6. 7.* Conimbricenses *2. Physic. c. 2. quæst. 6. art. 2.*

Vnica vnio non est in duobus. Ratio autem sit, quia si daretur vna simplex vnio in composito, vel illa reciperetur in materia simul & forma, vel in materia sola, vel in sola forma: nullum ex his dici potest: ergo non est vnica simplex vnio in composito. Probatur primò, quod recipi non possit in materia simul & forma; nam implicat vt eadem entitas modalis intrinseca sit duobus modificatis distinctis; si enim posset idem modus esse intrinsecus pluribus modificatis, possent plures quantitates habere figuram eandem; plures homines moueri vnico motu; plures effectus fieri per vnam actionem; plures Angeli subsistere per vnicam subsistentiam; tota enim ratio cur hæc impossibilia sint, est quia illæ sunt entitates modales, qualis etiam est vnio; nam tametsi necessariò illa nexus est duorum, & essentialiter includit duo, quorum vnum sit subiectum, & alterum terminus; implicat tamen vt includat duo vt subiecta quæ afficiat & modificet intrinsecè. Deinde id maximè patet in homine; si enim vnica vnio esset intrinseca corpori & animæ, & reciperetur in vtroque, vel illa esset immaterialis, & sic recipi non posset in corpore vt subiecto; vel esset materialis, & sic recipi non posset in anima spirituali; nam alioqui anima etiam esse posset quanta, & alba, & calida.

Nec est in sola materia nec in sola forma. Deinde probatur, quod vnio non sit in sola materia, nec in sola forma; quia ideò materia v.g. indiget vnione intrinseca, quia per generationem incipit aliter se habere intrinsecè: sed æquè forma incipit etiam aliter se habere; non enim minùs incipit forma de non informante fieri informans, quàm materia de non sustentante fieri sustentans: ergo æquè forma recipere debet vnionem intrinsecam, ac materia; idemque argumentum valebit si dixeris, vnionem esse in sola forma; nam materia etiam non minùs mutatur, quàm forma; si enim sine vnione intrinseca potest materia de non sustentante fieri sustentans, poterit etiam forma sine intrinseca vnione fieri de non informante informans. Imò forma perfectiua intrinsecè, recipi debet in eo, cuius est perfectiua: sed vnio est intrinseca perfectiua tum formæ, tum materiæ; nam vtraque incompleta est intrinsecè: ergo debet vnio esse intrinseca vtrique. Denique si vnio esset in sola forma, homo generans nihil planè produceret substantiale; potentia enim corporea, qualis est potentia generatiua, non potest producere aliquid spirituale.

Prima objectio. Obiicitur primò. Frustrà multiplicantur entia sine necessitate: sed per vnicam vnionem sufficienter vniuntur materia & forma: quod probatur, quia vbi est essentialis nexus duorum, necessariò duo sunt vnita: sed vnio est essentialis & actualis nexus duorum: ergo per eam duo extrema compositi vniuntur: ergo per vnicam vnionem duo extrema compositi necessariò vniuntur. Deinde si vna intelligatur vnio inter materiam & formam, implicat vt non intelligantur ambæ vnitæ. Denique per vnicam vnionem receptam in materia v.g. materia est vnita formæ: ergo per vnicam illam vnionem forma est vnita materiæ; nam implicat intelligere materiam intrinsecè vnitam formæ, quin intelligas formam intrinsecè vnitam materiæ.

Respondeo materiam & formam, cùm sint extrema mutationis capacia, non posse vniri sufficienter per vnicam vnionem; non enim debent tantùm coniungi, sed debent etiam recipere vnionem tanquàm perfectionem intrinsecam: vnde ad probationem negatur illa maior, vbi est actualis & essentialis nexus duorum, ibi duo sunt vnita sufficienter tanquam extrema mutationis capacia, & per vnionem perfectibilia, negatur. Similiter si vna intelligatur vnio inter materiam, & formam, illæ tamen non intelliguntur vnitæ sufficienter tanquam extrema mutationis capacia, & per vnionem intrinsecè perfectibilia, quia vnica vnio esse non potest in duobus subiectis. Denique nego illam consequentiam, si per vnicam vnionem materia est intrinsecè vnita formæ: ergo per illam eandem forma est intrinsecè vnita materiæ; quia licet verum sit, quod implicat intelligere materiam intrinsecè vnitam formæ, quin intelligas formam intrinsecè vnitam materiæ concomitanter per diuersam vnionem; non tamen intelligitur vnita per eandem. Ex quibus planè constat, quod vnio vnica non est sufficiens vinculum duorum mutationis capacium, & tanquam intrinseca perfectio amborum; atque adeò duplex requiritur vnio in composito.

Secunda objectio. Obiicitur secundò. Per vnicam vnionem receptam in materia, materia recipit formam intrinsecè: ergo

ergo per illam vnionem forma recipitur intrinsecè in materia; nam certè illa non sunt duo distincta: sed formam recipi in materia, est formam vniri materiæ: ergo per solam vnionem receptam in materia forma vnitur materiæ.

Respondeo distinguendo maiorem; per vnionem materia recipit formam intrinsecè, quantum est ex parte materiæ, concedo; quantum est tum ex parte materiæ, tum ex parte formæ, nego: posita enim vnica vnione habet materia totum quod est necesse ex parte materiæ vt recipiat formam; sed non habet totum, quod est necessarium ex parte formæ.

Tertia obiectio. Obiicitur tertiò. Si duæ illæ vniones materiæ ac formæ realiter distinguuntur, possunt ergo inuicem separari, & vna potest existere sine altera: tollatur ergo vnio illa, quæ fingitur esse in ipsa forma, tunc extrema illa vnita manent, cùm habeant vnionem: ergo frustrà erit altera vnio.

Respondeo negando, quod possit etiam diuinitùs separari vnio formæ ab vnione materiæ; ita vt in sola materia sit vnio, in forma verò non sit vnio vlla. Possunt quidem vniones illæ sic separari, vt tollatur hæc vnio distributiuè, manente altera vnione; sed non potest vnio materiæ separari ab omni vnione formæ, quia vna vnio essentialiter connotat aliam.

Quarta obiectio. Obiici quartò posset, quod vnica est vnio hypostatica, quæ vnit humanitatem Christi cum Verbo diuino, & Verbum diuinum cum humanitate. Sed argumentum hoc Theologicum solutum est *tertia parte*: vel enim negatur paritas, cùm Verbum non sit extremum capax mutationis, & intrinsecè perfectibile per vnionem; vel ponitur vnio ex parte Verbi, quæ distincta non sit ab entitate Verbi. Sed hæc alias.

SECTIO VI.

De composito substantiali, quod est corpus.

EX materiâ, formâ, & vnione, quas hactenùs exposui, coalescit totum, quod vocatur essentiale physicum, siue corpus substantiale physicum: totum enim integrale constat ex partibus eiusdem omninò rationis; totum verò metaphysicum constat ex genere ac differentia, ex essentia & existentia, ex supposito & natura. De composito itaque physico, quod est corpus, solùm restat dicere hoc loco, an, & quomodo distinguatur à suis partibus. Quod verò vlteriùs quæri posset, vtrùm omne corpus necessariò constet ex materia & forma, vtrùm totum compositum sit subiectum omnium accidentium, disputari debet partim in libris de cœlo, partim in libris de generatione.

Prima conclusio. Dico primò, totum compositum distingui saltem inadæquatè à partibus seorsim sumptis; v. g. distinguitur à forma solitariè sumpta, & à materia solitariè sumpta.

Ratio manifesta est, quia illud distinguitur ab alio, saltem inadæquatè, quod includit aliquid realiter distinctum ab alio: sed compositum includit aliquid distinctum à singulis partibus sumptis seorsim; nam includit aliquid distinctum realiter à materia v.g. cùm includat formam; & aliquid distinctum à forma, cùm includat materiam: ergo compositum distinguitur à singulis partibus sumptis seorsim.

Secunda conclusio. Dico secundò. Totum compositum non est vlla entitas, etiam ratione distincta à partibus vnitis & simul sumptis. Ita omninò docet Philosophus A *quarto Physicorum, textu 23. Non est* (inquit) *præter partes totum*. Et consentiunt ferè omens Philosophi, contra Scotum & Scotistas, & alios paucos.

Prima ratio. Ratio est primò, quia vel illa entitas, quæ esset compositum, esset tota essentia hominis v.g. vel esset pars illius essentiæ: neutrum dici potest; probo enim non esse totam essentiam hominis, quia sic anima & corpus non essent partes hominis essentiales, quod nemo dixerit. Probo similiter, non esse partem essentiæ, quia sic non esset totum. Deinde daretur progressus in infinitum, quia totum distinguitur à partibus. Illa entitas esset pars: ergo illa entitas distingueretur à toto, & rursum de hoc toto quæretur in infinitum.

Secunda ratio. Secundò. Illud totum distinctum à partibus B vnitis, vel est entitas simplex, vel composita; si est simplex: ergo non est ipsum compositum, quia compositum non est simplex; si composita: ergo distinguitur à suis partibus, quæ non sunt materia & forma; & sic daretur processus infinitus.

Tertia ratio. Tertiò. Intellectis partibus, & præciso quocunque alio, impossibile est non intelligere totum: ergo totum non distinguitur à partibus. Probatur antecedens. Implicat intelligere formam actu informantem, & materiam actu informatam, quin intelligatur effectus formalis formæ informantis: sed effectus ille formalis est aliquod formatum, siue totum: ergo non possunt intelligi partes vnitæ simul sumptæ, quin intelligatur totum compositum. C

Prima obiectio. Obiicitur primò. Nihil esse potest causa sui ipsius: sed materia & forma sunt causæ compositi, etiam prout vnitæ; non enim causant vt separatæ: ergo compositum distinguitur ab illis.

Respondeo, partes etiam vt vnitas posse sumi vel *seorsim*, vel *collectiuè*. Sumuntur seorsim, quando non sumuntur vt vnica tantùm res, sed vt plura extrema inter se distincta: tunc sumuntur collectiuè, quando sumuntur vt vnica tantùm res conflata ex pluribus. Itaque ad argumentum distinguitur maior; materia, forma, & vnio collectiuè sumptæ sunt causæ compositi, nego: materia & forma seorsim sumptæ, concedo.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò. Malè diceret aliquis: Partes D vnitæ constant ex partibus vnitis; sicut dicitur: Totum compositum constat ex partibus vnitis: ergo totum non est partes vnitæ collectiuè sumptæ.

Respondeo negando consequentiam; sequitur enim ex eo duntaxat, quod totum compositum in modo concipiendi differt à partibus, non autem realiter, vel ex parte rei conceptæ; habent enim diuersa nomina, quibus eadem res significatur, sed diuerso modo concepta.

Tertia obiectio. Obiicitur tertiò. Totus homo generatur & corrumpitur, non autem partes: ergo totum est aliquid præter partes. Similiter totum continet partes, partes autem non se continent. E

Respondeo, partes hominis non generari & corrumpi secundùm proprias entitates, sed secundùm vnionem, seu quatenus vnitas; totus autem homo non generatur nisi secundùm vnionem. Totum continet partes sumptas seorsim, non sumptas collectiuè.

Quarta obiectio. Obiicitur quartò. Totum est simpliciter vnum, partes autem etiam collectiuè sumptæ sunt simpliciter plures: ergo totum distinguitur à partibus.

Respondeo distinguendo maiorem. Totum est simpliciter vnum per compositionem, concedo;

per

per simplicitatem,nego. Loca quædam Philosophi allegantur ab aduersariis, quæ nihil faciunt contra id quod dixi; vult enim tantùm, quod bis tria seorsim sumpta non sunt sex; quod *BA*, non est *B*, & *A*, separatim; alioqui sibi contradiceret, vt notaui.

QVÆSTIO II.

De natura, & naturalitate corporum.

Aristoteles 2. *Physicorum, ad textum* 15.

COnsideraui hactenus obiecti partem materialem, corpus videlicet, cuius exposui principia componentia & constituentia; nunc pars eius formalis, *naturalitas* est, de qua quæri tria posse video. Primò, quid sit natura, & quotuplex. Secundò, quid & quotuplex sit ens naturale. Tertiò, quomodo natura comparetur cum arte.

SECTIO I.

Quid, & quotuplex sit natura.

Significatio nominis.

CErtum est primò, multiplicem esse significationem nominis *natura*; primò enim significat natura Deum ipsum, quòd ab ipso nascantur, & in ipso sint omnia; vnus omnia, nihil rerum. Secundò significat cuiusque rei quidditatem, seu essentiam, quo pacto dicitur definitio explicare naturam rei. Tertiò significat totam creatarum causarum vniuersitatem, quo modo miraculum dicitur excedere vires totius naturæ, id est, rerum omnium creatarum. Quartò significat causas creatas, quatenus agunt iuxta insitam sibi propensionem; dicimus enim nihil naturam frustra moliri. Quintò significat insitum & natiuum rei temperamentum; sic enim dicuntur aliqui esse naturâ phlegmatici, alij sanguinei. Sextò sumitur pro rei cuiusque generatione, eo quòd ex illa sint nascentia, nascitura, & nata. Septimò significat (maximè propriè) internum principium vnde primò vnaquæque res habet vt moueatur.

Definitio materiæ.

Certum enim secundò est, naturam rectè definiri ab Aristotele textu tertio, *Principium & causa motus & quietis eius in quo est, primò & per se, non secundum accidens.*

Primò dicitur *principium & causa*; principium significat id à quo aliquid aliquo modo est; causa id à quo aliquid est *per realem influxum*; omnis enim causa est principium, quamuis non omne principium sit causa. Natura ergo dicitur principium & causa, vt excludatur priuatio, quæ principium est motus, sed non causa.

Secundò dicitur *motus & quietis*, vbi nomine, *motus*, intelligitur omnis operatio & productio termini cuiuscunque materialis; nomine *quietis*, intelligitur possessio termini acquisiti per motum, idest res per motum producta: non intelligitur autem sola negatio motus, sicque nomine motus intelligitur quælibet operatio; nomine quietis, quælibet forma producta per operationem. Particula ergo, *Et* sumitur copulatiuè, ita vt natura sit necessariò principium motus simul & quietis, quia vbicunque operatio est, ibi etiam est terminus per eam productus: v. g. in cœlo, tametsi non est quies secundùm locum, est tamen quies quatenus habet multas formas accidentales, quarum principium est natura cœli.

Dicitur tertiò, *eius in quo est*, id est, compositi substantialis, cuius pars est, quia motus & quies (quorum principium est natura) debent esse immanentes, idest in eo recipi subiecto, in quo est natura. Ignis v.g. non est natura ex eo quòd caleficiat aquam, sed ex eo quòd per seipsum moueatur sursum.

Dicitur quartò, principium *primum*, seu radicale, ad excludenda principia instrumentalia motuum, qualia sunt accidentia & potentiæ, quæ insunt corporibus tanquam eorum virtutes.

Denique dicitur *per se, & non secundùm accidens*, ad excludendas formas aliquas artificiales, quæ faciunt motum in his, quibus insunt, non per se, sed per accidens, vt quando medicus curat seipsum.

His positis videndum est primò, quomodo naturæ definitio ab Aristotele tradita, bona sit: secundò, quibus rebus illa conueniat.

§. I.

An, & quomodò natura definitio sit legitima.

COntra datam naturæ definitionem multa opponi solent; primò quod non videatur essentialis; secundò, quod natura non sit principium immanens; tertiò, quod non sit principium actiuum.

Prima conclusio.

Dico primò, conceptum essentialem naturæ, ac rerum, in quibus est natura, esse vt sit principium & causa radicalis omnium operationum & proprietatum; atque adeò definitio naturæ tradita essentialis est, & propria.

Ratio.

Ratio est, quia illud est essentia rei, quo nihil est prius: sed illo principio primo & radicali nihil est prius, quia si aliquid esset prius, iam illud non esset principium primum; imò si principium illud manaret ab essentia, esset principium primum, & non esset principium primum, & prima radix proprietatum.

Denique illud est essentia rei, à quo manant proprietates: sed à principio illo radicali proprietatum manant proprietates: ergo illud principium radicale est essentia rei.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Relatio ad accidentia non potest esse essentialis substantiæ: sed relatio principij est relatio ad accidentia: ergo illa esse non potest essentialis naturæ, quæ substantia est, alioqui sequeretur, quod proprietates sunt de ipsa rei essentia, & quod substantia pendet à suis proprietatibus.

Respondeo, substantiam habere relationem essentialem ad suas proprietates accidentales; vnde sequitur, quod illæ proprietates terminatiuè solùm sunt de ipsa rei essentia, & quòd substantia terminatiuè pendet à suis proprietatibus; quod non est absurdum.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò, multas rerum essentias posse concipi sine ordine ad proprietates; v. g. materia & forma concipi possunt vt partes compositi, natura intellectiua concipi potest provt oritur ex spiritualitate.

Respondeo; nullam vnquam essentiam concipi posse provt est natura, quin concipiatur saltem implicitè ordo ad proprietates, esto non concipiatur semper explicitè.

Secunda conclusio.

Dico secundò, naturam esse semper debere principium immanens, & causam internam; non sufficere autem vt sit causa operans transeuntes.

Ratio est, quia natura definitur principium motus

eus eius in quo est; ideſt, motus illius qui exercetur in eo ſuppoſito, in quo eſt natura: hoc eſt eſſe principium immanenter operans. Imò ſi natura ſignificaret principium etiam operans tranſeunter, ſequeretur Deum & angelos eſſe naturas corporeas, quia ſunt principia motus in corpore recepti. Denique nullus eſſet motus violentus; omnes enim motus naturales erunt, quia cùm procedant à principio extrinſeco, erunt motus materiales, v. g. cùm lapis ſurſum proiicitur, cùm aqua calefit ab igne, quæ omnia falſa & abſurda ſunt.

Prima obiectio. Obiicitur primò. Actio tranſiens, etiam vt actio eſt, ideſt quatenus procedens à cauſa efficiente, naturalis eſt, & non tantùm quatenus eſt paſſio, ideſt quatenus recipitur in ſubiecto: ſed actio naturalis procedit à natura: ergo cauſa tranſeunter operans eſt natura.

Reſpondeo negando maiorem; actio enim tranſiens, præcisè vt actio eſt, nec eſt naturalis, nec violenta; ſed dicetur naturalis, vel violenta propter ſubiectum in quo recipitur.

Secunda obiectio. Obiicitur ſecundò. Illud dici debet natura, quod diſtinguitur ab arte, & à cauſa ſupernaturali aut violenta: ſed cauſa tranſeunter operans ab illis diſtinguitur: ergo eſt natura.

Reſpondeo negando, naturam hic diſtingui tantùm ab arte, vel à cauſa ſupernaturali, aut violenta; diſtinguitur enim etiam à cauſa naturali operante tranſeunter; cauſa enim naturalis aliquando appellatur quælibet cauſa operans ſecundùm exigentiam naturæ: ſed hoc non eſt eſſe naturam, vt ex dictis conſtat.

Tertia concluſio. Dico tertiò. Quando dicitur *principium motus*, ſignificatur principium radicale, tum *actiuum*, ſiue productiuum motus; tum *paſſiuum*, ideſt receptiuum illius motus.

Ratio. Ratio eſt, quia illud eſt verè natura, quod eſt principium & cauſa operationum & paſſionum alicuius rei: ſed principium tum actiuum, tum paſſiuum ſunt cauſæ operationum & proprietatum; cauſa enim receptiua eſt vera cauſa: ergo principium etiam paſſiuum eſt natura. Quod iterum ſtatim patebit, cùm oſtendam materiam & formam eſſe naturas.

Prima obiectio. Obiicitur primò. Si principium paſſiuum motus ſit natura, nullus dari poterit motus violentus; omnis enim motus habet principium internum, ſaltem receptiuum, quia recipitur in ſubiecto; quod ſufficit vt aliquid ſit natura: conſequens eſt abſurdum: ergo & antecedens. Minor certa eſt; motus enim lapidis ſurſum non eſt naturalis.

Reſpondeo, omnem motum, qui eſt à principio interno actiuo, eſſe naturalem, vt ex dictis conſtat; motum autem qui procedit à principio paſſiuo non eſſe naturalem, niſi ſit à principio paſſiuo habente inclinationem ad illum. Quamuis igitur omnis motus habeat principium internum paſſiuum, non omnis tamen motus habet principium paſſiuum habens inclinationem ad illum, vt quando lapis mouetur ſurſum, quando calefit aqua.

Secunda obiectio. Obiicitur ſecundò, totam hanc definitionem arti etiam conuenire; nam ars ſaltandi eſt principium & cauſa motus eius in quo eſt; in horologiis etiam ars eſt cauſa motus; Archytæ ſtatua ſuis librata ponderibus volitabat, vt refert Agellius *lib. 10. noctium Atticarum*; Mennonis ſtatua, teſte Calliſtrato, ſolem orientem hilari voce, occidentem lugubri ſalutabat: quibus adde Leonis Imperatoris aureas auiculas cantillantes, & alia huiuſmodi.

Reſpondeo negando hanc definitionem conuenire arti, quæ nunquam eſt primum & radicale principium motus; ars v. g. ſaltandi non eſt niſi principium proximum dirigens, quomodo fieri debeat ille motus; vel certè non eſt principium motus, ſed modi, quo fit ille motus, quia natura principium eius eſt; cùm enim aliquis ſaltat, non ars illum mouet, ſed anima. Horologium non mouetur à forma artificiali, ſed à ſuis ponderibus, quæ grauia ſunt: quod idem dicendum eſt de omnibus automatis, quæ mouentur à ſuis ponderibus & rotis.

Tertia obiectio. Obiicitur tertiò. Triſtitia & dolor ſunt à principio actiuo, & tamen non ſunt naturales: ergo malè definitur natura principium *interum*.

Reſpondeo, dolorem & triſtitiam eſſe ſimpliciter ratione ſui naturales, quamuis ſecundùm quid & per accidens, propter effectum aliquem adiunctum, dicantur naturæ contrariæ.

§. II.

Quibus rebus conueniat definitio naturæ.

Accidentia. CErtum eſt primò, accidentia nec eſſe, nec habere naturas, cùm non ſint principium primum, & radicale ipſius motus.

Deus & angeli. Certum eſt ſecundò, Deum & Angelos nec eſſe, nec habere naturam, cùm non ſint principia motuum & proprietatum ſenſibilium in ſe ipſis, quamuis ſi latiùs ſumatur naturæ nomen pro radicali principio cuiuſcunque motus, etiam inſenſibilis, dici poſſint habere naturam.

Compoſitum. Certum eſt tertiò, compoſitum ſubſtantiale habere quidem naturam, ſed nullo modo eſſe naturam, quia non ineſt alteri; quod requiritur ad naturam.

Difficultas igitur eſt, vtrùm materia, & forma ſubſtantialis, præſertim verò anima rationalis vt rationalis, habeat rationem naturæ.

Prima concluſio. Dico primò, materiam primam non eſſe naturam ſecundùm potentiam vniuerſalem & remotam, ſed ſecundum potentiam particularem. Primò eſt contra Vaſquem 1. 2. *diſputat.* 25. vbi abſolutè negat materiam eſſe naturam. Deinde contra Suarium, Hurtadum, & alios, qui materiam abſolutè volunt eſſe naturam.

Prima pars concluſionis. Ratio primæ partis eſt, quia materia in tantùm dici poteſt natura, in quantùm eius effectus poſſunt dici naturales, aut violenti: ſed effectus materiæ non poſſunt dici naturales in quantùm pendent à potentia eius vniuerſali & remota, quia materia vt ſic eſt indifferens ad motus violentos, & naturales, aut artificiales: ergo materia non eſt natura, prout eſt potentia vniuerſalis & remota.

Secunda pars concluſionis. Ratio ſecundæ partis eſt, quia materia prout eſt potentia proxima, & particularis, ideſt, prout determinata per diſpoſitiones, & formam, eſt principium & cauſa receptiua eius in quo eſt: ergo eſt natura. Deinde compoſitum naturale conſtat ex naturis, quarum vna ſine dubio eſt materia. Vnde Ariſtoteles *textu* 4. dicit, *naturam aut eſſe ſubiectum, aut eſſe in ſubiecto.*

Prima obiectio. Obiicitur primò. Materia prima ex Ariſtotele natura eſt: ſed materia ſecundum potentiam particularem non eſt materia prima, ſed ſecunda: ergo materia eſt natura ſecundùm potentiam vniuerſalem. Imò materia natura eſt prout diſtinguitur à forma: ſed prout eſt potentia particularis non diſtinguitur à forma, ſed illam includit: ergo materia prima eſt natura etiam ſecundùm potentiam vniuerſalem.

Reſpondeo,

Respondeo, materiam primam non esse naturam præcisè vt est materia prima, sed tantùm provt est materia secunda, quo pacto connotat quidem formam, sed ab illa tamen distinguitur.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Materia prima est principium motus naturalis qui repugnat formæ: v.g. calefactio aquæ, naturalis est ratione materiæ, quamuis sit violenta ratione formæ: ergo materia natura est, etiam provt determinatur per formam. Deinde materia prima vt est materia prima, est principium motus naturalis, nimirum generationis & corruptionis, quæ recipiuntur in sola materia, & sunt naturales: ergo materia prima vt sic, est natura, quia quod est principium motus naturalis, est natura.

Respondeo calefactionem receptam in aqua esse simpliciter violentam, quamuis sit à principio receptiuo, quia non est iuxta proximam inclinationem illius; generatio & corruptio sunt actiones naturales quatenus recipiuntur in materia determinata per formam de nouo productam, & per illius dispositiones, non autem provt determinata per formam corruptam, vnde distinguitur illud antecedens; materia prima est principium motus naturalis, nimirum generationis & corruptionis, provt materia est determinata per formam corruptam, nego; per formam productam concedo.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Si principium passiuum est natura, sequitur tenebras esse violentas aëri, cui lux erit naturalis; quies post diem iudicij erit violenta cœlo, cui nunc naturalis est motus.

Respondeo negando, sequi quod tenebræ violentæ sint aëri, & quod quies post diem iudicij futura sit violenta cœlo: duobus enim modis potest aliquid esse iuxta inclinationem alicuius: primò, ita vt habeat illius indigentiam; sic enim frigus est iuxta exigentiam aquæ, cui violenta est eius priuatio: secundò, itavt habeat priuationem sine indigentia; hoc modo lux est naturalis aëri, & motus cœlo; ideò priuationes illorum non sunt eis violentæ.

Secunda conclusio.

Dico secundò, formam quamlibet substantialem esse verè ac propriè naturam, etiam animam rationalem, provt est rationalis. Ita communiter asserit tota scola, contra quosdam Arabes negantes, animam rationalem esse formam corporis. Antequam autem probetur,

Triplex gradus in anima rationali.

Obserua triplicem in anima rationali gradum distingui, vegetatiuum, sensitiuum, & intellectiuum; & adhuc gradum intellectiuum alium esse generícum, alium specificum. Gradus generícus est vis intellectiua communis homini & Angelo: gradus specificus est tale intellectiuum, cui adiuncta necessariò est operatio phantasiæ, & dirigit motum progressiuum. Certum est animam rationalem esse naturam provt est vegetatiua & sensitiua: certum etiam est, illam non esse naturam secundùm gradum genericum *rationalis*. Quæritur ergo, vtrùm sit natura secundùm gradum illum specificum, quod asse ebam in conclusione.

Ratio.

Ratio est, quia omne corpus naturale constituitur per aliquam formam, quæ sit natura: sed homo vt homo, est corpus naturale: ergo debet constitui per formam quæ sit natura: sed homo constituitur per animam rationalem vt est rationalis: ergo anima rationalis vt sic est natura. Deinde illud est natura, quod est principium motus sensibilis immanentis; sed anima, quatenus mouet corpus per rationem, & quatenus est principium ridendi, flendi, loquendi, est tale principium: ergo est natura.

Obiicitur primò. Anima rationalis, vt rationalis, est tantùm principium intellectionis & volitionis, qui sunt motus purè immateriales: ergo anima vt sic non est natura.

Prima obiectio.

Respondeo negando antecedens; anima enim rationalis secundùm gradum specificum non est principium solius intellectionis & volitionis, vt sunt purè spirituales; sed provt habent etiam adiunctam operationem phantasiæ.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò, naturam ex Aristotele, vel esse subiectum, vel esse in subiecto: anima rationalis neutrum est: ergo non est natura.

Respondeo, animam rationalem non esse in subiecto sustentante, quia esse potest sine corpore; sed esse in subiecto recipiente, quia est vnita corpori tanquam vera forma.

SECTIO II.

Quid, & quotuplex sit ens naturale.

Nomen naturalis.

CErtum est primò, nomen *naturale*, concretum esse, deductum à natura; eius autem acceptio multiplex est. Primò enim dicitur naturale, provt opponitur miraculoso; & est id quod viribus naturæ fieri potest: secundò provt opponitur morali, estque id quod fit sine consideratione rationis & libertate: tertiò provt opponitur libero, & est quod fit necessariò: quartò provt opponitur artificioso: quintò provt opponitur supernaturali: sextò provt opponitur violento. Tres priores acceptiones minùs propriæ sunt: tres posteriores sunt magis veræ, de quibus hîc proprie sermo est.

Definitio naturalis.

Certum est secundò, naturale propriè loquendo posse definiri, *Quod habet in se naturam, vel est à natura*; duobus enim modis dicitur aliquid esse naturale: primò *essentialiter*, secundò *causaliter*: naturale essentialiter est id, quod habet in se principium vel actiuum, vel receptiuum motus in se recepti; quo modo naturales dici possunt substantiæ omnes completæ; substantiæ verò incompletæ, non sunt naturales, sed sunt naturæ. Naturale causaliter vocatur illud, quod est à principio interno actiuo, vel passiuo; quo modo dicuntur naturales operationes, & formæ, quæ habent principium actiuum, vel passiuum. Naturale igitur rectè definiebam, quod habet in se naturam, vel quod est à natura. Primum est naturale essentialiter, alterum est naturale causaliter. His positis.

Quænam exigat.

Dico primò. Vt aliquid naturale sit essentialiter, requiritur primò vt habeat principium, saltem passiuum motus in se recepti: secundò vt ille motus sit iuxta inclinationem eius in quo recipitur, & agentis. Vt sit naturale causaliter, requiritur primò vt sit iuxta inclinationem passi in quo recipitur; non sufficit autem, neque requiritur vt sit iuxta illius inclinationem, à quo producitur.

Probatio.

Ratio est, quia quatuor modis potest in subiecto aliquid recipi. Primò iuxta exigentiam eius in quo recipitur, vt frigus recipitur in aqua: secundò supra exigentiam eius in quo recipitur, vt gratia recipitur in anima: tertiò contra exigentiam, vt calor recipitur in aqua: quartò præter exigentiam, ita vt nec sit supra, nec contra, nec iuxta exigentiam. Quando est iuxta exigentiam, dicitur naturale; quando est supra exigentiam, dicitur supernaturale; quando contra exigentiam, dicitur violentum; quando nullum est ex illis, dicitur præternaturale.

Itaque vt aliquid naturale sit essentialiter, non sufficit vt habeat internum principium receptiuum, aut etiam actiuum motus; sed requiritur vt sit iuxta inclinationem ipsius passi, alioqui ens quodlibet supernaturale ac violentum esset naturale, cùm semper sit à principio passiuo interno; imò & sæpè à principio actiuo, vt actus fidei est ab intellectu. Vt autem sit naturale causaliter, non sufficit quod sit iuxta inclinationem agentis; quia dum ignis calefacit aquam, motus est violentus, vt patet.

Supernaturale. Dico secundò. Supernaturale per modum termini, propriè dicitur illud, quod est indebitum cuicunque subiecto creato & creabili; supernaturale verò per modum principij, dicitur illud quod connaturaliter producere potest aliquid indebitum cuicunque subiecto creato; quod totum exponere ac probare alterius loci est, & fusè probatum est in tractatu de Deo, & in tractatu de fide.

Violentum. Dico tertiò. Violentum benè definitur, *quod est à principio exsrinseco, reluctante passo*; quod enim est violentum, debet includere duo. Primum, vt sit ab externo principio actiuo: secundum, vt sit contra inclinationem ipsius passi. Potest tamen dici aliquid violentum saltem inadæquatè, quamuis sit à principio interno, quod totum expositum est in Morali, & *prima secundæ*, cùm dixi de actibus voluntariis.

SECTIO III.

Comparatio naturæ cum arte.

Ars quid sit. ARs appellatur *habitus intellectualis, qui cum recta ratione producit opera extra se*; ideoque reperitur in solis agentibus per intellectum. Sumitur autem ars vel ex parte artificis, & est notitia practica directiua operis; vel ex parte operis, & est opus ipsum ab artifice factum iuxta tales regulas. Naturam ergo hactenus explicatam comparo cum arte, primò quoad similitudinem & dissimilitudinem, secundò quoad actiuitatem, tertiò quoad perfectionem.

§. I.

Comparatio naturæ cum arte quoad similitudinem, & dissimilitudinem.

Quinque artis & naturæ similitudines. DIco primò, plura esse in quibus conueniunt ars & natura; quædam in quibus dissentiunt. Conueniunt primò, quòd natura & ars certis legibus ordinatæ procedunt; sicut enim certæ sunt leges, quas artifex in opere suo sequitur, ita Deus author naturæ certas leges rebus naturalibus præscripsit, quas perpetuò sequuntur, nisi aliquod interueniat impedimentum, propter quod aliquando fit monstrum. Vnde Plato duplicem ponebat artem; alteram *humanam*, sub quam caderent omnia, quæ artificum opera elaborantur; alteram *diuinam*, ad quam pertinerent quæcunque fiunt naturâ, quam ideò Platonici *artem* vocabant *Dei*. Secundò, sicut ars supponit compositum substantiale à natura productum, ita natura materiam primam productam à Deo, in qua suas producat formas; sicque Deus res ex nihilo profert, natura ex ente incompleto, ars ex ente completo. Tertiò, sicut agens naturale producit effectum sibi similem in natura leo v.g. generat leonem producens in eo formam similem suæ formæ; sic etiam ars effectum similem producit formæ, quam in mente habet; pictor enim exprimit in tabella imaginem idealem, quam mente præconcepit. Quartò, tum natura, tum ars ab imperfectioribus ad perfectiora progrediuntur; pictor v.g. opus præconceptum priùs leuiter adumbrat; natura formatum priùs embryonem: sicque debet intelligi quod habet Philosophus *in probl. sect.* 10. *probl.* 44. Naturam facere prauè omnia, & plura praua quàm recta; quia in procreatione animantium ab initio agit imperfectè; & plura facit imperfecta, quia plura in inferiori gradu stant. Quintò, sicut natura diuinam æmulatur artem, sic ars naturam, quantùm potest, imitatur: sicut enim eò perfectior natura, quantò magis diuinæ artis præstantiam exprimit; sic ars tantò commendatur ampliùs, quantò magis imitatur naturam, & res veris viciniores imitando exhibet. Notæ sunt Dædali statuæ, huc illúcque discurrentes: Archimedis sphæra vitrea, cœli motus & similitudinem repræsentans: Cosroæ Persarum Regis machina toto mundo grauida: lignea Tarentini Archytæ columba volitans: tripodes aureæ seipsis mobiles in conuiuio Iarchæ. Nota etiam est illa Milonis bucula, cuius ad aspectum admugiebam tauri: nota Zeuxidis tabula, in qua vuas tantâ expresserat arte, vt ad eas cum impetu aues aduolarent. Idem testatur Parrhasij velum, quo suum etiam æmulum ludificauit. Plura si voles consule Plinium, Olaum Magnum, Scaligerum in exercitationibus contra Cardanum.

Quinque differentiæ. Dissimiles sunt ars & natura, quòd ars res non faciat veras, sed veri tantùm imitatrices; verum v.g. non facit Cæsarem, sed imaginem Cæsaris. Secundò, formæ artefactorum entibus aduenient completis, naturales enti aduenient in potentia, ideſt soli materiæ; vnde dicitur quod *ars ibi incipit, vbi desinit natura*. Tertiò, natura pertinet ad ipsam rei substantiam, ars pertinet ad aliquod duntaxat accidens superadditum naturæ; vnde ars non est principium actiuum motus, sed directiuum duntaxat. Quartò, formæ artificiosæ vim non habent producendi similem sibi formam, formæ verò naturali talis semper inest efficacia: ignis v. g. generat ignem, imago Cæsaris aliam non potest producere imaginem; formæ videlicet naturales viuæ sunt & actuosæ, formæ artificiosæ ignauæ sunt & emortuæ. Quintò, naturæ vis non in extrema duntaxat exercetur superficie, sed internas penetrat partes; ars verò tota in superficie solùm extima elaborat.

§. II.

Comparatio artis & naturæ quoad actiuitatem: & quid efficere possit ars chymica.

Conclusio tres habens partes. ARs naturæ opera æmulatur, vt dixi; sed ea, quam Alchymiam appellant, præcipuam in eo sibi palmam apparat, dum aurum exhibet, quod *in sola sede manium quæri solet* (vt ait Plinius *lib.* 33.) Videndum itaque breuiter est, quid in eo tam illustri opere ipsa possit, vt vel eius commendare liceat industriam, vel audaciam improbare.

Dico secundò, artis Chymicæ nobilissimam partem esse chrysopeiam, quæ verum, & probatum aurum ac argentum efficere potest, quanquam id sit admodum difficile, ac fraudibus obnoxium: sed non videtur tamen satis prudenter posse dici, quod illud hactenus non sit factum. Tres in hac conclusione sunt partes, quæ priusquàm probentur, explicanda sunt nomen & definitio artis chymicæ; tum origo & species; postremò varij modi,

modi, quibus verum aurum effici posse dicitur.

Nomen Alchymiæ. Observa igitur primò, circa nomen Alchymiæ non couenire Authores, quorum aliqui volunt Hebræum illud esse, deducuntque ab *alichim*, quod significat fluxum: alij Græcum faciunt, & deducunt à χύω, vel χυνω, fundo, eo quòd per eam liquentur metalla. Cælius Rhodiginus *lib.7. c.11.* Alchimiam quasi ἀργύρου χημείαν vocat, argenti fusionem. Bisciola *lib.16. horarum, c.1.* putat vocem hanc esse corruptam ex Græco, quasi χαλκημείαν, æris fusionem, eo quod ad faciendum aurum varia liquentur metalla; & Suidam pro se citat. Libanius *lib.1. epistolarum chymicarum, epist.6.* & Henricus Conradus *c.7. suæ confessionis*, deriuant ἀπο τῦ ἅλος & χεῦμος, à fusione salis, cuius salis effectus quosdam admirabiles Chymici prædicant. Quidam ex Plutarcho *lib. de Iside*, tradunt Ægyptum sacrâ B linguâ vocati *Chemiam*, ita vt ars hæc vocata sit Chemia, quasi Ægyptia, vel ab Ægyptiis tradita: sed errare tamen videntur illi, quia Ægyptus non Chemia, sed à Chamo, dicta est Chammia.

Ego cum Suida & peritioribus Græcæ linguæ Authoribus puto probabilius, chemiam significare præparationem artificiosam cuiuscunque rei, quocunque illa modo fiat; artem verò, quæ ita præparat, præsertim metalla, vt ex eis fiat aliud aliquid, vocari chemicam à χεμευσαι, quod est præparare, quasi præparatoriam materiæ, ex qua fiant transmutationes. Quia verò non præparat eo modo nisi per ignem, liquando, & transmutando; ideò communiter vocatur ars chemica, seu fusoria, vel vt loquitur Fernelius, *Fusilis Philosophia*. Facilè autem à χημεία, deriuata est Alchymia, quæ species est Chemicæ, siue ἀπο τῦ ἅλος (vt volebat Libanius) siue ab *al*, Arabico articulo, quod tamen reprobat Delrio, quia notum Romanis Alchymiæ nomen erat antequam vlli apud ipsos essent Arabes Philosophi, cùm habeatur apud Iulium Firmicum, qui temporibus vixit Magni Constantini: siue ab ipsis Alchymistis hoc, vt alia plura, fictum sit nomen barbarum. Hæc de nomine.

Definitio. Observa secundò, definitionem chemicæ artis, & eius species; sic enim illa potest definiri, *Est ars quæ ex vnoquoque, tum stirpium, tum metallorum, tum viuentium genere, substantias elicit diuersas, temperata virtute ignis in fornaculis*; ideoque appellatur *Pyrotechnia*, quasi ars igniaria, quia ignis virtute potissimùm vtitur: vocatur *Spagyrica*, παρὰ τῦ σπᾶν, Species. καὶ ἀγειρειν, à segregando & congregando. Tres autem inuenio præcipuas eius species. Prima vocatur *Resolutoria*, secunda *Purificatoria*, tertia *Transmutatoria*. Resolutoria vocatur, quæ gemmarum, metallorum, herbarum, & aliorum corporum subtilissimos spiritus educens, quintas (vt vocant) essentias elicit, crassiorem excernendo substantiam: facit videlicet aurum potabile, metalla depurat, segregat, perficit, lapides conflat, aquam elicit, ignem vegetat, & in igne vegetato ac quasi perennato specimen edit artis, & efficacitatis suæ in humana vita propaganda. Fuit enim olim in sepulchris E hoc vsitatum, vt perennes illas lampades apponerent, qualem refert Scardeonius in historia Patauina, inuentam esse in sepulchro Olybij Maximi, quæ pluribus sæculis ardens conseruata fuerat. Et hæc pars chymicæ, sine dubio pars est præstantissima Philosophiæ. Secunda facilis, & vulgaris, est quæ metalla tantùm depurat. Tertia, & præcipua, maximè propriè vocatur Alchymia, Chrysopeia, Chrysurgia, quæ in extrahendo, siue separando, & in congregando, siue coagulando ex aliis metallis auro tota occupatur: pro qua

A Observa tertiò, eius definitionem & originem, Definitio chrysopeiæ. sic enim describi potest, *Est ars quæ vel ex aspe ipsius pauculi pulueris aurei ramentis aurum multiplicat, vel ex non auro verum aurum producit, ignis beneficio, siue id fiat per lapidem* (vt appellant) *Philosophicum, siue aliter.* Vbi duæ indicantur generales partes huius Chrysopeiæ. Prima ex auro auget aurum: secunda omninò producit aurum de nouo. Artis Eius origo. verò huius originem multi vetustissimam esse volunt; quidam enim libellum obtrudunt nescio quem Adami titulo, alij Moysis, alij Mariæ sororis eius, & Salomonis, & Hermetis Trismegisti, & Aristotelis, & Pythagoræorum; alij artis huius inuentorem volunt esse Sisiphum, ad saxum reuolubile propterea ligatum: alij cum Suida, vellus aureum, quod quæsierunt Argonautæ, aiunt libros fuisse, qui doctrinam continerent Alchymiæ in B arietinis membranis descriptam, ad quam etiam Lilius Giraldus, & Ioannes Pinus referunt mala aurea Hesperidum: addunt alij hoc esse aureum flumen (ab aliis *femur* vocatur) quod Pythagoras *in Olympiis* ostendit, hoc illud esse apud Hypocratem sacrum terræ opus, ex quo animantia, plantæ, alimenta, pharmaca, fortunæ, ac ipse Plutus profluant. Quæ omnia, vt vides, sunt incertissima. Hoc autem est certum, nihil de arte hac in historiis legi ante tempora Caligulæ, vt docet Plinius *lib.33.c.4.* hinc sub Diocletiano narrat Suidas, exustos esse libros Ægyptiorum Alchymicos, ne illi facti ditiores, nouis rebus studerent. Locupletarunt hanc artem C Paracelsus, Theophrastus, Blemmydas, & Gebet Arabs. Hæc de origine.

Observa quartò, mirabiles omninò effectus Effectus mirabiles huius artis. referri artis huius auri factoriæ, quorum aspectu multi sapè minùs cauti decipiuntur. Plures huiusmodi recenset Vecherus *lib.10.* metalla enim quælibet Chymistæ in aquam, vel calcem dissoluunt, & iterum in corpus solidum reducunt, vt docet Cardanus; efficiunt vt sint mollia instar ceræ, aureum colorem dant ferro, argentum viuum congelant, fixum reddunt, & in aurum tingunt, aliquando cum oleo, aliquando cum pilis æneis, & arsenico in verum argentum conuertunt, effectum multiplicant, liquidum reddunt, colorem eius mu- D tant & reparant, æri, cupro, argento miscent, & mox omnia separant metalla; argentum, ferrum, ac plumbum ita tingunt in aurum, vt verum aurum esse videatur; ferrum molle reddunt sicut & vitrum; crystallum fusilem; ex lapillis fluminum gemmas conficiunt veris haud absimiles. Sed præcipuum tamen, ac quasi palmare huius artis opus est aurum efficere: materia ex qua efficiunt, est metallum quodlibet, præsertim argentum, æs, plumbum, cuprum, argentum viuum. Vt autem capi aliquo modo possit quomodo dicatur perfici mirabilis illa transmutatio,

Observa quintò, quatuor potissimùm modos Modi quibus aurum conficitur. esse quibus hæc ars aurum efficere se posse gloriatur ex metallis præparatis, quos recensent Vecherus, Fallopius, Mizaldus. Primò enim conueniunt omnes, transformationem hanc posse fieri beneficio lapidis (vt ipsi nominant) Philosophici, non quòd ille sit lapis; est enim vel puluis, vel oleum quoddam, albicans plerumque, vel rubeum. Putant autem lapidem hunc esse verum auri semen, de cuius mirabili efficacia hæc splendidiùs, quàm veriùs prædicat Augurellus *lib. de chrysopeia, ad Leonem X. Ipsius, vt tenui, proiecta parte per vndas æquoris, argentum si viuum tum foret æquor, omne vel immensum verti mare posset in aurum.* Secundò, per aurei puluris ramenta multiplicando

aurum ex aliis metallis. Tertiò, per solam ignis attemperati efficaciam, mutando argentum viuum, & sulphur in verum aurum. Quartò, adhibito argento viuo, alia metalla, præcipuè argentum in aurum mutando per varias liquationes & vstiones.

Lapis Philosophicus.

Obserua sextò, circa materiam huius lapidis, quem, vt dixi, prædicant esse verum semen auri (non enim idem omnes circa eam sentiunt) quod alij putant esse auri scoriam, alij vitriolum, & arsenicum, alumen, magnesiam, calchanthum: peritiores verè consentiunt aptissimum esse sulphur & hydrargyrum; sic videlicet illi ratiocinantur: Materia remota metalli exigit duo, primò exhalationem quandam humectam, seu vnctuosum aqueum incorporatum, deinde terræ portionem crassam & viscosam; sic enim terræ huic aqua illa pinguis & aërea corporatur, in primam & remotiorem auri materiam (quæ omnium metallorum & lapidum communis est) si enim plus habeat ariditatis & humiditatis vnctuosæ ac pinguis, exit in metallum; vbi verò illa pinguedo redundat, est aurum. Totum autem illud temperamentum faciliùs inuenitur in sulphure & hydrargyro commixtis; nam hydrargyrum potissimùm coalescit ex humido pingui & aëreo; ex terræ verò pinguedine seu viscositate giguitur sulphur, vnde fit vt materia remotior auri sulphur sit hydragyro commixtum, in quorum qualitates metallum priùs transit, quàm in aurum commutetur vi huius lapidis.

Modus conficiendi lapidis huius.

Obserua septimò, modos quibus ille lapis conficitur, plures prædicari. Fernelius *lib.2. de abditis rerum causis, c.18.* sic tradit: *Auri purissimi vncias duas, argenti viui magno artis studio præparati, decuplo; permisce, igneque languido dissolue, donec argentum viuum prorsus expiret, pristinunque auri pondus remaneat in atrum puluerem redactum, qui tamen liquatus in propriam possit naturam redire: ex hoc deinde pulucre igne acerrimo vaporarij aquam continenter elicies, donec puluis totus in cinerem candidissimum, & in calcem redigatur, deinde calcem hanc, siue puluerem septies aquâ respergc, postremò puram illam calcem obturato vasè reconde fimo equino caleme diebus 40. dum in humorem album & crassum liquescat; in hunc humorem iustis dierum interuallis aquam sensim infunde, vt calx aquam suam omnem sensim imbibens, quasi illinc enutrita in lapidem verum concrescat. Hoc est* (inquit Fernelius) *frugiferum auri semen, cuius drachma si in 250. plumbi, vel stanni drachmas infundatur, totum illud in aurum conuertetur.* Hæc ille, cuius ego sanè appello fidem, meam autem libero. Aliter Vecherus *lib.10. c.7.* Raymundus Lullus, & Fallopius, qui legi possunt.

Varia vocabula.

Obserua octauò, mirabiliarios istos nugarum venditores obscurissimis vti vocabilis vt artem suam occulant, & incautos decipiant. Plumbum eis vocatur Saturnus, stannum Iuppiter, Mars ferrum, Sol aurum, Venus æs vel cuprum, Mercurius argentum viuum, Luna argentum, vitriolum Calcotar, arsenicum Iosue, antimonium Muhisar, sal armoniacum aquila. Lapidem verò suum Thaumatopæum variis appellant vocabulis, aquam viuam, aquam vitæ, aquam siccam, lignum vitæ, sanguinem humanum, Mercurium Philosophorum, draconem, coruum, elixir, medicinam morborum omnium.

Triplex sententia.

Obserua nonò, trifariam Authores diuisos esse circa effectionem veri auri per Alchymiam. Primo enim fieri per Alchymiam posse verum aurum, negant absolutè S. Thomas *quæst.6. de potentia*, & sæpe alibi, Tostatus *in 7. caput Exodi, quæst.10.* Greg. Agric. *lib.5. de fossilibus*, Scaliger *exercitat.106.* Pineda *lib.4. de Salomone*, Comitolus *lib.3. responsorum moralium, c.23.* Petrarcha *lib.1. de remediis vtriusque fortunæ, cap.111.* Franciscus Victoria *tract. de arte magica.* Secundò alij aiunt, posse quidem, physicè loquendo, verum aurum effici ab Alchymistis, sed negant illud esse possibile moraliter, atque adeò negant illud vnquam hactenus esse factum; sic enim docent Pererius *lib. de magia*, Valentia *secunda secundæ, disp.6. quæst.13. pag. secunda*, Conimb. hîc *quæst.6.* Tertiò longè mitiùs cum Alchymistis agendum alij, putant, concedentes effectionem veri auri per Alchymiam esse sanè admodum difficilem & perraram, sed non omninò tamen impossibilem, adeò vt factum etiam sit per eam artem verum & probatum aurum, sed perrarò tamen, & difficillimè. Ita censent Delrio *lib.1. disquisitionum, c.5. sect.2.* Bisciola *lib.16 horarum.* Andreas Libanius *lib.1. singularium, syntaxi 2.* Antotonius Mirandulanus *lib.10. de singulari certamine*, Cardanus *lib.6. de subtilitate*, & *lib.10. de varietate, c.51.* Michaël Psellus *lib. de chrysopeia ad Constantinum Ducam.* Zimara *in sua tabula*, Panormitanus *de sortilegiis*, Timon *in lib.3. metrorum, quæst. vlt.* Fernelius *lib.2. de abditis rerum causis, c.18.* quibus assensimus in conclusione proposita, cuius

Prima probatio veræ sententiæ.

Ratio est, quia vt ex hydrargyro fiat verum aurum, nihil est quod excedat vires ignis agentis in materiam dispositam: ergo potest vi ignis fieri verum aurum. Probatur antecedens primò, quia non est minùs mirabilis mutatio pomi, aut panis in carnem vi caloris naturalis, quàm hydragyri mutatio in aurum: sed vi caloris naturalis cibus transit in carnem, & ossa: ergo & per calorem ignis hydrargyrum mutari potest in aurum, præsertim cùm metalla magis similia sint auro, quàm panis aut pomum carni aut neruis. Deinde si potest ars imitari alia quædam difficiliora naturæ opera, poterit etiam efficere verum aurum: sed ars efficere potest viuentia ex non viuentibus, quæ sunt difficiliora quàm verum aurum: ergo potest etiam efficere verum aurum. Minor multis probatur experientiis, referunt enim Pererius & Scaliger *locis citatis*, quod ex herba basilisco rite præparata & collocata scorpiones efficiuntur; ex ouis cæiri calore fornacis solent pulli educi, non secus quàm si fouisset eos mater. Videmus etiam naturaliter vermes quosdam in muscas mutari, lolium in triticum fuisse mutatum narrat Theophrastus. In Scotia ex putridis nauium fragmentis, & ex arborum fructibus in mare deciduis gignuntur anates. Scribit Herodotus Platanum in oleam esse commutatam, alij cadauera in statuam salis. Ex plumbo cui miscetur acetum, dicitur confici cerussa, hæc si aduratur, fieri sandaraca fictitia. Orichalcum omninò simile naturali & fossili fit ex ære, vitri puluere, & lapidis calaminaris tinctura per ignis adustionem in fornace. Cùm ergo tam mirabiles tum in arte, tum in natura fiant mutationes, non satis probabiliter videtur posse negari hæc metallorum conuersio in aurum.

Secunda probatio.

Secundò. Non videtur dici debere impossibile, imò & negari factum aliquando esse id quod plurimi probati & periti homines asserunt se vidisse & probasse: sed plerique fide-dignissimi viri asserunt se vidisse ac rite probasse verum & sincerum aurum factum per artem chymicam, vt ostendit Delrio *sect.* 4. non ergo videtur id negari posse. V. g. Arnoldus Villanouanus virgulas aureas per artem effecit, easque omnium examini Romæ subiecit, vt referunt Iurisconsulti grauissimi apud Delrium; idemque præstitisse Bernardum Treuisanum in Gallia, Raymundum Lullum in Anglia,

glia, quem in suam sententiam perduxit Villanouanus, cùm eius respondere non posset argumentis, sed factis probasset illa nihil euincere. Idem alij plures præstitisse referuntur, licèt non diffitear plerosque sæpè impostores repertos esse, qui hanc artem professi sunt vt diuitum crumenas emungerent. Referunt pleraque huiusmodi exempla Maiolius *tom. 2. dierum canicul. colloq. 7.* Delrio *loco citato*, & *quæst. 3.* sed hoc non euincit Chymicos omnes esse fraudum & mendaciorum fabricatores.

Tertia probatio.

Tertiò. Nec implicat ex parte materiæ, nec ex parte modi operandi, vt arte hac fiat verum aurum; materia enim est indifferens ad omnem formam, modus autem operandi est per decoctionem naturalem ignis, qui decoctionem caloris naturalis imitari proximè potest: ergo non est neganda veri auri effectio per Alchimiam: quod vt magis constet,

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Non possunt Chymici efficere aurum, si materiam non habent ex qua illud conficitur: materiam verò illam habere nequeunt, cùm illa sit solus halitus inclusus in terræ visceribus: ergo non possunt illi efficere verum aurum.

Deinde si posset ars illa ex cæteris metallis verum conficere aurum, sequeretur omnia metalla vnius esse speciei, omnia videlicet esse aurum inchoatum, & rude; quod videtur absurdum.

Respondeo, posse residere in metallis halitum illum subterraneum, qui auto necessarius est; eum enim vbi vis ignis in fornaculis decoxerit, sufficere posse ad formationem auri. Ad id quod additur, metalla omnia vnius esse speciei, Delrio affirmatiuè respondet: mihi verò probabilius videtur, metalla differre specie ab auro, quia diuersæ proprietates arguunt differentiam essentialem.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Si ars chymica posset transmutare vnum metallum in aliud, posset etiam transmutare vnam gemmam in aliam, quod est impossibile; quis enim vnquam smaragdum mutauit in adamantem, vel chrysolitum in carbunculum: ergo non potest per artem mutari metallum vnum in aliud. Deinde sequeretur, quòd caloris naturalis defectus suppleri posset per artem, atque ita quòd ex pane fieri posset caro, & ex vino humanus sanguis, imò animalia perfecta.

Respondeo transmutari fortasse posse gemmas (vt multi docent Authores) vel certè nondum ars illa inuenta est, sicut est inuenta transmutatio metallorum. Animalia perfecta per nullius artis industriam certum est posse generari; plura enim ad eam generationem requiruntur, quàm arte vllâ effici possit. Carnem etiam & sanguinem animalis ars nulla potuit efficere. Non disputo vtrùm possit hoc vnquam assequi; mihi probabilius est, non posse; fabula enim mihi videtur, quod ab aliquibus tradi video, fieri carnem ex pane per aliquot dies defosso in sterquilinio.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Sicut viuens perfectum extra matricem nequit generari, sic neque aurum, quod metallum est perfectum, produci potest extra mineram, quæ illius quasi matrix est.

Respondeo posse argumentum retorqueri: sicut enim viuens imperfectum produci potest extra vterum, & ex quacunque materia, ita & metallum, quod est imperfectius viuente imperfecto. Ad argumentum ergo negatur paritas, quia euincit experientia, quod metalla generantur extra venas mineræ. Notus est libellus superioribus annis editus, vbi accuratè disputatur de aureo dente, qui sponte succreuerat cum aliis dentibus in ore militis Hungari in castris Imperatoris, quod aurum omnium iudicio visum est probatissimum. Refert Alexander ab Alexandro in Germania citeriore vites iuxta Danubium tota hyeme terræ insepultas, sæpè in æstate capreolos aureos, & pampinos germinare. Narrat Aristoteles *lib. de admirandis auditionibus*, alicubi æs Cyprium ab agricolis seminari, & meti. Denique narrat Albertus Magnus, aurum aliquando inuentũ esse inter dentes superiores humani capitis.

Obiicitur quartò. Est impossibile vt gignatur de nouo mixtum, nisi præter calorem adsit etiam frigus: sed in fornace non potest esse frigus: ergo non potest gigni aurum.

Respondeo distinguendo maiorem; quando mixtum gignitur primò ex elementis, debet esse frigus, concedo; quando ex mixto fit aliud mixtum, nego exigi aliud frigus, quàm quod præexistit in illo priori mixto; quod conuincitur ex variis exemplis, quæ attuli de ouis Cairi, de orichalco, de cerussa, ex qua fit sandix.

Quibus tamen omnibus monitum hoc subnecto, longè certissimum, chrysopeiam hanc, de qua dixi, speculatiuè fortasse veram, contemnendam omninò esse in praxi, & reiiciendam, ob periculum pacti cum dæmone, ob periculum fraudum, & quia ingentes per eam diuitiæ profunduntur, semper incerta spe, vix vnquam grandi lucro.

§. III.

Comparatio artis, & naturæ quoad perfectionem operum.

COmparaui hactenus artem & naturam quoad conuenientiam, & actiuitatem, superest vt breuiter illæ inuicem comparentur quoad perfectionem: eluceſcit verò illa potissimùm in operationibus mirabilibus, quæ communiter dicitur Magia; tum naturalis, si illa spectant ad naturam; tum artificialis, si spectent ad artem.

Naturæ miracula.

Dico tertiò. Naturæ miracula per magiam naturalem effecta esse simpliciter maiora miraculis artis; quæ tamen secundùm quid dici possunt maiora quatenus ars naturam perficit, in qua fundatur. Ad cuius intelligentiam,

Magia quid significet.

Obserua primò, magiam vniuersim sic definiri, *Est facultas efficiens quædam mira & insolita vi creata & non supernaturali, quorum ratio sensum, & communem hominum captum superat.* Diuiditur ex causa effectiua in *naturalem*, *artificialem*, & *diabolicam*; quia omnes huiusmodi mirabiles effectus non possunt adscribi nisi vel insitæ naturæ rerum, vel humanæ industriæ, vel malorum angelorum malitiæ. Magiam naturalem definiunt, *Est exactior quædam naturæ cognitio, quæ rerum naturalium vires ita copulat, vt efficiat sine vlla dæmonum arte quædam mirificа, quæ rerum ignaris prestigiosa videntur aut miraculosa.* Diuiditur in diuinatricem, & operatricem: prima in abditis & futuris coniectandis versatur: secunda miros effectus producit. Vbi omninò nota, libros ferè omnes, qui de magia solùm naturali conscripti sunt, plenos esse solere mendaciis, imò & diabolicis superstitionibus, ad diabolicam magiam spectantibus, vt rectè notat Delrio *lib. 1. c. 3.* Homines videlicet istos, qui tam multa naturæ tribuunt, & illius secretorum conscij videri volunt, certum est plerunque habere commercium cum dæmone, cuius fraudes & scelera veris quibusdam naturæ miraculis occultant.

Magia naturalis.

Obserua secundò, magiam naturalem opera illa sua perficere mirabilia, obseruãdo naturaliam rerum proprietates, ac præsertim sympathias earum, & antipathias, vt cùm Tobias patris cæcitatem monitu

Angeli felle piscis discussit;quam vim pisci callyonymo inesse asserũt Plinius,Ælianus,Galenus. Verùm inter hæc quædã mihi sunt valde dubia,cuiusmodi plurima dabit Photius ex Ctesia, Ptolomæo, Ephestione, Agatarchide, ac aliis fabularum natratoribus.Quędam sunt omninò falsa,nisi sint diabolica,vt notat Delrio *cap.* illo 3.v. g. qui solo contactu,risu,voce,osculo,nudi lintei applicatione morbos & vulnera putant curari. Regibus autem Christianissimis concessa vis à Deo sanandi morbum scrofularum,planè miraculosa est,primogenito Ecclesiæ Principi data,in Regni priuilegium, & insigne maiestatis. Eandem vim septimis masculis in Gallia ex legitimo thoro natis, sine media vlla puella, concessam esse communiter fertur, quod miraculo non potest carere.

Sympathia. Certa verò sunt hæc,& ad sympathiæ genus pertinent. Tympani ex lupina pelle sonus aliud tympanum ex agnina tensum disrumpit, teste Oppiano *lib.*3. Troglodythæ crocodillis terrori sunt, & baculo ori inserto flectunt quò volunt. Psylli & Marsi serpentes illæsi tractant. Palea frigore suo niues conseruat, & calore fructus maturat vi contraria. Calx vim ignitam in se habens aquis accenditur, non autem oleo infuso. Sal Agrigentinum igne liquatur, induratur aqua, & crepitat. Similia sunt quæ dicuntur de dictamno, quo ceruus expellit sagittas ; de chelydonia, quâ hirundo cæcos pullos inoculat ; de Pici Martj herba,quæ adactos cuneos expellit ; de veneno tarantulæ , à qua morsis non aliud vitæ remedium est, quàm si certo musicæ sono saltitare ad muneros compellantur donec concidant fatigati. Selenites annulo inclusus, nudæ cutis contactu sanguinem ex quauis parte manantem sistit ; quod de cabis piscículi esse narrat Maffeius. Fraxini vmbra ita serpentes fugat, vt malint se conjicere in ignem , quàm transire per vmbram illam. Pæonia infantium collo subnexa fugat morbum comitialem. Turturis cor ad febres intermittentes proficere Medici docent, si adhuc calens voretur. Cor corui gestatum inhibet somnum : cor vespertilionis accersit. Menstruatæ mulieris aspectu maculatur speculum. Lupus si prior hominem viderit,vocis ei facultatem adimit;si prior videatur, non nocet. Regulus serpens solo aspectu homines enecat ; si se in aqua lympida conspiciat , ipse emoritur. Torpedo sariſsâ icta, manum tenentis, & corpus totum torpefacit. Hyænæ vmbrâ canes obmutescunt. Serpens quernis contactus frondibus emoritur , & ibidis pennâ sistitur. Vipera contactu arundinis , vel faginæ virgæ obstupescit. Vespertiliones foliis platani abiguntur. Eryngium capræ sumptum ore greges totos sistit. Cæteræ pennæ pennis aquilarum mixtæ consumuntur. Lupinas fides si agninis iungas,istæ dissiliunt. Auis galgalus ictericum si viderit sanat , & contrahit eius morbum. Taurum furentem si ficui alliges , mansuescit. Notum est quod de ech neïde,seu remora tradunt præter Authores profanos Basilius & Ambrosius in Exahemero. Mirabilis omninò est acus nauticæ motus versùs polum ; heliotropij ad solem perpetua conuersio : imò dicuntur flores omnes lutei coloris , calyce aperto solem orientem excipere , & complicatis foliis noctem vereri. Leo X. Summus Pontifex lapillum annulo inclusum habuit, ui pro vario lunæ lumine abibat è cæruleo in candidum. Clemens verò VII. alterum habuit, in quo macula sole oriente oriens,& occidente occidens ad solis motum circumagebatur.

Cadauer hominis occisi. De cadauere hominis occisi , quod solet coram occisore fundere sanguinem , aut fremere , multa dis-

A putant Lemnius *lib.*2. *de occultis naturæ miraculis, c.*7. Langius *epist.*40. Pictorius *dialogo* 4. Loyerius *lib.*4. *de spectris , c.*21. Delrio *in Octauiam Senecæ, num.*127. Causam alij referunt ad naturalem antipathiam ; alij longè probabiliùs ad vindicem homicidij Deum , quia nunquam id factum legitur, nisi quando iniustum & occultum fuit homicidium , cuius ignoratur author. Hoc autem argumento est , motum hunc viribus naturæ non fieri, sed ab vltore criminum Deo causari , vt probarem si vacaret.

Plura de huiusmodi miraculis , si voles , videri possunt Aristoteles *lib. de admirandis auditionibus, lib. de historia animalium, & aliis*, Sirenius *lib.*9. *de Fato*, Fracastorius *lib.de sympathia*, Plinius & Solinus. Ego sanè si omnia persequar , nusquam erit finis.

Scio iactari vulgò , puluerem quendam sympathicum , & vnguentum (vt dicunt) armarium, vtrumque ante paucos annos inuentum. Medentur autem ambo , & omninò curant vulnera , quibus applicata non sunt. Sed hanc ego totam artem iudico diabolicæ magiæ opus esse,non autem naturalis, aut artificialis.

Opera mirabilia. Obserua tertiò , plurima esse , quæ tametsi sint mirabilia , solius tamen naturæ viribus possunt perfici : v.g. Primò candelam nullo vento extinguibilem dicunt fieri , si canna impleatur puluere sulphureo , & minutissimis panniculis fractis, deinde totum cera inuestiatur , & accendatur. Secundò fiet alia candela in mediis ardens aquis , si ex vna ceræ libra , & vnciis duabus viui sulphuris , calcisque viuæ tantundem , additâ olei nucum vnciolâ , formetur candela cum bombyce. Tertiò si candela hyeme sulphuris & carbonis puluere oblita contegatur papyro , tum glacie tota circundetur, ardebit intra glaciem flamma. Quartò, aqua sine vllo igne calefiet , si vas æneum amplum , rotundum , & vnico apertum foramine, viua calce , & sulphure partibus æquis totum impleatur, & foramen probè obturetur , ne quid expiret , mox demittatur in puteum, aquam efficiet calidam in multos dies. Quintò , si lini oleo manus lauentur , liquatum plumbum , vel aurum tractabunt manus sine dolore. Alia dabunt sine numero Mizaldus, Vecherus, Cardanus. Et hactenus de naturæ operibus , nunc vt ad artem deueniam ,

Magia artificialis. Obserua quartò, rectè describi magiam artificialem , *Est ars quæ mira quædam perficit per humanam industriam* ; rectèque diuiditur quatenus operatrix est, in mathematicam, & præstigiatricem. Mathematica illa est , quæ vtitur principiis geometricis, arithmeticis , vel astronomicis : alia verò est Automatica , alia Hydrautica , alia Pneumatica : v.g. statua Habidis Tyranni Sparthanorũm , amplectendo occidebat : horologium æneum à Calipha missum ad Carolum Magnum , vbi equites duodecim egrediebantur , & duodecim claudebant fenestras antequam horæ pulsarentur : Cupido ferreus in templo Dianæ suspensus in medio aëre , sicut Arsinoës statua , & imagines Mausoli apud Cares. In vrbe Sammarcanta primaria Regni Zachatay , columna in templo sancti Ioannis Baptistæ in medio aëre pensilis est sine vlla basi, vt narrat Paulus Venetus *In itinerario.* Carolo V. oblata est aquila ænea volans per aërem, & Patisiis triremis argentea , quam remiges eiusdem materiæ impellebant & sistebant , & retroagebant. Eiusdem generis est Constantini thronus , qui sedente Principe attollebatur repentè in cœlum,

rugientibus

tugentibus leonibus æneis, quibus sustentabatur; & accinentibus auibus,quæ ad arboris etiam æneæ ramos erant effictæ, vt narrat Luitprandus *lib.6. rerum in Europa gestarum*. Talis est Cosroæ sphæra chrystallina, quæ naturæ veluti speculum erat, vt refert Cedrenus. Videndi de huiusmodi mirabilibus Loyerius *lib.1.cap.8.& 9.* Delrio *lib.2.q.27.* De hydraulicis & pneumaticis si dicere tentauero,infinitus ero. De præstigiatrice magia solùm hoc cum Bodino dicam, solere istis circulatoribus hanc artem esse velamen diabolicæ magiæ; solent enim decem magicis præstigiis vnum subtilitatis artificiosæ actum miscere,vt persuadeant ea quæ faciunt, omnia fieri arte, ac dexteritate: vnde illa semper suspecta sunt viris probis, & cordatis.

Et hæc satis sint ad declarandam naturæ præcellentiam supra omnem artem, cuius omnis industria fundatur in naturæ viribus. Et sanè solùm vnius formicæ corpusculum superat omnia quæ narrantur & iactantur artis mirabilia.

DISPVTATIO II.

De causis corporis naturalis.

Aristoteles 2. *Physic.*1. & 5. *Metaph.*

POst expositа principia corporum & eorum naturam, progredior cum Philosopho ad explicandas eorum causas, quibus nihil ignotius, nihil mirabilius esse potest. Nata videlicet Philosophia est ex effectuum illorum admiratione, quorum causæ ignorarentur. Illarum igitur cognoscendarum cupido scientias omnes peperit, acuit ingenia, industriam inflammauit. Earum autem consideratio tametsi Metaphysici etiam instituti esse videatur, Physicæ tamen potissimum est, cuius solius proprium munus est considerare materiam & formam, quas scientia illa non attingit, quæ abstrahit ab omni materia. De causis igitur corporum vt plena sit disputatio, considero primùm eas generatim, deinde de singulis differo, tum internis, tum externis; tum per se,tum per accidens.

QVÆSTIO I.

De causis in communi.

COmmunia omnibus causis esse possunt quinque. Definitio causæ propriè dictæ, diuisio causarum, conditiones necessariæ ad causandum, comparatio causarum cum effectibus, earumdem comparatio inter se.

SECTIO I.

Quænam sit propria definitio & conceptus causæ.

CAusam hîc sumo propriè provt distinguitur à principio, quod, vt dixi, significat *id omne à quo aliquid aliquo modo est*: causa verò pressiùs sumitur, cuius hîc primùm traditur definitio, deinde conceptus causæ, tum in actu primo, tum in actu secundo.

Prior assertio.

Definitio causæ.

Dico primò, causam rectè definiri, *Principium* A *à quo influente aliquid pendet*; effectum verò, *id quod pendet ab alio influente.*

Dicitur primò *principium*, quia hoc est genus huius definitionis, cùm omnis causa sit principium, tametsi non omne principium sit causa.

Dicitur secundò, *à quo per se influente*, idest verè concurrente ad eius existentiam, vt exprimatur causalitas, per quam causa distinguitur à principio in communi, quod non exhibet necessariò influxum realem; causa verò semper verum habet concursum, quia dat esse suo effectui; per hoc etiam causa differt à conditione sine qua non, & à causis per accidens, quæ non influunt.

Dicitur tertiò, *à quo aliquid pendet*, quia Deus Pater Deo Filio dat verum esse, sed non est tamen B illius causa, quia non pendet à Deo Patre suo, cum quo est eiusdem naturæ. Pendere videlicet ab alio non est tantùm accipere ab alio esse, sed est produci secundùm essentiam distinctam ab essentia producentis; si enim producens alteri tantùm communicet suam essentiam improductam, res producta non erit dependens,quia cùm habeat essentiam independentem, erit independens. Sed de hoc viderint Theologi; tantùm enim addo, alias definitiones causæ minùs proprias videri, si vel eis desit ratio influxus, vel ratio dependentiæ. Generatio enim pendet à priuatione, quæ tamen non est eius causa propter defectum influxus; & Deus Pater producit Filium, cuius non est causa, propter defe- C ctum dependentiæ; ideò ad veram causam requiritur influxus in effectum, & dependentia effectus.

Colliges ex his, quomodo dignosci possit causa provt differt à conditione sine qua non; causa enim influit, vt dixi; conditio autem non influit, sed est aliquid requisitum vt aliud influat: v. g. vt ignis comburat, approximatio requiritur, quæ tamen non producit ignem. In eo ergo differt conditio à causa, quòd effectus sequatur ex vi ipsius causæ, non sequatur autem ex vi ipsius conditionis, sed tantum illâ positâ sequatur ex vi alterius, vt patet in approximatione. Quod autem effectus non sequatur ex vi alicuius, dignoscitur primò ex generali ratione, & natura rei, de qua quæritur: D approximatio v. g. relatio est, quæ non est actiua. Secundò dignoscitur, quia quoties aliquid non est de conceptu essentiali, & definitione alicuius operationis, tunc est solùm conditio, non autem causa, licèt ad exercitium operationis huius requiratur: sicut quia in definitione actionis non ponitur approximatio, illa non est causa, sed necessaria conditio.

Discrimen causæ & conditionis.

Dico secundò, causam in actu primo formaliter constitui per relationem transcendentalem ad effectum, tum in communi, tum in particulari: causam verò in actu secundo constitui formaliter per causalitatem, & relationem categoricam ad effectum. Ita docent recentiores Philosophi contra eos qui negant relationem realem causæ ad effec- E tum, sed relationem tantùm quandam secundùm dici. Antequam autem probetur id quod asserui,

Assertio altera.

Causa conceptus in actu primo & secundo.

Obserua causam omnem posse concipi vel in actu primo, vel in actu secundo. Dicitur esse in actu primo, quando non actu agit, sed quantum est de se habet omnia requisita ad agendum. Dicitur esse in actu secundo, quando agit actu, & producit effectum. Vnde fit vt causa in actu primo constituatur per potentiam causandi, causa verò in actu secundo per ipsam causationem, vel vt communiter vocant, per causalitatem, qui est actus ipse causandi, seu influxus, quo causa dat esse effectui. Quo posito,

Causa in actu primo.

Ratio primæ partis est, quia omnis potentia creata est relatio transcendentalis ad aliud; si enim implicaret obiectum potentiæ, repugnaret etiam potentia: sed causa in actu primo constituitur per potentiam causandi: ergo constituitur per relationem transcendentalem ad effectum. Probatur maior; nam sicut repugnaret v. g. visio, lucis, si lux repugnaret, sic repugnaret potentia visiua, si repugnaret visio, imò potentia visiua tam est ad videndum, quàm accidens ad inhærendum: sed si substantia implicaret, implicaret etiam accidens: ergo si visio implicaret, potentia etiam visiua implicaret; quod satis probatum videtur in Logica, vbi relationes transcendentales probatæ sunt; & nuper, cùm dixi de potentia materiæ.

Probatio secundæ partis.

Ratio secundæ partis est, quia relatio quam habet causa in actu secundo ad effectum, aduenit de nouo ipsi causæ planè immutatæ, quando illa incipit agere: ergo illa est relatio solùm accidentalis, cuius fundamentum est ipsa entitas causæ; ratio verò fundandi est causalitas.

Causalitas.

Dico tertiò, causalitatem necessariò esse aliquid distinctum ab ipsa causa, quod nec est sola relatio causæ ad effectum, nec sola entitas causæ, provt concurrit ad effectum; sed entitas modalis, & distincta, per quam causa causat effectum.

Ratio est, quia causalitas est aliquid separabile ab ipsa causa; quando enim causa non actu causat, tunc non est causalitas: ergo causalitas est aliquid distinctum à causa. Deinde causalitas est id, quo mediante causa causat: sed causa non causat mediante se ipsa: ergo causalitas est aliquid distinctum à causa. Quod autem non sit relatio, patet, quia relatio non est actiua.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Causa in actu primo constituitur per causalitatem in actu primo, ideſt per actionem possibilem. Sed actio non est relatio transcendentalis causæ ad effectum: ergo causa in actu primo non constituitur per relationem transcendentalem ad effectum. Maior euidens est, quia sicut causa in actu secundo constituitur per causalitatem in actu secundo; sic causa in actu primo constituitur per causalitatem in actu primo: videns in actu secundo constituitur per actualem visionem; videns in actu primo per visionem in actu secundo. Probatur minor, nam actio est respectus transcendentalis ad causam: ergo causa non est respectus transcendentalis ad actionem, alioqui daretur circulus, & eadem res referretur ad seipsam.

Respondeo negando iam maiorem, quia cùm causare in actu secundo, sit aliquid accidentale, potest causa in actu secundo constitui per actionem sibi extrinsecam: at verò causare in actu primo est aliquid essentiale & intrinsecum; vnde causa in actu primo non potest constitui per solam actionem in potentia. Fateor potentiam actiuam respicere tum actionem, tum eius terminum; neque sequitur quod potentia propterea referatur ad seipsam, licèt actio sit respectus ad ipsam potentiam; quia terminus actionis non est aliquid respectiuum, sed absolutum, vt alibi probabam: vnde fit vt actio referatur ad potentiam provt absolutam, non provt respectiuam.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Si causa in actu primo constituitur per relationem transcendentalem ad effectum, sequitur quod causa pendet à suo effectu: consequens illud absurdum est: ergo causa in actu primo non habet relationem ad effectum.

Resp. causam in actu primo non pendere ab effectu tanquam ab aliquo priori, à quo causetur, sed pendere ab eo tanquam à termino sine quo nec esse, nec intelligi potest; & in hoc non est vllum absurdum.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Si causalitas distinguitur à causa, debet pendere à causa per aliam causalitatem; & ita dabitur infinitus progressus.

Resp. causalitatem esse dependentiam essentialiter, ideoque illam à se ipsa pendere, quia quod essentialiter est tale, seipso est tale, vt sæpe dixi.

SECTIO II.

Quænam sint causarum diuisiones.

EXplicata causæ quidditate, superest, vt in ea membra diuidatur, quibus propriè illa conuenit, quod præstabitur si primò dixero, quænam sint diuisiones generales causarum; secundò, quomodo recta & adæquata sit diuisio causarum in quatuor genera, materiam, formam, efficientem, & finalem; tertiò, quomodo recta etiam sit diuisio causarum in proximam, & remotam.

§. I.

Quænam sint generales diuisiones causarum.

Causa physica, & moralis.

DIco primò, duodecim esse causarum diuisiones, quarum cognitio in primis necessaria est. Prima diuisio est in causam *physicam*, & *moralem*. Causa Physica dicitur quæ realiter effectum suo influxu attingit per suam entitatem existentem; vt calor physicè producit calorem. Causa moralis ea est, quæ non agit, sed mouet agens ad agendum, vel merendo, vel imperando, vel suadendo: v.g. qui socio suadet vt alium occidat, dicitur causa moralis illius homicidij: labor susceptus in hastiludio, dicitur causa moralis præmij quod aliquis adipiscitur. Dicitur verò causa moralis, quia in hominum existimatione ac more perinde se habet, ac si physicè influeret; vnde illi omninò adscribitur effectus, etiam magis aliquando, quàm causæ physicæ.

Causa in potentia & in actu.

Secunda diuisio est in *causam in potentia*, & *causam in actu*. Causa in potentia est causa in actu primo, quæ scilicet potest facere aliquid, quod tamen non facit; vt qui currit, quiescere potest, non tamen quiescit. Causa in actu secundo est illa quæ de facto aliquid actu efficit.

Causa per se, & per accidens.

Tertia diuisio est in *causam per se*, & *causam per accidens*. Causa per se illa est, quæ vero & proprio influxu attingit effectum ad quem est necessaria; vt Architectus est causa per se domus ædificatæ, quia quatenus Architectus causa est ædificij. Causa per accidens ea est quæ ad effectum illum non est necessaria, vt musicus causa est ædificationis, quando vir musicus ædificat; tam bene autem ædificaret, si non esset musicus. Duplex autem est causa per accidens; prima quæ ad effectum non concurrit, sed est coniuncta cum causa per se, vt si musicus ædificat; musica enim non concurrit ad ædificium. Secunda causa per accidens est, quando aliquid est quidem causa, sed sortitur aliquem effectum, quem non intendebat: v.g. qui fodit terram est causa per accidens inuentionis thesauri.

Causa prima & secunda.

Quarta diuisio in *causam primam*, quæ in causando non pendet ab alia vlla priore causa, & *causam secundam*, quæ in agendo pendet ab alia causa priori, sine qua nihil potest agere. Hoc modo creaturæ omnes causæ sunt secundæ.

Vniuersalis & particularis.

Quinta diuisio in *causam vniuersalem*, quæ ad omnes, vel certè ad plures effectus concurrit aliarum

rem causarum, vt Deus, sol, &c. & *particularem*, quæ habet certum & determinatum effectum, vt ignis.

Vniuoca & æquiuoca.

Sexta diuisio in *causam vniuocam*, quæ producit effectum sibi similem in specie; & *æquiuocam*, quæ producit effectum sibi dissimilem in specie, vt quando sol producit aurum.

Necessaria & libera.

Septima diuisio in *causam necessariam*, quæ positis omnibus ad agendum prærequisitis in sensu composito, non potest non agere, vt cùm ignis approximatus est stuppæ, non potest non agere; & *liberam*, quæ positis omnibus prærequisitis ad agendum, in sensu composito potest agere, & non agere.

Subordinata, & non subordinata.

Octaua diuisio in *causam subordinatam*, & *non subordinatam*. Causa per se subordinata, est quæ ab altera pendet in agendo. Causa non subordinata est quæ in agendo nullius indiget concursu. Potest autem duobus modis accidere, vt vna causa pendeat in agendo ab alia. Primò essentialiter est subordinata, vt creatura pendet essentialiter à concursu primæ causæ, sine qua nulla esse potest illius actio. Secundò est subordinata per accidens, quando habet ab alia suum esse, sed ab ea tamen non pendet eius operatio; sic enim filius patri suo est subordinatus, sine quo tamen agit.

Totalis & partialis.

Nona diuisio causæ *in totalem* & *partialem*. Totalis ea est, quæ totum exhibet influxum necessarium in suo genere ad producendum effectum, vt quando vnus homo trahit nauiculam, dicitur causa totalis. Causa partialis ea est, quæ in suo genere non exhibet totum concursum aut influxum necessarium ad producendum effectum, sed postulat adiuuari ab alia causa in eodem genere, & ordine; vt quando sex simul equi trahunt nauim, dicuntur equi singuli causæ partiales, quia influxus quem exhibent singuli equi, non sufficit ad motum illum causandum eo modo quo fit, ideſt cum tanta velocitate. Causa ergo totalis, & partialis non in eo differunt, quod causa partialis producat tantùm partem effectus, causa verò totalis totum producat effectum; causa enim partialis totum etiam producit effectum, sed non confert totum concursum necessarium ad eius productionem, quem tamen exhibet causa totalis.

Remota & proxima.

Decima diuisio in *causam remotam* & *proximam*. Remota est quæ per se non attingit effectum, sed mediante alia causa, vt cùm baculo moues lapidem. Causa proxima, quæ per se attingit effectum, vt in casu allato baculus. Causa verò alia dicitur immediata immediatione suppositi, alia immediatione virtutis. Primo modo est immediata quando suppositum agentis tangit suppositum passi, vt cùm ignis tangit stuppam. Secundo modo est immediata, quando per suam entitatem non est proxima effectui, sed ab eo localiter distat, sed per suam tamen virtutem, quam transmittit per medium, attingit effectum, cui dicitur immediata immediatione virtutis, vt cùm sol producit ignem in speculo concauo per lucem diffusam in aëre.

Interna & externa.

Vndecima diuisio in *causam internam* & *externam*. Interna est, quæ suam entitatem communicando influit in effectum; & hæc est duplex, materia, & forma. Causa externa illa est, quæ dat esse suo effectui, non communicando illi suam entitatem, & illum componendo; & hæc iterùm est duplex, efficiens, & finis: vnde habetur

Duodecima diuisio causæ in *materialem*, *formalem*, *efficientem*, & *finalem*. De qua diuisione potest esse difficultas.

§. II.

An, & quomodo bona sit diuisio causæ in quatuor genera.

Dico secundò, diuisionem causarum in materialem, formalem, efficientem, & finalem, ita bonam, & adæquatam esse, vt illæ sint veræ ac propriæ causæ, & præter illas non sit alia vlla causa.

Diuisio est bona.

Ratio cur illæ sint veræ causæ, est quia illis conuenit definitio causæ nuper tradita, *Principium à quo influente aliquid pendet*. Quando producitur ignis v.g. reperitur necessariò causa effectiua influxus, cùm nihil se ipsum producat. Reperitur etiam causa finalis, quia nullum agens naturale temerè agit, sed propter finem. Causa materialis exigitur, quia ex nihilo nihil fit naturaliter. Denique requiritur causa formalis, quia oportet vt fiat nouum aliquid in materia. Sed illa quatuor ita influunt, vt effectus ab iis per se pendeat: ergo conceptus causæ conuenit illis quatuor. Imò admissa vna causa necesse est admitti quatuor, v.g. si detur causa efficiens, illa finem habet propositum, agere debet in subiecto, & aliquid producit: ergo dantur etiam tres aliæ causæ.

Est adæquata.

Ratio cur diuisio illa sit adæquata, est quia quatuor tantùm modis interrogari potest de causis rerum: A quo res sit? est causa efficiens: Propter quid res sit? est finis: Ex quo sit? est materia: Per quid sit? est forma. Deinde causæ vel sunt intrinsecæ, quæ se ipsas communicant effectui, & sunt vel materia, vel forma; vel sunt extrinsecæ, quæ communicant effectui esse distinctum à suo, & sunt vel efficiens, vel finis, à quo fit, & propter quod fit.

Prima obiectio.

Obiicitur primò, plures videri esse causas quàm quatuor; nam primò si materia, & forma sunt causæ compositi, quia sunt partes illud componentes, similiter etiam partes compositi integralis erunt illius causæ, quia sunt partes illud similiter componentes. Deinde causa dicitur quæ dat esse suo effectui: materia non dat esse, quæ non est actiua; imò recipere non est dare: materia tantùm receptiua est: ergo non dat esse, atque adeò non est causa.

Respondeo, partes componentes tunc esse causas, quando earum vna est potentia, & altera est actus, ideſt quando vna recipit, & altera perficit aliam; si autem æqualiter tantùm se habeant, & vna non sit actus, altera verò potentia, certè non sunt causæ compositi. Partes compositi substantialis, materia scilicet est potentia, & forma est actus; ideò sunt causæ compositi: partes verò compositi integralis non sunt actus & potentia, ideò non dicuntur illius causæ. Fateor quod materia non effectiuè quidem dat esse suo effectui, sed subiectiuè tantùm. Dare autem esse subiectiuè, & recipere, non opponuntur.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Causa est quæ realiter influit in effectum: causa finalis non influit realiter, sed ad summum metaphoricè, cùm multoties finis non existat in rerum natura quando producitur effectus; cùm enim ambulo propter sanitatem, non existit in me sanitas; quod autem non existit, non influit.

Resp. causam finalem esse verè ac propriè causam; influit enim verè ac realiter in effectum per motionem metaphoricam: nego autem quod propterea finis metaphoricè solùm influat; ad

influxum

influxum enim illum realem non requiritur existentia, vt constabit posteà.

Tertia obiectio. Obiicitur tertiò, plures causas esse quàm quatuor, quia causa exemplaris est verè causa, quæ distingui debet ab aliis omnibus. Obiectum actus causa est ipsius actus; visibile v. g. concurrit ad visionem: non est vlla ex causis quatuor. Dispositiones materiæ ad formam sunt veræ causæ, neque tamen reuocantur ad vllam ex illis quatuor: sicut neque terminus relationis, qui est eius causa.

Resp. causam exemplarem reuocari ad efficientem, cuius complementum est, vt ex dicendis patebit. Obiectum potest considerari vel provt imprimit speciem per quam cum potentia producit effectiuè actum, & sic causa est efficiens; vel præcisè provt terminat & specificat cognitionem, & sic reuocatur ad causam formalem; est enim forma veluti extrinseca ipsius actus: quod dicendum etiam est de termino relationis. Dispositiones quæ præsupponuntur esse in materia, priusquam forma in eam introducatur, possunt considerari vel in ordine ad formam educendam ex materia, provt sunt dispositiones sine quibus forma non educeretur ex materia, & sic pertinent ad causam materialem cuius sunt complementa; vel considerari possunt in ordine ad materiam quam actuant, & sic illæ sunt causæ formales; vel in ordine ad causam efficientem, & sic causæ sunt efficientes instrumentales, per quas forma proximè producitur.

§. III.

An, & quomodo bona sit diuisio causæ in remotam, & proximam.

Assertio. DIco tertiò, causam remotam, in cuius virtute agit causa proxima, esse veram, & propriè dictam causam; illam verò in cuius virtute non agit, non esse causam.

Explicatio. Obserua, causam proximam aliquando agere in virtute alterius, aliquando in virtute propria. Tunc dicitur agere in virtute alterius, quando vel assimilat illi effectum, vel certè producit effectum se nobiliorem; vt quando calor producit ignem, agit in virtute ignis; quando lumen producit aurum, agit in virtute solis. Tunc verò non agit in virtute alterius, quando vel assimilat sibi effectum, vel producit effectum se ipsa ignobiliorem. Hoc posito,

Primæ partis probatio. Ratio primæ partis est, quia causa remota, in cuius virtute agit causa proxima, est causa principalis, cui soli tribuitur effectus: sed causa principalis cui soli tribuitur effectus, est vera causa: ergo causa remota, in cuius virtute agit causa proximâ, est vera causa. Probatur maior, quia quoties calor producit ignem, quoties virtus seminis producit plantam, & lumen producit aurum, nulla est causa principalis cui tribuatur effectus præter causam remotam: ergo illa est causa principalis, cui soli tribuitur effectus. Secundò illa non est causa per accidens alicuius effectus, cuius loco tantùm, & nomine causa proxima operatur: sed causa remota, in cuius solùm virtute agit causa proxima, huiusmodi est: ergo illa est vera causa.

Secunda pars. Secundam partem probabunt argumenta mox facienda pro aduersariis.

Prima obiectio. Obiicitur enim primò: Vt aliqua sit propriè dicta causa, debet esse causa per se: sed causa remota est causa solùm per accidens: ergo causa remota non est propriè causa. Probatur minor. Illa dicitur causa per accidens, qua deficiente non deficit causalitas ex natura rei: sed deficiente causa remota ex natura rei, non deficit causalitas: ergo causa remota non est causa nisi per accidens. Probatur minor; nam calor separatus à subiecto eodem modo calefaceret, sicut etiam calefacit in subiecto extraneo, v.g. in aqua: quantitas etiam in Venerabili Sacramento sustentat accidentia eodem modo, ac quando inhæret materiæ: frustrà igitur est causa hæc remota.

Resp. causam remotam nullo modo esse causam per accidens. Ad probationem nego, causam per accidens illam esse, quâ sublatâ non tollitur causalitas, quia vt dicam *quæstione* 3. instrumentum agere potest in virtute causæ principalis non existentis. Requiritur ergo tantùm vt causa proxima agat in virtute causæ remotæ, siue illa existat, siue non existat. Non dicitur ergo causa per accidens ex eo, quòd eâ sublatâ maneat eadem causalitas; nam eâ sublatâ causâ, tamen suam exercet causalitatem in virtute causæ remotæ, vt patet in exemplo caloris, qui separatus ab igne ageret eodem modo; sed semper tamen in virtute ignis, quando produceret ignem.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò. Causa materialis debet per vnionem immutari: sed causâ remotâ existente, vnio ad causam proximam nihil mutatur: ergo causa materialis remota non est propriè causa materialis. Maior est certa, quia vnio est causalitas causæ materialis. Probatur minor, quia dum separatur quantitas à materia, seruat vnionem eandem cum qualitatibus quas sustentat. Confirmatur, quia causa remota eodem modo dicitur causare, quo paries dicitur videri: sed solus color propriè videtur, quia solus est obiectum visus: ergo causa remota non est propriè causa.

Resp. causam materialem proximam debere per vnionem immutari; causam remotam non debere immutari, quia sufficit vt causa proxima vniatur quatenus est vicaria causæ remotæ, quo modo quantitas vnitur accidentibus. Ad confirmationem negatur causam remotam eodem modo causare, quo videtur paries; causa enim proxima causat vt virtus causæ remotæ; color autem non videtur vt virtus parietis, cùm ipse color sit obiectum visus.

Tertia obiectio. Obiicitur tertiò. Si causa remota esset vera, & propriè dicta causa, posset dici Deum esse veram causam, quamuis remotè tantùm concurreret ad effectus creatos: hoc autem communiter non admittitur, quia concursus immediatus requiritur.

Resp. verum esse, quod Deus esset verè causa effectuum creatorum, si esset causa solùm remota, in cuius virtute agerent causæ creatæ. Si autem Deus non ageret immediatè, dici nullo modo posset, quod causæ creatæ agerent in virtute illius, sed ad summum, quia primam causam ipse produxisset, ideò Deus si non ageret immediatè, non esset causa, vt dicetur pleniùs *quæst.* 3.

SECTIO III.

Quænam sint conditiones generatim necessariæ ad causandum.

Tres conditiones. DIxi, quid, & quotuplex sit causa: nunc cùm certum sit, requiri vniuersim conditiones aliquas, sine quibus nulla causa vnquam causare potest, meritò quæritur, quænam illæ sint. Primò autem necesse omninò est vt in ipsa causa sit virtus in actu primo ad causandum: deinde vt sit causalitas aliqua distincta (vt probabam nuper.) Difficultas igitur nunc tantùm esse potest, vtrum causa quæliber,

quælibet, vt actu causet, esse debeat actu existens, siue sit causa physica, siue tantùm moralis. Reliquæ conditiones singularum causarum propriè proprium locum habent in libris de generatione, vbi dicitur de conditionibus actionis & mixtionis.

§. I.

Ùm causa physicè influens debeat actu existere.

Status quæstionis. CAusa finalis non necessariò existit actu, quando causat, quia causat, vt dixi, alliciendo ad amorem sui, & mouendo voluntatem vt eam velit obtinere; ad hoc autem non requiritur existentia, imò si esset existens, non causaret; cessat enim causatio finis, quando adest actualis possessio. Causa materialis & formalis non causant nisi existant actu; non enim causant nisi per actualem communicationem sui, & per mutuam vnionem. Certum etiam apud omnes est, quod causa effectiua, quæ nunquam habuit existentiam, non potest causare; agere enim supponit esse. Difficultas igitur tantùm est, vtrùm aliqua causa possit physicè causare in eo instanti, quo licet dicere, *Non est, sed immediatè antea fuit:* hoc enim sufficere plurimi asserunt Thomistæ.

Assertio. Dico primò, nullam causam posse physicè causare in eo instanti, quo non est, siue antea fuerit, siue non fuerit. Ita fere communis & certa sententia, de qua videri possunt Suares *disp.14. sect.3.* & alij Theologi *tract.de Sacramentis.*

Probatio. Ratio autem est primò, quia omnis actus secundus præsupponit necessariò actum primum: sed actus primus est res existens: ergo actus secundus, siue actio præsupponit necessariò existentiam causæ. Probatur minor, quia omnis actualitas realis & physica, est existentia: ergo causa in actu primo est causa existens actu. Deinde nulla res dare potest existentiam, quam non habet: sed physicè causare, est dare existentiam: ergo nulla res physicè causare potest si non habeat existentiam. Præterea, si res aliqua posset causare illo primo instanti, quo non existit, posset etiam causare in quolibet tempore sequenti, & in eo etiam instanti antequam sit; & sic latrare posset mortuus canis, & flere puer nondum natus: non enim est maior ratio cur in primo instanti sui non esse aliquid agat, quàm in instanti vltimo illius sui non esse, aut in quolibet instanti sequenti: si enim ad causandum non requiritur existentia realis, non est maior ratio cur illa negetur sufficere quando vltimò non est, quàm quando primò non est. Denique quis dicat hominem mortuum posse videre, aut sentire, aut loqui; quod sequitur ex sententia quam reiicimus.

Prima obiectio. Obiicitur primò: Ad hoc vt viuens dicatur mori, non exigitur vt actu viuat dum moritur, sed satis est, quod immediatè anteà vixerit: ergo pariter vt aliquid dicatur agere, satis est quod immediatè anteà fuerit.

Resp. sensum illius propositionis, *Sola viuentia moriuntur*, non esse, quod ea quæ sunt actu viuentia, moriantur; sed quod ea moriantur, quæ habebant anteà immediatè vitam, quia mori est habere negationem vitæ. Tunc igitur viuens moritur, quando desinit habere vitam; vbi statim apparet disparitas, quia agere non est negatio existentiæ, sicut mors est negatio vitæ; ideò implicat vt aliquid agat tunc quando primò non est.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò. Sicut contiguitas duorum corporum sufficit vt vnum agat in aliud, ita sufficit ad agendum contiguitas inter existentiam effectus & existentiam causæ.

Resp. negando paritatem. Corpora contigua seruant existentias suas actuales, ideò vnum agere potest in aliud: causa verò quæ non est, non seruat existentiam simul cum actione.

Tertia obiectio. Obiicitur tertiò, causam moralem & causam finalem non existere actu, quando causant actu: ergo nec est necesse vt actu existat causa physicè influens.

Resp. esse disparitatem, quia causa moralis, & finalis mouent tantùm & causant mediante cognitione; tam autem possunt cognosci præterita & futura, quàm præsentia. Causa verò physica verè agit independenter à cognitione, quod supponit necessariò existentiam rei quæ agit. Imò si valeret argumentum, probaret, causam physicam posse agere quolibet instanti, quo non est. Sed hoc vt magis constet, videndum vlteriùs,

§. II.

Vtrùm causa moraliter influens debeat actu existere.

DIxi §.1. quomodo differant inter se causa moralis, & causa physica: nunc posito quod causa physica causare nequeat, nisi actualem habeat existentiam, meritò disputatur, vtrum idem etiam debeat asseri de causa morali, quæ non est causa solùm finalis, sed est verè ac propriè causa effectiua.

Assertio. Dico tertiò. Ad hoc vt aliqua causa moralis causet, non sufficit vt illa sit possibilis tantùm, vel futura sub conditione, vel etiam vt in intentione solùm existat; sed requiritur, vt sit existens pro aliqua differentia temporis, vel præsentis, vel præteriti, vel futuri; non exigi autem vt sit actu existens: causa verò finalis potest actu causare, quamuis sit tantùm possibilis, & existens in sola intentione. Quod antequam probem,

Discrimen causæ moralis & causæ finalis. Obserua, causam moralem valde differre à causa finali, quamuis neutra causet nisi mouendo agens ad operandum; quia causa moralis, meritum v.g. vel demeritum, est vera causa effectiua, & mouet agens non tanquam aliquod bonum assequendum, sed tanquam aliquid iam positum, vi cuius ponatur aliquid aliud: v. g. bonum opus est causa meritoria gloriæ à Deo rependendæ, quia illud opus bonum non mouet agens vt aliquid assequendum, sed vt aliquid, quo posito, rependi debet præmium. Furtum Helenæ (inquit Philosophus) causa fuit Troiani belli, quia mouit Græcos ad inferendum bellum; non mouit autem tanquam bonum aliquod assequendum, sed tanquam aliquid positum, quo videlicet posito, ponatur bellum. Finis verò mouet tanquam bonum aliquod assequendum, v.g. merces causa est finalis illius qui rectè operatur, quia per sui amorem allicit ad illam obtinendam. Breuiùs dici posset, quod causa moralis mouet tanquam id à quo est motus, ideò causa est efficiens: causa verò finalis mouet tanquam id propter quod est motus. His positis,

Non potest esse tantùm possibilis. Primò dixi, causam moralem causare non posse si sit tantùm possibilis: v.g. esset absurdum dicere illum esse causam mei furti, qui potuit illud mihi suadere: illum mereri coronam, qui potuit pugnare. Ratio est, quia causa omnis effectiua debet existere quando causat; est enim id à quo est motus: causa moralis est causa effectiua, differt enim (vt ostendebam) à causa finali, & est id, quo posito, est

est effectus, non autem id propter quod obtinendum: ergo causa moralis non debet esse tantùm possibilis.

Neque futura tantùm sub conditione.

Secundò dixi, non sufficere vt causa moralis sit futura tantùm sub conditione: v. g. non potest dici aliquis causa mei furti, quia si adfuisset, suasisset furtum: peccata, quæ Petrus committeret, si viueret diutiùs, non possunt esse causa damnationis eius; nec bona opera, quæ faceret, remunerari possunt à Deo. Ratio est, quia id quod non est futurum nisi sub aliqua conditione, est in statu solùm possibili priusquàm posita sit conditio; res autem in statu solùm possibili non potest causare moraliter. Deinde sequeretur puniri posse à Deo peccata conditionatè solùm præuisa, v. g. pueros occidi à Deo propter peccata quæ commissuri erant, si diutiùs vixissent: remunerari hominem à Deo propter opera bona, quæ facturus erat si accepisset à Deo vocationem congruam. Quæ omnia sæpe damnata sunt contra Semipelagianos. Et sanè sunt absurdissima, quia sequeretur nullum esse hominem, qui non mereatur simul gloriam & damnationem, quia nullus est homo cuius futura peccata Deus non præuideat, si gratias congruas amoueat: nullus, cuius non præuideat multa opera bona, si gratias illi præparet congruas.

Nec existere in sola intentione.

Tertiò dixi, non posse causam moralem causare si existat solùm in intentione, quia causa efficiens, vt dixi, est id à quo iam posito ponitur effectus; ideò debet actu existere pro aliqua differentia temporis, alioqui non est causa efficiens; causa verò moralis causa est efficiens.

Non requiritur vt sit præsens.

Quartò dixi, posse causam moralem causare, quamuis non sit actu existens pro tempore præsenti, modò sit actu existens, vel præterita, vel futura; quia bonum opus præteritum mouere potest ad retributionem præmij æquè ac præsens; & bonum item opus absolutè futurum: nam merita Christi v.g. antequàm essent, causæ fuerunt morales omnium gratiarum, quas ab initio mundi largitus est Deus Patribus antiquis.

Prima obiectio.

Obiicitur primò, causam finalem posse causare quando existit solùm in intentione: ergo causare quoque potest causa moralis, quæ causat mediâ cognitione, æquè ac causa finalis.

Resp. negando paritatem; causa enim finalis causat quidem media cognitione alicuius rei vt assequendæ, ideò sufficit vt existat in intentione. Causa verò moralis causa est efficiens, quæ mouet media cognitione alicuius rei iam positæ; non enim mereor gloriam vt benè operer; sed quia bene operatus sum, vel quia sum bene operaturus. Quæ doctrina est valdè vtilis ad soluendas plures difficultates theologicas.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Causa moralis sæpè causat, quamuis non habeat existentiam; potest enim Princeps dare militi arma in præmium victoriæ, quam præuidet illum reportaturum.

Resp. posse causam moralem causare quando præuidetur futura, sed non posse tamen Principem dare arma militi vt præmium victoriæ, quam arma illa causatura sunt: potest ergo dare arma militi propter victoriam vt causam finalem, sed non propter victoriam vt causam moralem, vt dicetur *sect.5.*

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Causa efficiens physicè influens, debet existere actu, quia est causa efficiens: sed causa moralis est causa efficiens: ergo debet actu existere; si enim causare potest vt futura, certè causare potest vt existens in sola intentione.

Resp. allatam esse disparitatem causæ influentis moraliter, quæ causat mediâ cognitione; & causæ influentis physicè, quæ causat sine media cognitione. Non sequitur autem, quod causare possit existens in intentione, quamuis causare possit vt futura; quia quando præuidetur futura, causat vt aliquid præuisum, atque adeò vt existens: quod autem est solùm in intentione, non est existens.

SECTIO IV.

Causarum comparatio cum effectu.

TRipliciter video comparari posse causam cum suo effectu. Primò quoad definitionem, vtrum scilicet debeat omnis causa distingui à suo effectu: secundò quoad prioritatem & nobilitatem: tertiò quoad pluralitatem, vtrùm videlicet possit idem effectus pendere à pluribus causis totalibus; quod enim vlteriùs quæri poterat, vtrum eadem causa possit habere plures effectus diuersæ speciei, non habet difficultatem.

§. I.

Qualis esse debeat distinctio inter causam & effectum.

CErtum est primò, causam finalem non distingui necessariò ab effectu, quia certum est quod vnus ex effectibus finis, est ipse finis; quia finis vt existens in intentione, causat seipsum in exequutione. Causa finalis.

Certum est secundò, causam efficientem semper distingui ab effectu suo vt primo producto, quia certum est, quod nulla res potest seipsam primò producere; nam esset prior & posterior seipsâ secundùm eandem actionem; atque ita existeret, & non existeret. Causa efficiens.

Difficultas igitur est, quomodo materia & forma distinguantur ab effectu suo: deinde, vtrum causa efficiens possit saltem diuinitùs reproducere seipsam. Triplex difficultas.

Dico primò. Causam materialem naturaliter quidem semper distingui à suo effectu, sed non implicare tamen vt diuinitùs aliquid recipiat seipsum vt reproductum: posset v.g. quantitas vt primò producta sustentare seipsam vt reproductam. Prima conclusio.

Ratio est, quia causa materialis illa est, *quæ causat recipiendo, & sustentando*: naturaliter autem nihil sibi ipsi potest vniri, & à seipso sustentari; nam ad hoc requireretur reproductio, quæ naturaliter est impossibilis: ergo naturaliter est impossibile vt causa materialis non causet seipsam. Diuinitus autem est possibilis reproductio quantitatis: sed posita reproductione quantitas sustentari à seipsa poterit, quia sibi ipsi poterit vniri, cùm ens reproductum pluribus æquiualeat: ergo diuinitùs potest causa materialis causare seipsam. Ratio.

Obiicitur. Vnio dicit necessariò distinctionem duorum: ergo causa materialis non potest causare seipsam; non enim causat nisi per vnionem. Deinde causa materialis causat vt pars determinabilis, sed nihil potest esse pars determinabilis sui ipsius: ergo nulla causa materialis seipsam causare potest. Denique totum maius est sua parte: istud autem totum in quo idem esset sibi vnitum, non esset maius sua parte: igitur fieri non potest totum ex rebis producta, & sibi vnita. Obiectio.

Resp. rem reproductam æquialere pluribus; vnionem autem non necessariò dicere distinctionem realem plurium, sed satis esse distinctionem æquiualentem.

æquiualentem. Verum est, quod materia causat vt pars determinabilis, quando vnitur formæ à se distinctæ; quando autem diuinitus sibi ipsi vniretur, tunc non causaret vt pars determinabilis, sed causaret tantùm sustentando. Denique totum semper est maius sua parte, quia totum istud in quo duæ partes essent eadem res bis producta, maius æquialenter esset sua parte, quia res bis producta est æquialenter multiplex.

Secunda conclusio. Dico secundò, causam formalem semper distingui à suo effectu formali, non adæquatè, sed inadæquatè tantùm.

Ratio. Ratio est, quia duo sunt effectus causæ formalis, vt dicetur *quæst.seq.* alter est vnio, quæ sine dubio distinguitur à forma, vt probatum est: alter est compositum, quod appellatur effectus formalis formæ, quia forma in subiecto vocatur effectus formalis, compositum autem est forma in subiecto, seu forma vnita subiecto: compositum ergò est effectus formalis formæ; sed compositum cùm includat formam & aliquid aliud, non potest ab ea distingui nisi solùm inadæquatè: ergo forma distinguitur semper inadæquatè à suo effectu formali.

Obiectio. Obiicitur. Materia diuinitùs causare potest seipsã: ergo etiam forma causare seipsam potest diuinitùs; imò si aliquid reciperetur in seipso, esset causa formalis sui ipsius. Deinde iudicium consequentiæ in discursu syllogistico, est causa formalis iudicij cõsequentis; nam assentior conclusioni, quia sequitur ex præmissis; & tamẽ ab eis non distinguitur: ergo causa formalis non distinguitur à suo effectu formali.

Resp. materiam esse causam tum formæ, quam recipit; tum compositi: formam verò non esse causam subiecti à quo recipitur, sed solius compositi: vnde fit vt materia causare possit seipsam reproductam, forma verò nunquam seipsam causare possit; quia si forma reciperet seipsam, iam non esset causa formalis sui ipsius, sed causa materialis. Denique in conclusione syllogistica semper verum est quod iudicium consequentiæ, quod est causa formalis iudicij consequentis, distinguitur inadæquatè à iudicio integro, quæ conclusio est, & includit duo; primum est, conclusionem sequi ex præmissis: secundum est, esse veram connexionem prædicati & subiecti.

Tertia conclusio. Dico tertiò, causam efficientem posse diuinitùs reproducere seipsam, atque ita illam non distingui essentialiter ab effectu. Ita docent Suarez, Valentia, & alij communiùs *in tract. de Eucharistia*, vbi docent quod Christus iam existens producere possit seipsum in Sacramento Venerabili. Contrarium autem docent Vasquez, Moncæus, Albertinus, Hurtanus, Delugo, Gillius: contra quos,

Prima ratio. Ratio sit primò, quia non implicat vt aliquid secundùm diuersos conceptus pendeat à seipso, sit prius seipso, supponat seipsum; omnis enim contradictio est secundùm idem: sed si aliqua causa efficiens reproduceret seipsam diuinitùs, eadem res secundùm diuersos cõceptus penderet à seipsa, & supponeret seipsam, quia eadem res vt reproducta penderet à seipsa vt primò producta: ergo non est implicantia in eo, quod aliqua res seipsam reproducat. Deinde tunc non potest esse contradictio secundùm idem, quando terminus est æquialenter multiplex: sed res reproducta est æquialenter multiplex: ergo non potest esse contradictio in reproductione rei alicuius à seipsa. Præterea potest homo reproductus seipsum occidere, & tamen manere viuus; vnde argumentor. Tunc non implicaret, vt aliquid esset posterius seipso, quia homo reproductus æquialet duobus: ergo non implicat aliquid esse prius seipso vt reproducto, quia æquialet duobus. Mitto rationes alibi adductas ex mysterio Eucharistiæ, vbi Christus saltem moraliter seipsum reproducit: non est autem maior implicantia, quod aliquid reproducat physicè seipsum, quàm moraliter, quia causa moralis tam præsupponitur existens in aliqua differentia temporis ante suum effectum, quàm causa physica. Potest ergo aliquid physicè reproducere seipsum.

Prima obiectio. Obiicitur primò. Nulla actio potest in eo instanti dare esse actuale termino, quem in eo ipso instanti præsupponit esse: sed si aliquid reproducat seipsum, dabit esse actuale termino, quem pro eo instanti præsupponit esse; cùm enim ipse terminus productus sit causa efficiens actionis, necesse est vt actio præsupponat terminum existentem: ergo nulla res potest seipsam reproducere. Probatur maior. Implicat aliquid esse prius alio, & non esse prius: sed si actio præsupponat suum terminum existentem vt priorem, erit actio illo prior, & non prior: ergo nulla actio dare potest esse termino quem præsupponit existentem pro eo instanti.

Resp. distinguendo maiorem. Nulla actio potest in eo instanti dare primum esse actuale termino quem præsupponit esse, concedo; non potest dare secundum esse actuale, nego. Ad probationem dixi, posse aliquid esse prius, & non prius aliquo sub diuerso conceptu, non sub eodem: sicut etiam supponetur existens, & non existens sub diuerso conceptu. Et sanè Christus vt reproductus in Eucharistia est posterior seipso provt existente in cœlo.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò. Causa & effectus sunt correlata: ergo distinguuntur realiter; eiusdem enim ad seipsum non est relatio. Confirmatur, quia denominatio causæ non minùs est ad res distinctas, quàm denominatio Domini, & Regis: sed implicat vt aliquis sit dominus & seruus sui ipsius: ergo implicat etiam vt sit causa.

Resp. causam & effectum non esse correlata, si diuinitùs idem seipsum reproducat. Ad confirmationem nego eandem esse rationem domini & causæ; nam vt aliquis sit dominus alicuius, debet habere aliquod ius, quod non habeat ille, cuius est dominus. Implicat ergo vt aliquis seruus sit sui ipsius. Vt aliquid causet aliud, non requiritur talis distinctio iurium.

§. II.

Qualis esse debeat prioritas inter causam & effectum.

Quatuor modi prioritatis. CErtum est, posse aliquid quadrupliciter esse alio prius, *tempore*, *origine*, *naturâ*, *ratione*. Prius *tempore* dicitur id, quod existit aliquo tempore antequam existat aliud, vt pater in creatis semper prior est suo filio. Prius *origine* dicitur esse id, à quo est aliud, soletque appellari prioritas *à quo*; quia in suo conceptu nec includit, nec excludit prioritatem temporis, aut naturæ, aut rationis; sed ab illis præscindit, siquidẽ in diuinis excludit illas omnes prioritates; includit autem illas in creatis. Prius *naturâ* dicitur id, à quo aliud pendet, sol v. g. prior naturâ est sua luce, quia lux ab eo pendet, neque tamen in illo priori dicere licet, *Sol est, & non est lumen*; sed tãtùm, *Lux est dependenter à sole*: prioritas enim naturæ non est vllo modo prioritas in quo, quia non negat actualem existentiam eius quod est posterius naturâ; sed est duntaxat prioritas à quo, quia dicit duntaxat quod vnum sit dependenter ab alio, quod valdè notandum est, quia multa sæpe video dici de instantibus naturæ falsa, & difficilia, & fingi naturæ instantia tanquam essent instantia durationis. Prius *ratione* dicitur illud, quod potest concipi

sine alio, & est vel illo vniuersalius, vel ratio & radix illius: animal v.g. est prius ratione quàm homo, quia potest concipi sine homine, & est illo vniuersalius. Diuina intellectio est prior quàm volitio, quia licèt possit esse ac concipi cognitio sine volitione, nunquam tamen volitio sine cognitione concipi, aut esse potest. His ita positis,

Prima conclusio.

Dico primò, causam non esse necessariò priorem tempore, quàm effectum.

Ratio est, quia causa quælibet necessaria eodem ipso instanti agit, quo est: ergo non est prior tempore quàm effectus; sol v. g. non est antiquior suo lumine. Imò in causa finali patet, quod sanitas est posterior ambulatione, quæ medium est ad illam. Causæ quoque intrinsecæ nullo instanti sunt, quo non causent compositum.

Secunda conclusio.

Dico secundò, causam in actu primo esse priorem tum origine, tum ratione, quàm effectum & causalitatem. Causam verò in actu secundo non esse priorem ratione.

Ratio est, quia illud dicitur prius ratione, *quod potest sine alio concipi*: causa in actu primo concipi potest sine suo effectu; prius enim concipitur esse in actu primo, quàm concipiatur esse in actu secundo. Causa verò nunquam concipi potest actu causare, quin concipiatur effectus; si enim causat, aliquid causat.

Tertia conclusio.

Dico tertiò, causam tum in actu primo, tum in actu secundo esse priorem naturâ, quàm effectum.

Ratio est, quia prius naturâ illud est, *à quo aliud pendet*: sed effectus pendet à causa, tum in actu primo, tum in actu secundo: ergo causa tum in actu primo, tum in actu secundo est prior naturâ suo effectu.

Triplex obiectio.

Obiicitur primò. Correlatiua sunt simul naturâ, & tamen vnum causa est alterius; pater enim causa est filij: ergo causa & effectus sunt simul naturâ.

Resp. correlatiua vt correlatiua esse simul naturâ; pater v. g. & filius, provt inuicem referuntur, sunt simul naturâ; provt autem vnus est causa alterius, non sunt simul naturâ.

Obiicitur secundò, causam in actu secundo non posse concipi, nec esse, quin sit & concipiatur effectus: ergo causa in actu secundo dici non potest prior suo effectu, cùm in nullo instanti sit causa in actu secundo, quin sit effectus.

Resp. eo argumento probari tantùm, quod causa in actu secundo non est prior ratione quàm effectus; sed non probari, quod non sit prior naturâ; cùm enim effectus ab ea pendeat, necesse est vt sit posterior naturâ, quàm causa.

Obiicitur tertiò. Illud non est prius naturâ, quod est posterius tempore: finis tempore posterior est, quàm media: ergo finis non est prior naturâ quàm media.

Resp. negando maiorem, quia finis causat provt existens in intentione; vnde prior est naturâ, quamuis sit posterior tempore quoad exequutionem.

§. III.

Vtrum possit idem effectus pendere à pluribus causis totalibus.

HÆc est tertia causæ comparatio cum effectu, in qua multò maior difficultas est, quàm in præcedentibus: pro cuius clara solutione,

Causæ totales diuersi generis.

Certum est primò, eundem effectum pendere posse à pluribus causis totalibus diuersi generis, id est quarum vna sit materialis, altera formalis, altera efficiés, altera finalis: imò nullum est corpus, in quod non conueniant quatuor illa genera causarum.

A Certum est secundò, posse eundem effectum pendere à pluribus causis diuersi ordinis, etiam totalibus, quarum scilicet vna subordinata est alteri; effectus enim idem pendet à Deo, & à creatura: idem effectus pendet ab instrumento, & à causa principali. Diuersi ordinis.

Certum est tertiò, implicare omninò vt idem effectus pendeat à pluribus causis internis totalibus, id est vt habeat plures materias, vel plures formas totales; quia hæ causæ cùm causent effectum per communicationem suæ entitatis, necesse omninò est vt tot sint effectus, quot sunt entitates diuersæ, alioqui posset idem esse simul homo & draco. Internæ.

Certum est quartò, posse eundem effectum pendere à pluribus causis totalibus in actu primo, id- Causæ totales in actu primo.
B est, quarum vnaquæque virtutem habeat sufficientem ad producendum effectum se solâ; nam duæ candelæ simul producunt ignem, quem earum altera sufficienter posset producere; potest enim aliqua causa esse totalis, vel in actu primo, vel in actu secundo. *Totalis in actu primo* ea est, *quæ de se potens est ad præbendum totum influxum necessarium ad productionem totius effectus. Causa totalis in actu secundo* est illa, *quæ dat influxum sufficientem ad productionem totius effectus, etiamsi sola esset.*

Certum est quintò, posse eundem effectum pendere à pluribus causis, quarum singulæ totum pro- Causæ totales totalitate causæ.
ducant effectum, quia v. g. si duæ candelæ producant ignem in altera candela, singulæ totum producunt ignem; causa enim partialis alia dicitur
C *partialis partialitate effectus*, quæ partem duntaxat effectus producit; alia *partialitate causæ*, quæ non dat totum influxum sufficientem ad productionem effectus, licèt totum producat effectum, & nihil in ea sit quod non ab ea pendeat.

Tota itaque nunc in eo est controuersia, vtrùm Status quæstionis quadruplex.
possint plures causæ finales, aut efficientes, non subordinatæ causare vnum effectum totaliter in actu secundo, adeò vt vnaquæque præbeat influxum necessarium hîc & nunc, etiam ablato influxu alterius causæ. In qua difficultate controuersa sunt quatuor: primò vtrùm naturaliter pendere possit à pluribus causis efficientibus: secundò, vtrùm pendere possit à pluribus finalibus: tertiò vtrùm supernaturaliter pendere possit à pluribus
D causis efficientibus simul concurrentibus: quartò, vtrùm pendere possit à pluribus concurrentibus, etiam diuisim.

§. IV.

Vtrum plures causæ totales, tum efficientes, tum finales, possint naturaliter concurrere ad eundem effectum.

DIco primò, esse impossibile naturaliter, vt Assertio negans.
idem effectus pendeat à pluribus causis efficientibus eiusdem ordinis totaliter concurrentibus. Ita docent cum communi sententia Vasquez
E 1. *part. disp.* 29. *num.* 17. Suarez *disput.* 26. *sect.* 4. & sæpè alibi, Valentia 3. *parte, disp.* 3. *quæst.* 3. *part.* 3. Contra Salam *tract.* 1. *disp.* 8. *num.* 21.

Ratio est primò, quia si concurrerent simul plures causæ totales efficientes, vna esset prorsus superflua; causa enim totalis dat se solâ totum influxum necessarium ad productionem effectus, adeò vt si auferretur omnis alia causa influens, produceretur effectus ex vi huius influxus, quem ista præbet: ergo naturaliter causæ plures efficientes non possunt effectum eundem producere. Consequentia est euidens, quia Deus non dat concursum superfluum; concursus autem, quem daret duabus causis totalibus Prima ratio.

bus, esset superfluus. Deinde actio vna totalis habet terminum distinctum à termino alterius actionis totalis: sed quando duæ actiones totales agunt, duæ sunt actiones totales: ergo sunt necessariò duo termini. Probatur maior. Actio totalis non potest habere terminum nisi eum ad quem determinatur à causa prima: sed non determinatur ad terminum eundem alterius actionis totalis, vt patet inductione: ergo actio vna totalis exigit terminum distinctum à termino alterius. Denique naturalis dependentia effectus à causa est indigentia effectus: sed nullus effectus potest indigere duplici causa totali: ergo neque potest ab ea dependere.

Secunda conclusio.

Dico secundò, posse vnum & eundem actum externum pendere à pluribus causis finalibus adæquatis, etiam naturaliter: contra Vasquem infrà citandum, & paucos alios.

Actus externus.

Obserua, quid sit actus externus & finis adæquatus. Dicitur enim actus externus, *Actus aliquis imperatus ab aliquo actu voluntatis*: v.g. cùm voluntas imperat manui vt scribat, intellectui vt cogitet, sibiipsi vt exerceat actum virtutis; illi omnes actus vocantur actus externi. Actus autem internus appellatur, *Actus elicitus immediatè à voluntate, & non imperatus ab vllo alio eius actu.* De solo hîc loquor actu externo, quia certum est, actum internum voluntatis non posse pendere à pluribus finibus intrinsecis adæquatis, quia si actus internus haberet plures fines internos adæquatos, haberet plura obiecta formalia adæquata; finis enim est ipsum obobiectum actus interni. Hoc autem absurdum est. Finis adæquatus ille vocatur, *quem ita intendit voluntas, vt etiamsi solus esset, propter illum fieret actus*; vt cùm quis Romam proficiscendum putat vt obtineat beneficium, & inuisat loca sancta, itavt profiscisceretur omninò etiamsi obtinendum ei esset solum beneficium, vel etiam inuisenda tantùm ei essent loca sancta. Finis inadæquatus est is, *quem ita voluntas intendit, vt si solus esset, non assumeret media*; vt si Romam eas ad videndum amicum, & obtinendum beneficium; ita vt si solus tibi esset visendus amicus, Romam non ires, tunc amici visitatio non est finis nisi partialis. His positis,

Finis adæquatus.

Ratio assertionis.

Ratio conclusionis est, quia experimur nos ire sæpiùs in forum ad emendas merces necessarias, & ad videndum ægrotum charissimum amicum; aut etiam mater vt videat filium, ita vt dici soleat: *Si mihi eundum duntaxat esset in forum ad emenda necessaria vitæ subsidia, omninò irem; & si videndus mihi tantum esset amicus moriturus, etiam sanè irem.* Similiter sapientissimum consilium est piorum hominum, opera omnia sua ex pluribus virtutum motiuis elicere, v.g. qui dat eleemosynam, intendit satisfacere pro peccatis ex motiuo pœnitentiæ; honorare Deum ex motiuo charitatis; subuenire proximo ex motiuo misericordiæ; qui omnes sunt fines totales: ergo potest idem effectus pendere à pluribus finibus totalibus.

Instantia.

Respondet Vasques, ex illis finibus non concurrere actu nisi solum vnum, alios verò non cõcurrere nisi potestatiuè. Dũ v.g. dico, *Irem in forum, si mihi esset tantùm inuisendus amicus*; nõ significat quod duo illi fines simul concurrãt, sed tantùm illũ concursurum, si alter non concurreret; vel certè omnes quidem fines concurrere, sed inadæquatè tantùm.

Sed contrà, quia sequeretur illum non posse plus mereri, qui opus idem elicit ex pluribus motiuis, quã eũ qui elicit ex vnico motiuo totali. Probatur, quia sicut plures causæ effic entes partiales nõ plus producunt, quàm vna causa totalis, vim habens ad totum effectum producẽdum, eo quòd non concurrant totaliter; ita non plus merebitur is qui bonum opus eliciet ex pluribus motiuis, quàm qui elicit tãtùm ex vno: & hoc manifestum est si vnicus tantùm finis cõcurrat, vel certè si omnes simul sumpti non concurrant, nisi quantum concurreret vnicus.

Prima obiectio.

Obiicitur primò contra priorem conclusionem. Si duo ignes eidem stuppæ simul applicarentur, producerẽt sine dubio ignem vt causæ totales: quod probo. Agens necessarium agit quantum potest: sed vterque ignis est agens necessarium, & supponitur habere vim sufficientem ad producendum totum ignem in stuppa: ergo vterque ignis producet ignem totaliter in stuppa. Denique causæ liberæ possunt admittere aliquam superfluitatem; possunt duo Angeli v.g. applicare totam suam vim actiuam ad mouendum lapidem. Denique causa totalis illa vocatur, quæ dat totum influxum necessarium vt producatur effectus: sed in casu proposito certum est singulos ignes dare totum influxum necessarium ad effectus productionem; influxus enim ille actio est: sed actio tota est à singulis ignibus: ergo singuli ignes conferunt totum influxum necessarium.

Respondeo distinguendo primum antecedens: si duo ignes eidem stuppæ applicarentur, producerent simul eundem ignem, vt causæ totales in actu primo, concedo; vt causæ totales in actu secundo, nego. Ideò, singuli haberent quidem virtutem ad præbendum totum concursum necessarium ad productionem ignis, sed non præberent totum concursum necessarium, quia vnus impediret alium, ne totam suam actiuitatem exerat, cùm simul producat eundem effectum. Igitur si effectus producendus non sit capax intensionis, & producatur in instanti, tũc duo agentia non exerunt totam suam vim, sed vnum impedit aliud, ita vt ambo agentia faciant vnicũ concursum similem ei quẽ daret vnum ex agentibus illis, si esset solum: si effectus sit capax intensionis, tũc intensior producitur à pluribus, quàm ab vno: & sic ambo agentia suã vim exerent totã; sic enim quando duæ sunt lucernæ, maius in aëre lumen producitur. Quod si effectus non sit capax intensionis, & nõ fiat in instanti, tunc ambæ causæ concurrẽt ad eum celeriùs producendum, quàm si vnica tantùm esset.

Ad probationem ergo distinguitur maior: causæ necessariæ semper agunt quantum possunt, quando nullum est impedimentum, concedo; quando est aliquod impedimentum, nego. Hic autem est impedimentũ, quia vnus ignis eo ipso quod simul agit, & confert aliquid concursus necessarij ad effectũ, impedit ne alter dare possit totum quod est necessariũ, sicut ignis producere potest in subiecto calorem vt octo, & est agens necessarium; si tamen inueniat iã quatuor gradus productos in ligno, nõ producit nisi quatuor. In casu itaque proposito vterque ignis aget, sed actione solùm partiali, quia vel nõ exercet totã suã vim in actu secundo, vel producet celeriùs.

Deinde nego causas liberas posse admittere hanc superfluitatem, quia omnis actio totalis habet naturaliter terminum sibi proprium, ad quem determinatur à causa prima, quæ non determinat duas actiones ad eundem numero effectum.

Denique distinguitur illa maior: causa totalis illa est, quæ totum exhibet influxum necessarium, etiamsi sola esset, concedo; quæ dat totum influxum necessarium, provt tantùm est alteri coniuncta, nego. Ignis ergo iunctus alteri producit totum influxum, ideò totam actionem; neque tamen causa est totalis, quia non agit nisi vt coniunctus alteri, & hoc est non exhibere totum influxum necessarium.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò contra secundam conclusionem. Ideò non potest vnus effectus pendere à pluribus causis totalibus efficientibus, quia vna esset superflua: sed vnus etiam ex finibus istis esset superfluus:

perfluus : ergo non potest vnus effectus pendere à pluribus finibus adæquatis.

Respondeo distinguendo minorem: vnus ex istis finibus esset superfluus in ordine ad actionem concedo, idest multiplex ille finis non est necessarius, vt eliciatur actus; sed nego illum esse superfluum in ordine ad ipsum operantem; quia cùm isti fines sint boni operanti, nullo modo dici possunt superflui in ordine ad ipsum.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Si potest voluntas constituere sibi duos fines adæquatos ad vnam & eandem actionem externam, pari modo potest pendere à libertate, vt applicet, vel non applicet vires suas ad trahendam nauim, & ita plures homines trahent nauim vt causæ totales.

Resp. negando paritatem; disparitas enim primò B est, quia duplex actio totalis simpliciter esset inutilis, etiam in ordine ad operantem; fines autem illi plures non sunt omninò inutiles. Deinde agens liberum impediri non potest in propositione finis, sicut impediri potest in applicatione virium, si nimirùm effectus ab alia causa productus sit. Denique voluntatis libertas exigit, vt quos volet fines, sibi possit constituere; non exigit vt se determinet ad inuiduum actus, sed ad illud à Deo determinatur; Deus autem non determinat ad eundem numero effectum, ad quem determinata est altera actio totalis.

Quarta obiectio.

Obiicitur quartò. Non potest idem actus internus respicere plures fines adæquatos intrinsecos: ergo neque actus externus potest fieri ex pluribus adæquatis. Probo consequentiam. Si fieret actus C externus ex pluribus finibus adæquatis, penderet à pluribus actibus internis adæquatis in genere causæ efficientis; quod est impossibile.

Resp. non esse absurdum, vt vnus, & idem actus externus pendeat à pluribus actibus internis, quia illi non sunt causæ totales physicæ, sed ad summum morales, quatenus imperant illum actum; loquutus autem sum hactenus de causis physicis.

§. V.

Vtrum diuinitùs plures causæ totales efficientes possint simul influere.

Dico tertiò. Potest idem effectus supernaturali- D ter produci à pluribus causis simul & totaliter concurrentibus. Negat hanc acriter Vasquez *tom.3.in 3.partem,disp.29.c.4.* plurésque citat Doctores, & ait sententiam, quam proposui, esse communem Scriptorum authoritate; sed eam tamen sequuntur, & latè probant Caietanus, Suarez, Fonseca, Hurtadus, Auersa, & qui eam negauere veteres, de sola loquuntur potentia naturali ordinaria.

Prima probatio.

Ratio enim primò est, quia eadem forma, tum substantialis, tum accidentalis, poni à Deo potest in duobus subiectis totalibus: ergo potest etiam facere vt pendeat à duabus causis effectiuis totalibus. Sint enim in cubiculo duæ candelæ, quarum quælibet possit producere quinque gradus luminis in aëre: potest Deus vtrique dare totũ concursum neces- E sarium ad lumen vt quinque producendũ, & tamen efficere vt non producatur nisi lumen vt quinque, sed ambæ producãt eosdẽ quinque gradus luminis.

Secunda probatio.

Secundò. Si locus potest determinare duas actiones totales ad eandem indiuiduationem effectus, potest idem effectus prodire à duabus causis totalibus; potest autem Deus hoc primum: quod probo, quia causa prima potest actionem determinare ad quod volet indiuiduum, tum existens, tum corruptum: ergo potest determinare duas numero actiones ad effectum omnino eundem. Deinde in sententia, quæ docet, Sacramenta physicè agere, certum A est, quod si duo Sacerdotes simul consecrent, aut simul baptisent, singuli producunt totaliter Christi corpus, & gratiam in anima. Denique in eo quod duæ causæ totaliter producant eundem effectum, nulla est contradictio, vt constabit ex solutione eorum omnium, quæ obiiciunt aduersarij.

Obiicitur enim primò: Nullus effectus pendere Prima obiectio. potest ab eo, quo non indiget: sed nullus effectus indiget pluribus causis totalibus, etiam diuinitùs, quia non potest eleuari vt fiat indigentior, & imperfectior: ergo nullus effectus potest pendere diuinitus à pluribus causis totalibus. Maior certa est, quia dependentia effectus est ipsius indigentia.

Respondeo distinguendo maiorem: nullus effectus pendere potest naturaliter ab eo, quo non indiget, concedo; pendere potest supernaturaliter, nego: nã quamuis dependentia naturali modo se habens, sit indigentia; dependentia tamen se habens modo supernaturali, non est indigentia. Duplex enim est dependentia effectus, altera est vt fiat secundùm finẽ extraordinarium, qui est potentiæ Dei manifestatio, aut alicuius rei similis: altera est vt fiat secũdùm finẽ ipsius naturæ. Dependentia igitur effectus est, vt fiat vel secundùm finem extraordinarium, vel secũdùm finem ordinarium: vt fiat secũdùm finem ordinarium, non indiget pluribus causis totalibus, sed illis indiget vt fiat secundùm finem extraordinariũ.

Instabis primò. Effectus non potest eleuari vt fiat Prima instantia. imperfectior; eleuatio enim augmentum est perfectionis: sed si effectus fieret diuinitùs capax duplicis dependentiæ, à Deo eleuaretur ad maiorem imperfectionem, quia maior dependentia est maior imperfectio: ergo effectus non potest fieri capax maioris dependentiæ totalis.

Resp. negando maiorem, quia per imperium Dei potest creatura reddi capax alicuius imperfectionis, cuius capax non est naturaliter, modò per eam non destruatur eius natura: v. g. natura spiritualis naturaliter non est capax combustionis, cuius tamen fit capax diuinitùs.

Instabis secundò, vt effectus, qui naturaliter non Secunda instantia. est capax duplicis dependẽtiæ, incipiat esse illius capax, necesse est vt recipiat aliquid, per quod fiat ex incapaci capax; debet enim in eo qui fit capax, cùm antea non esset capax, fieri aliqua mutatio: sed effectus nihil omninò noui recipit quod nõ haberet vt sit capax duarum actionũ totalium: ergo non potest effectus fieri capax duplicis dependentiæ totalis.

Respondeo ex dictis prima disputatione de incompossibilitate formarum, negando maiorem; nam effectus qui non erat capax duplicis actionis, potest fieri eius capax per solam connotationem imperij diuini extraordinarij, & actionis provt prodeuntis à tali imperio & Dei impotentia provt fortiore in actu primo; quia scilicet effectus ille ante diuinum imperium totam habet capacitatem secundùm id quod illa dicit in recto, non autem secundùm id quod illa dicit in obliquo.

Instabis tertiò. Id quod est superfluum, non po- Tertia instantia. test aliquid agere, alioqui non est superfluum: secunda hæc causa totalis superflua est: ergo illa non potest aliquid agere.

Resp. negando maiorem; nam id quod agit, superfluum est, si agat id quod fit, etiam ab alia causa: huiusmodi est secunda hæc causa totalis.

Instabis quartò. Si effectus pendere potest diui- Quarta instantia. nitus à pluribus causis totalibus, potest etiam pendere naturaliter, quia penderet ab illis per potentiam naturalem, quod est pendere naturaliter.

Respondeo, effectum illum pendere à pluribus causis per vim naturalem diuinitùs, & obedientialiter eleuatam; ideò non pendere naturaliter.

Obiicitur

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Implicat vt causa potentior agens secundùm totam suam virtutem, non plus operetur quàm si operaretur minùs potens: hoc autem accideret si plures causæ totales producerent eundem effectum, quia vtraque illa causa simul sumpta potentior est quàm si esset sola: ergo non possunt plures causæ totales eundem effectum producere. Probatur maior, quia implicat vt causa plus agat, & non plus agat: causa potentior agens secundùm totam suam virtutem, plus agit; & tamen non plus agit, quia non plus producit: ergo implicat vt causa potentior applicans totam suam virtutem non plus producat, quàm causa minùs potens. Confirmatur, nam vbi est maior influxus, ibi debet esse maior effectus: sed quando duæ sunt causæ totales, maior est influxus: ergo debet esse maior effectus.

Respondeo, causam duobus modis esse posse potentiorem aliâ causâ: primò intensiuè, secundò extensiuè. Tunc dicitur extensiuè potentior, quando adsunt plures influxus numero distincti, ex quibus non fiat vnus intensior, sed illi determinentur ad vnum numero effectum. Causa intensiuè dicitur potentior, quando habet influxum vnum intensiorem. Ideò ad argumentum distinguitur maior: causa potentior actu applicans totam suam virtutem, plus operatur quàm minùs potens, si extensiuè solùm sit potentior, nego; si sit potentior intensiuè, concedo, quia licèt naturaliter pluribus illis influxibus respondere debeat effectus intensior, fieri tamen potest vt illi à Deo determinentur ad vnum numero effectum. Quando autem sunt plures causæ totales, illæ sunt extrinsecè potentiores quàm vna, sed non necessariò sunt intensiuè potentiores. Hinc ad probationem respondetur eodem modo; non potest causa plus agere intensiuè, & non plus agere, concedo; non potest plus agere extensiuè, & non plus agere intensiuè, nego. Ad confirmationem eadem solutio est; influxus enim est maior extensiuè, non autem intensiuè.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Effectus qui penderet à pluribus causis totalibus, penderet ab illis, & non penderet; quod omninò implicat. Probo non pendere. Illud non pendet ab alio in suo existere, quod eo destructo manet: sed destructâ vnâ ex his causis, manet tamen effectus: ergo effectus ab ea non pendet. Deinde non potest vnus effectus pendere à pluribus causis, quin ille fiat per plures actiones: sed non potest vnus effectus fieri per plures actiones totales. Quod probo, quia omnis productio est traductio de non esse ad esse: sed non possunt esse duæ traductiones eiusdem rei de non esse ad esse: ergo neque duæ actiones totales. Probo minorem; vbi est duplex traductio de non esse ad esse, ibi est duplex non esse: sed implicat vt eiusdem rei sit duplex non esse: ergo implicat vt sit duplex traductio de non esse ad esse.

Resp. æquiuocationem esse in illa voce, *pendere*; nam illa significare primò potest, quod effectus recipiat esse à causa, etiamsi eâ sublatâ reciperet illud ab alia causa. Secundò significat, quod ablatâ causâ effectus aufertur. Si effectus penderet à pluribus causis totalibus, non penderet à singulis in secundo sensu, sed in primo tantùm; nam à singulis verè acciperet esse. Vnde ad argumentum distinguitur illa maior: illud in suo esse non pendet ab alio, quod manet eo destructo, si pendeat ab eo tantùm, concedo; si ab alio etiam pendeat, nego. Deinde concedo, quod effectus qui à pluribus penderet causis totalibus, fieret per plures actiones totales; sed nego id esse impossibile, quia falsum est quod agere semper sit extrahere rem de non esse ad esse, vt patet in conseruatione; sed significat tantùm dare alteri esse, siue illud priùs habuerit, siue non habuerit. Dicitur ergo agens extrahere suum effectum de non esse, saltem virtualiter, ad esse; id est ex vi suæ actionis ita dat illi esse, vt extraheret illud de non esse, si anteà non accepisset esse. Causa itaque totalis, & actio totalis extraheret rem de non esse saltem virtualiter; non extraheret formaliter.

Quarta obiectio.

Obiicitur quartò. Non potest vna, & eadem actio pendere à pluribus causis totalibus: ergo neque idem effectus.

Resp. negando consequentiam; actio enim pendet essentialiter, & immediatè ab agente; vnde fieri non potest vt hæc actio ab hoc agente non pendeat: non potest pendere actio totaliter à pluribus agentibus, quia deberet manere sublato altero agente, sicut sublato altero agente totali maneret effectus qui non pendet essentialiter ab hoc agente, vt constabit statim.

§. VI.

Vtrùm possit idem effectus pendere à pluribus causis totalibus concurrentibus diuisim.

Sensus quæstionis.

IDest, vtrùm quilibet ita ex se pendere debeat à certa causa, vt non potuerit causari ab alia. De causis autem internis non potest esse controuersia, quia illis variatis certum est variari effectum, quem causant: mutatâ v.g. materiâ non est idem compositum. De sola causa efficiente dubitari potest, quia visum est pluribus Theologis nullum esse singularem effectum, qui non determinet sibi certam causam, ita vt non possit ab alia consimili prodire, v.g. debere hunc numero ignem B, fieri ab hoc numero igne A, & non ab alio: dicunt enim quamlibet causam singularem, v.g. hunc ignem; continere in se infinitos alios ignes, quos ipse solus possit efficere.

Assertio.

Dico quartò, posse vnum effectum, etiam naturaliter, pendere à pluribus causis totalibus diuisim concurrentibus; atque adeò nullum effectum habere certam, & determinatâ causam, à qua sola produci possit, & non ab alia; sed esse indifferentem vt producatur à qualibet alia causa virtutem habente ad eam speciem effectus: v.g. Petrus quemlibet hominem habere potuit patrem. Ita docent cum Scoto Suarez, Auersa, & alij Theologi communiùs. Videntur repugnare S. Thomas & Thomistæ omnes.

Probatio.

Ratio autem est, quia sine ratione vlla sufficiente videtur asseri, quod singulæ causæ certam sibi determinent seriem effectuum, & quod singuli effectus certas etiam causas respiciant; cùm omnes causæ intra eandem speciem continere possint omnes effectus talis speciei; sunt enim æquè nobiles ac illi: ergo non debet fingi quod illi effectus non possint pendere ab aliis causis. Probo antecedens, quia si effectus quilibet respiceret vnam causam potiùs quàm alteram eiusdem speciei, respectus ille essentialis deberet fundari vel in natura eius specifica, vel in differentia individuali: in neutra fundari potest, quia Petrus v.g. tum in natura specifica, tum in differentia individuali, non est magis similis Paulo quàm Iacobo: ergo Petrus non magis respicit Paulum quàm Iacobum, vt ab eo producatur.

Prima obiectio.

Obiicitur primò, hinc sequi, quod idem effectus potest seipsum producere, & causas illas à quibus productus est; imò quod sine miraculo potest reproduci res semel corrupta, quia si tota productio

huius indiuidui oriatur à diuina determinatione, per accidens erit quod Deus determinet ad productionem vnius magis quàm alterius.

Resp. negando hanc sequelam, quia nihil potest sine miraculo seipsum reproducere, vel causas à quibus est productum, vel res simul corruptas; quia Deus sine miraculo non potest determinare ad res illas producendas, vt dicetur infrà cùm agam de determinatione ad indiuiduum.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò, hinc saltem sequi, quod causa quælibet est causa per accidens, quia cuilibet causæ per accidens est quod hunc, & non alium effectum producat; neque illa magis necessaria est, quàm altera. Deinde omnis effectus determinatus exigit causam determinatam.

B Respondeo, causam per accidens esse illam, quæ non influit in effectum, vel ad illum non ordinatur; & sic causæ licèt determinatos non habeant effectus, sunt tamen causæ per se. Determinati effectus causas habent determinatas, ita vt fiant ab hac potiùs quàm ab alia; sed non habent ita causas determinatas vt non possint fieri ab alia.

Tertia obiectio. Obiicitur tertiò. Non potest eadem actio esse nisi ab hoc numero agente: ergo neque hic effectus potest esse nisi ab hac causa.

Resp. verissimum esse, quod omnis causalitas ita pendet ab vna causa, vt ne diuinitus quidem possit pendere ab alia: v.g. hæc actio, quæ est ab hoc agente, non potest esse ab alio agente. Ratio C est, quia id quod est essentialiter dependentia ab hoc agente, non potest pendere ab alio: sed hæc actio est essentialiter dependentia ab hoc agente: ergo hæc actio non potest ab alio agente dependere. Probatur minor, quia id quod immediatè per seipsum pendet ab hoc agente, est essentialiter dependentia ab hoc agente: actio immediatè per seipsam pendet ab hoc agente: ergo est essentialiter dependentia ab hoc agente. Maior euidens est, quia quod non pendet essentialiter ab hoc agente, sed pendere ab alio potest, debet per aliquid à se distinctum determinari ad hoc agens potiùs quàm ad aliud: ergo quod pendet immediatè, pendet essentialiter. Hinc ergo patet disparitas inter causalitatem & effectum, quia causalitas pendet immediatè per seipsam, ideoque pendet omninò essentialiter: effectus autem non pendet immediatè per seipsum, ideò non pendet essentialiter ab hac causa. D

SECTIO V.

Causarum comparatio inter se.

Prima comparatio. MVltiplex inter causas potest institui comparatio: primò secundùm rationem prioritatis in causando, sicque inquiri potest, cuius causæ prior sit causalitas; causam verò efficientem & finalem certum est causare simul, quia E eadem actio est causalitas vtriusque: causalitas quoque materiæ prior est quàm causalitas formæ, cùm existentia formæ præsupponat existentiam materiæ, quia ex nihilo nihil fieri potest à causis creatis.

Secunda comparatio. Secundò comparantur secundùm ordinem perfectionis, ideſt, quænam sit causa reliquis perfectior. Paucis dico, causam efficientem absolutè loquendo esse perfectiorem cæteris in ratione causandi, quia illa sola propriè producit, reliquæ vel alliciunt, vel recipiunt, vel informant; quod non est producere. Forma substantialis est causa nobilior, quàm materia, cùm causet per modum actus, sicque ordo inter causas erit vt efficiens finalem, finalis formalem, formalis materialem superet; forma enim dicit in causando esse incompletum, quod finis non dicit. A

Tertia comparatio. Tertiò comparantur secundùm connexionem; dubitatur enim, an vna causa possit causare sine aliis omnibus. Certum verò est, quod efficiens per se causare non potest sine fine, quia nihil agit temerè: neque finis causat sine efficiente, cùm causatio eius sit actio ad quam excitat. Materia non potest causare sine efficiente, forma & fine; nec forma causat sine materia, fine ac efficiente, quia causant per vnionem quæ fit ab agente propter finem. Denique causa efficiens & finalis causare possunt sine materia & forma, quia Deus creat Angelum propter finem.

Quarta comparatio. Quartò comparantur secundùm rationem primi & vltimi, quia dubitatur vtrum dari possit in causis processus in infinitum, an verò detur necessariò aliqua prima, & aliqua vltima. De qua difficultate dicetur *tractatu* 2.

Quinta comparatio. Quintò comparantur secundùm causalitatem, & quæritur vtrum causæ sint sibi mutuò causæ tum in eodem, tum in diuerso genere causæ: quæ duo disputare hoc loco placet.

§. I.

Vtrum causæ possint esse sibi mutuò causæ in eodem genere. C

CErtum est, non posse aliquid esse causam formalem suæ causæ formalis, quia forma est causa formalis compositi; compositum verò non est causa formalis suæ formæ. De aliis causis controuersia esse potest, præsertim de efficientibus, vtrùm possit aliqua causa efficiens produci efficienter ab eo effectu, quem producit. Ignis A, v.g. primò produci ab igne B, & eum producere: quantitas vna sustentare quantitatem à qua sustentatur.

Conclusio negatiua. Dico primò, implicare contradictionem vt causæ physicè influentes sint sibi mutuò causæ quoad primum esse in eodem genere causæ. Ita cum Aristotele communiter censent Doctores posteà citandi: repugnant autem Thomistæ, sed immeritò.

Triplex probatio. Ratio enim est primò, quia implicat omninò, vt aliqua causa præsupponat seipsam, ideſt sit prior seipsa, hoc autem sequeretur, si causæ sibi essent mutuò causæ in eodem genere. Quod probatur. Omnis effectus præsupponit causam suæ causæ: sed si causæ sibi sint inuicem causæ in eodem genere, effectus, esset causa suæ causæ: ergo effectus præsupponet seipsum. Probatur maior. Non potest præsupponi causa posita in esse, & non præsupponi eius causa: sed effectus præsupponit suam causam: ergo præsupponit causam suæ causæ, ideſt seipsum. Deinde quod est causa causæ, causa etiam est causati; nam auus v.g. qui est causa tui patris, tui etiam est causa: sed effectus causa esset suæ causæ: ergo seipsum etiam causaret. Præterea si effectus sit causa suæ causæ, illa causa præsupponet suam causalitatem, qua constituitur in esse causæ: hoc autem absurdum est, quia omnis causa est prior suâ causalitate: ergo causæ non possunt esse sibi mutuò causæ. Probatur maior. Omnis effectus præsupponit causalitatem, quâ facta est sua causa: sed causalitas, quâ facta est sua causa, est ipsa causalitas alterius vt causantis: ergo

ergo supponit suam causalitatem, cùm supponat suam causam, & consequenter causalitatem quâ illa facta est.

Denique implicat vt aliquid priùs habeat esse virtuale, in quo contineat effectum, quàm suum esse formale: sed hoc eueniret. Quod probo. In illo priori naturæ, quo licet dicere, *causa est prior effectu*, causa hæc habet esse virtuale, in quo continet effectum; & non habet esse formale in se, quia nulla res habet esse formale in se nisi illud acceperit à à causa: sed in illo instanti naturæ non accepit illud à causa, quia illa nondum est: ergo non habet esse formale in se ipsa.

Prima obiectio. Obiicitur primò. Tunc non est contradictio, quando aliquid est prius se ipso sub diuerso respectu; omnis enim contradictio est negatio & affirmatio eiusdem secundùm idem: sed si causæ se mutuò causent, idem erit prius seipso sub diuerso respectu; nam erit prius vt causa, & posterius sub ratione effectus: ergo possunt sine vlla contradictione causæ sibi esse mutuò causæ in eodem genere.

Respondeo negando minorem; si enim causæ se mutuò causent, idem erit prius seipso sub eodem respectu. Quod probo. Tunc aliquid prius est seipso sub eodem respectu, quando sub conceptu effectus est prior seipso sub conceptu effectus: sed effectus erit prior seipso sub conceptu effectus, quia vt est effectus, præsupponit suam causam, & causam suæ causæ productam, idest seipsum sub conceptu effectus: ergo idem sub conceptu effectus præsupponet seipsum vt effectum; prius enim est effectus, quàm sit causa; hic præsupponit seipsum vt causam: ergo præsupponit seipsum vt effectum.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò. Raritas est causa caloris, & calor est causa raritatis; si duæ manus calidæ sint, mutuò conseruant calorem; imò si manus manum fricet, se mutuò calefaciunt.

Resp. raritatem nullo modo esse causam caloris, etiam eius qui fit per motum localem; sed esse tantùm conditionem sine qua calor non fieret, vel non conseruaretur. Quod si darem, raritatem esse causam caloris, certè causa non esset caloris à quo producitur, sed alterius: sicut actus producit habitum, & producitur ab habitu, sed diuerso. Duo lapides frigidi collisione calefiunt, quia licèt vnus lapis verè in alterum agat, non sunt tamen effectiuè inuicem causæ; non enim vnus alterum producit, imò neque calor vnius producit in alio calorem, sed calorem in vtroque sola efficit collisio. Similiter duæ manus calidæ se mutuò fouent, quia duo calores coniuncti fortiùs resistunt frigido circonstanti: sed vnus calor non producit alium calorem in altera manu. Sic quando duæ manus frigidæ se mutuò fricant, vna non alteram calefacit, sed illo motu excitantur spiritus in vtraque manu.

Tertia obiectio. Obiicitur tertiò. Causæ morales sibi sunt mutuò causæ, quamuis causæ sint efficientes: ergo possunt etiam causæ physicæ se mutuò causare. Vt respondeatur argumento, videndum est paulò accuratiùs

§. II.

Vtrùm possint causæ morales esse sibi mutuò causæ.

Conclusio negans. Dico secundò, causas etiam morales non posse sibi esse inuicem causas, atque adeò implicare vt aliquid etiam moraliter causet suam causam.

Ita communiùs docent Theologi tum prima secundæ, *in tractatu de merito*, tum 3. *parte*, dum agunt de causa meritoria vnionis hypostaticæ; vbi generale hoc eorum axioma est, quod *Principium meriti non cadit sub meritum*. De quo satis accuratè dictum est in iis locis eum Vasque, de Lugo, & aliis communiùs, quibus repugnat Suarez *tom. 1. in 3. partem, disp. 10. sect. 4.*

Prima ratio. Ratio est primò, quia causa moralis (vt probabam nuper) est vera causa efficiens, quæ necessariò supponitur existens absolutè ante suum effectum, nequè satis est vt existat solùm in intentione: vnde argumentor. Si causa moralis causaret suam causam, præsupponeret seipsam, æquè ac si physicè causaret; præsupponit enim existere suam causam, & causam suæ causæ: si ergo ipsa est causa suæ causæ, præsupponit seipsam. Causa videlicet physica ideò non potest esse causa suæ causæ, quia præsupponitur existens ante suum effectum: sed causa moralis præsupponitur existens ante suum effectum: ergo causa moralis non potest causare suam causam.

Secunda ratio. Secundò. Ideò certum est in fide, quod nemo potest mereri primam gratiam, quia illa est causa meriti, quod non potest esse causa moralis meriti à quo causatur: ergo nihil potest esse causa moralis suæ causæ. Ideo receptissimum apud omnes Theologos est illud axioma de principio meriti, quod non potest cadere sub meritum, quia meritum est causa moralis præmij; ideò prius est naturâ & causalitate, prioritas enim naturæ prioritas est independentiæ, quia entitas causæ in eo priori iam consideratur indepenter à suo effectu, id est habet suum esse sufficienter, quin illud accipiat ab effectu: ergo meritum in eo priori quo præcedit effectum, consideratur vt ab eo independens: ergo non potest realiter pendere à præmio tanquam à causa, cùm concipiatur existere antequam præmium existat: ergo nihil potest esse meritum respectu rei à qua dependet. Sed de hoc plura Theologi.

Prima obiectio. Obiicitur primò, rationes has nihil probare, quia causa moralis causat exequutionem rei alicuius, à qua provt existente in intentione causatur.

Resp. nullo modo sufficere vt causa moralis existat solùm in intentione antequam ponatur effectus, vt sæpè dixi, quia est causa effectiua; non enim id quod præmiantem mouet ad dandum præmium, est sola intensio boni operis, sed bonum opus existens in exequutione: ergo non potest causa moralis provt existens in intensione, causare aliquem effectum, à quo causetur in exequutione; quia nulla causa moralis causat, si ante ipsum effectum non existat in exequutione.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò. Potest Princeps aliquis dare arma militi, quia præuidet illum bene vsurum armis ad victoriam; tunc autem victoria futura est causa meritoria armorum, arma verò sunt causa effectiua victoriæ.

Resp. negando victoriam, quæ pendet ab illis armis, posse causare meritoriè largitionem illorum armorum, à quibus pendet; sed causare ad summum finaliter: potest videlicet Princeps dare arma militi, quia præuidet illum benè vsurum armis ad victoriam; sed ita vt victoria causa sit finalis largitionis armorum, non causa meritoria; quia nimirum ante largitionem armorum bonus eorum vsus, & victoria non sunt futura nisi conditionatè, ideóque non possunt causare meritoriè, sed ad summum finaliter.

§. III.

Verum causæ possint esse sibi mutuò causæ in diverso genere causæ.

Conclusio negans.

DIco tertiò, nullam causam, quæ præsupponitur necessariò existens ante suum effectum, posse causare suam causam, etiam in diverso genere: quando autem non necessariò præsupponitur existens ante suum effectum, posse causare suam causam in diverso genere causæ. Sic igitur materia, forma, & efficiens, quia præsupponuntur existere priusquam existat effectus, non possunt causare id à quo causantur in vno ex illis generibus; v.g. nihil esse potest causa efficiens suæ causæ materialis vel formalis. Causa [illegible]ò finalis, quia non exigit existere ante suos effectus, sed potest causare in sola existens intentione, potest causare suam causam efficientem, v.g. sanitas causa est finalis medicinæ, quæ medicina causa est efficiens sanitatis. Ita docent Suarez *disput.*15. *Metaph. sect.*8. *num.*20. & 27. & *sect.*27. *num.*2. Molina *in concordia, quæst.*14. *art.*13. Albertinus, Hurtadus, Auersa, Arriaga. Thomistæ autem omnes repugnant, quibus adhæserunt Vasques 1. 2. *disp.*212. *num.*8. Valentia 1.2. *disp.*8. *q.*3. *p.*4. & *quæst.*5. *p.*4.

Ratio.

Ratio autem est, quia si causæ se mutuò causent in diverso genere, etiam illæ quæ ante suos effectus exigunt existere, sequuntur prorsus eadem incommoda quæ sequuntur si causæ se mutuò causent in eodem genere. Primò enim sequitur, quod idem præsupponit seipsum, & suam causalitatem, quia omnis effectus præsupponit suam causam existentem à suis causis: ergo præsupponit causam suæ causæ: sed ipsa est causa suæ causæ; & causalitas, quâ finalis causa, est ipsius causalitas: ergo illa causa præsupponitur ante seipsam, & ante suam causalitatem. Deinde sequitur quod aliquid causat antequam sit, imò & quod est antequam sit: si enim forma sit causa formalis suæ causæ efficientis, in illo priori naturæ nondum est causa illa efficiens formæ: ergo nec est forma per eam producta; & tamen causat, & supponitur esse: ergo causat antequam sit; imò & supponitur esse antequam sit: & contrà si causa efficiens suam producat causam formalem, in priori quo nondum est forma, agit; & tamen non habet suum esse, ideſt suam formam: ergo causat antequam sit.

Quod autem causæ quæ non exigunt existere ante suos effectus, mutuò se causent, ideſt possint causare id à quo causantur, manifestum est, quia finis causa est mediorum, & media causant finem; v. g. exercitatio causa est efficiens sanitatis, & sanitas causa finalis exercitationis. De sola ergo causa finali debet intelligi Philosophus, quoties dixit, causas esse sibi causas.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Quando aperitur fenestra per ingressum venti, tunc ingressus aëris causa est effectiua apertionis fenestræ, & apertio fenestræ causa est dispositiua ingressus aëris; non enim aperitur fenestra nisi per ingressum aëris, & aër non potest ingredi nisi aperta fenestra. Idem etiam dico de aëre, quem impellimus ambulantes; recessus enim aëris causa est necessariò præcedens meam præsentiam in hoc loco; & mea præsentia causat recessum aëris.

Respondeo apertionem fenestræ non causari per ingressum venti, sed per impulsum quem ventus imprimit fenestræ, quam tunc aperit, non ingrediendo, sed imprimendo impetum; si enim non ingrediretur, & imprimeret impetum, semper tamen aperiretur fenestra. Idem dico de aëre, quem ambulantes impellimus; illud enim quod impellit aërem, non est præsentia corporis in eodem spatio; sed est impetus impressus ab eo qui ambulat.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò, generationem nouæ formæ esse priorem corruptione formæ veteris ex parte agentis, quia causat recessum formæ introductio alterius formæ; corruptio verò formæ veteris ex parte materiæ prior est quàm generatio, non enim recipi potest forma noua in materia, nisi priùs forma vetus abscesserit.

Respondeo ex dicendis *tractatu* 3. generationem esse simpliciter priorem corruptione, quia reuerà est eius causa; corruptionem autem esse conditionem requisitam in materia in posteriori naturæ; non enim requiritur vt materia spoliata fuerit priùs naturâ, quàm recipiat nouam formam; sed satis est, quod per ingressum nouæ formæ forma illa prior abscedat dependenter ab ingressu formæ prioris. Sed de hoc postea.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò, materiam esse causam formæ, formam verò esse causam materiæ: sed hoc posterius suprà negatum est. Addunt aduersarij, creationem esse causam sui termini, à quo tamen creatio ipsa causatur materialiter. Sed ostenditur *tractatu* 2. quod creatio non est in termino vt subiecto sustentante. Dicunt præterea, actum charitatis esse causam effectiuam gratiæ sanctificantis, à qua tamen procedit tanquam à causa dispositiua. Ita enim censet Vasques, actum contritionis disponere ad gratiam sanctificantem, & ab ea procedere. Sed hæc omnia falsa esse docet verior Theologia, vt dictum est in materia de pœnitentia, vbi ostensum est, gratiam sanctificantem causari per actum charitatis & contritionis; sed illos actus per gratiam non causari. Et hactenus de causis in genere dictum sit.

QVÆSTIO II.

De causis internis corporum.

SECTIO VNICA.

Principium causandi, causalitas, & effectus materiæ ac formæ.

SVpersunt hæc tria tantùm, quæ de materia & forma disputanda esse videantur, post ea quæ de illis disputata sunt nuper. Considero autem nunc illas præcisè vt sunt causæ internæ, ideſt, quatenus causant compositum communicando illi suam entitatem.

Principium causandi.

Dico primò, proximum principium causandi materiæ & formæ esse ipsammet, illarum entitatem, quæ ad causandum tres necessariò, exigit conditiones, existentiam, indistantiam, congruas dispositiones.

Primæ partis ratio est, quia illud dicitur proximum principium causandi materiæ & formæ, per quod illæ proximè causant suos effectus: sed materia & forma proximè causant suos effectus per suam entitatem; nam id quod causat recipiendo, non causat nisi per suam entitatem; sola enim entitas recipit, materia verò causat recipiendo. Similiter illud quod causat informando & actuando, causat sine dubio per suam entitatem; forma verò causat

causat informando : ergo materia & forma causant A immediatè per suam entitatem, quæ illis est principium causandi.

Secundæ partis ratio est, quia illæ causæ, quæ causant communicando suam entitatem,debent necessariò existere,alioqui non communicarent suam entitatem : debent etiam esse indistantes, cùm causent per vnionem : certas etiam exigunt conditiones, quia sine illis agens non potest formam producere in materia, sed neque forma sine illis conseruari potest, vnde tota illa necessitas dispositionum oritur tum ex parte agentis, tum ex parte formæ ; nam materia ex se indifferens est ad quidlibet recipiendum. Neque dubium est, quin tertia hæc conditio suppleri à Deo possit, & efficere vt quamlibet materiam forma quælibet informet. B

Causalitas. Dico secundò, causalitatem materiæ & formæ in compositum quod causant,esse vnionem vtriusque ; causalitatem materiæ in ipsam formam materialem,esse actionem eductiuam.

Primæ partis ratio est, quia illud est causalitas alicuius causæ, quo primùm posito, & aliis omnibus sublatis, intelligitur causa esse actu causans ; & quo primùm sublato etiamsi alia ponantur,non intelligitur causans : sed primùm posita vnione, materia & forma intelliguntur actu causantes ; & ea sublata,non possunt intelligi causantes ; non enim intelligi possunt vnitæ, quin intelligantur constituere compositum : illud ergo, per quod illæ dant esse composito per modum principij, est earum entitas ; illud autem per quod dant esse composito per modum viæ, sola est vnio. C

Secundæ partis ratio est, quia illud est causalitas materiæ in formam, per quod forma pendet à materia ; per eductionem autem forma pendet à materia,pendet enim per ipsam receptionem formæ in materia, quæ eductio est : ergo eductio est causalitas materiæ in formam.

Effectus. Dico tertiò,rectè numerari tres effectus materiæ, compositum,formam, & vnionem ; duos autem effectus formæ, compositum & vnionem, seu informationem ; materiam enim causat solùm finaliter.

Ratio est, quia materia & forma sunt causæ illius, cuius sunt partes ; sunt autem partes compo- D siti. Deinde materia sustentat formam & vnionem: ergo illas causat. Forma est causa informationis, quæ non est aliud quàm ipsa vnio; non est causa formalis ipsius materiæ, vt prima disputatione ostensum est,sed ad summum causa est finalis, quia materia est propter formam, vt illam recipiat & sustentet.

Prima obiectio. Obiicitur primò. Si materia esset causa compositi,esset causa sui ipsius ; vel enim est causa totius compositi, & sic causa est sui ipsius ; vel est causa tantùm partis compositi,& sic est solùm causa formæ. Et hoc argumentum multò magis valet pro forma : si enim non est causa materiæ, neque sui ipsius, certè non est causa compositi, sed solius vnionis. E

Resp. materiam causare compositum vt totum est, non quidem adæquatè, sed inadæquatè ; non sustentando compositum, sed se illi communicando ; nam causare hoc modo totum inadæquatè, non est causare aliquam eius partem, sed est esse aliquam eius partem : materia igitur causat totum inadæquatè,quia pars est totius ; neque causat propterea seipsam,quia non causat adæquatè. Idem dicendum est de forma.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò. Quælibet causa relationem habet ad effectum ; si ergo materia causa est totius compositi, habet relationem ad compositum, atque adeò ad seipsam.

Resp. negando, quod causæ internæ relationem habeant ad effectum, in quo continentur essentialiter.

Tertia obiectio. Obiicitur tertiò. Si materia est causa formæ,vel est causa interna, vel externa ; non interna, quia non est eius pars ; non externa, quia non est causa efficiens, vel finalis.

Resp. materiam esse causam internam formæ, si per causam internam intelligatur illa quæ causat aliquid in se ipsa sibi vnitum ; si verò per causam internam intelligatur illa,quæ est pars,materia causa est extrinseca formæ, neque tamen est efficiens, vel finis, quia communis doctrina de causis intrinsecis & extrinsecis est tantùm respectu compositi.

QVÆSTIO III.

De causa efficiente.

NObilissima causarum omnium est,imò ferè sola propriè nomen causæ sibi vindicat causa efficiens, de qua vt distinctè dicam, tria primùm de illa ponenda sunt : primò quidditas eius, & complementa : secundò principium causandi : tertiò causalitas, seu actio. Conditiones verò necessarias ad causandum reiiciunt Authores communiter cum Philosopho ad libros de generatione. Tribus autem illis expositis,declarandus potissimùm erit concursus Dei, sine quo nulla potest esse causalitas alterius vllius causæ.

SECTIO I.

Existentia, & quidditas causæ efficientis.

Tres sententiæ improbabiles. RFert tres sententias S.Thomas *lib. 3. contra Gentes*, quas meritò damnat fatuitatis. Prima est, quod nihil omninò causæ secundæ agant, sed effectus omnes ad earum præsentiam prodeant à Deo ; sed eatenus tamen illæ agere dicantur, quod ad agendum Deus non determinetur nisi ad earum præsentiam. Secunda est,quod nihil agant corpora, sed singulis tamen corporibus insit virtus aliqua spiritualis substantiæ spiritualis,à qua oriantur effectus omnes. Hanc tenuisse dicitur Auicembr. *lib. de Fonte vitæ*. Tertia est, quod à rebus corporeis sola producantur accidentia,& dispositiones ad formam substantialem,quam sola deinde substantia spiritualis produceret ; sic enim censuit Auicenna *lib. 1. sufficientiæ,c.10.*à Platone (opinor) errore deriuato, qui solas ideas volebat actiuas esse. Contra quos errores,

Conclusio. Dicendum primò est,causas secundas,etiam corporeas,verè aliquid agere,ac producere, tum intra, tum extra se ; neque dici vllo modo posse,quod sola causa prima omnia producat, vel quod à solis substantiis spiritualibus omnes prodeant effectus.

Prima probatio. Primò enim sic euincitur ex Scriptura plurib. locis, Genes.1. *Germinet terra herbam virentem, & facientem semen in genere suo.* Sapient. 18. dicitur, ignem in fornace Babylonica oblitum fuisse suæ naturæ, cùm tres pueros non combureret. Accedit Concilij Tridentini anathema indictum *sess.6. canone* 4. aduersùs eos qui vellent voluntatem humanam merè passiuè se habere in suis actionibus; hinc enim

enim sequeretur, quod nec esset meritum, nec peccatum, nec libertas vlla, imò neque vllus actus vitalis, sed solus Deus & bene ageret, & malè; & videret, & audiret.

Secunda probatio.

Secundò, idem euincit experientia; videmus enim organa diuersa in viuentibus, quæ si nihil agerent, essent inutilia. Sentimus etiam non agendo fatigari, & videmus agens naturale inuadere passum, illud alterare, debilitare paulatim qualitates eius contrarias, ac tandem vim eius infringere, aliquando citiùs, aliquando tardiùs; quod argumento est, agere causas naturales, non autem solum Deum; alioqui producerentur æquè velociter effectus omnes, cùm nihil sit in rebus creatis, quod possit retardare actiuitatem Dei Creatoris, à quo certum est accendi æquè posse lignum viride ac siccum. Deinde si non ageret causa creata, manifestum est quod ad quamlibet distantiam effectus produci possent, nihil enim distans est respectu Dei. Deinde qualitates elementorum non cognoscimus, nisi ex earum actionibus. Idem v.g. nescimus esse calidum, nisi quia calefacit.

Ratio.

Tertiò idem euincit aperta ratio, quia potentia operandi perfectio est primi entis non minùs participabilis à creaturis, quàm ipsum esse; cur enim non æquè potuit Deus illam tribuere agentibus creatis? præsertim cùm vnunquodque non sit nisi operationis suæ gratia: omnia igitur frustra essent, si nihil operarentur. Denique cùm viuentia non constituantur nisi per facultatem immanenter operandi, certè sublata illa facultate, sequitur, nulla in creatis esse viuentia. Vnde rectè concluditur, causas secundas esse verè causas effectiuas, tum æquiuocas, tum vniuocas, à quibus prodit mirabilis illa varietas effectuum, quæ tametsi non est à solo creatore, mirabiliter potentiam eius declarat.

Definitio causæ effectiuæ.

Dico secundò, causam efficientem rectè definiri ab Aristotele textu 29. *Est id vnde est principium primum motus & quietis*: idest, primum principium à quo procedit actio & effectus.

Ratio est, quia sicut propria causatio materiæ est vt sit subiectum primum; & propria ratio formæ, vt sit actus constituens; & finis, vt sit vltimum & optimum propter quod fit aliquid: ita proprium efficientis munus est vt sit principium operandi; non agunt autem res nisi mutando: & quia motus omnis ad quietem ordinatur, nulla res esse potest principium motus, quin principium etiam sit quietis. Dicitur ergo causa efficiens, *principium primum*, quia concursus causæ efficientis est ordine naturæ prior, quàm concursus causæ materialis & formalis, cùm vera sit hæc causalis, *Ideò materia & forma causant, quia causa efficiens agit*. Finis autem est prima in ordine intentionis, sed in ordine executionis prima est causa efficiens, à qua est actio; & sic optimè potest explicari, quomodo causæ subordinatæ aliis causis, quomodo causa instrumentalis, quomodo is qui ex alterius agit consilio aut imperio, sint causæ reuerà efficientes, & prima principia motus, non per comparationem ad alias causas efficientes, sed per comparationem ad materiam formam & finem. Denique dicitur principium, *à quo motus est, & quies*, vt distinguatur à materia, quæ illud est ex quo procedit motus; à forma, quæ id est, ad quod; à fine, propter quem fit motus: sola verò efficiens est id à quo procedit actio. In quo etiam distinguitur à natura, quam definiebam cum Philosopho, primum principium, vel actiuum, vel passiuum, motus eius tantùm in quo est: causa verò efficiens principium est actiuum tantùm, tum in eo in quo est, tum in alio.

Superessent hîc diuisiones causæ efficientis, quas ferè tradebam *quæst.1*. Sola restat diuisio causæ in principalem & instrumentalem, de qua dicam *sect.3*. nunc duo explicare proposui complementa effectiuæ causæ, causam videlicet idealem & instrumentalem.

SECTIO II.

De causa exemplicari prout complementum est causæ efficientis.

Idearum necessitas.

TOta Platonis Philosophia in sola ferè versabatur contemplatione causæ idealis, & in eius cognitione omnia ponebant eius discipuli; adeò vt asserat Clemens Alexandr. lib.4. Stromatum, *dixisse sapientissimè Platonem, eum, qui contemplatur ideas, victurum esse Deum inter homines*. Et Augustinus lib.83.qq. quæstione 46. *Tanta* (inquit) *in illis vis constituitur, vt nisi illis intellectis sapiens esse nemo possit*. De illa igitur causa, vt plenè dicam, tria mihi video necessaria. Primò eius definitio, diuisio & necessitas: secundò propria eius quidditas, siue vtrum sit conceptus formalis, an obiectiuus: tertiò ad quod genus causæ idea pertineat.

§. I.

Causæ idealis definitio, diuisio, necessitas.

Ideæ nomen & definitio.

CErtum est primò, ideam in genere rectè definiri, *Est imago rei faciendæ, quæ dirigit actionem intellectualis agentis, seu quam agens operando imitatur*. Idea enim generatim appellatur imago aliqua rei faciendæ, & hoc vnum sonat nomen exemplaris, atque ideæ, quod significat formam & simulacrum rei faciendæ per opificem; quod enim Græcè, *ideæ*; latinè, *forma*, dicitur, vt exponit sæpe Cicero, & Augustinus appellat eam, *speciem, rationem, formam*: Dionysius, *exemplaria, & effectrices rationes, idest imagines non emortuas, sed operatiuas* (vt explicat Damascenus lib.1. de imaginibus.) Anselmus autem in Monologio c.8 *Præ oculis aliquod in ratione facientis exemplum rei faciendæ, speciem similitudinem, regulam*. Nec malè Ludouicus Viues notat *in lib.7. ciuitatis*, à spectando, dictas esse *ideas*, quia dum artifex operatur, ideam respicit. Idea ergo forma est, & exemplum rei formandæ; forma (inquam) non intrinseca rei, & eius constituens essentiam; sed forma distincta realiter, & à rebus separata, quarum est forma, imago videlicet illarum: imò nec quælibet imago idea est, sed illa solùm, quæ opificem dirigit.

Quotuplex idea.

Certum est secundò, ideam aliam esse externam, aliam internam: externa est externum aliquid, quod imitandum proponitur, vt Cæsar idea est externa imaginis, qua Cæsar repræsentatur; quod magis appellatur prototypum, & exemplar, quàm idea, neque in omnibus reperitur artefactis, neque semper dirigit agens. Idea interna, simulacrum est, & imago in mente formata, qua dirigitur ipsum agens. Et hæc iterum est duplex: primaria, quæ immediatè dirigit agens: secundaria, quæ dirigit mediante alio. Vnde sequitur, rectam esse definitionem ideæ nuper traditam, quia conuenit omnibus ideis, tum internis, tum externis; aliæ verò vel soli conueniunt ideæ externæ, vel soli internæ secundariæ, vt cùm dicitur, idea est id quod artifex intuens, aliquid aliud, ad eius similitudinem facit: vel idea est, quod artifex imitatur operando; meliùs tamen,

vt

vt patebit, idea vocatur imago; quæ dirigit actionem operantis.

Necessitas causæ idealis.

Certum est tertiò, ideam non esse aliquid fictum, sed eam in omni agente intellectuali reperiri; sic enim asserunt Philosophi omnes, & Theologi. Primò enim probat S. Thomas, optima ratione, quia est necesse vt in omni agente forma præexistat rei faciendæ: in intellectualibus autem agentibus illa non potest præexistere nisi secundùm esse intelligibile; forma enim domus faciendæ non potest esse in architecto, nisi secundùm esse intellectuale; quæ forma vocatur idea, & tota ratio artis; ars enim idea est, seu regula rei faciendæ. Secundò hæc est ratio, cur in Deo non possint ideæ negari, quia scilicet illis sublatis Deus non esset artifex sapiens, nec ex ratione operaretur, imò sequeretur illum cùm operaretur, vel antequam operaretur, nescisse quid faceret, si apud eum ratio faciendi non erat, vt bene disserit Augustinus *lib. 1. retract. c. 3.* quia, vt docet Anselmus in Monol. *Non potest vllo pacto rationabiliter aliquid fieri ab aliquo, nisi præexistat in mente operantis aliquod exemplum rei faciendæ.* Ideo vocat S. Dionys. ideas λογους ἑστιουλους, *rationes effectrices essentiarum.* August. *principales formas, quæ cùm ipsa formata non sint, neque oriantur, neque intereant; secundùm has tamen formari dicatur omne quod oritur, vel interit.* Et *lib. 7. ciuitatis*, refert Varronem interpretari ideas Mineruam, ex mente Platonis, qui dixit *in Timæo*, adfuisse Deo condenti mundum exemplar quod inspiceret, idest rationem, ideam, mentem. Neque sanè aliud significat mundus ille intelligibilis, ex quo aiunt Plato, Clemens Alex. Philo, & alij, natum esse mundum visibilem, quàm diuinas ideas, siue, vt ait Philo, *rationem Creatoris creare cogitantis:* & aliàs, *primitiua sigilla mundi visibilis*, iuxta illud Apostoli Hebr. 11. *Fide intelligimus aptata esse sæcula verbo Dei, vt ex inuisibilibus visibilia fierent.* Sic enim explicat Anselmus, & notum est illud Boët. *Tu cuncta superno ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipse, mundum mente gerens.* Potest autem pulcher hic mundus intelligi esse diuinum Verbum, primitiua idea idearum omnium, quia ex propria notione sua est ratio, & sapientia per quam omnia fiunt, & sine qua factum est nihil. Sed de diuinis ideis plura tradunt Theologi 1. *parte.*

§. II.

Quænam sit causæ idealis propria quidditas: siue, vtrùm illa sit conceptus formalis, an obiectiuus.

Conceptus formalis & obiectiuus.

TRia hæc, quæ dixi hactenus de idea, difficultatem non habent, & comperta sunt apud omnes: nunc difficiliùs controuertitur, vtrum imago illa, quæ operationem dirigit agentis per intellectum, sit conceptus ipse formalis, seu cognitio artificis; an verò conceptus obiectiuus. Appellatur videlicet conceptus formalis cognitio ipsa rei, quæ imago est & forma rei cognitæ in mente concepta; conceptus autem obiectiuus est ipsamet res, provt obiicitur cognitioni, seu ipsa res in esse cognito: nam quoties res aliqua cognoscitur, seu obiicitur intellectui, dicitur mente concipi, & accipere quoddam esse, quod appellant obiectiuum. Difficultas igitur est, vtrùm idea sit cognitio ipsa rei faciendæ, an verò res ipsa facienda provt cognita.

Conclusio.

Dico primò, ideam primariam, & internam esse conceptum formalem; conceptum autem obiectiuum esse ideam solùm secundariam. Ita docent Suarez *disp. 24 sect. 5.* Valques 1. *parte, disp. 72. cap. 1. & 2.* Valent. 1 *parte, quæst. 15. puncto* 1. & alij, quos citant. Contrarium verò censent Molina, Granadus, Albertinus, Scotus; & videtur tenere S. Thomas 1. *p. quæst. 15. art. 2. & quæst. 3. de veritate.*

Ratio est primò, quia ideæ diuinæ sunt conceptus ipse formalis diuinus, seu cognitio Dei de creaturis faciendis; non autem creaturæ ipsæ, provt cognitæ; nam ideæ illæ, vt ex Patribus nuper dixi, sunt imagines & exemplaria rerum, quæ à Deo faciendæ sunt; res autem ipsæ non sunt imagines rerum. Deinde ideæ formæ sunt in Deo ipso præexistentes, vt dixi ex S. Dionysio, internæ, immutabiles, substantificæ, ad quarum similitudinem omnia facta, & formata sint. Imò ideæ sunt mundus intelligibilis, rationes rerum creandarum, & causæ primordiales illarum: quæ omnia soli conuenire possunt diuinæ cognitioni, non autem creaturis ipsis. Sola ergo cognitio est idea, non autem res ipsa in esse cognito.

Secunda probatio.

Secundò. Illud solùm idea est proxima & primaria, quod solùm proximè dirigit & determinat agens intellectuale ad operandum: sed illud est conceptus formalis, non obiectiuus: ergo conceptus formalis est idea primaria, non conceptus obiectiuus. Probatur minor: nam illud non immediatè dirigit operantem, quod dirigit mediante alio: sed conceptus obiectiuus dirigit operantem mediante conceptu formali: ergo conceptus obiectiuus non immediatè dirigit. Et confirmatur, quia idea in artifice est ipsamet ars; artem autem certum est esse conceptum formalem intra ipsum artificem, non autem conceptum obiectiuum: ergo idea est conceptus formalis, non obiectiuus.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Illud est propriè idea, quod artifex operando imitatur: sed artifex in operando imitatur conceptum obiectiuum potiùs quàm conceptum suum formalem; artifex enim non imitatur nisi quod cognoscit; non cognoscit autem, neque considerat conceptum suum formalem, sed conceptum obiectiuum, quem. propterea solum imitatur: ergo conceptus obiectiuus idea est, non conceptus formalis. Confirmatur, quia sicut exemplar externum, est illud externum simulacrum, quod artifex imitatur; ita etiam exemplum internum, illud est, quod imitatur artifex operando.

Respondeo ideam remotam, & secundariam esse id, quod agens intellectuale propriè imitatur; ideam autem proximam & primariam non esse id, quod propriè imitatur artifex, sed quod dirigit agens proximè & primariò. Dupliciter enim potest agens aliquid imitari: Primò formaliter, secundò repræsentatiuè. Formaliter imitatur id, ad cuius similitudinem facit aliud, vt cùm domum vnam facit alteri similem; cùm pingit imaginem Cæsaris, & Cæsarem ipsum exprimit. Repræsentatiuè imitatur, quando facit opus, quo modo faciendum esse repræsentatur conceptui; & hoc modo agens imitatur suum conceptum formalem, format enim opus eo modo, quo dictat conceptus formalis; conceptum autem obiectiuum non imitatur vllo modo, quia non facit opus simile ipsi operi, sed solam ideam externam propriè imitatur.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Idea est id, quo artifex intuens

tuens aliquid, aliud ad eius similitudinem facit: sed artifex non intuetur conceptum suum formalem; architectus v.g. intuetur domum faciendam, non conceptum domus.

Resp. illam esse solùm definitionem ideæ remotæ ac externæ, quia illam formaliter intuetur, & imitatur artifex; ideam verò internam & proximam non intuetur artifex formaliter & in actu signato, sed virtualiter tantùm, & in actu exercitò, quatenus scilicet per illam dirigitur operando, atque adeò intuetur illam saltem æquivalenter.

Tertia obiectio. Obiicitur tertiò, dici communiter à Patribus, quod plures in Deo sunt ideæ: v. g. dicit Augustinus *lib. 83. qq. quæst. 46.* quod *alia ratione conditus est homo, alia equus.* Sed conceptus non sunt in Deo plures: ergo conceptus formalis non est idea.

Resp. non esse in Deo plures ideas primarias, dici posse esse plures ideas secundarias. Idea diuina primaria est ipsa cognitio diuina rerum omnium faciendarum, in qua proximè fundatur scientia Dei practica; estque, vt sæpè dicit Augustinus, *ars omnia scientis, & omnia potentis Dei.* Creaturæ verò faciendæ, provt cognitæ, sunt idea secundaria, quæ dirigit mediante cognitione. Idea ista est in Deo multiplex, ars verò & idea primaria non est nisi vna. Essentia verò diuina non est idea proxima, sed est idea remota, & prototypon æquivalens ideis externis, quibus vtuntur artifices creati.

§. III.

Ad quod genus causæ pertineat causa idealis.

Conclusio. Dico secundò, causam idealem pertinere ad causam efficientem, non autem ad causam formalem. Ita communiter censent omnes, contra Fonsecam, & Conimbricenses, qui reuocant ideam ad causam formalem.

Probatio. Ratio est, quia illud quod causam efficientem in actu primo complet ad producendum effectum, pertinet ad causam efficientem: causa idealis complet eo modo causam efficientem in actu primo; sicut enim agens naturale completur ad agendum per formam naturalem, & constituitur per eam in actu primo, sic agens artificiale completur ad agendum per formam artificialem, seu per ideam; & sicut agens naturale determinatur per suam formam ad producendum effectum sibi similem, ita determinatur agens artificiale per suam ideam ad producendum opus simile formæ præconceptæ.

Prima obiectio. Obiicitur primò. Causalitas ideæ consistit in quadam passiua imitatione alicuius formæ obiectæ intellectui: ergo idea est causa formalis; vnde à Philosopho etiam sæpè vocatur forma.

Resp. negando antecedens; causalitas enim ideæ non est passiua illa imitatio, sed actio ipsa efficientis; non enim alio modo idea concurrit, quàm vt causa efficiens, quatenus pertinet ad constitutionem eius in actu primo: imitatio ergo illa passiua, seu repræsentatio, est potiùs principium causandi causæ idealis, quàm eius causalitas; & propterea vocat eam Aristoteles *formam.* Vel etiam quia idea duplicem dicit respectum, primò ad artificem, cuius intellectui inhæret more aliorum accidentium, & sic est causa formalis: secundò, ad effectum, seu exemplatum; & sic forma non est, sed causa efficiens.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò. Finis non minùs determinat causam efficientem quàm idea: ergo si propter hanc causam idea pertinet ad causam efficientem, pertinebit etiam ad eam causa finalis, sine qua incompletum etiam in actu primo est agens.

Resp. disparem esse rationem ideæ, & finis, quia finis supponit agens completum in actu primo, & illud non determinat nisi metaphoricè, alliciendo per sui desiderium: idea verò complet agens intellectuale in actu primo, & illud perficit in ratione causæ efficientis, ad quam etiam propterea pertinet.

SECTIO III.

De causa instrumentali.

ALterum causæ efficientis complementum est causa instrumentalis, cuius quidditas vt intelligatur, dicendum est primò, quid, & quotuplex sit causa instrumentalis; secundò, quænam requirantur ad rationem instrumenti; quomodo scilicet illud sit ignobilius effectu; quomodo illum contineat, & quomodo debeat pendere à causa principali.

Definitio instrumenti. Certum est primò, causam instrumentalem in genere, *illam esse quæ agit tanquam virtus alterius*; tunc verò causam agere vt virtutem alterius, quando producit effectum sibi non proportionatum, & alteri debitum. Primò enim ita videtur sonare nomen ipsum instrumenti, quo nihil significatur, nisi quod producit operationes, non sibi, sed alteri debitas; seu esse principium quo aliud operatur: hoc autem est esse virtutem alterius. Deinde non aliter explicari commodè potest ratio instrumenti; non enim rectè instrumentum illi definiunt, cui effectus non tribuitur nisi cum additamento; multa enim sine dubio instrumenta sunt, quibus tribuitur effectus; nam Sacramenta v.g. producunt sanctitatem. Cur autem cum additamento tribuatur, id ipsum est quod quæritur. Secundò etiam non rectè definiunt instrumentum, qui dicunt illud non monere nisi ab alio motum; instrumenta enim separata, vt semen, non mouentur à causa principali; & calor cùm producit ignem, nullum accipit motum ab igne, cuius instrumentum est. Tertiò malè alij negant, effectum ipsum produci ab instrumento, sed præuias duntaxat dispositiones, quia in artefactis hoc manifestè falsum est: serra v. g. lignum scindit, & in naturalibus statim probabitur, quod accidens producit substantiam. Denique non est satis dicere cum aliis, quod instrumentum non agit nisi eleuatum à causa principali; non enim explicari potest, quid sit illa eleuatio, cùm causa principalis sæpè sit distans quando instrumentum agit. Sola igitur valet allata definitio instrumenti; quod nimirum agat tanquam virtus alterius, producendo effectus non sibi debitos, sed alteri.

Diuisio instrumenti. Certum est secundò, instrumentum multipliciter solere diuidi: primò enim aliud est instrumentum coniunctum, aliud separatum. Coniunctum est, quod non agit nisi coniungatur agenti principali; huiusmodi sunt omnia instrumenta artis. Instrumentum separatum illud est, quod agit sine causa principali, vt semen producens arborem. Secundò diuiditur in instrumentum naturale, artificiale, & obedientiale. Naturale illud est, quod à natura ipsa institutum est pro effectu aliquo naturali producendo, vt calor instrumentum est naturale animæ ad opera vitæ. Artificiale, quod assumitur ab artifice ad opus aliquod perficiendum, vt penicillus ad pingendum, calamus ad scribendum. Obedientiale, quod à Deo assumitur ad effectus supernaturales, vt

aqua

aqua in Sacramento ad gratiam producendam. His positis tota difficultas est,vt exponatur,quid exigatur vt aliquid agere dicatur tanquam virtus alterius, & effectus producere non sibi, sed alteri debitos. A

Dependentia non requiritur.

Dico primò. Vt aliquod instrumentum agat tanquam virtus alterius, non requiritur vt dependeat ab agente principali quoad suum esse, neque vt ab eo accipiat actualem aliquem influxum, per quem eleuetur, vt possit operari.

Ratio est,quia instrumentum naturale separatum non actu pendet ab agente principali, neque vllum ab eo accipit influxum; v. g. semen, dum producit viuens, non pendet ab agente principali, quod sæpè mortuum est.Solùm ergo est ferè instrumentum artis, quod pendet ab artifice, recipitque actualem influxum ab eo, alioqui esset omnino iners & inefficax. In naturalibus instrumentis nulla reperitur ferè dependentia huiusmodi, sed ipsa entitas est per se virtus agentis principalis, & illa sola satis est ad totam rationem instrumenti. B

Nobilitas.

Dico secundò. Ad rationem instrumenti, quod agit vt virtus alterius,non etiam requiri vt illud sit ignobilius suo effectu.

Ratio est,quia licèt omnis causa imperfectior effectu,quem producit,sit instrumentalis,non omnis tamen causa instrumentalis est ignobilior suo effectu. Dixi, omnem causam imperfectiorem effectu producto, esse instrumentalem, quia omnis causa principalis continet effectum formaliter, vel eminenter: si autem sit imperfectior, neutro modo continet effectum.Sed neque potest effectus esse debitus causæ quam perfectione superat, cùm non sit illi proportionatus.Quoties igitur causa erit imperfectior effectu, erit sine dubio instrumentalis; sed non quoties est instrumentalis,est tamen propterea imperfectior: nam v. g. si eleuetur Angelus ad creandam formicam,producet illam instrumentaliter, & tamen superat formicam nobilitate. Artis instrumenta nobiliora plerumque sunt quàm effectus, vt si aureâ lamina vtaris, vt formetur lamina ferrea. Cùm igitur fieri possit, vt aliquid producat effectum ignobiliorem in virtute alterius agentis, cui soli debitus est, propterea potest causa nobilior effectu agere tanquam instrumentum. C

Continentia effectus.

Dico tertiò, ad rationem instrumenti, quod agit vt virtus alterius, non requiri vt illud contineat effectum *vt quod*, formaliter,aut eminenter; sed satis omninò esse, vt contineat illud *vt quo*, tametsi ab eo verè, ac directè actio egreditur. Quod vt declarem, D

Obserua, commune hoc apud omnes esse axioma,quod *omnis causa,quacunque illa sit,debet continere suum effectum*; quia cùm effectus egrediatur quodammodo ab ipsa, certè necesse est illum contineri ab ea, ex qua quodammodo extrahitur.Duobus autem modis contineri potest effectus in causa: primò vt quod, secundò vt quo. Continere ipsum effectum vt quod,est continere illum per se formaliter, aut sine ordine ad aliud, tanquam primarium illius principium. Continere vt quo, est continere per ordinem ad aliud, tanquam via,& secundarium principium tenens locum alterius. Quidquid continet aliud vt quod, debet habere totam eius nobilitatem; quod autem continet vt quo, non debet habere totam eius nobilitatem, sed tantùm posse producere loco alterius. Instrumentum, cùm non sit nisi virtus alterius, non potest continere ipsum effectum tanquam id quod, sed duntaxat tanquam id quo, quia non continet illum per se, sed tantùm per ordinem ad causam principalem, & tanquam principium secundarium; nam hoc est esse virtutem alterius. E

Ratio itaque conclusionis est, quia instrumentum debet effectum aliquo modo continere, alioqui non illum produceret: non continet vt quod, quia loco alterius agit, & tanquam principium secundarium, cùm producat aliquid improportionatum, & alteri debitum: ergo instrumentum continet effectum vt quo. Neque necesse est vt contineat totam eius nobilitatem, sed tantùm vt producat id quod non ipsi tribui debet, sed alteri.

Agere in virtute alterius.

Dico quartò, instrumentum coniunctum agere semper in virtute illius causæ, per quam actu mouetur ad agendum; instrumentum verò naturale separatum agere in virtute illius causæ, à qua productum est,quando illa causa est saltem æquè nobilis ac effectus productus: semen v. g. productiuum viuentis,est instrumentum illius à quo est decisum: quoties autem causa, per quam instrumentum est productum, ignobilior est effectu producto per ipsum instrumentum,tunc illud instrumentum agit in virtute causæ,cui assimilat effectum. Quod constabit ex dicendis de causa eorum animalium, quæ generantur ex materia putri; proxima enim eorum causa, & instrumentalis, sunt accidentia producta per solem v. g. vel aliud agens inanimatum; causa verò principalis est sine dubio aliquod viuens, in cuius similitudinem gignitur animal, vt constabit statim.

SECTIO IV.

Principium proximum causandi efficienter.

SVppositâ existentiâ,quidditate,ac complementis causæ efficientis, sequitur id per quod illa constituitur causans in actu primo, soletque vocari principium proximum causandi effectiuè. Quæritur ergo primò, quodnam sit principium immediatè causatiuum accidentium: secundò, quodnam sit principium causatiuum substantiæ: denique,quodnam sit principium remotè ac principaliter causatiuum eorum quæ sunt genita ex putri materia.

§. I.

Principium à quo immediatè fiunt accidentia.

Conclusio.

DIco primò. Accidentia, quæ nec vitaliter producuntur, nec per emanationem producuntur ab aliis accidentibus; ea verò quæ producuntur per emanationem, saltem aliqua, producuntur immediatè à substantia. Ita docent cum S.Thoma Thomistæ omnes contra Scotum & Scotistas.

Notatio.

Obserua, duobus modis posse aliquid produci: primò per emanationem, secundò per propriam actionem. Per emanationem produci dicuntur ea, quæ sunt proprietates complentes essentiam rei in qua producuntur, vt productio frigoris in aqua est emanatio. Per actionem producuntur ea, quæ supponunt subiectum suum iam completum in suo esse.

Ratio.

Ratio ergo cur solum accidens producat aliud accidens, est quia primò calor v. g. positus extra subiectum,v.g. in speciebus venerabilis Sacramenti, vel etiam positus in subiecto extraneo,v.g. in aqua, producit calorem: sed tunc substantia nihil agit,vt patet: ergo solum accidens agit. Deinde accidens producitur aliquando intensius, aliquando remissius ab eodem corpore; nam aqua v. g. magis aliquando calefacit,aliquando minùs. Imò cum tempore marcescit aliquando vis actiua illorum corpo-

rum,remanente substantia eadem : ergo id, quod immediatè agit, non est substantia, sed accidens.

Ratio,cur accidens producat aliud vt causa principalis,patet,quia est æquè nobile, neque agit vt virtus substantiæ, nisi quando producit effectum improportionatum.

Ratio denique, cur substantia per emanationem producat suas proprietates, est quia dum aqua calefacta redit ad pristinum frigus,nulla potest esse causa illius frigoris præter formam substantialem aquæ, alioqui daretur processus in infinitum : ergo certum est,quod aliquod accidens necessariò debet produci à forma.

Prima obiectio. Obiicitur primò, accidentia sæpè non distingui ab essentia rei : ergo ab illa non possunt emanare.

Respondeo accidentia quæ ab essentia rei solo conceptu differunt, non emanare realiter ab essentia, sed per conceptum duntaxat cum fundamento in re, quia illa non sunt primus conceptus rei, sed eo conceptu posito, debent poni tanquam conceptus secundarius; ideò dicuntur emanare ab essentia, quæ primus est rei conceptus; non quòd emanatio illa huiusmodi accidentium sit actio aliqua, sed tantùm consequutio aliqua necessaria conceptuum; emanatio verò accidentium distinctorum vera est actio.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò. Substantia non est actiua per veram,& propriam actionem immediatè : sed emanatio est actio vera : ergo substantia non est actiua per emanationem immediatè.

Resp. emanationem esse quidem actionem, qua completur esse agentis; sed eam tamen minùs propriè actionem appellari,quia propriè dicta actio vocatur ea,quæ procedit ab agente penitus completo. Accidentia non sunt instrumenta substantiæ in ordine ad actiones emanatiuas,alioqui daretur processus in infinitum,vt dixi.

Tertia obiectio. Obiicitur tertiò. Si accidentia emanant à substantiis,sequitur quod homo nunquam debet mori, quia quantùm detrimenti affert corpori calor, & agentia extrinseca, tantùm reparare anima poterit per emanationem.

Resp. negando, id sequi; nam ideò necesse omninò est emori hominem, quia per alimentum, & agentia extrinseca impeditur anima reparare in integrum damna, quæ calor naturalis, & agentia extrinseca intulerunt, vt dicetur alibi.

§. II.

Principium à quo immediatè producitur substantia.

Conclusio. DIco secundò, solum accidens immediatè producere substantiam tanquam instrumentum, & virtutem substantiæ, à qua productio illa principaliter, & remotè tantùm attingitur. Ita docent S.Thomas *1.parte,q.46.art.5.& 8.* & cum eo Thomistæ omnes,Vasques *1.parte,disp.189.c.3.*Valentia, Bubalus *q.5. art.1. quæsito 1.*Alexander de Angelis *lib.1.contra Astrologos,c.151.*Gillius *lib.2.tract.9. c.5.n.4.& c.7.n.2.*Albertinus *tom.1.q.2. Philosophica,dubit.1.*Auersa,Conimbricenses. Repugnant autem Scotus *in primum dist.37.* & *in secundum distinct.17.*Ochamus *in secundum dist.23.* Durandus *in primum dist.12.q.2* Hurtadus *disp.9.physica.sect.3.* & *5.* qui omnes asserunt, solam esse substantiam, quæ immediatè productiua est alterius substantiæ. Suarez autem *disp.18.*&Recentiores nunc communiùs volunt,substantiam simul cum accidente concurere immediatè ad productionem substantiæ. Contra quas omnes sententias,

A Ratio primò sit,quia certum est, animalia perfecta, quæ generantur intra ouа, & ex semine deciso, non posse produci à substantia immediatè,sed à solis accidentibus : ergo substantia neque sola,neque cum accidentibus producit immediatè substantiam, sed accidentia sola illam producunt. Probatur antecedens; nam quoties ex ouo pullus generatur, non necessariò adest mas,neque fœmina,quæ ouum hoc produxerunt; imò sæpe contingit vt obierit vterque: tunc solum accidens ab illis ortum producere potest substantiam, virtus nimirum seminalis : ergo accidens solum immediatè producit substantiam. Maior probatur,quia mas & fœmina supponuntur interiisse : ergo agere non possunt immediatè.Idem probatur de reliquis animalibus, quæ B generantur ex semine deciso; nam quoties leo generatur ex semine alterius leonis,procul sæpè abest, aut etiam mortuus est leo generans : ergo solius accidentis est proprium producere tunc immediatè leonem, qui generatur. Prima probatio.

Ad hoc argumentum respondent primò aduersarij cum Suare, in iis casibus, in quibus substantia creata non potest immediatè agere,recurrendum esse ad primam causam, quæ in generatione viuentium causa sit tum vniuersalis,tum particularis,supplendo defectum causæ secundæ. Prima euasio.

Sed contra, quia hinc sequitur, nullum animal generari ab altero animali; & falsò vnum hominem dici patrem alterius hominis,quia esse patrem, C est esse causam generantem; solus autem Deus causa erit generans omnium viuentium : vnde falsò etiam diceretur,quod inest viuentibus potentia generatiua; illam enim haud dubiè non haberent viuentia, quæ nihil omninò possent generare. Sed neque videtur probabile, quod omnium ferè naturalium effectuum causa soli Deo tribui debeat, cùm enim res non viuentes vim actiuam habeant, certè nulla est ratio probabilis, quæ negare illam possit rebus viuentibus.

Respondent secundò alij cum Hurtado animæ matris facilè posse tribui generationem hanc viuentiũ. Secunda euasio.

Verùm illud primò valere non potest in ouiparis,quæ gignuntur extra matris vterum : nam testudo,& struthiocamelus deserunt ouа in arenis, quæ D postea benigno terræ calore maturantur; sicut etiam accidit lacertis : & notum est quod alicubi excluduntur ouа clibani calore, sine matris interuentu. Adde quod hinc sequitur, quod sola ergo mater est causa generationis fœtuum, quia illa sola concurreret; & sic rectè notat Albertus, quod quando ex equa & asino gignitur mulus, deberet fœtus esse equus soli matri similis.

Addunt tertiò alij cum Fernelio *lib.7.c.6.*causam immediatè productiuam illorum effectuum esse cœlum,quia (inquiunt)in semine quolibet cœlestis quidam residet spiritus,quo semen penetratum, genito formam tribuit.Imò spiritum illum à solaribus radiis productum,per omnia mundi corpora diffundi, eoque Chymicos asserere, quod animantur vegetabilia omnia,& sensitiua, & per eum cognationem habent cum cœlo. Tertia euasio.

E Sed hoc ludicrum figmentum est, vt latè ostendit Alexander de Angelis *loco citato*; spiritus enim ille,si est animatus, oriri à cœlo non potest, quod vita caret; si est inanimatus, vim non habet gignendi animam.Deinde,nullum ergo viuens productiuum esset viuentis, sed soli cœlo tribui deberent effectus omnes habentes vitam. Argumentum igitur allatum efficaciter probat, quod accidens haud dubiè vim habet immediatè producendi substantiam, cùm sæpius accidat, vt nulla sit præsens substantia,cui tribuatur productio substantiæ.

Altera

Secunda probatio.

Altera etiam probatio esse potest, quia si substantia etiam partialiter concurrit ad productionem alterius substantiæ, sequitur omninò actio in distans; nam cùm ignis ex loco distanti accendit stuppam, solus calor immediatè producit in medio stuppam, ignis autem in medio nihil producit, & tamen ignem producit in stuppa: ergo agit in distans. Denique si accidens quando solum est, non potest producere substantiam, non potest illam etiam producere quando est iunctum substantiæ, quia ideò solum non potest producere, quia non continet substantiam, sed quando iunctum est substantiæ operanti, non continet substantiam, nec augetur eius actiuitas; nihil enim de nouo accipit: ergo non magis producit substantiam, quàm si sit solum.

Prima obiectio.

Obiicitur primò vulgare argumentum, & in hac materia ferè vnicum. Omnis effectus contineri necessariò debet in sua causa, vel formaliter, vel eminenter; cùm enim extrahatur à causa, debet in ea priùs esse, quàm extrahatur: sed accidens neque formaliter, neque eminenter continet substantiam, quia quod est alio ignobilius, continere illud nullo modo potest formaliter, quod est esse æquale; nec eminenter, quia hoc est esse nobilius: ergo accidens non potest esse causa immediatè productiua substantiæ.

Neque dici potest, quod accidens, provt est virtus substantiæ, contineat substantiam; sic enim arguo. Esse virtutem substantiæ, nihil est præter entitatem accidentis: sed entitas accidentis nullo modo continet substantiam: ergo accidens etiam vt est virtus substantiæ non continet substantiam. Deinde idem valet argumentum si dixeris, quod accidens continet substantiam *vt quo*, non *vt quod*; quia continere vt quo, est continere vt virtus alterius: sed accidens vt est virtus substantiæ, non continet substantiam, cùm illa virtus, vt dixi, non sit nisi entitas ipsius accidentis, quæ non continet substantiam: ergo accidens non continet substantiam vt quo. Deinde nemo dat quod non habet: sed accidens non habet in se substantiam, quocunque modo illud consideretur: ergo accidens quocunque modo consideretur, non producit substantiam. Denique implicat vt aliquid sit in actu secundo, nisi fuerit priùs in actu primo: sed quod non continet effectum, non est in actu primo ad illum producendum: ergo quod non continet effectum, non potest illum producere.

Respondeo, effectum non debere necessariò contineri formaliter, aut eminenter in causa instrumentali, etiamsi ab ea sola immediatè prodeat; sed satis esse, quod contineatur in causa principali, cuius loco agit instrumentum deputatum à natura vt producat effectus, non sibi, sed alteri debitos & proportionatos. Similis responsio est ad id quod additur, effectum contineri necessariò debere in eo à quo extrahitur; verum enim est, si extrahatur principaliter; falsum, si extrahatur instrumentaliter: quod enim agit tantùm vt virtus alterius, non debet continere in se id quod producitur, sed debet tantùm posse illud producere tanquam alteri debitum. Illud autem extrahi valde metaphoricum est; vinum enim è dolio reuerà extrahitur, in quo continebatur; effectus autem non eo modo extrahitur è causa, in qua priùs non existebat; sed tantùm extrahitur è causa, quia virtus causæ illum extrahit à non esse ad esse.

Ex quibus solui debent ea quæ addebat argumentum. Virtus enim substantiæ nihil superadit entitati accidentis, nisi quod deputatum illud sit à natura, vt producat effectus debitos substantiæ: accidens autem eo modo non continet substantiam formaliter aut eminenter, siue (vt alij appellant) vt quod; sed continet instrumentaliter, siue vt quo, nec est necesse vt instrumentum aliter contineat effectum. Verum est, quod nemo dat principaliter id quod non habet; sed potest aliquid dare instrumentaliter id quod non habet. Et demùm potest aliquod agens esse constitutum in actu primo instrumentaliter, etiamsi non contineat effectum formaliter aut eminenter, quod est habere in se totam nobilitatem effectus; quod nego esse necessarium ad causam instrumentalem, quæ non necessariò est æquè nobilis ac effectus, imò tota eius ratio consistit in eo quod producat effectum improportionatum sibi.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Vel immediatè operari est perfectio, & sic multò magis conuenit substantiæ quàm accidenti; vel est imperfectio, & sic Deo non conuenit.

Respondeo quod immediatè operari, ortum ex immensitate, per quam efficitur vt Deus sit intimè præsens omnibus, maxima est perfectio, quæ solius Dei propria est. Operari autem immediatè in natura finita, est imperfectio, quia quod immediatè agit, debet esse indistans ab effectibus productis, ac propterea paucos necessariò effectus producit, cùm non possit esse præsens nisi paucis.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò, animam necessariò concurrere cum potentiis, alioqui non experiremur eum qui contemplationi attentus est, non videre obiecta præsentia; & similiter cùm contemplamur, certum est potentiam nutritiuam tabescere. Deinde intellectu cogitante aliquid delectabile, statim voluntas afficitur: ergo ex his constat, quod substantia simul agit cum accidentibus.

Respondeo, animam, vt dicetur *tractatu 5.* non distingui à suis potentiis; & si distingueretur, certè non ageret cum potentiis, vt probabitur eo loco; neque contrarium concluditur ex eo, quod intellectu v. g. circa contemplationem occupato, non videat oculus; hoc enim accidere potest ob defectum spirituum, quos contemplatio consumit; vel etiam quia etiamsi oculus tunc videat, imaginatio tamen non aduertit ad visionem. Sympathia verò inter potentias radicatas in eadem anima sola facit vt intellectu cogitante aliquid iucundum, voluntas amore accendatur. Sed hæc postea.

§. II.

Quænam sit causa principalis genitorum ex putri.

Animalia perfecta.

CErtum est primò, animalia perfecta, qualia sunt homo, equus, leo, non posse nasci nisi ex semine, contraquàm sensere multi Philosophi ante Platonem, vt refert Marsilius *in Prologo Menexemi*. Empedocles & Parmenides, vt Pluthachus narrat *lib. 5. de placitis, cap. 7.* asserebant primos homines è terra natos esse in orientali regione, ita vt versùs Meridiem fœminæ, versùs Septentrionem verò essent nati mares. Affirmat Diodorus Siculus *lib. 1. cap. 2.* primos homines non aliter extitisse in Ægypto, & eandem hominum è terra natiuitatem describunt Zethzes in Hesiodum, Nonnus *lib. 41.* Dionys. & Plato *in Protagora*, & alij, de quibus videri potest Cerda in illud Latini Poëtæ, *Terrea progenies duris caput extulit herbis*. Idem sentiunt Auicenna, Porphyrius, Anaxagoras, & ex recentio

recentioribus Pomponacius, Aporta, Cardanus; lutei planè homines, qui ex cœno putent posse nasci animalia perfecta, & ipsum etiam hominem; quod tamen experientia, ratio, fides stultitiæ damnant, vt rectè aduersùs hos terræ filios, & verè Cadmeam progeniem probat Mirandulanus *lib. 29. euersionis singularis certaminis*, Biscíola *tom. 1 lib. 17. horarum, c. 17.* Scaliger *exercit. 6. c. 6.* Et sanè si poterant ex luto prodire animalia perfecta, vt crabriones & ranæ, cur opus erat vt ea congregarentur in Noë arcam, ne tota species interiret.

Prima obiectio.

Obiicitur primò, animalia plurima perfecta reperiri apud insulas à continenti longissimè dissitas, & in orbe nouo; quæ tamen eò transfretare post diluuium, aut etiam ante illud non potuerunt: ergo illic nata non sunt ex semine, sed ex terra. Multus in hac difficultate soluenda est Iosephus à Costa *lib. 1. de natura noui orbis, cap. 20. & 22.*

Respondeo autem, compertum haberi ex nouis nauigationibus, nouum illum orbem non ita esse à nostro dissitum interiacente mari, vt non ei aliqua ex parte continenter hæreat; quod non ita pridem esseruere Lusitani per Indicum tractum discurrentes: quippe Sinarum regio superior non alluitur, sed perpetuis terrarum spatiis protenditur in Americam. Ad id quod obiiciebatur de insulis, respondet à Costa *cap. 21.* non haberi huiusmodi belluas in iis insulis quæ à terra longiùs quàm quatridui distant interuallo; si autem à continenti minùs quam eo spatio distent insulæ, potuisse facilè belluas natatu traiicere, cùm videamus ceruos tota interdum die natare. De hominibus minor videtur esse difficultas, quia facilè fuit illis eò penetrare nauigando, vel certè quia nauticæ acus peritiâ carebant, eò tempestate aliqua deferri, sicut narrat donatos Metello esse à Rege Sueuorum Indos aliquot, quos tempestas vexerat in Germaniam.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò, narrari in historia Anglicana Guillelmi Mobrigensis *lib. 1. cap. 28.* quod in quibusdam latomiis à petra quæ findebatur duo ingentes prosiliere leporarij, vultu truces, glabra cute, odore satis graui; quorum vnus statim sit extinctus, alter ab Henrico Vintonienſi Episcopi diu habitus sit in deliciis, & miræ fuerit edacitatis. Verùm hoc Delrio rectè probat fieri non potuisse nisi à dæmone, qui canes illos petris inclusisset. Addi etiam solet, nasci anseres & anates in Scotia & Hebridibus, ex lignis putridis nauigiorum; sic enim narrant Gesnerus *in Bibliotheca*, Bodinus *lib. 3. theatri naturæ*, Scaliger *exercit. 59.* Cardanus *lib. 7. de varietate, cap. 36.* Delrio *lib. 2. quæst. 14.* Lobelius *in fine hist.* plantarum, Olaus Magnus *lib. 19. historiæ rerum Septentrionalium*, Hector Boëthius *in historia Scotica*, qui narrat anno 1490. delatam esse in Buthquaniam trabem ingentem fluctibus maris, qua per serram diuisa, ingens statim erupit multitudo vermium, quorum alij erant rudes, aliis membra quædam erant efformata, alij planè in aues euaserant, ex quibus aliæ implumes erant, aliæ habebant plumas. Narrat idem, visas esse à se in alga marina plures conchas, in quibus inclusæ aues essent, etiam maiores, cuiusmodi plures sibi ostensas esse ab Ortellio scribit Bodinus, & ex illis vnam oblatam esse Francisco I. Regi Christianissimo, testatur Scaliger, cum auicula intus penè perfecta, alarum fastigiis, rostro, & pedibus extremis conchæ inhærentibus; iudicasse autem consultos à Rege viros doctos, ostreum conuersum esse in auiculam. Eódem pertinere puto quæ narrat Aldrouandus in Ornithologia de Scoticis anatibus, quos ait nasci ex arborum foliis in mare deciduis; vnumque asserit se habuisse in musæo suo dimidiâ corporis parte formatum, reliquâ folium esse arboris.

Respondeo animalia illa omnia, si ex putri nascantur, esse imperfecta tantùm, & anates, ac anseres specie tantùm tenus longè cæteris imperfectiores esse. Cardanus sanè asserit, illorum carnes insuaues esse ac similes piscibus. Sæpe tamen certum est, quod aues in lignis putridis nidos suos ponunt.

Animalia imperfecta.

Certum est secundò, animalia multa imperfecta ex putri materia sæpe nasci absque semine, vt testatur Aristoteles *lib. 2. historiæ animal. cap. 1.* *Quippe videre licet* (inquit Lucretius) *vinos existere vermes, stercore de tetro, putorem cum sibi nacta est intempestiuis ex imbribus humida tellus.* Aliqua enim ex terra, vel arboribus putredine confectis progignuntur, vt insecta; alia ex rore, qui noctu colligitur in arborum foliis, vt erucæ; alia ex limo, vt testacea; alia ex animalibus & excrementis partium, vt apes.

Mures.

Primò ergo ex putri gigni certum est mures; refert enim Ælianus in Ægypto ex terra madefacta post inundationes, quamplurimos enasci mures, qui totos populentur agros, & paulò post omnes repentè intereant, vt Plinius refert; neque tamen reperiantur exanimes, neque vllus fuerit vnquam, qui murem effoderit in agro. De ranis nihil attinet dicere, cùm quotidiè in locis puluerulentis æstiuo imbre conspersis incredibilis ranarum appareat copia, imò ranarum pluuias lego. Constat item vespas, & crabrones ex equi cadauere; fucos ex mulis putrefactis; scarabæos ex asinis; apes ex bobus demortuis oriri. Qua de re legi possunt Septalius *in lib. 2. problematum, sect. 10. problemate 15.* Scaliger *exercit. 59.* Cardanus *lib. 7. de varietate.*

Ranæ.

Serpentes.

Secundò gignuntur ex putri serpentes, communiter enim refertur medullam spinæ dorsi hominis mortui putrescentem in serpentem conuerti. Similiter ex capillis mulieris gigni non rarò serpentes, & ex setis iubarum equi fluenti aquæ expositis. Scribunt Apuleius & Plinius, Philœcidem præceptorem Pythagoræ subitò expirasse maxima serpentum copia erumpente ab ipsius cadauere. In Pannonia anno 1540. refert Tardinus *lib. de pilis*, natas in humanis corporibus esse viperas, & lacertas, quæ plures homines post cruciatus acerbissimos occiderunt.

Pisces.

Tertiò gignuntur etiam multi pisces ex putri: anguillæ, apuæ, cyprius, hurticæ, purpuræ, lepades, pectines, holoturia, & omnia, quæ sedibus suis hærent. Refert Plinius in Paphlagonia pisces ex altis scrobibus effodi exquisitissimos, vbi nullæ sunt aquæ: anguillas ex equo demortuo in stagnum iniecto innumerabiles sæpè ortas esse compertum est. Nihil dico de herbis, quas plures ex putri generari certum est. In Creta quocunque loco terram moueris, nisi serantur alia, cupressum aiunt gigni; in Phano insula loton, in Corcyra crocum, in Rhodo aspalathum, in Babylonia palmam, in Libano cedrum, in Ponto absynthium, Athenis oleam, in Macedonia petroselinum, hederam ex cerui cornibus.

Herbæ.

Obiicitur primò. Nulla planta est, aut herba, quæ non fiat per semen excoctum & formatum, aut per spiritum seminalem, in ligni fragminibus, ramis, furculis, radicibus, lacrymis, aut cineribus latentem: ergo potiori iure id est dicendum de animalibus.

Prima obiectio.

malibus. Antecedens probatur ex Theophrasto, qui *lib.2. de plantis, c.1.* docet, omnes plantarum generationes fieri aut ex semine, aut radice, aut ramo, aut surculo, aut ipso trunco, aut etiam ligno minutatim conciso; alia verò sponte nascuntur, quia generantur ex latente semine; aliqua seminalem in lacryma vim habent, vt iris & lilium: *Quædam semel sata, quotannis restibili fertilitate proueniunt* (inquit Plinius *lib.19.c.7.*) *vt apium & porrum; quin etiam aliquoties oliua in totum ambusta reuixit*: & docet experientia mentham, & saluiam in cineres redactas germinare.

Respondeo ex his quidem omnibus rectè sequi, quod nasci huiusmodi plantæ possunt ex semine, quamuis ex putri etiam sæpè oriantur; quod etiam in animalibus ex putri natis vltrò concesserim ex Aristotele, qui duplicem generationis modum tribuit imperfectis hisce animantibus: & obseruat *lib.1. historiæ*, quædam animalia ex putri nata emisisse granula quædam instar putaminum albi ciceris, in quibus vis seminalis lateat ad illorum efformationem.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò, calorem vitalem non posse à sole produci, sed eum oriri necessariò ex aliqua virtute seminali, & spiritibus in ea inclusis: sed animal ex eo solùm calore potest nasci: ergo illud ex putri nasci non potest.

Resp. negando maiorem; calor enim vitalis, & elementaris non differunt specie, vt probabitur suo loco, proindeque gigni à sole potest, modò reliquæ non desint dispositiones; non enim solus calor generat animal ex putri, sed aliqua etiam qualitas à sole producta, & seminali virtuti proportionata.

Causa proxima horum animalium. Certum est tertiò, ex superiori paragrapho, accidentia illa, quæ sunt in materia putri, concurrere vt causas instrumentales ad eorum animalium generationem; & quidem sola, ita vt causa principalis, quæcunque tandem illa sit, nihil immediatè agat, sed tantùm mediis illis accidentibus, quæ ipsius virtutes erunt. Tota ergo difficultas nunc est de illa principali causa, in cuius virtute agent hæc accidentia; non enim potest esse nisi vel Deus, vel cœlum, vel agens vniuocum, saltem vagum, & indeterminatum.

Dico secundò, causam principalem genitorum ex putri, neque posse dici esse cœlum, neque Deum, sed naturam ipsam specificam secundùm indiuiduum aliquod vagum, & indeterminatum.

Prima pars. Prima pars, quæ negat effectionem hanc cœlo, aduersarios plures habet, Molinam *1.parte, quæst.10. art.5.disp.5.conclus.3.* Valentiam *1.p.disp.1.q.5 p.6.* & sæpè alibi, Hurtadum *disp.9.physica, sect.4.* Lorcam *secunda secundæ, sect.3. disp.9. n.17.* Salam *tract.2. disp.2.n.63.* Canum, Dandinum, & plures alios, qui docent, posse genus aliquod ignobilius contrahi per nobiliorem differentiam: v. g. cùm actus charitatis pertineat ad voluntatem, non est dubium, quin secundùm rationem genericam sit imperfectior actu fidei; sed eo tamen est nobilior secundùm rationem specificam. Similiter actus amoris est sub genere minùs nobili quàm visio externa, quæ cognitio est, sed specificè tamen est nobilior, cùm sit spiritualis. Similiter accidens spirituale supernaturale, vt gratia, est genericè imperfectius, quàm substantia materialis; sed est tamen specificè nobilius. Vnde concluditur, posse aliquid inanimatum esse nobilius re animata, quia licèt habeat genus ignobilius, nobiliorem tamen habere potest differentiam. Cœlum igitur, inquiunt, licèt genericè ignobilius sit quàm ex putri genitum animal, specificè tamen nobilius esse potest, & nobiliorem habere differentiam. Contra quos tamen,

Ratio est, quia causa principalis debet continere totum effectum secundùm gradus omnes in eo producendos; sed cœlum, quamuis esset perfectius secundùm rationem specificam, quàm animal, non continet tamen gradum vitæ quem habet animal genitum ex putri: ergo non potest illud producere. Quæro enim à qua causa principali sit gradus hic vitæ, quem habet animal; certè ille non est à cœlo: ergo cœlo non potest tribui tale animal.

Secunda pars. Secunda pars, Deum horret dicere causam esse particularem omnium pulicum, & cymicum, quos è putri cernimus erumpere. Ratio est, quia in naturalibus, & ordinariis effectibus, quorum causa obscura est, recurrere non debemus ad Deum; si enim Deus causa esset imperfectorum huiusmodi animalculorum, certè mirum est, quod non multò magis causa sit animalium perfectorum, aut cur nullam in natura causam prouiderit imperfectorum animalium, sed eam curam sibi soli reseruauerit.

Tertia pars. Tertiâ pars veram assignat causam huiusmodi effectuum, quam tamen determinatè assignari posse negat, & est Albertini *tom.1. secundo principio philosophico, q.1. essertione 3. num.13.* quam plures sequuntur Recentiores; sic autem explicari breuiter, & probari potest. Accidentia, quæ sunt in putri materia, & producunt ranam v.g. non possunt agere in virtute Dei, aut cœli, aut vllius animalis determinati; generatur enim etiamsi nullum sit in mundo tale animal: ergo agunt in virtute naturæ specificæ, cui assimilant effectum; & illa sola dicetur causa, non quatenus abstracta est ab indiuiduis, quia sic est tantùm per intellectum; non secundùm se totam, vt est à parte rei, quia idem effectus plures haberet causas totales; non secundùm certum aliquod, & determinatum indiuiduum, quia non est maior ratio cur hæc rana, quàm altera dicatur causa nouæ huius ranæ productæ, quæ non est minùs similis ranæ A, quàm ranæ B: ergo causa principalis illorum effectuum est natura specifica secundùm aliquod indiuiduum indeterminatum, id est, vel hoc, vel quodlibet aliud; ita tamen vt vnum non dicatur magis causa, quàm aliud. Hoc autem ex solutione difficultatum ampliùs declarabitur. Tantùm addo, quod neque Deus, neque cœlum, neque alia vlla causa est excogitabilis, quæ causet huiusmodi effectus: ergo illi tribui possunt naturæ specificæ, in cuius solius virtute agent accidentia, quæ agunt sola immediatè, vt statim patebit.

Prima obiectio. Obiicitur primò vulgare, ac statim obuium argumentum. Effectus determinatus exigit habere causam determinatam; animalia genita ex putri sunt effectus determinati: ergo illa exigunt habere causam determinatam. Confirmatur, quia si rana indeterminata esset causa huius effectus, aliqua rana esset causa: hoc autem dici non potest, quia si percurrantur ranæ omnes possibiles, de qualibet licebit dicere, *Non est hæc, neque illa, neque illa*: ergo nulla rana est causa principalis, siue illa sit indeterminata, vel determinata.

Resp. distinguendo maiorem. Omnis effectus determinatus exigit causam determinatam immediatè, ac per se influentem, concedo; mediatè tantùm influentem, & per suam virtutem, nego. Ratio est, quia cùm causa principalis per se ipsam non agat, sed per suam solùm virtutem, quæ instrumentum est separatum, sufficit vt instrumentum censeatur agere, quatenus est virtus illius; atqui vt instrumentum dicatur agere, quatenus est virtus illius,

non requiritur vt sit determinata numericè ; tunc enim instrumentum agit vt virtus causæ, si ei assimilet effectum secundùm speciem ; sed assimilat ei effectum secundùm speciem , etiamsi sit indeterminata : ergo agit vt virtus illius etiamsi sit indeterminata. Accidentia igitur illa non sunt instrumenta causæ principalis provt determinata est in indiuiduo,sed provt determinata est secundùm speciem,ideſt respiciunt totam speciem, & indifferentia sunt ad quodlibet indiuiduum talis speciei. Ad confirmationem concedo , quod ex ranis possibilibus nulla est determinatè , cui possit effectus sic attribui, vt non possit attribui alteri ; sed potest tamen attribui cuilibet sumptæ indeterminatè, vel illi,vel illi, vel illi.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò. Nulla causa physica potest B agere per se , vel per suam virtutem , nisi existat: sed agens hoc indeterminatum nec existit,quia volo primam ranam produci ex materia putri; sed nec existere potest, quia omne quod existit, est determinatum. Confirmatur , quia si cuilibet ranæ tribui potest rana hæc producta , poterit etiam ipsa esse causa sui ipsius.

Respondeo , esse impossibile , vt id quod non existit , agat immediatè ; sed non esse impossibile vt agat mediatè per suam virtutem , quia existit quodammodo in sua illa virtute. Ad confirmationem concedo , effectum hunc posse tribui toti speciei, & cuilibet indiuiduo illius, modò tamen illud excipias quod producitur,quia non potest idem esse C causa sui ipsius.

Tertia obiectio. Obiicitur tertiò. Ideò tantùm attribuitur rana hæc producta ranæ indeterminatæ,quia instrumentum assimilat illi effectum : sed effectus determinatus magis assimilatur ranæ determinatæ : ergo ranæ determinatæ debet tribui effectus, non autem ranæ indeterminatæ. Confirmatur , quia rana determinata, quæ producitur , pendet ab aliqua causa principali , non solùm quatenus est rana in tali specie, sed etiam quatenus est hæc numero , & determinata : sed quatenus est determinata in indiuiduo , non potest pendere à causa indeterminata, quæ illam non continet : ergo pendet à causa determinata.

Respondeo , effectum productum ideò attribui D ranæ indeterminatæ , quia illi assimilatur , & non potest tribui alteri ; si enim posset tribui alteri, non illi tribueretur, quamuis instrumentum illi effectum assimilaret, sicut non potest tribui ranæ determinatæ, cui assimilatur, quia non ita illi assimilatur vt non assimiletur etiam alteri. Ad confirmationem negatur minor ; potest enim rana determinata in indiuiduo pendere à causa indeterminata, quia causa hæc indeterminata cùm sit ipsa species secundùm aliquod indiuiduum indeterminatum, continet eminenter indiuidua omnia determinata, quæ sunt in tali specie.

SECTIO V.

Propria causalitas causæ efficientis.

AB actu primo , de quo hactenus dixi , transeo ad secundum , quem communiter appellant *causalitatem* ; quia per eam agens à statu potentiali transit ad statum causantis actu. Video autem plurima disputari posse de causalitate causæ huius, quam certum est esse actionem ; sed quia identificatur cum motu , plura cum eo habet connexa, de quibus dicam *disput.7.* nunc dicere satis sit actionis existentiam , & quidditatem ; secundò distinctionem eius ab effectu ; tertiò eius subiectum ; quartò vnitatem numericam. A E

§. I.

Existentia & quidditas actionis.

CErtum est primò , nullam esse realem entitatem à Deo distinctam, quæ non fiat per veram & propriam actionem ; formalitates autem, & omnia entia connotatiua , non fieri per actionem vllam ad se propriè terminatam, sed tantùm resultare posito proximo fundamento & termino sine vlla sibi propria actione. Actionis existentia.

Primæ partis ratio est, quia, si res aliqua fit, datur etiam necessariò ipsum eius fieri, atque adeò ex ex parte agentis datur ipsum facere , quod actio est, & ipsum agere.

Secundæ partis allata ratio est cùm egi de relationibus ; quia scilicet illud non est producibile per veram actionem distinctam ab actione , qua fiunt fundamentum, & terminus,quod non est aliquid distinctum à fundamento & termino : sed formalitates & connotationes non sunt aliquid distinctum à fundamento & termino : ergo non fiunt per actiones sibi proprias , sed tantùm resultant posito proximo fundamento & termino : v.g. libertas in actu voluntatis est duntaxat formalitas, quæ in recto dicit entitatem ipsius actus , in obliquo autem potentiam ipsam indifferentem ; quæ formalitas non est aliquid producibile in actu ; sed posito actu & potentia indifferente, quæ illum elicit , libertas in eo resultat per eandem realiter actionem,per quam elicitur ipse actus, sed formaliter ab ea distinctam. Vitalitas est formalitas actus vitalis,& est in recto ipsa entitas actus immanentis, in obliquo autem potentia immanenter operans post acquisitum totum statum connaturalem ; ideò vitalitas non est aliquid producibile in actu vitali; sed resultat ex modo,quo fit à sua causa. Formalitates non fiunt.

Obiicitur primò. Quidquid existit cùm antea non existeret , necessariò debet fieri , quia debet ab aliquo recipere suum esse : sed formalitates ; v.g. libertas in actu , existit cùm anteà non existeret: ergo illæ debent necessariò fieri : sed fieri est actio : ergo illæ formalitates terminant aliquam actionem. Prima obiectio.

Respondeo distinguendo maiorem. Quidquid existit cùm antea non existeret , debet fieri per veram actionem sibi propriam , nego ; debet fieri per actionem , vel per resultantiam,concedo : sed omne fieri, est actio, vel resultantia formalitatis, concedo. Fateor ergo formalitatem fieri per veram actionem , sed non per actionem distinctam ab actione , qua fit proximum eius fundamentum , & eius terminus ; & ideò appellatur resultantia , non quòd illa non sit actio , sed quia est eadem realiter actio cum ea quâ fiunt fundamentum & terminus, quibus positis dicitur resultare formalitas per eandem realiter actionem , sed non per eandem formaliter.

Obiicitur secundò : Si formalitas non fit per actionem , sequitur quod illa non habeat causam; causa enim constituitur per actionem ; hoc autem absurdum est , quia homo causa est actus vitalis, actus liberi, actus mali. Secunda obiectio.

Respondeo formalitates habere aliquam causam, sed non distinctam à causa fundamenti sui proximi , cùm non fiant per actionem distinctam. Illud igitur causa est formalitatis , quod est causa proxima fundamenti proximi , à quo formalitas illa resultat

sultat vt sic; ideſt, id à quo actus habet quod ſit proximum fundamentum talis formalitatis: v. g. Deus, & creatura producunt eundem actum vitalem, & tamen Deus non eſt cauſa vitalitatis, ſed ſola creatura, quia non habet actus provt eſt à Deo, quod ſit proximum fundamentum vitalitatis, ſed à creatura, quæ immanenter illum producit; non enim actus denominatur vitalis provt eſt à Deo. Illud eſt cauſa libertatis, à quo actus habet quod poſſit fieri, & non fieri: illud eſt cauſa malitiæ, à quo actus habet quod ſit contra rationem.

Tertia obiectio. Obiicitur tertiò, hinc ſequi, quod illa omnis cauſa, quæ producit fundamentum formalitatis, eſt cauſa formilitatis, quod abſurdum eſt, quia Deus cauſat fundamentum malitiæ, nempe actum malum; & tamen non cauſat malitiam.

Reſp. negando illam ſequelam, quia formalitas eſt quidem entitas fundamenti, ſed provt reſpicit talem terminum; ideoque non quicunque cauſat entitatem fundamenti, cauſat formalitatem; ſed qui cauſat entitatem fundamenti provt connotat talem terminum, eſt cauſa formalitatis, ideſt, id à quo talis entitas habet quod ſit proximum fundamentum talis formalitatis; v.g. non quicunque facit actum malum, ille facit malitiam; ſed quicunque facit actum malum, provt connotat difformitatem cum recta ratione.

Definitio actionis. Certum eſt ſecundò, actionem rectè definiri, *eſt dependentia effectus ab agente*, atque ita neceſſariò ſequitur, actionem quamlibet eſſe fieri alicuius effectus, qui per eam fiat, & de nouo accipiat exiſtentiam, & eſſe impoſſibiles actiones, quæ ſint ſolùm tendentiæ in terminum, ſed non ſint fieri vllius effectus.

Ratio eſt, quia vbicunque aliquis agit, neceſſariò etiam aliquid agitur: ſed vbi eſt actio, neceſſariò aliquis agit: ergo vbi eſt actio, neceſſariò aliquid agitur. Deinde actio eſt effectio, & fieri rei alicuius; ſed vbi eſt effectio, & fieri, neceſſariò ibi eſt effectus & factum eſſe: ergo vbi eſt actio, neceſſariò eſt effectus de nouo productus; nihil enim fit ſi anteà fuit. Non dixi tamen actionem eſſe fieri termini à ſe diſtincti; nam falſum eſt, ſaltem in motu locali, & negatur à nonnullis de omni actione generatim, contra quos diſputandum nunc eſt.

§. II.

Vtrum actio diſtinguntur realiter à termino.

DVplex moueri poteſt controuerſia circa diſtinctionem actionis à ſuo termino, cuius eſt fieri: prima de actione, qua effectus producitur à cauſa creata: ſecunda de actione, per quam aliquid fit à Deo.

Concluſio. Dico primò, actionem ſaltem aliquam eſſe diſtinctam modaliter à ſuo termino, & ab eo eſſe realiter ſeparabilem. Ita docent Suarez, Areſius, Hurtadus, Auerſa, cæterique ferè recentiores, contra Nominales, Sotum, Valentiam, & plures è Veteribus, qui aſſerunt actionem eſſe realiter idem cum termino producto. Contra quos,

Prima ratio. Ratio primò eſt, quia illa diſtinguuntur realiter, quæ poſſunt ſeparari: ſed actio ſeparari poteſt à termino, ſaltem aliqua: ergo actio ſaltem aliqua diſtinguitur à termino. Probatur minor. Lumen quod in aëre productum pendet à Deo & à ſole, poteſt Deus ſe ſolo conſeruare, ita vt non pendeat amplius à ſole, ſed à ſolo Deo: tunc implicat vt lumen quod pendebat à ſole, incipiat ab eo non pendere, quin fiat aliqua mutatio in aliquo, ita vt aliquid deſierit, quod priùs erat: ſed in ſole facta mutatio non eſt, non in ipſo Deo, vt patet; non in lumine producto, quod volo manere idem: ergo facta eſt mutatio in actione, ita vt actio prior deſierit, & noua inceperit eſſe.

Secunda ratio. Secundò, ignis A, qui in primo inſtanti producit ignem B, in ſecundo autem inſtanti non illum producit, quia ſolus Deus illum conſeruat: ergo productio ſeparabilis eſt tum à termino, tum ab agente, quia vtrumque manet in rerum natura; & tamen non manet productio. Similiter potuit hic homo naſci ab alio patre; tunc non penderet ab eo patere, à quo nunc pendet: ergo haberet actionem diuerſam; actio enim dependentia eſt.

Prima euaſio. Reſpondent aduerſarij primò, factam eſſe mutationem in eo, quod lumen deſierit produci à ſole, à quo priùs producebatur.

Sed contrà; implicat enim vt lumen incipiat non produci à ſole, cùm ab eo antea producerétur, niſi deſinat aliqua entitas, quæ priùs erat: ſed nulla hîc deſinit entitas præter actionem: ergo deſinit actio, quæ priùs erat. Probatur maior. Implicat vt duæ propoſitiones contradictoriæ de eodem enuncientur ſucceſſiuè, niſi aliquid nouum factum ſit, vel aliquid quod priùs erat, deſierit: ſed lumen eſſe deſcendens à ſole, & eſſe ab eo independens, ſunt enunciationes contradictoriæ, quæ fiunt de eodem lumine: ergo neceſſe eſt vt de nouo aliquid ſit factum, vel deſtructum.

Secunda euaſio. Reſpondent ſecundò, ideò effectum pendere à ſolo Deo, quia prior concurſus deſinit ſecundùm id quod dicit in obliquo, ſed non ſecundùm id, quod dicit in recto.

Sed contrà. Implicat vt aliqua connotatio incipiat eſſe de nouo, cùm antea non eſſet, niſi alicubi facta ſit mutatio: ſed hic neque mutatio fit in cauſa, neque in effectu, neque alibi: ergo mutatio fit in ſola actione, alioqui non poterit effectus connotare cauſam, quam priùs non connotabat.

Tertia euaſio. Reſpondent tertiò, factam tunc eſſe mutationem virtualem & æquiualentem in ipſo Deo; ideſt, Deum volentem vt lumen quod priùs ab ipſo erat, & à ſole, incipiat eſſe à ſolo Deo, habere actum æquiualentem actui, quem haberet ſi per impoſſibile mutaretur.

Sed contrà, quia per ſolum actum immanentem & intrinſecum Deo non poſſunt explicari denominationes nouæ in rebus exurgentes, alioqui ſine nouo calore dici poſſet fieri aliquid de nouo calidum, quia Deus vult. Deinde vt lumen ex dependente fiat independens, neceſſe eſt vt ſit nunc aliquid quod non eſſet ſi lumen eſſet dependens: ſed actus ille diuinus virtualiter nouus, eſſet eodem modo, ſi lumen maneret dependens: ergo ille ſolus actus non ſufficit.

Secunda concluſio. Dico ſecundò, actionem etiam illam, qua effectus producitur à Deo, vel ſolo, vel ſimul cum creatura, diſtingui modaliter ab effectu.

Ratio. Ratio eſt primò, quia actio illa (vt poſtea probabitur) qua Deus producit effectum ſimul cum creatura, eſt actio illa eadem per quam creatura illam producit: ſed actio qua creatura producit effectum, diſtinguitur ab effectu: ergo etiam actio qua Deus illum producit. Deinde ille idem effectus, qui pendet à Deo per hanc numero actionem, poteſt pendere à Deo per aliam actionem: ergo actio qua effectus pendet à Deo, diſtinguitur

ab effectu. Probo antecedens. Quando ignis in conseruari pendet à solo Deo, non pendet ampliùs ab eo per actionem, qua pendebat ab eo simul, & ab igne; sublato enim agente, tollitur actio: ergo ille ignis potest pendere à Deo per aliam actionem ab ea, qua nunc pendet.

Fundam. Respondent aduersarij, effectum, qui producitur à Deo, produci per duas actiones: per vnam pendet à Deo essentialiter, per alteram pendet accidentaliter, siue pendeat à solo Deo, siue pendeat à Deo simul & à creatura.

Sed hoc quàm sit improbabile, ostendam *tractatu secundo*, cùm agam de creatione: nunc satis sit dicere, quod hinc sequeretur, eundem effectum pendere naturaliter à pluribus actionibus totalibus; vtraque enim illa actio totalis est, vt patet, cùm sit sufficiens ad extrahendum effectum à non esse ad esse: ergo altera ex illis actionibus frustra est, cùm vna ex illis totum producat effectum.

Prima obiectio. Obiicitur primò. Si effectus vt transeat à non esse ad esse, pendet ab agente per actionem distinctam, actio etiam pendere similiter ab eo debebit per actionem distinctam.

Neque dicas esse disparitatem in eo, quod actio essentialiter pendet, atque adeò pendet per seipsam; effectus autem cùm essentialiter non pendeat, pendet per actionem distinctam.

Contrà enim instari potest, quia manifestum est quod creatura essentialiter à Deo pendet: ergo illa non pendet à Deo per actionem distinctam.

Resp. actionem non pendere ab agente per aliam actionem distinctam, non tantùm quia pendet essentialiter ab agente, sed quia pendet tanquam formalis ratio dependendi; est enim dependentia effectus ab agente. Creatura quidem omnis pendet essentialiter à Deo, sed non est tamen formalis ratio dependendi, quia quamuis sit ens dependens, non est tamen formalis dependentia; dependet nimirum essentialiter tanquam *id quod*, non tanquam *id quo*. Sed hæc aliàs cùm dicam de creatione.

Secunda. Obiicitur secundò. Si actio distinguitur à termino, vel illa ita pendet ab agente, vt actio tota pendeat à tota causa, & singulæ partes actionis pendeant à singulis partibus agentis, quod est pendere diuisibiliter; vel illa ita pendet vt actio tota pendeat à singulis partibus agentis, quod est pendere indiuisibiliter: neutrum dici potest: ergo actio non distinguitur à termino. Probatur quod non pendeat diuisibiliter, quia sit vna pars agentis non iuuaret aliam partem, imò cùm singulæ partes agentis producant totum effectum, certè oportet etiam vt singulæ totam producant actionem. Denique si singulæ partes agentis producerent partem actionis, singulæ partes agentis non agerent in toto passo, sed attingerent tantùm partem passi, & partem effectus: quæ omnia sunt absurda, quia certum est quod agentia quæ simul agunt, agunt actione communi.

Quod autem actio indiuisibiliter tota non pendeat à singulis partibus agentis, probatur, quia si quælibet pars agentis causaret totam actionem, deberet necessariò mutari actio tota, sublata qualibet parte agentis per motum localem: v. g. si succedat corpus interponatur inter ignem calefacientem, & aërem, toties mutabitur actio totalis, quoties vna pars desinet agere: hoc autem absurdum est, quia debebunt infinitæ produci actiones totales in breuissima illa mora temporis; nam toties tollitur actio totalis, quoties tollitur pars agentis; illæ autem partes per motum illum successiuum mutantur infinitiùs, cùm sint infinitæ partes proportionales, tum in tempore, tum in agente: ergo in motu illo successiuo producuntur infinitæ actiones totales, tot nimirum, quot sunt in agente, ac in tempore partes proportionales.

Resp. actionem pendere à toto agente indiuisibiliter, ita vt singulæ partes agentis totam producant actionem, vt rectè probat argumentum. Neque absurdum est, mutari totalem actionem mutata parte qualibet ipsius agentis per motum successiuum, easque actiones eo modo esse infinitas syncategorematicè, quo infinitæ sunt partes tum temporis, tum agentis.

Instantia. Instabis: Vel illæ actiones totales, mutato successiuè agente, mutantur totæ simul & in instanti, & sic illæ non mutantur per motum; vel mutantur successiuè, ita vt vna pars actionis tollatur post aliam, & sic actio tota non pendet à singulis partibus agentis indiuisibiliter, quia huiusmodi actio diuisibiliter mutatur & amittit priùs vnam partem, deinde aliam; sic enim sublata parte agentis, manebit tamen aliquid actionis, quæ pendebat à parte agentis, quæ dicitur esse ablata.

Resp. singulas actiones totales tunc mutari totas simul, & dum fit motus; ita vt in singulis partibus proportionalibus motûs fiat actio noua totalis, quæ licèt fiat durante motu, non illi tamen commensuratur: quod idem dicendum est de raritate, vt ostendam alibi; nam cùm quantitas rarefit, mutantur necessariò infinities extensiones totales.

Tertia obiectio. Obiicitur tertiò: Si actio esset modus distinctus à suo termino, deberet esse in suo termino tanquam in subiecto; nam omne modificatum est subiectum sui modi: sed terminus non potest esse subiectum actionis per quam producitur, subiectum enim est priùs naturâ, quàm illud cuius est subiectum; terminus autem non est prior naturâ quàm actio: ergo actio non est modus.

Resp. terminum non esse subiectum actionis, sed subiectum ipsius termini esse subiectum actionis: v. g. calor qui producitur non est subiectum calefactionis, sed lignum, quod calefit, est subiectum tum caloris, tum calefactionis. Quid autem de creatione dicendum sit, quæ non potest habere aliud subiectum nisi terminum, difficultas est, de qua dicam suo loco.

Instantia. Instabis: Omnis modus est posterior naturâ suo modificato; est enim affectio quædam entitatis quæ semper est posterior entitate; actio autem non est posterior modificato: ergo actio non est modus sui termini.

Resp. distinguendo maiorem; modus qui non se habet per modum viæ, posterior est modificato, concedo; modus qui se habet per modum viæ, posterior est naturâ termino ad quem est tendentia, nego. Actio autem tendentia est ad terminum producendum.

Quarta obiectio. Obiicitur quartò: Vel actio quæ egreditur ab igne A, potest eadem egredi ab igne B, vel non potest; si potest: ergo vel debebit fieri per aliam actionem, vel sine vlla mutatione potest esse actio modò ab vno agente, modò ab alio; si autem non potest: ergo actiones procedentes ab agentibus diuersæ speciei, v.g. calefactio procedens à sole, & altera procedens ab igne, specie differunt.

Resp. esse prorsus impossibile, vt actio hæc numero non pendeat ab hoc numero agente, quia illa est essentialiter per seipsam dependentia ab hoc agente, si enim pendere posset ab alio agente, certè separabilis ab ea esset dependentia eius à tali agente,

agente, & sic penderet per aliquid superadditum, & non esset essentialiter dependentia. Neque vrget quod inferebatur, quia calefactiones quæ pendent à diuersis agentibus, non habent respectus transcendentales ad causas suas, vt diuersæ sunt, sed vt vna continet vim productiuam caloris eiusdem rationis cum ea, quam altera continet.

§. III.

Vtrum actio sit in ipso agente, an verò in termino.

Actio, vt sæpè dixi, est duplex; alia est immanens, per quam nihil fit extra ipsum agens, sed ipsa cum suo effectu manet in agente, vt visio, & intellectio; alia est transiens, per quam aliquid extra ipsum agens procedit, vt calefactio. Actionem immanentem certum est esse in agente, non quatenus agens est, sed quatenus passum est. De sola igitur actione transeunte

Tertia conclusio. Dico tertiò. Actio nec est in agente, nec in effectu, sed in eo subiecto, in quo producitur effectus. Contra Caietanum, Scotum, & Scotistas.

Probatio. Ratio est, quia motus, actio, & passio sunt vna res: sed passio non est in agente, sed in passo: ergo actio non est in agente, sed in passo. Deinde si actio esset in agente, deberet agens mutari agendo, quod absurdum est, cùm tamen non mutetur, nec recipiat aliquid; sol calefaciat, nec recipiat calefactionem: ergo actio non est in agente. Maior probatur, quia illud mutatur, quod de nouo aliquid recipit; agens autem agendo reciperet actionem: ergo agens mutaretur. Denique si actio esset in agente, deberet agens per illam denominari patiens, quod absurdum est, quia agens vt agens non est patiens: ergo actio non est in agente.

Secundò, quod actio non sit in effectu, probatur, quia effectus est aliquid posterius actione (vt dixi nuper) subiectum actionis est aliquis prius actione: ergo effectus non est subiectum actionis, deberet enim esse prior, & posterior. Deinde causæ non possunt esse sibi mutuò causæ in eodem vel diuerso genere causæ; si autem effectus esset subiectum actionis, causæ sibi essent mutuò causæ: igitur solùm mobile, siue passum dici potest subiectum actionis.

Prima obiectio. Obiicitur primò. Actus est in eo, cuius est actus, vt habetur ex Aristotele 2. *de Anima*: sed actio est actus agentis: ergo actio est in agente.

Resp. alium esse actum *à quo*, alium actum *in quo*: actus à quo est perfectio solùm extrinseca eius, cuius est actus; actus verò in quo, est perfectio intrinseca. Verum est, actum in quo, esse in eo, cuius est actus; & de hoc solo loquutus est Aristoteles; actus autem à quo non est in eo cuius est actus; huiusmodi sine dubio est actio.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò. Accidens est in eo, cuius est accidens: sed actio est accidens agentis; illud enim denominat: ergo actio est in agente.

Resp. accidens intrinsecum esse in eo, cuius est accidens; accidens autem extrinsecum, quod non nisi extrinsecè denominat, non est in eo cuius est accidens.

Tertia obiectio. Obiicitur tertiò. Si actio esset in passo, deberet per eam passum denominari agens; quod probo. Forma communicat suum effectum formalem & denominationem subiecto in quo est, sicut albedo denominat album parietem in quo est: sed actio esset in passo vt subiecto: ergo actio denominaret agens ipsum passum.

A Resp. negando quod passum denominetur agens; forma enim intrinseca denominat subiectum in quo est, sed forma extrinseca non illud denominat. Formam intrinsecam appellant eam, quæ inhæret subiecto quod denominat; formam extrinsecam, quæ in vno existit, & denominat aliud, vt cognitio denominat obiectum cognitum, in quo non est. Huiusmodi forma est actio, quæ non denominat passum, in quo est; sed agens, in quo non est.

§. IV.

Vnitas numerica actionum.

B De vnitate numerica & specifica actionum plura dicam *disp.* vltima, vbi dicetur de motu. Hîc duplex difficultas est: primò, vtrùm quando plures causæ concurrunt ad eundem numero effectum, singulæ actionem habeant sibi propriam, an verò actio vna communis ab omnibus producatur: deinde, vtrùm per eandem actionem forma producatur, & vniatur subiecto.

Actio communis plurium. Dico quartò. Multiplicatis causis non multiplicari necessariò actiones, sed posse actionem eandem prodire à pluribus causis simul agentibus. Ita docent communiùs omnes cum Molina, Suare, Arriaga.

C Ratio est, quia primò alioqui sequeretur, dari actionem in distans, si agentia plura non agerent actione communi; sit enim v.g. globus igneus, cuius partes internæ agunt sine dubio in aërem remotum, neque agere possunt in partes externas eiusdem globi, ne simile agat in simile; tunc si partes internæ habent actionem sibi propriam, dabitur actio in aërem distantem sine actione per medium. Secundò singulæ causæ totum producunt effectum secundùm gradum, quem in se habent: ergo singulæ totum dant influxum necessarium ad productionem effectus. Neque propterea causæ illæ totales sunt, vt suprà sæpè notatum est; quia illa causa totalis est, quæ per se solam dat totum influxum necessarium, ita vt si sola esset, sufficeret ille influxus ad productionem effectus. Istæ verò

D causæ non dant totum influxum prout solæ, sed prout coniunctæ sunt aliis cum quibus faciunt vnam causam totalem. Denique sequeretur, quod agentia plura inuicem iuncta non possent producere intensiorem effectum, quàm si vnicum tantùm esset; vnum enim agens non iuuaret aliud. Sed de actione communi plura in libris de anima.

Eductio duplex est actio. Dico quintò, actionem, per quam forma tum substantialis, tum accidentalis producitur in subiecto, necessariò esse duplicem; alteram, qua producatur ipsa forma; alteram, qua producatur vnio. Contra Suarem, Auersam, & Conimbricenses.

Ratio est, quia vbicunque sunt distincti termini, debent esse necessariò actiones distinctæ; actio enim specificatur à termino, & est illius modus;

E implicat autem vt eiusdem modi sint plura modificata: sed forma & vnio sunt entitates distinctæ: ergo illæ necessariò fiunt per actiones distinctas.

Prima obiectio. Obiicitur primò contra priorem conclusionem: Actio pendet essentialiter ab agente: ergo non potest pendere ab alio quàm ab hoc. Deinde non potest eadem actio respicere plura principia specie diuersa.

Respondeo concedendo, quod actio pendens ab vno tantùm agente, non potest pendere ab alio etiam diuinitùs; mutato enim agente, necesse est mutari actionem; sed vna tamen actio indiuisibilis

pendere

pendere potest essentialiter à pluribus agentibus, quorum vno sublato auferatur actio totalis. Ad argumentum ergo distingu tur antecedens : actio pendet essentialiter ab agente, vno vel pluribus, concedo ; pendet essentialiter ab vno agente, nego. Quod additur, non posse actionem eandem respicere plura principia specie diuersa, falsum est, cùm possit vna cognitio terminari ad obiecta diuersa.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò contra conclusionem posteriorem. Hæc ratio præcisè sumpta, per quam forma fit, est in subiecto : ergo per illam actionem forma fit in subiecto.

Resp. ex dictis de vnione, distinguendo consequentiam : ergo per illam actionem forma fit in subiecto formaliter, nego ; concomitanter, concedo : nam quamuis actio illa præcisè sumpta sit fieri formæ, non est tamen formaliter fieri eius in subiecto.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Esse formæ accidentalis est inesse subiecto : ergo eius fieri est fieri in subiecto. Deinde omnis forma, quæ pendet à subiecto, non fit etiam quoad entitatem suam sine concursu subiecti : sed subiectum concurrit tantùm ad formam provt inexistentem : ergo forma non fit nisi per actionem, qua fit in subiecto.

Resp. distinguendo primum antecedens ; esse formæ accidentalis est inesse per concomitantiam, concedo ; per essentialem identitatem, nego : dum enim accipit esse concomitanter, accipit inesse subiecto. Similiter omnis forma, quæ pendet à subiecto, non fit sine concursu subiecti concomitante, concedo ; sine concursu subiecti formaliter concurrentis per eandem actionem, qua forma fit, nego.

Instantia.

Instabis. Actio illa, qua fit entitas formæ formaliter, est eductio ; non enim est creatio : ergo formaliter est fieri formæ in subiecto.

Respondeo distinguendo antecedens : actio illa præcisè sumpta est eductio, si eductio sumatur adæquatè provt significat productionem formæ, & productionem vnionis, nego ; si sumatur inadæquatè, concedo : eductio enim includit duas actiones, alteram quâ fit forma, alteram quâ fit vnio. Itaque actio illa præcisè sumpta non est quidem creatio, quia essentialiter exigit concomitantiam actionis quâ producatur vnio cum subiecto ; sed est eductio sumpta inadæquatè.

QVÆSTIO IV.

De concursu Dei cum causis secundis.

Quàm sit mirabilis concursus Dei.

DIxi hactenus de causis secundis efficientibus, sequitur nunc vt agam de necessaria illis assistentia causæ primæ, prouidentiæ nimirum diuinæ opus mirabile cooperatio eius est cum omnibus causis creatis, quas operando sic sequitur vt præcedat, sic præcedit vt totus cum illis, & post illas sit. Earum videlicet actus etiam malos adiuuat, & malitiam eorum damnat ; nec peccata facit dum peccantibus assistit, malitiam separans à seipsa, & in ipso peccati regno trophæum erigit sanctitatis suæ, vt vnde homo peccans seipsum inquinat, splendorem hinc nouum Dei puritas acquirat, peccatis ipsis cooperans absque vllo peccato. De hac igitur tam perenni, tam secreta, & tam mirabili Dei operatione triplex est controuersia : primò, an sit, siue illius existentia, & necessitas : secundò, quid sit diuinus ille concursus cum causis secundis : tertiò, quomodo coniungantur causa prima & causa secunda ad operandum, vtrùm scilicet causa prima secundam determinet, an verò ab ea determinetur.

SECTIO I.

Existentia concursus diuini cum causis secundis.

Conseruatio.

NOn quæritur primò hîc, vtrùm Deus concurrat mediatè ad omnes actiones creatas, conseruando scilicet earum causas ; de hac enim necessitate concursus conseruatiui dicetur in sequente tractatu : nunc satis sit dixisse cum Trismegisto cap.1. Pimandri, *Si à quodam opere influxum suum ille subtraxerit, deficiente vita in mortem corruent vniuersa.*

Prima productio.

Nec quæritur secundò, vtrum Deus mediatè concurrat cum causis, eo quod ab initio causas illas produxerit, à quibus istæ posteriores productæ sunt ; nam hoc est etiam compertissimum, & sapienter ibidem asserit Trismegistus, *Quod in Deo, & à Deo omnia.*

Actus supernaturales.

Neque tertiò quæritur, vtrùm ad actus supernaturales immediatè concurrat Deus adiuuando potentiam de se impotentem ad tales actus ; hoc enim contra Pelagianam vesaniam rectè cum vniuerso Fidelium cœtu pronunciat Augustinus lib.de gratia & libero arbit. *Ipse vt velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens.*

Status controuersiæ.

Quæritur ergo tantùm, vtrùm causæ omnes creatæ ita subordinentur causæ increatæ, vt nullus effectus possit ab ipsis produci, quem producere immediatè per seipsam non debeat prima causa, tanquam vniuersalis energia, & virtus omnium, quæ mouent & mouentur ; quod vt demonstrem clarissimè. Primùm quæro, vtrum de facto concurrat Deus cum causis illis, quæ sunt : secundò vtrum sit possibilis aliqua creata causa, cuius operatio Deum non exigat cooperantem : tertiò, vtrum Deus concurrat ad actus malos : quartò, vtrum concurrat ad actus liberos : quintò, vtrum concurrat cum causis etiam distinctis ab efficiente.

§. I.

Vtrùm Deus de facto concurrat cum omnibus causis secundis.

Conclusio.

DIco primò, Deum ità immediatè concurrere cum omnibus causis creatis, vt nulla creatura earum, quæ sunt, possit quidquam sola operari. Ita omnes Philosophi, & Theologi, tum Christiani, tum Ethnici ; quibus temerariè omninò repugnant Durandus & Aureolus, absolutè negantes necessitatem concursus diuini ; & nuperus scriptor, negans eius necessitatem ad actum liberum. Certè S.Thomas *lib.3.contra Gentes, cap.89.* damnat Origenem, quòd negauerit hunc concursum, & dicit id euidenter esse contra Scripturas.

Scripturæ testimonia.

Prima ergo probatio petitur ex multiplici Scripturarum authoritate. Actorum 17. *In ipso viuimus, mouemur, & sumus :* & ibidem, *Dans omnibus vitam, inspirationem, & omnia.* Isaiæ 6. *Omnia opera nostra operatus es nobis Domine.* Iob 10. *Manus tuæ, Domine, fecerunt me, & plasmauerunt me totum.* Psalmo 141. *Qui operit cœlum nubibus, & parat terræ pluuiam.* Ioan.5. *Pater meus vsque modò operatur, & ego operor.* Ad Corinth.12. *Operatur omnia*

omnia in omnibus. Quas omnes Spiritus sancti voces eo modo necesse est intelligere, quo eas explicant communiter Sancti Patres. De diuino autem concursu eas interpretantur Augustinus *lib.5. de Genesi ad litteram, c.20. & lib.4. cap.12. epist.140. ad Consentium, quæst.2.* Cyrill. *lib.1. in Ioan. cap.5, & lib.2. cap.133.* Chrysost. *homilia 37. in Ioannem, & 38. in Acta,* & alij communiter.

Sancti Patres.

Secundò idem euincit authoritas Sanctorum Patrum, quorum nullus Durando fauet: dicam enim de Origene §. 3. Diuinum autem concursum numerant inter opera prouidentiæ, sicut creationem, & conseruationem, præter citatos Patres, Augustinum, Cyrillum, & Chrysostomum S. Anselmus *lib. de concordia, cap. 7. & 24. lib. de casu diaboli, cap.20.* Gregor. *lib.16. Moral. cap.18.* Irenæus *lib.1. cap.23.* Epiphanius *hæresi 26.* Tertullianus *lib. de præscriptionibus, cap.46.* Deinde contrariam sententiam partem esse asserunt erroris Pelagiani, v. g. Hieronymus *epistola contra Cteſiphontem,* & *lib.1. contra Pelagianos. Qui hæc dicit* (inquit) *quâ non excedit blasphemiâ, quâ non superat venena hæreticorum.* Augustinus *epist.106. & lib. de gratia Christi, cap.4.* Paulus Orosius *in apologia pro libertate.*

Theologi.

Tertiò, præter hunc Scripturæ, Patrumque consensum Theologi omnes & Philosophi, præsertim Christiani, sententiam Durandi damnant; primò enim pronunciant illam hæreticam esse, Albertus *in secundum distinct.35. art.7.* Gregorius *in secundum dist.34. quæst. unica, art.3.* Gabriel, Petrus de Alliaco, Capreolus, Tostatus, Olkot, Valentia. Secundò erroneam vocant S. Thomas *in secundum dist.37. quæst.2. art.2.* Ægidius Romanus, Argentinus, Brauardinus, Carthusianus, Franciscus à Christo, Bellarminus, Salas, Azor, Vasquez *prima parte disp.99. cap.2.* Suarez *disp.22. metaphysica, sect.1. num.7. & lib.1. de concursu Dei, cap.4.* Ruiz *de voluntate Dei disp.39. num.11.* Denique impiam, falsam, periculosam dicunt Lessius *lib.11. de attributis. cap.3. num.8.* Pererius, Toletus, Pesantius, Pennotus, Trigosius, Bonauentura. Contra quam communem Doctorum omnium vocem quisquis audeat dicere, certè ille omnium voce damnandus est.

Ethnici Philosophi.

Quartò idem etiam sentire Ethnici Philosophi, vt testatur Cyrill. *lib.2. contra Iulianum*; sic enim v.g. Orpheus cecinit, apud Eusebium *lib.13. præparationis, cap.7.* cùm dixit, *Virtutes diuinas esse in rebus diffusas.* Denique ipsum in rebus penetratum, esse illud quod eas format, Trismegistus *in Asilepio & Pimandro*, Plato *in Timæo*, & *lib.4. de legibus.* Aristoteles sanè clarissimè loquutus est *secundo Metaph. textu 4.* & *lib.12. cap.7. lib. de causis proposit.1.* & *2. de cœlis, textu 100.*

Prima ratio.

Altera probatio petitur ex ratione naturali, multas enim afferunt Gregorius *in secundum distinct.34. quæst. unica, art.3.* Bassolis *eadem dist. quæst. unica, art.2.* Suarez *disp.22. sect.1.* Prima sit, quia Deo supremo Domino tribuendum necessariò est supremum & perfectissimum dominium, quod concipi animo potest in res omnes creatas; rebus autem creatis summa subiectio, & dependentia: atqui maius & perfectius Dei dominium erit in creaturas, & maior creaturarum à Deo dependentia, si nihil illæ operari possint sine Deo cooperante: ergo nihil est creatum, quod sine Deo concurrente possit operari. Probatur minor, quia pendere in conseruari, & in operari, maius est quàm pendere solùm in conseruari: ergo Dei dominium erit perfectius, & creaturæ subiectio maior, si pendeat à Deo in operari. Similiter pendere à Deo tum mediatè, tum immediatè, maius est quàm pendere solùm mediatè: sed si Deus non concurrat ad actus quoslibet creatos, & ad actionem, illi effectus, & actio non pendebunt à Deo nisi mediatè: ergo non summè pendebunt.

Confirmatur, quia non alio magis argumento probatur necessitas diuinæ conseruationis, nisi quia summum Dei dominium exigit vt creaturæ omnes summè à Deo pendeant: ergo eodem argumento probatur necessitas diuinæ cooperationis, alioqui actio & effectus quamplurimi nunquam penderent à Deo si tollatur concursus Dei: v.g. lumen, species intentionales, actus vitales, quia illa pendent semper actu à suis causis creatis.

Neque dicas cum quibusdam recentioribus, æquale futurum esse Dei dominium, si creaturæ non pendeant quidem à Deo cooperante, sed pendeant à Dei permissione tanquam à conditione sine qua non possunt operari.

Hoc enim absurdum esse posteà demonstrabitur, nunc breuiter insto, quia dici eodem modo posset, quod summum Dei dominium non exigit vt creatura in conseruari pendeat à Deo vt causa; sed satis esse si pendeat à Dei permissione, tanquam à conditione: istud secundum absurdum est: ergo & primum. Deinde dependere à Deo tanquam à causa, maius est quàm pendere ab eo vt conditione; conditio enim non influit, nec ab ea pendere dicitur effectus: sed creatura pendet à Deo summo modo: ergo pendet ab eo vt causa.

Secunda ratio.

Secunda ratio est, quia non minùs certum est, quod Deus cooperatur cum causis secundis, quàm quod illæ conseruentur immediatè à Deo: sed est omninò certum, quod Deus conseruet causas secundas: ergo est etiam omninò certum, quod Deus cum causis secundis cooperetur. Minor probabitur suo loco tanquam catholicum dogma, pronunciatum ab Apostolo Hebræorum primo: *Portans omnia verbo virtutis suæ.* Minor probatur. Ens creatum non est minùs ens per participationem in suo fieri, quàm in suo conseruari; sicut enim se habet res ad esse, sic se habet ad fieri: sed ens creatum ideò pendet à Deo in suo conseruari, quia est ens per participationem: ergo debet etiam necessariò pendere à Deo in suo fieri, quia est æquè tunc ens per participationem. Maior probatur, quia res postquam exiſtit, non est magis ens per participationem, quàm quando fiebat: ergo non est magis ens per participationem in suo esse, quàm in suo fieri: ergo æquè pendet in fieri ac in esse.

Durandi euasio.

Respondet Durandus, effectum in suo fieri pendere à sola causa secunda; in conseruari autem pendere solùm à causa prima, quia debet pendere ab aliqua causa; non potest autem pendere in conseruari à causa secunda: necesse igitur est, vt conseruetur à causa prima.

Sed contrà; si enim ignis productus in suo fieri non est dependens à Deo, nulla ratione potest euinci esse necesse, vt desinente actione causæ secundæ, debeat ignis conseruari ab aliqua causa; cur enim vbi semel productus est, non potest perseuerare in illo esse, quod primum accepit? tota siquidem ratio, cur ens creatum egeat conseruatione, est quia debet semper pendere à Deo: ergo etiam in primo suo fieri pendere debet à Deo. Deinde sequitur, vt nuper notabam, multa entia non pendere à Deo, atque ita non esse vllo modo entia per participationem à Deo: lumen v.g. quod conseruatur semper à sua causa secunda, & actio; non est enim maior ratio cur effectus esse debeat ens per participatio

participationem à Deo, quàm actio: sed nulla prorsus actio esset ens per participationem à Deo, si Deus non concurrat cum causis efficientibus.

Tertia ratio.

Tertia ratio est, quia potest Deus impedire actiones causarum secundarum, non destruendo causas illas secundas; nam v.g. ignem impediuit fornacis Babylonicæ, ne tres pueros exureret, aut etiam leuiter contristaret; quamuis eodem tempore plures alios consumeret positos extra fornacem: sed si Deus non concurreret cum causis secundis, non posset impedire actiones causarum secundarum contrario carentes, v. g. illuminationem solis, emissionem specierum, actus intellectus, aut voluntatis angelicæ, nisi destruendo ipsas causas. Probatur, quia Deus non posset impedire actiones illas, nisi vel producendo contrarium, quod suppono nullum esse; vel subtrahendo concursum, qui tamen negatur requiri, vel destruendo causam, quod sanè absurdum est; nunquid enim impedire Deus poterit ignem ne vrat, solem ne luceat, angelum ne cognoscat.

Neque satisfacit Hurtadus dicens, actionem hanc causæ secundæ impediri posse à Deo, si imperet causæ secundæ ne operetur; sic enim imperium illam ligabit: non satisfacit (inquam) quia imperium Dei omninò immanens, & extrinsecum, nihil omnino in rebus potest mutare nisi per actionem; quomodo enim imperare potest manu vt sit calida, nisi producendo calorem? Hîc autem si Deus impediat actionem solis, nulla est actio: ergo solum imperium Dei non potest illam impedire.

Neque respondet probabiliùs Arriaga, quod hæc actio impediri poterit à Deo, quia illa pendet permissiuè à Deo; hoc enim suprà reiectum est.

Quarta ratio.

Quarta denique ratio est, quia causa secunda est de se indifferens ad indiuiduum effectus & actionis, neque potest se ad illud determinare, sed determinari ad illud à Deo debet: Deus non determinat nisi concurrendo: ergo necessarius omninò est concursus causæ primæ ad omnes operationes causæ secundæ.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Causæ secundæ principales sunt sufficientes ad totius effectus productionem; si enim causæ sunt vniuocæ, sunt æquè perfectæ; si æquiuocæ, sunt perfectiores: ergo non egent auxilio superioris causæ ad productionem effectus. Deinde quoties causæ duæ simul agunt, vtraque imperfecta est, & partialis, quod Deo conuenire non potest. Denique causa prima vel agit per causam secundam, & sic non agit immediatè; vel non agit per causam secundam, & ita concursus non facit, vt creatura subordinetur Deo in operando, sed tantùm vt sit concausa cum Deo. Imò si verum est quod Deus concurrat ad actus omnes creatos, dicetur Deus latrare cum cane, mugire cum boue, currere, videre, &c.

Resp. negando primam maiorem; nam quamuis causæ principales sæpe sint perfectiores effectu producto, non sunt tamen sufficientes vt producant solæ: vnde propositio hæc, *Causa perfectior sufficiens est ad productionem effectus*, distingui debet; est sufficiens vt producat cum causa prima, concedo; est sufficiens vt sola producat, nego. Imò absolutè negari potest, quia Angelus est perfectior homine, quem non potest tamen producere. Ad secundum dico, Deum & creaturas non posse dici causas partiales partialitate effectus, quia vtraque totum producit effectum; sed posse dici causas partiales partialitate causæ, quia neutra totum adhibet influxum sufficientem vt producatur effectus; Deus enim si solus produceret effectum, maiorem adhiberet influxum, quàm cùm agit cum creatura. Neque sequitur, Deum esse causam imperfectam si causa sit partialis, indigens alterius ope; hoc enim rectè distinguit S. Thomas *lib.3. contra Gentes, cap.70.* Causa, quæ alterius ope indiget ex insufficientia virtutis, imperfecta est, concedo; quæ indiget alterius ope ex immensitate bonitatis, imperfecta est, nego. Ex Dei autem bonitate prouenit, quod agat cum causa secunda id quod posset facere solus. Potest tamen secundò dici, Deum & causam secundam esse causas totales, quia sunt diuersi ordinis. Ad tertium nego causam primam agere per causam secundam, quia causa secunda non est instrumentum, sed causa principalis in suo genere. Deus ergo, & causa secunda simul agunt, ita tamen vt causa secunda subordinetur Deo, quatenus sine Deo non potest agere. Neque sequitur, Deum latrare, currere, videre, quamuis concurrat ad illos actus; quia hæ denominationes non conueniunt causis, quæ agunt transeunter, sed illi solùm quæ agit immanenter, & vitaliter.

Obiicitur secundò. Si ex eo, quod causa secunda pendeat in conseruari à Deo, sequitur quod pendeat etiam in operari, sequitur ergo quod lumen productum à sole pendet ab eo in operari, sicut pendet in conseruari.

Secunda obiectio.

Resp. negando paritatem, nam effectus creati essentialiter pendent in conseruari à Deo, lumen autem non essentialiter pendet à sole in conseruari; ideò non sequitur quod pendeat in operari.

Obiicitur tertiò. Si Deus cum creaturis peccantibus concurrit, sequitur, illum non minùs causam esse peccati, quàm creaturas: quid enim aliud est esse causam peccati, nisi causare actum malum. Et si Deus concurrat cum causis liberis, certè omnem illarum exscindet indifferentiam; quia vel eas determinat, & sic libertatem violat; vel non determinat, & sic nihil videt quare agat nunc potiùs, quàm ante, vel post.

Tertia obiectio.

Hæ duæ sunt huius loci difficultates primariæ, de quibus priusquàm agam, videndum est,

§. II.

Vtrùm sit possibilis creatura, quæ operetur sine Dei concursu.

Conclusio negatiua.

DIco secundò, nullam creaturam fieri posse à Deo, quæ operetur sine immediato concursu Dei. Ita Suarez *disp.22.sect.1.num.16.* & alij nuper citati Doctores; sed dubij tamen sunt Hurtadus & Arriaga, quibus nulla repugnantia satis persuadet hoc esse impossibile.

Probatio.

Ratio tamen est, quia eadem omnino argumenta, quæ probant necessitatem concursus diuini pro causis nunc existentibus, probant etiam pro creaturis possibilibus; nulla enim creatura est possibilis, quæ Dei dominio perfectissimo non subiaceat, quæ non essentialiter pendeat à Deo in conseruari, cuius actionem Deus nequeat impedire: sed creatura, quæ sine Deo ageret, non subiaceret perfectissimo Dei dominio, non penderet essentialiter à Deo in conseruari, eius actionem impedire Deus non posset, nisi eam destruendo: ergo nulla creatura possibilis est, quæ agat sine concursu Dei. Denique nulla creatura est possibilis, quæ non sit ens per participationem; non esset autem ens per participationem ea, quæ operaretur sine concursu Dei, neque illius actio esset ens per participationem: ergo huiusmodi creatura tam implicat, quàm creatura, quæ sit ens à se.

Obiicitur

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Potest Deus aliquam creaturam suo loco substituere adeò perfectam, vt iuuet operationes alterius, & suppleat vices causæ primæ; quod probatur primò, quia potest Deus eleuare muscam ad creandum Angelum, quem solus Deus creare potest: ergo potest substituere creaturam, quæ suppleat vices causæ primæ. Deinde concursus Dei per modum obiecti in ordine ad visionem beatam non minùs est Dei proprius, quàm concursus causæ primæ: sed potest produci à Deo species impressa, quæ suppleat Dei vices in ordine ad visionem beatam: ergo potest aliqua creatura supplere Dei vices, & loco eius concurrere cum causa secunda, saltem aliqua.

Resp. negando, posse creaturam vllam substitui, quæ Dei vice concurrat cum causa secunda. Ad primam probationem negatur paritas, quia eleuatio creaturæ ad agendum supra suas vires non destruit rationem creaturæ, nec dependentiam eius à Deo: agere autem sine concursu Dei destruit rationem creaturæ, & dependentiam eius à Deo. Ad alteram probationem negatur eodem modo paritas; ideo enim concursus Dei per modum obiecti suppleri potest, quia sic non destruitur ratio creaturæ, si aliqua species creata suppleat vices essentiæ concurrentis ad visionem per modum obiecti, sicut solet supplere vices obiecti creati; si autem aliqua creatura suppleat vices causæ primæ, sequitur contradictio quam ostendi; erit enim, & non erit creatura.

Obiicitur secundò. Si adeò est essentiale creaturæ indigere concursu Dei, debebit ingredi conceptum, & definitionem creaturæ; quod falsum est.

Resp. indigentiam illam essentialem esse creaturæ, & de conceptu ac definitione illius; non quòd explicitè in eius definitione poni debeat, sicut neque ponitur explicitè ratio substantiæ vel accidentis, entis finiti, &c. sed quia implicitè illa ratio imbibitur in conceptu essentiali cuiuslibet creaturæ, sicut ratio entis creati & dependentis imbibitur in rationibus inferioribus ipsius entis.

§. III.

Vtrum Deus concurrat ad actus malos.

Deus non est causa peccati.

CErtum est primò, Deum nec posse peccare, cùm sit *Sanctus in omnibus operibus suis*; neque vllo modo posse velle peccatum, *quia mundi sunt oculi eius, ne videant malum, & respicere non potest ad iniquitatem*; neque posse causam esse, vel authorem peccati, quia illud prohibet & punit acerbissimè: *Odisti omnes qui operantur iniquitatem, perdes omnes qui loquuntur mendacium.* Quæ tamen omnia quis credat negare potuisse *homines tam impudoratè blasphemantes aduersùs Deum* (vt loquitur Irenæus) *vt eum dicere ausi sint authorem, & causam omnium peccatorum?* Quod certò tamen asseruerunt Lutherus, Caluinus, post Simonem Magum, Iulianum Apostatam, Theodorum Mopsuestenum, & alia hominum monstra, quorum insaniam & blasphemiam satis conuincit & damnat nomen ipsum Dei. *Damna aures pater alme meas* (inquit Prudentius in Hamartigenia) *& claude meatus obbrutescentis capitis, nec peruia tales concipiat fluxura sonos.* Tum subdit: *Quis ferat hæc iniecta Deo conuicia?*

Permittit peccatum.

Certum est secundò, esse in Deo actum positiuum, quo vult permittere peccata, idest illa non impedire, propter fines optimos, quamuis nullo modo velit illa esse, vel fieri; quia vt tradit egregiè Augustinus, *neque nolens sinit, sed volens; neque sineret bonus malè fieri, nisi omnipotens etiam de malo posset facere bonum bene.*

Ex his autem difficultas nascitur; quomodo Deus concurrere possit ad actus malos cum creatura; neque tamen vel vllo modo peccare, vel causa esse peccati; quod facit cum creatura.

Conclusio bipartita.

Dico tertiò, Deum concurrere cum omnibus causis secundis liberis ad omnes actus malos sumptos materialiter; non tamen sumptos formaliter, quatenus mali sunt; idest, Deum producere quidem entitatem materialem peccati, sed non causare tamen malitiam eius formalem; atque ita nullo modo dici posse causam peccati. Materiale peccati appellatur physica entitas peccati, quæ omninò esset eadem si absque libertate fieret sine consideratione rationis.

Causat materiale peccati.

Prima pars eosdem ferè habet Authores, quos adduxi pro necessitate concursus diuini ad actus creaturarum, adeò vt S. Thomas contrariam sententiam pronunciet esse errori proximam, quam tamen præter Aureolum & Durandum tenuerunt non pauci apud Magistrum *in 2. dist. 37.* & Bonauenturam *ibidem art. 1. quæst. 1.* neque omninò damnandam esse iudicat Hurtadus §. 35. citans pro ea Origenem, & Hugonem Victorinum. Poterat autem addere Theodorum Abucaram *opusculo 35. & 37.* Sed ea tamen reiicienda omninò est tanquam contraria omnium Patrum sensui, & omnibus iis rationibus conuincitur, quibus probatus est concursus Dei generatim. Summum enim Dei dominium, & summa dependentia creaturæ à Deo exigit, vt materiale ipsum peccati à Deo sit: exigit etiam natura entis participati à Deo primo radicali ente, quod est fundamentum omnis realitatis. Denique non posset alioqui Deus actus malos impedire creaturarum, nisi eas destruendo.

Non causat formale.

Secunda pars de formali malitia peccati ab iis solùm negatur, quibus dæmon pro Deo est, vt rectè argumentatur Basilius *homilia, Quod Deus non sit author mali*: quia Deum concurrere ad formalem malitiam peccati, est Deum esse formalem causam peccati, & malitiam vt sic à Deo esse; atque ita non minùs Deum peccare, quàm creaturam; ideò enim tantùm peccat creatura, quia facit tum materiale, tum formale peccati: igitur certissimum est, quod formale peccati à Deo non est.

Ratio duplex.

Ratio autem, cur Deus totum faciens actum malum, non causet tamen eius malitiam, ita vt actus ille provt est à Deo non habeat formalitatem mali, quam habet provt est à creatura, duplex reddi potest.

Prima ratio.

Prima petitur ex natura formalitatum exposita quæstione superiori, initio vltimæ sectionis; malitia enim formalis non est aliqua entitas, sed formalitas, idest ipsemet actus provt difformis rectæ rationi; formalitates autem non sunt aliquid producibile in actu, vt supra dixi, sed tantùm resultant ex positione fundamenti proximi, & termini; atque ita non quicunque causat entitatem actus, causat omnes eius formalitates: v. g. si vnus effectus pendeat à duabus causis, certè ille provt pendet ab vna causa non pendet ab altera; atque ita quamuis tota fiat entitas actus ab vna, non fit tamen ab illa formalitas, qua pendet ab altera: ergo non quicunque causat entitatem aliquam, causat omnes eius formalitates, sed illa sola est causa formalitatis alicuius, à qua entitas fundamenti habet, quod connotet talem terminum, siue id à quo fundamentum habet, quod ex eo resultet talis formalitas,

talis, vt explicatum est eo loco. Ex quo sic conficitur argumentum.

Quando plures causæ producunt actum malum, illa sola causa est malitiæ formalis, à qua entitas actus mali habet quod difformis sit rectæ rationi: sed quando Deus concurrit ad actum malum cum creaturis, actus provt est à Deo, non habet quod sit contra rationem: ergo quando Deus causat actum malum simul cum creatura, Deus non est causa malitiæ formalis, sed creatura tantùm. Probatur minor. Ideò actus malus, provt est à creatura, est contra rationem, quia recta ratio dictat, quod creatura non debet elicere actum illum: sed recta ratio non dictat quod Deus non debeat elicere actum illum, imò verè dictat, quod illum debeat elicere tanquam causa prima, accommodando se causis secundis liberis secundùm earum exigentiam: ergo actus malus provt est à Deo, non est contra rationem.

Tota ergo prima ratio, cur Deus faciens totam entitatem peccati materialem, quam facit creatura, non attingat tamen formalem malitiam, est quia ille actus provt est à Deo, non est contra rectam rationem; ideo autem non est contra rectam rationem, quia recta ratio, quæ dictat creaturæ ne hoc faciat, dictat Deo vt faciat concurrendo cum causa secunda libera, etiam malè operante.

Et hoc confirmatur euidenter, quia quando Deus eundem actum prohibitum elicit cum creatura, quæ ignorat illum esse prohibitum, eodem modo agit, ac quando creatura non ignorat prohibitionem; & tamen actus Dei tunc non est malus: ergo quando creatura cognoscit prohibitionem, & peccat, actus etiam ille non est malus, provt est à Deo.

Secunda ratio.

Altera ratio etiam optima est Molinæ *prima parte, quæst.14. art.13. disp.6. & in concordia disp.26.* Ruiz *de voluntate Dei, disput.45.* & aliorum quamplurium; ideò Deus non causat formalem malitiam peccati, quia præbet concursum indifferentem in actu primo, ideſt quia concurrit ad actum malum ex determinatione causæ secundæ, non autem ex sua determinatione; causa enim secunda determinat primam ad speciem & exercitium actus, vt posteà demonstrabitur. Quod si causa prima determinaret secundam ad illa duo, certè nulla ratio esset cur negaretur Deus esse causa peccati, vt probabitur *sect.3.* Ex quo conficitur argumentum.

Illa causa non facit formale peccati, neque causat peccatum vt sic, quæ non determinat ad actum malum, sed ab alia determinatur: sed Deus ad actum malum determinatur à causa secunda: ergo Deus non causat formalem malitiam peccati. Probatur maior. Ille non causat formalem malitiam peccati, qui non facit contra rationem: sed qui causat actum ex determinatione alterius, non facit contra rectam rationem, quia recta ratio prohibet hunc actum fieri ex determinatione propria, non autem illum fieri ex determinatione alterius per modum causæ primæ: ergo ille qui facit actum malum ex determinatione alterius, non causat formale peccati.

Quæ ratio posterior parum, vt vides, differt à prima; sic enim in pauca possunt ambæ contrahi. Deus non facit formale peccati, quia actus malus ex modo quo fit à Deo, non est contra rationem; ideò autem non est contra rationem primò, quia recta ratio dictat Deo vt concurrat ad actum illum tanquam causa prima: secundò quia Deus ad illum actum determinatur à causa secunda, cùm tamen ex se paratus esset ad dandum concursum ad actum bonum. Et hoc vnum volant aliæ plures solutiones à Doctoribus excogitatæ; v. g. quod peccatum sit à Deo vt causa efficiente, non vt à causa deficiente; significatur enim tantùm, quod actus provt est à Deo, non est contra rationem, quæ dictat Deo vt illum faciat.

Obiicitur primò. Illa causa est peccati formaliter sumpti, qui causa est actus positiui formaliter inordinati: sed Deus causa est actus positiui formaliter inordinati: ergo Deus est causa peccati.

Respondeo iuxta doctrinam allatam, distinguendo maiorem. Ille causa est peccati formaliter sumpti, qui causa est actus formaliter inordinati, si actum illum causet tantùm secundùm materialem entitatem, nego; si causet illum secundùm inordinationem formalem, concedo: ideſt, si actus ille, provt est inordinatus, sit à tali causa, certè illa est causa ipsius formalis peccati. Deus autem (vt probaui) ita causat actum formaliter inordinatum, vt causet solam eius entitatem materialem, formalem autem inordinationem nullo modo attingat, eo quod actus malus, provt est à Deo, sit maximè ordinatus, vt satis probatum est.

Prima instantia.

Instabis primò. Quoties aliqua denominatio, vel aliquod totum consistit in tribus partibus, quicunque tres illas partes producit, causat etiam totum quod produci aliter non potest, nisi causando eius omnes partes: sed odium Dei formaliter sumptum, est aliquod totum, cuius partes sunt iudicium rectæ rationis, libertas & actus physicus; quid enim aliud est formalis hæc malitia? sed hæc omnia Deus causat: ergo Deus causat formalem malitiam.

Resp. distinguendo maiorem; quicunque causat partes omnes ex quibus constat aliquod totum, causat etiam ipsum totum, sumptum materialiter, & secundùm entitatem, concedo; causat ipsum totum secundùm omnes formalitates, nego; satis enim ostensum est, formalitates non causari ab omni ea causa, quæ causat totam entitatem rei.

Secunda instantia.

Instabis secundò. Illa formalitas malitiæ vt sic, est aliquod totum, cuius Deus omnes partes producit; est enim entitas actus, iudicium, & libertas; quæ omnia Deus producit: ergo Deus producit illam malitiam formalem.

Resp. negando consequentiam, quia vt causetur totum aliquod secundùm entitatem materialem, satis est quod causentur omnes illius partes; sed non est satis causare omnes partes vt causetur totum sumptum formaliter, vt in pluribus exemplis probatum est. Deus v. g. causat totum actum vitalem, neque tamen causat formalitatem vitalitatis.

Tertia instantia.

Instabis tertiò. Similitudo est aliqua formalitas, & tamen quicunque producit entitatem albedinis in duplici pariete, producit similitudinem inter illos parietes: ergo qui producit entitates ex quibus coalescit formalitas, producit etiam formalitatem.

Resp. alias esse formalitates, quæ oriuntur ex ipsa entitate intrinseca, & physica fundamenti, & termini, quæ rectè appellantur à Scoto, *relationes intrinsecus aduenientes*; alias esse formalitates, quæ non oriuntur ex ipsa entitate intrinseca & physica fundamenti ac termini; sed ex modo, quo fiunt à suis causis fundamentum, & terminus. Vocari autem commodè possent relationes extrinsecus aduenientes; sunt enim ferè tantùm denominationes extrinsecæ fundamentis & terminis, vt vitalitas, libertas, malitia, bonitas: quicunque producit entitatem fundamenti & termini, producit etiam necessariò relationes intrinsecus aduenientes, sed non formalitates aduenientes extrinsecùs

trinsecùs. Formalis malitia peccati non est formalitas & relatio intrinseca ipsi actui, cùm possit actus planè immutatus de bono fieri malus, & de malo fieri bonus; sed est formalitas solùm extrinseca, quæ non oritur ab ipsa physica entitate actus, sed tantùm à modo, quo actus fit cum libertate ac consideratione rationis, cui non se conformat operans ex propria determinatione; ideò non quisquis causat actum malum, causat formalem eius malitiam. A

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Si Deus propterea non causat formalem malitiam actus mali, quia illa est formalitas resultans in actu ex modo quo ille fit cum libertate ac consideratione rationis, sequitur quod Deus etiam non causat formalem bonitatem actus boni: Deus v. g. non magis causabit conuersionem Sancti Petri, quàm proditionem Iudæ; nam de vtraque rationes eædem probant. Prima ratio, cur Deus non causet formalem malitiam, est quia actus provt est à Deo, non habet quod sit contra rationem: secunda, quia Deus non determinat ad actum malum; sed neque actus bonus creaturæ, provt est à Deo, habet quod sit bonus, & moralis; neque Deus creaturam ad actum illum determinat: ergo Deus non magis causat formalem bonitatem, quàm formalem malitiam. Absurdum autem est dicere, quod Deus non causet formalem bonitatem actus supernaturalis; nam omne quod est supernaturale, produci debet à Deo; formalis autem bonitas actus supernaturalis, est supernaturalis: ergo illa est à Deo. B C

Resp. nullo modo verum esse, quod Deus non est magis causa conuersionis Sancti Petri, quàm proditionis Iudæ; primò enim auxilium dat speciale præueniens Petrum vt conuertatur, distinctum à concursu generali, quo licèt voluntatem non cogat, aut necessitet; potentissimè tamen allicit ad bene operandum, visorum suasionibus agendo, deterrendo periculis, beneficiis attrahendo: nihil enim libertati detrahit, sed eam tamen suauitatis illiciis oppressam & captam sic delectat, vt vincat; sic vocat, vt volentem trahat; sic de illa triumphat, vt eam non patiatur superari nisi à seipsa. Deinde bonum opus intendit, ad illud hortatur, & impellit etiam hominem, quantùm libertatis leges patiuntur. Ad peccatum verò neque præuenit speciali vllo auxilio, neque ad illud hortatur, neque intendit illud, sed ab eo deterret, & quantum est ex se, vult illud non esse. Formalem ergo bonitatem actus boni Deus magis indirectè causat, quàm formalem malitiam, etiamsi directè neutram causet, cùm actus, siue bonus sit, siue malus, provt est à Deo, non habeat quòd sit moralis, & liber. Quod autem additur, formalem bonitatem vt sic esse supernaturalem in actu supernaturali, atque adeò illam causari debere à Deo, solui debet ex dictis; nam omne supernaturale, quod est producibile per veram actionem, est à Deo directè: sed supernaturale, quod resultat solùm ex positione alicuius supernaturalis, non est à Deo semper directè, sed satis est quod sit saltem indirectè.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Si Deus determinaret voluntatem ad materiale peccati, in iis circunstantiis, in quibus illud est inseparabile à formali malitia, determinaret etiam ad formalem malitiam præcisè, quia est inseparabilis: ergo quando Deus concurrit ad materiale peccati in iis circunstantiis, in quibus illud est inseparabile à formali malitia, Deus concurrit ad formalem malitiam, quia est inseparabilis à materiali.

Resp. negando consequentiam; disparitas enim est primò, quia malitia formalis est quidem inseparabilis ab actu producto in talibus circunstantiis respectu causæ determinantis ad talem actum; sed non est inseparabilis respectu causæ, quæ ad illum determinatur vt causa prima: propterea si Deus ad actum illum malum determinaret, ille solus esset causa malitiæ formalis, creatura verò non esset causa illius. Deinde malitia formalis est quidem in talibus circunstantiis inseparabilis respectu creaturæ à materiali entitate actus mali, quia recta ratio dictat creaturæ, vt hoc non faciat; sed non est inseparabilis respectu Dei concurrentis vt causæ secundæ, quamdiu aget vt causa prima. Itaque si Deus determinaret causam secundam ad materiale peccati, causaret etiam formalam malitiam; si autem concurrat solùm vt causa prima, non erit vllo modo causa peccati formalis.

Quarta obiectio.

Obiicitur quartò. Nullum est ens positiuum, quod produci non debeat à Deo; nam ens positiuum adæquatè diuiditur in ens participatum à Deo, & ens imparticipatum; sed malitia formalis est difformitas positiua ipsius actus cum recta ratione: ergo malitia formalis produci debet à Deo.

Respondeo ex dictis, omne quidem ens positiuum, quod est producibile per veram & propriam actionem, produci debere à Deo, & ab eo esse necessariò participatum; ens autem positiuum, quod non est producibile per veram & propriam actionem, sed resultat tantùm ex modo quo à sua causa producitur fundamentum & terminus, nego illud produci debere à Deo; quando enim ens diuiditur in ens participatum à Deo, & ens imparticipatum, verum est de illo ente, quod est entitas vera, non autem de illo, quod est solùm formalitas; nam illa non est ens participatum reduplicatiuè ac formaliter, sed identicè tantùm, & specificatiuè. Sed de hoc dictum est prima secundæ.

§. IV.

Vtrùm Deus concurrat cum causis materiali, & formali.

D VTrùm videlicet Deus, sicut concurrit effectiuè ad omnes effectus causæ efficientis, sic concurrat materialiter cum causa materiali, & formaliter cum causa formali, idest per modum causæ formalis, & finaliter cum causa finali, & exemplariter cum causa exemplari.

Conclusio.

Dico quartò, Deum non posse vnquam concurrere in genere causæ materialis, aut formalis; sed supplere tamen posse in genere causæ effectiuæ causalitatem materiæ in ordine ad formam. Causalitatem autem eius in ordine ad compositum, & causalitatem formæ, in nullo genere supplere posse. Ita communiter censent omnes, & ferè sola eget explicatione.

Deus non concurrit materialiter.

Primò enim modus causandi materiæ & formæ, est vniri mutuò; sed Deus non potest causare, seipsum vniendo: ergo non causat materialiter, nec formaliter. Imò materia causat recipiendo formam, & forma causat actuando materiam, vtraque componendo per modum partis; quæ omnia sunt à Deo alienissima: ergo Deus causare non potest in genere materiæ & formæ. E

Supplet effectiuè.

Secundò tamen certum est, quod supplere potest effectiuè concursum materiæ in ordine ad formam, tum substantialem, tum accidentalem, quia potest conseruare formam extra subiectum, sicut conseruat accidentia in Eucharistia supplendo defectum subiecti per actionem creatiuam.

Concursus materiæ & formæ.

Tertiò concursus materiæ in ordine ad compositum, & concursus formæ in ordine ad materiam, & in ordine ad compositum, est vnio, & compositio: sed Deus neque vnitur, neque componit causando: ergo Deus non potest supplere illos concursus in eodem genere.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Si Deus conseruaret formam cœli extra omnem materiam solo concursu effectiuo, vel ille concursus idem esset, quo forma cœli conseruatur in materia, vel diuersus. Non idem, quia per eum non magis suppleretur materiæ concursus, quàm ante; si diuersus: ergo est concursus materialis.

Resp. concursum, quo Deus conseruat formam extra subiectum, esse diuersum ab eo, quo forma conseruabatur in subiecto; conseruabatur enim in subiecto per eductionem, extra subiectum verò conseruatur per creationem, non autem per concursum materialem à Deo prodeuntem.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Causalitas vnius generis non potest vllo modo contineri intra causalitatem alterius generis: ergo Deus conseruando formam extra materiam, non potest effectiuè supplere concursum materiæ.

Resp. causalitatem causæ primæ efficientis continere posse causalitates aliarum causarum, saltem aliquarum, atque adeò effectiuè posse à Deo suppleri causalitatem materialem.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò: Deus deberet similiter concurrere cum causa finali mouendo metaphoricè voluntatem, & cum causa exemplari dirigendo idealiter actionem artificis; quod tamen falsum est.

Resp. Deum effectiuè concurrere ad causalitates etiam causarum finalis, & exemplaris, quia causalitas etiam earum actio est, quæ sine dubio est à Deo; sed finaliter tamen & idealiter Deus non concurrit cum illis causis.

SECTIO II.

Quidditas concursus diuini cum causis secundis.

DIxi, Deum cooperari omnibus causis effectiuis creatis, & cum illis omnes effectus producere; nunc non est facile dicere, quid sit diuina illa cooperatio. Concursus videlicet ille in actu primo vocatur Dei omnipotentia parata creaturæ per decretum voluntatis de concursu exhibendo quoties ipsa exiget. Concursus autem in actu secundo, est actualis cooperatio Dei cum causa secunda. De concursu Dei in actu primo, seu de voluntate illa, qua Deus decernit applicare omnipotentiam suam ad cooperandum creaturæ, dicetur *sect.*4. nunc de concursu actuali duo quæri possunt. Primò, vtrum sit aliquid præuium actioni creaturæ, tanquam eius principium. Secundò, vtrum sit ipsamet actio causæ secundæ.

§. I.

Vtrùm diuinus concursus sit actio aliqua, an verò aliquid præuium actioni, & eius principium.

Auxilium gratiæ.

CErtum est primò, quod ad actus bonos & supernaturales necessarium omninò est vt causa creata recipiat aliquid præuium actioni, quod vocatur auxilium gratiæ, quo præuenitur voluntas & adiuuatur ad actus illos eliciendos; differt enim à concursu, qui præterea requiritur sicut ad alios omnes actus, vt per eum Deus dicatur immediatè operari. Ad actus igitur bonos requiritur aliquod principium actionis, & diuinus concursus; ad actus alios sufficit omninò diuinus concursus.

Principium actionis.

Certum est secundò, concursum hunc Dei non ita esse aliquid præuium actioni, vt sit intrinsecum ipsi Deo; loquor enim de concursu ad extra: sed difficultas tantùm est, vtrum sit aliquid à Deo productum in causa secunda, quod antecedat eius operationem, & sit causa illius; siue voluntatem determinet, siue non, de quo posteà videro.

Dico primò, concursum Dei non esse aliquid præuium actioni, tanquam eius principium; sed esse necessariò aliquam actionem. Ita docent, & innumeros alios citant Suarez *lib.*1.*de auxiliis, cap.*6. Ruiz *de voluntate Dei, disp.*46. & *de scientia disp.*49. & 50. contra plurimos Doctores, qui Dei concursum volunt esse qualitatem impressam causæ secundæ; alij appellant motionem, excitationem, complementum virtutis, applicationem.

Ratio prima.

Ratio autem est, quia vel concursus Dei totus consistit in illo principio antecedente actionem, siue in hac prima motione; vel consistit in eo principio præuio simul & actione: neutrum dici potest: ergo concursus Dei tantùm est actio, non autem aliquid præuium actioni. Probatur minor; primò enim, quod principium illud præuium actioni non sit totus concursus Dei, clarè ostenditur, quia Deus ita concurrit cum causa secunda, vt immediatè influat per se in effectum & actionem: sed si concursus Dei adæquatè consisteret in eo solùm principio præuio, Deus per se non immediatè influeret in effectum, sed tantùm produceret in causa principium productiuum effectus; actio autem & effectus non immediatè prodirent à Deo: ergo illud principium præuium non est totus concursus Dei.

Prima pars minoris.

Deinde causa quæ solùm dat alteri virtutem ad agendum, si non aliter concurrat ad eius actionem, reuerà concurrit solùm remotè, ac per accidens; sicut ignis, qui aquam calefacit, non concurrit proximè ad calefactionem causatam ab aqua calida: sed in data suppositione Deus non concurrit ad actus causæ secundæ nisi dando illis virtutem ad agendum: ergo concurrit tantùm remotè.

Denique posito concursu Dei implicat vt non ponatur actio: sed posito quouis principio præuio, potest non poni actio, quia nullum est principium, cuius actionem Deus nequeat cohibere: ergo concursus Dei non consistit in eo solùm præuio principio.

Secunda pars minoris.

Secundò quod Dei concursus non consistat in eo principio simul & actione, sed in actione sola, probatur, quia causa secunda in ordine ad actus naturales est completa in actu primo: ergo non necessariò accipere debet aliquid à Deo, per quod compleatur in ratione principij actiui. Probo consequentiam. Causa secunda non tam est incompleta in ordine ad actus naturales, quàm in ordine ad actus supernaturales: sed ideò tantùm est incompleta in ordine ad actus supernaturales, quia indiget principio superaddito ad illos eliciendos: ergo si est completa in ordine ad actus naturales, non eget principio. Deinde completum in actu primo dicitur quod non eget vllo complemento, sed habet totum quod requiritur ad operandum; si ergo causa secunda in ordine ad actus naturales eget aliquo principio sine quo non potest agere, certè tam est incompleta in actu primo in ordine ad actus naturales, quàm in ordine ad actus supernaturales.

Effugium autem, quo vtuntur aduersarij, non potest illis fauere; dicunt enim principium illud præuium non esse necessarium vt causa secunda possit operari, sed tantùm vt operetur.

Sed

Sed contra, quia illud est necessarium vt causa secunda possit operari, sine quo non potest operari: sed sine principio illo prævio causa secunda non potest operari: ergo illud est necessarium vt causa secunda possit operari, & non tantùm vt operetur.

Deinde ponamus fieri creaturam aliquam à Deo, quæ habeat totum complementum in actu primo, quod videtur non posse negari; certè illa egebit adhuc toto concursu Dei, qui nec erit aliquid prævium actioni, quia sic causa non haberet totum quod actioni prævium est: ergo diuinus concursus erit tunc solùm actio.

Denique vel principium illud prævium est necessarium vt causa secunda pendeat à causa prima essentialiter in agendo, & hoc dici nequit, quia causa secunda pendebit à causa prima essentialiter, si non possit agere, nisi simul agat causa prima; vel vt effectus pendeat essentialiter, & hoc non est etiam verum, quia effectus pendebit à Deo essentialiter, si necessariò producatur à Deo: ergo principium illud prævium non est vllo modo necessarium, sed sufficit vt concursus diuinus sit actio.

Ratio generalis. Ratio ergo generalis est, quia causa prima etiamsi nihil prævium imprimat, obtinere tamen potest fungi munere causæ primæ; tunc enim Deus fungitur munere causæ primæ, quando nulla est causalitas, quæ ab ipso non pendeat; sed quamuis nihil imprimat prævium actioni, omnis tamen causalitas ab ipso pendebit: ergo fungetur munere causæ primæ, quamuis nihil prævium imprimat.

Confirmatur, quia tota quidditas diuini concursus necessariò reperiri debet vbicunque reperitur generalis concursus: sed principium illud prævium non reperitur vbicunque reperitur generalis concursus; Deus enim non potest imprimere quidquam voluntati quando peccat, alioqui Deus excitaret & impelleret ad id quod hîc & nunc est mihi peccatum, cùm tamen prohibeat & puniat peccatum. Adde quod prævius ille concursus voluntatem determinaret, & totam libertatem exscinderet, vt patebit ex sequentibus.

Axiomata contraria. Obiiciuntur aliquot axiomata desumpta ex S. Thoma, & Philosopho. Primum est, quod *causa secunda non mouet nisi mota à causa prima*; secundum quod *causæ secundæ applicantur à causa prima*, quod est causas secundas accipere impressionem aliquam à prima: tertium quod *causæ secundæ subordinantur essentialiter causæ primæ*: ergo non sunt tantùm concausæ, sed aliquid etiam accipiunt à prima. Quartum, quod *causæ secundæ necessariò excitantur à causa prima*. Quintum, quod *causa ideò dicitur prima, quòd prior agat, quàm causa secunda*: si autem priùs agit, imprimit prævium aliquid.

Quæ omnia, quomodo nihil probent, sed significent solùm necessitatem diuini concursus simultanei, dicitur *sect.3*. Ea enim ferè afferri solent vt probetur causas secundas determinari à causa prima.

§. II.

Vtrum concursus Dei sit eadem actio creaturæ.

Conclusio negatiua. DIco secundò, concursum Dei non esse actionem realiter distinctam ab actione creaturæ, sed formaliter tantùm, adeò vt vna sit, & indiuisibilis actio Dei & creaturæ.

Non differunt realiter. Prima pars, quod vnica realiter actio procedat à Deo, & à creatura, docetur à S. Thoma *prima parte, q.105.art.5.ad secundum*. Capreolo *in secundum dist.1. q.2.art.3*. Deza ibidem *q.2.art.3*. Molina *prima parte, q.14.art.13.disp.6*. Suare *disp.22. Metaphys. sect.3. & lib.1.de auxilio, cap.4. & lib.3.cap.13*. Valque *prima*

A *secunda, disput.185. cap.5*. Ruiz *disput.45.de volunt. Dei, sect.10*.

Ratio est, quia debet actio creaturæ necessariò pendere à Deo immediatè: sed non potest pendere à Deo immediatè, si actio Dei diuersa sit ab actione creaturæ: igitur actio Dei non differt realiter ab actione creaturæ. Maior certa est, quia actio creaturæ non est minùs ens per participationem à Deo, quàm effectus. Probatur minor. Si effectus producitur per duas actiones, quarum vna sit à Deo, & altera sit à causa secunda, vel actio quæ sit à causa secunda pendet etiam immediatè per se à causa prima, vel non; si non pendet: ergo non est ens per participationem à Deo; si pendet immediatè à Deo simul & causa secunda: ergo vna, & eadem actio est

B causæ primæ & secundæ, sicque inutilis est actio altera procedens à sola causa prima, quia per illam aliam causa prima sufficienter influit in effectum.

Dices, actionem causæ secundæ pendere immediatè à causa prima, sed per aliam actionem, quæ immediatè à solo Deo est.

Sed contrà; nulla enim actio fieri potest per aliam actionem, alioqui daretur processus in infinitum; si enim actio illa, quæ à solo Deo est, non fit per aliam actionem, certè actio quæ à creatura est, cùm similiter etiam sit actio, poterit esse immediatè à Deo sine alia actione, præsertim cùm eadem actio prodire possit à pluribus agentibus subordinatis, vt nuper probatum est; nam v.g. intellectus & species impressa, potentia & habitus non

C producunt actiones diuersas.

Differunt formaliter. Secunda pars, quod actio hæc provt est à Deo, differat formaliter à se ipsa provt est à creatura, videtur manifesta, quia hæc actio quatenus est à creatura, plures habet formalitates, quas non habet quatenus est à Deo, v.g. est sæpe mala, est libera, est vitalis, est immanens; quæ omnia non illi conueniunt quatenus est à Deo. Deinde implicat, vt actio hæc, quatenus est à Deo, sit à creatura; & vt sit à creatura, quatenus est à Deo: hoc autem est actionem illam distinctam esse formaliter.

Prima obiectio. Obiicitur primò. Si effectus eadem actione, qua pendet à creatura penderet à Deo, non penderet à Deo essentialiter, quod absurdum est. Probatur hæc

D sequela: quod pendet à Deo per dependentiam non essentialem, non pendet essentialiter: sed effectus penderet à Deo per dependentiam non essentialem; penderet enim per dependentiam accidentalem, & ab eo separabilem: ergo non penderet à Deo essentialiter.

Resp. negando, effectum non pendere à Deo essentialiter, si pendeat per eandem actionem, qua pendet à creatura; quia scilicet non ideò effectus creatus pendet à Deo essentialiter, ex eo quod hæc actualis actio & dependentia, qua pendet actu, sit illi essentialis; sed ex eo, quod carere non possit actione aliqua, per quam pendeat à Deo. Sicut figura est essentialis quantitati finitæ, quamuis nulla

E sit figura, quæ non possit ab ea separari. Itaque ad illam propositionem, illud non pendet essentialiter, quod non pendet per dependentiam essentialem, responderi debet distinguendo; vel enim sensus illius est, quod illud non pendet essentialiter, à quo separari potest omnis dependentia actualis; & sic concedo: vel sensus est, quod illud non pendet essentialiter, à quo potest separari hæc actualis dependentia, nego. Sed si actio Dei & creaturæ vna est, effectus pendet à Deo per dependentiam non essentialem; si sensus sit quod potest ab eo separari omnis actualis dependentia à Deo, nego; potest separari hæc, & hæc dependentia, concedo.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Nihil esse potest determinatio sui ipsius: sed actio causæ primæ determinat ad indiuiduum actionem causæ secundæ: ergo actio causæ primæ differt ab actione causæ secundæ. Deinde si causa secunda subordinatur causæ primæ in agendo, & ab illa pendet, necesse est vt actio causæ secundæ pendeat ab actione causæ primæ: ergo est necesse vt distinguatur.

Resp. actionem causæ secundæ determinari quidem formaliter ad indiuiduum ab actione causæ primæ, sed non determinari effectiuè. Idest, Deus determinat actionem causæ secundæ eo ipso, quod elicit hanc numero actionem, quam elicit etiam causa secunda de se omninò indifferens ad quodlibet indiuiduum actionis. Ad argumentum ergo distinguo maiorem; nihil potest esse determinatio sui ipsius effectiua, concedo; formalis, nego. Deinde falsum est, quod actio causæ secundæ debet subordinari actioni causæ primæ, sicut causa secunda subordinatur causæ primæ; nam sufficit quod actio causæ secundæ subordinetur Dei omnipotentiæ, nec requiritur quod subordinetur actioni omnipotentiæ.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Si sit actio vna Dei & creaturæ, vel hæc actio priùs naturâ pendet à Deo, quàm à causa secunda, vel priùs pendet à causa secunda quàm à Deo. Si priùs à Deo: ergo concursus Dei determinat & necessitat voluntatem; si priùs à causa secunda: ergo in illo priori naturæ causa secunda independenter à Deo agit.

Resp. distinguendam esse prioritatem temporis, prioritatem rationis, & prioritatem naturæ. Primò enim certum est, quod actio Dei non est prior tempore, quàm actio creaturæ; simul enim agunt ambæ causæ. Secundò certum etiam est, quod nec actio Dei priùs naturâ est à Deo, quàm à creatura, nec priùs à creatura, quàm à Deo: quia cùm sit eadem actio, non causatur actio creaturæ ab actione Dei. Actio itaque illa simul, tum tempore, tum naturâ prodit à causa prima, & à causa secunda, quia cùm illæ sint duæ causæ partiales partialitate causæ, non partialitate effectus, nulla earum potest agere, aut actionem inchoare sine consortio alterius; sicut constat, habitum supernaturalem, & potentiam ita simul agere, vt actus neque priùs pendeat ab habitu quàm à potentia, neque priùs à potentia quàm ab habitu. Vtrùm verò priùs ratione actio à causa prima prodeat, quàm à causa secunda, dicetur *sect.3.*

Quarta obiectio.

Obiicitur quartò. Id quo causa secunda determinat causam primam ad præbendum actualem concursum, non est actualis concursus Dei: sed actio creaturæ est id, quo causa secũda determinat causam primam ad exhibendum actualem concursum: ergo actio creaturæ non est actualis concursus Dei. Maior euidens est, quia si concursus Dei determinaret Deum ad præbendum concursum actualem, Deus priùs videret suum concursum futurum, quàm vellet illum esse futurum. Hæc est præcipua huius materiæ difficultas, vt patebit ex quarta sectione, vbi plenius illa dissoluetur. Nunc breuiter

Respondeo distinguendo maiorem; id quo causa secunda determinat causam primam ad præbendum actualem concursum, non est realiter actualis concursus Dei, negatur; non est formaliter actualis concursus Dei, conceditur: nam actio eadem prout est causa secunda, determinat causam primam ad eandem actionem, quæ sub alia formalitate à Deo erit. Sed hoc, vt vides, difficillimum est, & longiori posteà egebit explicatione.

SECTIO III.

Quomodo causa prima, & causa secunda coniungantur ad operandum.

Causa prima & secunda coniungi debent ad operandum.

EXpositâ existentiâ, & quidditate concursus diuini, sequitur tertium caput, quod proposui; modus nimirum, quo Deus suum illum concursum exhibet: certum enim est, illum exhiberi nullo modo posse, nisi coniungantur simul ad operandum duæ illæ causæ; cùm enim illæ simul ad eandem actionem concurrant, oportet vt coniungantur ad operandum: non possunt autem coniungi nisi vel causa prima determinet causam secundam, vel causa secunda determinet primam. Cùm enim non casu conueniant, & per accidens ad eandem actionem, sed ex instituto, & per se, omninò necesse est, vt vna determinet alteram, vel certè quod ambæ determinentur ab altera superiore; quod vltimum dici nullo modo potest, vt patet. Sequitur ergo, necesse omninò esse, vt vel causa prima determinet secundam, vel quod secunda determinet primam. Quod vt exponam clarissimè, statuendum mihi videtur primò, quod causa secunda, præsertim libera, determinet causam primam, non autem ab ea determinetur ad operandum. Secundò, ad quid determinet, siue vtrùm causa secunda determinet primam ad speciem & exercitium actus. Tertiò, vtrùm determinatio ad indiuiduum sit à causa prima. Quartò, quale sit Dei decretum concurrendi cum causis liberis. Quintò, quomodo, & per quid causa secunda libera determinet causam primam. In quibus exponendis si fuero copiosior, dandum grauitati & obscuritati difficultatis.

§. I.

Vtrùm causa secunda determinet causam primam ad concurrendum; an verò causa prima determinet secundam ad operandum.

Status quæstionis.

DE solo hîc loquor generali & naturali concursu Dei ad actus naturales causæ secundæ; de axiliis autem gratiæ diuinæ ad opera supernaturalia, ad quæ Deus sine dubio præuenit voluntatem, illamque specialiter comitatur à principio vsque ad finem: de illo (inquam) gratiæ concursu, nullam hîc pono disputationem, cùm sciam quid Cathedra Petri prohibuerit, & quid philosophicum institutum postulet; cuius fines intra solam naturam descripti sunt, & extra quos egredi alienum esset ab instituto.

Dico primò. Causa secunda ita determinat causam primam ad præbendum concursum generalem ad omnes actus naturales, vt causa prima nullo modo determinet secundam ad operandum.

Assertio.

Hanc assertionem vt solidè demonstrem, necesse in primis est declarare, quid dicant Authores illi, qui censent causam primam concurrendo sic coniungi causæ secundæ, tum necessariæ, tum liberæ, vt tota determinatio ad operandum sit à causa prima. Ad quod

Explicatio contrariæ sententiæ.

Obserua, tria esse quibus tota continetur aduersariorum sententia, quæ asserit causam secundam impelli, moueri, determinari ad opus à causa prima. Docent enim primò, determinationem illam, & motionem dari, aut negari causis secundis ex sola Dei voluntate antecedenter ad omnem cognitionem & consensum creaturæ, adeò vt voluntas

luntas creata non possit efficere vt illa determinatio sit, vel non sit; cùm prior sit omni actu illius voluntatis. Secundò docent, illam esse huiusmodi, vt postquam semel est præsens, implicet omninò vt agat. Tertiò volunt, necessitatem huius determinationis oriri ex intrinseca & essentiali subordinatione causæ secundæ cuiuslibet ad causam primam; atque ita voluntatem, siue malè agat, siue benè, semper determinari, & impelli ad operandum. Ita censent grauissimi multi Doctores ex recentiori schola S. Thomæ, contra quos

Prima ratio ex authoritate.

Prima demonstratio sit ex multiplici authoritate. Vt autem eloquia Scripturarum, decreta Conciliorum, suffragia Patrum, quæ ad hanc rem sunt innumera, & clarissima, prætermittam, quia præscriptos, vt dixi, fines naturalis Philosophiæ non egredior,

Plura testimonia S. Thomæ.

Primum sit, & clarissimum testimonium S. Thomæ, cuius doctrinæ ac omnibus principiis repugnat asserere, quod causa prima determinet causam secundam ad operandum: quod manifestè sic demonstro. Qui ponunt determinationem actus creaturæ esse à causa prima, volunt primò concursum Dei esse aliquam entitatem realem à Deo productam in causa secunda, priusquàm illa suam effundat operationem; hoc autem apertè negat S. Doctor *opusculo 9. q. 38. & quæst. 22. de veritate, art. 8. & prima secundæ, quæst. 49. art. 4. & quæst. 50. art. 5.*

Secundò negant, quod causa secunda determinet primam, quod tamen expressè habetur *lib. 3. contra Gentes, c. 66. n. 5.* vbi ait S. Doctor, causas secundas esse quasi particulantes, & determinantes actionem primi agentis. *Quæst. 1. de potentia, art. 4. ad tertium: Dicendum*, inquit, *quòd licet causa prima maximè influat in effectum, tamen eius influentia per causam proximam specificatur & determinatur.* Idem asserit *q. 5. de veritate, art. 9. ad 10.*

Tertiò negant, quod voluntas se ipsam determinet ad agendum: S. verò Thomas semper hoc asseuerantissimè affirmat *quæst. 22. de veritate, art. 5. ad 5. Hoc est* (inquit) *proprium voluntatis, vt voluntas est, quod sit domina suorum actuum.* Et *de potentia, q. 9. art. 1. ad 3. Solæ substantiæ rationales habent dominium sui actus, itaque in ipsis est agere, & non agere.* Et prima secundæ, *q. 9. art. 6. ad 3. Homo per rationem determinat se ad volendum hoc, vel illud, quod est verè bonum, vel apparens bonum.* Et *in 2. dist. 25. quæst. 1. art. 1. ad 3.* post allatum discrimen causæ necessariæ & liberæ, sic addit: *Sed tamen determinatio actionis, & finis in potestate liberi arbitrij constituitur, vnde remanet sibi dominium sui actus.* Et *dist. 28. q. 1. art. 1. Non esset* (inquit) *homo liberi arbitrij, nisi ad eum determinatio sui operis pertineret, vt ex proprio iudicio eligeret hoc aut illud.* Et *dist. 39. q. 1. art. 1. Ipsa autem potentia voluntatis, quantum in se est, indifferens est ad plura, sed quod determinatè exeat in hunc actum, vel in illum, non est ab alio determinante, sed ab ipsa voluntate.* Certè quid dici possit clarius, non video. Mitto plura, & sanè innumera.

Quartò asserit sententia quam impugno, causam secundam liberam ab extrinseco sic determinari antecedenter, vt posita ea determinatione, voluntas non possit non agere; hoc autem negat S. Thomas frequentissimè, v. g. *q. 24. de veritate. art. 1. ad 14. Non oportet* (inquit) *quòd humanæ mentes sint determinatæ ad aliquos effectus, sed respectu multorum efficaciam habent, ratione cuius conuenit eis libertas.* Et *quæst. 22. art. 6. Ex hoc dicitur aliquid esse necessarium, quòd est immutabiliter determinatum ad vnum.* Et *quæst. 2. de potentia, art. 3. Voluntas in quantum voluntas est, cùm sit libera, sic habet ad vtrumlibet; potest enim agere, & non agere; sic vel sic agere; velle, non velle.* In secundum *dist. 28. quæst. 1. art. 2. ad quartum*, ait, *Naturalia necessariò agere, non libera; quia homo habens virtutem ad non vti.* Et *quæst. 6. de malo, art. vnico*, ait, dispositionem non subiacentem voluntati, mouere ex necessitate, non quæ potest remoueri. Denique prima secundæ, *quæst. 10. art. 4. Quia* (inquit) *voluntas est actuum principium non determinatum ad vnum, sic Deus ipsam mouet, quòd non ex necessitate ad vnum determinat, sed remanet motus eius contingens, & non necessarius.* Cætera si persequar, infinitus sim.

Quintò contendunt aduersarij, voluntatem creatam determinari etiam ad actum malum: contrarium clariùs tradit S. Doctor, quàm si radiis solaribus exscripsisset, v. g. in secundum, *dist. 37. quæst. 2. art. 1. ad primum: Prima secundæ, quæst. 8. art. 1. Nihil potest* (inquit) *directè esse causa peccati, nisi quod potest mouere voluntatem ad agendum.* Si Deus voluntatem peccantem determinat, mouet eam ad agendum: ergo ex mente S. Thomæ Deus erit causa peccati. Alia prætermitto; satis hæc sint, vt videas quàm clarè negat S. Thomas id quod noui eius discipuli tam certò asserunt.

Testimonium veterum Thomistarum.

Secundum verò est testimonium ex antiquioribus, & grauioribus Thomistis, quos manifestè constat negasse determinationem causæ secundæ à causa prima concurrente; sic enim omninò docent Ægid. Rom. *in 2. dist. 1. q. 2. art 6. & dist. inch. 25. quæst. 1. art. 3.* Paludan. *in 3. dist. 18. art. 1. 2. 3.* Heruæus *quodlib. 1. q. 1. art. 1.* Capreolus *in primum dist. 1. q. 2. art. 1. & quæst. 3. art. 3. & dist. 38. q. 1. art. 1. 2. 5.* Deza *in 2. dist. 24. quæst. vnica, art. 3. & 4. & dist. 25. quæst. vnica, art. 3.* Conradus *prima secundæ, quæst. 1. art. 2. & q. 6. art. 2.* Caietanus *1. p. q. 14. art. 13. & q. 22. art. 4. & quæst. 41. art. 2. & prima secundæ, quæst. 9. art. 4.* Ferrariensis *lib. 1. contra Gentes, c. 67. 81. 82. 88. & lib. 3. c. 56.* Dominicus Soto *lib. 1. de natura & gratia, c. 15. & 16.* Viguerius, Holcot, & plures alij.

Suffragium commune Scholasticorum.

Tertium testimonium sit suffragium commune Scholasticorum, quorum Catalogum dabunt Suarez *lib. 3. de gratia, c. 35.* Ruiz *de volumate Dei, q. 49.* Illi autem sunt Albertus Magnus *1. parte, q. 67. membro 5.* vbi docet causas secundas liberas gubernari à prouidentia secundùm concessionem, cui sæpè resistitur. Alexand. Alensis *1. p. q. 26. membro 4. art. 3.* & sæpe alibi. Bonau. *in 2. dist. 22. quæst. 1. art. vnico, q. 1. & 2.* Scotus *in 4. dist. 1. q. 1. ad 4.* Guillelmus Parisiensis *1. p. tract. de vitiis.* Valdensis *lib. 1. doctrinalis, à c. 21. ad 30.* Dionysius Cisterciensis *in 2. q. 2.* & sæpe alibi. Argentina, Carthusianus, Augestus, Armacanus *toto lib. 16. quæstionum Armenorum.*

Denique recentiorum omnium Doctorum eadem vox est; defendunt enim quòd voluntas libera determinat seipsam, Franciscus Victoria, Petrus Soto, Roffensis, Ruardus, Driedo, Vega, Castro, Stapletonius, Cardinalis Contarenus, Ioannes Coclæus, Ioannes Medina, Corduba, Camerarius, Catherinus. Quæ communis Doctorum consensio, quamuis sola esset, sufficeret sanè ad persuadendam veritatem sententiæ quam proposui.

Consensus Philosophorum, etiam Ethnicorum.

Quartum denique testimonium sit consensus Philosophorum, etiam Ethnicorum, præsertim Platonis & Aristotelis. Et primò quidem de Platone luculentum suffragium est Nemesij *lib. de homine, c. 38. Omnis* (inquit) *Platonis oratio eò pertinet, vt electiones, & aliquas actiones ex electione in potestate nostra esse ostendat.* Idem ex Platone refert Theodoretus contra Græcos, Iustinus *in Apolog. ad Antoninum*, Clemens Alexand. *lib. 5. strom. c. 7.*

Alcinous c. 19. Platonicos addere hîc non lubet, omninò insignes in eo genere; reliquis præcellunt Philo *lib. quod Deus sit immutabilis*, Plotinus *enneade 3.lib.1.2.3. enneade 6.lib.8. c.1.* Maximus Tyrius *dissert.25. n.49.* locum clarissimum Porphyrij affert S.Cyrillus *lib.3. contra Iulianum.*

Aristotelis insignia sanè sunt testimonia: *tertio Ethic.c.5.Nostra* (inquit) *in potestate virtutes omnes, & vitia collocantur; quibus enim in rebus in nostra situm est potestate agere, & non agere, & in quibus non agere, in his etiam agere.* Idem habetur *lib.1.de interpretat.c.8.* & *9.Metaphys. textu* 10. vbi ostendit potentias rationales esse ad opposita: *Quæ quidem* (inquit) *cum ratione, contrariorum sunt; quæ irrationales, vnius.* Et *lib.2. Eudemiorum, c.7.* & *1.Moralium, c.10.* Eius discipulos non refero, quorum vna vox est, voluntatem dominam esse suorum actuum. Pulchra ex Alexandro referunt Eusebius *lib.6. præparat.c.7.* Cyrillus *lib.3.in Iulianum, ad text.* 1. Immeritò ergo Philosophum trahere aduersarij conantur in suas partes, quia sæpè 7. & 8.*Phys.* dicit, omne quod mouetur ab alio moueri: ex quo concludit, necessariò dari primum aliquem Motorem immobilem. Immeritò (inquam) quia non id dicit Philosophus, quòd existimet esse necessariam actualem motionem ab extrinseco, cùm id in omnibus animalibus sit manifestè falsum; sed nomine motus intelligit primam productionem, & conseruationem. *Omne* (inquit) *quod mouetur, necessariò produci debuit, & conseruari ab alio primo mouente; quod cùm sit immutabile, non potuit ab alio produci.* Exemplum autem baculi quod adducit, non debuit in omnibus esse simile. Ex quo tam multiplici testimonio liquet (opinor) quàm sit tuta, & indubitata sententia, quam proposui.

Definitio libertatis.

Secunda ratio est, quia si causa prima determinat causam secundam ad operandum, etiam eam, quæ libera est, nulla prorsus voluntati creatæ libertas relinquitur, tum remota, tum proxima; idest nullus est in voluntate vsus libertatis, adeò vt voluntas nunquam expedita sit proximè ad agendum, nec vnquam agat liberè. Quod argumentum vrgent efficaciter citati nuper Doctores, & à nobis videtur 1. *parte*, & *prima secundæ* clarissimè demonstratum.

Prima probatio.

Primò quia omnis necessitas orta ex necessitate antecedente violat libertatem: si Deus concurrendo determinat causam secundam, necessitat illam antecedenter: ergo violat libertatem. Maior probatur, quia datur aliqua necessitas contraria libertati; nam libertas propriè dicta illa est, quæ opponitur necessitati; necessitas consequens non tollit libertatem, vt patet, sed eam supponit: ergo sola est necessitas antecedens, quæ destruit libertatem. Deinde, quod ponitur in voluntate independenter à voluntate, facitque ita illam agere, vt non possit non agere, tollit indifferentiam & dominium voluntatis in suum actum, quæ tota libertas est: necessitas antecedens facit voluntatem agere, & ponitur independenter à voluntate: ergo violat libertatem. Præterea certum est apud omnes Dialecticos, quod quoties antecedens est necessarium, consequens non potest esse contingens: vnde argumentor. Quoties antecedens non pendet à libero arbitrio, neque pendet etiam consequens: concursus necessitatis & determinans non pendet à libero arbitrio: ergo nec ab eo pendet actus qui ex eo sequitur. Potestque confirmari efficaciter in his exemplis. Amentia, pueritia, amor beatificus ideò tantùm impediunt vsum libertatis, quia sunt impedimenta, quæ voluntas remouere non potest, neque A simul cum illis in sensu composito non operari: necessitas antecedens illud idem habet: ergo illa eripit libertatem.

Iam verò minor primi argumenti, quæ erat, quod si Deus concursu suo determinat voluntatem creatam, imponit illi necessitatem antecedentem, nullâ eget probatione; necessitas enim antecedens illa est, quæ oritur ex suppositione antecedente, id est, ex suppositione, quæ facit vt voluntas agat, & ponitur independenter ab omni actu voluntatis: determinatio primæ causæ concurrentis facit vt voluntas agat, & ponitur independenter à voluntate: ergo illa facit necessitatem antecedentem.

Ex definitione libertatis.

Secundò argumentor ex ipsa natura & definitione libertatis, quæ definitur, *Potestas agendi & non* B *agendi, positis, idest stantibus omnibus, quæ ad agendum sunt prærequisita*; hoc enim est per quod potentia libera differt à potentia non libera, *quæ licèt possit non agere quando non adsunt ea quæ ad agendum necessaria sunt, positis tamen illis non potest non agere*, vt sæpe alibi demonstraui. Ex quo formatur facilis demonstratio.

Illa potentia non est libera, quæ non habet potestatem agendi, & non agendi positis omnibus requisitis ad operandum in sensu composito; quia, vt dixi, nulla est potentia necessaria, quæ sublatis requisitis ad agendum, seu in sensu diuiso, non possit non agere: sed si causa prima determinat causam secundam præbendo ei concursum, causa secunda positis omnibus ad agendum prærequisitis in sensu C composito, cum illis non potest non agere; nam ille concursus Dei est vnum ex prærequisitis ad agendum: ergo causa secunda non est vnquam proximè libera & indifferens ad agendum, vel non agendum. Imò certum est quod esse liberum, est habere dominium sui actus, vt sæpe dixi; si autem Deus concursu suo determinat voluntatem, illa non habet dominium sui actus: quod probo. Habere dominium sui actus, est illum elicere si velit, & non elicere si velit, vel etiam contrarium elicere: sed si voluntas à Deo determinetur, non potest ita disponere de suis actibus, vt illos eliciat, si velit; & si velit, non eliciat, vel etiam contrarios eliciat; quod enim sic alligatur ad vnum actum, vt non possit il- D lum non elicere, non habet potestatem disponendi de pluribus: ergo si voluntas determinetur à Deo, manifestum est, quod illa non est domina sui actus.

Tollitur libertas contrarietatis & contradictionis.

Denique manifestum est quod voluntas, si à Dei concursu determinetur, nec habet libertatem proximam contrarietatis, idest ad amandum proximum, vel ad eum odio habendum; sic enim habet determinationem concursus ad odio habendum, v.g. vt concursus nullo modo sit ei paratus ad eum amandum. Neque habet proximam libertatem contradictionis, idest ad omittendum actum, vel ad eum ponendum; tunc enim non omittit liberè actum v. g. amoris, quando nullo modo potest illum ponere: sed quoties voluntas omittit actum, E nullo modo potest eum ponere, quia quoties voluntas omittit actum amoris, non habet determinationem causæ primæ ad eum ponendum; si enim eam haberet, poneret actum: sed sine tali determinatione non potest ponere actum amoris: ergo voluntas non potest ponere, quoties illum omittit. Sed neque potest illum omittere quoties elicit, quia sic illam determinat concursus, vt non possit illum respuere. Nihil ergo est reliquum libertatis, si determinatio causæ secundæ à Deo est.

Euasio de sensu composito & diuiso.

Prima & solemnis aduersariorum euasio est, quod voluntas posito concursu determinante, potest quidem non operari, vel etiam contrarium operari, in sensu

sensu diuiso ; quamuis non possit non operari in sensu composito. Sensum autem compositum & diuisum sic explicant. Voluntas (inquiunt) determinata non potest non operari , idest quamdiu haber determinationem;sed potest non operari in sensu diuiso , idest si auferatur concursus determinans.

Sed contra sic insto. Vt voluntas sit proximè libera,debet posse agere & non agere,stantibus omnibus prærequisitis ad agendum in sensu composito,& non tantùm in sensu diuiso,alioqui, vt sæpe dixi,nulla est causa necessaria,quæ non agat liberè; nam ignis sublato concursu Dei determinante, tam potest non agere , quàm voluntas hominis : ergo tam est liber. Deinde argumentor. Tunc tantùm sensus compositus,seu suppositio præsens non violat libertatem , quando ponitur dependenter à voluntate , quæ potest illum impedire ; quando autem ponitur independenter à voluntate , quæ non potest illum impedire , toties violat libertatem , & vocatur sensus compositus , seu suppositio antecedens : sed concursus determinans positus in voluntate , facit sensum compositum independentem à voluntate : ergo tollit libertatem.Minor admittitur ab aduersariis.Probatur maior. Aliquis sensus compositus , seu suppositio præsens , violat libertatem: sed ille non potest esse alius sensus compositus, quàm is , qui est independens à voluntate : ergo sensus compositus positus independenter à voluntate,violat libertatem. Probatur maior. Si suppositio illa quæ aufert potestatem non agendi in sensu composito, non violat libertatem , cæcus liber est ad videndum ; ille qui detinetur in vinculis , liber est ad currendum ; beatus liber est ad peccandum; amens & puer liberi sunt ad agendum benè aut malè,quia patet illas esse suppositiones, quibus sublatis,habetur potestas agendi ; si enim amoueatur cæcitas à cæco , videbit ; si tollatur à beato visio Dei,poterit peccare ; si vincto soluantur vincula,& carcer aperiatur , poterit currere : ergo est manifestum , quod quoties suppositio independens à voluntate tollit in sensu composito potestatem non agendi, violat libertatem, quamuis eam potestatem relinquat in sensu diuiso. Et sanè manifestum est, quod aliqua suppositio præsens potest afferre voluntati necessitatem contrariam libertati : Deus v. g. potest cogere ad aliquid voluntatem ; cogit v.g. damnatos vt sint in inferis ; homo damnatus ad furcam , cogitur mori : sed nihil potest afferre necessitatem , nisi sit in sensu composito ; quod enim positum non est , non potest afferre necessitatem : ergo necessitas in sensu composito tollit libertatem.

Altera euasio de potentia simultaris & simultate potentiæ.

Altera euasio aliter explicat sensum compositum & diuisum.Voluntas (inquiunt) in sensu composito non potest non agere, neque aliud agere,sed tantùm in sensu diuiso, idest non potest actio contraria,vel non actio componi,& iungi cum concursu determinante ; sed tamen voluntas retinet semper potentiam ad non actum. vel ad actum contrarium ; sicque suppositio antecedens non destruit potentiam agendi , & non agendi , quamuis impediat actionem , & non actionem : sicut duæ actiones contrariæ non possunt esse simul,& tamen voluntas habet simul potentiam ad actiones contrarias;similiter enim voluntas posito concursu habet simultatem potentiæ , sed non habet potentiam simultatis.idest ad oppositа simul habenda.

Sed contrà. Voluntas quæ habet concursum determinantem in sensu composito , eodem modo se habet , quo voluntas beati habentis Dei visionem; quo potentiâ motrix hominis vincti ; quo voluntas pueri, aut amentis : sed in illis omnibus potentia non est proximè libera : ergo neque proximè libera est voluntas determinata. Probatur maior ; nam voluntas Beati v.g. quamuis propter visionem non possit carere actu amoris , habet tamen potentiam ad amandum,vel non amandum ; idest,quamuis non habeat potestatem simultatis , habet tamen simultatem potentiæ : sed voluntas determinata per concursum non habet potentiam simultatis, sed tantùm simultatem potentiæ : ergo eodem modo se habet. Vnde iterum argumentor. Vt aliqua potentia sit proximè libera , non sufficit vt habeat simultatem potentiæ,sed exigitur vt habeat potentiam simultatis ; non sufficit quod habeat entitatem potentiæ agendi & non agendi , sed debet habere antecedenter potentiam simultatis ; non quidem copulatiuè, vt patet, quia non potest agere simul,& non agere ; implicat enim vt iungat actum cum non actu ; sed disiunctiuè, ita vt possit agere si velit , vel non agere si velit ; alioqui in omnibus exemplis quæ attuli , potentia esset proximè expedita : sed voluntas habens concursum non habet disiunctiuè potentiam simultatis: ergo non est proximè libera.

Instantia.

Dices. Voluntas habens amorem in sensu composito , non potest habere carentiam amoris : ergo libertas non exigit potentiam simultatis.

Resp. dixisse me sæpius , quod sensus compositus positus dependenter à libertate , non tollit libertatem , sed eam supponit ; vnde concesso antecedente , distinguo consequentiam ; ergo libertas non exigit potentiam simultatis , consequentem, concedo ; antecedentem, nego.

Deus erit causa & author peccati.

Tertia ratio est, quia si causa secunda propter dependentiam & subordinationem essentialem ad causam primam debet determinari à causa prima, neque sine illa determinatione potest erumpere in vllum actum ; certè necessar.ò sequitur,quod Deus est verè ac propriè causa , & author peccati cuiuslibet, non tantùm secundùm materiale, sed etiam secundùm ipsum formale peccati. Sed hoc in Theologia plenè (vt arbitror) demonstratum *tract.1 disput.5.* non vrgebo pluribus , hanc vnam rationem omnino claram hîc addens.Tunc determinatur voluntas ad malitiam formalem peccati , quando determinatur ad aliquid, quo posito ineuitabilis homini est malitia formalis : sed si voluntas determinetur ad id, à quo hîc & nunc inseparabilis est malitia,determinatur ad aliquid, quo posito ineuitabilis illi est malitia : ergo determinatur ad malitiam formalem. Probatur maior.Malitia formalis vel est aliquid priuatiuum , vel est positiua formalitas : sed voluntas non potest determinari ad illud priuatiuum, aut ad formalitatem, nisi quatenus determinatur ad id à quo inseparabiliter resultat : ergo si voluntas determinatur ad materiale,ex quo resultat priuatio,vel formalitas, determinatur etiam ad formale.

Confirmatur clarissimo exemplo. Sit Iudas in statu,in quo deliberat, an proditurus sit Christum, an non: Deus ex sua sola voluntate determinat illum ad proditionem , potiùs quàm ad non proditionem ; potiùs ad malum , quàm ad bonum ; non vt impleat munus causæ primæ,nam æquè illud impleret,si determinaret ad bonum.Tunc ostendo manifestè, quod Deus Iudam determinat ad formalem malitiam. Si quando Deus Iudam determinauit ad materiale peccati,non determinaret ad formale, Iudas se ipsum ad illud determinaret : sed posito quod Iudas determinatus fuerit ad materiale , à quo inseparabilis

parabilis est malitia, & quo posito, malitia illi est ineuitabilis, non se determinat: quod probo. Iudas non se determinat ad id quod non est in eius electione vt sit, vel non sit: sed posito quod Iudas sit determinatus ad aliquid, quo posito non potest vitare malitiam, non est in eius electione vt sit, vel non sit malitia: ergo Iudas determinatus ad materiale peccati, non se determinat ad formale.

Alia plura possem addere, quæ sequuntur incommoda, & absurda ex sententia, quam impugno; quæ tamen quia spectare videntur ad Theologiam, prorsus hîc omitto, quia solùm hîc specto Dei concursum naturalem: de auxiliis gratiæ planè abstineo dicere.

Prima obiectio ex multis testimoniis S. Thomæ.

Obiiciuntur primò aliqua testimonia S. Thomæ. Primò enim (vt suprà monui) dicit S. Doctor, *causas secundas moueri à prima*; imò negat illas agere nisi ab ea motas. Vbi præuius concursus videtur indicari. Secundò ait, *causas secundas ad agendum applicari, & inclinari*. Tertiò ait, *esse in Deo ideas præfinientes & prædeterminantes*. Quartò ponit *quæst. 3. de potentia, art. 7.* duplicem virtutem in potentia creata; vnam firmam & permanentem; alteram transeuntem; quæ vltima virtus esse non potest aliud, quàm præmotio voluntatis à Deo. Denique Deum vocat causam primam: non est autem causa prima, si non determinat, sed determinatur.

Resp. In nullo ex huiusmodi testimoniis significari determinationem causæ secundæ à prima. Dicit S. D. causas secundas moueri à prima eo modo, quo dicitur grauia & leuia moueri à generante, quia virtutem ab eo mouendi acceperunt; in quo etiam sensu negat illas agere nisi motas. Vbi etiam sæpissimè significat actus indeliberatos voluntatis liberæ, quorum principium est sine dubio causa prima, ne detur progressus in infinitum. Vnde dicit sæpe Philosophus, illos esse à bona fortuna. In eodem sensu dicit S. Doctor, causas secundas inclinari ad agendum, & applicari, quatenus accipiunt ab eo virtutes naturales, per quas inclinantur & applicantur. Ponit etiam in Deo ideas præfinientes, & prædeterminantes actiones omnes creaturarum, etiam liberarum, postquam vidit illas futuras sub conditione; tunc enim sine vllo libertatis dispendio prædefinit illas formaliter absolutè, non tamen sine conditione aliqua virtuali, vt exposui prima parte. Meritò etiam statuit duplicem potentiam in causa creata; vnam quæ intrinseca sit, & innata; alteram quæ sit transiens, & extrinseca tantùm, vbi significatur solùm Dei omnipotentia parata præbere concursum simultaneum. Denique nihil mirum est, Deum causam vocari *primam*, quia eius virtus vniuersalis est, & ad omnes effectus sic necessaria, vt nulla causa sine illo cooperante possit exerere suam virtutem, sed sint inertes omnes, & emortuæ sine Deo.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. A causa indeterminata & indifferente implicat oriri effectum determinatum; determinatum enim & indeterminatum opponuntur contradictoriè: omnis causa libera est indifferens, nisi aliunde determinetur: ergo à causa secunda libera non potest oriri certus effectus & determinatus, nisi Deus ad illum determinet. Deinde quando aliquis effectus determinatus prodit ab aliqua causa, debet reddi ratio cur ille potiùs effectus prodeat, quàm alius: sed si prodeat à causa indifferente, non poterit assignari vlla ratio: ergo non potest vllus effectus prodire à causa indifferente, nisi Deus illam determinet.

Resp. primò quidem, eodem planè argumento probari posse, quod Deus debet ab extrinseco agente determinari, cùm sit maximè liber, & indifferens ad agendum, aut non agendum. Vnde

Resp. secundò, quod à causa indifferente actiuè potest effectus prodire determinatus, quia illa causa dicitur actiuè indifferens, quæ vim habet se determinandi ad oppositа; vnde mirum non est, quod ab ea prodeat effectus determinatus. A causa verò indifferente, quæ vim non habet se determinandi, certum est non posse oriri effectum determinatum, nisi ab extrinseco illa determinetur. In causa igitur libera se ipsam determinante redditur ratio cur hic actus prodeat ab ea nunc potiùs, quàm alius, quia illa causa cùm sit domina suorum actuum, cùm posset se non determinare ad hunc actum, liberè tamen ad illum se determinauit; nec enim reddi potest alia ratio, quare voluntas velit, nisi quia vult.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò: Necessitas ex suppositione non est contraria libertati; determinatio Dei concurrentis necessitas tantùm est ex suppositione, qualem facit Dei præscientia, & prædefinitio: ergo illa determinatio non tollit libertatem.

Resp. distinguendo maiorem; necessitas ex suppositione consequenti, id est quæ causatur liberè à voluntate, atque adeò sequitur eius determinationem, non est contraria libertati, concedo; necessitas ex suppositione antecedente, quæ videlicet causat actum voluntatis, & eum non supponit, non est contraria libertati, nego: si enim certum est, quod aliqua necessitas tollit libertatem, certè illa debet esse aliqua suppositio; nam id quod non supponitur esse, non tollit libertatem; determinatio autem illa voluntatis antecedens est, & non causatur ab vllo actu voluntatis, ideo illa prorsus exscindit omnem vsum libertatis. Scio alia multa proferri ab aduersariis, quæ sanè vmbram difficultatis non habent, vt cùm aiunt solam causam vniuersalissimam posse producere vniuersalissimum effectum, ideſt esse existentiæ; solam causam summè actualem producere posse vltimam actualitatem, seu existentiam. Sed hæc, & alia huiusmodi absolutè negari debent, sequeretur enim ex iis, nullam causam secundam habere virtutem agendi.

§. II.

Vtrùm causa secunda determinet causam primam ad speciem, & ad exercitium actus.

DIco primò, causas secundas, tum necessarias, tum liberas determinare obiectiuè causam primam ad speciem, & ad indiuiduum actus, non absolutè, sed supposito eius decreto æterno de concursu causis secundis præbendo, quoties illum exigent.

Determinare effectiuè.

Obserua primò, duobus modis posse vnam causam determinari ab alia, primò effectiuè, secundò obiectiuè. Determinare causam aliquam effectiuè, est producere aliquid in ipsa causa, quod illam trahat ad opus, vt artifex effectiuè determinat securim ad scindendum lignum, imprimens illi motum. Determinare obiectiuè causam aliquam, est ostendere illi aliquid, quo viso statim liberè se applicet ad id, ad quod decreuit se applicare; vt cùm pauper, cui decreueram subuenire, ostendit mihi suam indigentiam, determinat me ad faciendam illi nunc eleemosynam, quam alioqui non facerem. Certum est non posse Deum effectiuè à causa secunda determinari; nihil enim in ipso Deo produci potest: sed determinare illum creatura potest ostendendo ipsi suam necessitatem, & exigentiam, cui Deus semper decreuit subuenire. Hoc est determinare obiectiuè.

Determinare obiectiuè.

Obserua

Determinare ad speciem.

Observa secundò, determinationem aliam esse *quoad speciem*, aliam *quoad exercitium*, aliam *quoad individuum*. Determinare influxum secundùm speciem, est efficere vt influxus tendat ad effectum talis speciei, non alterius, v. g. vt ignis producatur, non aqua. Determinare secundùm exercitium, est efficere vt effectus nunc potiùs producatur, quàm ante. Determinare ad individuum, est facere vt influxus tendat ad hunc numero effectum potiùs quam ad alium eiusdem speciei; v. g. quod producatur ignis A, potiùs quàm ignis B. His positis,

Ad exercitium.

Ad individuum.

Dixi causam primam determinari obiectiuè à causa secunda quoad speciem & exercitium, non quòd causa secunda determinet absolutè voluntatem Dei ad dandum hîc & nunc talem concursum in specie; sic enim Deus se voluntariè determinat, cùm sit liber; sed quia est obiectiua ratio postulans in tali tempore concursum huius speciei, & non alterius, quem Deus non potest negare posita voluntate, quam ab æterno habuit subueniendi necessitati causarum secundarum.

Prima pars conclusionis.

Prima ergo pars de determinatione ad speciem actus manifesta est primò pro causis necessariis, quia illæ sunt ex sua natura determinatæ ad vnum, neque possunt ad alios effectus excurrere: v. g. ignis ex sua natura determinatus est ad producendum ignem, non aquam; ideoque natura ignis est tota ratio cur Deus cum igne potiùs ignem producat, quàm aquam: ergo causæ naturales determinant Deum ad speciem actus; ideſt propterea Deus præbet concursum ad effectum talis speciei, & non alterius, quia causa secunda petit concursum talis speciei, non alterius; eamque suam indigentiam obiicit Deo. Deinde pro causis liberis hoc etiam patet, quia libertas contrarietatis sita in eo est, quòd voluntas se ipsam determinet ad actum talis speciei, & non alterius, v. g. ad amorem potiùs, quàm ad odium: sed non potest determinare se ipsam ad speciem, quin etiam determinet Deum obiectiuè; si enim voluntas determinet se ipsam ad amorem, & non ad odium, ratio cur Deus concurrat ad amorem erit exigentia & determinatio causæ secundæ, non autem determinatio Dei: ergo causa secunda libera Deum determinat ad speciem.

Et hoc vnum voluere omnes illi Doctores qui dicunt, concursum, quem Deus præbet, esse indifferentem ex eo, quod non tendat nisi ad rationes generales entis; sic enim docent Molina, & Ruiz nuper citati; non enim intelligunt, quo à Deo producantur solæ rationes genericæ, creatura verò producat rationes specificas, quo nihil dici posset absurdius; quia cùm rationes specificæ sint entia per participationem, debent produci à Deo; & cùm identificentur cum rationibus genericis, certè produci vna non potest sine altera. Volunt igitur tantùm illi Doctores, concursum Dei esse indifferentem, quia quamuis totus effectus secundùm omnes gradus sit à Deo, Deus tamen à causa secunda determinatur ad speciem actus: ratio enim cur effectus sit in tali specie, est determinatio creaturæ, non autem Dei determinatio; ideoque formaliter eius concursus est indifferens, & tendit ad solas rationes entis superiores, quamuis realiter ad omnes tendat, cùm eius concursus sit ipse concursus creaturæ.

Secunda pars conclusionis.

Secunda pars de determinatione ad exercitium non est minùs euidens, primò pro causis necessariis, quia illæ positis omnibus requisitis ad agendum, ita determinatæ sunt ex sua natura, vt non possint non agere: ergo illæ non determinantur à Deo, sed Deum determinant.

Secundò pro causis liberis probata est in superiori assertione, vbi probatum est, causam secundam non determinari à prima: ergo causa secunda determinat causam primam, quia scilicet alioqui tota exscinderetur libertas & indifferentia voluntatis; libertas enim contradictionis est indeterminatio ad agendum, & non agendum, & determinatio voluntatis per se ipsam, quod alibi sæpè demonstratum est. Voluntas ergo determinat seipsam ad exercitium actus, & ad illud Deum determinat. Vide ibi dicta.

Obiicitur primò. Si causa secunda Deum determinat, sequitur Deum in agendo pendere à creatura, quod nemo dicere ausit. Probatur tamen, quia si verum est dicere: Ideò Deus operatur, quia causa secunda operatur; verum est dicere, quod Deus pendet à creatura: sed si causa secunda Deum determinet, verum est ideò Deum operari, quia causa secunda operatur: ergo verum est quod Deus in operando pendet à creatura. Deinde si causa secunda determinaretur à Deo, causa secunda penderet à Deo in operando: ergo si causa prima determinetur à causa secunda, certè pendet à causa secunda.

Prima obiectio.

Resp. negando sequi, quod si Deus determinetur obiectiuè, supposito suo decreto, pendeat à causa secunda in operando; sine illa enim operari posset si vellet; & si nollet operari, non operaretur: si ergo ab aliquo penderet, à suo penderet decreto, non à creatura; nam licèt Deus exigentiam sequatur creaturarum in operando, posset tamen ea neglecta operari quidlibet aliud. Quod autem hoc nolit, non propterea dependet à creaturis in operando, sed tantùm propter immensam suam liberalitatem decreuit earum sequi exigentiam. Ad argumentum negatur prima illa maior; si verum est, Deum ideò operari, quia creatura operatur, verum est quod Deus in operando pendet à causa secunda. Hoc (inquam) nego, quia Deus obiectiuè solùm determinatur, & supposito decreto suo. Si causa secunda determinaretur à Deo, penderet ab eo, quia determinaretur effectiuè, non obiectiuè.

Obiicitur secundò. Si causa secunda seipsam determinat, & causam primam, debebit causa secunda dici primum principium sui actus: sequetur etiam quod causa prima subest, causa verò secunda præest; imò quod Deus causa est secunda, creatura verò est causa prima. Denique sequetur, Deum cùm creaturam videt labi ad malum, lapsum eius sequi, suoque influxu adiuuare, trahique ab eo in societatem flagitij, quod designat.

Secunda obiectio.

Resp. duo posse intelligi per primum principium sui actus: primò principium omninò independens ab alio: secundò id quod se ipsum determinat. Creatura non potest priori modo dici primum principium sui actus, sed tantùm secundo modo. Et sanè quando voluntas malè facit, non potest assignari principium vllum anterius voluntate, & ipsa est primum principium suæ ruinæ. Quod additur sequi, præesse causam primam, & secundam subesse, negandum est, quia causa secunda non absolutè primam determinat, sed tantùm ex suppositione diuini decreti facti liberaliter, ratione cuius voluit libertatis inclinationem sequi vt posset voluntas operari liberè, & mereri, aut demereri, in quo non subest, sed adiuuat operantes ex nostra determinatione. Vnde nec sequitur, quod Deus causa sit secunda; causa enim prima non illa dicitur, quæ determinat; sed illa cuius influxus omnibus planè aliis agentibus necessarius est. Denique de societate flagitij quod additur, suprà reiectum est, cùm dixi Deum non concurrere nisi ad materiale peccati, cùm concurrat vt causa prima, & benè faciat id quod malè creatura operatur.

Obiicitur

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Tunc voluntas non potest seipsam determinare quando non habet actualem concursum Dei : sed si voluntas Deum determinat,non habet actualem Dei concursum tunc quando seipsam determinat : ergo si voluntas Deum determinat, non potest seipsam determinare. Maior est euidens , quia sine Dei concursu creatura nec agere potest,nec determinare seipsam.Probatur minor. Si creatura Deum determinat, priùs determinat seipsam , quàm determinet Deum : sed Deus non exhibet suum concursum antequam sit determinatus: ergo Deus non exhibet suum concursum nisi postquam creatura seipsam determinauit.

Respondeo, determinationem creatæ voluntatis posse concipi,vel provt actu ponitur,vel provt concipitur futura sub conditione , si nimirum diuinus ei detur concursus. Non potest quidem actu poni determinatio creaturæ antequam actu ponatur diuinus concursus , sed antequam Deus ponat suum concursum , potest cognoscere illam determinationem provt futuram hîc & nunc, si præbeat voluntati suum concursum. Id quod Deum determinat, non est actualis ipsa determinatio creaturæ , sed est illa determinatio præuisa sub conditione si detur concursus.

Ad argumentum itaque conceditur maior, & minor distinguitur : sed si voluntas Deum determinet , non habet actualem Dei concursum tunc quando actualiter determinat seipsam , nego ; tunc quando cognoscitur sub conditione quod seipsam determinabit , concedo : tunc enim sufficit si habeat concursum paratum sub conditione , non requiritur vt illum actu habeat. Ad probationem distinguitur maior : si voluntas Deum determinet, priùs determinat seipsam actu , quàm determinet Deum , negatur ; priùs cognoscitur determinare seipsam sub conditione, concedo.

Instabis : Illa determinatio creaturæ necessariò est à Deo , cùm sit ens participatum : ergo Deus determinat creaturam.

Resp. distinguendo antecedens : illa determinatio creaturæ est à Deo , formaliter vt determinatio est,nego ; provt actio est,concedo.

Multa video contra hoc adhuc posse obiici. Primò,quod impossibile videatur decretum,quod Deus dicitur habere de præbendo concursu ; quia illud erit contrarium libertati. Secundò, quia nihil videtur assignari posse,per quod causa secunda determinet Deum ad præbendum concursum ; idest , quod nihil Deus videre potest in creatura,per quod determinetur hîc & nunc ad exhibendum concursum, & non antea. Quæ duo breuiter posteà expediri poterunt , quantùm satis est Philosopho ; plenior enim illa tractatio data est prima secundæ.

§. III.

Vtrùm causa prima determinet causam secundam ad indiuiduum actus.

Conclusio affirmans.

DIco tertiò determinationem effectus quoad indiuiduum actus peti à causa prima , non autem à causa secunda , vel à circunstantiis aut materia : idest , agens creatum elicit hunc effectum numero , & non alium ; hanc actionem numero , & non aliam in eadem specie , quia Deus determinat vt hic effectus numero , & hæc numero actio producantur. Ita docent Suarez *disp.5.sect.9. num.7.* Hurtadus *disp.* 10. *sectione* 4. contra Vasquem *tom.3.in 3.partem,disp.74.c.8.*Valentia *3.parte,disp.*11. *q.1.art.3.*

A

Ratio est , quia determinatio effectus ad indiuiduum non potest oriri ab alia causa,quàm à prima: ergo fit à causa prima. Antecedens probatur primò pro causa libera ; illa enim non potest se determinare ad id quod non cognoscit : sed non cognoscit varias actuum indiuiduationes, cùm enim amas, non præfers amorem A,amori B : ergo causa libera non potest se determinare ad indiuiduum actus. Causæ liberæ.

Secundò idem probatur in omnibus causis ; vel enim hæc determinatio peteretur ab ipsa natura causæ,vel ex intrinseca ratione effectus certum postulantis ordinem, vel ex circunstantiis, vel à tempore : à nullo ex his capitibus potest oriri : ergo à sola causa prima oriri potest. Primò quod non possit oriri ex ipsa natura causæ , probatur , quia ignis est omninò indifferens ad producendum ignem A, vel ignem B,aut C : neque habet in se aliquid,quo B determinetur potiùs ad ignem A , quàm ad ignem C. Secundò non petitur ab intrinseca ratione effectus qui postulet esse priùs , quàm alter ; quia si daretur essentialis ordo effectuum inter se,non posset etiam diuina virtute fieri vt ordo hic mutaretur: hoc autem falsum est, quia in resurrectionibus miraculosis effectus,qui antea erant priores, facti sunt posteriores : non est igitur ordo iste effectuum intrinsecus effectui. Tertiò non à materia , quia illa indifferens est ad omnes formas & actiones recipiendas, cùm sit potentia vniuersalis. Quartò non à circunstantiis,quia illæ circunstantiæ sunt aliquod indiuiduum : ergo causa illarum circunstantiarum C debuit determinari per aliquid aliud , non à circunstantiis aliis , sic enim daretur progressus in infinitum. Causæ naturales.

Tertiò declaratur modus, quo causa prima determinat causam secundam ad indiuiduum actus ; quando enim ignis v. g. hîc & nunc applicatur ligno , habet virtutem completam ad calefactionem vt octo ; sed nihilominus ex se indifferens est ad illam,vel ad illam calefactionem vt octo, neque magis inclinat in vnam , quàm in aliam ; tantùm enim curat facere actionem aliquam singularem; hoc autem vel illud indiuiduum facere non curat. Videns itaque Deus causam secundam ita perplexam , vt suppleat defectum causæ naturalis , determinat ad indiuiduum, tribuens hunc numero concursum , & non alium ex innumeris quos præbere tunc posset : & quia diuinus concursus idem omninò est cum concursu creaturæ , necesse est concursum causæ secundæ determinari hoc modo ad hanc singularitatem , & consequenter ad hunc effectum numero ; v.g.si possum scribere duobus calamis , tu verò eripias mihi vnum , tunc permittis mihi scriptionem per vnum , & impedis scriptionem per alterum. Modus huius determinationis.

Obiicitur primò. Causa prima non potest determinare ad indiuiduum , quin determinet etiam ad speciem & exercitium,quia gradus indiuiduus idem est cum specifico ; qui enim determinat ad gradum indiuiduum , determinat ad omnia , quæ cum ipso E identificantur ; sicut qui producit gradum indiuiduum, necessariò producit specificum. Prima obiectio.

Resp. negando causam secundam determinari à Deo quoad speciem & exercitium, etiamsi determinetur ad indiuiduum , quia illi gradus , quamuis identicè sint vna res , distinguuntur tamen formaliter : nego autem eum qui determinat ad gradum indiuiduum,determinare ad omnia,quæ sunt vnum realiter cum illo gradu indiuiduo , sed tantùm ad ea quæ sunt vnum formaliter. Fateor eum, qui producit gradum indiuiduum , producere necessariò gradum specificum , quia productio terminatur ad

rem

rem provt est in se à parte rei ; determinatio terminatur ad rem provt subest intellectui præscindenti formalitatem vnam ab alia, vt dixi agens de præcisionibus obiectiuis.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Si determinatio quoad speciem & exercitium peteretur à causa prima, excideret tota libertas creata: ergo excidit etiam libertas, si Deus determinet ad indiuiduum. Probatur consequentia, quia posito quod Deus decreuerit dare hunc numero concursum, & non aliũ, voluntas non est ampliùs indifferens ad producendam vllam aliam actionem : ergo non habet plenam libertatem ; si enim plena libertas tollitur per determinationem ad speciem, certè illa tolletur multò magis per determinationem ad indiuiduum.

Resp. libertatem causæ secundæ nullo modo tolli per determinationem ad indiuiduum, sicut tolleretur B per determinationem quoad speciem vel exercitium. Ratio est, quia determinatio quoad indiuiduum non tollit libertatem contrarietatis, neque libertatem contradictionis, quę duæ sufficiunt ad integram libertatẽ. Triplex videlicet excogitari potest voluntatis indifferentia. Prima est libertas contrarietatis, qua possum amare, vel odisse. Secunda cõtradictionis, qua possum amare, vel nõ amare. Tertia libertas ad indiuiduũ, qua possum elicere amorem A, vel amorẽ B. Essentia creatæ libertatis exigit duas priores indifferẽtias, sed vltimam istam non exigit. Igitur determinatio quoad indiuiduũ cùm non tollat libertatem contrarietatis, aut cõtradictionis, nec enim determinat ad agendũ, neque ad non agendũ intra talẽ speciẽ, nullo modo tollit libertatem, sicut eam tolleret determinatio quoad speciem, & quoad exercitium; determinatio enim quoad exercitium supponit duas determinationes iam factas, vnde nec facit vt voluntas, quæ non esset operatura, operetur, neque vt eliciat actum talis speciei, quem non esset elicitura; sed tantùm facit vt actum eiusdem speciei cum cæteris innumeris quos posset elicere voluntas, eliciat potiùs quàm alios.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Voluntas est libera non solùm ad amandum & non amandum, sed etiam ad amandum intensè, aut remissè: sed intẽsio & remissio actus pertinent ad indiuiduationem actus: ergo voluntas libera est circa indiuiduationem actus. Minor est certa; nam amor vt quatuor, non differt specie, sed indiui- D dualiter tantùm ab amore vt sex.

Resp. voluntatem esse liberam, & se determinare ad amandum intẽsè, vel remissè; sed nego determinationem ad intensionem & remissionem actus esse determinationem ad indiuiduum, quia voluntas potest elicere plures actus intensos vt sex, & plures actus intensos vt octo. Si quæratur ergo, quomodo determinetur ad hunc actum vt sex potiùs quàm ad alium actum vt sex, fateor quod intensio actus non pertinet ad speciem actus, sed est aliquid accidẽtale ipsi qualitati; ideò dici potest pertinere ad speciẽ accidentalem.

Quarta obiectio.

Obiicitur quartò. Si causa secunda esset prorsus indifferens quoad indiuiduum actus, ita vt posset quodlibet producere, posset etiam producere naturaliter effectum iam corruptum sine vllo miraculo, & sic mortuorum resurrectio non erit impossibilis naturaliter. E

Resp. causam secundam esse quidem ex se indifferentem ad omnes effectus, qui possunt produci naturaliter, cuiusmodi non est effectus iam corruptus; sed quia tamen causa propter quam reproduci non potest effectus, solùm est (vt aliàs dixi) decretum diuinum, ideò dici potest causam secundã esse quidem ex se indifferentem ad productionem effectus corrupti, si adsint omnes dispositiones requisitæ ex parte subiecti, & Deus ad eum determinet: v. g. sol hodie indifferens est, quantùm est ex se, ad producendum idem lumen quod heri producebat; si enim Deus illũ determinaret ad eius productionem, tam benè illum produceret, quàm aliud lumen: & quando corpus embryonis formatum est, & paratum ad vnionem cum anima, tam bene vniretur animæ hominis mortui, quã alteri animæ de nouo creatæ. Sed absolutè tamen dici non debet causa secunda indifferens ad productionẽ effectus corrupti, quia propter diuinum decretum de non reproducendis effectibus corruptis, & sæpè propter defectũ dispositionũ necessariarũ ad productionem talis effectus, ille non potest sine miraculo iterũ produci.

Resurrectio ergo mortuorum est verè supernaturalis secudùm modum, non propter solum Dei decretũ, sed quia supplentur in ea dispositiones necessariæ ad productionem effectus; solo videlicet imperio, in instanti, sine vllo agente applicato, sine materia vlla dispostta per prævias alterationes, corpora corrupta & dissipata resumunt priorem statum, quod est supernaturale.

§. IV.

Quale sit decretum, quo proximè Deus omnipotentiam suam applicat ad præbendum concursum.

Status controuersiæ.

COntra datam resolutionem de determinatione causæ primæ per causam secundam, grauissima (vt notabã) difficultas est, quia Deus non potest actu præbere suum concursum causæ liberæ hîc & nunc operanti, quin ab æterno decreuerit concursum illum præbere; ideſt, quin habuerit voluntatem fixam & determinatã præbendi hoc tempore talem numero concursum; Deus enim in tẽpore nihil facit, quod facere non decreuerit ab æterno. Sed neque fuit illud decretum duntaxat aliquod generale ac confusum, quo dixerit, *Volo concurrere cum causis secundis quoties ipsæ hoc exigent*; sed etiam dixit distinctissimè, *Volo cum tali causa, in hoc instanti concurrere ad talem actũ*; & quando actu exhibet concursum dicit, *Volo hic & nunc applicare meam omnipotentiam, & præbere concursum*. Vnde videtur quod illud decretum absolutũ est, efficax, determinatum, & antecedens productionem effectus: sed cum decreto absoluto & antecedente videtur non posse stare voluntatis indifferentia, cùm huiusmodi decretũ non possit frustrari effectu: ergo cum concursu Dei non potest stare indifferẽtia voluntatis creatæ?

De hoc Dei decreto fusè disputabam prima secundæ, agens de libertate volũtatis; & plenè de illo disserunt Suarez *disp. 22. Metaphys sect. 4.* & *lib. 1, de concursu Dei, c. 14.* Vasques *1. p. disp. 87. c. 1.* Lessius *de gratia, c. 4.* Arrubal *disp. 77.* Ruiz *de voluntate Dei, disp. 45.* Moncæus *disp. 13. c. 9.* Fasolus *q. 19. art. 4.* Herice, Arriaga, & reliqui Theologi communiter. Mihi obiter indicasse hîc satis erit quæ aliàs dixi plenius.

Dico tertiò. Decretum, quo Deus proximè applicat suam omnipotentiã ad cooperandum causis secundis liberis, non esse simpliciter antecedens, sed sequi- Iciẽtiam eorũ quæ volũtas liberè factura est, nec esse simpliciter determinatũ & absolutum, neque simpliciter conditionatum & indifferens; sed ita esse absolutum, vt æquiualenter sit conditionatum & indifferens. Quatuor partes habet conclusio sigillatim, sed breuissimè probandas.

Illud decretum non antecedens.

Primò, quod decretum illud non sit simpliciter antecedens, probatur, quia illud decretum, quod sequitur præuisionem conditionatam eorum quæ voluntas factura est, non est simpliciter antecedens; nam licet antecedat effectum absolutè futurum, sequitur tamen illum futurum sub conditione: sed voluntas dandi concursum voluntati liberæ hic & nunc, sequitur præuisionem conditionatam actus voluntatis, alioqui necessitaret voluntatem antecedenter & cæco modo ageret voluntas : ergo illa voluntas diuina non est simpliciter antecedens.

Non est simpliciter absolutum.

Secundò, quod illud decretum non sit simpliciter absolutum & determinatum, probatur primò, quia si decretum, quo Deus præparat consensum, esset simpliciter efficax, absolutum, & determinatum ad vnum, voluntas nunquam facere posset ea quæ non facit, & ita nunquam peccaret aliquid omittendo. Probatur hæc sequela. Voluntas facere non potest id ad quod paratum non habet cõcursum: sed voluntas nunquam haberet paratum concursum ad ea opera, quæ non facit; Deus enim non pararet concursum nisi per decretum absolutum & efficax, quod semper habet effectũ: ergo voluntas nunquam facere potest ea quæ omittit, si decretum hoc Dei est absolutum & determinatum. Secundò, vel illud decretum ita sequitur consensum voluntatis præuisum conditionatè, vt dicat ordinem ad præuisionem illam, vel ita vt nullum ordinem ad eam dicat; si dicit ordinem ad illam scientiam: ergo non est simpliciter absolutum, sed includit aliquam conditionem, vt patet; si non dicit vllum ordinem ad illam scientiam, neque vllo modo ab ea pendet: ergo facit necessitatem antecedentẽ simpliciter; quod probo. Illa est suppositio simpliciter antecedens, quæ non pẽdet vllo modo à consensu voluntatis, & necessariò infert effectum: hoc decretum nullo modo penderet à consensu voluntatis, & necessariò inferret effectũ, cùm esset absolutum & efficax: ergo illud decretum esset suppositio antecedens. Tertiò, si decretum illud absolutum est, & efficax, Deus per scientiam necessariam, non autem per scientiam conditionatam præuidet consensum voluntatis, & sic ille consensus est simpliciter necessarius. Probo hanc sequelam. Implicat vt Deus præuideat consensum voluntatis futurum conditionatè, quin præuideat omnes eius causas, quæ necessariæ sunt ad eius existentiam, quarum vna est decretũ efficax dandi concursum: sed Deus per scientiam necessariam, non autem per sciẽtiam vllo modo liberam cognoscit, quod si habeat decretum absolutum dandi concursum, voluntas operabitur; hoc enim est omninò necessarium: ergo Deus cognoscit consensum voluntatis per scientiam necessariam. Neque satisfacit Vasques dicens, istud esse decretum duntaxat comitans; patet enim quod sit antecedens, cùm sit vnum ex prærequisitis vt ponatur consensus.

Non est formaliter conditionatum.

Tertiò, quod illud decretum non sit simpliciter conditionatum, probatur, quia voluntas purè conditionata non potest ponere actu & efficaciter effectum, quamdiu manet conditionata: hæc Dei voluntas actu, & efficaciter ponit cõcursum, est enim voluntas actu concursum præbens voluntati consentienti: ergo illa voluntas non est purè, ac formaliter conditionata. Deinde si voluntas illa esset conditionata formaliter, Deus diceret, *Ego volo præbere concursum si voluntas consenserit*: hoc autem implicat, quia cùm Dei concursus & consensus voluntatis sint actio eadem, Deus diceret, *Volo concurrere, si concurrero*: ergo voluntas illa non est formaliter conditionata.

Non est indifferens.

Quartò, quòd illud decretum non sit simpliciter inefficax, & indifferens ad disiuncta, ita vt Deus habeat solùm voluntatem concurrendi ad amorẽ, vel ad odium, & applicandi suã omnipotentiã ad bonum, vel ad malũ opus, demonstrari potest primò, quia illa voluntas est efficax, quæ habet suum effectum; voluntas enim inefficax dicitur illa, quæ non habet effectũ; efficax illa, quæ habet effectũ: sed voluntas exhibẽs hîc & nunc concursum ad amorẽ, habet effectũ; voluntas enim actu amat, vt suppono: ergo illud decretum non est inefficax. Secundò, quod etiam non sit indifferens ad duo disiuncta, probatur manifestè, quia illa volũtas non est indifferens ad duo disiũcta, quæ habet effectũ determinatũ ad vnam partem disiunctionis, & non ad aliã: sed voluntas qua Deus proximè hîc & nunc applicat suam omnipotentiã mihi loquenti, habet effectum determinatũ ad vnam partem disiunctionis, & non ad aliã: ergo illa voluntas non est indifferens ad disiuncta. Deinde implicat vt illa voluntas sit indifferens, & tamen efficax, alioqui poneret actu duo contradictoria; vellet enim efficaciter agere: ista voluntas, qua Deus proximè applicat suam omnipotentiam, est efficax, vt ostendi: ergo implicat vt illa voluntas proxima sit indifferens; si enim æqualiter terminatur ad disiuncta, quæ opponuntur cõtradictoriè, certè ponit omninò æqualiter vtrumque disiunctum oppositum contradictoriè. Denique illa voluntas cùm operatur, non est indifferens ad disiuncta, quæ antequam operetur, determinatur à causa secunda ad vnã partem disiunctionis: sed Dei voluntas determinatur à causa secunda ad vnam partem disiunctionis: ergo voluntas illa proxima non est simpliciter indifferens. Dico, *voluntas proxima*; quia certum est, quod voluntas remota & generalis præbendi concursum omnibus causis liberis, est indifferens & conditionata.

Decretum conditionatum virtualiter.

Quintò itaque sequitur vt decretũ istud sit conditionatum, vt dixi, virtualiter, & æquiualenter, ita vt Deus non dicat, *Volo concurrere si voluntas consenserit*; sic enim decretum esset conditionatũ formaliter: sed, *Volo concurrere ita vt non hoc vellem, si voluntas creata vellet omittere actionem*; quod est decretum esse conditionatum virtualiter. Probatur autẽ, quia istud decretum, vt probaui, nec est simpliciter absolutũ, ne obsit voluntati liberæ; nec est formaliter & simpliciter cõditionatum, ne sit ineffax: ergo est conditionatum virtualiter, sic enim neque simpliciter antecedẽs est, cùm supponat sciẽtiam conditionatam, & ab illa pendeat; neque tollit libertatem, cùm includat illam vt conditionem. Neque inefficax est, cùm absolutè dicat, *Volo concurrere, sed ita tamen vt cessare possit voluntas à consensu, & illum omittere*: quod est decretum esse dependens à voluntate.

Sic ergo componi possunt dissidentes Authorum sententiæ; qui enim volunt istud decretũ esse absolutum & efficax, non excludunt conditionem virtualẽ, cùm etiam velint illud pẽdere à scientia conditionata; & qui volunt illud esse conditionatũ, indifferens, & inefficax, non ponunt conditionem & indifferentiam nisi virtualẽ, eo quòd Deus, quantũ est ex se, paratus sit non agere, si voluntas velit omittere consensum; & tam paratus sit ad vnum extremũ disiunctionis quàm ad aliud extremũ. At in hoc differt decretũ Dei concurrendi cum causis necessariis, à decreto concurrendi cum causis liberis, quòd illud sit absolutũ simpliciter, & sine conditione vlla virtuali; cùm tamen istud æquiualenter sit conditionatum. Neque in hoc vllus est circulus, vt oõstabit ex statim dicẽdis.

§. V.

Quid sit illud, quo causa secunda determinat primam ad præbendum concursum.

Hæc est altera, vt monebam, eaque grauissima difficultas, qua probatur implicare vt causa secunda determinet Deum ad concurrendũ; si enim Deum obiectiuè determinat, sanè debet per aliquid illũ determinare; nihil autem videtur posse assignari per quod Deum determinet; non enim entitas ipsa voluntatis Deũ determinat, cùm illa sit indeterminata, & indifferens; neque ipsa volũtatis determinatio, quia illa cũ sit actio voluntatis, vel certè illã includat, est etiam realiter ipse cõcursus Dei, atque ita Deus per suũ cõcursum determinabitur, vt velit præbere concursum; quod implicat, quia cũcursus est aliquid posterius voluntate præbendi concursum. Multi etiam sunt in hac explicanda difficultate Theologi, quos citaui nuper: mihi satis erit obiter explicare, quę dixi aliàs diffusiùs.

Conclusio quadrimembris.

Dico quartò, Deum non posse determinari à causa

sa secunda, quin videat aliquid in ipsa, per quod excitetur, & determinetur hîc & nunc ad agendum; illud autem esse non posse actionem, quam eliceret voluntas, si se sola posset agere; neque determinationem voluntatis causalem, aut formalem, præuisam conditionatè, si detur concursus; sed esse actionem ipsam conditionatè futuram, si Deus decreuerit accommodare se voluntati, dando illi concursum. Quatuor sunt partes conclusionis.

Deus videt aliquid in creatura per quod determinetur.

Primò, quod Deus videat aliquid in causa secunda, per quod determinetur & excitetur ad exhibendum concursum suum, miror posse à nonnullis negari, qui aiunt, præberi à Deo concursum duntaxat indifferentem, & parari omnipotentiam ad ea quæ voluntas voluerit, eo modo quo paratus est habitus concurrere cum potentia; quod est Deum cæco modo agere. Probatur autem, hoc dici nullo modo posse: primò, quia Deus non effectiuè determinatur à voluntate, sed obiectiuè, vt dixi: sed determinari Deum obiectiuè, est Deum videre rationem aliquam obiectiuam, per quam excitetur: ergo Deus videt in creatura rationem aliquam obiectiuam, per quam excitatur. Deinde non potest Dei omnipotentia hîc & nunc applicari ad cooperandum, nisi per Dei voluntatem applicetur: sed voluntas non potest applicare omnipotentiam nisi aliquid videat intellectus per quod excitetur voluntas, quæ vt patet, nunquam fertur in incognitum: ergo intellectus Dei videt aliquid in creatura cum qua concurrit. Præterea Dei decretũ dicitur esse posterius scientiâ conditionatâ eorum, quæ voluntas factura est: ergo voluntas non operatur sine directione illius scientiæ, videtque aliquid, à quo excitetur. Denique cæcus ille modus operandi prorsus dedecet intuentem omnia prouidentiam.

Non videt quid factura sit voluntas sine concursu.

Secundò, illud per quod creatura Deum determinat, seu illud, quod Deus videt, & per quod excitatur ad operandum hoc & non aliud, hîc & nunc, non ante, neque post, non est actio, quam causa secunda eliceret si posset operari sine concursu Dei; Deus enim (inquiunt quidam Doctores) videt voluntatem operabundam, ideſt operaturam hîc & nunc, si absque Deo posset operari; quod sanè placere nullo modo potest. Primò, quia illud quod est omninò impossibile, non potest terminare scientiam Dei practicam, neque dirigere voluntatem; nunquid enim chimæra potest terminare scientiam practicam Dei, quæ semper terminatur ad aliquid operabile? Sed id quod voluntas creata faceret hîc & nunc, si per se solam posset operari, est aliquid impossibile ac chimæricum: ergo illud non potest dirigere voluntatem Dei, nec terminare scientiam eius practicam. Deinde Deus non potest cognoscere volũtatem operaturam hîc & nunc, si posset operari sine Deo, nisi cognoscat actionem in individuo, quam elicitura esset voluntas: sed non potest cognoscere operationem vllam in individuo, quam elicitura esset voluntas, si operaretur sine concursu Dei, quia nulla huiusmodi operatio est possibilis; ergo Deus non potest cognoscere quod voluntas esset operatura sine concursu Dei. Denique absurdum est dicere, voluntatem esse actu liberam dependenter à conditione aliqua impossibili. Fateor Deum multa cognoscere impossibilia: v. g. videt quod si Spiritus sanctus non procederet à Filio, non distingueretur à Filio; sed nego tantùm, quod huiusmodi conditio impossibilis dirigat vnquam voluntatem Dei ad operandum, & quod terminet scientiam Dei practicam.

Tertia pars.

Tertiò, id quod Deum determinat, non est determinatio ipsa creatæ voluntatis absolutè futura, vt patet; quia actio voluntatis vt fiat, exigit diuinum concursum: ergo non potest videri absolutè futura talis actio, nisi iam decretus sit diuinus concursus: ergo actio illa iam absolutè futura non determinat Deum ad decernendum concursum. Sed neque actio illa voluntatis determinat Deum conditionatè præuisa sub tali conditione, si detur cõcursus. Ratio est, quia id quod determinat Deum ad concursum, est aliquid priùs concursu: sed actio creaturæ præuisa conditionatè, si detur concursus, non est prior concursu: ergo actio creaturæ futura conditionatè si detur cõcursus, non determinat Deum ad concursum.

Quarta pars.

Quartò itaque. Id per quod causa prima determinatur ad dandum concursum, seu id quod Deus videt, est determinatio ipsa voluntatis creatæ futura conditionatè, si Deus decreuerit dare concursum accommodando se voluntati, quia verè illud Deus videt, & illud antecedit concursum; decretum enim concursus antecedit concursum: ergo per illud potest excitari, & determinari Deus ad dandum concursum. Deinde potest Deus determinari per actionem creatam futuram dependenter ab omnibus suis causis: sed quando Deus dicit, *Voluntas aget si ego decreuero concurrere cum illa*; Deus videt actionem voluntatis futuram dependenter ab omnibus suis causis futuris conditionatè: ergo per illam potest determinari.

Prima obiectio.

Obiicitur primò, hinc sequi, quod diuinus concursus est posterior, saltem ratione, quàm actio causæ secundæ, siue quod hæc actio priùs ratione prodit à causa secunda quàm à causa prima: consequens illud absurdum est, quia in illo priori concursus creaturæ independens esset à Deo, & consequenter non esset ens per participationem à Deo: ergo id quod Deum determinat, non est actio creaturæ. Probatur maior. Quia id quod determinat Deum ad concursum, est prius concursu: actio creaturæ determinat Deum ad concursum: ergo est prior concursu.

Resp. non esse absurdum dicere, quod actio causæ secundæ in aliquo sensu dici potest prior ratione, quàm concursus causæ primæ; priùs enim ratione significare potest id quod est ratio vt aliquid sit, & non contra: hæc enim propositio vera est, *Ideo Deus agit, quia creatura illum determinat*: hæc autem falsa, *Ideo agit creatura, quia Deus se determinat*. Si autem priùs ratione significet id quod potest concipi agere independenter, certè concursus Dei non est posterior concursu causæ secundæ, quia implicat concipi causam secundam agere independenter à causa prima. Neque potest vllum signum rationis fingi, in quo agant causa secunda, & non agat prima; sed tantùm in eodem signo concipitur agere causa secunda, & determinare obiectiuè Deum ad cooperationem. Fateor ergo, quod actio creaturæ vt conditionatè futura, præcedit actualem exhibitionem concursus; sed nego quod actio creaturæ absolutè posita, illam præcedat; hæc enim Deum non determinat, vt patet.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Deus hanc propositionẽ cognoscit per scientiam necessariam, *Si ego dedero, vel si voluero dare voluntati meum concursum, voluntas se determinabit ad agendum*; est enim hoc necessarium & infallibile: ergo Deus vt determinetur, non videt actionem voluntatis futuram sub ea conditione; semper enim videt actionem eo modo futuram.

Resp. illam quidem propositionem cognosci per scientiam necessariam, *Si ego dedero concursum, voluntas aget*; & per hoc Deus non determinatur. Sed istam, *Si ego decreuero dare concursum accommodando me voluntati*; Deus cognoscit per scientiam conditionatam, quia decretum hoc Dei, vt patet, non est absolutum, sed dependens à voluntate. Si Deus diceret, *Si ego absolutè decreuero concurrere*,

voluntas agat, esset propositio necessaria; sed ista contingens est, *Si ego decreuero concurrere sequendo exigentiam voluntatis, voluntas liberè operabitur*; & hoc est quod videt Deus, & per quod determinatur.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Deus non potest videre determinationem voluntatis creatæ, quin videat illam existentem dependenter ab omnibus suis causis, sed vna ex illis causis est decretum Dei de dando concursu: ergo Deus non potest videre determinationem creatæ voluntatis, quin videat suum decretum: ergo non determinatur ad decretum per illam determinationem: ergo Deus determinatur ad decretum per ipsum decretum.

Resp. Deum non posse determinari ad decretum per ipsum decretum, sed posse determinari ad decretum per aliquid quod in obliquo connotet ipsum decretum conditionatè futurum. Vnde ad argumentum concedo, quod Deus non potest videre determinationem creatæ voluntatis, quin videat decretum suum conditionatè præuisum ab ea connotari; nego autem vltimam consequentiam: ergo non determinatur ad decretum per illam determinationem quæ in obliquo connotat decretum futurum conditionatè; sic enim ipsum decretum non determinat decretum, sed aliquid connotans in obliquo decretum, in quo nihil est incommodi.

QVÆSTIO V.

De causa finali.

Aristoteles 2. *Physic. cap.* 8.

CAusam finalem Ethica considerat agens de fine vltimo ad quem homo debet dirigere suos actus, & ex illo totam vitam ordinare. De hac autem causa quinque sunt physicæ considerationis. Primò existentia & quidditas causæ finalis cum variis eius diuisionibus: secundò principium causandi finis: tertiò causalitas: quartò effectus: quintò quænam agentia agant propter finem.

SECTIO I.

Quidditas diuisio, & existentia causæ finalis.

QVidditas definitione continetur; diuisio multiplex est. Circa existentiam finis controuersum duntaxat hoc loco est, vtrum finis verè participet conceptum formalem causæ, & sit vera causa.

Definitio.

Dico primò, rectè finem definiri, *Id cuius gratiâ, seu id propter cuius amorem fit aliquid*. Materia videlicet causat recipiendo, forma actuando, efficiens per positiuum influxum, finis per bonitatem & conformitatem.

Duæ conditiones.

Colligitur autem ex data definitione, quod ad finem duæ requiruntur necessariò conditiones. Prima vt per se, seu propter propriam bonitatem sit amabilis: secunda vt eius gratiâ fiat aliquid; medium videlicet propter aliud amatur, & efficitur. Finis est id propter quod amatur, & fit aliud; quidquid enim amat voluntas, vel illud propter se amat, vel propter aliud, ideſt vel in eo sistit, vel illud ordinat ad aliud. Id in quo sistit, dicitur finis; quod ordinatur ad aliud, dicitur medium.

Finis vltimus & non vltimus.

Dico secundò, duas esse præcipuas diuisiones finis; primò enim diuiditur in finem *vltimum*, & *non vltimum*. Finis vltimus est is, qui tantùm propter bonitatem suam appetitur, & non propter aliud, seu ad quem alia omnia referuntur, ipse verò ad nihil aliud refertur in tali serie; vt sanitas, Dei visio, &c. Finis non vltimus est, qui propter bonitatem quidem suam appetitur, sed ita tamen vt appetatur etiam propter aliud: ingrederis v.g. carcerem, vt des eleemosynam, & eleemosynam illam ad remissionem peccatorum ordinas; eleemosyna illa finis est, quia per se amatur; & medium, quia propter aliud amatur. Rursum autem finis vltimus alter est simpliciter vltimus, ad quem omnia creata referuntur, vel explicitè, vel implicitè; ipse verò ad nihil aliud refertur: huiusmodi est Deus, *a*, & *ω*: alter est vltimus secundùm quid, qui propter se sic expetitur, vt propter aliud non expetatur intra certam seriem actionum; huiusmodi finis potest esse sanitas, quæ licèt referibilis sit ad aliud, tamen intra seriem quandam actionum non ordinatur ad aliud. De fine simpliciter vltimo, ad quem vt scopum collineare debent omnes actus nostri, dicetur in principio Ethicæ.

Finis cuius, & finis cui.

Secundò celebris est diuisio finis in finem *cuius gratiâ*, & finem *cui*: finis cuius, est ipsa res assequenda, ad quam media omnia diriguntur, vt sanitas est finis cuius gratiâ pharmacum hauritur. Finis cui est subiectum cui talis res desideratur; ille qui haurit pharmacum finis est cui sanitas amatur. Rursum finis cuius diuiditur in finem *qui*, & finem *quo*. Finis qui, est res ipsa quæ desideratur; finis quo, est assequutio, seu possessio rei; v.g. Beatitudo est finis cuius gratiâ homo existit, sed in ea finis qui, est Deus; finis quo, est visio Dei. Circa diuisionem hanc notissimam in finem cuius & finem cui; in finem qui, & finem quo, tria necessariò debent obseruari.

Non sunt duo fines adæquati.

Primum est, diuisionem hanc non esse diuisionem finis in duos fines adæquatos, sed in duas rationes eiusdem finis, qui simpliciter dicitur cuius gratiâ; quia videlicet nunquam vnus ex illis finibus suam exercet causalitatem sine altero, ideſt nisi relatus & coniunctus cum altero. V. g. cùm fit aliquid propter sanitatẽ, non fit illud propter sanitatem in abstracto, sed propter eam vt coniungendam cum subiecto sanando. Illud ergo quod adæquatè mouet ægrotum, est sanitas futura in se ipso, ideſt, esse sanum. Finis ergo cui, & finis cuius duæ sunt rationes inadæquatæ vnum adæquantes finem totalem; finem cuius, vt formam acquirendam; finem cui, vt subiectum informandum. Idemque dicendum rursus est de fine qui, & fine quo, ex quibus tanquam ex partibus integratur vnus finis cuius.

Habent veram rationem finis.

Secundum est, quod vterque ille finis verè participat rationem finis, quia vterque propter se amatur, non propter aliud; finis enim cuius gratiâ, tametsi ametur alteri tanquam bonum ipsi conueniens, verè tamen habet rationem finis, quia propter bonitatem suam appetitur, & ad ipsum alia ordinantur omnia, vt constat in sanitate quæ amatur vt conueniens ægroto, & propter illam fiunt omnia pharmaca. Neque obstat, quod finis cuius ordinetur ad finem cui; vnde videtur amari propter aliud, & ad aliud ordinari; dupliciter enim potest aliquid ad aliud ordinari. Primò vt medium ad finẽ assequendum, & quidquid eo modo ad aliud ordinatur, finis rationem non habet. Secundò ordinatur ad subiectum tanquam vltima ratio assequenda, & hoc non tollit rationem finis. Itaque finis cuius, non appetitur propter aliud primo, sed secundo modo; quia non appetitur tanquam aliquid vtile ad bonum aliquod vlterius assequendum, sed tanquam bonum assequendum: sanitas enim v. g. licèt non appetatur propter se ipsam extra subiectum, sed propter se ipsam in subiecto, tamen particula illa, *propter*, non denotat vlteriorem aliam formam assequendam, sed solùm denotat subiectum; ideoque dici non potest medium, sed verus finis. Nam v. g. per actum speci Deum amamus vt nobis bonum & vltimum finem nostrum, & illum ad nos

ordinamus

ordinamus tanquam ad subiectum, cui est conueniens, non tanquam medium ad finem.

Vtri potius conueniat ratio finis.

Tertium est, vtrùm ratio finis magis conueniat fini cui, quàm fini cuius; an contrà, idest, vtrùm magis ametur finis cuius, quàm finis cui. Puto autem distinctione opus esse; nam vel finis cuius est ipsa ratio formalis amandi finem cui, vel bonitas finis cui est formalis ratio amandi finem cuius. Si primum, finis cuius magis amatur quàm finis cui, nec ad illum ordinatur, v. g. cùm Deum amamus per amorem concupiscentiæ, quatenus nobis bonus est, non nos magis amamus quàm Deum, neque Deum ad nos referimus, quod esset inordinatissimum, sed nos ipsos potiùs referimus ad Deum, tanquam ad bonum nostrum, cui volumus coniungi; in eo enim actu Dei bonitas est obiectum formale, quod primò respicitur, & cuius gratiâ desiderantur reliqua omnia. Quando verò ratio formalis amandi finem cui est bonitas illi propria, non autem bonitas finis cuius, tunc certum est finem cuius minùs amari quàm finem cui, cùm ad illum ordinetur, vt cùm expeto mihi sanitatem, magis me amo quàm sanitatem, quam non nisi propter me amo.

Finis est vera causa.

Dico tertiò, finem esse veram & realem causam physicam. Ita communiter cum Philosopho 2. *Phys. c.* 2. *&* 3. vt indubitatum asserunt Philosophi omnes & Theologi, quorum sensum deserit Hurtadus *disp.* 13. *de anima, sect.* 5. contra quem censuerunt Socrates & Plato, qui solam causam finalem asserebant esse, ac vocari debere causam.

Probatio.

Ratio est, quia id à quo realiter, & per se pendet effectus, est causa realis & per se illius effectus: sed effectus physicus realiter & per se pendet à fine; nam ab eo realiter & per se pendet effectus, propter quod, seu cuius gratiâ producitur, & quod verè mouet agens ad agendum: sed finis est id propter quod producitur effectus, & verè mouet agens ad agendum: ergo ab eo pendet effectus; cùm enim volo recuperare sanitatem, illa me realiter mouet ad sumendum pharmacum.

Deinde causa efficiens, quæ temerè non agit, per se exigit agere alicuius gratia: ergo effectus exigit fieri alicuius gratiâ. Denique particula, *propter*, non minùs designat veram causalitatem, quàm particula *ex*, vel *à*: finis autem est id propter quod: ergo non minùs est causa, quàm materia, vel efficiens.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Omnis causa est principium: sed finis non est principium, nam duo hæc opponuntur: ergo finis non est causa.

Resp. duplicem in humanis actionibus distingui solere ordinem: primus dicitur ordo intentionis, secundus ordo exequutionis. Ordo intentionis est ille, in quo finem cognitum desideramus & amamus, & media ad illum obtinendum quærimus, vbi quinque includuntur actus, cognitio finis, amor finis, intentio efficax, consultatio seu inquisitio mediorum, & electio aliquorum mediorum præ aliis. Ordo executionis est in quo, mediis inuentis & electis vtimur ad consequendum finem, seu is quo per media electa finem ipsum acquirimus. Certum est finem, qui est vltimus in exequutione, semper esse primum in intentione; quia semper ante omnia intenditur finis, tum ex eius amore media eliguntur; at verò in ordine exequutionis acquiritur finis per media, quæ causæ sunt efficientes finis; vnde patet finem in ordine intentionis esse principium, non autem in ordine executionis.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Quod non existit, non causat realiter: finis non existit quando mouet ad sui consequutionem: ergo finis non causat realiter.

Resp. verum quidem esse, quod nihil efficienter causare potest, si non existat; falsum autem, quod causare non possit finaliter. Ratio est, quia modus causandi efficientis est per actionem actu egredientem ab agente, tanquam à principio actuali; actio autem actualis non egreditur nisi à principio actuali. At verò modus causandi causæ finalis non est per actionem actu & proximè egressam ab ipso fine, sed tantùm procedentem à fine vt monente agens à quo proximè actio egreditur; finis enim causat tantùm mouendo agens; mouet autem quamuis non existat realiter, sed tantùm per apprehensionē.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Illa non est causa realis, quæ causalitatem non habet nisi metaphoricam: finis, vt (posteà dicetur) causalitatem non habet nisi metaphoricam, quia motio metaphorica causalitas est finis: ergo finis non est causa realis. Deinde si finis esset causa, idem esset causa sui ipsius, quia finis est effectus ipse productus. Denique creaturæ Deum possunt mouere metaphoricè, non possunt autem exercere causalitatem aliquam in Deum: ergo mouere metaphoricè non est causare.

Resp. causalitatem finis esse verè realem, non autem tantùm metaphoricam; non enim dicitur causalitas hæc ideò tantùm esse motio metaphorica, quòd non sit vera, & realis motio, sed quia fit solùm alliciendo ad sui amorem, non autem per influxum physicum. Deinde non est necesse, vt inter causam finalem & omnes eius effectus intercedat distinctio, vt dicetur in sequentibus, vbi & ostendetur quomodo Deus agat propter finem; nunc satis est dicere, quod actus internus Dei non causatur à fine, sed solùm actus eius externus.

SECTIO II.

Principium causandi finis.

POsito ergo, quod finis mouendo ad amorem sui, sit vera, & realis causa, meritò quæritur quid illud sit per quod in actu primo constituitur potens ad causandum finaliter. Quia verò non causat finis nisi alliciendo voluntatem ad sui desiderium, non potest causare nisi per sui appetibilitatem, sicque sola bonitas esse potest principium causandi finis, cùm illa sola sit, quæ allicit appetitum ad amorem sui; bonum enim, & appetibile sunt synonyma: sed quia tamen voluntas non potest vnquam moueri à bono incognito, propterea duplex potest esse hoc loco controuersia: primò, quale sit bonum quod causat finaliter: secundò, vtrùm illud bonum moueat voluntatem quatenus est cognitum, an verò quatenus est reale.

Bonitas.

§. I.

Quale bonum causet finaliter.

CErtum est primò, actus voluntatis alios esse prosequutiuos, alios auersatiuos. Prosequutiui sunt illi, quibus voluntas fertur in bonum, vt amor, desideriū, spes. Auersatiui, quibus auersatur malum, vt odium, fuga, timor. Cùm quæritur, quid illud sit, quod causat finaliter, seu propter cuius amorem sit aliquid, quæritur propriè quid illud sit, quod mouet voluntatem ad actus prosequutiuos, non autem quid illud sit, quod mouet ad actus auersatiuos, quod est diligenter notandum.

Voluntas non fertur in malum.

Certum est secundò, impossibile prorsus esse, vt voluntas actibus prosequutiuis feratur in malum vt malum est, neque in indifferens vt indifferens est; sed necessariò ferri semper in bonum, vel certè in aliquid sub ratione boni; actibus autem auersatiuis ferri semper in malum vt malum. Ratio est, quam habet Philosophus 1. *Ethic. cap.* 1. vbi notissi-

notissimum ponit illud principium, *bonum* esse id, A
quod omnia appetunt, probatque, quia omnis ars, doctrina, electio, & actio tendit in bonum; ideſt, omnes actus intellectus, tum speculatiui, tum practici, & omnes actus appetitus imperantis, & exequentis tendunt in bonum si sunt prosequutiui, in malum autem si sunt auersatiui, vt rectè exponit Eustratius, cui sus consentit etiam Magnus Dionysius *c. 4. de diuinis nominibus*, vbi ait, quod *nemo intendens in malum operatur*. Ex quibus ratio duci potest, quia quidquid mouet voluntatem ad actus prosequutiuos, causat in voluntate amorem sui propter conuenientiam, quam habet cum illa: sed solum bonum habet conuenientiam cum voluntate: ergo solum bonum mouere potest voluntatem ad actus prosequutiuos. Deinde nulla potentia egredi potest B
fines obiecti sui adæquati: bonum autem est obiectum adæquatum voluntatis. His positis,

Bonitas honesta & delectabilis causat finaliter.

Dico primò, solam bonitatem realem, honestam, vel delectabilem causare posse finaliter mouendo ad amorem sui; bonitatem vtilem vt sic, nunquam habere posse rationem finis.

Ratio euidens est, quia bonum, siue appetibile, vulgò triplex esse dicitur, honestum, delectabile, vtile. Honestum dicitur, quod est conforme rectæ rationi, seu naturæ rationali: delectabile, quod delectationem affert: vtile, quod confert ad aliud aliquod bonum assequendum. Quæ tria bona nonnunquam coniuncta sunt, vt scientia honesta sine dubio est, cùm naturam rationalem deceat; est delectabilis, cùm incredibili voluptate animum perfundat; est vtilis ad honores, & virtutem etiam ob- C
tinendam. Sæpe tamen ea bona diuisa sunt, vt gula ita est delectabilis, vt neque vtilis sit, nec honesta. Itaque illud solùm causare potest finaliter, quod solùm potest appeti propter se; solum honestum ac delectabile propter se appeti possunt; vtile autem vt sic non est appetibile, nisi propter aliud: ergo solum honestum & delectabile possunt causare finaliter.

Res apparenter bona causat finaliter.

Dico secundò, posse quidem rem apparenter bonam causare finaliter, quamuis sit impossibile vt bonitas solùm apparens eo modo causet.

Ratio est, quia bonitas realis est honestas, delectabilitas, vtilitas: bonitas apparens est ea quæ apparet esse bonitas, & non est: aliud autem est bonitas, aliud res bona. Res bona est id, cui attribuitur bonitas; at verò bonitas est id quod attribuitur rei bonæ. Res verè bona est illa, quæ verè habet boni- D
tatem, quæ illi attribuitur; vt eleemosynæ bonitas attribuitur, quam verè habet. Res apparenter bona illa est, cui applicatur & attribuitur bonitas, quam non habet, vt si furto moueatur tanquam honesto, honestas quidem verè bonitas est, sed non inest furto, cui attribuitur; ideò furtum est res bona solùm apparenter.

Dixi ergo bonitatem tantùm apparentem non posse vnquam mouere voluntatem, quia voluntas nunquam mouetur nisi ab honestate, delectabilitate, aut vtilitate, quæ sunt veræ bonitates, alioqui egrederetur extra fines obiecti adæquati; sed nihilominus tamen licèt sola bonitas realis moueat vo- E
luntatem, quæ nunquam decipi potest in ratione formali sui obiecti, res tamen, quæ non est bona nisi apparenter sæpe illam mouet; constat enim, quod sæpissimè voluntas res amat, quibus falsò bonitas tribuitur; quia nimirum id quod mouet voluntatem, est id quod intellectus applicat voluntati: sed intellectus sæpe applicat bonitatem rei non bonæ: ergo voluntas potest moueri per rem non bonam.

Obiicitur primò. Peccatum ex malitia illud est, quod homo committit, cognoscens esse malum: ergo in tali peccato voluntas tendit in malum sub ratione mali. Potest v.g. velle aliquis mortem inimico suo, licèt neque ipsi, neque vlli alij proueniat vllum bonum: ergo videtur tunc operari propter solum malum. Confirmatur, quia in non ente non est vlla bonitas; & tamen illud appetitur sæpe à voluntate: ergo voluntas non semper appetit bonum. Prima obiectio.

Respondeo peccatum ex malitia esse quidem illud, quod aliquis committit nulla malitia vel passione impeditus, cognoscens illud esse malum; sed nego propterea eum qui sic peccat, ferri in malum vt malum; quia semper in eo peccato aliquam apprehendit rationem boni, qua inescatus amplectitur illud malum; cùm enim mortem inimici appetit, in ea morte aliquam apprehendit rationem boni propter appetitum vindictæ, quæ apparet illi bona. Ad confirmationem resp. posse à voluntate appeti non ens, in quo fingatur ab intellectu esse aliqua ratio boni; nam etiam priuatio mali bonum quoddam est, non positiuum, sed priuatiuum.

Obiicitur secundò, multos sæpè dari fines indifferentes, vt cùm aliquis ambulat nihil cogitans de sanitate. Deinde fieri potest vt aliquis de sola cogitet malitia homicidij v.g. tunc est liber ad operandum, neque tamen operabitur propter bonum: ergo voluntas non semper fertur in bonum. Secunda obiectio.

Resp. nullum prorsus esse posse finem ita indifferentem, vt nulla in eo apprehendatur ratio boni; actus autem secundùm speciem indifferens non ille appellatur, cuius obiectum non est bonum, vel malum vllo modo, sed quod moraliter non est bonum, aut malum. Voluntas si nullam in homicidio apprehendat rationem boni, nullo modo libera est ad illud patrandum, quia libera non est ad agendum extra suum obiectum, quod non est nisi bonum quoad actus prosequutiuos, & malum quoad auersatiuos.

Obiicitur tertiò. Delectatio non est amabilis propter se, quia si rectum feratur iudicium de bono delectabili, nunquam illud iudicabitur propter se amabile, nisi referatur ad honestum finem, ideò peccant v.g. qui solam in cibo sectantur voluptatem, ad nullum eam referentes finem vlteriorem. Tertia obiectio.

Resp. negando quod delectabile non sit amabile propter se: duplex enim debet distingui iudicium rectum; aliud est physicè rectum, aliud moraliter. Physicè rectum illud est, quo iudicamus aliquid esse in re, quod reuerà est in re: moraliter rectum, quo iudicamus cum recta ratione, ita vt non peccet, qui operatur ex tali iudicio. Iudicium quo delectabile iudicatur esse per se amabile physicè, rectum est, quia reuerà expeti potest sine ordine ad aliud bonum, licèt iudicium illud non sit moraliter rectum, nisi delectatio illa referatur ad honestatem.

§. II.

Vtrùm bonitas finaliter causet quatenus cognita.

SOla ergo bonitas est principium finaliter causans; sed quia nunquam moueri ab ea potest voluntas, nisi cognoscat eam intellectus, & proponat voluntati, quæ cæca potentia est; ideo quæri solet, vtrum id quod mouet, & allicit voluntatem, sit cognitio bonitatis; an verò bonitas ipsa, quæ cognoscitur.

Dico secundò, principium causans finaliter, esse Conclusio.
solam realem bonitatem; cognitionem verò esse tantùm

tantùm conditionem sine qua bonitas non causaret. Ita docent omnes communiùs cum Suare *disp.23, sect.8.* Vasque 1.2. *disp.2. cap.2.* Contra Capreolum, Gregorium, Medinam.

Ratio. Ratio verò facilis est, quia illud est principium causandi finis, quod allicit voluntatem, & ab ea desideratur; sed cognitio sanitatis v. g. non est id quod ægroti voluntas appetit, sed sanitas, cuius gratiâ vocat Medicum, & haurit pharmacum. Mercator non allicitur per cognitionem pecuniæ, neque illam appetit, sed ipsam pecuniam: ergo cognitio boni non est id quod causat finaliter. Deinde illud causat finaliter, propter quod assequendum suscipiuntur media: sed media non suscipiuntur ad acquirendam cognitionem finis; pharmacum enim v. g. non est medium aptum ad cognitionem sanitatis, sed ad sanitatem: ergo cognitio finis non causat finaliter, sed bonitas ipsa, quæ obiectum est cognitionis, siue illa bonitas sit reuerà in tali subiecto, siue fingatur esse. Præterea si bonitas finis causaret provt cognita, certè quiesceret voluntas obtenta cognitione, & sic nemo frustraretur vnquam optato fine; quod absurdum est. Denique voluntas ferri non potest in finem incognitum: sed cognitio boni plerumque non cognoscitur: ergo cognitio boni non est finis, sed conditio applicans tale bonum voluntati.

Prima obiectio. Obiicitur primò. Illud est ratio motiua, & non tantùm conditio, quod allicit ad amorem finis: sed cognitio, etiamsi non alliciat ad amorem sui, allicit tamen ad amorem finis: ergo cognitio est ratio motiua, non conditio.

Resp. sensum huius propositionis, *Cognitio allicit ad amorem finis*, esse necessariò istum: Cognitio proponit voluntati bonitatem finis, quæ positâ illâ propositione mouetur per ipsam bonitatem finis; neque hinc sequitur quod cognitio moueat, sed tantùm quod sit conditio, quâ positâ, bonitas mouet.

Instantia. Instabis. Præmissæ syllogismi non se habent vt pura conditio respectu conclusionis, sed vt motiuum: ergo similiter cognitio boni est ratio motiua respectu amoris.

Respondeo negando consequentiam; disparitas enim est inter præmissas, & cognitionem finis, quia præmissæ ipsæ cognoscuntur, cognitio autem finis non semper cognoscitur; quamquam id quod causat conclusionem non sunt præmissæ formales, sed præmissæ obiectiuæ.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò. Quoties finis appetitur impossibilis, bonitas realis nulla est, sed sola bonitas apprehensionis: ergo sola bonitas apprehensionis tunc causat finaliter. Imò bonum apparens & existimatum, non est bonum reale, sed apprehensum duntaxat. Dixi autem bonum apparens causare sæpe finaliter: ergo non solùm est bonum reale quod causat finaliter.

Resp. distingui debere duo, quando finis appetitur impossibilis: primum est bonitas, quæ cognoscitur; alterum est cognitio illius bonitatis in subiecto, in quo non est. Itaque quoties eo modo appetitur aliquid impossibile, id quod allicit voluntatem, est bonitas cognita, non cognitio bonitatis. Concedo itaque nullam tunc esse bonitatem nisi apprehensam; seu nego illam causare vt apprehensam, ita vt apprehensio sit ratio motiua. Bonum etiam apparens, seu existimatum duntaxat, causat finaliter, sed non causat vt apparens, & existimatum.

Instantia. Instabis. Illud bonum est tantùm apparens & apprehensum, nullo autem modo est reale: ergo non causat vt reale, sed vt apprehensum.

Resp. distinguendo antecedens; vel enim per bonum intelligetur bonitas, & sic nego illam vllo modo esse realem, sed esse tantùm apparentem; vel intelligitur res bona, & sic concedo antecedens; sed id quod causat bonitas, est non res bona. Deinde distinguo consequentiam: ergo causat vt purè apprehensum, nego; vt apprehensum reale, concedo.

Tertia obiectio. Obiicitur tertiò. Illud est ratio motiua voluntatis in ratione finis, per quod habitus & actus voluntatis specificantur & distinguuntur: sed habitus & actus voluntatis distinguuntur & specificantur per cognitiones specie diuersas; nam amor naturalis, & supernaturalis specie differunt; appetitus etiam rationalis & sensitiuus non differunt nisi per cognitiones diuersas.

Resp. habitus & actus voluntatis specie inter se differre per diuersa obiecta formalia, cognitiones autem esse conditiones applicantes voluntati obiecta illa formalia diuersa; atque adeò illas esse veluti signa, quibus cognoscatur specifica diuersitas obiectorum formalium. Cognitio itaque non est id quod specificat, aut distinguit actus voluntatis, sed est id quo innotescit nobis specificatio hæc, & distinctio: nec est ratio formalis, sed signum quo illa cognoscitur. Amor v. g. naturalis dicitur ille, qui fertur in bonum cognitum naturaliter; non quòd cognitio sit ratio specificatiua talis amoris; bonum enim ea cognitione cognitum est ratio motiua, cognitio verò est id quo innotescit tale motiuum.

SECTIO III.

Causalitas propria finis.

VT intelligatur quid illud sit, quo posito finis actu causat, quo sublato non causat, attendenda est definitio ipsa finis, id nimirum propter cuius amorem fit aliquid; nam illud, quo bonitas finis proximè inclinabit appetitum vt propter ipsam faciat aliquid, erit causalitas finis, de qua quæritur.

Prima conclusio. Dico primò, causalitatem finis in genere respectu cuiuscunque agentis propter finem, & respectu cuiuscunque effectus finis, esse actionem ipsam efficientis, quatenus fit propter finem.

Probatio. Ratio est, quia illa est generalis causalitas finis, qua mediante finis causat suos omnes effectus, & ipsa non causatur vllo alio mediante, sed immediatè per seipsam pendet à fine: atqui nihil aliud assignari potest quod sit huiusmodi, quàm actio efficientis, quatenus fit propter finem; ergo illa est generalis causalitas finis. Probatur minor. Effectus finis, vt posteà constabit, vel versantur circa finem, vt complacentia, intentio efficax, &c. vel versantur circa media, vt electio mediorum, applicatio exequutiuæ potentiæ, &c. sed illi omnes effectus causantur à fine mediante actione, actio autem non causatur mediante vllo alio: ergo actio est id quod immediatè pendet à fine, & quo mediante finis causat suos effectus. Minor declaratur. Amor finis est primus effectus finis, in quo duo reperiuntur, sicut in qualibet actione vitali: primum est terminus productus, qui est qualitas: secundum est actio productiua illius qualitatis. Hæc actio non pendet à fine mediante vllo alio; vnde argumentor. Omnis effectus finis est posterior primo eius effectu, qui est amor finis: sed actio productiua illius amoris, est illo prior: ergo actio

est prior omnibus effectibus finis. Deinde, illud immediatè pendet à fine, per quod finis causat suum primum effectum: sed finis causat suum primum effectum, nempe amorem, per actionem: ergo actio immediatè pendet à fine.

Obiectio. Obiicitur. Actio quatenus fit propter finem, siue quatenus fit dependenter à fine, nihil aliud est, quàm actio facta ex amore finis: sed actio quatenus facta ex amore finis, non est causalitas finis: ergo actio provt facta propter finem, non est primaria causalitas finis. Maior est certa; quid enim aliud significare potest actio facta propter finem? Probatur minor. Illud non est primaria causalitas finis, quo mediante non fiunt omnes effectus finis: sed amor finis, qui est effectus finis, non fit ex amore finis; sic enim præsupponeret seipsum: ergo actio facta ex amore finis, non est primaria causalitas finis.

Resp. actionem quatenus fit propter finem, esse posse vel productionem primi effectus finis, vel productionem effectuum posteriorum; finis enim, v.g. sanitas, causat ante omnia sui amorem, deinde facit vt Medicus vocetur, sumatur pharmacum, &c. Actio productiua primi effectus finis, quatenus facta propter finem, non significat actionem factam ex amore finis, vt rectè probat argumentum; sed significat actionem provt factam dependenter à propositione bonitatis facta voluntati. Actio autem productiua effectuum consequentium amorem, quatenus facta propter finem, significat actionem quatenus factam ex amore finis. Ex quo euidens est, quomodo distinguenda sit prima maior. Causalitas ergo finis respectu amoris est actio facta dependenter à propositione boni, provt obiectiuè allicientis, seu ab amore obiectiuo. Causalitas verò finis respectu effectuum, qui sequuntur amorem, & respectu mediorum, est ipsamet actio productiua mediorum, provt facta ex formali amore finis. Quod vt adhuc sit manifestius,

Secunda conclusio. Dico secundò, causalitatem finis non esse motionem metaphoricam obiectiuam, neque motionem metaphoricam formalem, si ea significet formalem amorem finis; si autem significet actionem provt factam ex amore finis, motio metaphorica formalis est causalitas propria finis.

Motio metaphorica obiectiua & formalis. Obserua, certum apud omnes Doctores esse, quod causalitas finis motio est metaphorica, quia sic expresè habetur apud Philosophum *primo de ortu, cap. 7. Est enim effectiua causa*, inquit, *vnde principium motus, causa verò cuius gratiâ non est effectiua nisi secundùm translationem.* Quid autem motio illa sit, variis modis exponi solet. Communior est explicatio, quæ docet, motionem metaphoricam aliam esse obiectiuam, aliam formalem. Obiectiua est attractio ipsa voluntatis à bono apprehenso; quæ attractio non fit per aliquid reale impressum voluntati ante actionem eius, sed est ostensio bonitatis, per quam voluntas allecta mouetur ad eliciendum actum amoris; vnde illa nihil esse potest reale præter ipsum bonum cognitum, & ostensum voluntati, quæ sic inuitatur ad amorem. Motio metaphorica formalis, est ipse actus amoris, quo voluntas fertur in bonum cognitum, & ex quo habet originem omnis effectio mediorum propter finem. Dicitur verò actus hic motio metaphorica, & finis vt finis dicitur mouens metaphoricum, quia finis non mouet voluntatem nisi vt quoddam bonum sua bonitate illam alliciens ad amandum: mouere autem hoc modo est mouere metaphoricè, ad differentiam causæ efficientis, quæ propriè mouere dicitur, impropriè autem mouet & metaphoricè, quod mouet alliciendo, sicut fune dicitur propriè trahi canis, impropriè autem & metaphoricè cibo proposito. Actus igitur amoris, quatenus effectiuè à voluntate pendet, dicitur motio propria; quatenus verò pendet à fine, dicitur metaphorica, etiamsi verè realis sit. Hoc igitur posito,

Obiectiua non est causalitas finis. Prima pars conclusionis negat, motionem metaphoricam obiectiuam esse causalitatem finis, contra Salam & Conimbricenses. Ratio est, quia si huiusmodi motio esset causalitas finis, daretur causa in actu, sine vllo effectu in actu; & finis in actu secundo causaret quando nihil fieret eius gratiâ, quod absurdum est. Probatur sequela, quia quando voluntas non elicit actum amoris, vel illum suspendit pro aliquo tempore circa bonum propositum ab intellectu, tunc finis haberet actu causalitatem, atque adeò esset actu causa, & tamen nullum haberet effectum: ergo finis posset esse actu causa, & tamen non habere vllum effectum. Deinde causalitas finis est aliquid distinctum à principio causatiuo in actu secundo; motio autem metaphorica est principium causatiuum finis, est enim bonum cognitum, & propositum voluntati.

Neque formalis. Secunda pars negat causalitatem finis esse motionem metaphoricam formalem, si illa significet amorem finis. Ratio est, quia amor finis solitariè sumptus nec est causalitas finis respectu primi effectus, nec respectu effectuum qui sequuntur primum illum effectum: ergo nullo modo est causalitas finis. Probatur non esse causalitatem respectu primi effectus; nam primus effectus finis est ipse amor finis: sed amor finis non est causalitas finis respectu ipsius amoris: ergo amor non est causalitas respectu primi effectus. Quod autem neque sit causalitas respectu effectuum sequentium, probatur, quia posita causalitate causæ, necessariò ponuntur illius effectus sequentes; nam sæpè amat aliquis scientiam, ad quam non assumit media

Confirmatur, quia eadem in omnibus agentibus est causalitas finis; amor non potest esse causalitas primò in Deo, cuius amor æternus est, neque vllum habet effectum æternum; deinde in agentibus purè naturalibus, in quibus nullus esse potest amor elicitus.

Prima obiectio. Obiicitur primò. Finis mouet & attrahit voluntatem ad sui amorem: hæc attractio est distincta ab omni actione voluntatis, neque fieri potest nisi à fine actu causante: ergo finis est actu causa, & habet causalitatem ante omnem actionem voluntatis.

Resp. attractionem voluntatis, si sumatur obiectiuè, distingui ab omni actione voluntatis, neque fieri à fine vt actu causante, sed esse principium causans: si autem sumatur formaliter, esse actionem ipsam voluntatis, seu amorem finis, qui etiam non est causalitas finis, vt dixi.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò. Non potest eadem causalitas attribui diuersis causis, finis autem & efficiens sunt distinctæ causæ. Imò cùm finis prima sit omnium causarum, eius etiam causalitas præcedere necessariò debet causalitates omnium aliarum causarum.

Resp. posse rem vnam & eandem esse causalitatem causarum diuersarum sub diuerso respectu. Deinde concedo finem esse primum mouens, quia priùs naturâ quàm actio ab agente sit, est à fine, quia agens non agit nisi excitetur à fine.

Tertia obiectio. Obiicitur tertiò. Non potest causalitas vnius causæ finalis procedere ab alia causa finali, sicut causalitas causæ vnius efficientis non potest procedere

cedere ab alia causa efficiente: sed potest eadem appetitio procedere à causis finalibus diuersis, v.g. potest aliquis appetere scientiam, vel ad lucrum, vel ad Dei gloriam: ergo hæc appetitio non est causalitas finis.

Respondeo negando minorem, quia certum est quod appetitio scientiæ ad lucrum est actus diuersus specie ab appetitu scientiæ ad gloriam Dei, cùm actus sumat speciem à fine, vt constat ex morali.

SECTIO IV.

Effectus causæ finalis.

Quadruplex quæstio.

ATtendenda etiam hoc loco est definitio finis; cùm enim ille sit *id cuius gratiâ fit aliquid*, illud omne dicetur effectus finis, quod fit finis gratiâ, seu ex amore finis. Ideoque quadruplex hoc loco est difficultas. Prima quoad ipsos actus elicitos voluntatis circa finem, vtrùm scilicet simplex complacentia, amor efficax, desiderium & gaudium sint effectus finis: secunda quoad actus elicitos circa media, idest vtrùm consultatio, electio & imperium sint effectus finis: tertia quoad actus imperatos circa media, vtrùm scilicet ipsa media & vsus medium sint effectus finis: quarta vtrum ipse finis provt executioni mandatus, sit effectus sui ipsius vt intenti.

Actus eliciti circa finem.

Dico primò, amorem finis, aliosque omnes actus elicitos circa finem, esse proprios effectus finis. Antequam probetur conclusio,

Diuisio actuum voluntatis.

Obserua actus voluntatis diuidi primò in actus *elicitos*, & *imperatos*. Eliciti sunt ij, qui producuntur ab ipsa voluntate immediatè, vt amor finis: imperati sunt ij, quos voluntas sua virtute causat in aliis potentiis, v. g. in intellectu, in appetitu; imò & sæpiùs etiam in seipsa, quia vnus actus voluntatis alium imperat. Secundò actus eliciti alij sunt circa finem, alij circa media. Eliciti circa finem sunt simplex amor finis, quo volumus finem non attendendo media: desiderium efficax, seu intentio finis, qua volumus finem vt obtinendum per media: gaudium, seu fruitio & delectatio, quæ tria synonyma sunt, & sunt ipsa quies voluntatis in bono obtento & possesso; duo primi sunt in ordine intentionis, & præcedunt assequutionem finis; tres alij sunt in ordine executionis, immò illam sequuntur. Actus eliciti circa media, sunt consultatio, seu inquisitio mediorum, electio vnius præ alio, imperium, & vsus, seu applicatio aliarum potentiarum ad agendum ea quæ necessaria sunt ad talis finis assequutionem. Duo primi actus pertinent ad ordinem intentionis, duo alij ad ordinem executionis. Hic igitur ordo est horum actuum, post finis cognitionem amor, intentio, consultatio, electio, imperium, executio, gaudium & fruitio.

Ratio ergo conclusionis est, quia quod procedit à fine provt alliciente voluntatem propter bonitatem suam vt diligibilem, est verus effectus finis: sed amor, desiderium, & gaudium procedunt à fine provt alliciente voluntatem, vt patet: ergo illi sunt effectus finis.

Actus circa media.

Dico secundò, electionem mediorum, ipsamet media, & omnes actus, tum elicitos, tum imperatos circa media esse veros effectus finis.

Ratio est, quia illa omnia sunt ex amore finis.

Finis causat seipsum.

Dico tertiò, etiam ipsum finem, provt executioni mandatum, effectum esse sui ipsius provt intenti.

A Ratio est, quia finis provt existens in exequutione, fit ex amore finis intenti; finis enim vt causet, non requirit actualem existentiam, sicut requirunt eam reliquæ causæ, quæ propterea causare non possunt seipsas.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Illud solùm est effectus finis, quod fit gratiâ finis, idest ex amore finis: sed amor finis non fit ex amore finis; nam sic daretur processus in infinitum: amor enim finis supponeret alium amorem finis, & hic alium. Imò sola media esse videntur effectus finis, non autem actus illi voluntatis.

Resp. distinguendo antecedens; illud solùm est effectus finis, quod fit ex amore finis, si fieri ex amore finis significet fieri à voluntate vt obiectiuè, & excitata per bonitatem finis, concedo maiorem; si autem fieri ex amore finis, seu finis gratiâ, sit fieri ex priori amore & intentione finis, nego illud solùm esse effectum finis, quod ita fit ex amore finis. Amor, & intentio finis priore modo fiunt ex amore finis, non autem posteriore modo; idest, non fiunt ex formali amore finis, sed ex attractione illius obiectiua.

B

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Causalitas finis cessat obtento fine: sed gaudium, & fruitio sunt circa finem iam obtentum: ergo causalitas finis non exercetur circa illam.

Respondeo verum esse, quod obtento fine, cessat omnis actio circa finem consequendum, sed

C

non cessat omnis actio circa finem iam possessum; tunc enim in locum desiderij succedit gaudium, quod est longè perfectius desiderio.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Illud non est effectus finis, quod non amatur propter finem: electio mediorum non amatur propter finem, sed solum medium electum per illam; non enim amat voluntatem medicinæ ille qui vult medicinam propter sanitatem: ergo electio mediorum non est effectus finis.

Resp. negando maiorem; nam vt aliquid sit effectus finis, sufficit quod fiat ex amore finis, non requiritur autem vt ametur reflexè propter finem; finis enim est id cuius gratiâ fit aliquid, non cuius

D

gratiâ amatur aliquid.

SECTIO V.

Quænam agentia agant propter finem.

IN triplici differentia sunt ea quæ agunt; quædam prædita sunt intellectu, Deus, Angelus & homo; quædam solam habent cognitionem sensitiuam, vt bruta; quædam carent omni prorsus cognitione, quæ vocantur agentia purè naturalia. De Angelo & homine non potest esse controuersia, quia illi cognoscunt finem vt propter se amabilem, & ad illum eligunt media. Difficultas itaque primùm est de Deo, secundò de brutis, tertiò

E

de agentibus purè naturalibus.

Deus agit propter finem.

Dico primò, actiones Dei ad extra esse verè ac propriè propter finem; actiones autem ad intra non esse vllo modo propter finem.

Actiones Dei ad extra, & ad intra.

Obserua, Dei actiones alias esse *ad intra*, alias *ad extra*. Actiones ad intra sunt actus immanentes Dei, cognitio, amor, gaudium, non tantùm quatenus amat seipsum, & fruitur seipso; sed quatenus etiam amat creaturas; actus enim ille amoris est intra Deum. Actiones ad extra illæ appellantur, quibus Deus producit aliquid extra se, vt creatio mundi, conseruatio, cooperatio. Dixi ergo Deum nihil operari extra se propter creaturas vt causas

finales,

finales, sed propter solam suam bonitatem; *Omnia enim propter semetipsum operatus est Dominus.* Et optimè S. Dionysius diuinum amorem ait esse velut æternum quendam circulum, qui propter bonum conuersione in orbem inerrante, atque in seipsum ambulat, & progreditur, & manet, & reuertitur. Et ratio est, quia Deus sicut omnium causa est efficiens, ita & finalis; & minùs bonitatem suam amaret si ad illam non omnia referret, quæ possunt referri. His positis,

Actiones Dei ad extra.

Prima pars asserens actiones omnes Dei ad extra fieri propter finem, probatur, quia illud verè penderet à fine, quod fit ab agente dirigente illud ad finem: sed actiones Dei ad extra sunt huiusmodi: ergo fiunt propter finem. Minor patet, quia Deus dirigens mundum ad gloriam suam, dirigit hanc creationem ad hunc finem, & Filium suum faciens hominem, saluos facere vult homines; neque propterea Deus pendet à fine, quoniam actus internus Dei semper est independens; sed solus actus externus dependet.

Actiones ad intra.

Secunda pars negans actiones Dei ad intra esse propter finem, probatur; quia quod nullo modo fit, non fit propter finem, nihil enim causam habet finalem, si causam non habeat efficientem: actiones ad intra nullo modo fiunt, cùm sint ipse Deus: ergo non fiunt propter finem. Deus itaque amat creaturas propter bonitatem suam, sed non ita vt amor ille pendeat à bonitate vt causa finali, quia non fit propter illum, tametsi habeat verè finem, ideſt aliquid verè amatum.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Effectus finis non pendent à fine, nisi quia finis causat amorem sui: sed effectus producti non causant in Deo amorem sui: ergo illi non sunt effectus finis: ergo Deus non agit propter finem.

Resp. negando maiorem, quia vt aliquid sit effectus finis, non est necesse vt finis causet amorem sui, sed satis est vt illi effectus fiant ex amore finis, etiamsi amor ille cùm sit independens, non causetur à fine. Dei effectus fiunt ex amore diuinæ bonitatis, etiamsi amor ille non causetur ab illo fine, cùm sit independens.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Finis non mouet nisi metaphoricè: sed motio metaphorica cadit in actus etiam internos Dei: ergo illi fiunt etiam propter finem. Probatur minor. Deus amat creaturas propter suam bonitatem tanquam propter finem: sed hoc est voluntatem Dei moueri metaphoricè à sua bonitate: ergo Dei voluntas mouetur metaphoricè.

Resp. negando quod in Deo reperiatur motio metaphorica; moueri enim metaphoricè non est duntaxat amare vnum propter aliud, sed est amare ita vt amor ille causetur ab illo fine: Deus amat suam bonitatem, sed cùm amor ille non causetur à Dei bonitate, non debet dici Deus moueri metaphoricè, neque amor ille motio est metaphorica; nam sicut Deus amat se & alia per seipsum fine causalitate vlla effectiua; ita propter seipsum amat sine vlla causalitate finali.

Animalia bruta.

Dico secundò, animalia bruta saltem materialiter agere propter finem, cognoscendo saltem imperfectè conuenientiam mediorum cum fine.

Instinctus.

Obserua primò, nullam quidem vim rationis & discurrendi brutis inesse, vt probabitur *tractatu quinto, contra Porphyrium, lib.3. de abstinentia*, vbi statuit naturam omnibus hominibus, quibus sensum dedit & memoriam, rationem quoque, imò & orationem, tam internam, quàm externam tribuisse; additque Apollonium Thyanæum, Melampum, Thyresiam & Thaletem brutorum sermones diiudicasse atque intellexisse, quos mirum non est si non intelligamus ipsi, qui plurium etiam nationum linguam non callemus. Sed hæc vesana sunt, vt ostendam citato loco, vbi probabitur prudentiam illam omnem nihil esse aliud quàm instinctum naturalem. Vide interim de mirabili hac animalium prudentia Basilium, & Ambrosium *in Hexam.* Plutarchum *opusculo, Vtrum brutis insit ratio?* Plinum *lib.8.* Aristotelem *lib. de historia animalium*, Ælianum *lib.6.* Gesnerum *in Bibliotheca*, Aldrouandum *in Ornithologia*.

Agere formaliter propter finem.

Obserua secundò, posse duobus modis aliquid agere propter finem; primò formaliter, secundò materialiter. Agere propter finem formaliter, est cognoscere ipsum finem, quatenus est propter se amabilis, & dignus vt propter ipsum alia fiant. Agere materialiter, est cognoscere bonitatem finis, & illam amare, licèt non cognoscatur illum esse propter se amabilem. Animalia cùm non discurrant, certum est non cognoscere finem vt est propter se amabilis; & ideò non agere formaliter propter finem. Difficultas tantùm est, vtrum agant saltem materialiter, cognoscendo imperfectè aliquo modo conuenientiam mediorum cum fine: v. g. hirundo quando colligit paleas ad nidum construendum, vtrùm cogitet tantùm de bonitate palearum, an verò cogitet ex illis construi posse nidum, & ita colligat eas tanquam vtiles ad hunc finem; quod asserebam in conclusione.

Probatio assertionis.

Ratio est, quia illud agit materialiter propter finem, quod appetit bonum à se cognitum: sed bruta sine dubio appetunt bonum quod cognoscunt; canis enim v. g. qui currit ad frustum panis propositum, cogitat illum panem, & cùm fugit ostenso baculo, cogitat baculum: ergo agit propter finem. Similiter hirundo chelydoniam quærens ad pullos cæcos sanandos; ceruus dictamnum vt euellat sagittas; hyppopotamus cùm ad acutiores arundines in ripa nili affricto fœmore venam sibi aperit, vt superfluum sanguinem eiiciat, & quando satis sanguinis sentit effluxisse, corpus volutat in limo, & sic sistit sanguinem; vulpes vt pullos voret gallinaceos mortuam se fingit, & linguam extra os porrigit; vt cancros expiscetur, caudam in aquam immergit, & vbi sentit eorum morsum, statim eam retrahit; vt à pulicibus se liberet, totam se in aquam immittit. Refert Olaus Magnus *lib.16. cap.27.* vrsos in Lituania & Russia choreas ducere, & ab iis qui spectant munuscula petere, oblato pileo, aut vase. Sed de his alibi plura.

Obiectio.

Obiicitur. Quando canis comedit, non cogitat hoc sibi ad sanitatem esse vtile, sed comestionem apprehendit vt sibi bonam: ergo non agit propter finem. Præterea illam vtilitatem canis non apprehendit sensu: ergo apprehendit discursu.

Resp. concedendo, quod canis in eo casu non agit propter finem alium; nam delectatio cibi finis ei est. Vtilitas illa non percipitur à brutis sensu, nec discursu, sed solo instinctu, siue ille sit phantasia sola ipsius bruti, siue sint species à Deo inditæ, de quo dicam suo loco.

Agentia inanimata agunt propter finem.

Dico tertiò. Agentia inanimata non solùm agi ad finem, sed etiam præcisa directione Dei agere propter finem.

Ratio est primò, quia illud fit propter finem, non autem casu, & fortuitò, quod vel semper, vel vtplurimùm fit eodem modo: sed agentia naturalia semper eodem modo agunt, vel saltem vtplurimùm; lapis v. g. non impeditus semper tendit Deorsum: ergo non agunt casu, sed propter finem.

Imò

Imò monstra peccata sunt naturæ, hoc est aberrationes à fine: ergo agentia illa certum habent finem, ad quem tendunt, saltem provt aguntur à Deo. Dicuntur autem à Deo agi provt acceperunt propensiones naturales ad tale bonum, v. g. lapis ad locum deorsum.

Deinde verò, quod agentia illa non solùm agantur, sed agant etiam propter finem; ideò quod eorum actio sit propter finem, etiam provt est ab illis, probatur eodem argumento, quia hæ actiones etiam provt sunt ab illis agentibus non fiunt temerè & casu, cùm fiant semper eodem modo: ergo fiunt propter finem. Deinde non ideò lapis cadit deorsum, quia Deus illi cooperatur, sed ideò illi Deus cooperatur ad cadendum, quia ex sua natura determinatus est ad locum deorsum, quem exigit tanquam bonum suum: ergo actio illa non ideò est propter finem, quia Deus illam producit; sed ideò illa producitur à Deo, quia est ad talem finem.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Agere propter finem, est moueri ex cognitione & amore finis: res inanimatæ non possunt moueri ex cognitione & amore finis: ergo non possunt agere propter finem; sed Deus illas agit in finem, vnde dicit Philosophus, quod *opus naturæ opus est intelligentiæ*. Confirmatur, quia lapis cùm cadit, agit eodem modo ac sagitta cùm à sagittario missa est ad aliquem locum: sed illa non agit propter finem: ergo nec lapis.

Resp. negando cognitionem & amorem finis necessariò requiri vt finis causet, sufficit enim propensio naturalis ad talem finem; nam sicut de ratione agentis non est cognoscere, ita nec de ratione finis est cognosci. Aristoteles verè dixit opus naturæ, opus esse intelligentiæ, quia Deus, qui agit per intellectum, concurrit ad omnia opera naturæ; non significat autem, quod actus illi non sint propter finem, quatenus sunt ab ipsis agentibus creatis, sed tantùm quatenus sunt à Deo. Ad confirmationem nego paritatem de sagitta, quia illa propensionem non habet naturalem ad scopum, sicut lapis ad centrum; ideò sagitta agitur ad finem, lapis agit etiam propter finem.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò, vix intelligi posse, qua ratione finis possit causare actiones agentium inanimatorum, si præscindantur à directione Dei.

Resp. actiones illas causari à fine quatenus fiunt propter finem, ad quem ex sua natura ordinantur tanquam ad bonum suum; ideò causalitas horum agentium est ipsamet actio illorum provt est propter talem finem. Principium primum causandi finis respectu illorum est ipsa bonitas finis, quæ mouet talia agentia ad sic operandum; mouet (inquam) per propensionem, & inclinationem naturalem, secundùm quam feruntur ad bonum sibi conueniens; finis enim mouet agentia singula secundùm propriam ipsorum naturam; agentia quidem libera per cognitionem perfectam & amorem sui: cætera quæ impetu feruntur, non habent cognitionem perfectam finis, sed animalia quidem per cognitionem sensitiuam in illum feruntur, inanimata verò solo appetitu innato finem appetunt, & in illum tendunt sine vlla cognitione finis.

QVÆSTIO VI.

De causis per accidens.

Aristot. *lib. 2. à textu 39.*

INter causas efficientes, aliæ sunt causæ per se (vt notabam olim) aliæ sunt causæ per accidens. Causa per se illa est, quæ producit effectum, & illum intendit producere; causa per accidens illa est, quæ vel non producit effectum, sed tantùm coniuncta est cum causa quæ illum producit; vel certè non illum intendit producere. Primo modo causa est per accidens, cùm dicitur, musicus ædificat; secundo modo, cùm dicitur, fodiens terram inuenit thesaurum. In hac posteriori acceptione agitur hîc de causis per accidens: primò de fortuna & casu; secundò de fato; tertiò de monstris.

SECTIO I.

De fortuna, & casu.

TOto mundo, locisque omnibus (inquit Plinius *lib. 2. cap. 7.*) *omnibusque horis omnium vocibus fortuna sola innocatur, vna nominatur, vna accusatur, vna agitur rea, vna cogitatur; huic omnia expensa, huic omnia feruntur accepta, & in tota ratione mortalium, sola vtramque paginam facit.* De hac fusè agit Augustinus *lib. 4. ciuitatis*, vbi varia refert circa fortunam veterum placita: mihi cum Aristotele satis sit breuiter tria ponere. Primò, quid sint casus & fortuna, siue sumantur pro effectu ipso casuali, siue sumantur pro causa talis effectus: secundò, quomodo differant: tertiò, ad quod causæ genus pertineant.

Dico primò, rectè fortunam definiri sumptam pro effectu ipso fortuito, *Est effectus ille, qui præter intentionem vel opinionem iungitur effectui alicuius causæ, in iis quæ agunt ex electione.* Casus autem sumptus pro effectu casuali, *Est idem ille effectus fortuitus in quouis genere, tum libero, tum necessario.* Effectus fortuitus, & casualis.

Explicatur conclusio. Effectus (inquit Philosophus citato loco) triplicis generis reperiuntur, alij enim semper & similiter eueniunt, vt solis ortus & occasus; alij frequenter eueniunt, sed aliquando tamen deficiunt, vt quod senes canescant; alij nec semper, nec frequenter, sed rarò eueniunt, hi vocantur fortuiti & casuales, ad quos exiguntur tria.

Primò vt rarò eueniant, ideſt quod posità tali causâ rarò sequantur. Tria exigunt.

Secundò vt eueniant præter intentionem causæ agentis, vel certè sine illius præscientia, vt quod prætereunte homine lapis cadat, & illum obruat, effectus dicitur casualis, quia nec à Petro intenditur, nec à lapide. Quod si fuisset ab aliquo intentus, certè non esset effectus ille casualis respectu illius, ideoque certum est, quòd respectu Dei nullus esse potest effectus fortuitus; v. g. mirabile prorsus est, quod narratur accidisse in Apulia anno 1627. pridie kalendas Augusti. Cùm enim apud vrbem Sanseuerinum magno terræmotu hausta essent plura hominum millia, ruens è summa turri campana ingens tam opportunè in puerum decidit, vt eum omnino amplexa ex omni parte, incolumem seruauerit à tanta calamitate; tunc fortuitus respectu Dei non fuit euentus ille, sed tantùm respectu campanæ fuit casualis.

Tertiò

Tertiò effectus fortuitus aliquando est coniunctus cum effectu per se intento; v.g. effodiens sibi aliquis sepulchrum, inuenit thesaurum.

Quomodo differant.

Differunt itaque fortuitus effectus & casualis, quòd in solis agentibus liberis, agentibus ex electione, ponantur effectus fortuiti; casuales autem sint etiam in agentibus necessariis.

Fortuna, & casus.

Dico secundò, rectè definiri fortunam sumptam pro causa, *Est causa per accidens in iis, quæ raro, & propter finem secundùm electionem fiunt.* Casus autem sumptus pro causa, *Est causa per accidens in iis, quæ fiunt propter finem, in quocunque agente.* Constat ex præcedenti hæc definitio. Fortuna videlicet, & casus non sunt peculiaris aliqua causa per se ad talem effectum instituta; sed esse potest quælibet causa efficiens creata, quatenus præter intentionem ipsius coniungitur alius effectus rarus cum effectu per se illius causæ. Dicitur fortuna causa quælibet efficiens, quatenus fortitur effectum, quem non intendebat, iunctum cum eo effectu, quem intendebat, ex quibus

Primum corollarium.

Colliges primò, quàm vanum sit putare fortunam causam aliquam communem esse, à qua emanarent effectus omnes fortuiti; atque adeò Deam quandam insidentem rotæ vitreæ, cùm homo quilibet, imò & quodlibet agens fortuna sit quoties causat effectum aliquem, quem non intendebat iunctum cum effectu intento. Ideoque constat, quo in sensu christianum sit fortunæ nomen vsurpare; ita videlicet vt eo nomine nihil intelligatur aliud, quàm causa effectiua quælibet particularis causans effectum, quem non intendebat.

Secundum.

Colliges secundò, quod respectu Dei, & causarum vniuersalium nullus esse potest fortuitus effectus, quia nihil est, quod Deus non præuideat, imò non decernat, aut permittat; v. g. narratur *lib.1. Græcæ Authologiæ*, naufragium, in quo pater & filius simul demersi exitum habuere omninò inæqualem; demortuo enim patre filius portum tenuit, non alio vsus nauigio, quàm defuncti patris cadauere, qui vitam ei mortuus seruauit, quam viuens dederat. Fuit effectus ille casualis respectu exortæ tempestatis, sed respectu Dei fuit effectus per se intentus. *Huic ex alio* (inquit Boët. *lib.5. metro 1.*) *cuncta uenti, nulla terræ mole resistunt, non nox atris nubibus obstat, uno mentis cernit in ictu, quæ sunt, quæ fuerint, ueniantque, quem quia cernit omnia solus, uerum possis dicere Solem.*

Tertium.

Colliges tertiò, fortunam & casum esse semper causas effectiuas, non autem materiales, licèt aliquando contingat, vt causa effectiua coniungatur cum causa materiali, vt dicetur de monstris.

SECTIO II.

De fato.

FAtale malum corruptissimi huius sæculi fatum est, cuius opinio mentes fatuorum deprauat, & mores infatuat: nam sicut fortunæ ac casui quidam olim omnia tribuebant, ita nunc ex aduerso quidam existimant ineuitabili necessitate omnia constringi. Scripserunt contra istam amentiam præter omnes Christianos Theologos Philosophi etiam omnes alicuius nominis, Plotinus, Iulius Syrenius *in libris de fato*, & eximiè Sancti Patres, Chrysostomus, & Theodoretus *in orationibus de prouidentia*. Damascenus *lib.2. fidei, cap.25.* Eusebius *lib.6. præparationis, cap.5.* Nyssenus & alij. Imò etiam negat August. *in lib.5. ciuitatis, cap.1. & 10.* eam fati necessitatem placuisse Stoicis, ea enim necessitate illos, non humanas actiones, sed naturales solùm inclusisse. Mihi breuiter duo videntur dicenda: primò quid non sit fatum: secundò quid illud propriè sit.

Fati definitio peruersa.

Dico primò, nullo modo admitti debere fatum inducens ineuitabilem necessitatem rerum & actionum omnium; atque ita illud non debere definiri, *Connexionem causarum, quam sequatur ineuitabilis necessitas effectuum.* Quod priusquàm probetur, explicanda priùs est mens eorum qui loquuntur peruersè de fato.

Error communis de fato.

Obserua igitur primò, communem hanc esse fatuorum omnium vocem cum Apuleio, *Nec consilio prudenti, nec remedio sagaci, diuinæ prouidentiæ fatalis dispositio subuerti, vel reformari potest.* Et cum Seneca *lib.2. quæst. naturalium, cap.35. Quemadmodum rapidorum aqua torrentium in se non recurrit, nec moratur quidem, quia priorem superueniens præcipitat; sic ordinem fati aterna series regit, cuius hæc prima lex stare decreto cogitur.* Vnde sequitur, vt cum eodem dicatur *cap.36. Fatum esse rerum omnium necessitatem ineuitabilem, quam nulla vis rumpat*, ideſt, vt de Stoicis ait Tullius *lib.1. de diuinatione, Connexionem & ordinem causarum vniuersi, à quibus aiebant omnia ex necessitate prouenire.* In hoc enim totius erroris caput est, quod fato putent induci necessitatem ineuitabilem, atque inde inferant stuporem quendam & incuriam eorum, quæ euentura sunt, quo nihil dici potest peruersius.

Triplex dissidium.

Obserua secundò, conuenire quidem fatidicos istos omnes in statuenda fati necessitate; sed dissidere tamen eos tripliciter in assignanda causa huius necessitatis. Primò enim sideribus, & motui cœlorum eam aliqui adscribendam putant; hinc enim ineuitabili necessitate volunt prouenire varios concursus & aspectus causarum sublunarium, ex quibus ineuitabili necessitate proueniant effectus omnes in hoc inferiori mundo; & ideò fatum definiunt cum Apuleio, Firmico, & Ptolemæo, *Causarum colligantiam ex astrorum motu & vi efficaciam trahentem.* Secundò alij necessitatem hanc prouenire aiunt ex Dei decreto, quo ab æterno tempore præscita, & præordinata sunt omnia; nam eo posito fieri necesse est quæcunque præsciuit & ordinauit Deus; sic enim Seneca *citato loco* necessitatem hanc, quam perrumpere nulla vis queat, ait prouenire ex eo quod secundùm scientiam à Iouis dispositione, ac consilio definito Deorum dependeat. Tertiò alij causam necessitatis huius, & connexionis prouenire aiunt ex intrinseca natura causarum, quæ huiusmodi essent vt necessitatem inferrent omninò ineuitabilem, etiam ipsi Deo. His positis,

Prima probatio.

Ratio conclusionis primò ducitur ex hominis libertate, quam omnem fatalis ea necessitas exscindit. Pulchrè Tertullianus *lib.1. contra Marcionem, cap.5. Tota libertas arbitrij in vtramque partem concessa est homini, vt sui dominus constanter occurreret & bono seruando, & malo sponte vitando.*

Secunda probatio.

Deinde probatur illis omnibus argumentis, quibus Dei prouidentia probari solet; illa enim ita rebus omnibus se accommodat, vt liberas liberè sinat agere, necessarias necessariò: eam autem omnem fatalis necessitas planè destruit.

Tertia probatio.

Denique si daretur fatum inducens necessitatem hanc ineuitabilem rerum omnium, vel illa necessitas oriretur ex influxu cœlorum in actiones liberas, vel ex diuina præscientia & ordinatione, vel ex ipsa causarum natura. Non primum, quia cœlum directè in humanas voluntates non agit. *Non potest regnum cœlorum sperare* (inquit Tertullianus) *cuius*

cuius digitus, aut radius abutitur cœlo. Non secundum, quia Dei præscientia non magis tollit libertatem futuri, quàm visio rei præsentis, aut memoria præteriti. Rectè Faustus Regiensis *lib. 2. de grat. cap. 2. Si ad factorem homo respicis, bonus esse potuisti; si ad præcognitorem, tu me pro gestorum tuorum ordine, vt de te malum præscirem compulisti*. Diuina verò prædefinitio circa liberas hominis actiones nulla est absoluta simpliciter, vt suo loco probaui. Non tertium quia causæ liberæ non possunt ex sua natura esse determinatæ ad vnum.

Vera doctrina de fato.

Dico secundò, fatum quod nullam rebus imponat necessitatem, sed solam infallibilitatem, verè ac christianè admitti posse, ac definiri cum Trismegisto, *Est complexio causarum dependens à prouidentia primæ causæ*. Vel cum Boetio, *Est inhærens mobilibus immobilis dispositio, secundùm quam Dei prouidentia suis quæque nectit ordinibus*.

Dei præscientia.

Obserua certum omninò esse, quod Deus ab æterno effectus omnes præcognouit omnium causarum, adeò vt omnia, quæ successiuè sunt per totum tempus, præsentissima Deo fuerint in æternitate. Deinde certum est, quod sic Deus videt omnia futura, vt in certos fines illa ordinauerit per media quædam accommodata singulis, sed ita tamen, vt libertati nihil prorsus adimat; nam ea quæ pendent à causis necessariis ita vult esse, vt sint necessariò; ea quæ pendent à liberis, sic decernit esse, vt possint non esse, licèt videat illa futura esse. Vnde sequitur, causas esse inter se certo quodam ordine dispositas, & seruire prouidentiæ omnia in fines suos dirigenti & ordinanti. Ordo itaque ille rerum, & causarum, per quas Deus omnia in suos fines dirigit, provt in mente Dei est, dicitur prouidentia; provt autem est in rebus ordinatis & dispositis, dicitur fatum; quo nomine intelligitur causarum naturalium dispositio, quatenus prouidentiæ diuinæ subsunt, & iuxta illius præordinationem, & permissionem ac præscientiam infallibiliter operantur, & hoc significant duæ definitiones, quas attuli. Dicitur enim à Boetio, immobilis depositio hærens mobilibus, idest, infallibilis dispositio inferiorum causarum, secundùm quam Dei prouidentia suis quæque nectit ordinibus, id est, secundùm quam omnia Deus perducit in suos fines accommodatè ad naturas suas, libera per media infallibilia, sed non necessaria; necessaria per media necessaria.

Ex quibus probata manet conclusio; nam aliud est aliquid euenire necessariò, aliud euenire infallibiliter. Necessariò illud euenit, quod non potest non euenire; infallibiliter euenit, quod potest non euenire, sed reuerà tamen euenit. Hæc est necessitas tantùm sequens, quæ non admit libertatem: ergo potest admitti fatum, quod solam inuehat infallibilitatem, non necessitatem.

Cùm ergo dixi, dari fatum, primò significaui causas secundas diuinæ prouidentiæ subordinatas esse, quatenus ordinatæ à Deo sunt ad hos effectus producendos: secundò significaui nihil causas istas operari quod non sit à Deo præuisum, & præconceptum, seu præfatum, & vel præordinatum, vel permissum, quæ duo sunt certissima: ergo certum est, dari tale fatum; sed illud nomen rarò, & cautè vsurpari debet.

SECTIO III.

De monstris.

MOnstra effectus sunt fortuiti, ideò tria de illis breuiter attingenda sunt: Quid sit monstrum, quibus modis fiat, quibus ex causis procedat.

Monstri definitio.

Dico primò, monstrum rectè definiri, *Effectum naturalem à recta, & solita secundùm speciem dispositione degenerans*: vel, *Est peccatum naturæ agentis ob aliquem finem, quo frustratur aliquo principio corrupto*.

eius explicatio.

Dicitur primò, *effectus naturalis*; nam in arte, & in moribus monstra etiam sunt, sed similitudine solùm & analogia ad res naturales.

Dicitur secundò, *degenerans à recta dispositione*, quia effectus naturalis monstrum non est, nisi sit obliquitas aliqua, & deuiatio ab eo, quod futurum erat secundùm rationem illius effectus; ideò appellantur monstra *peccata naturæ*, quasi erret in illis faciendis natura, neque finem suum assequatur.

Dicitur tertiò, degerens à recta & solita dispositione *secundùm speciem*, quia quælibet species certam sibi vindicat membrorum dispositionem, & certa partium lineamenta, à quibus quoties notabiliter fœtus deflectit, monstrum est, siue contingat error in parte tantùm aliqua corporis, sicut refert Aristoteles *lib. 6. historiæ anim. cap. 2.* natum esse aliquando puerum capite arietis, & aliàs capite bouis: & apud Melam homines leguntur equinis pedibus. Siue contingat error in toto corpore, vt cùm fœtus in alterius animantis naturam declinat, sicut dicitur apud Plinium *lib. 7. c. 3.* mulierem enixam esse elephantem, aliamque inter initia belli Marsici serpentem peperisse.

Igitur monstrum est semper effectus ille, in quo est aliqua defectio ab ea naturæ lege, quam in singulis rerum naturalium speciebus earum finis præscribit, seu aliquis recessus à communi regula naturæ.

Fœminæ an sint monstra.

Colliges ex his primò, quo in sensu à nonnullis verè dicatur, quod fœminæ monstra sint. Aristoteles *lib. 4. de generatione animalium, cap. 3.* fœminam appellat primum monstrum, & naturæ prolapsionem: & Galenus *lib. 11. de vsu partium, cap. 6. & 7.* dicit fœminam esse monstrum, illamque appellat maris imperfectionem, & animal occasionatum.

Resp. tamen, fœminas non propriè quidem monstra posse dici, ac rigorosè, quia monstrum propriè dictum rarò fieri debet, & nullo modo intendi; fœmina sæpe fit, & saltem secundariò intenditur in natura: sed posse tamen eas aliquo modo satis proprio monstra vocari, quia illud aliquo modo monstrum est, quod non fit nisi per aberrationem naturæ; fœmina verò sic gignitur, quia tunc aberratio est à fine, quando agens non assequitur quod intendebat: sed natura semper intendit primariò generationem maris, qui est fœminâ perfectior; per accidens autem gignitur fœmina ex debilitate seminis, & ex defectu materiæ. Procreatur ergo fœmina semper per aberrationem naturæ, atque adeò monstrum quodammodo est.

Gigantes, & Pygmæi.

Colliges secundò, Gigantes & Pygmæos vocari posse monstra, si nascerentur ex hominibus qui nunc sunt; si autem ex Gigantibus nascantur Gigantes, & Pygmæi ex Pygmæis, non sunt monstra, propter rationem contrariam; dicuntur enim in extremâ

trema Indiæ regione degere, ac etiam iuxta Nilum, vbi dorsis arietum, caprarumque insidentes pugnant cum gruibus; & eos multos adhuc ibi esse testantur plerique Authores. Vide Deltrium *lib.2. disquisit. q.14.* Gabinius Romanus Historicus vidisse se narrat in Mauritania Anthei ossa longa 60. cubitis; & scribit Augustinus *lib.16. ciuitatis, cap.9.* se vidisse in vrbe Vtica molarem Gigantis dentem adeò grandem, vt in nostrorum dentium modulos minutatim conscissus centum è nostris facere potuerit.

Onocentauri & Satyri.

Colliges tertiò, non esse absurdum dicere quod olim fuerint Centauri, Onocentauri, & Hippocentauri; nam eos se vidisse Romæ imperante Claudio narrat Plinius *lib.7.c.3.* testatur etiam Hieronymus in vita Pauli, occurrisse Sancto Antonio Satyrũ in eremo, & vnum alium sub Constantino delatum esse Alexandriam. Plutarchus in vita Syllæ tradit captum fuisse dormientem Satyrum, & oblatum Syllæ. Guischardinus in descriptione Belgij de Arlemio ciuitate agens, narrat captam esse anno 1403. à piscatoribus in lacu quodam Hollandiæ marinam mulierem, nudam, mutamque, deinde paulatim assuefactam fuisse vestibus, & esui panis ac lactis, multos eam annos vixisse, & edoctam crucem formare, sacra venerari, nere, ac domestica opera exequi. Anno 1548. Syrenem mortuam cum duobus Satyris adductam esse Genuam à Philippo Archiduce Austriæ spectaculi causâ narrat Gesnerus *lib.4. de aquatilibus.* Denique Sphyngas, Tritones, Nereidas sæpe visos & captos esse referunt Plinius *lib.9. cap.5.* Alexander Neapolitanus *lib.3. cap.8.* Pierius *lib.6.*

Non sunt homines & bruta.

Fuerunt, inquam, & multa etiamnum monstra sunt, quæ absurdissimum esset dicere, quòd plures habeant naturas; hoc enim prorsus implicare compertum est. Illa igitur quamuis secundùm externam naturam repræsentent hominem & brutum, vnicâ tamen informantur animâ bruti: vel enim primò sunt omninò pisces, vt Nereides, & Tritones, in quibus præter externam figuram nihil humani est, non eo quòd viuant in aquis; narrat enim Volaterranus, hominem in Apulia Nicolaum nomine, paulatim adeò marinis fluctibus assueuisse, vt anxiè omnino viueret extra aquas, & tres ipsas, aut quatuor horas in aquis nullum respirando aërem maneret. Vel sunt quadrupedes, vt Fauni & Satyri; nam illum appellat bestiam S. Hieronymus, qui monstrauit viam S. Antonio. Probabiliter autem censet Baronius apertũ diuinitùs illi fuisse os, sicut apertum fuit asinæ Balaam. Quod verò dicat, Satyros Christum agnoscere, non est intelligendum de cultu rationali, sed de eo cultu, quem feræ ipsæ Deo exhibent, omnibus eius nutibus obsequentes. Fateor tamen pleraque huiusmodi monstra esse homines, quoties sufficientia dant signa rationis, & ab homine geniti sunt, quales illi fuere, qui à parentibus expositi feris, educati fuerant ab vrsis, lupis, aut ceruis, qui deinde hirsuti, & ferini visi sunt prono in terram corpore, manibus, pedibusque instar quadrupedum progedi cœpere. Huiusmodi fuisse narrat Mariana *lib.1.* Habidem quendam Regem Hispaniarum, qui à Gargoro auo suo feris expositus, ab illis nutritus est; cerua enim illum aluit, vnde lacte nutritus ceruæ, celeritate pedum fuit incredibili. Narrat Loyerius, inuentum esse in Germania hominem lupum, & Vigenerus, interceptum esse à venatoribus hominem ceruina celeritate.

Causæ monstrorum.

Dico secundò, causas monstrorum plures referri posse. Prima est defectus materiæ, secunda eiusdem materiæ abundantia, tertia vitium matricis aut virtutis seminalis, vel intemperies qualitatum quarta matris imaginatio, quinta coniunctio seminum diuersæ speciei. Agunt de huiusmodi causis Plutarchus *lib.5. de placitis*, Galenus *de historia Philosophiæ, cap.113.* Laurentius *lib.8. anatomiæ, quæst.14.* Pererius *lib.9. cap.10.*

Defectus materiæ.

Prima causa est defectus materiæ; ideò enim pygmæos nasci certum est ex dictis. Eódem refe-ras quod Vincentius narrat *lib.31. historiæ naturalis, cap.16.* plerosque reperiri Tartaros vnicum habentes oculum in pectore, crus vnum, & vnum pedem; qui tamen optimi sagittarij munus obeant, bini & bini, tantaque celeritate manu simul, & pede currant, vt equos ipsos anteuertant; & cùm manu defatigantur, vnico illo pede saltuatim currant.

Abundantia materiæ.

Secunda causa est abundantia materiæ, quæ facit vt plura sæpè membra fœtus habeat, quàm communiter debeat habere. Nostro sæculo mulier visa est puerum è dorso extuberantem gestans, qui eosdem in omnibus membris haberet motus cum muliere.

Vitium virtutis seminalis.

Tertia causa est vitium matricis, in qua formatur fœtus; tunc enim si angustior fuerit, impeditur membrorum efformatio; si laxior, dissipatur materia: quod idem contingit si tunica secundina, quâ inuoluitur fœtus, frangatur; tunc enim duo distincti fœtus in vnum coeunt. Scribit Valeriola *lib.4.* Auenione se vidisse fœtum duplici corpore, vno prægrandi capite, totidemque brachiis.

Intemperies qualitatum.

Quarta causa est vitium virtutis seminalis, quæ vocatur virtus formatrix; vnde fœtus aliquando habet membra imperfectioris alicuius speciei. Narrat Gemma in sua cosmocritica Augustæ Vindelicorum anno 1531. natum esse caput humanum cum duabus alis noctuæ; & anno 1512. Rauennæ natum esse aliud monstrum loco brachiorum habens alas duas, & in fronte pennam oblongam, sub ventre tibiam vnam, crus squamuis plenum, & pedem aquilæ.

Matris imaginatio.

Quinta causa est intemperies qualitatum; hinc enim si nimius sit calor, cum pilis fœtus nascitur, qualis fuit ille Macrini filius dictus Diadematus, quia coronam à pilis ferens ex vtero matris prodiit.

Coniunctio seminum.

Sexta causa est matris imaginatio, de qua plura dicentur *in lib. de anima*; mirabilem enim vim habet, & nulli adhuc homini explicabilem.

Septima est coniunctio seminum diuersæ speciei, ob quam tot quotidie monstra ex Africa prodeunt. Et referri huc potest mirabilis illa monstri species, quam hoc anno 1658. allatam esse ferunt in Galliam ex Madagascaria insula: inest illi truncus hominis, collum longissimum strutionis, cui caput humanum insidet, rostrum habens auis, cum pelle è meleagri rostro dependente haud absimili.

Genera monstrorum.

Dico tertiò, varia esse monstrorum genera, primò enim vel fiunt cum insigni defectu, aut excessu magnitudinis, siue membrorum aliquorum, siue totius corporis. Describitur *in Anthologia* homo punctum habens nasi, quo possis viso dicere, nasus vbi est. Meminit Nicephorus homuncionis cuiusdam, qui ad perdicis duntaxat magnitudinem excreuit, vixitque ad annos viginti-quinque. Secundò fiunt in sexu, vt hermaphroditi, & Androgyni. Tertiò cùm habent inusitatam aliquam qualitatem, vt cùm Europæa mulier Æthiopem parit. Quartò fiũt monstra in membrorum numero, si nascatur v.g. homo biceps. Narrat Cælius *lib.13.c.3.* natum esse suo tempore infantem bicipitem,

pitem, inter cuius capita manus subrigebatur, quæ aures longitudine non excederet. Et Albertus refert alium, qui vndecim habebat capita, & linguas totidem. Quintò fiunt in situ membrorum, vt illi, quos refert Plinius vnicum habentes oculum. Sextò fiunt in figura, quales sunt Satyri, Fauni, & Syrenes, de quibus dixi.

DISPVTATIO III.

De continuo, & de infinito.

Arist.3. & 6.*Phys*ic.

HActenus dixi principia & causas corporis naturalis, nunc ad proprietates eius explicandas progredior, quarum prima est quantitas continua & permanens, eique affinis infinitas. Lubet autem ante omnia in hoc vestibulo profiteri, meras hîc esse tenebras, neque intellectum inuenire aliquid lucis, quo abditissimam scrutetur quantitatis naturam; nihil rationem habere vitium, quo & finitam eius infinitatem, & diuisibilitatem indiuisibilem, & contactum sine adæquatione, & vnionem sine perfecta immediatione diiudicet. Naufragium videlicet in puncto facit humana ratio, dum huic oceano se committit; & tangi asserit aliquid de continuo, dum tamen negat, id quod tangitur, posse tangi; in atomo excogitans infinitatem, aduersaria sibi ipsi, ridere semper parata, quod quærere semper est anxia. Nihil igitur possum hîc Lectori meo, nisi tenebras polliceri, quæ tamen delicias suas habent, saltem dum ignorari scitur id quod nesciri soli periti sciunt. Tria ergo de hac obscurissima materia poni possunt. Primò quantitatis ipsius natura: secundò compositio eius ex partibus: tertiò infinitas, quæ vna esse videtur ex passionibus quantitatis, tum permanentis, tum successiuæ, tum continuæ, dum discretæ.

QVÆSTIO I.

De natura quantitatis continuæ.

AB hac ordiri placet, in qua nondum cimmerij planè sumus, antequam ad partes continui explicandas deueniam, in qua plena caligo est. Quia verò quidditas summi alicuius generis continet genus, differentiam, & species in quas illud diuiditur, tria hæc paucis perstringo.

SECTIO I.

Vtrum quantitas sit accidens distinctum à substantia, & qualitatibus.

IN definitione quantitatis primum omnium ponitur, illam esse accidens; certum enim est illam non esse rem subsistentem. Sed quæstio est, vtrum illa sit accidens quoddam particulare distinctum realiter à materia & à reliquis accidentibus, an verò sola ratione ab illis differat; siquidem Okam *in Logica, c.de quantitate*, & *in* 4.*dist.*4.*q.*4. Gabriel *in* 2. *dist.*10. Maior *distinct.*12. Adamus *in* 4.*dist.*5. Albertus de Saxonia 1.*Physic.q.*7. quibus videntur adhærere quidam recentiores, existimant quantitatem non esse accidens aliquod peculiare, à substantia & aliis rebus distinctum, sed illam non esse aliud, quàm eandem ipsam entitatem rerum corporearum, provt extensam; atque adeò in vnaquaque re, v.g. in lapide, non esse vnam simplicem quantitatem, sed aliam esse quantitatem materiæ, aliam albedinis, aliam caloris, &c. materia enim extensa (inquiunt) quantitas est; forma extensa est quantitas; albedo extensa est quantitas: quod etiam probabile censent Conink *quæst.*77.*de Sacram.art.*2. Hurtadus *disp.*13. *Metaph. sect.*2.

Dico primò. Supposità veritate catholicâ Sacramenti Eucharistiæ, certum est quantitatem esse peculiare accidens distinctum realiter à substantia, & ab omnibus qualitatibus. Ita expressè docet Augustinus *lib.*5.*de Trinitate*, *cap.*10. S.Thomas 3.*part. quæst.*77.*art.*1. Scotus *in* 4.*dist.*12.*quæst.*1. alios dicere infinitum esset. Assertio prior, supposito mysterio Eucharistiæ.

Ratio est, quia supposito mysterio Eucharistiæ, certum est quantitatem separari à materia, perit enim per consecrationem tota substantia panis & vini; quantitas autem remanet: ergo supposito Eucharistiæ mysterio certum est, quantitatem distingui à substantia.

Commune Nominalium responsum est, quantitatem identificatam accidentibus, v. g. calori, albedini, sapori, manere post consecrationem, sed perire quantitatem identificatam cum substantia. Contra quam responsionem Euasio.

Sic argumentor primò. Si per consecrationem destruitur quantitas identificata substantiæ, sequitur species conseruatas non posse frigefieri aut calefieri sine nouo miraculo, quod absurdum est. Probatur, quia nullum agens naturale sine miraculo creare potest: sed productio caloris in speciebus consecratis esset creatio; nam esset productio accidentis extra omne subiectum: ergo non posset sine miraculo calefieri, vel frigefieri hostia consecrata.

Secundò. Si per consecrationem periret quantitas substantiæ, maneret autem quantitas accidentium, accidentia specierum consecratarum non haberent vnionem vllam inter se, sicque vno moto non moueretur aliud; quod est absurdum. Probo sequelam, quia vel vnirentur accidentia illa inter se immediatè, vel mediante aliquo tertio; non immediatè, quia non possunt se mutuò informare, nulla enim esset ratio cur vnum potiùs informaret quàm alterum; non mediante aliquo tertio, quia illud esset quantitas distincta, quam negat hic aduersarius.

Dico secundò. Etiam secluso cognitione mysterij Eucharistiæ certum est ex ratione purè naturali, quod quantitas distinguitur à substantia, & ab omnibus qualitatibus. Etiam secluso mysterio.

Ratio est, quia ex sola etiam constat ratione purè naturali, penetrationem esse impossibilem: sed si quantitas non sit speciale aliquod accidens distinctum à reliquis accidentibus & substantia, dabitur naturaliter penetratio plurium quantitatum, quantitas albedinis in eodem corpore simul erit cum quantitate caloris, & odoris, & saporis. Probatio.

Respondent primò Nominales, repugnare quidem penetrationem quantitatum eiusdem rationis substantialis, ideſt, vnius materiæ cum altera materia; non autem formæ, & accidentium cum materia, & inter se. Prima euasio.

Sed contrà, quia si quantitates accidentium non haberent inter se repugnantiam localem, sed tantùm quantitates duarum materiarum, possent naturaliter penetrari duæ hostiæ consecratæ inter se, & cum aliis corporibus. Deinde non est maior ratio, cur quantitates duarum materiarum sint incompati

compatibiles, quàm quantitates substantiæ & accidentium, est enim vbique natura eadem quantitatis, cuius ratio constitutiua est impenetrabilitas, vt probabo. Quod si recurratur ad quantitates eiusdem rationis, & dicatur illas esse impenetrabiles inter se, manifestè arguitur, quia gradus intensiui qualitatum se mutuò penetrant, & tamen eiusdem sunt rationis: ergo inanis est illa tota solutio.

Secunda euasio.

Respondent secundò, posse quidem quantitates subiecti se mutuò penetrare, quia inter se subordinantur, non autem quantitates diuersorum subiectorum, propter causam oppositam, quia non mutuò subordinantur.

Sed contrà, quia quando calor in aquam introducitur per actionem agentis contrarij, calor ille penetratur cum aliis quantitatibus accidentium; sed calor non est accidens aquæ proprium, neque subordinatum ad eius constitutionem: ergo sequeretur dari penetrationem accidentium etiam diuersorum.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Sicut se habet quantitas successiua, siue duratio ad motum, quem extendit, sic se habet quantitas permanens ad substantiam, & accidentia extensa: sed duratio successiua non distinguitur à motu: ergo quantitas permanens non distinguitur à substantia, & aliis accidentibus.

Resp. negando maiorem; est enim disparitas, quia quantitas successiua non potest separari à motu, vt probabitur *disp.6.* quantitas autem permanens separari potest à substantia, vt probaui.

Secunda obiectio

Obiicitur secundò: Quantitas est id, quo substantia corporea distinguitur à substantia spirituali: sed substantia corporea per suam essentiam distinguitur à spirituali: ergo quantitas est ipsa essentia rei corporeæ.

Resp. negando maiorem; nam exigentia quantitatis est id, quo substantia corporea distinguitur à spirituali, non autem ipsa quantitas.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Sicut se habet intensio ad qualitatem intensam, sic extensio se habet ad quantitatem extensam: sed intensio non est aliquid superadditum qualitatibus intensis: ergo nec extensio.

Resp. disparem esse rationem extensionis & intensionis, quia extensio quantitatiua est separabilis à re extensa, vt ostendimus, intensio verò non est separabilis à qualitate intensa.

SECTIO II.

Qualis sit differentia constitutiua quantitatis.

PErspecto genere quantitatis, sequitur eius differentia, quæ est proprius eius character, & proprius eius conceptus, per quem constituitur in tali esse, & distinguitur à quolibet alio. Dissentiunt autem Doctores circa differentiam hanc, & tres eorum inuenio præcipuas sententias, quas diligentiùs exponere hoc loco placet.

§. I.

Vtrum differentia quantitatis sit extensio interna, vel ordo partium.

PRima ergo, & satis communis sententia est, rationem constitutiuam quantitatis esse internam extensionem, quam appellant extensionem partium in toto, vel ordinem partium.

Primæ sententiæ duplex explicatio.

Sed hanc sententiam dupliciter video explicari. Primò enim dicunt aliqui, extensionem illam internam significare pluralitatem partium, ita vt effectus formalis quantitatis consistat in hoc præcisè, quod partes internas tribuat substantiæ vel accidenti, quæ de se non habent plures partes, sed

A sunt secundùm se impartibilia. Secundò dicunt alij, extensionem internam, quæ propria est quantitatis, significare ordinem partium, ita vt effectus formalis quantitatis sit præcisè in eo positus quòd eius partes non sint inter se confusæ, ac complicatæ, sed seruent inter se illam connexionem, & ordinem, quem postulat totum ipsum integrale, non habita ratione vlla loci, vt aliæ sint externæ, aliæ mediæ; quo pacto dispositæ sunt Petri membra in ipso toto, siue Petrus sedeat, siue stet, aut iaceat, aut alio quouis modo se habeat in ordine ad locum, vt caput suprema sit pars proximè vnita collo, & non pectori; brachia sint innexa humeris, manus brachiis, non autem humeris.

Conclusio bimembris.

B Dico primò, extensionem internam partium, siue significet pluralitatem partium, siue ordinem partium in ordine ad se, non esse differentiam constitutiuam quantitatis, sed conuenire substantiæ materiali & accidentibus. Ita docent Suarez *disp.40. Metaph. sect.4. & tom.3. in 3. partem, disp.48.* Albertinus *disp.3. de quantitate, quæst.3.* Hurtadus, Auersa, Ariaga, contra Vasquem *tom.3. in 3. partem, disp.109. cap.3.* Toletum 1. *Physic. quæst.5.* Sotum, Aureolum, & alios.

Pluralitas partium.

Prima pars, quod substantia materialis, & accidentia partes habeant sicut quantitas, euidenter probatur, quia si substantia partes non haberet distinctas à partibus quantitatis, deberet tota substantia esse sub parte qualibet quantitatis; hoc autem

C absurdum est, quia vna pars substantiæ est sub vna parte quantitatis, & altera pars substantiæ sub altera parte quantitatis; alia v. g. pars substantiæ in brachio est, altera in manu, altera in pede: ergo substantia materialis habet partes sicut quantitas. Deinde illud plures habet partes, quod in illas diuiditur: sed materia diuiditur in plures partes æquè ac quantitas; diuiso enim baculo, materia quæ est in palmo vno diuiso, non est sub altero palmo: ergo materia plures habet partes.

Euasio.

Respondent aduersarij, materiam & accidentia habere plures partes entitatiuas, sed illas prouenire à sola quantitate.

D Sed contrà. Si quantitas tribuit materiæ, formæ materiali, & accidentibus partes, quas habent, vel illas tribuit formaliter, vel effectiuè. Non primum, quia partes quantitatis distinguuntur realiter à partibus materiæ; imò hinc sequeretur partes materiæ, formæ, & accidentium easdem esse inter se, quod absurdum est. Non secundum, quia quantitas non est actiua, & quamuis partes illæ producerentur per quantitatem, semper materia partes haberet distinctas à partibus quantitatis.

Ordo partium.

Secunda pars, quod substantia materialis, & accidentia partes habeant ordinatas in toto, demonstratur, quia partes ordinatas esse in toto, nihil aliud est, quàm vnam partem vnitam esse immediatè vni tantùm, & non omnibus, v.g. manum vnitam esse brachio, & non humero: sed hoc haberet substantia

E materialis, etiam separata quantitate: ergo haberet ordinem partium, etiam separata quantitate. Probatur minor. Si Deus separaret totam substantiam hominis à tota ipsius quantitate, posset conseruare substantiam brachij, manus, & capitis in eodem prorsus situ, in quo nunc sunt; nulla enim in hoc est contradictio: sed tunc manus immediatè soli vniretur brachio, non autem humero: ergo tunc substantia sine quantitate partes haberet ordinatè vnitas.

Præterea, posito etiam, quod in punctum confluant partes, separat à quantitate, argumentor. Nam illæ partes eodem modo vnirentur inter se, quo vniuntur partes quantitatis positæ in puncto:

sed

sed partes quantitatis positæ in puncto vniuntur ordinatè: ergo partes etiam substantiæ positæ in puncto vnirentur ordinatè. Probatur maior. Tunc eodem modo vniuntur partes, quando eodem modo sunt immediatæ: sed partes substantiæ positæ in puncto, essent eodem modo immediatæ, quo partes quantitatis positæ in puncto: ergo eodem modo vniuntur.

Prima obiectio.

Obiicitur primò, quantitatem definiri ab Aristotele, *Id quod est diuisibile in ea quæ in sunt, quorum vnumquodque aptum est esse hoc aliquid.* Ergo quantitatis essentia tota in eo sita est, quod habeat pluralitatem partium.

Resp. Aristotelem eo loco esse intelligendum de diuisibilitate, quæ iuncta est impenetrabilitati, quia illa sola est propriè diuisibilitas; si enim quantitas esset penetrabilis, à nullo agente corporeo posset diuidi, cùm omnis diuisio fiat propter resistentiam corporis diuisi; si autem corpus diuidendum sit penetrabile, non resistet, sed penetrabitur cum corpore diuidente.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Si substantia materialis partes haberet secluſa quantitate, haberet attributa omnia quantitatis; esset enim longa, lata, & profunda; æqualis, inæqualis: ergo substantia materialis non habet partes.

Resp. duobus modis intelligi posse longitudinem, latitudinem, & profunditatem. Primò cum impenetrabilitate, sicque attributa sunt quantitatis: secundò cum penetrabilitate, sicque non sunt attributa quantitatis. Materiæ sumptæ sine quantitate conueniunt longitudo, latitudo, & profunditas sine impenetrabilitate tamen, sicque non conueniunt illi attributa quantitatis.

§. II.

An sit extensio localis.

Explicatio secundæ sententiæ.

Secunda sententia docet, extensionem situalem esse propriam rationem constitutiuam quantitatis, non autem extensionem internam. Duplex enim est extensio in quantitate, alia est *interna & entitatiua*, alia *situalis*. Entitatiua est, quâ vna res habet plures partes eiusdem rationis cum toto, vt in aqua plures guttæ sunt, quæ singulæ sunt aqua: hæc extensio vocatur interna. Situalis est, quâ res aliqua coextenditur loco diuisibili, itavt tota respondeat toti loco, & pars parti loci. Asserit ergo sententia hæc, extensionem hanc situalem esse propriam quantitatis differentiam, quod iterum exponi potest duobus modis, primò enim dicunt aliqui, actualem extensionem localem esse differentiam quantitatis: secundò alij malunt, illam esse extensionem solùm aptitudinalem. Extensio actualis est quâ res aliqua partes habet correspondentes partibus loci: aptitudinalis est, quâ exigit habere partes ita correspondentes.

Conclusio negatiua.

Dico secundò. Extensio localis, siue actualis sit, siue aptitudinalis, non est propria ratio constitutiua quantitatis.

Extensio actualis.

Prima pars apud omnes Catholicos certa est contra vnum Durandum *in 4.dist.10.q.2.* cui vltrò accedunt Nouatores omnes Sacramentarij, ex eo concludentes, quod corpus Christi quantũ esse non possit in Eucharistia, vbi est inextensum localiter quantitatiuè. Contra quos omnes ratio est, quia differentia quantitatis est aliquid prorsus à quantitate inseparabile: sed extensio localis actualis separatur à corpore Christi, quod totam seruat suam quantitatem, vt definitur in Concilio Tridentino *sess.13.cap.3.* alioqui corpus illud non esset organicum, neque verum esset, ac perfectum Christi corpus; & tamen in eo non est actualis extensio in loco, cùm existat ibi corpus ad modum spirituum: ergo manifestum est, quod extensio actualis non est ratio propria quantitatis.

Euasio.

Respondeti potest, corpus Christi habere actualem extensionem localem quoad effectum formalem primarium, qui semper sequitur formam, cùm sit forma ipsa in subiecto; non quoad effectum secundarium, qui non semper iunctus est formæ: ac proinde sanctissimum illud Corpus extensionem habere, licèt extensum non sit. Sicut in pipere semper calor est virtualis quoad effectum primarium, qui est calorem esse in ipso pipere; non quoad effectum secundarium, qui est calefacere.

Sed contra, quia effectus formalis actualis extensionis est facere actu extensum, sicut effectus formalis actualis albedinis est facere actu album; differt enim extensio actualis ab aptitudinali, quæ facit extensum aptitudinaliter: ergo extensio actualis facit actu extensum.

Deinde illa non est differentia propria quantitatis, quæ mutatur immutatâ quantitate: sed immutatâ quantitate, mutatur tota extensio, vt constat ex rarefactione in qua tota manet quantitas, & extensio fit maior. Denique potest extensio localis alteri conuenire quàm quantitati, vt constabit statim.

Extensio aptitudinalis.

Secunda enim pars negat extensionem etiam aptitudinalem, siue debitum extensionis esse propriam quantitatis rationem, contra plures Theologos apud Gillium *lib.2.tract.10. cap.4.n.8.* Ratio tamen est, quia illa non est propria ratio quantitatis, quæ communis est substantiæ materiali, & enti spirituali diuisibili: sed debitum extensionis actualis non conuenit soli quantitati, sed substantiis etiam, & multis entibus spiritualibus: ergo illa extensio non est propria quantitati. Probatur minor. Modus extensionis angelicæ, aut animæ rationalis, & modus præsentiæ Christi in Eucharistia, sunt diuisibiles, & locum occupant (vt probatum est suo loco) ergo debitum extensionis reperitur etiam extra quantitatem. Deinde si substantia separetur à quantitate, poterit eundem seruare situm, quem nunc habet.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Id à quo fluunt omnes proprietates quantitatis, est ratio eius constitutiua: sed omnes proprietates quantitatis fluunt ab actuali extensione; nam esse longum, latum, profundum, & figura, non reperitur nisi vbi est extensio localis: ergo illa est differentia quantitatis. Confirmarique potest ex Augustino *epist.57. Spatia locorum* (inquit) *tolle corporibus, & nusquam erunt; & quia nusquam erunt, nec erunt.* Ergo sublata extensione tollitur quantitas.

Resp. proprietates quantitatis proximè fluere ab impenetrabilitate, non autem ab extensione locali; quia longitudo, latituto, & profunditas non sunt proprietates nisi provt sunt impenetrabiles. Mens Augustini est ostendere quantitatem priuari non posse naturaliter omni extensione quantitatiua.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Differentiæ rerum explicari solent per primas earum proprietates: sed extensio aptitudinalis est prima proprietas quantitatis, quod probatur. Sicut se habet actualis impenetrabilitas ad actualem extensionem externam, ita se habet impenetrabilitas aptitudinalis ad extensionem localem aptitudinalem: sed actualis impenetrabilitas supponit actualem extensionem, non enim esse potest sine illa: ergo aptitudinalis impenetrabilitas supponit extensionem aptitudinalem.

Resp. distinguendo minorem; extensio aptitudinalis est prima proprietas generica, concedo; est prima proprietas specifica, nego. Fateor enim extensionem esse aliquid prius impenetrabilitate, sed illam esse aliquid genericum, & commune multis entibus spiritualibus, atque adeò nec esse propriam differentiam quantitatis.

§. III.

Virum sit impenetrabilitas.

Explicatio veræ sententiæ.

Tertia demùm sententia statuit impenetrabilitatem esse differentiam hanc, quam inquirimus. Duobus enim modis res aliqua esse potest in loco. Primò ita vt excludat ab eodem loco aliud corpus, vt vinum ab eodem dolio excludit aquam. Secundò itavt non excludat corpus ab eodem loco. Prima vocatur impenetrabilitas; secunda dicitur penetrabilitas. Rursus alia est actualis impenetrabilitas, cùm vna res actu aliam non patitur in eodem loco; alia aptitudinalis, cùm non excludit quidem actu aliam quantitatem ab eodem loco, sed exigit tamen eam excludere.

Conclusio affirmatiua.

Dico tertiò, propriam differentiam quantitatis esse impenetrabilitatem, non actualem quidem, sed aptitudinalem, ideſt, debitum excludendi corpus quodlibet aliud ab eodem loco.

Ratio est, quia illa est essentialis differentia quantitatis, quæ distinguit eam ab omni alio: sed per solam impenetrabilitatem primò distinguitur ab omni alio, quia (vt probatum est) nihil omninò aliud assignari potest, per quod quantitas ab omni alio differat; impenetrabilitas enim aptitudinalis soli conuenit quantitati; extensio autem, tum interna, tum externa conueniunt substantiæ materiali, & accidentali: ergo sola impenetrabilitas aptitudinalis est differentia quantitatis, cuius effectus primarius est reddere rem aptitudinaliter impenetrabilem; effectus secundarius reddere rem impenetrabilem actu.

Obiectio.

Obiicitur. Ideò res vna est impenetrabilis localiter cum alia, quia in se per suas partes est extensa, & ideo vna pars impenetrabilis est cum alia parte, quia extra se habet aliam partem: ergo impenetrabilitas est ipsa extensio localis. Probo antecedens, quia Christi corpus in Venerabili Sacramento ideò penetratur cum quantitate panis, quia non habet suam extensionem: ergo eo ipso quod aliquid caret extensione, caret etiam impenetrabilitate.

Resp. negando antecedens; potest enim aliqua res extensa esse in loco, & tamen carere impenetrabilitate; v.g. modus extensionis angelicæ, vnio animæ cum corpore, imò corpus hominis beati est penetrabile cum alio, sicut Christi corpus resurgentis penetrauit lapidem sepulchri, & ingressum est ad Discipulos ianuis clausis; cùm tamen extensionem haberet localem: ergo vt aliquid sit impenetrabile, non sufficit extensio localis, sed requiritur extensio localis connotans repugnantiam corporis vnius cum alio corpore. Ad probationem concedo, nihil quidem esse impenetrabile, quod extensionem non habeat; quamuis aliquid sit extensum, quod tamen non sit impenetrabile: sicut nihil est rationale, quod non sit animal, licèt multa sint animalia, quæ non habent rationem.

SECTIO III.

Quænam sint propriæ species, in quas diuiditur quantitas summum genus.

Posito quod quantitas summum genus sit accidens extensiuum localiter impenetrabiliter, non est difficile statuere de speciebus, in quas illud diuiditur; sequitur enim quantitatem non posse diuidi in continuam & discretam, in permanentem & successiuam; sed solam quantitatem continuam esse summum genus quantitatis, quod diuidatur in lineam, superficiem, & corpus; quæ tamen vt sint clariora,

Numerus non est species quantitatis.

Dico primò, numerum, seu quantitatem discretam non esse speciem quantitatis distinctam à quantitate continua.

Obserua, numerum alium appellari *transcendentalem*, qui constat ex rebus non quantis, qualis est numerus Angelorum; alium *prædicamentalem*, qui constat ex rebus quantis, vt numerus hominum. Item alium vocari *numerum numerabilem*, seu sumptum fundamentaliter, estque multitudo vnitatum quantarum, dum eas nullus intellectus in vnum colligit; alium esse *numerum numeratum*, qui est eadem multitudo vnitatum dum eas intellectus in vnum colligit, & dicit v.g. illas esse tres, aut quatuor. Igitur quantitas discreta differt à continua non in esse quantitatis, sed ratione connotati, quia discreta connotat plures vnitates, & intellectum eas colligentem; hæc enim collectio est forma numeri, quæ sine dubio nec est accidens superadditum, nec ens rationis, cùm non sit ibi vlla fictio; sed est denominatio extrinseca ab intellectu colligente. His positis,

Multiplex numeri diuisio.

Ratio conclusionis est, quia illa non est species quantitatis distincta à continua, quæ impenetrabilitatem non habet distinctam à continua: sed numerus (vt ex dictis patet) impenetrabilitatem non habet distinctam à quantitate continua: ergo non est species distincta quantitatis.

Tempus & motus non sunt species quantitatis.

Dico secundò, neque tempus, neque motum esse species quantitatis, licèt ita vulgò appellentur, propter extensionem quandam partium vnitarum.

Ratio est, quia illæ non sunt propriæ species quantitatis, quibus nulla conuenit impenetrabilitas in ordine ad locum; motui autem, & tempori (vt patet) nulla conuenit impenetrabilitas in ordine ad locum, sed quantitas est successiua, cuius partes ita se inuicem sequuntur, vt implicet eas esse simul.

Diuisio quantitatis in tres species.

Dico tertiò, quantitatem rectè diuidi in lineam, superficiem, & corpus, tanquam in species distinctas.

Ratio est, quia illæ sunt veræ species quantitatis, quæ peculiarem extensionem sibi vindicant; sed linea, superficies, & corpus sunt huiusmodi: ergo illæ sunt veræ species quantitatis; linea enim est quantitas extensa in longum, non autem in latum, aut in profundum; superficies est quantitas extensa in longum & in latum, non autem in profundum; corpus est quantitas extensa in longum, in latum, & in profundum.

Prima obiectio.

Obiicitur primò contra primam conclusionem. Aristoteles numerum ponit vnam ex speciebus quantitatis; diuidit enim quantitatem in continuam, & discretam. Et probatur, quia forma numeri necessariò est aliquid reale superadditum vnitatibus quantis, alioqui non esset obiectum scientiæ Arithmeticæ: sed illud reale pertinere non potest

potest nisi ad quatitatem : ergo numerus necessariò est species quantitatis. Confirmatur, quia numerus est obiectum sensus : ergo est aliquid reale. Imò illi conueniunt proprietates quantitatis, esse inæqualem, aut æqualem ; finitum, & infinitum : ergo numerus est species quantitatis.

Resp. Aristotelem posuisse numerum inter species quantitatis accommodando se ad sensum vulgi; numerus enim sumptus materialiter, pertinet sine dubio ad quantitatem; & sumptus formaliter, differt connotatis à quantitate continua, sed non est species propriè dicta quantitatis, vt probaui. Neque verò forma numeri est aliquid reale superadditum vnitatibus ; quomodo enim produceretur illud reale, & quam haberet causam. Sed nec est aggregatum per accidens, quia numerus non exigit aggregationem vllam realem ; solus enim intellectus facit illam vnitatem, & constituit ordinatum per accidens per modum potentiæ & actus ; semper enim priores partes se habent vt potentiæ, & vltima se habet vt actus, quia specificat numerum, & dicitur eius forma. Cùm ergo numerus sit aliquid ordinatum per accidens, dari potest de illo vera scientia Arithmetica, sicut de Republica datur scientia.

Ad confirmationem respondeo numerum esse obiectum sensus, provt est numerabilis, non provt est numeratus ; idest, ratione suarum vnitatum, non ratione collectionis factæ per intellectum. Neque verò numerus vt numerus proprietates habet quantitatis, quia æqualitas, inæqualitas, & cæteræ quæ recensentur proprietates quantitatis, non sunt veræ illius proprietates, nisi quatenus dicunt ordinem ad impenetrabilitatem ; sic autem non conueniunt numero provt differt à quantitate continua.

Instantia. Instabis : Etiamsi nullus cogitet intellectus, habeo verè quinque digitos in manu ; & quando recenseo exercitum, cognosco numerum militum, non facio : ergo ad numerum nulla requiritur collectio facta per intellectum.

Resp. ex his sequi, quod ad numerum numerabilem nulla exigitur operatio intellectus colligentis vnitates, sed non sequi, quod ad numerum numeratum non exigatur huiusmodi collectio ; sine illa enim vnitates illæ non habent vllam vnitatem, ac proinde non sunt formaliter numerus.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò contra tertiam conclusionem. Species vnius generis non includitur essentialiter in altera specie diuidente idem genus : sed linea & superficies includuntur in corpore : ergo illæ non sunt species quantitatis.

Resp. lineam & superficiem materialiter sumptas includi in corpore, sed non includi sumptas formaliter ; linea enim formaliter sumpta est longitudo expers latitudinis & profunditatis, quod non conuenit corpori. Idem dico de superficie, quæ negat profunditatem.

Tertia obiectio. Obiicitur tertiò. Species prædicamenti debet esse aliquod ens completum : sed linea & superficies non sunt entia completa ; nam punctum ideò est ens incompletum, quia est terminus lineæ : sed linea est terminus superficiei, & superficies est terminus corporis : ergo linea & superficies sunt entia incompleta, & non sunt species quantitatis.

Resp. lineam & superficiem posse considerari. Primò vt partes, idest, provt dicunt ordinem ad corpus, quod componunt ; & sic entia sunt incompleta. Secundò possunt considerari vt tota, quatenus scilicet esse possunt sine corpore, idest, licèt non sint partes corporis, & sic completa sunt ; sicut prima, & secunda mentis operatio incompletæ sunt provt partes tertiæ mentis operationis, provt verò sunt sine tertia operatione, completæ sunt : numerus binarius est ens completum, si consideretur solus ; est autem ens incompletum provt est pars ternarij.

QVÆSTIO II.

De partibus quantitatis continuæ.

Controuersiæ huius obscuritas. LAbyrinthum ingredimur, in quo vt Britannica Rosimunda, quantitas continua latet, ex se ipsa sibi latebram struens, semper manifesta, & nũquam cognita ; cuius quot partes sunt minutissimæ, imò quot puncta, tot inextricabiles flexus video, tot sine reditu vias, tot sine certo duce inaspectabiles ductus. Caput autem difficultatis in eo est, vtrùm illæ partes, ex quibus coalescit magnitudo, sint sola indiuisibilia, in quæ resolui tandem illæ possint diuidendo ; an verò illæ sint semper & semper in infinitum diuisibiles sine vlla vltima. Deinde posito etiam quod illæ sint eo modo diuisibiles, quæritur vlteriùs, vtrum aliqua saltem indiuisibilia partes illas terminent, & connectant. Denique dubitatur, qualem inter se distinctionem habeant illæ partes. Quæ tria ita sunt obscura, vt vix in illis quidquam lucis inuenias ; tam dubia, vt quidquid dixeris, si te ipsum iudicem consulas, statim damnes ipse, quod dixeris.

SECTIO I.

Vtrùm partes continui sint omnes diuisibiles.

NOn ad solam quantitatem spectat ista controuersia, sed extenditur etiam ad quodlibet continuum coalescens ex pluribus partibus, cuiusmodi sunt motus, tempus, materia, & res etiam spirituales diuisibiles. Quæritur enim etiam de illis, vtrùm diuidi possint semper & semper ; an verò resolui tandem possint in partes, quæ non sint vlteriùs diuisibiles.

Quid significent partes diuisibiles. Suppono autem primò, partes illas vocari diuisibiles, quæ in alia plura diuidi possunt ; indiuisibiles quæ in plura nequeunt diuidi. Triplex autem est indiuisibile, aliud *physicum*, aliud *metaphysicum*, aliud *mathematicum*. Physicum est illud quod licet partes habeat aliquas, ita tamen exiguum est, vt secari à nobis per instrumenta naturalia nullo modo possit, vt tenuissimus capillus, cuspis acus acutissimæ. Indiuisibile metaphysicum appellatur illud, quod licèt nullas omninò habeat partes, potest tamen occupare spatium diuisibile, totum in toto, & totum in qualibet parte, vt Angelus, & anima rationalis. Indiuisibile mathematicum est illud, quod non habet vllas partes, neque occupat spatium diuisibile, cuiusmodi est punctum ; linea verò est indiuisibilis secundùm latitudinem & profunditatem ; superficies secundùm solam profunditatem.

Cùm ergo quæritur, vtrùm quantitas constet ex indiuisibilibus, non quæritur vtrùm componatur ex punctis illis physicis, quæ descripsi ; hoc enim per se notum est ; sed quæritur, vtrùm constet ex punctis, vel mathematicis, vel metaphysicis, in quæ ita resoluatur, vt nequeat diuidi vlteriùs in partes.

Triplex sententia. Suppono secundò, tres esse hac de re Authorum sententias celeberrimas. Prima est Zenonis, & Stoicorum, Leucippi, Anaxagoræ, Democriti, Pythagoræ, qui continuum quodlibet esse putant *aceruum*

punctorum indiuisibilium inter se vnitorum, quæ singula nec partes habent, nec extensionem; ideoque continuum resolui tandem posse in puncta mathematica, quæ Zeno finita ponit, Anaxagoras infinita. Secunda sententia est quorundam recentiorum, quorum scripta lucem adhuc timere docet Hurtadus. Dicunt autem nihil in continuo esse præter puncta, quæ nullis omninò partibus constent, sed locum tamen occupent diuisibilem, eo quod extensionem habeant similem extensioni Angelicæ aut animæ rationalis. Tertia sententia communis Peripateticorum est, nullam in continuo esse partem, quæ diuidi non possit in alias & alias partes in infinitum. Quod explicans Augustinus *lib. 2. de Genesi ad literam, c. 4. Ipsi quippe* (inquit) *subtilissima ratione persuadent, nullum esse, quámlibet exiguum corpusculum, in quo diuisio finiatur, sed infinitè omninò diuidi, quia omnis pars corporis corpus est, & omne corpus habeat dimidium quantitatis suæ necesse est.* Statuo itaque primò, quid sit sentiendum de indiuisibilibus inextensis & mathematicis, deinde de indiuisibilibus extensis, & metaphysicis.

§. I.

Vtrum continuum componatur ex indiuisibilibus mathematicis inextensis.

Conclusio. Dico primò, continuum non componi ex solis indiuisibilibus mathematicis, neque vnquam in illa resolui posse. Ita omnes vno fermè ore Doctores, tum Theologi, tum Philosophi, post Augustinum *loco citato*, & *lib. 11. de Trinitate, c. 10.* & *lib. de quantitate animæ, c. 2.* & *epist. 94. ad Methodium.* Contra Zenonem & alios nuper relatos, cum quibus sentiebat Ioannes Hus, cuius inter errores iste refertur in Concilio Constantiensi, *sess. 35.* & à Valdensi *tom. 1. doctrinalis, lib. 1. art. 1. c. 13. & 14.* Impugnatur autem ab Aristotele rationibus tum physicis, tum mathematicis, omninò ineluctabilibus.

Prima ratio Aristotelis. Prima ratio est, quia ex illis non componitur continuum, quæ non possunt facere maius: sed indiuisibile additum indiuisibili facere non potest maius: ergo ex indiuisibilibus non coalescit continuum. Probatur minor. Id quod tangit aliud secundùm se totum, necessariò illud penetrat: sed punctum additum alteri puncto tangit illud secundùm se totum: ergo necessariò illud penetrat.

Euasio. Maiorem negari posse aliqui putant Recentiores; punctum enim dicunt tangere aliud secundùm se totum; ita tamen vt sit iuxta illud; falsum videlicet esse id quod tangit, penetrari necessariò debere cum alio secundùm id quod tangit.

Impugnatur. Sed contrà. Illud penetrat aliud, cuius nihil est extra aliud: sed quoties aliquid tangit aliud secundùm se totum, nihil eius est extra aliud: ergo quod tangit aliud secundùm se totum, verè penetrat aliud. Probatur minor, quia si vnus palmus secundùm omnes suas partes tangat alium palmum, non erit vllo modo extra illum palmum: ergo id quod tangit aliud secundùm se totum, non potest esse extra illud. Deinde potest vnum punctum penetrari cum alio: sed non penetrabitur nisi quia tanget secundùm se totum: ergo tangere secundùm se totum, est penetrare. Præterea linea sit quatuor punctorum, supra quam in medio ponatur vnum punctum; tunc illud punctum duo tanget puncta sibi subiecta: vel ergo tangit illa tota, & sic illa non faciunt maius; vel non tangit tota, & sic habent partes. Denique sumo tria puncta vnius continui, A, B, C, & sic arguo. Punctum B, tangit A, secundùm idem prorsus quo tangit C: ergo punctum A, tangit C, & sic non facit maius. Probo consequentiam. *Quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se:* sed punctum A, & punctum C, tangunt punctum B, secundùm omninò idem; imo ibi vbi punctum A, tangit B, punctum C, tangit B: ergo punctum A, tangit punctum C, & sic punctum B, non facit maius, nec est extra punctum A; quod idem dicetur de puncto C. Neque retorqueri potest argumentum dicendo, quod ergo pars diuisibilis non potest tangere aliam sine penetratione. Negatur enim paritas, quia vt dicetur statim, pars diuisibilis non tangit aliam partem, nisi solùm inadæquatè, contactus autem inadæquatus non dicit penetrationem.

Instabis primò. Vt aliqua duo se tangant, tantùm requiritur vt vnum sit iuxta aliud, non requiritur vt sit intra aliud; nam quando duæ superficies manus se tangunt, non tamen se penetrant: ergo etiamsi duo puncta se tangant secundùm se tota, vnum tamen non est intra aliud, sed iuxta aliud. Prima instantia.

Resp. negando antecedens, si duo se tangant secundùm se tota, & concedendo antecedens si duo non se tangant secundùm se tota: nam implicat vt vnum secundùm se totum sit iuxta aliud, quin etiam sit intra aliud: si autem dantur in manu superficies distinctæ, oportet vt necessariò se penetrent.

Instabis secundò. Ponat Deus in medio aëre punctum, vel superficiem; tum Petrus ab Oriente veniens, Paulus autem ab Occidente occurrant sibi iuxta illud punctum; tunc Petrus & Paulus tangent punctum secundùm se totos, & tamen non illud penetrabunt; si enim penetrarent punctum, mutuò etiam se penetrarent: ergo punctum tangi potest totum sine penetratione. Secunda instantia.

Respondeo eam esse rationem, qua probabitur implicare puncta, quia illis admissis necesse est ponere penetrationem naturaliter possibilem, vt rectè probat argumentum.

Secunda Philosophi ratio etiam clarissima est, quia si continuum constaret ex indiuisibilibus, sequeretur mobile velocissimum, Achillem v.g. non posse vnquam assequi mobile tardissimum, v.g. formicam, quod est absurdum. Probatur sequela manifestè. Formica præcedat Achillem vno passu, & incipiant simul moueri: sic arguo. Quando Achilles transiuit primum punctum, vel formica transiuit aliquid, vel nihil; si nihil: ergo non est mota; si aliquid: ergo transiuit punctum æquè ac Achilles: & deinceps quando Achilles pertransit secundum punctum, formica tantundem pertransit: ergo nunquam Achilles assequetur formicam. Similiter sequetur mobile velox, & mobile tardum eodem tempore percurrere idem spatium, quia cùm mobile velox transit primum punctum, mobile tardum transit etiam primum punctum, alioqui non moueturque, quod est contra suppositionem. Idem dico de secundo & tertio. Secunda ratio Aristotelis.

Respondent auersarij primò, nullum motum localem esse continuum, sed omnem motum interrumpi necessariò debere per morulas, itavt motus velox breuiores habeat morulas, motus autem tardus habeat longiores. Prima euasio.

Sed contrà, quia motum esse successiuum, demonstrabitur *disput. 6.* nunc autem argumentor. Dari morulas in motu, nihil aliud est, quàm mobile quodlibet sic moueri, vt quiescat sæpissimè; hoc autem falsum est apertissimè, nam aquila in aëre certè non quiescit, lapis molaris ex alto cadens non

identidem

identidem quiescit suspensus. Et sanè si per morulas interrumperetur motus, ita vt mobile tardum interrumperet motum, & quiesceret interim dum mouetur mobile velox, certè necesse esset vt quando mouetur rota, partes internæ quiescant interim dum externæ partes mouentur, quo nihil dici potest absurdius. Probatur autem hoc sequi, quia partes externæ sine dubio mouentur velociùs, quàm partes internæ, quia maiorem faciunt circulum eodem tempore: igitur necesse est vt quiescant per morulas longiores internæ partes, quàm partes externæ, si motus eo modo fit per morulas.

Secunda euasio. Respondent secundò, Achillem transire multa puncta dum formica transit vnum punctum.

Sed contrà: nam Achilles priùs pertransit primum punctum quàm secundum, alioqui motus non est successiuus: sed eo tempore quo Achilles pertransit primum punctum tantùm, formica mota est: ergo formica pertransiuit primum punctum æquè ac Achilles.

Tertia euasio. Respondent tertiò, quod in motu nunquam pertransiri potest vnum duntaxat punctum, quia mobile debet semper occupare spatium maius se, sed punctum non est spatium maius mobili: ergo in motu nunquam pertransitur vnum tantùm punctum.

Sed contrà: nam mobile quod occupat decem puncta spatij potest sine dubio deserere vnum punctum huius spatij, & acquirere aliud. Deinde manet eadem difficultas, nam si mobile velox acquirat duo puncta spatij, vel formica, tunc non conficit nisi vnum: ergo potest pertransiri vnicum punctum in motu; si pertransit duo: ergo non minùs velociter mouetur, quàm Achilles.

Tertia ratio physica. Tertia ratio est, quia sequeretur quantitatem nullo modo posse rarefieri sine additione nouæ quantitatis; quod esse falsum inferiùs demonstrabitur. Probatur sequela, quia si rarefiat corpus decem punctorum vsque ad magnitudinem centum punctorum, tunc si noua non acquiritur quantitas, vel punctum fit extensius, vel replicatur in pluribus locis, vel dilatantur puncta & discontinuantur.

Prima demonstratio mathematica. Hactenus rationibus physicis demonstrata est assertio: nunc rationes mathematicæ videntur etiam apertiores. Prima est, quia sequeretur falsam esse propositionem 10. *lib.* 1. *Euclidis*, lineam in partes æquales posse secari: hæc autem falsa esset, quia linea constans septem punctis, diuidi non posset in duas medietates æquales, nisi velis punctum posse diuidi.

Secunda demonstratio. Secunda demonstratio est, quia sequeretur diametrum quadrati, & eius costam æquales esse, quod repugnat propositioni vltimæ libri 10. & est apertè absurdum. Probatur, quia costa quadrati est æqualis diametro, si non habet pauciora puncta, quàm diameter: sed non habet puncta pauciora, quia si à singulis punctis costæ vnius ducantur lineæ ad alteram costam, omnes illæ transibunt per omnia puncta diametri, cùm occupent totam aream quadrati.

Tertia demonstratio. Tertia demonstratio est, quia circunferentia semicirculi æqualis erit diametro; quod est absurdum. Probatur. Sit semicirculus cum suo diametro, & à quolibet puncto diametri vna ducatur linea recta perpendicularis vsque ad circunferentiam; tunc quæro, vel omnes illæ lineæ finiunt omnia puncta circunferentiæ, vel non? Si finiunt: ergo diameter est æqualis circunferentiæ; si non finiunt: ergo manent adhuc puncta in circunferentia, ad quæ nulla ducta est linea perpendicularis à diametro. Ducatur ergo linea recta à tali puncto circunferentiæ ad aliquod punctum diametri; tunc vel illa linea terminabitur ad aliquod punctum diametri, ad quod alia nulla linea fuit terminata (quod est contra suppositionem) vel terminabitur ad aliquod punctum, ad quod alia linea fuerit terminata; & tunc contra Euclidem non posset à quolibet puncto diametri duci linea perpendicularis ad circunferentiam; nam illa linea, quæ incidit in punctum, in quo alia linea terminabatur, faciet angulum: ergo non est perpendicularis; omnes enim lineæ perpendiculares sunt inter se æquales, neque faciunt angulum.

Quarta demonstratio. Quarta demonstratio. Sequeretur lineam intra latera trianguli supra basim descriptam esse maiorem ipsa basi, quod patet esse impossibile. Probatur sequi. Detur triangulum ex lateribus, quæ singula constent ex octo punctis, & basis constet ex quatuor; tunc lineæ ducantur à latere in latus. Prima linea intra triangulum habebit saltem duo puncta, in secunda erunt tria, in tertia quatuor, in quarta quinque, cùm tamen in basi non sint nisi tria.

Quinta demonstratio. Quinta denique demonstratio. Sequeretur maximum circulum, v.g. mille punctorum, æqualem esse circulo decem punctorum constituto intra circulum illum maiorem. Probatur, quia si ducantur lineæ ab omnibus punctis maioris circuli ad centrum, transibunt per circulum minorem: ergo circulus minor tot habet puncta, quot maior. Neque dici potest, quod duæ lineæ maioris circuli transeunt per vnum punctum circuli minoris, quia certum est quod lineæ rectæ à circumferentia ad centrum nunquam se tangunt. Video retorqueri posse argumentum; videtur enim quod non sint plures partes in cœlo empyreo, quàm in putamine nucis: nam si ponantur duo circuli, quorum vnus cœlum sit empyreum, alter sit putamen mucis, omnes lineæ quæ ducentur à cœlo empyreo ad centrum, transibunt per putamen nucis, & non se tangent: ergo tot erunt partes in putamine nucis, quot sunt in cœlo empyreo.

Instantia. Instantia.

Resp. ex dicendis *sect.* 4. concedendo quod in exiguo circulo tot sunt partes assignabiles, quot sunt in cœlo empyreo; sed negando simpliciter, tot esse partes. Concedo igitur omnes lineas, quæ ducentur à cœlo empyreo, transire per putamen nucis, neque vnquam se tangere, quia licèt duci possint lineæ ab omnibus partibus assignabilibus distributiuè sumptis, non possunt tamen duci simpliciter ab omnibus partibus collectiuè. Siue, vt alij loquuntur, tot erunt secundùm speciem numeri partes in putamine nucis, quot sunt in cœlo empyreo; non tot secundùm numeros in indiuiduo. Deus ergo videt omnes lineas, quæ à cœlo empyreo duci possunt ad centrum distributiuè; sed non videt omnes collectiuè, quia sic videret continuum diuisum in omnes partes. Sed hæc posteà.

§. II.

Vtrum continuum componatur ex indiuisibilibus extensis, & inflatis.

Assertio negatiua. DIco secundò, continuum non componi ex indiuisibilibus, quæ habeant modum extensionis eo modo, quo anima, licèt indiuisibilis, coextenditur tamen toti corpori; sed componi ex partibus, quarum singulæ, licèt minutissimæ, sunt diuisibiles semper & semper, ita vt tota æternitate deueniri non possit ad indiuisibile.

Ratio est, quia hæc sententia, quæ ponit extensionem in punctis similem extensioni Angelicæ, vt euitet

euitet omnes difficultates, quas habent sententiæ Zenonis & Aristotelis, habet difficultates ferè omnes vtriusque sententiæ, habetque alias illi soli proprias: ergo commentum illud reiiciendum omninò est.

Incommodæ sententiæ Zenonis.

Primò ergo demonstrationes omnes mathematicæ ostendunt, non posse continuum componi punctis inflatis; nam linea v.g. diuidi non poterit in duas partes æquales; lineæ ductæ à centro ad circunferentiam se tangent, alioqui tot erunt puncta in circulo minori, quot sunt in maiori; si autem se tangunt, iam non sunt rectæ, sed curuæ. Præterea diameter quadrati erit æqualis costæ. (Suppono puncta costarum, & diametri æqualem habere extensionem; duci autem lineas, quarum puncta sint eiusdem extensionis cum punctis tum costarum, tum diametri.) Tum sic arguo. Linea ducatur à singulis punctis costæ transiens per diametrum, ita vt lineæ repleant totam aream quadrati; tunc plura non erunt puncta in diametro, quàm sint lineæ ductæ per totam aream, alioqui non illam replerent: ergo æqualis est diameter costæ. Probatur consequentia. Diameter in eo casu non habet puncta magis extensa, quàm costa, vt suppositi; nec habet puncta plura: ergo est omninò æqualis. Idem argumentum fieri potest de semicirculo, & de triangulo. Ergo sententia hæc (vt vides) non vitat præcipuas difficultates sententiæ Zenonis, quæ ponit puncta inextensa.

Incommoda sententiæ Aristotelis.

Secundò nec euitat incommoda sententiæ Aristotelicæ, quæ ponit partes in infinitum diuisibiles; præcipua enim difficultas erit quia sunt infinitæ partes in quolibet continuo; probo autem in hac sententia, quodlibet punctum esse infinitè extensum, quod sic demonstro. Illud est extensum infinitè, quod occupat locum capacem infinitorum punctorum, quæ singula diuisibiliter sint extensa, & sine penetratione sint posita in loco: sed huiusmodi est punctum quodlibet extensum: ergo punctum quodlibet est infinitè extensum. Probatur minor euidenter. Sumo punctum, quod impleat foramen acus; potest in illo spatio poni punctum quod occupet dimidium huius spatij, deinde alterum quod occupet dimidium dimidij, & tertium quod occuper dimidium secundi dimidij; & ita deinceps in infinitum: ergo infinita puncta extensa poni possunt in illo spatio. Antecedens clarum est, quia puncta duplo minora non æquabunt primum dimidium, nisi sint infinita.

Deinde valebit etiam alterum argumentum; nam indiuisibile extensum nunquam poterit contrahi & rarefieri, quantum potest contrahi & rarefieri, sicut in sententia Aristotelica dicitur continuum nunquam posse diuidi quantum potest diuidi. Valebit argumentum de contactu inadæquato; nunquam enim tangi poterit vnum punctum secundùm totam extensionem virtualem, sicut pars diuisibilis nunquam tota tangi potest. Valebit argumentum de vnionibus diuisibilibus; duo enim puncta extensa debent vniri per aliquid distinctum; vel ergo illud est extensum, & ita duo indiuisibilia sic vniuntur vt se penetrent; vel est inextensum, & sic dantur indiuisibilia mathematica, quod negant aduersarij.

Denique argumentum Zenonis eodem modo sententiam hanc premit; nam Achilles si à formica distet vnico puncto extenso, nunquam attinget formicam; eo enim tempore, quo Achilles percurret vnum punctum extensum, formica conficiet dimidium alterius puncti; & quo tempore Achilles conficiet istud dimidium, formica conficiet dimidium dimidij, & sic in infinitum. Vides ergo vix vllam excogitari posse in Aristotelica sententia difficultatem, quæ contra istud commentum non possit opponi.

Incommoda sententiæ huius propria.

Tertiò aliæ sunt speciales difficultates, & propriæ, quas aliæ sententiæ non habent. Prima sit, quia si vnum indiuisibile quantitatiuum extensum est ad modum, quo extensus est Angelus, vel anima, sicut anima hominis coextenditur toti corpori, & sicut Angelus occupat locum maximum, v. g. dicunt aliqui illum esse posse leucalem; certè vnum esse poterit punctum extensum vt corpus hominis, vel etiam vt Angelus extensus vt mons. Dari ergo potest gigas vnico constans indiuisibili; punctum enim in hac sententia non est minùs diuisibile virtualiter, quàm anima vel Angelus: ergo tantùm inflari poterunt puncta, vt singula multum occupent spatium, quod patet absurdum esse.

Secunda difficultas est, quia quando mouetur rota, sequeretur necessariò, quod illa semper deberet frangi. Quod probo. Supponamus enim rotam sic moueri vt punctum A, circunferentiæ in tribus instantibus temporis, quæ similiter extensa sunt, relinquat totum punctum A, loci quem occupabat; tunc in eo interuallo mouetur punctum A, rotæ interioris, nec relinquit totum punctum quod occupabat priùs; rota enim interior tardiùs mouetur, quàm rota exterioris circunferentiæ: ergo punctum A, rotæ interioris non manet amplius sub puncto A, rotæ exterioris; atque adeo fracta est rota. Consequentia probatur. Punctum A, circunferentiæ reliquit totum suum locum, quem antea occupabat; punctum verò A, rotæ interioris nõ reliquit totum suum locum, sed retinuit partem prioris loci: ergo ratione huius partis quam retinuit iam non est sub puncto A, rotæ exterioris, sed est sub puncto B, quod successit in locum puncti A: ergo rota fracta est, quando est mota.

Tertia difficultas est, quia si quantitas permanens constet ex indiuisibilibus extensis, debebit etiam ex illis componi quantitas successiua; quod falsum est, quia si instantia temporis essent extensa, quando semel existit instans, non posset Deus illud destruere statim ac est, priùs quàm habuisset totam extensionem; quod repugnat dominio Dei. Imò sequeretur motum localem non esse continuum, sed fieri quasi per saltus, quod ostendi esse absurdissimum.

Maneat ergo continuum non posse componi ex indiuisibilibus, tum extensis, tum inextensis; sed ex partibus semper & semper in infinitum diuisibilibus. Sed hoc licèt demonstratiuè probatum esse videatur, habet tamen grauissimas, & ferè insuperabiles difficultates; statim enim opponitur infinitas esse partes in qualibet quantitate, illas esse diuisibiles; & tamen non posse diuidi; non posse dari contactum sine penetratione, & alia plura, quæ priusquam dissoluam, duo explicanda restant, quæ proposui.

SECTIO II.

Vtrum in continuo sint aliqua indiuisibilia copulantia & terminantia.

HActenus ostendi esse in continuo partes diuisibiles, non autem sola indiuisibilia; nunc restat videndum, vtrùm solæ sint partes diuisibiles, an verò cum illis partibus etiam sint indiuisibilia, tum copulatiua, tum terminatiua, quæ partem vnam alteri copulent, & totum terminent continuum.

Quatuor

Quatuor sententiæ.

Quatuor autem circa hæc indiuisibilia video esse Authorum diuersas sententias. Prima admittit indiuisibilia,tum copulatiua,tum terminatiua, tanquam entitates distinctas realiter à partibus. Terminatiuum appellant illud, in quo partes finiuntur : continuatiuum illud, in quo duæ partes copulantur.Ita censent communiùs Doctores,S.Thomas *q.28. de veritate, art.2. ad 10.* & *opusc.35. c.2.* Scotus *in 2.dist.2.q.9.* Suarez *disp.40.sect.5.* Secunda sententia non admittit in continuo puncta nisi copulantia, quæ vult esse modos quibus vniantur partes. Ita Hurtadus *disp.15 sect.2.& 3.* Tertia sententia putat necessariò admittenda esse indiuisibilia terminatiua, vt saluetur contactus partium ; copulatiua verò esse reiicienda, quòd partes vel se ipsis vniantur,vel per vniones diuisibiles.Ita Fonseca *5.Metaphysicæ, c.13. q.6.* Quarta sententia reiicit omnia indiuisibilia, solas admittens partes diuisibiles in continuo. Sic enim docet schola vniuersa nominalium, Durandus, Gregorius, Ocham, quos sequuntur Albertinus *disp.3.de quantitate,q.7.*Auersa *q.22.sect.4.*Aresius *lib.1. q.23.* & alij Recentiores communiùs.

Assertio negans.

Dico primò,nullum in continuo esse indiuisibile realiter distinctum à partibus, quod eas vel continuet, vel terminet.

Prima ratio ex rarefactione.

Ratio est primò, quia si dantur indiuisibilia copulatiua in continuo, necesse omninò est vt per rarefactionem acquiratur noua quantitas, & materia; quod esse absurdum, admittunt omnes communiùs. Probatur autem hoc sequi, quia non possunt acquiri noua puncta copulatiua, quin acquirantur nouæ partes : sed si dantur in continuo puncta copulatiua, illa necessariò acquiruntur in continuo: ergo acquiruntur etiam nouæ partes. Maior est euidens,quia puncta copulatiua noua,non sunt nisi ad copulandas nouas partes. Probatur minor : sumo duas lineas palmares, & parallelas A, & B, ita vt nullum sit punctum in vna linea, cui non correspondeat punctum in altera ; & quod est etiam clarius,penetrent se inuicem illæ lineæ,tuneque linea B, rarefiat, & ex palmari fiat bipalmaris. Sic argumentor. Ante rarefactionem tot in vna linea erant puncta, quot erant in alia ; vt supposui, cùm se penetrarent ; post rarefactionem plura sunt puncta in linea rarefacta, quàm in linea non rarefacta : ergo per rarefactionem acquisita sunt noua puncta. Probo minorem. Nullum est punctum lineæ non rarefactæ, cui non respondeat punctum in primo palmo lineæ rarefactæ ; imò si se penetrentur illæ lineæ, nullum est punctũ vnius lineæ, intra quod non sit penetratum punctum alterius lineæ ; atque adeò certum est, quod post rarefactionem in spatio palmari linea rarefacta tot habet puncta,quot habet linea non rarefacta : sed ista linea præter primum palmum habet etiam secundum : ergo linea B, rarefacta, habet plura puncta, quàm linea A, non rarefacta ; totum enim maius est sua parte.

Prima euasio.

Respondent aduersarij primò, quod per rarefactionem acquisita sunt noua puncta quantitatis externæ,seu extensionis,non noua puncta quantitatis internæ.

Sed contrà, quia primò nullum est punctum quantitatis externæ post rarefactionem, cui non respondeat punctum quantitatis internæ : sed in linea rarefacta plura sunt puncta quantitatis externæ post rarefactionem : ergo & plura puncta quantitatis internæ. Deinde in linea non rarefacta nullum est punctum quantitatis internæ, cui non respondeat, & cum quo non sit penetratum punctum quantitatis internæ in primo palmo lineæ rarefactæ : ergo tot sunt puncta quantitatis internæ in primo palmo lineæ rarefactæ, quot sunt in tota linea non rarefacta, quam supposui palmarem esse: ergo in tota linea rarefacta plura sunt puncta quantitatis internæ, quàm in linea non rarefacta.

Secunda euasio.

Respondent secundò,quod in linea rarefacta tot sunt puncta distributiuè, sed non sunt tot collectiuè quot sunt in linea non rarefacta.

Sed contrà. Tunc vna collectio vnitatum non est maior alterâ collectione, quando nullam habet vnitatem intra quam non sit vnitas alterius collectionis ; quid enim aliud esse potest, duas collectiones æquales esse? Sed in linea non rarefacta nullum est punctum intra quod non sit punctum primi palmi lineæ rarefactæ : ergo collectio punctorum lineæ non rarefactæ non est maior collectione punctorum primi palmi lineæ rarefactæ.Quæ argumentatio mihi sane videtur demonstratiua, supposità doctrinâ communi de rarefactione.

Secunda ratio,nihil erit in continuo præter puncta.

Secunda ratio sit. Si essent in quantitate aliqua puncta continuantia,nihil esset in continuo præter puncta ; quod probo. Destruat Deus lineam remanentibus omnibus punctis ; tunc vel illa puncta manebunt inuicem distantia, seu diuisa, vel non manebunt distantia ; si manebunt distantia : ergo intercedunt lineæ sine punctis ; si non manebunt distantia : ergo nihil inter illa intercedebat : ergo erant immediata. Neque dici potest,quod Deus nequeat illa puncta separare ; si enim distinguuntur realiter, certè separari possunt ; & si non potest Deus separare, certè videt omnia illa puncta : vel ergo videt illa distantia,vel non ; si videt : ergo videt partes sine punctis ; si non videt : ergo puncta sunt immediata. Confirmatur eadem ratio,quia immediatè post primum punctum necessariò est aliud punctum : ergo puncta sunt immediata. Probo antecedens. Post primum punctum immediatè datur aliquid diuisibile : sed vbi est diuisibile, ibi est indiuisibile : ergo post primum punctum necessariò est indiuisibile.

Tertia ratio ex tribus absurdis.

Tertia ratio sit, quia si dantur indiuisibilia, sequeretur dari naturaliter creationem & annihilationem ; puncta enim materiæ non fiunt nisi per creationem, & non desinunt nisi per annihilationem,cùm non sint in subiecto. Imò in Sacramento Eucharistiæ puncta quantitatis fiunt & destruuntur de nouo ; cùm sint extra subiectum. Deinde sequeretur dari penetrationem naturaliter ; punctum enim connectens vtramque partem penetrat necessariò vtraque, alioqui faceret maius : ergo ambæ partes se mutuò penetrant.Denique sequeretur dari in continuo infinitum categorematicum ; nam inter duas lineas parallelas darentur infinitæ lineæ æquales inter se, & infinita puncta ; quod absurdum est.

Puncta continuantia non sunt modi. Prima ratio.

Dico secundò, nulla esse in continuo indiuisibilia continuatiua, quæ vniones sint partium modaliter tantùm distinctæ.

Ratio est primò,quia si darentur in continuo indiuisibilia copulatiua, tot essent puncta in minimo circulo, quot in maximo idem centrum habente. Probatur. Ducat Deus lineas ab omnibus punctis circuli maioris ad centrum ; illæ transibunt per aliquod punctum circuli minoris, neque tamen se tangent : ergo tot sunt puncta in circulo minori, quot in circulo maiori. Neque fieri potest idem argumentum de partibus, quia illæ cùm non sint determinatæ vt puncta, quæ determinatam habent magnitudinem,implicat vt lineæ ducantur ab omnibus

nibus partibus, non implicat vt ducantur ab omnibus punctis; & certè perspicuum est, quod in maiori circulo nullum est punctum, cui non correspondeat in circulo minori punctum: ergo sunt tot,tum collectiuè, tum distributiuè. A

Secunda ratio.

Secundò implicat vt punctum vniat partes tanquam modus vtriusque partis,quin penetretur cum vtraque parte; modus enim non est extra rem modificatam: sed si penetret ambas partes, ambæ partes se penetrabunt: ergo si punctum sit vnio,ambæ partes se penetrant. Quod clariùs patet etiam in tempore; nam instans quod copulat duas partes,est simul cum illis: ergo illæ ambæ sunt etiam simul.

Tertiò.Si sit baculus partim albus,partim niger, vel in superficie media baculi erit indiuisibile albedinis, & indiuisibile nigredinis; & sic contraria erunt simul in subiecto eodem: vel indiuisibile albedinis erit extra indiuisibile nigredinis,& sic puncta sunt immediata; vel sola nigredo habet indiuisibile, vel albedo sola; & sic ratio non est maior de vna, quàm de altera B

Non sunt puncta terminantia.

Dico tertiò, nulla esse in continuo indiuisibilia terminantia, sed quantitatem terminari per se ipsam, provt connotat negationem vlterioris extensionis.

Prima ratio.

Ratio est primò,quia etiamsi nullum sit indiuisibile terminans,quantitas tamen erit verè ac realiter terminata; nam illud terminatur, quod non vlteriùs extenditur: sed secluso puncto terminante, quantitas vlteriùs non extenditur eo ipso quod plures non habet partes: ergo secluso quouis indiuisibili terminante, quantitas est verè terminata; si enim diuinitus annihiletur hoc indiuisibile,manebit tamen quantitas terminata,non enim diffundetur in infinitum. C

Secunda ratio.

Secundò. Sicut essentia finitur se ipsa provt dicit negationem vlterioris perfectionis, sic continuum se ipso terminatur provt dicit negationem vlterioris extensionis; hoc enim satis est vt dicatur terminata, quo posito implicat vt non sit terminata. Sed posita illa negatione, implicat vt quantitas non sit terminata: ergo illa satis est vt quantitas dicatur terminata. Neque dici potest, quod illa debet esse terminata positiuè; nam hoc verum duntaxat esse potest, si significet illam terminari per entitatem positiuam, provt connotat negationem vlterioris extensionis, alioqui fieret idem argumentum de essentia. D

Triplex difficultas.

Verùm contra doctrinam propositam tres opponuntur difficultates grauissimæ: prima, quomodo corpus perfectè sphæricum tangere possit corpus perfectè planum; si enim non tangat in indiuisibili, debebit illi adæquari. Secunda quomodo sine penetratione possit vnum corpus tangere aliud corpus, si tangat in parte diuisibili secundùm profunditatem. Tertia quomodo vniri possint partes si non vniantur per indiuisibilia; quæ tria inferiùs fusè discutientur.

Nunc tantùm addo, quod quamuis nulla dentur puncta realia secundùm entitatem physicam, tamen explicationis causâ puncta,& instantia ponuntur secundùm imaginationem mathematicam, quæ nihil significant aliud quàm partem provt dicit negationem vlterioris extensionis. Sic intelligi debent Aristoteles,& omnes Mathematici, ac Philosophi, quando passim ponunt instantia & puncta, & per ea explicant rerum inceptionem ac desitionem, creationem instantaneam, & alia huiusmodi, quæ significant partem indeterminatam inadæquatè sumptam, provt dicit negationem vlterioris extensionis. E

SECTIO III.

Vtrum partes diuisibiles in continuo sint actu distinctæ.

NIhil ergo est in quolibet continuo præter partes, quarum singulæ,licèt minutissimæ, continent in se alias, & hæ alias semper & semper diuisibiles. Quæritur ergo, vtrùm hæ partes quando ita sunt coniunctæ vt faciant vnum palmum v.g. sint inter se actu distinctæ? Qua in re si rectè conuenirent Authores de sensu quæstionis, nemo eorum qui dicunt partes quantitatis distingui, diceret illas distingui; nemo eorum qui negant illas distingui,posset illud negare.Ergo remotis verborum ambagibus rem proponam vt potero clarissimè.

Partes æquales.

Certum primò est,duo esse in continuo partium genera; aliæ sunt *æquales*, aliæ *inæquales*. Partes æquales dicuntur, quæ considerantur absque vllo excessu vnius ad aliam, sed eadem omnes mensurâ; huiusmodi sunt quatuor palmi eiusdem semiulnæ. Partes verò istæ vocantur aliquotæ, quia repetitæ aliquoties, adæquant totum, aut certè si aliquoties detrahantur,absumunt totum; v.g. exhaurietur tota quantitas tripalmaris si ter sumas palmum. Vocantur etiam partes determinatæ, quia certum habent terminum paruitatis & magnitudinis. Vocantur non communicantes, quia vna nihil includit de altera,sed vna tota est extra aliam: primus enim palmus non includit secundum; & secundus non includit tertium.

Partes æquales & Proportionales.

Partes inæquales dicuntur, quæ sunt semper minores & minores sine vllo termino, vt si palmum diuidas in duos semipalmos, & semipalmum in duas medietates, & medietatem rursus in aliam, & sic deinceps. Vocantur istæ partes proportionales, indeterminatæ, communicantes. Proportionales vocantur, quæ licèt sint inæquales, seruant tamen proportionem aliquam inter se, idest (vt loquitur Philosophus 8. *Physicorum textu 67.*) *quæ proportione quadam per medietates considerantur*; v.g.in vlna datur semiulna, quæ constat quatuor palmis; in hac datur medietas constans duobus palmis; in hac rursus medietas, & sic deinceps; omnes enim istæ partes habent inter se proportionem medietatis ad totum. Vocantur secundò indeterminatæ, quæ nullum habent terminum paruitatis, sed semper minores sunt, & minores; huiusmodi enim sunt partes istæ proportionales, quæ propterea vocantur indeterminatæ, quamuis si vnam earum sumas, v. g. semipalmum, est determinata; sed si sumas omnes, sunt indeterminatæ, quia nunquam ad terminum paruitatis deuenies. Partes communicantes sunt,quæ vel includunt aliam,vel includuntur in alia; vt semipalmus pars est communicans respectu palmi, quia in eo includitur; & palmus est pars communicans respectu semipalmi, quia illum includit. Dicuntur partes communicantes, quia communem habent aliquam partem, v. g. palmus & semipalmus habent aliquid commune, cùm semipalmus sit aliquid palmi. Similiter in quantitate bipalmari considerari potest palmus medius constans ex medietate primi, & ex medietate secundi palmi; ideoque dicentur esse in illa quantitate tres palmi communicantes. Partes ergo proportionales sunt reuerà communicantes, ex eo quod partes minores, siue posteriores includantur semper in maioribus,quæ priores sunt, vt semipalmus in palmo, medietas semipalmi in semipalmo. Possunt autem partes esse communicantes vel in toto,vel inter se:

partes

partes communicantes in toto illæ sunt,quæ includuntur in eodem toto, vt semipalmi duo inuicem comparati sunt communicantes in toto,& illæ partes sunt æquales, quæ minùs propriè vocãtur communicantes. Partes communicantes inter se illæ sunt, quæ aliquam partem communem habent (vt dixi) vt palmus,& semipalmus.

Certum est secundò sic Philosophari recentiores quosdam Doctores,qui aiunt partes cõtinui non esse inuicem distinctas.Duobus modis possunt aliqua duo dici esse vnum,& idem.Primò si identificentur indiuisibiliter & intrinsecè:secundò si idẽtificentur diuisibiliter,& extrinsecè. Illa identificantur primo modo,quæ existunt per vnam existentiã indiuisibilem,ita vt fiat vna ex illis entitas indiuisibilis,& indistinguibilis à parte rei;& hæc idẽtitas propriè vocatur vnitas,non autẽ vnio;quia per illam ens dicit negationem intrinsecam cuiuscunque alterius: hoc modo identificantur gradus metaphysici, attributa Dei. Illa secundo modo indentificantur, quæ fiunt vnũ & idem realiter per negationem vlterioris extensionis,idest quæ non habent diuersos terminos, sed omninò vnum; ita vt positione vltimi alicuius termini fiat distincta realitas,& illius ablatione fiat vnitas numerica & actualis indistinctio.

Conuenit verò vnitas illa rebus homogeneis, quia necessaria est ad indiuiduationẽ,& distinctionẽ numericã,vel intrinseca negatio alterius,vel extrinseca negatio vlterioris extensionis.Non possunt indiuiduari homogenea per primam negationem, quia illam habent; quælibet enim pars continet in se alias infinitas:ergo vt habeant homogenea completam indiuiduationem, terminari debent extrinsecè, per negationem vlterioris extensionis, quæ diuisione acquiritur; quia tunc solùm homogenea sunt numero distincta, quando sunt diuisa; vnita verò sunt vnum numero indiuiduum, quia illa vnione quantitas amittit negationem extrinsecam, ac proinde distinctionem numericam.

Differunt verò genera ista duo identificationũ, quòd quæ idẽtificantur primo modo per vnitatem, sunt vna entitas indiuisibilis & indistinguibilis; vnde fit vt vnum separari nequeat ab alio, nec esse extra aliud,nec suscipere contraria, nec esse alterius causa; nam hæc omnia supponunt diuersitatem entitatum,quæ hîc nulla est;at verò illa,quæ sunt vnũ secundo modo extrinsecè solùm,& diuisibiliter per vnionem, quæ dicit solùm eandem negationẽ vlterioris extensionis,non dicunt quidem actualem distinctionem, sed solùm potentialem;cùm enim per negationem termini fiat vna entitas,positione illius fient diuersæ,distinctæ,& diuisæ; quia huiusmodi entitas est distinguibilis, ideoque vnum esse potest extra aliud, separari ab alio, suscipere contraria. Cùm enim entitas diuisibilis sit in plures, plura etiam sunt subiecta;per diuisionem autem nihil acquiritur entitatis: quare si possint post diuisionem recipere contraria,poterunt etiam ante diuisionem.

Dicunt igitur isti Doctores,partes continui non esse distinctas;non quòd velint partes istas esse vnũ intrinsecè, identitate scilicet indiuisibili per vnitatem; sed asserunt tantùm illas esse vnum per vnionem,& identificari extrinsecè ac diuisibiliter; siue non habere diuersos terminos, sed vnum communem terminum.

Vnde non satis video,quid illi dicant diuersum à sententia cõmuni;nam quæritur tantũ, vtrùm partes cõtinui sint actu distinctæ, ita vt vna dicat negationẽ intrinsecam alterius,ac proinde habeat existentiam distinctam ab existẽtia alterius;difficultas enim est,quomodo illæ partes ita distinctæ non sint infinitæ.Respõdent autem isti Doctores,partes quidem non habere vnitatem intrinsecam,cùm existẽtia vnius non sit alterius existentia;sed illas tantùm non habere negationem extrinsecam extensionis, idest, non habere diuersos terminos; quod est dicere partes distingui quidem realiter & intrinsecè, sed illas esse vnitas,& efficere ens per se vnũ; quod nemo hactenus negauit. In solo igitur loquẽdi modo isti Authores à cõmuni differunt sententia,neque vitant difficultates, vt statim demonstrabitur. Sic autem sentiunt Albertin. *tom.2.disp.3.q.6.*Dandinus *lib.3.de anima,cõment.*106.Conimbricenses *3.Physic. c.8.q.1.art.5.ad 2.*Fonseca *5.Metaph.c.13.q.6.c.4.& 5.* & alij iuniores, citantque pro se S.Thomam *8.Physic.textu* 68.& *5.Metaph.text.31.*Ægidium, Aureolum,Henricum,Alexandrum,Themistium; Aristotele verò in primis gloriantur.

Dicendum tamen primò est, partes in continuo esse omnes actu inter se distinctas. Ita docent Scotus, Gregorius, Durandus, Suarez *disp.40. sect 5.* Auersa *q.22.sect.6.*& alij tum veteres,tum recentiores communiùs,& sanè veriùs. Prima conclusio affirmatiua.

Ratio est primò, quia in continuo vna pars verè & actualiter non est altera pars,v.g. in cœlo polus arcticus non est polus antarcticus;caput nõ est manus:ergo partes cõtinui actu distinguuntur. Probo antecedens.Cùm dicitur partẽ vnam continui non esse aliam, solũ dicitur palmum hũc v.g.habere suã entitatem,quæ reuerà non est entitas alterius palmi eodem modo quo esset eadẽ, si entitas illa palmaris replicaretur in duobus locis:sed certũ est,entitatem vnius palmi non eodem modo esse entitatẽ alterius palmi;quis enim dicat,entitatem vnius palmi eodem modo esse entitatem alterius,ac si vnus & idem palmus esset replicatus? Quis dicat caput esse manum? Ergo in cõtinuo vna pars non est alia;si autem non est alia,distinguitur ab alia;nam quæ non sunt eadẽ, sunt distincta.Probatur maior.Eodem modo quæritur,vtrùm partes continui distinguantur,ac cùm dicitur Petrum & Paulum distingui,materiã distingui à forma;quid enim est distingui,nisi vnum non esse aliud,seu non identificari; sed cùm dicitur Petrum & Paulum distingui, tantùm significatur entitatem Petri non esse entitatem Pauli: ergo vt partes continui distinguantur, satis est quod eadem entitas vnius non sit eadem entitas alterius. Prima ratio.

Secundò.Illa distinguuntur realiter, quæ separata possunt existere,quorum vnum causa est alterius, quæ sunt in diuersis locis, quorum vnum mouetur alio non moto, quæ suscipiunt contraria: sed partes continui sunt huiusmodi:ergo distinguũtur realiter.Minor probatur; nam tres palmi ligni tripalmaris possunt separati existere, vt patet; pars vna ignis existens in ligno,in eodem successiuè producit aliam,cui continuatur;duo palmi eiusdem ligni possunt esse vnus in aqua, & alter in aëre: ergo minor illa certissima est. Secunda ratio.

Respondent autem aduersarij distinguendo maiorem. Illa quæ possunt separari, quorum vnum causa est alterius, non identificantur realiter identificatione intrinseca,& indiuisibili, concedo; extrinseca, & diuisibili, quæ consistit in negatione termini,nego; quia quæ identificantur diuisibiliter, & extrinsecè,possunt existere separata,esse in diuersis locis,suscipere contraria,&c.quia sic identificari non est habere vnicam existẽtiam: hæc autem signa sunt distinctionis primo modo sũptæ;quando enim duo ita identificantur vt eandem habeant existentiam indiuisibilem,haud dubiè nequeunt separari. Aduersariorum euasio.

Sed contrà: nam in quantitate bipalmari vel primus palmus habet existentiam distinctam ab existentia secundi palmi, vel non habet; si habet: ergo distinguitur realiter à secundo palmo; si non habet: Multiplex eius impugnatio.

habet : ergo non possunt hi duo palmi existere separati,alioqui palmus idem esset,& non esset.Probo consequentiam. Vbicunque non est vnitas , ibi est distinctio : sed vbi est multiplicitas existentiarum, nõ est vnitas,tam in homogeneis,quàm in heterogeneis : ergo vbi est multiplicitas existentiarum,ibi est distinctio. Deinde (vt notaui nuper) cùm quæritur vtrum partes continui distinguãtur,non quæritur vtrum habeant negationem termini;nam hoc esset quærere, vtrùm sint diuisæ ; sed vtrùm entitas vnius sit entitas alterius;manifestũ est autem, quod entitas vnius partis non est entitas alterius : ergo manifestum est,quod distinguuntur. Conueniamus itaque de significatione vocis huius , *distinctio* ; si enim sonet id quod communiter sonat,certè probatum est demonstratiuè,quod partes continui distinguuntur : si aliud sonet , cessat omnis controuersia. Et confirmatur, quia corpus & anima, quando sunt vnita, eundem habent terminum,& tamen verè distinguuntur : ergo entitas termini non sufficit ad identificationem. Vnde argumentor. Ab eo petitur distinctio,à quo petitur vnitas indiuidualis:sed vnitas indiuidualis petitur ab vnitate entitatis & existentiæ,non autem à negatione termini:ergo distinctio petitur à pluralitate existẽtiæ,non autem à pluralitate termini. Imò primus palmus post diuisionem habet eandem existentiam,quam habebat ante diuisionem ; sed post diuisionem habet existentiam distinctam ab existentia secundi palmi : ergo etiam ante diuisionem habuit existentiam distinctam:sed quæ habent existentias distinctas , sunt distincta: ergo illi duo palmi sunt distincti.

Tertia ratio. Tertiò in motu & tempore res videtur euidens.Illud quod existit , distinguitur ab eo quod non existit:sed annus præsens existit,annus autem sequens non existit:ergo illi anni distinguuntur realiter.

Denique si verum esset,quod identitas termini facit identificationem partium,adhuc falsa est aduersariorum doctrina , quia caput v. g. terminum habet diuersum à termino pedis ; primus palmus habet terminum à termino alterius palmi distinctum:ergo distinguitur etiam diuisibiliter, & extrinsecè.

Secunda conclusio. Dico secundò. Partes continui, quæcunque illæ sint,distingui realiter,& adæquatè à suis compartibus,cum quibus componunt totum ; partes verò communicantes distingui solùm inadæquatè à partibus in quibus includũtur,vel quas includunt:v.g. semipalmus comparari potest vel cum palmo,cuius est pars,vel cum semipalmo,cum quo est compars;à palmo cuius est pars,distinguitur solùm inadæquatè;à semipalmo autem cum quo est compars,distinguitur adæquatè.Similiter palmus distinguitur adæquatè ab altero palmo extra se posito ;-inadæquatè autem distinguitur à duobus semipalmis, ex quibus componitur.

Probatio primæ partis. Primæ partis ratio est,quia tunc aliqua duo adæquatè distinguuntur,quando entitas vnius nihil includit in se de entitate alterius : sed pars continui, quæcunque illa sit , nihil in se includit de entitate suæ compartis, v. g. vnus palmus nihil includit de entitate alterius palmi : ergo partes continui distinguuntur adæquatè à suis compartibus.

Probatio secundæ partis. Secunda pars asserens partes communicantes distingui solùm inadæquatè à partibus,in quibus includuntur, vel quas includunt, est etiam manifesta, quia illud non potest distingui ab alio adæquatè, quod includitur in alio:sed partes communicantes includũtur in aliis,v.g.semipalmus includitur in palmo;medietas semipalmi in semipalmo : ergo partes cõmunicantes inter se non distinguũtur adæquatè.

Prima obiectio. Obiicitur primò.Si partes continui essent distinctæ,vna deberet dicere negationem alterius:sed vna non dicit negationem alterius ; si enim vna negationem diceret alterius,non deberet illam includere : sed nulla est,quæ non alias includat : ergo nulla est,quæ negationem dicat alterius.

Resp.partem continui eodem modo dicere negationẽ alterius,quo ab illa distinguitur;cùm ergo distinguatur adæquatè à sua comparte,dicit etiã negationem adæquatam illius ; cùm autem inadæquatè tantùm distinguatur à suis partibus quas includit, negationem etiam illarum dicit solùm inadæquatã.

Hinc ad argumentum , distinguitur maior ; vna pars deberet dicere negationẽ adæquatam alterius compartis,& inadæquatam suarum partium,concedo;deberet dicere negationem adæquatam partium, quas includit, nego. Ad probationem distinguitur maior;si vna pars negationem diceret alterius, non deberet illam includere,si diceret negationem adæquatam, concedo;si diceret negationem inadæquatam, nego. Dicit autem negationem solùm inadæquatam partium quas includit , adæquatam autem suarum compartium.

Instantia. Instabis : Vbi est distinctio,ibi est determinatio: ergo si partes omnes continui sunt distinctæ , sunt etiam determinatæ.

Resp.negando antecedens,quia distinctio rerum indeterminatarum non est determinatio. Addit Albertinus, si vna pars negationem dicat alterius,habet terminũ vltra quem non extenditur;falsum autem est,quod habeat terminum. Ad hoc argumẽtum negari posset maior,sed eâ tamen gratis cõcessâ,minor est apertè falsa, quia vnus palmus v.g.verè habet terminũ,vltra quem nõ extenditur ille palmus.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò,Si cõtinuum constaret ex partibus actu distinctis , sequeretur, quod constaret ex partibus indistinguibilibus;si enim omnes sunt distinctæ,non sunt distinguibiles:sed cõtinuum non cõstat ex partibus indistinguibilibus;si enim cõstaret ex partibus indistinguibilibus, constaret etiã ex partibus indiuisibilibus;quod probo.Illa pars est indiuisibilis,quæ ita est vna,vt nullã includat aliã:sed pars indistinguibilis ita est vna, vt nullam includat aliã:ergo pars indistinguibilis est pars indiuisibilis. Confirmatur , quia eodem modo partes sunt indistinguibiles , ac si omnes essent diuisæ : sed si omnes essent diuisæ , essent indiuisibiles : ergo si sunt indistinguibiles , sunt indiuisibiles.

Resp.negãdo primã maiorem,quia licèt continuũ cõstet ex partibus distinctis,sunt tamẽ adhuc distinguibiles,quia partes communicantes distinguuntur inter se solũ inadæquatè; partes autẽ distinctæ solũ inadequatè,nõ sunt indistinguibiles.Continuũ igitur constat quidẽ ex partibus,quæ sunt indistinguibiles à cõpartibus,quia sũt ab illis adæquatè distinctæ , sed non sunt indistinguibiles à partibus quas includunt,& à quibus distinguuntur solùm inadæquatè. Ad confirmationem negatur , partes eodem modo esse indistinguibiles ac si essent diuisæ ; si enim essent omnes diuisæ , distinguerentur inter se omnes adæquatè.

Tertia obiectio. Obiicitur tertiò.Si continuum constaret ex partibus actu distinctis,esset ens per accidens,atque ita nõ esset ens categoricum. Probatur sequela,quia illud est ens per accidens , quod constat ex entibus actu completis:sed si continuum constaret ex partibus actu distinctis , constaret ex entibus actu completis : ergo continuum si constat ex partibus distinctis,est ens per accidens.

Resp.partes continui,quamuis sint actu distinctæ, non esse tamen actu completas tunc cùm actu componunt continuum ; esse autem tota , quando actu diuisæ sunt. Continuum enim est verè totum integrale,non totum essentiale.

Denique

Denique obiicitur, reperiri ergo partium infinitatem in continuo, tum in numero, tum in magnitudine. Quod quia grauem omninò habet difficultatem, propterea exponendum est paulò latiùs.

SECTIO IV.

Qualis sit infinitas partium in continuo.

PRima ergo, & sanè ineluctabilis difficultas, imò ænigma omnium maximum, & obscurissimum, est infinitas partium in quantitate, quæ tamen supponitur esse finita. Sequi autem hanc infinitatem partium in atomo, licèt minima, inferri omninò videtur ex dictis *sect. 1. & 3.* sicque probari potest.

Proponitur difficultas.

Si continuum finitum constat ex partibus diuisibilibus, & actu distinctis, nulla est finita quantitas, quæ non habeat partes actu & categorematicè infinitas, atque adeò cuius extensio non sit infinita: hoc autem patet absurdum esse. Probatur sequela. Illæ partes sunt simpliciter, & categorematicè infinitæ, quæ sunt actu distinctæ, ac multæ sine vlla vltima: sed in continuo sunt partes actu distinctæ, quarum nulla est vltima: ergo in continuo sunt partes actu & categorematicè infinitæ. Maior est euidens, quia ille cumulus continet vnitates actu infinitas, à quo si successiuè auferatur vna vnitas post aliam, nunquam poterunt illæ vnitates exhauriri; hæc enim est ipsa definitio infiniti: *Vbi est numerus vnitatum, quarum nulla est vltima.*

Neque valet primò eorum responsio, qui dicunt partes esse finitas in infinitum; nam probat argumentum, istas partes esse actu infinitas, cùm nulla earum sit vltima. Neque secundò valet responsio aliorum, qui aiunt partes istas esse infinitas secundùm quid, cùm sint distinctæ solùm secundùm quid: sed satis probatum est, illas partes distingui adæquatè à suis compartibus; primus enim palmus nihil includit de secundo, & semipalmus secundi palmi nihil includit de altero eius semipalmo.

Tria ergo mihi videntur esse ponenda. Primò, illas partes esse aliquo modo infinitas: secundò illas non esse actu & categorematicè infinitas: tertiò, quomodo tandem sint infinitæ.

§. I.

Vtrùm partes continui aliquo modo sint infinitæ.

Assertio bipartita.

DIco primò, partes continui aliquotas, & non communicantes esse simpliciter finitas; partes autem communicantes, & indeterminatas, esse aliquo modo infinitas.

Infinitum simpliciter & secundùm quid.

Obserua infinitum propriè illud appellari, quod nunquam exhauriri potest successiuè, sed ex quo semper aliquid vltra est accipere; vt si cogites futuros dies per totam æternitatem, semper accipies nouos & nouos in infinitum. Potest autem aliquid esse infinitum, vel *simpliciter*, vel *secundùm quid*. Simpliciter infinitum, siue categorematicè illud dicitur, quod habet omnes partes actu æquales, & determinatas, quarum nulla est vltima. Infinitum secundùm quid vocatur infinitum syncategorematicum, cuius partes sunt finitæ in infinitum, ideſt cuius partes neque finitæ omninò sunt, ita vt dici possint tot, & non plures; neque vnquam attingant crementum infinitè distans à numero, sed plures semper, & plures: v.g. dies futuri per æternitatem finiti sunt in infinitum, quia non sunt in aliqua determinata multitudine; semper enim erunt plures, neque vnquam attingent multitudinem infinitè distantem à numero finito. His positis,

Prima pars.

Primæ partis ratio facilis est, quia partes continui aliquotæ, non communicantes, & determinatæ, sunt v.g. palmi, digiti, &c. sed nulla est quantitas, in qua palmi v.g. & digiti non sint omninò finiti: ergo partes continui aliquotæ, ac determinatæ sunt simpliciter finitæ; v.g. in palmo sunt duo semipalmi, in vlna octo palmi.

Secunda pars.

Secunda pars vix etiam eget probatione, asserit enim partes proportionales, & indeterminatas esse aliquo modo infinitas, de quo dubitari non potest, posito quod continuum non constet ex indiuisibilibus, sed ex partibus semper diuisibilibus. Ratio est, quia illud est aliquo modo infinitum, cuius nulla est vltima pars: in continuo semper diuisibili nulla est vltima pars; si enim esset vltima, illa non posset vlteriùs diuidi, & sic esset indiuisibilis, quod est contra suppositionem.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Si partes proportionales sint aliquo modo infinitæ, sequitur non esse plures partes in toto cœlo empyreo, quàm sint in minima festuca, vel atomo; hoc autem manifestè absurdum est. Probatur sequela: sumamus cœlum illud empyreum prout vnica est collectio partium; in eo qualemcunque partium numerum cogitaueris, eum certè in festuca licebit ponere, alioqui posset exhauriri numerus partium, qui est in illa festuca, & deueniri posset ad aliquam vltimam partem indiuisibilem: ergo tot partes sunt in festuca, quot in cœlo.

Responsio Auersæ.

Neque satis est dicere cum Auersa, esse quidem in festuca tot partes, quot sunt in cœlo; sed inæqualis magnitudinis & extensionis, v.g. millesima pars cœli est multò maior, quàm millesima pars festucæ; centies millies millesima erit multò maior, quàm centies millies millesima pars festucæ; quamuis sicut in cœlo est pars millesima, & centies millies millesima, sic etiam in festuca, & sic deinceps.

Vera responsio.

Contrà enim instо, quia nunc solùm attendo numerum partium, non autem illarum extensionem, & ostendo numerum partium non esse maiorem in cœlo, quàm in formica, quod est falsissimum, quia in parte cœli, quæ festucæ pars est, tot sunt partes, quot in festuca: sed in toto cœlo plures sunt partes, quàm in parte cœli: ergo in toto cœlo plures sunt partes, quàm in festuca.

Resp. ergo quod in festuca verè tot sunt partes, quot sunt in cœlo, secundùm quoscunque numeros assignabiles; non autem esse tot secundùm quoscunque numeros inassignabiles; vel quod idem est, tot esse partes in festuca, quot sunt in cœlo secundùm speciem numerorum, sed non secundùm indiuidua numerorum; ideſt tum in cœlo, tum in festuca est numerus centenarius, millenarius; sed partes tamen non sunt tot in indiuiduo.

Instantia.

Instabis: Sumo vnam partem cœli æqualem festucæ, & sic aio. In toto cœlo plures sunt partes secundùm numeros, tum assignabiles, tum inassignabiles, quàm in parte cœli, alioqui dicendum est, quod totum non est maius sua parte: sed in minima illa parte cœli tot sunt partes secundùm numeros, tum assignabiles, tum inassignabiles, quot in festuca: ergo in toto cœlo plures sunt partes secundũ numeros assignabiles, & inassignabiles, quã in festuca.

Resp. nullam esse partem cœli, quæ non contineat omnes numeros assignabiles, & omnes numeros secundùm speciem numerorum; ideoque absolutè nego, quod in toto cœlo plures sint partes secũdùm numeros assignabiles, quàm in minima parte cœli, quia nullus in toto cœlo est assignabilis numerus partium, qui non sit assignabilis in minima parte cœli; neque propterea sequitur, quod pars sit æqualis toti, quia secũdùm numeros inassignabiles, & secundũ indiuidua numerorum non est æqualis.

Secunda obiectio.

Obijcitur secundò. Quomodocunque infinitæ sint partes totius, necessariò ex illis consurgit multitudo infinita, seu totum infinitum; atqui continuum est simpliciter finitum: ergo eius partes non sunt infinitæ. Deinde si partes proportionales sunt infinitæ, sunt etiam infinitæ partes aliquotæ, ac dedeterminatæ; quod probatur, quia infinitæ partes proportionales sufficiunt ad faciendam vnam partem determinatam: sed partes proportionales in minimo continuo sunt infinities infinitæ; non enim esse possunt infinitæ, quin sint infinities infinitæ: ergo partes aliquotæ sunt etiam infinitæ.

Resp. continuum eodem modo esse totum infinitum, quo eius partes sunt infinitæ. Cùm ergo eius partes in numero infinitæ sint aliquo modo, sequitur etiam continuum esse totum aliquo modo infinitum in multitudine partium. Quomodo autem esse possit infinitum in numero partium, & finitum in extensione, dicetur inferiùs. Ad alteram probationem nego sequi, quod partes determinatæ sint infinitæ, si sint infinitæ partes proportionales; quia falsum est quod infinitæ partes proportionales cuiuscunque magnitudinis sufficiant ad faciendam vnam partem determinatam; possunt enim esse adeò paruæ, vt non faciant v. g. palmum aut digitum, aut aliam partem æqualem vni certæ, ac determinatæ.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Partes determinatæ non sunt finitæ si nullus earum numerus certus potest assignari: sed nullus certus numerus partium determinatarum assignari potest: ergo partes determinatæ sunt infinitæ. Probo minorem. Si dicantur v.g. esse in aliquo continuo partes duodecim determinatæ, quia duodecim sunt partes digitales, dicam esse viginti quatuor semidigitales, & quadragintaocto medietates semidigitalium, & sic deinceps; quæ omnes sunt partes determinatæ: igitur in continuo partes determinatæ non sunt in vllo certo numero.

Resp. nomine partium determinatarum significari non confusè ac vniuersaliter partes assignabiles, sed eas quæ determinatè signentur esse alicuius determinatæ magnitudinis, non autem minores & minores, sed æquales vni certæ; si enim confusè, ac vniuersaliter quæras, quot sint in continuo partes determinatæ, non poterit signari earum numerus, quia poterunt accipi semper minores, & minores in infinitum; nam hoc est quærere quot sint partes indeterminatæ, cùm illæ partes minores significent partes indeterminatas. Si autem quæras quot sint partes determinatæ signando illas, ideſt, quot sint partes determinatæ æquales vni certæ, v.g. quot sint palmi, dicam illos esse tres, quatuor, &c.

Quarta obiectio.

Obiicitur quartò. Si sunt in continuo partes infinitæ proportionales, minores & minores, prima proportionalis, quæ necessariò est omnium maxima, sub se habet infinitas minores: ergo ipsa est infinitè maior. Deinde sequitur ita secari posse nucem exiguam, vt ea tegat totum cœlum ac terram, si semper partes digitales secentur.

Resp. negando consequentiam; prima enim illa pars proportionalis, quamuis habeat sub se infinitas minores potentiâ, & secundum quid, non est tamen propterea infinitè maior; esset autem infinitè maior si haberet sub se minores actu infinitas. Neque absurdum est dicere, quod nucem exiguam ita diuidere posset Deus, vt ex ea totam tegeret terram, & totum cœlum; fateor enim hoc sequi ex infinita diuisibilitate continui.

Instari posset, istas partes esse non posse infinitas, cùm continuum terminis claudatur; non enim clauditur quatenus est infinitum in numero partium, sed quatenus extensum; hoc enim modo est simpliciter finitum, vt postèa ponetur.

§. II.

Vtrùm partes continui sint actu & categorematicè infinitæ.

Conclusio negatiua.

Dico secundò, partes continui, etiam proportionales, quamuis sint actu distinctæ, non esse tamen actu & categorematicè infinitas, aut secundùm numerum, aut secundùm magnitudinem. Ita censent post Aristotelem duo Scholæ lumina S. Thomas, & Scotus, contra Gregorium & paucos Recentiores.

Prima probatio.

Ratio autem primò est, quia nullum in rerum natura datur, imò nec diuinitùs dari potest infinitum categorematicum, vt dicetur quæstione sequenti. Et sanè si daretur in minimo spatio infinitum actu, illud esset prorsus impertransibile, vt demonstratiuè probant argumenta Zenonis statim afferenda sequenti sectione.

Secunda probatio.

Secundò argumentor. Quia si partes continui sunt actu infinitæ in multitudine, coalescit ex illis necessariò extensio infinita in magnitudine; si enim palmus habet in se partes infinitas simpliciter, omnes minores quàm totus palmus, singulæ illæ partes sunt minores quàm totus palmus; vnde argumentor. Illud est infinitè magnum, quod est infinitè maius alio: sed palmus est infinitè maior qualibet sua parte: ergo palmus est infinitè magnus. Probatur minor. Infinitæ sunt partes in vno palmo; sumo ergo vnam ex illis, illa est infinitè minor palmo, qui continet alias infinitas: ergo palmus est infinitè maior qualibet parte sua ex infinitis quas continet. Deinde Deus nunc diuidat infinitas partes proportionales, ita vt nunc vna detur minima; sumo maximam proportionalem, v.g. semipalmum, & probo illam esse infinitè magnam; pars enim minima omnium est infinitè minor quàm semipalmus, à quo distat infinitè: ergo semipalmus est infinitè magnus. Denique partes finitæ infinitè distant ab infinitis; sed partes æquales sunt finitæ, proportionales autem sunt infinitæ: ergo partes proportionales infinitè distant à partibus aliquotis: ergo sunt infinitè minores partibus aliquotis.

Tertia probatio.

Tertiò argumentor. Ibi est infinitum in extensione, vbi est extensio infinita: sed si partes continui sint infinitæ in multitudine, in continuo quolibet erit infinitum in extensione: ergo in continuo quolibet erit extensio infinita. Probatur minor. Ibi extensio est infinita, vbi sunt infinitæ partes extensionis, sicut ibi est extensio bipalmaris, vbi duo sunt palmi extensionis: sed in continuo erunt infinitæ partes extensionis: ergo est infinita extensio. Neque satis est dicere, quod istæ partes infinitæ sunt insensibiles, quia illæ licèt insensibiles, cognoscuntur tamen à Deo addere aliquam extensionem determinatam: ergo infinitæ partes insensibiles cognoscuntur addere infinitam extensionem determinatam. Deinde quælibet pars insensibilis facit maius: ergo infinitæ partes insensibiles faciunt infinitè maius. Denique idem ex linea gyratiua sic demonstro. In extremitate lineæ palmaris potest signari punctum, & ab eo considerari linea in modum spirarum gyrans per innumerabiles circulos in tota columna vsque ad alteram extremitatem: illa linea gyratiua circulos habet categorematicè infinitos: ergo habet partes etiam sensibiles infinitas.

Obiicitur

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Partes continui potuerunt ab æterno diuidi à Deo, vel certè Deus nunc simul potest infinitas facere diuisiones: sed tunc numerus partium erit infinitus, imò & extensio erit infinita: ergo nunc numerus partium est infinitus, & extensio etiam est infinita.

Resp. implicare omninò vt continuum sit ab æterno diuisum, vel etiam vt Deus faciat nunc infinitas diuisiones, quia vt ostendam in sequentibus, neque creari quidquam ab æterno potuit, neque fieri à Deo potest vllum infinitum. Deinde ostendo etiam repugnare infinitas istas diuisiones ab æterno, quia si ab æterno diuisisset palmum in partes proportionales, deberet dari prima diuisio, & sic daretur primum in æternitate. Probo sequelam. Inter illas partes daretur semipalmus diuisus: sed non potuisset diuidi nisi per primam diuisionem: ergo daretur prima diuisio. Eodem modo si Deus nunc in instanti diuideret partes infinitas alicuius continui, daretur necessariò prima & vltima pars; possum enim tangere continuum ex vtraque parte, sicque dabitur in infinito primum & vltimum.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Quando mobile decurrit spatium palmare, vbi peruenit ad medium, potest ibi Deus diuidere palmum; & deinceps quando peruenit ad medium semipalmi, potest ibi diuidere, & sic deinceps: sed si eo modo diuidat continuum, erunt partes actu infinitæ in continuo: ergo possunt fieri diuisiones infinitæ. Idem erit argumentum si supponatur, Deum creare vnum Angelum in singulis partibus proportionalibus vnius horæ.

Respondeo, Deum posse diuidere continuum palmare, & creare Angelum distributiuè in qualibet parte proportionali, ita vt nullo modo signari & determinari possit; Vsque ad hanc partem potest Deum diuidere continuum, vel creare Angelum, & non vltra: sed nego, posse Deum diuidere continuum, vel creare Angelum in omnibus partibus collectiuè, vel certè in infinitis, alioqui exhauriretur infinitum, vt patet. Reliqua soluentur in sequentibus.

§. III

Quomodo sint infinitæ partes continui.

Conclusio.

Dico tertiò, partes continui sunt infinitæ solùm secundum quid, & syncategorematicè. Ita docent omnes citati superiùs Doctores, quos sequuntur Suarez, Toletus, Auersa, Hurtadus, sequiturque omninò ex conclusionibus positis; si enim partes continui non sunt simpliciter finitæ, neque simpliciter infinitæ, sequitur vt sint infinitæ solùm secundùm quid; quod tamen adhuc vt sit manifestius,

Propria ratio infiniti secundum quid.

Obserua primò, propriam rationem infiniti secundùm quid in eo solùm consistere, quòd habeat semper plura & plura, sed nunquam in aliqua multitudine, quæ sit tota simul completa, & habeat partes omnes determinatas, attingentes infinitatem, quia per hoc constituitur infinitum secundùm quid, per quod distinguitur à multitudine finita, & a multitudine simpliciter infinita: sed à multitudine finita differt, quòd multitudo finita non habeat semper plura & plura; differt autem à multitudine simpliciter infinita, quòd illa quamuis habeat semper plura & plura, sit tamen tota simul completa, & habeat suas omnes partes determinatas. Vnde fit vt infinitum simpliciter attingat infinitatem, infinitum verò secundùm quid nunquam illam attingat, sed versùs illam progrediatur.

Duplex causa infiniti secundù quid.

Obserua secundò, duplicem esse causam, ob quam multitudo aliqua esse potest infinita secundùm quid. Primò si eius partes neque sint, neque possint esse omnes actu collectiuè, quo pacto dies futuri per æternitatem, & cogitationes Angeli sunt infinitæ secundùm quid, quia nunquam dicere licebit, illas omnes, vel esse actu, vel fuisse. Secundò si eius partes sint quidem omnes simul actu, sed neque sint, neque possint esse omnes actu determinatæ, sed plures & plures esse possint simul determinatæ; quæ causa est propter quam vocat Aristoteles continuum, *infinitum potentiâ*: non enim tale dicitur, quòd eius partes non actu existant, sed quòd partes eius, licèt actu existentes in potentia, tamen sint ad determinationem, & ad numerum completum partium determinatarum. Quamuis enim partes continui non sint in potentia ad existentiam & distinctionem, sunt tamen in potentia ad determinationem, & ad numerum completum partium determinatarum.

Probatio assertionis.

Ratio ergo conclusionis est, quia illa multitudo non est infinita, nisi potentiâ, & secundùm quid, quæ non potest vnquam esse tota simul, neque habere simul suas omnes partes determinatas: partes continui huiusmodi sunt, siue sumantur vt actu diuisæ, quia licèt possint plures semper, & plures diuidi, nunquam tamen esse possunt infinitæ actu diuisæ; siue sumantur vt actu distinctæ, quia partes actu distinctæ non sunt infinitæ nisi proportionales, & indeterminatæ: sed illæ non possunt vnquam constituere multitudinem maximam, & actu completam determinatarum, cùm sint essentialiter indeterminatæ: ergo partes actu distinctæ nunquam constituere possunt multitudinem maximam & actu completam partium determinatarum.

Extensio simpliciter finita.

Dico quartò, partes in continuo, quamuis sint infinitæ proportionales, non constituere tamen vnquam totum extensum, nisi finitè. Et hoc esse magnum in continuo mysterium meritò notat Fasolus *q. 6. art. 1. dubit. 7. n. 35.* est enim infinitas partium, ex quibus totum non resultat nisi finitum.

Probatio assertionis.

Ratio est, quia extensiones infinitarum partium non sunt infinitæ secundùm maioritatem, aut secundùm æqualitatem determinatam, sed tantùm secundùm minoritatem, ideſt, quò plures accipiuntur partes, & diuiduntur, eò minor in singulis habetur quantitas, & nunquam maior; datur enim prima, quæ finita est, v.g. semipalmus; deinde semper immediatè sequens minor est semipalmo: ergo tota illa multitudo partium proportionalium, seu medietatum sequentium fundatur tantùm in alio semipalmo. Quod si primo semipalmo addas infinita dimidia semipalmi alterius, fiet quidem ille maior in infinitum, non tamen nisi per finitam maioritatem, quia non augebitur nisi per additionem partium minorum residui finiti, quæ est minoritas infinita inclusa in aliquo toto finito, nimirùm in semipalmo.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Illud est infinitum actu & categorematicè, saltem secundùm multitudinem, quod habet omnes suas partes actu existentes, quarum nulla vltima est: continuum habet suas omnes partes existentes & distinctas, quarum nulla est vltima: ergo cõtinuum est infinitum actu & categorematicè.

Confirmatur, quia partes cõtinui eodem modo sunt multæ, ac si essent ab æterno diuisæ, siue hoc sit possibile, siue sit impossibile: sed si partes continui omnes essent diuisæ, vel si Deus diuisisset ab æterno in partes proportionales, illæ constituerent multitudinem actu infinitam & categorematicè, & essent in eodem loco: ergo etiam nunc talem constituunt multitudinem. Maior est euidens, quia si partes eo modo essent diuisæ, non essent magis distinctæ quàm nunc sunt: ergo non essent magis multæ.

Respondeo negando sufficere ad infinitum actu & categorematicum, vt habeat partes actu distinctas, sed requiri vt habeat actu determinatas, facientes multitudinem totam simul completam, vt prænotaui. Partes continui sunt quidem omnes distinctæ, ac existentes, & inter illas nulla est vltima; sed non sunt infinitæ actu determinatæ, ideò dicuntur infinitæ potentiâ. Ad confirmationem distinguitur maior; partes continui eo modo sunt multæ quoad existentiam & distinctionem, ac si essent ab æterno diuisæ, concedo; eodem modo sunt actu multæ secundùm determinationem & multitudinem partium determinatarum totam simul completam, nego. Si enim partes essent ab æterno diuisæ, omnes essent actu determinatæ, & constituerent multitudinem totam simul completam partium determinatarum, quod nunc non habent, secluſa diuisione.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Ille cumulus continet vnitates actu infinitas determinatas, à quo si auferatur successiuè vnitas vna post aliam, nunquam vnitates illæ poterunt exhauriri: sed Angelus secans continuum, & in quolibet horæ quadrante vnam auferens partem determinatam, non tolleret tamen vnquam omnes partes, neque omnes vniones dissolueret: ergo sunt in continuo vniones & partes infinitæ determinatæ. Probatur minor. Auferat Angelus ex columna bipalmari vnum palmum, sanè aufert partem determinatam, quæ signari & tangi potest. Deinde auferat medietatem alterius palmi, aufert etiam partem determinatam, & sic deinceps in infinitum: ergo possunt in continuo auferri in infinitum partes determinatæ, se inuicem non includentes, & omnes assignabiles; si enim ex arca quapiam possent in perpetuum sine fine nummi extrahi, quorum vnus semper esset alio minor, euidens est debuisse ibi esse infinitos nummos.

Resp. partes determinatas, & aliquotas eas vocari, vt sæpe dixi, quæ sunt æquales vni certæ, siue quæ aliquoties repetitæ exhauriunt totum; si autem fuerint partes proportionales, non sunt partes determinatæ. Nego ergo, Deum posse auferre semper partes & vniones determinatas à continuo finito; quando enim auferet vnam medietatem, & deinde alteram medietatem, auferet partes indeterminatas. Pars illa quæ potest signari, proiici, & tangi, est pars indeterminata, si non sit æqualis vni certæ ac determinatæ, quæ fuerit assignata; est pars determinata, si fuerit æqualis vni certæ. Exemplum verò quod affertur de arca, in qua essent infiniti nummi minores & minores, est dissimile, quia illi nummi licèt inæquales, cùm essent omnes diuisi, & vnus non includeret alium, facerent aliquam multitudinem maximam, totam simul completam: partes autem continui sic sunt inæquales, vt non possint conflare multitudinem aliquam maximam totam simul completam, cùm sint semper plures & plures, etiam in ipso continuo, neque possit signari vllus certus earum numerus.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. In vna columna palmaris crassitiei sunt infinitæ partes palmares, & consequenter determinatæ; si enim diuidatur columna per partes proportionales, nulla erit pars quæ in latitudine non sit palmaris. Imò in linea gyratiua circa illam columnam continentur infinitæ partes æquales palmares; cùm enim ab vno extremo columnæ ad aliud sint infinitæ lineæ gyrantes, si columna est crassitici palmaris, erunt infinitæ lineæ palmares.

Respondeo semper æquiuocationem esse in definitione partium determinatarum; sunt enim illæ quæ sunt æquales vni certæ secundùm longitudinem, latitudinem, & profunditatem; non eæ quæ sunt æquales solùm in longitudine, in latitudine autem & profunditate sunt proportionales, cuiusmodi sunt partes illæ palmares, in quas diuidetur columna. Ad exemplum aliud de linea gyratiua, video diuersas esse Authorum responsiones, mihi sanè facilius videtur negare quod in continuo vlla huiusmodi linea detur indiuisibilis; si enim darentur in continuo indiuisibilia, vix video quomodo illa non sint numero infinita, cùm sint inter se omninò æqualia.

Quarta obiectio.

Obiicitur quartò. Deus distinctè videt omnes diuisiones possibiles alicuius continui, & consequenter distinctè videt partes omnes in quas diuisum esset continuum, si esset in omnes partes diuisum: vnde argumentor. Illæ omnes partes provt sunt obiectiuè in mente Dei, sunt infinitæ; Deus enim non videt vllam vltimam: sed sunt omnes actu: ergo sunt infinitæ actu. Deinde fiant à Deo infiniti Angeli, & vnusquisque illorum intelligat partem vnam proportionalem, quam alius non intelligat; & postquam intellexerit, diuidat: tunc erunt diuisæ partes infinitæ, ac consequenter erunt infinitæ determinatæ.

Resp. partes continui eodem modo esse in mente Dei, quo sunt à parte rei; Deus enim videt res vt sunt. Cùm ergo non sint à parte rei actu infinitæ, nec erunt etiam in mente Dei. Ad argumentum ergo distinguitur minor; illæ partes sunt omnes actu in mente Dei, quoad existentiam & distinctionem concedo; quoad determinationem, nego. Ad alterum argumentum de Angelis cognoscentibus singulas partes proportionales, responderi primò potest, implicare infinitam Angelorum multitudinem, ex quo argumentum totum corruit. Deinde posita etiam infinitate Angelorum, implicaret vt singuli singulas eo modo intelligerent partes proportionales, quia sequeretur quod in illo infinito daretur prima & vltima pars; semipalmus enim esset prima pars, & pars iuncta superficiei esset vltima. Deinde sequeretur, partes quas intelligerent singuli Angeli, esse infinitè minores suo toto, quod proinde esset infinitè maius.

Quinta obiectio.

Obiicitur quintò. Angulus rectilineus continet augulos rectilineos proportionales, qui omnes sunt maiores angulo contingentiæ sphærici super planum, ideſt, eo angulo quem facit sphæricum tangens planum, vt demonstrat Euclides *lib. 3. propos. 16.* & ibi Clauius; quia nimirum angulus contingentiæ semper erit pars illius rectilinei, quem est impossibile constitui per aliam lineam, quàm per illam quæ diuidit circulum, alioqui illæ non inclinarentur ad inuicem, nec constituerent angulum rectilineum. Cùm ergo quilibet illorum angulorum sit maior angulo contingentiæ, qui est determinata quantitas, erunt in angulo rectilineo infinitæ partes determinatæ.

Respondeo negando antecedens; nam angulus rectilineus non continet angulos rectilineos infinitos determinatos, sed indeterminatos tantùm, seu infinitos secundùm minoritatem, & communicantes, atque adeò infinitos potentiâ. Secundò etiam respondeo angulum contingentiæ, ideſt in quo sphæricum tangit planum, non esse quantitatem determinatam, sed aliquid inadæquatè sumptum, vt patebit *ex sect. 7.*

Sexta obiectio.

Obiicitur sextò. Singulæ partes proportionales faciunt actu maius: sed illæ sunt infinitæ: ergo illæ faciunt infinitè maius, vel saltem finitum in infinitum, quod nunquam pertransiri poterit.

Resp.

Resp. continuum palmare posse considerari, vel provt est totum determinatum, & sic est simpliciter finitum; vel provt est totum indeterminatum, constans ex partibus minoribus & minoribus, & sic est finitum in infinitum; hæc enim est natura cuiuscunque extensionis determinatæ, vt sit finita in infinitum, quatenus est totum indeterminatum, ex quo ad argumentum distinguitur maior. Singulæ partes proportionales faciunt actu maius determinatè, nego; faciunt actu maius indeterminatè, idest, non addunt maioritatem determinatam; sed indeterminatam, ratione cuius extensio non sit totum determinatum, sed totum indeterminatum, quod vt sic est infinitum, & impertransibile, vt patebit ex dicendis statim.

A

SECTIO V.

Qualis sit pertransibilitas partium continui aduersùs Zenonis sophismata.

SVpersunt aduersùs propositam doctrinam de impertransibilitate partium continui duæ difficultates, quibus Zeno, Philosophorum omnium, tam prioris, quàm posterioris ætatis vexauit ingenia, industriam fatigauit, probans nullum dari motum, neque vllam pertransiri posse magnitudinem, si continuum constet ex partibus infinitis, & semper diuisibilibus.

B

Primum argumentum Zenonis.

Primum habetur 6. *Physicorum*, *textu* 19. & 8. *Physic. text.* 68. Implicat vt mobile attingat finem spatij, quin priùs conficiat dimidium spatij; nec potest transire hoc dimidium, quin priùs transeat quartam partem; neque quartam hanc partem, quin priùs transeat octauam, &c. sed sunt infinita huiusmodi dimidia: ergo nunquam illa possunt pertransiri; quod enim infinitum est, nequit pertransiri; sicut enim infinitæ illæ partes non possunt numerari, ita nec possunt pertransiri.

C

Neque satisfacit responsio, quam etiam habet, & reiicit Aristoteles: Infinitum esse tempus eodem modo, quo spatium est infinitum; posse autem infinitum tempore infinito pertransiri. Statim enim opponi potest: Tempus ergo cùm sit infinitum, non posse transiri, aut finiri.

Secundum argumentum Zenonis.

Alterum Zenonis argumentum Achilles vocatur, & vt notat Aristoteles, coincidit ferè cum primo; sic autem habet. Si continuum constat ex partibus in infinitum diuisibilibus, sequitur quod mobile velocissimum, cuiusmodi est Achilles, nunquam assequi poterit formicam, quæ mouebitur super idem planum versùs Orientem. Supponamus videlicet Achillem distare versùs Occidentem à formica vno passu, & moueri duplo velociùs quàm formicam versùs Orientem; tum sic arguo. Quo tempore Achilles conficiet passum illum, quo anteceditur à formica, formica conficiet dimidium vlterioris passus versùs Orientem, & sic Achilles non attingit formicam; & quo tempore Achilles conficiet dimidium huius passus, quo anteceditur, formica conficiet dimidium dimidij passus vlterioris, & sic formica non attingitur ab Achille; & rursùs quo tempore Achilles conficit dimidium illud dimidij formica conficit dimidium alterius dimidij vlterioris, & sic deinceps in infinitum, quia infinita sunt huiusmodi dimidia: ergo nunquam Achilles attinget formicam, quamuis ab eo non distet nisi vno passu.

D

Hoc est argumentum illud difficillimum, cuius Diogenes desperans solutionem, demonstrauit eius falsitatem ambulando per gymnasium, quam ostendere non poterat respondendo. Sed eius tamen solutio vt plana sit,

E

Continuum est totum finitum & infinitum.

Dico primò, continuum quodvis sub vno respectu esse finitum, & sub alio esse infinitum secundùm quid. Finitum est provt est extensum: infinitum provt est totum indeterminatum, constans partibus minoribus & minoribus communicantibus.

Ratio est, quia duo illi respectus inter se non repugnant; infinitudo enim partium est per solam minoritatem infinitam inclusam in quolibet continuo, ex eo quod non componatur ex indiuisibilibus. Quoties igitur partes considerantur vt faciunt totum determinatum, sunt finitæ; quoties autem considerantur vt faciunt totum indeterminatum, sunt infinitæ potentiâ, & secundùm quid.

Est pertransibile quatenus est totum finitum.

Dico secundò. Quodlibet continuum esse pertransibile, vt est totum finitum & determinatum; esse autem impertransibile, quatenus est totum indeterminatum. Eodem etiam modo partes illius sunt pertransibiles quatenus faciunt totum aliquod finitum, sunt autem impertransibiles quatenus faciunt totum indeterminatum.

Ratio est, quia vt sic sunt infinitæ: ergo vt sic sunt impertransibiles. Tunc autem partes pertranseuntur, quatenus facientes totum indeterminatum, partes minores & minores vel secantur, vel numerando designantur.

Motus fertur in totum vt finitum.

Dico tertiò, motum continuum fieri per se in partes quatenus faciunt totum finitum & determinatum, non autem in eas quatenus faciunt totum indeterminatum & infinitum.

Ratio est, quia si per impossibile partes illæ essent extensæ, neque tamen essent distinctæ ac numerabiles, sed essent aliquid simplicissimum, motus tamen eodem modo super eas ferretur; vnde fit vt motus per se non respiciat nisi per accidens totum quod est infinitum. Hinc Philosophus *textu* 68. rationem reddens cur contingat transire infinita, quæ in continuo sunt, non actu, sed potentiâ, respondet: *Qui enim mouetur continuè, secundùm accidens infinita transiuit, non autem per se; accedit enim lineæ infinita esse dimidia; substantia verò altera est, & esse.* Vbi nihil aliud contendit Philosophus, nisi motum per se decurrere partes vt sunt finitæ, per accidens autem esse ad motum, quod illæ partes infinitæ sint in multitudine, cùm motus per se respiciat extensionem partium, per accidens autem illi sit pluralitas partium: ex quo concluditur, posse continuum finitum motu continuo transiri, esse autem impertransibile numerando & designando partes quæ sunt infinitæ. Hinc

Ad primum argumentum Zenonis respondeo distinguendo illam minorem, sed sunt infinita dimidia, quæ faciunt totum simpliciter finitum, concedo; quæ faciunt totum simpliciter infinitum, nego: seu faciunt infinitum potentiâ, non infinitum actu; quod enim infinitum est, nequit pertransiri quatenus est infinitum, potest pertransiri quatenus est finitum. Continuum, vt dixi, totum est finitum, & infinitum; motus successiuus decurrit illud vt est finitum, idest provt constituitur ex infinitis dimidiis, quæ constituunt totum finitum. Semper ergo dicendum est infinita dimidia posse pertransiri, quatenus constituunt totum finitum; non posse pertransiri quatenus faciunt totum indeterminatum & infinitum. Si percurrantur motu continuo, decurruntur vt faciunt totum finitum; si percurrantur numerando & designando, decurruntur vt faciunt totum infinitum.

Solutio Achillis.

Ad secundum, quod videtur difficilius, rectè monet Philosophus applicandam esse solutionem prioris argumenti, quod nimirum partes ita sint infinitæ, vt faciant totum finitum; motu autem successiuo decurrantur vt faciunt totum finitum. A

Respondeo ergo distinguendo maiorem; sequitur Achillem nunquam attingere posse formicam, à qua distet vno passu, si Achilles decurrat partes spatij motu successiuo, provt faciunt totum finitum & determinatum, nego; si Achilles decurrat partes spatij numerando & designando quatenus faciunt totum indeterminatum, & provt sunt minores & minores, concedo, quia vt sic sunt infinitæ, vt sæpe monui. Ad probationem distinguo illam propositionem, quo spatio temporis Achilles conficiet passum, quo anteceditur à formica, B formica conficiet in spatio vlteriori dimidium passus, & sic deinceps in infinitum. Distinguo, inquam, illud, *& sic deinceps in infinitum*; si Achilles decurrat spatium vt est totum indeterminatum numerando & designando, concedo quod in infinitum decurrenda erunt dimidia minora & minora, quibus formica præcedat Achillem; si autem Achilles decurrat spatium vt est totum finitum, nego illud, *& sic deinceps in infinitum*; quia vt sic non est infinitum illud quod decurritur, atque ita illud est reuerà pertransibile, & Achilles breui tempore attinget, & præcedet mobile tardum.

Prima instantia.

Instabis primò. Non potest motu continuo decurri palmus, quin priùs decurratur semipalmus; C neque decurri semipalmus, quin priùs decurratur pars semipalmi: ergo non potest Achilles decurrere spatium, quin decurrat dimidia minora & minora, & sic cùm semper sint dimidia, nunquam attinget formicam.

Resp. posse dimidia percurri duobus modis. Primò numerando vt sunt minora & minora, siue vt faciunt aliquod totum indeterminatum. Secundò vt faciunt vnum totum finitum. Distinguo igitur consequentiam: ergo non potest Achilles decurrere palmum, quin decurrat dimidia minora & minora, quatenus illa sunt totum determinatum, concedo; quatenus illa sunt minora & minora, & faciunt aliquod totum indeterminatum, nego.

Secunda instantia.

Instabis secundò. Quo temporis spatio Achilles peruenit ad id vnde discessit formica, necesse D est vt formica vlteriùs processerit, & confecerit dimidium passus in vlteriori spatio; & iterum cùm Achilles peruenit ad id vnde discessit formica, confecit aliquid formica, idemque semper licebit dicere; nunquam ergo Achilles assequetur formicam.

Resp. negando semper id licere dicere, quia verum quidem illud esset si spatium decurreretur quatenus infinitum, numerando partes proportionales; sed non licet semper illud dicere si spatium decurratur vt totum extensum determinatum & finitum, quo pacto decurritur motu continuo.

Tertia instantia.

Instabis tertiò. Quando Achilles successiuè decurrit spatium, fertur super partes eo modo, quo E illæ sunt in ipsis, priùs decurrendo minores, quàm maiores: sed illæ sunt infinitæ proportionales: ergo Achilles fertur super illas vt infinitas proportionales, & minores.

Resp. distinguendo maiorem. Achilles fertur super partes eo modo, quo illæ sunt in se ipsis extensæ constituentes totum finitum, concedo; eo modo, quo illæ sunt plures & numerabiles constituentes totum indeterminatum, nego. Habes ergo solutionem perspicuam argumenti celeberrimi, circa quam ne vllus superesse possit scrupulus, sit

SECTIO VI.

Qualis sit diuisibilitas partium continui.

TErtia difficultas, quæ probat continuum componi ex solis indiuisibilibus, non autem ex partibus semper & semper diuisibilibus, petitur ex eo, quod non possint esse partes eo modo diuisibiles, quin possint diuidi; si autem possint omnes diuidi, iam sunt indiuisibiles. Quia verò diuisibilitas potest intelligi vel in re, vel obiectiuè in mente Dei, propterea dupliciter licet argumentari.

Prima dubitatio.

Primò sic cum Scoto *in 2. dist. 2. quæst. 9.* componitur ex indiuisibilibus, quod resolui potest in indiuisibilia: sed continuum resolui potest in partes indiuisibiles: ergo continuum componitur ex indiuisibilibus. Probatur minor. Possibile est continuum diuidi in illa omnia, in quæ potest diuidi: sed si continuum diuidatur in omnia illa in quæ potest diuidi, resoluetur in indiuisibilia: ergo continuum resolui potest in indiuisibilia. Minor manifesta est, quia si continuum diuidatur in omnia illa, in quæ est diuisibile, iam non poterit ampliùs diuidi. Maior quoque vix eget probatione, quia propositio illa, *Continuum diuidi potest in ea omnia, in quæ potest diuidi*, est propositio identica, & euidenter vera.

Secunda dubitatio.

Secundò. Deus videt omnes diuisiones possibiles circa quantitatem palmarem, neque videt solùm eas, quæ possunt fieri simul, sed eas etiam quæ successiuè possunt fieri. Deus ita nunc videt, vt præter eas, quas Deus videt, nulla sit possibilis, alioqui nunc Deus non cognosceret quidquid est possibile, sed restaret ei aliquid cognoscendum cras: ergo per illas cognitiones Deus cognoscit chartam hanc palmarem redactam esse ad indiuisibilia. Probo consequentiam; si enim non cognosceretur quantitas vt redacta ad indiuisibilia, restarent adhuc nouæ diuisiones cognoscendæ à Deo præter eas, quas actu cognoscit, quia si non cognoscitur quantitas hæc redacta ad indiuisibilia cognitis illis diuisionibus: ergo sublatis illis diuisionibus adhuc cognoscitur esse diuisibilis: ergo in hac quantitate adhuc possibiles sunt diuisiones, quas Deus priùs non cognouerat.

Confirmatur, quia Deus format hoc iudicium. Si omnes diuisiones, quas cognosco, existerent, nihil ampliùs esset diuisibile in hac quantitate: ergo per has diuisiones cognoscitur redacta quantitas ad indiuisibilia.

Prima conclusio.

Dico primò, continuum neque simul, neque successiuè diuidi posse in omnes partes, ita vt nulla supersit diuidenda; potest tamen in eas diuidi distributiuè, ita vt nulla sit pars singularis, quæ non possit diuidi.

Ratio est, quia si continuum diuidi posset in omnes partes, ita vt nulla restaret diuidenda, constaret omninò ex indiuisibilibus, quia in illa resolueretur; vt ergo partes dicantur diuisibiles, satis est quod distributiuè possint diuidi omnes partes, adeò vt nulla sit quæ non possit diuidi.

Secunda conclusio.

Dico secundò, hanc propositionem, *Continuum diuidi nunc potest collectiuè, quantum potest nunc collectiuè diuidi*; non est propositio identica, sed est falsa, & omnino neganda.

Probatio primæ partis.

Prima pars probatur, quia tunc propositio non est identica, quando vnum extremum significat rem determinatam, & totam actu ponendam; alterum autem extremum significat rem indeterminatam,

natam, & nunquam actu ponendam: sed in hac propositione, *Continuum diuidi collectiuè nunc potest, quantum potest collectiuè diuidi*; primum *potest*, significat diuisionem determinatam, & totam simul actu ponendam; secundùm autem *quantum potest*, significat diuisionem indeterminatam, & nunquam simul actu ponendam, sed syncategorematicè infinitam: ergo illa propositio non est identica. Sicut etiam identicæ non sunt istæ propositiones, *Deus potest facere nunc quidquid potest facere nunc: Deus facere potest motum velocissimum, quem potest facere: Deus facere potest creaturam finitam maximam, quam potest facere: Deus facere potest triangulum vel circulum maximum, quem potest facere.* Quæ omnes propositiones non sunt identicæ.

Probatio secundæ partis.

Secunda pars negans illam esse veram, probatur, quia continuum esse diuisibile est aliquid indeterminatum & infinitum syncategorematicè, quod significat semper posse tolli nouas partes, neque tot diuidi, quin possint plures diuidi. Cùm ergo dicitur, continuum esse diuisibile in ea omnia, in quæ potest diuidi, est idem ac si dicatur, id quod essentialiter est diuisibile semper in plura & plura, potest totum ita diuidi, vt non possit ampliùs diuidi: quæ duo se inuicem destruunt.

Deinde id quod est omninò indeterminatum, non est totum factibile, alioqui iam esset determinatum: sed diuisibilitas continui est aliquid indeterminatum, vt suprà ostensum est: ergo implicat vt ponatur tota: ergo illa propositio absolutè falsa est, *Continuum potest diuidi quantum potest diuidi*; supponit enim dari aliquid quod possit diuidi quantum potest diuidi; illud autem nullum est: ergo falsum est quod Deus possit diuidere, quantum potest diuidere; quia nullum est quod possit diuidi quantum potest diuidere. Imò hæc propositio est falsa quæ supponit aliquid falsum, & bis illud repetit: ista huiusmodi est, supponit enim continuum esse diuisibile collectiuè, & bis illud repetit.

Deus cognoscit omnes partes.

Dico tertiò, Deum cognoscere omnes omninò diuisiones continui possibiles, & præter eas, quas actu cognoscit, nullam omninò esse possibilem; neque tamen cognosci à Deo quantitatem vt redactam ad indiuisibilia.

Ratio est, quia Deus cognoscit partes omnes continui, & omnes diuisiones possibiles eo modo, quo sunt possibiles: sed partes ita sunt in continuo, vt quælibet earum includat plures alias; & diuisiones ita sunt possibiles, vt nulla inter illas sit vltima: ergo Deus ita cognoscit partes continui, vt quælibet includat plures alias, & ita cognoscit diuisiones omnes possibiles, vt nullam inter illas videat vltimam: ergo Deus non videt continuum redactum ad indiuisibilia per illas diuisiones. Ex quibus,

Solutio primi argumenti.

Ad primum respondeo negando illam maiorem; possibile est continuum in ea resolui omnia, in quæ diuisibile est. Cuius propositionis falsitas, satis constat ex tertia conclusione.

Solutio secundi.

Ad secundum, concedo, Deum videre omnes diuisiones possibiles in continuo, ita vt nullam videat vltimam; sed eo modo quo sunt possibiles, plures scilicet semper, & plures. Nego autem quod propterea Deus videat continuum redactum ad indiuisibilia, quia videns omnes diuisiones plures & plures sine vlla vltima, nunquam videt quantum redactum ad indiuisibilia, sed videt illud semper & semper diuisibile, non per diuisiones aliquas quas non videat, sed per diuisiones ipsas, quas actu videt semper plures & plures. Ideò ad proba-

A tionem negatur sequela maioris, quod nimirum restent diuisiones cognoscendæ à Deo, præter eas quas cognoscit; hoc enim esset verum si videret aliquam vltimam; sed est falsum ex suppositione, quod nullam videat vltimam.

Ad confirmationem concedo antecedens, sed nego consequentiam; si enim diuisiones illæ omnes actu existerent, essent determinatæ, haberentque necessariò aliquam vltimam; nunc autem obiectiuè cognitæ, sunt indeterminatæ, neque vllam habent vltimam.

Prima instantia.

Instabis primò. Potest Deus quamlibet partem diuidere ab alia parte, quæ non est illius pars, & sic diuisam conseruare; quæuis enim alia, à qua diuideretur, non esset de illius essentia: ergo Deus

B potest diuidere ab inuicem omnes partes.

Resp. distinguendo consequentiam: ergo Deus potest diuidere ab inuicem omnes partes distributiuè, idest, non est vlla quam non possit diuidere, concedo: ergo potest collectiuè, ita vt nulla sit ampliùs diuidenda, nego.

Secunda instantia.

Instabis secundò. Aut omni parte magnitudinis datur alia minor, aut non datur; si datur: ergo illa, quæ minor est omni parte magnitudinis, est indiuisibilis; si enim diuidi posset in partes minores, non esset minor omni parte, sed maior aliquibus; si autem non datur: ergo aliquâ parte magnitudinis non est alia minor: ergo datur aliqua indiuisibilis, quia illa, quâ non est alia minor, est

C omnium minima.

Responsio eadem est; quauis enim parte collectiuè sumpta non datur alia minor, sed datur alia minor quauis parte sumpta distributiuè.

Tertia instantia.

Instabis tertiò. Si vnio est modus, debet saltem in priori naturæ supponere partes existentes; in illo ergo priori partes non sunt diuisibiles, sed sunt omnes diuisæ: ergo in illo priori partes sunt indiuisibiles. Confirmatur, quia quod vnitur per vnionem, est necessariò indiuisibile; si enim est diuisibile, habet vnionem: ergo vnio vniens partem, vnit vnionem.

Resp. partes esse quidem priores naturâ, quàm vniones; sed in illo tamen priori, partes nec esse,

D nec concipi posse sine vnionibus, quia sunt essentialiter diuisibiles, ideóque dicunt essentialiter aliquam vnionem. Ad confirmationem, nego quod vnio vniat vnionem, quamuis vniat partem, quæ habet vnionem.

SECTIO VII.

Qualis sit contactus partium continui.

QVarta difficultas contra diuisibilitatem partium continui petitur ex contactu corporum, qui nullo modo saluari potest si omnia reiiciantur indiuisibilia, saltem terminatiua, quod vt probem, argumentor tripliciter.

Ex contactu sphærici.

Primò. Ex contactu sphærici & plani. Corpus perfectè sphæricum in quantitate non potest tan-

E gere planum nisi in puncto, sed tangit illud in aliquo reali: ergo dantur in continuo puncta realia. Antecedens demonstratur à Mathematicis *lib. 3. Euclidis, propos. 6.* Probatur autem physica ratione, quia si globus non tangeret planum in puncto, tangeret illud in parte diuisibili: sed globus tangere non potest planum in parte diuisibili: ergo tangit illud in puncto. Probatur minor. Quidquid tangit permanenter aliud, debet illi adæquari secundùm id quod tangit: sed globus non potest adæquari plano secundùm partem diuisibilem:

sibilem: ergo globus non potest tangere planum secundùm partem diuisibilem. Probatur minor. Si globus adæquaretur secundùm partem diuisibilem, globus haberet partem aliquam planam, vel planum haberet partem aliquam curuam; quod absurdum est, quia corpus sphæricum non esset sphæricum, & planum non esset planum.

Ex contactu quorumlibet corporum.

Secundò generaliter ex contactu omnium corporum licet argumentari. Quando tanguntur duo corpora; non tanguntur nisi secundùm solam superficiem indiuisibilem versùs profunditatem: ergo datur superficies. Probo antecedens. Si duo corpora se tangerent plusquàm in superficie indiuisibili, penetrarent se mutuò, quia vnus lapis non potest tangere interiores partes alterius lapidis, quin penetret partes illius exteriores, quæ sunt inter lapidem tangentem, & partem interiorem alterius lapidis: ergo si lapides se tangunt plusquam in superficie, penetrant se inuicem.

Ex quantitate successiua.

Tertiò ex continuo successiuo difficultas mouetur insuperabilis; si enim sunt in tempore instantia indiuisibilia, necesse omninò est vt sint puncta in continuo permanenti; esse autem instantia in tempore, probo, quia si Angelus non produceretur in instanti indiuisibili, sed in tempore diuisibili, deberet habere partes, quarum vna produceretur in prima parte temporis, altera in secunda; quod absurdum est. Imò dicuntur omnia incipere, & desinere, vel extrinsecè, vel intrinsecè, ideſt in instanti, quo licet dicere, *Res est, vel non est*: quæ omnia vt distinctè soluantur,

Sphæricum non tangit in puncto.

Dico primò. Si sphæricum tangeret planum in puncto, deberet continuum constare ex solis indiuisibilibus.

Ratio est, quia corpus sphæricum, si planum tangit in aliquo puncto, poni potest à Deo immediatè post illud punctum; vel ergo tanget tunc in puncto, & sic puncta sunt immediata; vel non tanget in puncto: ergo sphæricum potest tangere planum in parte diuisibili. Deinde in motu vel sphæricum quod rotatur super planum tangit semper in puncto, & sic sola in continuo sunt puncta; vel tangit in parte diuisibili solùm inadæquatè: ergo sphæricum sine adæquatione potest tangere planum.

Contactus inadæquatus.

Dico secundò, contactum corporum alterum esse adæquatum, alterum inadæquatum. Contactus adæquatus est quando aliqua pars quantitatis tota tangit aliam partem totam, ideſt, cùm aliqua pars ita tangit aliam, vt secundùm quod tangit, non excedat aliam; hoc enim est adæquatè, siue commensuratiuè tangere. Palmus v.g. immediatus alteri palmo tangit illum adæquatè, quia secundùm totam latitudinem & longitudinem illum tangit. Tactus inadæquatus est cùm pars diuisibilis alicuius quantitatis ita tangit aliam, vt non tangat aliquid totum eius, ideſt, ita tangit, vt secundùm quod tangit, excedat, & excedatur ab alia: v. g. sphæricum ita tangit planum, vt secundùm partem sui diuisibilem tangat diuisibilem partem plani, sed inadæquatè, seu sine commensuratione; quia scilicet nulla pars sphærici tangit partem aliquam totam plani; sed id quo tangit, est extra planum, & id quo tangitur, est extra sphæricum.

Si ergo quæratur, quid tangit? Respondeo, nihil totum tangi, & secundùm nihil totum, sed aliquid inadæquatè. Iterum vrges, videtne Deus id quo tangit? Respondeo, videt eo modo quo est; si enim sensus sit, *Videt aliquid quod totum tangatur*; non est verum, quia nihil tangitur totum; si sensus sit, *Videt aliquid, quod secundùm nihil totum tangatur*; verum est. Hoc nonnulli appellant tangere indiuisibiliter in parte diuisibili.

Est admittendus.

Dico tertiò. Siue admittantur in continuo indiuisibilia, siue omninò reiiciantur, admittendus necessariò est inadæquatus contactus corporum.

Ratio est, quia si dentur in continuo indiuisibilia, punctum debet vniri parti: vel ergo tangit totam partem, vel non tangit totam. Si totam tangit: ergo est diuisibile; si non tangit totam: ergo tangit inadæquatè. Deinde certum est, quod saltem diuinitùs punctum terminans potest separari à linea; tunc ergo duæ lineæ tangent se secundùm aliquid inadæquatum.

Sphæricum tangit inadæquatè.

Dico quartò. Quando aliquod corpus sphæricum tangit planum, tangit in aliqua parte diuisibili, sed inadæquatè & incommensuratiuè, & eo modo corpus quodlibet tangit aliud corpus in aliqua parte diuisibili secundùm profunditatem, sed inadæquatè. Angelus fit in aliqua parte temporis inadæquatè sumpta, & incommensurabili cum creatione Angeli.

Ratio est, quia neque in puncto illa corpora se tangunt, neque in aliqua parte tota, siue determinata sit, siue indeterminata: ergo contactus ille fit in aliqua parte, sed non tota. Deinde nullo alio modo defendi potest contactus sphærici & plani, sublatis punctis; omnia enim, quæ afferunt Aresius, negans dari posse corpus omnino sphæricum; Auersa, dicens contactum illum non fieri sine penetratione, & alia huiusmodi, non egent refutatione. Admittendum igitur est quod corpora illa tangunt se mutuò, sed inadæquatè. Ex quibus sic prænotatis,

Ad primum respondeo, globum ita tangere planum in parte diuisibili, vt illi non adæquetur; tangit enim inadæquatè ac incommensuratiuè.

Ad secundum respondeo, corpora duo profunda tangere se secundùm partes profundas, sed inadæquatè, atque adeò sine penetratione.

Ad tertium respondeo, nulla etiam esse indiuisibilia in tempore, sed Angelum dici fieri in instanti, quia fit in aliqua parte temporis sumpta incommensuratiuè. De inceptione rerum, & desitione, ratio eadem est.

Prima instantia.

Instabis primò, esse impossibile vt fiat contactus ille inadæquatus, quia illud est aliquod totum quod est realiter distinctum à quolibet alio: sed illud quo sphæricum tangit planum, est distinctum realiter ab omni eo secundùm quod non tangit: ergo illud secundum quod sphæricum tangit planum, necessariò est aliquid totum: ergo non tangit inadæquatè. Maior videtur manifesta. Probatur minor. Illa distinguuntur realiter, quibus conueniunt prædicationes contradictoriæ: sed illi secundùm quod tangit, & illi secundùm quod non tangit conueniunt propositiones contradictoriæ; nam opponuntur contradictoriè tangere, & non tangere: ergo illud secundùm quod sphæricum tangit, distinguitur realiter ab eo quod non tangit. Deinde illud est aliquod totum, quod componitur ex pluribus partibus: sed illud secundùm quod sphæricum tangit planum, componitur ex pluribus partibus, alioqui esset indiuisibile: ergo illud est aliquod totum.

Resp. distinguendo maiorem. Illud secundùm quod sphæricum tangit planum, distinguitur realiter adæquatè ab omni eo secundùm quod non tangit, nego maiorem; distinguitur saltem inadæquatè, concedo. Dixi, partes continui non distingui adæquatè à partibus quas includunt; distingui autem realiter à compartibus. Cùm autem

id

id secundùm quod sphæricum tangit planum, in- A cludat necessariò aliquid, quod non tangit, falsum est illud distingui adæquatè ab omni eo secundùm quod non tangit. Deinde distinguo alteram illam minorem; illud est aliquod totum, quod componitur ex pluribus partibus totaliter, & adæquatè sumptis, concedo; quod componitur ex pluribus partibus sumptis inadæquatè, nego. Illud secundùm quod sphæricum tangit planum, componitur quidem ex pluribus partibus inadæquatè sumptis, sed non ex pluribus partibus adæquatè sumptis, ideoque non est aliquid totum.

Secunda instantia. Instabis secundò. Potest Deus separare id secundùm quod sphæricum tangit planum, ab omni eo quod non tangit: ergo illud est aliquod totum.

Resp. negando antecedens, quia cùm id quod B tangit, includat aliquid quod non tangit, implicat vt id quod tangit, adæquatè separetur ab omni eo quod non tangit, vel etiam vt ita præcisè destruatur id quod tangit, vt nihil destruatur secundùm quod non tangit. Si instes: Videt Deus vbi ea corpora se contingunt, quidni ergo possit destruere id in quo se contingunt? Respondeo, Deum videre res eo modo, quo sunt. Cùm ergo ista corpora se contingant in aliquo diuisibili, sed inadæquatè sumpto, ita vt quidquid assignaueris, semper minùs tangat, necessariò Deus illud videt, neque potest destruere præcisè id in quo se tangunt, quin destruat aliquid secundùm quod non se tangunt.

Tertia instantia. Instabis tertiò. Deus videt determinatè totum C illud quod tangit: ergo videt etiam determinatè totum illud, quod non tangit: ergo illud quod tangit est aliquid determinatum, & est aliquid totum. Deinde quæro, vtrum propositio hæc sit vera, *Deus videt illud totum quod tangit, & illud totum quod non tangit?* Si est vera: ergo illud quod tangit est aliquid totum; si est falsa: ergo aliquid sphærici tangit planum, quod Deus non videt.

Resp. negando primum antecedens, quia cùm id secundum quod sphæricum non tangit planum, non sit aliquid determinatum & totum, implicat vt Deus qui omnia videt vt sunt, videat determinatè id totum, quod non tangit, & determinatè totum quod tangit. Hæc propositio, *Deus videt illud totum quod tangit, & illud totum quod non tan-* D *git*; vera est in vno sensu, falsa in alio: vera est, si sensus illius sit, *Deus videt illud quod tangit eo modo, quod tangit, & illud quod non tangit*: falsa verò si sensus illius sit, *Deus videt determinatè illud quod tangit esse aliquid totum, & illud quod non tangit etiam esse aliquid totum.* Ex primo enim sensu, nec sequitur illud quod tangit esse aliquid totum, neque aliquid sphærici tangere planum, quod tamen non videat Deus.

Quarta instantia. Instabis quartò. Istæ propositiones ita sunt veræ, vt etiam sint identicæ. *Illud totum quod tangit, tangit: Sphæricum tangit planum, secundùm illud totum, secundùm quod illud tangit; non tangit secundùm illud totum secundùm quod illud non tangit*: ergo illud secundùm quod tangit, est ali- E quid totum.

Resp. istas propositiones nec esse identicas, nec veras, sicut suprà dixi, propositionem hanc esse falsam, *Deus diuidere potest continuum quantum potest diuidere.* Similiter enim falsum est, totum illud quod tangit, tangit; quia supponit esse aliquid totum, quod tangatur; & tamen illud nullum est. Imò prius illud, *tangit*, significat contactum adæquatum & determinatum, posteriùs autem significat contactum inadæquatum, & indeterminatum, vnde non potest esse identica propositio.

Dices hæc propositio, *Sphæricum non tangit planum secundùm totum secundùm quod tangit*, vel est falsa, vel vera; si falsa: ergo hæc est vera, *Sphæricum tangit planum secundùm id totum secundùm quod tangit.* Si vera: ergo aliquid sphærici tangit & non tangit, quia sphæricum non tangit secundùm totum, secundùm quod tangit.

Resp. hanc propositionem, *Sphæricum non tangit, secundùm id totum secundùm quod tangit*, esse veram in vno sensu, in alio falsam: vera est si particula negatiua cadat supra particulam, *totum*; ita vt significet id secundùm quod sphæricum tangit planum, non esse aliquid totum quod tangat: falsa verò est si particula negatiua cadat supra verbum, *tangit*; ita vt significet, sphæricum secundùm aliquid formaliter, quo tangit planum, illud non tangere. Si enim hæc propositio significet id secundùm quod fit tactus, non esse aliquid totum, est vera; si autem significet sphæricum non tangere secundùm aliquid sui, quo tangit, est falsa.

SECTIO VIII.

Qualis sit vnio partium continui.

QVinta difficultas petitur ex vnione partium continui, probatque dari necessariò indiuisibilia copulantia; nam partes continui non possunt vniri vnione diuisibili: ergo vniuntur vnione indiuisibili. Vnio non potest esse diuisibilis.

Antecedens probatur primò, quia illud est indiuisibile, quod ne diuinitùs quidem diuidi potest: sed vnio palmi A, cum palmo B, v.g. ne diuinitùs quidem potest diuidi: ergo non est diuisibilis. Probatur minor. Illud ne diuinitùs quidem diuidi potest, quod non potest tolli nisi tollatur totum; sed vnio palmi A, cum palmo B, non potest perire quin tota pereat; si enim duo palmi diuidantur, necesse est vt pereat tota illorum vnio: ergo vnio ne diuinitùs quidem diuidi potest. Quinque probationes.

Secundò. Si vnio vnius partis cum alia esset diuisibilis, deberet vnire partes cum penetratione; tunc enim datur penetratio, quando partes secundùm se totas vniuntur partibus totis: sed vnio diuisibilis vniret partes inter se secundùm se totas: ergo vniret cum penetratione. Probo minorem. Illud vnit partes secundùm se totas, quod afficit partes secundùm se totas: vnio diuisibilis habens partes, afficit partes quantitatis secundùm se totas: ergo vnit partes secundùm se totas.

Tertiò. Cùm diuiditur continuum, vel diuiditur etiam vnio, nec quidquam eius deperit; vel deperditur, & destruitur ipsa vnio. Si vnio diuiditur: ergo debet vniri per aliam vnionem; si autem destruitur vnio, sequitur quærendum in quanta parte continui destruatur; nulla enim certa pars assignari potest. Vnde vrgeo. Vnio palmi A, cum palmo B, vel est in toto palmo A, & sic palmus A, penetratur cum palmo B; vel est tantùm in extremitate palmi A, & sic quæritur in quanta parte sit vnio.

Quartò. Si dantur reales vniones, per quas partes continui vniantur, sequitur partes continui esse indiuisibiles; quod probo, quia si pars continui, quæ sequitur vnionem, esset diuisibilis, sequeretur duas vniones ita esse immediatas, vt post vnam vnionem non sequeretur pars, sed vnio, & sic nihil esse in continuo præter vniones. Probo sequelam. Immediatè post vnam vnionem datur pars diuisibilis: sed vbi est pars diuisibilis, ibi est vnio: ergo immediatè post vnam vnionem est alia vnio.

Quintò,

Quintò. Vel vniones partium inter se vniuntur, vel non vniuntur; si non vniuntur: ergo non sunt diuisibiles, sed indiuisibiles, & non possunt facere vnionem totalem; si autem vniuntur: ergo debent vniri per alias vniones distinctas, & sic dabitur processus in infinitum. Probatur consequentia. Illa vniuntur per vniones distinctas, quæ possunt separata existere: sed vniones partium possunt existere separatæ; nam vnio partis A, cum parte B, potest existere separata ab vnione partis B, cum parte C; ergo vniuntur per vniones distinctas.

Necessitas vnionis.

Dico primò, partes continui non posse se ipsis vniri, sed vniri necessariò per vniones diuisibiles modaliter distinctas ab ipsis partibus.

Ratio est, quia eadem argumenta, quibus probatur dari vnionem distinctam in composito essentiali, probant etiam dari vnionem distinctam in composito integrali, præsertim quia illa distincta sunt, quæ possunt separari: pars continui potest separari ab vnione cum altera parte: ergo distinguitur ab illa vnione. Deinde quia extrema contradictoria non possunt etiam successiuè verificari de eodem, nisi fiat aliquid, quod non erat antè: atqui de partibus continui, v. g. de duabus aquæ guttis, verificantur extrema contradictoria successiuè, priùs enim non sunt vnitæ, deinde sunt vnitæ: ergo debet esse factum aliquid nouum, quod non erat antea. Et hoc declaratur argumento demonstratiuo. Duo ligna, quæ sunt omninò contigua, possunt à Deo fieri continua, quod fieri non potest nisi per productionem vnionis; debent enim habere aliquid quando sunt continua, quod non habebant quando non erant continua: ergo necessaria in continuo est vnio. Vide dicta superiùs de vnione materiæ & formæ.

Sufficit vnica totalis.

Dico secundò. In toto continuo palmari v. g. vnica est vnio totalis diffusa per totum continuum; in qualibet autem parte vnica est vnio partialis, per quam vnitur omnibus partibus sibi proximis: v.g. pars B, quæ mediat inter A, & C, per eandem vnionem partialem diuisibilem vnitur A, & C.

Ratio est, quia vt partes continui vniantur, sufficit vt singulæ partes vnionem habeant sibi propriam, eo modo quo corpus, & anima huiusmodi habent vnionem: sed si vnica sit vnio totalis diffusa per totum continuum, hoc erit: ergo sufficit vnica vnio totalis. Deinde absurdum videtur ponere in eodem continuo palmari infinitas vniones palmares, quæ se penetrarent; deberent autem poni, si quælibet pars tot haberet vniones, quot habet partes proximas, quibus vnitur: ergo sufficit vnica vnio totalis.

Diuisio vnionum.

Dico tertiò. Quoties fit diuisio continui, non necessariò perit vnio totalis, quæ priùs erat, sed tantùm duæ partes externæ diuisæ amittunt vnionem, quam habebant secundùm aliquid indeterminatum: v.g. si manus à brachio diuidatur, non perit tota vnio partium brachij, & tota vnio partium manus; sed tantum pars extrema brachij amittit vnionem partialem, quam habebat cum manu.

Ratio cur non pereat vnio totalis, est quia tunc aliud esset omninò brachium, quàm esset antè; non enim haberet eandem vnionem. Deinde frustrà mutatio illa fingeretur facta in toto brachio, quod manet omninò immutatum, neque apparet causa productiua illius vnionis.

Ratio cur pereat vnio partialis, manifesta est; quia si manus non manet vnita brachio, non potest seruare vnionem quam priùs habuit cum brachio. Ex his,

Ad primam respondeo, distinguendo maiorem. Illud est indiuisibile, quod ne diuinitùs quidem diuidi potest, si sit aliquod totum adæquatè ac determinatè sumptum, concedo; si autem sit aliquid indeterminatum, & inadæquatè sumptum, nego. Quando diuiduntur duo palmi, perit vnio posita in extremitate vtraque; extremitates autem sunt partes inadæquatè sumptæ: ergo vnio quæ perit est aliquid indeterminatè, ac inadæquatè sumptum. Solutio prīmæ dubitationis.

Ad secundam respondeo, negando partes vniri cum penetratione per vniones diuisibiles. Ad probationem distinguitur minor; sed vnio diuisibilis vniret plures secundùm se totas, si sit vnio totalis, concedo, quia illa est in toto continuo, si sit vnio partialis singularum partium, nego; quia illa est tantùm in parte indeterminata continui. Deinde distinguitur etiam minor; sed vnio diuisibilis vniret partes secundùm se totas per iuxta positionem, concedo, idest, vniret omnes omninò partes; per intus positionem, idest, ponendo partem vnam totam intra aliam totam, nego. Solutio secundæ.

Ad tertiam patet ex dictis conclusione secunda, quod in diuisione continui pereunt vniones partiales extremitatum, idest, partis vnius sumptæ inadæquatè. Cùm autem quæritur in quanta parte sit vnio, responsum est, vnionem totalem esse in toto palmo v.g. in parte verò determinata palmi esse vnionem partialem determinatam, & denique in extremitatibus, quæ sunt partes sumptæ inadæquatè, non esse vnionem nisi sumptam indiuisibiliter, & inadæquatè. Solutio tertiæ.

Ad quartam nego sequi, quod partes sint indiuisibiles. Ad probationem concedo, post vnam vnionem immediatè sequi aliam vnionem, non quidem solam, sed penetratam cum ipsa parte; in eodem enim loco vbi est pars, est etiam vnio: vnde nec sequitur, partes esse indiuisibiles, neque in continuo nihil esse nisi vniones. Solutio quartæ.

Ad quintam respondeo, vniones partium inter se vniri, non per alias vniones, sed se ipsis immediatè, neque in eadem parte plures esse vniones per quas vna pars respiciat diuersas partes, sed per eandem vnionem diuisibilem vniri omnibus partibus sibi proximis. Falsum igitur est, quod vniones vniri debeant per alias vniones; quia cùm fit diuisio, perit aliquid vnionis in vtraque extremitate diuisa; idcóque non possunt vniones existere separatæ. Solutio quintæ.

Ad formam itaque argumenti concedo hanc maiorem. Illa vniuntur per vniones distinctas, quæ separata possunt existere; sed nego partes vnionis existere posse separatas, vt satis patere videtur ex hactenus dictis. Nunc hactenus de re (vt vides) tam indiuisibili, quàm diuisibili; tam occulta, quàm quotidiana, in qua tot fortasse mendacia loquimur, quot cogimur ponere miracula.

QVÆSTIO III.

De infinito.

NVmeri, & magnitudinis per se quædam passio est infinitum (inquit Philosophus 3. *physicorum textu* 36.) *quamuis ad alia etiam traducatur, sicut ipsum quantitatis nomen.* Ideò explicato continuo, statim ocurrit ipsum infinitum, cuius naturam, diuisiones, proprietates, existentiam, & possibilitatem finito ingenio vix posse capi, suadet ipsum nomen infiniti.

SECTIO I.

SECTIO I.

Quid, & quotuplex sit infinitum.

Definitio infiniti.

CErtum est primò, infinitum rectè definiri ab Aristotele textu 62. *Id cuius secundum quantitatem accipientibus semper aliquid vltra est accipere.* Et textu 34. *Id quod successiuè non est pertransibile.* Philosophus nimirum propositis veterum sententiis, qui ponebant in rerum natura infinitum vnum, aut etiam plura, infinitatem adscribentes materiæ ob successionem generationum, quas putabant æternas esse, cùm deberent eam causæ priùs efficienti attribuere; pluribus refutat argumentis definitionem infiniti ab eis allatam: aiebant enim infinitum illud esse, cuius nihil est extra, quia (inquit Philosophus) conuenire id etiam potest finito. Deinde quia esse totum, & esse infinitum, differunt: esse autem id, cuius nihil est extra, est esse totum, non est esse infinitum.

Explicatio definitionis.

Deinde veram proponit definitionem infiniti, & eam probat, *Cuius semper aliquid extra est accipere.* Sensus autem est, infinitum esse id, de quo nunquam successiuè tantum potest accipi, quin plura supersint accipienda: v. g. si sit infinita linea, nunquam tot poteris ex ea palmos, aut etiam leucas percurrere, quin plures & plures supersint percurrendæ: si sit infinitus numerus, nunquam tot vnitates accipies, quin plures supersint accipiendæ.

Debet autem intelligi acceptio realis, non autem per intellectum; nam ab intellectu diuino ita totum infinitum intelligitur, vt non remaneat aliquid accipiendum. Quo in sensu certè dictum est ab Augustino *lib. 12. ciuitatis*, infinitum diuina cognitione finiri. Deinde acceptio illa debet intelligi successiua, non simultanea; nam si essent infiniti homines, posset simul & semel Deus illos destruere; si autem vnum accipiat post alterum, nunquam omnes destruxerit, quia infinitum non est successiuè pertransibile, quamuis totum simul pertransiri possit.

Infinitum essentialiter.

Certum est secundò, infinitum diuidi primò in infinitum *essentialiter*, & infinitum *in certo genere*. Infinitum essentialiter, siue in omni genere entis, est essentia, quæ ex sua plenitudine, & illimitatione continet omnes perfectiones, quæ sunt in latitudine totius entis, idest, quod est omne esse, & omnis perfectio; cuiusmodi solum esse Deum constat apud omnes, eo quod totum esse in seipso comprehendat, *veluti pelagus essentiæ terminum*, vt loquitur Damascenus *lib. 1. cap. 12.* Infinitum in certo genere illud est, quod in aliquo genere entis omnem excedit terminum numerando attingibilem, vt infinita quantitas infinita solùm esset in genere quantitatis, finita verò in omnibus aliis; non enim haberet perfectionem substantiæ, aut qualitatis; infinita sapientia non esset propterea infinita iustitia, vel potentia: notat enim rectè Vasquez *1. part. disp. 26. cap. 1.* quod *quamuis crescente quantitate, aut qualitate, crescat etiam essentia & natura quantitatis ac qualitatis, neutra tamen essentialiter est infinita, quia esse infinitum essentialiter, est esse infinitum in omni genere entis; illæ verò essentiæ infinitæ duntaxat sunt in aliquo certo genere.*

Infinitum in certo genere.

Infinitum categorematicum.

Certum est tertiò, diuidi præterea infinitum in certo genere, in infinitum *categorematicum*, & infinitum *syncategorematicum*; quæ diuisio habetur apud Aristotelem *textu 56. & 57.* Infinitum vocatur categorematicum, quod habet partes omnes actu determinatas, ad quarum vltimam nunquam successiuè deueniri potest: v. g. si dies fuissent ab æterno, præteriissent dies infiniti categorematicè; si homines existerent infiniti, efficerent infinitum categorematicum, quia singulæ partes huius collectionis essent determinatæ, & nulla esset inter illas vltima. Vocatur categorematicum, quia sicut terminus appellatur categorematicus, qui solus per se significat, ita est infinitum categorematicè, quod per se tale est. Infinitum syncategorematicum est illud, quod secundùm partes determinatas, quas actu habet, finitum est; secundùm eas autem, quas habere potest, est sine termino; ideoque habet semper plures, & plures partes, sed non efficientes vnquam maximam multitudinem totam simul completam, vt dies futuri per æternitatem, & partes continui, vt suprà satis dictum est.

SECTIO II.

Quales sint veræ proprietates infiniti categorematici.

EX hac infiniti definitione deduci debent omnes eius proprietates. Prima sit, vt vnum infinitum possit esse alio maius. Secunda, vt quodlibet infinitum sit infinities infinitum. Tertia vt sit impertransibile. Quarta vt sit necessariò interminatum. Quæ omnia graues habent difficultates explicandas sigillatim.

§. I.

Vtrùm possit vnum infinitum esse maius alio.

Conclusio affirmans.

DIco primò, posse infinitum in aliquo certo genere, si detur, maius esse materialiter, & entitatiuè, quàm aliud infinitum categorematicum. Ita docent Valent. *1. part. quæst. 7. art. 3.* Albertinus *disp. 4. in prædic. quantitatis, quæst. 1. dubit. 2.* contra Molinam *1. part. quæst. 6. disp. 1.* Vasquem *3. part. disp. 46. num. 8.* Fasolum *quæst. 7. art. 4. dubit. 5.* & plures è veteribus, Durandum, Gabrielem, Gregorium.

Probatio.

Ratio tamen videtur perspicua, quia totum est maius sua parte: sed vnum infinitum esse potest pars alterius: ergo vnum infinitum esse potest maius altero infinito. Maior non eget probatione, cùm sit principium per se notum. Minorem euidenter probo. Sint infiniti homines, ex quibus Deus decem destruat; manet tunc infinitum, quod est pars alterius infiniti: ergo vnum infinitum potest esse pars alterius infiniti. Similiter ex quantitate infinitè extensa auferantur mille leucæ; id quod manebit erit pars prioris infiniti; si autem infinitum quod manet, est æquale materialiter & entitatiuè alteri infinito: ergo nihil ei ablatum est; tot enim secundùm aduersarios infinitum habet partes entitatiuas, quot habebat antè; & tamen supponimus aliquid esse ablatum: ergo erit aliquid ablatum, & non ablatum. Quis v. g. dicere potest, quod si essent infiniti homines, non forent plures vnitates capillorum quàm hominum? Si enim singuli vnum haberent capillum, tot essent capilli, quot homines: sed si homines singuli habent plures capillos, plures sunt capilli, quàm si haberent duntaxat vnicum: ergo plures erunt capilli quàm homines, si homines singuli habeant plures capillos; & hoc mihi sanè adeo videtur perspicuum, vt non sit clarius duo & duo esse quatuor; quid enim notius est, quàm quod totum maius est sua parte.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Implicat vt aliquid faciat maius infinitum si non faciat infinitum, sicut est im-

possibile vt aliquid faciat magis album, nisi faciat album: sed vnitas non potest facere infinitum: ergo non potest facere maius infinitum. Deinde certum est, quod infinitum si detur, continet omnes numeros possibiles: ergo implicat vt vnum infinitum sit maius alio, quia supra omnes numeros possibiles nihil potest excogitari. Deinde vt vnum infinitum sit æquale alteri, satis est, quod sit infinities infinitum: sed quodlibet infinitum habet partes infinities infinitas: ergo est æquale cuilibet alteri infinito.

Resp. negando primam maiorem; sicut enim vt vnus homo faciat maiorem congregationem, non est necesse vt faciat congregationem, sic vt aliquid faciat materialiter maius infinitum, non requiritur vt faciat infinitum. Ratio est, quia quando totum aliquod est heterogeneum, non requirit partes eiusdem rationis cum ipso toto; atque adeò ad id quod dicitur de calido nego paritatem, quia calidum est totum homogeneum, quod constat partibus eiusdem rationis; infinitum verò est totum heterogeneum, sicut congregatio. Fateor quod vnum infinitum continet numeros omnes possibiles formaliter & secundùm speciem; non continet tamen secundùm indiuidua, idest materialiter, vt patebit posteà. Denique licèt infinitum quodlibet sit infinities infinitum, est tamen certum, quod vnum esse potest alio maius, vt constabit ex sequentibus.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Si valerent rationes allatæ, sequeretur infinitatem omnium hominum possibilium, quam Deus videt, esse minorem infinitate oculorum possibilium; Deus enim singulos homines possibiles videt cum duobus oculis, & sic infinitum hominum possibilium est duntaxat dimidium infiniti oculorum. Consequens autem illud absurdum est, quia Deus tot potest facere homines, quot potest facere oculos; sumo enim infinitatem oculorum possibilium, & quæro vtrum possit Deus facere tot homines? Si affirmes: ergo infinitum hominum est æquale infinito oculorum; & tamen habent singuli homines duos oculos; si neges, absurdum est dicere, quod in thesauris diuinæ sapientiæ ac omnipotentiæ plures oculi sunt possibiles, quàm homines.

Resp. perspicuum esse, quod Deus non potest facere tot homines cum duobus oculis, quod potest facere oculos; sed potest facere tot homines habentes vnum oculum, quot potest facere oculos, & hinc totum, vt vides, soluitur argumentum.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Illud infinitum non est minus alio, quod potest replere totum spatium quod repleri potest ab alio: sed linea infinita, quæ dicitur esse minor quàm alia linea, potest replere totum spatium quod potest repleri ab alia linea, quæ dicitur maior: ergo illa linea non est minor, quàm altera linea. Probatur minor. Vt vna linea possit replere totum spatium, quod replere potest alia, sufficit si habeat partes infinitas æquales vni certæ, quantæcunque volueris magnitudinis: sed linea infinita, quæ dicitur minor, continet partes infinitas æquales vni certæ quantæcunque volueris magnitudinis: ergo replet totum spatium, quod maior linea potest replere. Deinde si vna linea infinita est maior aliâ, necesse est vt terminata sit illa, quæ exceditur. Denique sicut duo tempora æterna à parte ante necessariò sunt æqualia, sic infinitum quodlibet est æquale alteri: quæro enim, vtrum dari possit medium in vna linea, quæ in infinitum esset extensa ex omni parte; & vtrum in æternitate tota possit dari medium, ita vt dicere Deus potuerit, *Nunc præteriit dimidium æternitatis.*

Resp. negando primam minorem; linea enim infinita, quæ dicitur minor, non potest replere totum spatium quod repletur à linea maiore. Ad probationem distinguitur maior. Vt vna linea possit occupare totum spatium, quod repletur ab altera linea, sufficit si habeat partes æquales vni certæ, quantæcunque volueris magnitudinis finitæ, nego; infinitæ, concedo. Linea infinita minor non habet partes æquales vni certæ quantæcunque volueris magnitudinis infinitæ, sed finita tantùm. Infinitum in magnitudine, qua parte infinitum est, ac interminatum, non potest esse minus alio, vt rectè probat argumentum, haberet enim terminum, qua parte esset minus: sed esse potest minus alio, qua parte terminatum est. Idem dico de duobus temporibus æternis à parte ante, vel à parte post; nam versùs æternitatem, qua terminum non habent, æqualia sunt: sed qua parte finita sunt, certè possunt esse inæqualia; nam æternitas dierum à parte ante maior nunc esset, quàm fuisset ante annos mille.

Medium æternitatis.

Quod additur, vtrùm in æternitate possit dari medium, & in alio infinito extenso, videtur difficile, quia non est dubium v.g. quin vnum infinitum esse possit duplo maius alio, v. g. si essent infiniti homines, duplo plures essent oculi quàm homines; & si fuissent dies ab æterno infiniti, duplo plures fuissent nunc semihoræ, quàm horæ. Vnde non video aliquid quod conuincat nullum esse posse medium in tota æternitate, vel etiam in linea omnem in partem infinita. Si enim dixeris, medium illud est, quod distat æqualiter ab extremis, distingui debebit, medium in rebus finitis æqualiter distare ab extremis; medium autem in rebus infinitis non æqualiter distare ab extremis, quæ nulla sunt; sed medium dici quod est inter duo æqualia; duo autem infinita esse possunt æqualia, vel inæqualia: ergo potest dari medium inter duo infinita, vt satis ostendisse videor de infinito horarum, & semihorarum.

§. II.

Vtrùm quodlibet infinitum necessariò esse debeat infinities infinitum.

Conclusio.

Dico secundò, nullum fingi posse infinitum semel tantùm, aut bis infinitum; sed illud, si detur, esse necessariò infinities infinitum. Ita video doceri communiter ab omnibus Philosophis, & Theologis, à quibus in solo modo loquendi dissidet Fasolus *q.7.art.4. dubit.7.* vbi contendit, posse vnum infinitum esse tantùm semel infinitum; v.g. infinitum vnitatum, non necessariò esse infinitum binariorum, aut ternariorum; quod certè videtur esse apertè falsum.

Probatio.

Ratio est, quia illud non est semel tantùm, aut bis infinitum, quod quemlibet numerum continet infinities: sed quodlibet infinitum continet infinities quemlibet numerum, idest, non continet tantùm infinitas vnitates, sed infinitos milliones: ergo nullum infinitum esse potest semel tantùm, aut bis infinitum, sed est infinities infinitum. Probatur maior. Illud non est bis tantùm infinitum, quod habet infinitos ternarios, & infinitos centenarios: sed quodlibet infinitum habet infinitos ternarios, & infinitos millenarios: ergo nullum infinitum est bis tantùm infinitũ. Maior patet, quia illud quod est ter, & centies infinitum, non est bis duntaxat infinitum: sed quod habet infinitos ternarios, est ter infinitum; & quod habet infinitos centenarios, est infinitum centies: ergo illud non est bis duntaxat infinitum. Idemque dici potest de quouis alio numero.

Respondet

Buasio.

Respondet Fasolus, esse quidem infinitos centenarios, & infinitos millenarios in quolibet infinito, sed inadæquatè tantùm, quia ternarij licèt infiniti, non correspondent omnibus vnitatibus.

Sed contra. Illud est adæquatè infinitum, quod habet partes determinatas æquales, quarum vltima nunquam attingi potest; sed in quolibet infinito ternarij sunt infiniti, & vltimus eorum attingi non potest: ergo illi ternarij sunt adæquatè infiniti. Neque opus est vt singulis vnitatibus vnus correspondeat ternarius; si enim essent infiniti homines, non esset opus vt singulis vnitatibus oculorum vnus responderet homo.

Deinde supponamus, infinitum semel tantùm infinitum; sunt haud dubiè in eo infiniti millenarij: detrahat Deus ex singulis millenariis vnam vnitatem, abstulerit vnam infinitatem, & tamen remanent infinitæ vnitates in millenariis: ergo illud non erat semel infinitum.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Si quodlibet infinitum esset infinities infinitum, sequeretur totum non esse maius sua parte. Probatur, quia nihil esse potest maius eo, quod continet omnes numeros possibiles, sub omni reduplicatione ac multiplicatione possibili: sed pars infiniti contineret omnes numeros possibiles sub quacunque multiplicatione possibili: ergo nihil esse potest maius parte infiniti: ergo totum non esset maius sua parte.

Resp. negando sequi, quod totum maius non sit sua parte. Ad probationem distinguitur minor. Pars infiniti continet omnes numeros finitos possibiles, concedo; continet omnes numeros infinitos, nego; dixi enim posse vnum infinitum esse maius alio. Deinde dixi, quod omne infinitum continet omnes numeros possibiles secundùm speciem, non continere omnes numeros possibiles secundùm indiuiduum. Continere omnes numeros possibiles secundùm speciem, est continere binarium, ternarium, & quamuis aliam speciem numeri. Continere omnes numeros possibiles secundùm indiuiduum, est continere quemuis binarium, quemuis ternarium, &c.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò, sequi quod infiniti lapides palmares eiusdem sunt magnitudinis ac infiniti lapides bipalmares. Probo, quia lapides palmares infinities infiniti continent infinitos bipalmares, alioqui non essent infinities infiniti. Deinde sequeretur, quod positis infinitis hominibus, & infinitis montibus in aliquo spatio, montes non occupabunt spatium maius, quàm homines, quia scilicet homines infinities infiniti habent infinities magnitudinem montium: ergo idem occupant spatium, quod occupant infiniti montes. Imò homines infinities infiniti occupant spatium omne possibile: ergo occupant spatium infinitorum montium. Denique sequeretur quod infinitis phialis aquæ possent infinita repleri dolia.

Resp. errare aduersarios in eo, quod putent numerum infinities infinitum continere omnes numeros infinitos possibiles, quod reiectum est. Itaque falsum est, quod infiniti lapides palmares sint eiusdem magnitudinis ac infiniti lapides bipalmares æquales in numero; quia licèt contineant infinitos lapides bipalmares, non tamen tot continent lapides bipalmares, quot supponuntur esse in posteriore infinito, in quo supponuntur esse tot lapides bipalmares, quot in primo sunt lapides palmares. Si tot sint montes, quot homines, nego infinitos homines occupare idem spatium quod occupant infiniti montes numero æquales hominibus; quia licèt infiniti homines habeant magnitudinem infinitorum montium, non tamen infinitorum montium, qui numero sint æquales infinitis hominibus. Denique nego, quod ex infinitis phialis possint repleri dolia infinita numero æqualia, licèt si semper replerentur dolia, semper, & semper possint repleri ex phialis. Idem iudicium esto de infinitis hominibus habentibus singulos annulos; non enim possent singulis restitui duo annuli, quia plures sunt homines infiniti, quàm binarij annulorum infinities. Idem quoque de infinitis lapidibus, quorum alterni corrupti essent; nego enim mediam partem lapidum occupaturam idem spatium, quod occupabant omnes simul, vt constabit ex sequentibus.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Decem vnitates non sunt decem binarij: ergo infinitæ vnitates non sunt infiniti binarij, idest, non sunt bis infinitæ vnitates.

Resp. disparitatem esse, quia ideò decem vnitates non sunt decem binarij, quia numerus denarius est numerus determinatus, qui coalescit ex tot vnitatibus, & non ex pluribus, ac proinde impossibile prorsus esse, vt sint decem tantùm vnitates, & sint decem binarij vnitatum, cùm denarius fiat ex tot vnitatibus, & non ex pluribus. At verò infinitum non est numerus determinatus, qui coalescat ex tot vnitatibus, & non ex pluribus; sed quocunque numero vnitatum continet semper maiorem & maiorem; atque adeò impossibile esse vt sint infinitæ vnitates, quin sint infiniti binarij, & infiniti ternarij, alioqui si essent finiti binarij, non posset ex illis fieri nisi finitum; finitus enim numerus finities multiplicatus non facit infinitum.

§. III.

An, & quomodo infinitum esset pertransibile, ac cognoscibile.

Assertio tripartita.

Dico tertiò, infinitum quodlibet essentialiter esse impertransibile successiuè, quatenus est infinitum, sed esse tamen perfectè ac distinctè cognoscibile à Deo, à creaturis autem confusè tantùm, & imperfectè cognosci potest.

Primæ partis probatio.

Prima pars sequitur omninò ex tradita definitione Aristotelis, quia videlicet pertransire propriè loquendo, nihil est aliud, quàm mensurando adæquare aliquid totum; potest autem adæquari vel totum simul, vel successiuè accipiendo vnam partem post aliam. Itaque illud est impertransibile successiuè, cuius partes accipientibus semper est accipere aliam extra illas: sed infinitum est huiusmodi: ergo infinitum est impertransibile successiuè. Maior probatur. Pertransire successiuè, est assumendo vnam partem post aliam, deuenire ad vnam, extra quam nulla sit: sed hoc fieri non potest in eo, cuius partes accipientibus semper aliquid extra est accipere: ergo illud cuius partes accipientibus semper accipere aliquid est extra, est impertransibile successiuè.

Dixi tamen, infinitum non esse pertransibile quatenus infinitum est, idest, transitu tendente ad infinitatem; quia est omninò pertransibile transitu tendente ad finitatem: v. g. si fuisset mundus ab æterno, præteriissent dies infiniti transitu tendente ad finitatem, scilicet ad diem hodiernum, qua parte finiti sunt dies: si verò pertransirentur ab hodierno die regrediendo ad æternitatem, pertransirentur dies infiniti transitu tendente ad ipsam infinitatem; & hanc ob causam pertransiri non potest æternitas à parte post, quia sic dies pertransirentur transitu tendente ad infinitatem. Similiter sæpe dictum est, continuum esse pertransibile cum omnibus suis partibus, quatenus sunt infinitæ, idest quatenus

sunt extensæ; non esse autem pertransibiles quatenus sunt infinitæ, ideſt quatenus sunt plures sine vltima.

Probatio secundæ partis.

Secunda pars asserit. Infinitum esse cognoscibile à Deo perfectè, ac totum simul; quia scilicet intellectus infinitus, cuiusmodi est intellectus diuinus, cognoscit omne cognoscibile: infinitum autem si daretur, esset maximè cognoscibile; quia nimirum illud quod maximè participat ens, maximè participat rationem cognoscibilis: sed infinitum maximè participat rationem entis: ergo maximè participat rationem cognoscibilis; Deus enim est infinitus, & maximè intelligibilis.

Probatio tertiæ partis.

Tertia pars negat, infinitum posse à creaturis cognosci perfectè ac distinctè ita vt distinctè cognoscantur singulæ illius partes, posse autem cognosci confusè, cogitando scilicet lineam aliquam sine termino, vel etiam definiendo, & explicando naturam infiniti. Ratio autem est euidens, quia intellectus finitus non habet proportionem cum infinito: ergo non potest illud distinctè cognoscere singulas eius partes intelligendo, sed cómunem tantùm eius rationem, quod est cognoscere confusè.

§. IV.

Vtrum infinitum esset necessariò interminatum.

Conclusio affirmans.

DIco quartò. Si esset possibile aliquod infinitum, tum in multitudine, tum in magnitudine, esset necessariò possibile infinitum positiuè clausum terminis, sed negatiuè tantùm interminatum.

Eius explicatio.

Dixi, *si esset possibile aliquod infinitum*, quia *sectione* 4. probabitur, implicare absolutè infinitum terminatum, atque adeò implicare omne infinitum; nunc autem probo tantùm esse necessariò admittendum infinitum terminatum ab iis qui admittunt aliquod infinitum. Tunc ergo aliquid est positiuè terminatum, quando ita habet primam & vltimam partem, vt incipiendo à prima, possit tandem successiuè deueniri ad vltimam. Tunc dicitur esse terminatum negatiuè, quando habet quidem primam & vltimam partem, vltra quas non porrigitur; sed incipiendo à prima successiuè nunquam deueniri potest ad vltimam, v. g. si numerus sit infinitus, sed terminatus, vbi habet primam & vltimam vnitatem; ita tamen vt si à prima incipias, nunquam peruenturus sis ad vltimam. Idem dicam de magnitudine infinita & terminata; illa enim habebit primam partem, & vltimam; sed si à prima incipias, nunquam deuenies ad vltimam; & hoc est esse terminatum negatiuè, cuiusmodi dico esse posse infinitum si fuerit possibile.

Prima probatio ineffi-cax.

Probari primò solet à nonnullis argumento Mathematico, de quo dabit multa Vasquez 1. *part. disput.* 26. *c.* 2. Duæ lineæ ab eodem puncto, quo magis protrahuntur versùs diuersam partem, eò magis distant inter se: si ergo protrahuntur in infinitum, distantia inter illas erit infinita, & tamen ex vtraque parte terminata: ergo infinitum potest esse terminatum ex vtraque parte. Probo distantiam illam esse infinitam. Qua proportione lineæ crescunt, eadem distant inter se: sed crescunt in infinitum: ergo distant in infinitum.

Sed hoc tamen videtur posse solui si dicas, quod lineæ facientes angulum, si ducantur in infinitum, nunquam claudunt infinitam distantiam, quia quamuis quò magis recedunt, eò maior semper inter vtramque sit instantia, nunquam tamen actu infinita est distantia, sed quò remotior est à centro, eò semper maior est, & maior in infinitum syncategorematicè; quia nimirum nullibi dicere licet, *Lineæ istæ infinitè creuerunt*: ergo nullibi licet dicere, *istæ lineæ creuerunt in infinitum*. Ad probationem ergo conceditur maior; qua proportione lineæ crescunt ab eodem centro ductæ, eadem proportione distant inter se: sed distinguitur minor; istæ lineæ crescunt in infinitum, ita vt alicubi liceat dicere, *istæ lineæ creuerunt in infinitum*, nego; crescunt in infinitum, ideſt semper magis ac magis, concedo. Eodem modo nullibi distant inter se infinitè, sed semper magis ac magis. Scio contra solutionem multa opponi posse difficilia; imò ex eo argumento posteà demonstrabitur impossibilitas infiniti categorematici.

Secunda probatio ineffi-cax.

Probant alij secundò, quia inter hominem & lapidem clauduntur infinitæ species animalium inæquales inter se, respectu quarum homo est vltimus, quia est perfectissimus illarum; & lapis est primus, quia quolibet animali est imperfectior: ergo illud infinitum specierum possibilium clausum est inter duos terminos.

Non videtur etiam efficax huiusmodi probatio; distingui enim potest consequentia: ergo illud infinitum specierum possibilium clausum est inter duos terminos intrinsecos; nego inter duos terminos extrinsecos, concedo. Tunc infinitum dicitur habere terminos intrinsecos, quando non solùm habet primum & vltimum, sed habet primum, secundum, tertium, vltimum, penultimum, antepenultimum. Tunc dicitur habere terminos solùm extrinsecos, quando habet quidem primum & vltimum, sed post primum, v.g. nullum habet secundum immediatè sequens: v.g. in quantitate palmari dabitur quidem primum & vltimum punctum; sed illa tamen non dicitur infinitum clausum terminis intrinsecis, quia post primum non sequitur secundum, tertium; & ante vltimum nullum est penultimum, antepenultimum, & sic deinceps. Idem valet in hoc exemplo, quod afferebatur, quia quatenus inter illas species vna sit prima, nempe lapis; & vna vltima, nempe homo; nulla tamen post primam est secunda, tertia, quarta; neque ante vltimam vlla est penultima, & antepenultima, & sic deinceps.

Prima ratio efficax.

Ratio ergo efficaciter probans infinitum in extensione clausum terminis ex vtraque parte, ista esse potest. Primò faciat Deus infinitos montes, & illos extendat; deinde tot faciat homines, & non plures, ac illos ponat in loco. Probo illos homines occupare spatium terminatum. Illi montes occupant versus Orientem & Occidentem maius spatium, quàm occupent infiniti homines: ergo infiniti homines occupant necessariò spatium infinitum, sed terminatum. Probo montes occupare maius spatium, quàm homines æquali numero. Illi montes secundùm id quo extensionem habent æqualem hominibus, æquale spatium occupant: sed occupant aliquod spatium secundùm id, quo illos superant: ergo montes spatium maius occupant.

Eodem modo faciat Deus funes digitales infinitos, & tot, nec plures funes palmares. Iam coniungat funes omnes palmares, & faciat vnum funem ex illis, occupabit funis ille infinitum spatium. Coniungat etiam funes digitales numero æquales palmaribus, & faciat vnicum funem; ille funis occupat minus spatium, quàm prior funis: ergo iste secundus funis infinitus occupat spatium terminatum infinitum.

Non video ego sanè quid ad hoc responderi possit; non enim negari potest, quin extendi possint illi montes infiniti. Non potest etiam negari, quin extendi possint homines; si enim sufficiens sit spatium ad illos capiendos, certè possunt extendi; est autem spatium sufficiens ad illos capiendos, cùm

cùm in illo extensi sint montes : ergo planè sequitur, quod illi homines possint extendi. Si autem extenduntur, certè non occupant spatium totum, quod montes occupant : ergo spatium occupant terminatum. A

Secunda ratio efficax. Secundò argumentor. Illud infinitum habet terminos extensionis versùs Orientem, quod non occupat versùs Orientem omne spatium possibile: sed si à Deo fieret linea infinita ab hoc puncto versùs Orientem, daretur infinitum quod non occuparet omne spatium possibile versùs Orientem, quod probo manifestè. Nullum est infinitum, quod non sit infinities infinitum; vnde in hac linea infinita plures sunt infinitates : sed singulæ infinitates non occupant spatium omne possibile versùs Orientem, vt patet, quia singulæ partes lineæ non occupant totum spatium occupatum à linea integra : sed singulæ infinitates partes sunt huius lineæ, vt suppono : ergo singulæ infinitates non occupant totum spatium possibile, nisi velis quod totum non est maius sua parte. B

Tertia probatio. Tertiò de infinito in multitudine idem ostendi potest. Tunc multitudo est terminata, quando est minor aliâ multitudine : sed vna multitudo infinita potest esse minor aliâ, vt probaui : ergo vna multitudo infinita esse potest terminata. Probatur maior. Tunc est verus terminus in aliqua multitudine, quando non licet progredi vlteriùs, & accipere plures vnitates : sed in infinito, quod est minus alio, non licet progredi vlteriùs, & accipere plures vnitates; sint enim infiniti homines vnum habentes nummum, faciat Deus vt ex illis nummis accipiant duos; tunc infiniti homines habebunt duos nummos, & infiniti nullum habebunt nummum. Sic argumentor. Tunc non licet vlteriùs progredi, quando nullus hominum qui restant potest accipere nummum : sed hîc media pars hominum nullos potest accipere nummos : ergo non licet vlteriùs progredi. C

Obiectio. Quæcunque aduersarij obiiciunt, probant tantùm implicare infinitum terminatum, quod vltrò etiam concedo; sed non probant dari posse infinitum, & tamen dari non posse infinitum terminatum, quod vnum hîc volo. Tantùm dici posset adhuc dari infinitum syncategorematicum, & tamen non sequitur illud esse terminatum : ergo licet dari posset infinitum categorematicum, non sequitur illud dari posse terminatum. Consequentia patet, quia in quoliber infinito categorematico continetur infinitum syncategorematicum : ergo si datur infinitum categorematicum terminatum, dabitur etiam terminatum infinitum syncategorematicum. D

Resp. concedendo totum, quia fateor implicare infinitum terminatum, siue sit categorematicum, siue sit syncategorematicum. Argumenta verò allata probant, quod si daretur infinitum categorematicum, daretur infinitum terminatum, & categorematicum, & syncategorematicum : nullum autem argumentum probat quod admisso infinito syncategorematico, illud debeat esse terminatum. E

SECTIO III.

Vtrùm in rerum natura infinitum aliquod existat.

TRanseo à proprietatibus ad existentiam, de qua suppositis iis, quæ de continuo sunt dicta, minor restabit difficultas. Primò de infinito syncategorematico : secundò de infinito categorematico : postremò de creaturis possibilibus.

R. P. de Rhodes curs. Philosoph.

§. I.

Vtrum existat in rerum natura infinitum aliquod syncategorematicum.

DIco primò, dari omninò in rerum natura infinitum syncategorematicum, quod ab infinito categorematico non differt in numero partium; sed vel in earum actualitate, vel in earum determinatione. Conclusio affirmans.

Primæ partis ratio est, quia diuisibilitas continui, numerus dierum à parte post, cogitationes angelicæ per totam æternitatem sunt finitæ in infinitum : ergo datur infinitum syncategorematicum. Continuum enim ita est diuisibile, vt nunquam deueniri possit ad vltimam diuisionem, & semper illæ quæ sunt actu, sint finitæ : dies item æternitatis à parte post erunt semper plures & plures, neque vllus inter eos erit vltimus; hic autem est verus character infiniti syncategorematici. Prima eius pars.

Secunda verò pars, quod infinitum syncategorematicum à categorematico non differat in numero partium, probatur, quia dies in æternitate à parte post tot sunt, quot fuissent in æternitate à parte ante : sed infiniti à parte ante, fuissent infiniti categorematicè; infiniti à parte post, sunt infiniti syncategorematicè : ergo infinitum syncategorematicum tot habet partes, quot categorematicum. Deinde diuisibilitas continui est infinita syncategorematicè; si autem diuisiones omnes essent actu, essent infinitæ categorematicè : ergo infinitum syncategorematicum, & categorematicum non differunt in numero partium; nullum enim est infinitum syncategorematicum, quod si actu existeret totum, & haberet partes determinatas, non esset categorematicum. Secunda pars.

Obiicitur primò. Illa potentia est chimærica, quam implicat reuocari ad actum : sed infinitum syncategorematicum est infinitum in potentia, quæ non potest reuocari ad actum : ergo illud infinitum chimæricum est. Prima obiectio.

Resp. cum Philosopho 3. *Physic. textu 56. & 57.* potentiam aliam esse ad actum perfectum, aliam ad actum imperfectum. Potentia ad actum perfectum est illa, quæ tota reuocari potest in actum; v.g. possibiles sunt mille homines, quos Deus creare potest, nullo dempto. Potentia ad actum imperfectum est, quæ nunquam tota reduci potest ad actum, ita vt tota entitas vel simul existat, vel successiuè tota extiterit, sed semper plura & plura supersint actu ponenda. Infinitum ergo in potentia non est in potentia ad actum perfectum, idest vt actu sit totum infinitum; sed dicitur in potentia, sicut olympias & dies; hæc enim dicuntur esse in potentia, non vt actu sint tota simul, sed successiuè. Itaque infinitum potentiâ, non ita est potentiâ, vt totum actu sit, sed quòd incessanter & continuè fiat; semper enim quod sit, & quod fiet, erit finitum; quod autem restabit faciendum, erit infinitum. Ex qua Philosophi doctrina respondeo ad formam argumenti, distinguendo maiorem. Illa potentia chimærica est, quæ reuocari non potest ad actum perfectum, vel imperfectum : sed infinitum porentiâ reuocari potest ad actum, saltem imperfectum, vt dixi, non ad actum perfectum.

Instabis primò. Si totum hoc infinitum reuocari non potest ad actum, est necesse vt sit aliquid in eo, quod ad actum reuocari nequeat : sed illud infinitum non potest totum reuocari ad actum, alioqui reuocaretur ad actum perfectum : ergo est aliquid in eo quod reuocari non potest ad actum. Duplex instantia.

Resp. negando maiorem, quia licet ea, quæ sunt in infinito syncategorimatico collectiuè, non possint reduci ad actum, distributiuè tamen nihil est, quod ad actum non possit reuocari, v.g. omnes dies futuri tota æternitate, collectiuè non reducentur ad actum, sed distributiuè nullus est, qui non sit reducendus; ita tamen vt collectio tota non sit vnquam reducenda.

Instabis secundò. Illud infinitum est reale, quatenùs infinitum; non enim est duntaxat chimæricum: ergo potest poni actu quatenus infinitum. Probo antecedens. Illud infinitum est reale, quatenus infinitum, quod habet partes reales, sicut binarius ille dicitur realis vt sic, qui duas habet vnitates reales; sed hoc infinitum habet partes infinitas singulas reales: ergo est reale quatenus est infinitum.

Resp. distinguendo primum antecedens; si enim sensus sit, infinitum esse reale, quatenus infinitum, ita vt possit suas partes habere omnes actu, & simul, negatur antecedens; si sensus sit, illud infinitum posse habere partes reales semper plures, & plures in infinitum, concedo. Istud ergo infinitum habet quidem partes reales infinitas, quæ simul existere nunquam possunt, non reales, quæ simul possint existere.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò. Illud est infinitum categorematicum, de quo verum est aliquando dicere, *totum existit*: sed de infinito syncategorematico licet aliquandò dicere, *totum existit*: ergo illud est categorematicum. Probatur minor. De aliquo verum est dicere, *totum existit*, quod totum est ponendum actu: sed infinitum syncategorematicum totum est ponendum actu; nam totum non est aliud quàm suæ partes; singuli autem dies futuri per æternitatem sunt reuerà ponendi: ergo totum est ponendum.

Resp. infinitum categorematicum esse illud, de quo verum est dicere, *totum existit collectiuè*, non de quo verum est dicere, *totum existit distributiuè*. Totum ergo argumentum vitiosum est, quia procedit à distributiuo ad collectiuum, quo pacto consequentia vitiosa est.

Tertia obiectio. Obiicitur tertiò. Infinitum syncategorematicum non attingit infinitatem: ergo non est infinitum. Probatur antecedens, quia in creaturis, quas facere Deus potest perfectiores, & perfectiores in infinitum, nulla datur infinita: ergo infinitum syncategorematicum non attingit infinitatem.

Resp. distinguendo illud antecedens. Infinitum syncategorematicum non attingit infinitatem; si enim sensus sit, non habere partes actu infinitas, concedo; si verò sensus sit, non habere partes, quæ sunt actu finitæ, & alias potentiâ quæ sunt infinitæ, nego antecedens. Ad probationem concedo, quod in creaturis, quas Deus videt perfectiores in infinitum, non videt vllam infinitè perfectam; sed nego hinc sequi, quod infinitum syncategorematicum non attingat infinitatem eo modo, quo exposui; quod scilicet finitas habeat partes actu, potentiâ verò infinitas; quia si esset aliqua creatura ex illis infinita; iam illa excessu infinito superaret antecedentes, atque ita infinitum syncategorematicum haberet actu partes infinitas.

§. II.

Vtrùm detur in rerum natura infinitum aliquod categorematicum.

Assertio negatiua. DIco secundò, nec dari actu, neque naturaliter posse dari vllum infinitum categorematicum.

A Multis rationibus id demonstrat Philosophus de infinito in magnitudine, *textu* 42.

Prima est, quia vel illud corpus esset simplex, vel mixtum; non simplex, quia elementum si esset infinitum, conuerteret in se alia omnia corpora; neque potest esse mixtum, quia illud constaret ex aliquo elemento infinito, quod conuerteret in se alia omnia. Prima ratio Aristotelis.

Secunda est: Vel illud corpus esset homogeneum, constans ex partibus eiusdem rationis cum toto, vel esset heterogeneum: neutrum dici potest; si enim esset homogeneum, sumatur aliqua eius pars, quæ abscindatur à toto; illa nec esset mobilis, nec immobilis. Probo non esse mobilem; si enim moueretur, deberet moueri ad locum totius: B sed locus totius, cùm infinitum sit, & occupet omnia, & sursum, & deorsum, & vndequaque, illa igitur particula non mouebitur magis ad locum sursum, quam ad locum deorsum: non ergo mouebitur, cùm non habeat vllam determinationem. Quod verò nec sit immobilis, patet, quia locus ipsius est totum spatium totius; cùm igitur non sit occupatum, non magis quiescet hîc quàm illic: non ergo immobilis erit; si enim esset immobilis, alicubi quiesceret: at non est maior ratio cur hîc magis quiescat, quàm illic: non igitur erit immobilis. Probo deinde illud corpus non esse heterogeneum; si enim constaret ex partibus diuersæ rationis, vel illæ essent finitæ, vel infinitæ: neutrum esse potest; si enim sunt finitæ species, vna ex illis C est infinita, quæ sic conuertet in se alias; si autem sint infinitæ, loca, & elementa deberent esse infinita, quod absurdum est, vt probatur in libris de cœlo. Secunda ratio Philosophi.

Tertia Philosophi ratio est, quia vel illa extensio contineretur intra cœlum, & sic esset finita, cùm locum occupet finitum; vel esset supra cœlum, supra quod certum est, nihil esse; vel esset ipsum cœlum, & sic illud non posset moueri circulariter, itavt absolueret finito tempore suum circulum; sic enim vna linea conficeret spatium infinitum, quia conficeret totum spatium, quod occupatur ab ipso cœlo. Tertia ratio Philosophi.

Aliæ quoque rationes afferri possent ad probandum, quod non datur infinitum vllum in numero, vel in intensione qualitatum; sed ex sequentibus constabit quod ne diuinitùs quidem existere possunt huiusmodi infinita. D

Obiicitur primò. Corpus luminosum effundens successiuè lumen circa corpus opacum, producit lumen infinitum; producit enim in primo instanti aliquid determinatum luminis, & eodem modo in sequentibus: sed illa sunt infinita: ergo producit lumen infinitum. Prima obiectio.

Resp. verum esse, quod in primo instanti producitur aliqua pars determinata luminis in illuminatione successiua; sed in reliquis instantibus nihil producitur diuisibile, quia nihil producitur postea nisi per motum, qui motus non est in instanti. Sed de hoc iterum dicam *tract. atu* 3. E

Obiicitur secundò. Deus vt est agens naturale, habet potentiam infinitam, quam mediis causis secundis potest reducere ad actum: ergo potest naturæ viribus dari aliquod infinitum. Secunda obiectio.

Resp. possibilitatem infiniti non bene probari ex infinitate diuinæ potentiæ; nam ad hoc vt Deus potentiam dicatur habere infinitam, sufficit vt plura semper & plura in infinitum possit producere; non est autem necesse vt producere possit infinitum.

§. III.

An, & quomodo creaturæ possibiles sint infinitæ.

RES actu existentes ostendi esse finitas simpliciter, nunc difficultas maior est de illis, quæ sunt in statu possibili, quas Deus omnes cognoscit, vtrùm videlicet illæ sint infinitæ primò consideratæ in se ipsis, secundò provt sunt obiectiuè in mente Dei omnes actu cognitæ.

Assertio bimembris.

Dico tertiò, creaturas possibiles esse quodammodo infinitas, non actu quidem, & categorematicè, sed secundùm quid tantùm, & syncategorematicè; siue considerentur secundùm se in esse reali, siue considerentur provt sunt obiectiuè cognitæ à Deo.

Creaturæ possibiles sunt aliquo modo infinitæ.

Prima pars ponit infinitatem aliquam in creaturis possibilibus, ita vt possibilia sint infinita genera, & sub quolibet genere infinitæ species, sub qualibet specie infinita individua, & cuiuslibet individui replicationes infinitæ. Sic enim Catholici omnes cóstanter docent contra Petrum Abaillardum, Vvicleffum, & Ioannem Hus, damnatos in Concilio Constantiensi, quòd negarent potuisse produci à Deo alias species, & alia individua, quàm quæ de facto producta sunt. Scotus autem, Henricus & Aureolus noluerunt posse produci à Deo species nisi finitas tantùm, quod meritò reiicitur.

Duplex probatio.

Primò, quia dato quocunque numero finito individuorum sub aliqua specie, & specierum sub aliquo genere, nulla sequitur contradictio si producatur adhuc aliquid aliud, v.g. si dentur homines mille, nulla repugnantia est, vt sit adhuc vnus homo; idem dico de speciebus: ergo infinita est multitudo rerum possibilium.

Secundò quælibet essentia infinitis gradibus distat à Dei perfectione: ergo restant infiniti gradus infinitis etiam modis participabiles à creaturis: ergo creaturæ possibiles infinitæ sunt.

Dices. Tota etiam collectio creaturarum possibilium distat infinitè à Deo, & tamen non potest dari aliquid possibile vltra collectionem omnium possibilium: ergo etiamsi quælibet essentia infinitè distet à Deo; non propterea sequitur creaturas possibiles esse semper plures, & plures.

Respondeo verum esse, quod tota collectio creaturarum possibilium infinitè distat à Dei perfectione, & tamen vltra illam Deus non est participabilis, quia non restant in Deo vlli gradus perfectionis participabiles. Cùm ergo dicis: *Tota collectio creaturarum infinitè à Deo distat*; vel sensus est, Deum infinitè perfectiorem esse quàm sit collectio tota creaturarum, & hoc verum est; vel significat quod illa collectio non participet Deum omni modo, quo est participabilis, & hoc falsum est. Disparitas igitur est, quia creatura quælibet, cùm sit limitata, ita infinitè distat à Deo, vt non participet Deum, quantum est participabilis; tota verò collectio possibilium ita distet à perfectione Dei omninò infinitè, vt tamen participet Deum quantum est participabilis, quia est participabilis semper magis ac magis. Sed de hoc iterum dicam *sect. vltima*. Denique infinitas potentiæ, atque adeò essentiæ diuinæ, non potest cognosci, & probari à nobis, nisi ex infinitate possibilium.

Non sunt infinitæ actu.

Secunda pars negat, creaturas possibiles esse infinitas actu, non solùm provt in se ipsis sunt possibiles, sed etiam, quod est difficilius, provt omnes simul actu cogitationi diuinæ obuersantur. Ratio est, quia illud est infinitum duntaxat secundùm quid, quod partes habet plures & plures, quæ non possunt existere omnes simul, neque conficere aliquem numerum totum simul completum. Creaturæ possibiles, v.g. cogitationes Angelicæ futuræ per æternitatem, siue considerentur provt sunt obiectiuè in mente Dei, siue provt sunt in se ipsis, non possunt facere numerum totum simul completum: ergo illæ sunt infinitæ tantùm secundùm quid. Minor probatur primò de illis creaturis, provt in se ipsis sunt futuræ, vel possibiles; nam illæ sunt semper plures & plures, neque omnes simul vnquam erunt, nec esse poterunt, vt constabit ex statim dicendis: ergo illæ non conficient vnquam numerum simul completum.

Etiam provt à Deo cognoscuntur.

Secundò, quod etiam provt sunt obiectiuè actu in mente Dei, hoc est provt cognoscuntur à Deo, sint infinitæ solùm secundùm quid, probatur, quia res non aliter sunt in mente Dei obiectiuè, quàm sint in se ipsis, si Deus cognoscat res vt sunt: certum autem est, quod Deus cognoscit res vt sunt: ergo creaturæ possibiles non aliter sunt in mente Dei, quàm in se ipsis; sed illæ in se ipsis non sunt infinitæ simpliciter, sed tantùm secundum quid: ergo creaturæ possibiles provt sunt in mente Dei, non sunt infinitæ nisi secundùm quid. Et hoc magis constabit ex solutione argumentorum, quæ sunt difficilia.

Triplex difficultas contra primam partem assertionis.

Obiicitur primò contra primam partem conclusionis. Si data qualibet specie, posset dari alia perfectior, ita vt species possibiles essent infinitæ, quæ singulæ se superarent vno gradu, sequeretur aliquam ex illis speciebus finitis esse infinitam, illam nimirum, quæ infinitè distat à prima. Præterea si dato quolibet numero finito, possibilis esset maior, sequeretur quod inter numeros finitos aliquis esset infinitus; & similiter si quantitas finita potest semper fieri maior, sequitur quod inter quantitates finitas possibiles aliqua datur infinita. Secùdò, si inter equum & hominem v. g. possibiles sunt infinitæ species inter se inæquales, quarum singulæ sint imperfectiores homine, perfectiores equo, sequitur hominem esse infinitè perfectiorem equo. Probatur. Homo superat perfectionem infinitarũ specierum inter se inæqualium, & perfectiorum equo: ergo infinitè distat ab equo, quemadmodum si inter duas quantitates darentur infinitæ quantitates minores quàm vltima, & maiores quàm prima, sine dubio quantitas illa vltima esset infinita. Idem etiam valet pro numeris. Denique si dantur infinitæ species possibiles inæquales inter se, imperfectiores homine, sequitur hominem esse infinitè perfectum; continet enim perfectionem infinitarum specierum, & infinitè distat à nihilo, cùm inter hominem ad nihilum infinitæ species interiaceant.

Solutio primæ.

Ad primum respondeo, esse possibiles infinitas species finitas, quarum vna semper superet aliam vno gradu, vel pluribus; & tamen nego vllam ex illis esse infinitam: esse possibiles infinitos numeros diuersos maiores & maiores, quorum tamen nullus sit infinitus; quia scilicet inter illas species nulla est quæ infinitè distet à prima, ideſt, quæ habeat infinitos gradus perfectionum; sed quælibet habet finitas ante se, infinitas verò post se, ita vt nullam videat Deus ex illis, quæ habeat ante se infinitas imperfectiores, quas superet determinato numero graduum perfectionis. Quod idem dico de numeris finitis in infinitum, vt satis patere potest ex dictis contra solemne argumentum de lineis in infinitum protensis, quæ nullibi distarent infinitè.

Neque dicas: Implicat vt sint mille lineæ, quin vna sit millesima: ergo implicat vt sint infinitæ lineæ, quin vna sit infinitesima. Est enim manifesta disparitas; nam vbi sunt mille lineæ, ibi vna est linea, quæ sequatur lineas mille, vnâ demptâ; vbi autem sunt infinitæ lineæ, nulla est ante quam sint infinitæ, vt dixi.

Solutio secundæ.

Ad secundum respondeo, posse vnam speciem duobus modis esse perfectiorem alterâ. Primò in numero graduum essentialium, si nimirum plures habeat gradus determinatæ perfectionis quàm altera; quemadmodum homo est perfectior bruto, quia vnum habet gradum perfectionis, nempe rationalitatem, quam non habet brutum. Secundò in ordine nobilitatis, si nimirum vna essentia plures quidem non habeat gradus determinatæ perfectionis quàm altera, sed habeat tamen omninò diuersos, & nobiliores. V. g. duæ arbores diuersæ speciei sunt inæquales, non quòd vna plures habeat gradus determinatæ perfectionis quàm altera; sed quòd habeat gradus diuersos & nobiliores. Arbores v.g. diuersæ speciei sunt inæquales, non quòd vna plures habeat gradus perfectionis essentialis quàm altera, sed quia vna gradum habet essentialiter nobiliorem gradu, quem habet altera.

Certum igitur est, quod inter hominem & equum non sunt possibiles infinitæ species inter se inæquales in numero graduum essentialium determinatæ perfectionis, quod accideret si equus haberet v. g. vnum gradum determinatæ perfectionis, altera species duos, altera tres, altera quatuor, & sic deinceps: sic enim sequeretur hominem, qui eo modo superaret omnes istas species, esse infinitè perfectiorem equo. Sunt ergo inter hominem & equum possibiles infinitæ species inter se inæquales in ordine dignitatis, non autem in determinato numero graduum perfectionis; ex quo non sequitur, hominem esse infinitè perfectiorem equo, nec ab eo infinitè distare, quia non sequitur quod habeat infinitos gradus determinatæ perfectionis.

Ex quo ad argumentum distinguo maiorem; si inter hominem & equum sunt possibiles species infinitæ inter se inæquales in numero graduum determinatæ perfectionis, sequitur hominem esse infinitè perfectiorem equo, & ab eo infinitè distare, concedo; si autem sint inæquales in ordine dignitatis, nego. Ad probationem distinguitur antecedens eodem modo; homo superat perfectionem infinitarum specierum inter se inæqualium in numero graduum determinatæ perfectionis, nego; in ordine dignitatis, concedo; sed nego hinc sequi quod homo infinitè distet ab equo, cùm ab eo distet tantùm vno gradu perfectionis, quo fieri possunt infiniti alij minùs perfecti. Et inde patet disparitas inter istas species & quantitatem ac numeros, quorum vnus excederet alium in aliqua determinata perfectione.

Solutio tertiæ.

Ad tertiam nego hominem infinitè distare à nihilo, quamuis sint possibiles infinitæ species inæquales imperfectiores homine, quia illæ species non sunt inter se inæquales in numero graduum, sed tantùm in ordine nobilitatis.

Triplex difficultas contra secundam partem assertionis.

Obiicitur secundò contra secundam partem conclusionis. Cogitationes Angelorum futuræ per æternitatem, nunc omnes simul actu sunt futuræ: ergo nunc actu sunt infinitæ secundùm esse futurum, quod actu habent. Deinde creaturæ possibiles, & futuræ tota æternitate nunc sunt actu omnes obiectiuè in mente Dei, & sunt infinitæ: ergo creaturæ provt existentes in mente Dei non sunt infinitæ potentiâ, sed actu sunt infinitæ. Denique illud est infinitum categorematicum, cuius omnes partes sunt determinatæ quantitatis & perfectionis, omnes existunt simul, & inter eas nulla est vltima: creaturæ possibiles, provt cognoscuntur à Deo actu, sunt singulæ determinatæ, omnes existunt simul obiectiuè, neque vlla inter eas est vltima: ergo creaturæ possibiles provt existentes obiectiuè in mente Dei, sunt infinitæ simpliciter.

Solutio primæ.

Ad primum respondeo esse futurum, & esse possibile, non esse aliquid præsens, quod conueniat rei futuræ, vel possibili. Vnde distinguitur antecedens. Cogitationes Angelorum futuræ per æternitatem nunc sunt simul actu futuræ, ita vt futurum sit aliquid actu præsens pro isto tempore, nego; ita vt non sit aliquid actu præsens pro isto tempore, concedo. Vnde sequitur illas creaturas in se ipsis non esse nunc infinitas, cùm nunc non sint actu.

Solutio secundæ.

Ad secundum respondeo, creaturas possibiles esse nunc actu in mente Dei, ita vt actualitas se teneat ex parte diuinæ cognitionis, non autem ex parte rerum; Deus enim omnia cognoscit, vt sunt. Cùm ergo istæ creaturæ sint plures & plures possibiles, Deus ita illas cognoscit. Vnde ad argumentum distinguitur antecedens. Creaturæ per totam æternitatem futuræ, & creaturæ possibiles, sunt omnes actu in mente Dei, ita vt actualitas se teneat ex parte creaturarum, nego; ita vt actualitas tota se teneat ex parte diuinæ cognitionis, concedo. Nego autem consequentiam: ergo creaturæ provt existentes in mente non sunt infinitæ potentiâ, quia non habent actualitatem, quæ se teneat ex parte ipsarum. Imò (vt argumentabar nuper) creaturæ cognoscuntur à Deo eo modo, quo sunt; dixi autem illas non esse in se ipsis infinitas, nisi potentiâ. Imò cùm non existant nisi secundùm quid, non sunt etiam infinitæ nisi secundùm quid. Vnde

Solutio tertiæ.

Ad tertium similis responsio est; distinguo enim maiorem. Illud est infinitum categorematicum, cuius omnes partes sunt determinatæ quantitatis, omnes actu sunt præsentes actualitate propria, & intrinseca, concedo; actualitate solùm extrinseca, nego. Creaturas possibiles dixi cognosci actu à Deo, & esse omnes actu actualitate solùm extrinseca, non actualitate intrinseca.

SECTIO IV.

Vtrum etiam diuinitùs sit possibile infinitum categorematicum.

CVm ergo nullum in rerum natura existat infinitum categorematicum, neque ab vllo agente naturali produci possit, præcipuè dubitatur, vtrùm ab infinita Dei potentia fieri possit aliquod infinitum; an scilicet tantus sit Deus, vt ne interminata quidem illa virtus minimam partem attingere possit tantæ infinitatis. Primò ergo quæritur, vtrùm infinitum, aliquod in magnitudine, multitudine, intensione produci à Deo possit. Secundò, an & quomodo Deus producere possit omne possibile, & creaturam omnium maximam.

Assertio negatiua.

Dico primò, videri mihi probabilius, quod infinitum categorematicum in rebus creatis sic implicat, vt ne à Deo quidem ipso produci possit, vel in magnitudine, vel in multitudine, vel in intensione. Ita docent S. Thomas *1.p. q.7.art.3. & 4.* & omnes Thomistæ, Scotus *in 2. dist.1.q.3.* & *in 3. dist.13. q.4.* & Scotistæ omnes: alios omitto. Contrarium censent cum Ochamo Nominales ferè omnes, & eos sequuti sunt Vasques *1.p.disp.26.* Fasolus, Hurtadus, Arriaga. Vt probetur assertio, primùm examinandæ

nandæ sunt probationes quædam vulgares minùs efficaces, deinde adducendæ rationes, quæ videntur maioris ponderis, postremò soluendæ rationes aduersæ partis.

§. I.

Rationes minùs efficaces contra possibilitatem infiniti.

Prima probatio ineffica.

PRimò ergo difficilis videtur probatio, quæ petitur ex eo, quod infinitum sit aliquid confusum; sic enim licet argumentari. Id quod ex sua natura est quid confusum, & indeterminatum, non potest cadere sub aliquam certam & determinatam intentionem Dei agentis perfectissimi: sed infinitum ex sua natura est aliquid confusum & indeterminatum: ergo non potest cadere sub certam intentionem Dei agentis. Maior videtur clara, quia illud quod est confusum, non potest esse obiectum intentionis distinctæ ac determinatæ; Deus enim faceret id quod nescit. Probatur minor. Illud est confusum & indeterminatum, in quo non potest intellectus diuinus cognoscere, quid determinatè requiratur vt ponatur actu: sed infinitum huiusmodi est; Deus enim non potest videre quot v.g. homines necessarij sint præcisè vt faciant infinitum hominum; si enim faceret infinitos, posset auferre centum ex illis, & adhuc ducentos; & tamen remaneret adhuc infinitum: ergo Deus non potest videre quid requiratur vt faciat infinitum.

Ostenditur eius difficultas.

Hæc probatio, tametsi optima, quam habet Author optimus, S. videlicet Thomas, est tamen difficilis, vt dixi, quia responderi posset, dupliciter aliquid esse posse confusum & indeterminatum: primò secundum singularitatem, secundò quoad multitudinem partium & perfectionum. Id quod est indeterminatum secundùm singularitatem, quod nimirum est hoc, vel illud, cadere non potest sub certam intentionem & actionem agentis, cùm intentio determinata exigat obiectum hoc, & non illud. Quod autem est indeterminatum quoad multitudinem partium potest cadere sub certam intentionem agentis, quod probari potest ex continuo; nam Deus præcisè non scit quid necessarium sit, vt fiat continuum; & tamen potest facere continuum. Ex quo etiam aliter responderi posset, Deum quidem non scire quid necesse sit præcisè vt fiat aliquod infinitum confusè, ac generatim sumendo infinitum, tametsi verè cognoscat quid necesse sit vt fiat tale infinitum; hoc enim non est confusum & indeterminatum. Sicut Deus non scit, quid sit necesse præcisè vt fiat continuum, quia illud est confusum & indeterminatum; cognoscit autem, quid necesse sit vt fiat tale continuum palmare, v.g. vel bipalmare; quia hoc est determinatum. Idem dico de infinito quod est confusum, si sumatur generatim; si autem sumatur vt tale, non est confusum.

Altera probatio.

Secundò sic alij argumentantur. Infinitum syncategorematicum non potest poni totum actu: sed in quolibet infinito categorematico est infinitum syncategorematicum: ergo infinitum categorematicum non potest poni totum actu. Probatur minor. In quolibet infinito categorematico sunt quædam finita, quæ sunt extra conceptum infiniti, idest quibus demptis maneat infinitum: sed illa sunt infinita syncategorematicè; infinitum enim syncategorematicum dicitur illud, vbi non sunt tot, quin plura: sed illa finita, quibus demptis manet infinitum, non sunt tot, quin plura; nam quodcunque finitum ademeris, manet infinitum: ergo illa sunt infinita syncategorematicè: ergo in quolibet infinito categorematico reperitur infinitum syncategorematicum.

Responderi potest, falsum esse quod in infinito categorematico reperitur infinitum syncategorematicum; illa enim finita, quibus demptis manet infinitum, non sunt syncategorematicè infinita, vt malè supponit argumentum; sed sunt infinita categorematicè, quia infinitum syncategorematicum non est illud vbi non sunt tot, quin plura; nam hoc conuenit etiam infinito categorematico: si ergo aliquid non habeat tot, quin plura, quæ omnia sint actu posita, est infinitum categorematicum; si non habeat tot, quin plura, quæ non omnia sint actu, vel certè quæ non sint determinata, sunt infinita syncategorematicè.

Tertia probatio.

Tertiò probant aliqui grauissimi Theologi. Si daretur infinitum, singulæ illius partes deberent esse infinitæ, v.g. singuli homines deberent esse infiniti. Probatur, quia infinitum, vel est totum homogeneum, vel heterogeneum; si homogeneum: ergo singulæ partes sunt eiusdem rationis cum toto, & ita sunt infinitæ; si heterogeneum: ergo sunt eiusdem rationis inter se. Deinde sequeretur numerum finitum esse partem infiniti, & non esse partem; esset enim pars, vt suppono; & non esset pars, quia sublatâ parte tollitur totum: sed sublato quocunque numero finito, non tollitur totum infinitum: ergo numerus finitus non esset pars.

Responderi potest, quod eodem argumento probaretur, omnes partes nummi esse nummum, singulas partes binarij esse binarium. Respondeo itaque, infinitum esse totum homogeneum, si partes comparentur inter se mutuò; esse autem totum heterogeneum, si partes comparentur cum toto. Deinde fateor quod ablata parte essentiali tollitur totum adæquatè; sublata verò parte integrali, tollitur totum solùm inadæquatè; sublata ergo parte integrali infiniti, manet infinitum inadæquatè idem, non manet idem adæquatè; sicut abscissa manu non manet adæquatè idem homo.

Quarta probatio.

Quarta multorum probatio est: Faciat Deus lineam infinitam in omnem partem; deinde hic vbi nos sumus, tollat quatuor ex ea palmos; postea verò statim illas lineas vniat; tunc versùs Orientem relinquet duos palmos, & versùs Occidentem iterum duos: ergo tunc linea erit terminata, cùm tamen supponeretur fuisse priùs interminata. Idem erit argumentum de fune in infinitum extenso; si conuoluatur; tunc enim non occupabit spatium totum, quod occupabat extensus. Similiter faciat Deus lapides infinitos, alios albos, alios nigros, qui occupent spatium interminatum; deinde destruat omnes albos, & coniungat in vnum omnes nigros; illi nigri non occupabunt totum spatium, quod occupabant albi simul & nigri: ergo spatium occupabunt terminatum.

Hoc argumentum probabiliter omninò declarat quàm sit absurdum ponere in rerum natura corpus aliquod, quod Deus neque possit mouere, neque rursus in alio situ producere. Sed aduersarij tamen negant absurdum hoc esse, vulgoque negant, posse Deum vnire partes lineæ infinitæ, ex qua palmos aliquos detraxisset; negant posse coniungi lapides illos nigros destructis albis; negant conuolui posse lineam illam, quæ priùs extensa fuerat, quia (inquiunt) infinitum est immobile tum actu, tum etiam virtualiter. Ratio autem quam afferunt, est illud ipsum absurdum, quod inferebatur, quia scilicet infinitum esset terminatum; est autem sanè mirum,

mirum, quòd lapides illos nigros non potuerit Deus producere sine albis, & illos vnire; quare funem non potuerit primò producere conuolutum? Quæ sanè omnia tam euidenter absurda sunt, vt satiùs omninò sit negare possibilitatem infiniti, quàm illud ponere cum tot absurdis, quæ tamen aduersarij negant esse absurda. Vnde aliæ nobis quærendæ sunt rationes, vt conuinci omnino possint.

§. II.

Probationes efficaces.

Prima de infinito terminato.

PRima ista sit, cui sanè non satis video quid possit responderi. Si daretur aliquod infinitum, deberet necessariò dari infinitum terminatum: sed implicat infinitum terminatum: ergo implicat infinitum. Maiorem demonstraui, ni fallor efficaciter *sect.* 2. ex illis hominibus & montibus æquali numero extensis; nam homines infiniti non occuparent totum spatium montium, quos suppono fuisse priùs extensos. Minorem igitur sic probo. Si daretur infinitum terminatum, sequeretur dari posse infinitum, quod non superaret finitum nisi vno palmo; quod absurdum est. Probo autem sequi. Dentur duæ lineæ infinitæ prodeuntes ab eodem centro, sed tamen in diuersa tendêtes, & terminatæ; illæ quo magis recedunt, magis distant inter se, atque ita vbi lineæ istæ terminantur, distant inter se infinitè. Ducantur itaque lineæ transuersæ per omnes palmos inter duas lineas, prima vnum habet palmum, secunda duos; tunc ex illis lineis transuersis, quarum aliæ iuxta alias positæ sunt, Deus alias videt finitas; alias verò infinitas, omnes consequenter positas; sed videt aliquam infinitam, quæ non superat aliam finitam iuxta se positam, nisi vno palmo. Probo minorem. Illa linea ex transuersalibus, quæ sequitur vltimam finitam, est infinita, alioqui altera non esset vltima ex finitis: sed illa infinita non superat illam sibi vicinam, nisi vno palmo; suppono enim omnes lineas transuersas superare se tantùm vno palmo: ergo vna linea transuersa infinita non superat aliam infinitam nisi vno palmo.

Prima euasio.

Responderi primò posset, quod inter lineas istas transuersales, quarum aliæ sunt finitæ, aliæ verò infinitæ, nulla linea determinata est vltima inter finitas, neque vlla est prima inter infinitas, ac proinde non sequitur quod linea infinita vnico tantùm palmo superat lineam finitam.

Sed contrà. Implicat dari lineam infinitam, quæ non excedat lineam finitam nisi vno palmo, siue illæ sint determinatæ, siue sint indeterminatæ: inter illas lineas vltima linea finita indeterminata non superatur à prima linea infinita indeterminata, nisi vno palmo; illa enim linea, quæ sequitur vltimam finitam, infinita est, & non superatur nisi vno palmo: ergo linea infinita non superat lineam finitam nisi vno palmo.

Secunda euasio.

Responderi secundò solet, lineas istas transuersales esse partim finitas, partim infinitas; sed inter finitas nullam esse vltimam, nec vllam inter infinitas esse primam; ac proinde non sequi, quod prima infinita non excedat aliam finitam nisi vno palmo; nam inter illas lineas quæ semper, & sempei se excedunt, aliæ sunt finitæ in extensione, aliæ verò infinitæ; illæ quæ sunt finitæ, debent esse infinitæ in numero, alioqui lineæ infinitæ, quæ illas sequuntur, non essent infinitæ, nec excessus haberent infinitos supra primam lineam.

Sed contra primò. Infinitum terminatum habet primum & vltimum: ista multitudo linearum finitarum est infinita, & terminata: ergo habet primam & vltimam lineam. Probatur minor. Implicat vt totum sit terminatum, pars autem illius sit interminata; sic enim pars esset maior suo toto: sed infinita ista multitudo linearum finitarum est pars infiniti terminati: ergo est sine dubio terminata, & sic habet vltimam lineam. Deinde in hac suppositione lineæ finitæ sunt omnino extra infinitas, separatæ ab illis realiter, & omnes positæ ante illas: ergo spatium quod occupant lineæ finitæ, terminatum est: ergo inter illas lineas finitas datur aliqua vltima. Probatur vltima consequentia. Implicat vt spatium quod occupant lineæ finitæ habeat vltimam partem, quin detur vltima linea finita: sed si spatium quod occupant lineæ finitæ terminatum est, habet vltimam partem: ergo si spatium illarum linearum est terminatum, datur inter illas vltima linea. Quod autem spatium illud sit terminatum, probatur, quia illud spatium est terminatum, quod est pars infiniti terminati: spatium istud est pars infiniti terminati: ergo est terminatum.

Secunda probatio.

Secunda probatio sit. Deus in nullo genere facere potest simul totum quod potest facere: sed faceret in aliquo genere totum quod potest facere, si produceret infinitum categorematicum: ergo illud non potest fieri à Deo. Maior probatur *sect. sequenti*; minor autem probatur. Si Deus faceret lineam interminatam Orientem versùs, illa occuparet spatium omne possibile: ergo Deus faceret lineam maximam, quam potest facere, saltem in extensione; licèt enim fatear quod per penetrationem addere posset aliquid huic lineæ, tamen certum est, quod non posset extensionem facere maiorem; si autem facere potest extensionem maximam quam potest facere, non potest afferri ratio cur non possit creare creaturam omnium perfectissimã. Imò & si potest facere totum in extensione quod potest facere, posset etiam facere multitudinem maximam, quam potest facere, sicque faceret omne possibile.

Dices his argumentis probari, quod implicet infinitum in extensione; non probari, quod implicet infinita multitudo. Verùm si Deus potest facere infinitam multitudinem Angelorum, quare non posset ponere vnum extra alium, & sic facere infinitum extensum? Imò in aliqua multitudine infinita continentur omnes species numerorum possibilium: ergo in illis facit Deus actu totum quod potest facere. Neque opponi potest, quod in quolibet continuo dantur omnes numeri possibiles actu existentes; hoc enim suprà negatum est, cùm ostendi numeros illos esse plures, & plures in infinitum, non autem esse actu infinitos.

Tertia probatio.

Tertia probatio est, quia implicat fieri à Deo virtutem aliquam motiuam, quam Deus nullo modo superet in velocitate motuum, ideſt, quæ possit producere motus adeò veloces, vt Deus non possit producere velociores: sed si fieret à Deo virtus motiua infinita, Deus non posset producere motum vllum ita velocem, quem ista virtus non posset producere: ergo implicat virtus motiua infinita. Probatur minor. Virtus motrix infinita non est illa, quæ potest motum producere in instanti; hoc enim implicat, vt probabo; neque illa quæ potest producere motum infinitè velocem, quod est etiam impossibile; sed illa quæ dato quolibet motu producere potest velociorem; Deus autem non aliud potest: ergo virtus motiua infinita non posset superari à Deo in velocitate motus.

§. III.

§. III.

Rationes in oppositum.

Prima obiectio.

OBiicitur primò. Si contradictionem implicaret infinitum, esset necesse vt ratio infiniti destrueret vel rationem entis, vel rationem creati, vel rationem talis entis creati: neutrum destruit: ergo non implicat contradictionem. Probatur minor. Ratio infiniti non destruit rationem entis, alioqui Deus non esset ens. Non rationem entis creati, quia ratio creati dicit tantùm esse dependens: sed infinitum in certo genere non negat dependentiam; dicit enim tantùm habere partes æquales vni certæ, quarum nulla sit vltima: ergo non destruit rationem creati. Non denique destruit rationem talis entis creati, v. g. multitudinis, quia sola vnitas destruit multitudinem: infinitum in multitudine non dicit vnitatem: ergo non destruit multitudinem. Neque destruit rationem extensionis quantitatiuæ, quia sola penetratio partium in eodem loco destruit extensionem impenetrabilem: sed infinitas non dicit extensionem partium: ergo infinitas non destruit extensionem.

Respondeo concedendo, quod ratio infiniti non destruit formaliter, & directè rationem entis creati, sed destruere tamen illam consequenter, & indirectè. Tunc aliquid destruit aliud formaliter & directè, quando conceptus eius explicitus & formalis negat aliud, quo modo independentia destruit directè rationem entis creati, vnitas destruit directè multitudinem, penetratio extensionem localem. Tunc aliquid destruit aliud indirectè ac consequenter, quando ex illorum coniunctione sequitur aliqua contradictio, quam non includebat directus vtriusque conceptus: infinitum hoc posteriore modo destruit rationem entis creati, quia licèt directè conceptus eorum non pugnent, sequuntur tamen ex eorum coniunctione implicantiæ, quas attuli; quod nimirum ens creatum sit terminatum & interminatum; finitum & infinitum. Itaque ad probationem distinguitur minor. Ratio infiniti in certo genere non destruit dependentiam directè ac formaliter, concedo; consequenter & indirectè, nego.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Illi multitudini non repugnat infinitas, cui non repugnat nullam habere vltimam vnitatem: sed nulli multitudini repugnat nullam habere vltimam vnitatem: ergo nulli multitudini repugnat infinitas. Maior perspicua est, quia illa multitudo non erit finita, quæ non habebit vllam vltimam vnitatem: ergo si non repugnet illi nullam habere vltimam vnitatem, non illi repugnabit infinitas. Minor ergo probatur. Nulla vnitas alicuius multitudinis ita exigit esse vltima, vt illi repugnet habere post se alteram vnitatem: ergo non repugnat multitudini non habere vllam vltimam vnitatem. Consequentia patet; si enim quælibet vnitas multitudinis habeat post se aliam vnitatem, multitudo nullam habebit vltimam vnitatem. Probo autem antecedens. Vnitas quæ sequitur, non destruit aliam vnitatem priorem, v. g. Angelus qui fiet post alium, non destruet priorem Angelum: ergo nulla vnitas ita exigit esse vltima, vt ei repugnet habere aliam vnitatem sequentem.

Idem probatur de infinito extenso; nam illi magnitudini non repugnat infinitas, cui non repugnat nullum palmum habere vltimum: sed nulli magnitudini repugnat nullum habere palmum vltimum, quia illi magnitudini non repugnat nullum habere palmum vltimum, cuius nullus est palmus, cui repugnet palmum habere posteriorem; sed nulli palmo magnitudinis repugnat nullum habere palmum posteriorem: ergo nulli magnitudini repugnat nullum habere vltimum palmum.

Resp. aliquid posse repugnare toti alicui collectioni, vt collectio est; quod tamen non repugnat partibus distributiuè sumptis vt sic: v.g. nulli parti vt sic distributiuè sumptæ repugnat esse ens simplex; toti autem collectioni partium repugnat; nulli parti repugnat habere aliquid extra se, toti autem collectioni partium repugnat. Eodem modo repugnat quidem multitudini alicui collectiuè sumptæ non habere vllam vltimam partem propter rationes allatas; quamuis non repugnet vlli parti vt distributiuè sumptæ in illa multitudine habere post se aliam vnitatem. Idem dico de extensione; nulli enim palmo vt sumpto distributiuè repugnat habere alium post se, sed repugnat toti extensioni vt quilibet palmus habeat post se alium.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Angeli possibiles sunt infiniti: vnus non impedit existentiam alterius: ergo infiniti Angeli possunt existere simul.

Resp. Angelos possibiles esse infinitos tantùm syncategorematicè; vnum etiam distributiuè sumptum non impedire alterius existentiam: sed nego hinc sequi, quod propterea possint simul existere infiniti Angeli, quia licèt infinitas non repugnet vlli Angelo vt sumpto distributiuè, repugnat tamen toti collectioni Angelorum, vt quilibet Angelus habeat post se alium existentem.

Quarta obiectio.

Obiicitur quartò. Tota multitudo entium possibilium, provt est obiectiuè in mente Dei, est actu, & est infinita: sed nullum argumentum fieri potest contra infinitum actu existens, quod fieri non possit contra infinitum illud existens in mente Dei; ergo non implicat infinitum actu existens.

Resp. satis probatum esse, quod multitudo possibilium existens obiectiuè in mente Dei est infinita solùm syncategorematicè, quia Deus eo modo res cognoscit, quo sunt in se ipsis; tota verò actualitas, quæ hîc affertur, se tenet ex parte diuinæ cognitionis, non ex parte ipsarum rerum, quæ non sunt actu: nego autem eadem argumenta fieri contra infinitum istud possibilium actu cognitorum, quæ fierent contra infinitum actu existens, vt satis declaraui.

§. IV.

An, & quomodo possit Deus producere omne possibile, & creaturam omnium nobilissimam, aut ignobilissimam.

Conclusio negans.

DIco secundò esse prorsus impossibile, vt Deus simul producat collectionem omnium rerum possibilium, & creaturam omnium perfectissimam, vel imperfectissimam. Ita cum S. Thoma communiùs censent Theologi contra Durandum, Gabrielem, Gregorium, Vasquem.

Probatio inefficax.

Probant aliqui primò, quia potentia Dei exhauriretur, si Deus crearet omne quod est creabile; nihil enim postea restaret creandum: sed hæc ratio difficilis est, quia nihil est periculi dicere quod Dei potentia exhauriretur ex defectu se tenente ex parte obiecti, non autem ex defectu se tenente ex parte potentiæ diuinæ, quemadmodum si nihil esset possibile, Deus tamen esset infinitè potens, quia totus defectus oriretur ex parte ipsius obiecti, quod esset impossibile, non autem ex parte Dei. Sicut etiam nemo dicit, exhauriri Dei sapientiam, etiamsi cognoscat omne cognoscibile, quia non restat ei aliquid

aliquid cognoscendum : sic exhausta non esset potentia post creatum omne creabile, licèt amplius non posset aliquid creare.

Prima probatio efficax.

Melius ergo probatur secundò, quia si Deus (vt suprà posui) posset facere quantum potest facere, daretur aliquod quantum potest facere : sed nullum datur quantum potest facere, quia Dei potentia est potentia faciendi semper plura & plura. Ergo Deus non potest facere totum, quod potest facere.

Neque dicas : Deus cognoscit totum quod potest facere, & illud ponit totum actu secundùm esse obiectiuum : ergo datur aliquod totum, quod Deus potest facere.

Respondeo enim, Deum cognoscere totum quod potest facere eo modo, quo est totum, videlicet includens semper plura, & plura. Vnde distinguo consequentiam : ergo datur aliquod totum determinatum, quod Deus potest facere, nego ; datur aliquod totum indeterminatum includens semper plura & plura, concedo.

Altera probatio.

Tertiò. Infinitum syncategorematicum non potest reduci ad actum completum, quà est infinitum : omne creabile est infinitum syncategorematicum : ergo implicat vt illud totum reducatur ad actum.

Vltima probatio.

Quartò. Quæcunque collectio entiũ determinata sumatur, adhuc illa tota infinitè à Deo distat : ergo adhuc infinitè vltra illam Deus est participabilis : ergo adhuc infinitæ creaturæ sunt possibiles. Eademque ratio probat, non posse fieri creaturam omnium perfectissimam, quia quæcunque creatura producatur, adhuc illa distat à Deo infinitè : ergo adhuc Deus est vlteriùs, & perfectiùs participabilis.

Solutum autem nuper est illud quod adhuc opponi potest, collectionem omnem possibilium adhuc infinitè à Deo distare ; & tamen præter eam nihil esse possibile : ergo quamuis aliqua creatura infinitè à Deo distaret, posset tamen esse omnium perfectissima. Nam allata ibi est disparitas, cui addi præterea potest, collectionem totam possibilium, vt nunc est, infinitè quidem à Deo distare ; sed quia illa non est aliquid determinatum, quod poni possit totum simul, sed dicit semper plura & plura, propterà vltra illam Deus non est participabilis. At verò creatura quæ diceretur perfectissima, & collectio entium, quæ tota simul existeret, esset aliquid determinatum, quod cùm infinitè à Deo distaret, posset adhuc Deus participari. Distinguitur ergo maior ; ideo data quacunque creatura potest Deus facere aliquid perfectius, quia illa infinitè à Deo distat, & est aliquid determinatum, concedo ; & est aliquid indeterminatum, nego.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Sumo totam collectionem creaturarum possibilium. & sic dico : Non omnes creaturæ, quæ sunt in hac collectione, excedũtur à creaturis : ergo aliqua est, quæ non exceditur : ergo datur aliqua creatura omnium perfectissima. Probo antecedens. Si omnes creaturæ excederentur à creaturis, extra omnes creaturas darentur aliquæ creaturæ.

Resp. distinguendo antecedens, vt in simili negotio sæpè feci. Non omnes creaturæ, quæ sunt in hac collectione, excedũntur collectiuè sumptæ ab aliis creaturis, concedo ; non excedũntur distributiuè sumptæ, nego. Quamuis enim extra totam collectionem nulla sit excedens alias omnes, nulla tamen est creatura vltra quam non sit alia, & alia in infinitum.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Si in collectione creaturarum nulla sit distributiuè, quæ non excedatur, sequitur plures esse creaturas possibiles excessas quàm excedentes, & non esse plures ; quæ sunt contradictoria. Probatur primùm esse plures excessas, quàm excedentes. Homo in hac collectione omnium est infimus, vt suppono ; ideò est excessus, & non est excedens : vnde argumentor. In hac collectione omnes creaturæ excedentes, sunt etiam excessæ ; & non omnes excessæ, sunt excedentes : ergo plures sunt excessæ, quàm excedentes. Iam verò quod non sint plures excessæ quàm excedentes, probatur, quia quælibet pars quæ exceditur, debet habere vnam à qua excedatur immediatè : ergo vt omnes excedantur, tot debent esse quæ excedunt, quot excessæ, non plures.

Resp. in eo argumento, siue fiat de infinito categorematico, siue de syncategorematico, esse fallaciam manifestam in eo, quod ponat duas collectiones inæquales, quarum vnius partes omnes bis numerentur, alterius autem vna pars semel tantùm numeretur ; ideoque videantur esse pares, cùm tamen vna sit alterâ maior, illa scilicet, cuius aliqua pars non numeratur bis : v. g. in hoc argumento de partibus excessis & excedentibus, omnes partes excedentes bis numerantur, cùm numerentur, quatenus sunt excedentes, & quatenus sunt excessæ : pars autem prima, quæ est excessa, & non excedens, non numeratur nisi semel, quia non numeratur nisi vt excessa.

Responderi ergo debet, quòd in hac collectione creaturarum ab homine v. g. sursum versùs plures sunt creaturæ excessæ, quàm excedentes ; quia homo exceditur, & non excedit. Ad probationem autem concedo illud antecedens ; quælibet creatura excessa debet habere vnam à qua excedatur ; sed nego consequentiam : ergo tot sunt excedentes, quot excessæ ; hoc enim non sequitur, quia omnes excedentes bis numeras, non autem omnes excessas : vnde quamuis vnicuique excessæ vna respondeat excedens, non tamen sequitur esse tot excedentes, quot sunt excessæ.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. In ea collectione omnium creaturarum est summa propinquitas in perfectione cum Deo, quæ potest esse in creaturis : sed illa propinquitas non reperitur in omnibus creaturis ; nam in bruto v.g. non reperitur, neque reperitur in pluribus, quæ sint inter se inæquales : ergo reperitur in vna, vel in pluribus, quæ sint æquales inter se : ergo facere Deus potest craturam, quâ nulla perfectior sit possibilis.

Resp. concedendo maiorem, distinguendo autem hanc minorem : sed illa propinquitas non reperitur in omnibus creaturis distributiuè sumptis, concedo ; collectiuè sumptis, nego ; nam licèt homo v.g. non habeat summam propinquitatem cum Deo, si sumatur solitariè ; homo tamen sumptus cum alia tota collectione, habet summam illam propinquitatem.

DISPVTATIO IV.

De loco, & vacuo.

Aristoteles 2. *Physicorum, vsque ad textum* 84.

ALTERA proprietas corporis naturalis sequens immediatè magnitudinem quantitatiuam, est occupare locum, de quo disputare incipimus cum Philosopho initio quarti libri, vbi statim probat considerationem esse maximè propriam naturalis Philosophi, an sit locus, qualis sit, quas proprietates habeat, & quid sit.

QVÆSTIO

QVÆSTIO I.

De loco.

Aristoteles *vsque ad textum* 50.

EXistentiam loci supponimus potiùs quàm probamus, quia naturæ lumine nota est. Possunt ergo circa eum sex potissimùm controuerti: primò, quid sit locus verus & realis: secundò, an & quid sit locus vulgari modo sumptus, seu spatium imaginarium: tertiò, quid sit esse in loco, siue vtrum detur internum vbi: quartò, an & quot modis res sint in loco: quintò, an plura corpora esse possint in eodem loco: sextò, an idem esse possit in pluribus locis.

SECTIO I.

Quid sit locus verus, & realis.

Aristotelica definitio.

DIco primò, locum propriè sumptum, ac Philosophicè rectè definiri, *Est superficies corporis continentis, immobilis, prima.* Ita Philosophus *textu* 39. quem vt explicem,

Variæ sententiæ.

Obserua primò, quadrupliciter dissidere Doctores inter se circa naturam loci. Primò enim nonnulli apud Aristotelem volunt, locum esse aliquid intrinsecum ipsi rei locatæ: Plato putat illud esse materiam: Iandunus qualitatem conseruatiuam rei locatæ: Simplicius positionem corporis locati cum ordine ad partes fixas vniuersi: Vallesius modum intrinsecum rei, & eius constitutiuum in loco. Scotus relationem rei continentis ad rem contentam. Secundò alij, vt Chrysippus, volebant locum esse spatiuum reale trinam habens dimensionem, aut etiam, vt aiebat Proclus, spatium quoddam reale, substantiale, corporeum, lucidum & animatum. Tertiò alij non pauci cum Auicenna existimant, locum esse aliquod interuallum, seu spatium trinè dimensum, quod sit solùm capacitas quædam replebilis corpore, ideſt spatium imaginarium. Quartò denique Aristoteles vult locum esse superficiem ambientem.

Duplex acceptio loci.

Obserua secundò conciliari facilè posse secundam & quartam sententiam, distinguendo locum philosophicè sumptum à loco sumpto secundùm communem sensum vulgi. Locus primo modo sumptus est realis, & positiua proprietas corporis naturalis: locus sumptus secundùm communem sensum vulgi, est id quod vulgus solet appellare locum.

Locus sumptus propriè.

Prima ergo pars conclusionis asserit, locum propriè sumptum esse *superficiem corporis continentis immobilem & primam*; quia locus qui est positiua proprietas corporis naturalis, debet esse aliquid reale ac positiuum, cui conueniant proprietates loci; nihil autem assignati potest præter superficiem, quia spatium non est aliquid reale, saltem positiuè; positio corporis in loco, est præsentia corporis ad locum, sed non est ipse locus: ergo locus primò est *superficies*, ideſt, extremum corporis, & terminus eius; illa enim est propriè id quod continere dicitur: secundò est superficies *corporis ambientis, seu continentis*; quia locus non est superficies corporis, quod continetur, v. g. pellis animalis non est eius locus: tertiò est *immobilis*, vt distinguatur à vase, vt statim declarabitur: quartò dicitur *prima*, quia non quæcunque superficies corporis continentis est locus, sed ea quæ prima occurrit contento, seu quæ illud tangit.

Locus secundum vulgi sensum.

Secunda docet, locum secundum communem sensum vulgi esse spatium illud quod occupatur à re locata. Ratio est, quia communiter dicitur corpus esse in spatio tanquam in loco, & audito loci nomine, statim quisque concipit spatium occupatum. Ratio est, quia quando corpus aliquod non mouetur, dicitur manere semper in eodem loco, quantumuis circa illud mutentur superficies corporis ambientis. Rursus dicimus, rem mutare locum per hoc quod mutat spatium, etiamsi eadem superficies illud ambiat. Dicimus etiam locum esse terminum necessarium motus localis; fieret autem motus localis etiam in vacuo vbi nulla est superficies. Denique dicimus rem esse hîc, aut ibi, nullo habito respectu ad superficiem continentem, sed ad certum spatium quod designare solemus per distantiam certam à punctis fixis vniuersi.

Immobilitas loci.

Dico secundò, proprietatem loci philosophicè sumpti esse vt sit immobilis, quatenus non necessariò mouetur ad motum rei locatæ.

Quadruplex eius explicatio.

Obserua locum vulgari modo sumptum pro certo esse immobilem, cùm sit spatium illud quod occupabatur; difficile autem explicari, quomodo superficies corporis ambientis, v.g. aëris, dicatur esse immobilis. Aliqui cum Pererio negant, locum quemlibet esse immobilem, sed locum connaturalem: v.g. locus ignis est concaua cœli superficies tota, intra quam necessariò est aqua, etiamsi partes varias habeat. Alij negant superficiem illam immobilem esse secundùm se, sed provt dicit relationem ad talem superficiem spatij imaginarij, secundùm quam est prorsus immobilis. Alij cum S. Thoma *opusc.* 31. dicunt locum sumi primò provt est superficies corporis ambientis, & sic mobilis est per accidens: secundò provt superficies dicit determinatam distantiam à centro terræ & polis mundi, sicque locus est immobilis; licèt enim superficies ipsa moueatur, non mouetur tamen provt dicit connotationem talis distantiæ. Denique alij volunt, locum esse immobilem, quia non necessariò mouetur ad motum rei locatæ, licèt moueatur ad motum corporis continentis, cui locus ipse inhæret: v.g. cùm ambulo, non mecum moueo aërem ambientem; quod si flante vento superficies quæ me ambit, moueatur, non mouetur certè ad motum meum, sed ad motum aëris quem impellit ventus; quam ego explicationem approbo.

Probatur.

Ratio est, quia non potest locus aliam habere immobilitatem, per quam distinguatur à vase, & per istam ab eo sufficienter distinguitur: ergo locus ideò dicitur esse immobilis, quia non necessariò mouetur ad motum rei locatæ. Probo antecedens, quia si dicatur immobilis esse ista superficies, quatenus connotat partes fixas mundi, erit vas eodem modo immobile; idem dico de alia qualibet explicatione: si autem dicatur esse immobilis, quia non mouetur necessariò ad motum rei locatæ, immobilitas illa non conuenit vasi, sed soli loco.

Instantia.

Dices: Si locus dicitur immobilis, quia non necessariò mouetur ad motum rei locatæ, quamuis secundùm se sit mobilis; ita etiam corpus locatum dici poterit immobile, quia non mouetur ad motum loci, quod absurdum est.

Resp.

Respondeo negando, rem locatam vocari posse immobilem, quamuis non moueatur necessariò ad motum loci; nam ideò locus vocatur immobilis, quia quamuis contineat locatum sicut vas, moto tamen locato non necessariò mouetur; cùm tamen proprium sit vasis moueri ad motum rei, quam continet: locatum autem non continet locum, atque ita vocari non debet immobile. A

Aliæ loci proprietates.

Dico tertiò, alias quasdam esse loci proprietates. Prima est, vt locus ita contineat locatum, vt sit maior locato, secundùm extimam superficiem, alioqui non contineret; æqualis autem sit locato secundùm concauam superficiem, nam si esset maior, sequeretur aliquam partem loci esse vacuam; si minor, aliqua pars locati non ambiretur. Secunda est, vt locus sit separabilis à re locata, quia motus dicit locum vt terminum à quo qui deseritur, & terminum ad quem acceditur: ergo per motum locus vnus acquiritur, & alter perditur. B

Prima obiectio.

Obiicitur primò, locum non esse superficiem, quia locus habet contrarium, & loca sunt specie diuersa: sed superficies vt superficies, non habet contrarium: ergo non est locus. Deinde si locus est superficies, sequitur vltimam sphæram cœlestem non esse in loco, non enim ambitur vlla superficie: hoc autem absurdum est.

Respondeo concedendo, quod locus sumptus secundùm sensum vulgi habet contrarium; sumptus autem philosophicè non habet contrarium. Vltimum cœlum reuerà non est in loco sumpto philosophicè, sed est in loco sumpto secundùm sensum vulgi, sicuti etiam partes internæ corporis. C

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò, in omni motu locali mutari locum: sed non mutatur superficies: ergo locus non est superficies. Probatur minor. Currat lembus secundo amne hinc Auenionem; ille non mutauerit superficiem aquæ, quæ simul lembum direxerit, imò nec mutauerit superficiem aëris, si flante vento aër etiam in eam partem impulsus fuerit. Similiter illud non est locus, quod mobile mutat, licèt non moueatur: sed turris v.g. flante vento millies in die mutat superficiem aëris, & tamen immota manet.

Respondeo, solui etiam illa omnia eodem modo; D mutatur enim in omni motu locali locus sumptus secundùm sensum vulgi, non locus sumptus propriè, ac philosophicè.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Si locus est superficies, sequitur locum aëris esse superficiem ignis; hoc autem falsum est, quia locus naturalis est conseruatiuus locati, superficies autem ignis non est conseruatiua ipsius aëris. Similiter si locus proprius lapidis est superficies aquæ, sequitur lapidem moueri violenter ad centrum, & naturaliter debere ascendere à centro ad superficiem aquæ, quod absurdum est. Denique superficies est species infima: ergo non potest esse genus in hac definitione.

Resp. locum aëris philosophicè sumptum esse superficiem ignis (si tamen illa est sub cœlo) quæ conseruatiua etiam est aëris secundùm qualitatem symbolam, non secundùm qualitatem dissymbolam. Nego autem debere lapidem moueri sursum à centro ad superficiem aquæ, quia motus naturalis non est ad locum naturalem sumptum philosophicè; sed ad locum naturalem sumptum vulgari modo. Denique concedo superficiem non esse genus, quia ista non est propria definitio, sed descriptio in qua superficies se habet materialiter, continentia verò se habet formaliter. E

SECTIO II.

An, & quid sit spatium imaginarium.

Spatium imaginarium & reale.

EXplicata quidditate loci realis, quem aliqui asserebant esse spatium occupatum à corpore, superest vt de spatio illo dicam aliquid, vt eo intellecto, facilè de tota loci quidditate iudicium ferri possit. Quia verò duplex est spatium, aliud reale, aliud imaginarium; spatium reale dicitur quodcunque corpus realiter extensum; spatium verò imaginarium appellatur illud in quo totus situs est mundus, quod concipitur extra mundum in infinitum protendi, & in quo varia sibi succedunt corpora intra mundum; quod etiam conciperetur manere si destrueretur totus mundus. De spatio reali nulla inter Doctores est difficultas, de solo imaginario celebris est controuersia, vtrùm illud reuerà sit aliquid reale, & quid sit: deinde, vtrùm Deus sit verè in illis spatiis; quæ tamen omnia facilè componi posse video, si de vocibus non esset dissidium. Ergo vt vitem omnes ambages vocum, statuam primò, vtrùm Deus verè sit supra cœlos diffusus in infinitum; deinde vtrùm præter Deum sit reale aliquod spatium supra cœlos, cui coexistere Deus dicatur, voceturque spatium imaginarium; vnde concludi facilè poterit, quomodo in spatiis imaginariis sit Deus.

§. I.

Verum Deus reuerà sit supra cœlos.

Conclusio affirmans.

DIco primò, Deum reuerà esse supra cœlos diffusum in infinitum. Ita docent Suarez *disp.* 30. *Metaph. sect.* 7. Lessius *lib.* 2. *de attributis, c.* 2. Molina, Gillius, Valentia, Fasolus, contra Vasquem, qui solis tamen dissidet vocibus.

Scriptura & Patres.

Primò enim apertè sic traditur *cap.* 10. libri Iob: *Excelsior cœlo, profundior inferno, longior terrâ mensura eius, & latior mari.* Quibus verbis nihil expressius dici potest. Suffragantur Patres, Hilarius lib. 2. de Trinit. *Infusus, & circumfusus, exterior interna concludit, excedit exterior, & incircunscriptione spiritus sui cuncta transcendit.* Gregorius lib. 2. moralium, c. 10. *Ipse manet intra omnia, ipse extra omnia, ipse supra omnia, ipse infra omnia: superior est per potentiam, inferior per sustentationem, exterior per magnitudinem, interior per subtilitatem: sursum regens, deorsum continens, extra circundans.* Athanasius epist. 1. ad Serapionem: *Vbique est, & extra omnia, implet omnia, manens extra omnia.* Theodorus Ancyræ Episcopus, homilia in natalem Saluatoris, cap. 10. Concilij Ephesini: *Diuinitatis plenitudo adimplet omnia, & ita implet, vt omnem creaturam excedat.* Denique Damascenus lib. 1. fidei, c. 16. *Deus cuncta replens, & super omnia eminens, totus in omnibus, & totus super omnia.*

Ratio.

Secundò idem ratio suadet, quia non minùs dici Deus potest extra mundum per immensitatem, quàm ante mundum per æternitatem: sed verè dicitur Deus fuisse ante mundum conditum; quis enim hoc ausit negare? ergo eodem modo dici potest esse extra mundum. Maior patet, quia non est excogitabilis vlla disparitas; sicut enim extra mundum non est spatium reale, in quo dici possit esse Deus, ita nec ante mundum fuit tempus reale. Ideo ergo dicitur fuisse ante mundum, quia nullum potest ante mundum instans signari,

signari, quantumvis à principio mundi distans, in quo non fuerit Deus: ita extra mundum nullum potest fingi punctum, quamuis à mundo remotum, vbi plenissimè non sit Deus.

Ex variis absurdis.

Tertiò ex variis absurdis licet argumentari. Primum est, quia si Deus non esset supra cœlos, posset dari aliqua creatura maiorem habens extensionem, quàm nunc habeat Deus; quod est absurdum. Probatur sequi; Deus enim potest facere mundum maiorem, quàm iste sit: ille mundus plus haberet extensionis quàm nunc Deus habeat, Deus enim (vt supponitur) non habet maiorem extensionem quàm iste mundus. Alterum absurdum est, quia Deus haberet extensionem omni ex parte finitam. Tertium posset Deus esse seiunctus à se ipso; faciat enim Deus funem leucalem, in cuius extremo vtroque faciat duos mundos, tum destruat illum funem, isti duo mundi distant inter se, Deus est in vtroque mundo, non autem in medio: ergo Deus distat à se ipso. Denique sequeretur omninò, Deum posse moueri; sit enim homo supra cœlos, & ambulet, Deus in illo erit homine, non extra illum: ergo mouebitur Deus. Item moueatur cœlum & mundus totus motu recto, erit necesse vt cum mundo Deus ipse moueatur.

Constat igitur Deum extra cœlos esse infinitè diffusum; quomodo autem ibi sit, superest explicandum; arguunt enim in contrarium aduersarij: Deus esse non potest extra cœlos. Et similiter respondent allatis argumentis, nullum omninò esse supra, vel extra cœlos, sicut nullum est ante mundum. Quod vt dissoluam clarissimè, videndum est.

§. II.

Vtrum spatium imaginarium sit aliquid reale supra cœlos.

Assertio tripartita.

Dico secundò, spatium imaginarium esse aliquid verè reale supra cœlos infinitè diffusum; sed non esse tamen aliquid actuale distinctum ab ipso Deo, cuius sola immensitas, provt connotat spatium reale, quod potest ei coexistere, reuerà est spatium imaginarium; sicut eius æternitas provt similem habet connotationem temporis realis, est verum tempus imaginarium. Ita tradit expresse Lessius *lib.2. c.2.* significatque omninò Vasquez *disp.29.c.3.4.& 5.*

Datur verum spatium supra cœlos.

Prima pars asserit, admitti debere supra cœlos spatium aliquod reale. Probatur, quia illud est spatium verè reale, in quo licet assignare realiter alibi, & alibi: sed in vacuo illo, quod est extra cœlos, assignare verè licet alibi, & alibi: ergo illud est verè reale. Probatur minor. Si cœlum motu recto moueretur per horam, esset pro certo alibi quàm nunc sit. Similiter si Petrus collocaretur supra polum arcticum, & Paulus super antarcticum, alibi esset Petrus quàm Paulus. Imò Christus, si est supra cœlum empyreum, alibi habet pedes, & alibi caput: ergo in illo spatio licet assignare alibi & alibi. Denique potuit Deus mundum alibi facere quàm nunc sit, cùm possit illum mouere nunc; & si faceret alium mundum, posset illum mundum nouum ponere ibi vbi est iste mundus: ergo necessariò ibi est spatium.

Secundò. Deus extra cœlum potest facere plures mundos, & vnum ab altero distantem: ergo inter vnum & alium mundum intercedit hoc spatium reale. Consequentia est euidens, quia illa quæ distant, interiectum habent spatium. Probatur ante-

A cedens. Extendat enim Deus funem à cœlo per mille leucas, & in eius extremitate creet alterum mundum; ille mille leucis distabit à cœlo: annihilet funem, eodem modo distabit. Confirmatur, quia Deus extra mundum creare potest alium, vel isti contiguum, vel ab illo distantem; si crearetur distans, in alio esset spatio, quàm si esset contiguus.

Non est aliquid distinctum à Deo.

Secunda pars negat spatium istud esse aliquid reale distinctum ab ipso Deo. Probatur, quia spatium istud à Deo distinctum, vel esset negatio, vel spatium possibile, vel capacitas recipiendi corpus, vel negatio simul cum illa capacitate; nullum ex his dici potest; primò enim, quod non sit negatio, probatur, quia negatio desinit esse quando aduenit forma cuius est negatio: sed dum aduenit spatium positiuum, non tollitur hæc capacitas: ergo illa non est negatio. Deinde negatio negationis est aliquid positiuum: hæc capacitas est negatio negationis: ergo est aliquid positiuum. Præterea implicat negationem hominis dici hominem: ergo implicat negationem spatij dici spatium. Denique id quod debet realiter succedere pertransiri, non est negatio: istud spatium debet necessariò succedere pertransiri: ergo non est negatio.

Secundò, quod illud reale non sit spatium possibile, probo, quia spatium imaginarium est aliquid actuale, alioqui non contineret actu rem locatam; implicat enim vt corpus actu sit in re aliqua possibili, quæ nullo modo existat. Deinde coexistere illa dicuntur, quæ ambo existunt simul: sed corpus coexistit spatio imaginario: ergo illud est aliquid actu existens, non autem duntaxat possibile. Denique conclusio negat duntaxat dari supra cœlos spatium reale actuale distinctum ab ipso Deo; non negat dari spatium possibile supra cœlos.

Denique, quod spatium imaginarium non sit capacitas recipiendi corpus, vel negatio simul cum capacitate, probatur, quia vel illa capacitas est aliquid reale positiuum actu existens, vel est negatio, quæ omnia superiùs reiecta sunt: ergo spatium imaginarium non est capacitas, vel negatio cum capacitate.

Diuina immensitas est tale spatiũ.

Tertia pars asserebat, spatium illud imaginarium esse diuinam ipsam immensitatem infinitè diffusam, non absolutè sumptam, sed provt connotat spatium reale possibile, quod ei potest coexistere.

Patres.

Ratio est primò, quia Patres sæpissimè aiunt, Deum esse locum omnium rerum, & non esse nisi in se ipso. Dionysius, lib.1. de diuinis nominibus, eum dicit esse συνεχικὸν ὁρισμὸν, καὶ ἔχειραν ἁπάντων, *consitodiam & domicilium omnia conseruans & continens*: c.10. ἕδραν παντοδεκτικὴν, καὶ πυθμένα πάντων, *sedem & fundum, in quo recumbunt & formantur omnia.* Bernardus lib. 5. de consid. *Non est quod quæras vltra vbi erat, præter ipsum nihil erat: ergo in se ipso erat.* Tertullianus contra Praxeam c.5. *Ante omnia erat Deus solus ipse sibi & mundus & locus & omnia.* Minutius in Octauio ait, *Parentem omnium Deum nec principium habere, nec terminum, qui ante mundum fuerit sibi ipse pro mundo.*

Probatio à simili.

Secundò argumentor à simili; sicut enim si aër diffusus esset in immensum, vel si lumen per se subsistens immensum esset, verissima ibi essent spatia: ergo si spiritus aliquis in immensum sit extensus, illud erit spatium, non corporeum illud quidem, & cuius vna pars distincta sit ab alia, quia spiritus non diffunditur per partes; sed spirituale, & diffusum per totalitates diuersas virtualiter: sed Deus eo modo est diffusus: ergo Deus potest esse spatium immensum. Alterum simile est: Sicut mundus

iste non est in spatio aliquo creato, sed ipse suum est spatium, imò est totum spatium per suam extensionem; fingamus etiam fieri alium mundum extra istum, ille tunc erit spatium extra cœlos, quia erit extensus: ergo Deus etiam esse potest spatium per suam extensionem. Vel si lubet, annihilet Deus omnia præter vnum Angelum; ille verum erit spatium spirituale per suam extensionem: ergo Deus etiam est spatium. Denique sicut diuina essentia est primæua essentia, fundamentum, & basis, & origo totius essentiæ & entis conceptibilis: ita diuina immensitas est primum & intimum interuallum, origo omnis interualli, spatium omnium spatiorum; sedes & basis primordialis omnis loci & spatij.

Ratio à priori.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Datur supra cœlos vacuitas aliqua replebilis corpore: illa vacuitas est aliquid distinctum à Deo, Deus enim non est vacuitas, cùm vacuitas sit negatio: ergo datur supra cœlos aliquid distinctum à Deo, quod vocatur spatium imaginarium. Probatur maior. Priuationes, & negationes sunt realiter in rerum natura, quamuis non sint entia verè realia; homo enim realiter dicitur cæcus, mortuus: sed supra cœlos datur negatio spatij realis positiui, quæ est vacuitas replebilis corpore: ergo datur realiter vacuitas.

Resp. negationes & priuationes non esse realiter in rerum natura, si *realiter*, sumatur propriè, si autem sumatur impropriè, fateor illas esse realiter. Tunc *realiter*, sumitur propriè, quando significat existentiam alicuius rei, quæ non est merum nihil: tunc impropriè sumitur, quando significat id quod nullo cogitante intellectu est purum nihil. Priuationes posteriore hoc modo dicuntur esse realiter, non autem primo modo; dicuntur enim esse realiter, quia sunt purum nihil ante omnem operationem intellectus. Vnde ad formam argumenti distinguo maiorem: datur realiter supra cœlos vacuitas, si *realiter*, significet existentiam rei alicuius, quæ non sit purum nihil, nego maiorem; si *realiter*, significet quod supra cœlos est purum nihil, etiamsi nullus cogitet intellectus, concedo maiorem; eo enim duntaxat modo negationes reales sunt, vt notabam. Sic enim fateor, quod supra cœlos est nihil distinctum à Deo; sed nego esse aliquid distinctum à Deo supra cœlos, ideoque consequentia illa non valet: ergo datur aliquid realiter supra cœlos distinctum à Deo, cùm dici potiùs debeat: ergo nihil datur supra cœlos realiter distinctum à Deo.

Instantia.

Instabis primò. Illud nihil quod datur realiter supra cœlos, est spatium illud imaginarium, quod dicitur distinctum esse à Deo.

Respondeo illud nihil dici non posse spatium imaginarium, quamuis realiter sine nullo cogitante intellectu sit nihil; quia spatium imaginarium non est priuatio tantùm, vt probaui nuper; istud autem nihil, non est aliud quàm priuatio. Deinde illud nihil, etiamsi eo modo sit realiter nihil, nullo tamen modo dici potest ens reale, neque magis esse realiter, quàm chimæra, quæ nullo cogitante intellectu est nihil; sicut enim malè ille loqueretur, qui diceret: *Datur realis chimæra, quia chimæra realiter est nihil*; sic impropriè ille loquitur, qui dicit, spatium imaginarium esse reale, quia illud spatium est realiter nihil.

Altera instantia.

Instabis secundò. Entia possibilia sunt realia negatiuè; spatium supra cœlos est possibile: ergo illud est ens reale negatiuè.

Respondeo entia possibilia esse realia negatiuè, non quòd actu sint vllo modo realia, sed tantùm, quòd non repugnet illa esse realia. Spatium ergo possibile fateor esse reale negatiuè, idest verè possibile; sed nego illud esse actuale.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Antequam produceretur mundus, habebat capacitatem vt ibi produceretur vbi est productus: sed illud *vbi*, in quo mundus est productus, & in quo ante productionem nihil erat, est inane, quod habebat capacitatem vt repleretur corpore: ergo illud inane reuerà est realiter supra cœlos.

Respondeo, si per illud *vbi*, aliud intelligatur quàm vna pars virtualis diuinæ immensitatis, cui poterat mundus coexistere, nego maiorem; si verò intelligatur pars hæc virtualis diuinæ immensitatis, concedo; cùm enim dicis, potuit mundus antequam fieret, fieri vbi nunc est, vel etiam potuit fieri alibi, sensus est, mundum potuisse coexistere, vel illi parti virtuali diuinæ immensitatis, vel alteri. Cùm enim diuina immensitas, licèt omninò indiuisibilis in se ipsa, sit tamen magnitudo quædam virtualis, non habet quidem partes formales, sed habet partes virtuales, quæ nimirum æquiualent partibus actualibus.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Spatium illud quod est supra cœlos, est aliquid imaginarium: immensitas Dei non est aliquid imaginarium: ergo immensitas Dei non est illud spatium. Imò Deus est in spatiis imaginariis: ergo non est spatium imaginarium.

Respondeo *imaginarium* posse significare vel illud quod est merè fictum, vel illud quod connotat in obliquo aliquid non existens, sed possibile. Si spatium supra cœlos significet aliquid distinctum à Deo, est verè imaginarium primo modo, idest, omninò fictitium: si autem significet ipsam immensitatem Dei, quatenus connotat spatium possibile quod ei potest coexistere, est imaginarium secundo modo; est enim verè reale & actuale, secundùm id quod dicit in recto, quamuis in obliquo dicat aliquid possibile. Quod additur, Deum esse in spatiis imaginariis, exigit vt breuiter explicetur.

§. III.

Quomodo Deus sit supra cœlos in spatiis imaginariis.

Conclusio trimembris.

Dico tertiò, Deum esse supra cœlos per præsentiam purè absolutam, non autem per præsentiam respectiuam, idest, Deum ita esse supra cœlos, vt non sit in vllo spatio à se distincto, cui coexistat, & in quo contineatur; sed esse tantùm in se ipso vbicumque animus fingere potest aliquod spatium, & vbicumque corpus aliquod fieri potest. Ita Lessius, Fasolus, Arriaga. Eget autem explicatione magis quàm probatione.

Præsentia absoluta & respectiua.

Obserua igitur, posse aliquid esse præsens loco duobus modis. Primò absolutè, secundò respectiuè. Tunc dicitur absolutè præsens loco, quando ibi est secundùm suam entitatem vbi esse dicitur, sed non habet quidquam aliud sibi conjunctum, in quo contineatur, aut cui coexistat: v. g. cœlum Empyreum habet veram præsentiam in loco vbi esse dicitur, quia eius entitas ibi existit, sed illa entitas non habet quidquam creatum sibi conjunctum cui coexistat, & ad quod referatur, ideoque habet præsentiam absolutam. Tunc aliquid dicitur præsens respectiuè spatio, quando ibi est secundùm suam entitatè vbi esse dicitur, & coexistit alicui alteri à se distincto, quod tãgit, & ad quod dicit habitudinẽ; v. g.

quidquid

quidquid est intra cœlum, habet præsentiam respectiuam in spatio, quia suam entitatem in eo habet, & coexistit etiam alteri, quod tangit.

Deus habet supra cœlos præsentiam absolutam.

Eodem igitur modo quando Deus dicitur extra mundum esse in spatiis imaginariis, si esse in iis intelligatur cum habitudine ad aliquid aliud, cui coexistat, habebit præsentiam respectiuam; si verò intelligatur extra mundum esse, solùm per realem præsentiam sine ordine ad rem vllam extrinsecam, idest vbicunque nos concipimus spatium per modum vacui, quod repleri à corpore potest, tunc habebit præsentiam absolutam. Cùm igitur audis Deum esse in spatiis imaginariis, sensus non est, Deum ibi esse tanquam in aliquo reali à se distincto, aut id quod realiter non est, continere Deum; sed sensus solùm est, Deum reuerà existere vbicunque spatium aliquod animo fingi potest, & se extendere ad omne punctum, quod mens cogitare potest extra cœlum. Et hoc optimo declaratur exemplo diuinæ æternitatis, cùm enim dicitur, Deum tunc fuisse ante totum tempus reale; illud *tunc*, non significat aliquam durationem, quæ actu extiterit à Deo distincta, sed significat durationem Dei vt aptam ad coexistendum tempori vel instanti, quod antea esse posset. Ita illud adverbium, *ibi*, non iudicat locum realem actu existentem, sed solum præsentiam Dei per immensitatem, vt de se aptam ad coexistendum localiter cuicunque corpori realiter ibi existenti, de facto tamen existentem tantùm in ipso, & non in alio. Sic igitur explicata conclusio non eget probatione.

Prima enim pars, quod Deus supra cœlos præsentiam habeat absolutam, prima conclusione probata est. Secunda verò pars, quod non habeat ibi præsentiam respectiuam, ex secunda conclusione constat, qua ostensum est, nihil esse reale supra cœlos à Deo distinctum, cui Deus possit coexistere, & in quo contineri dicatur. Ex quo sequitur, Deum non esse aliter in spatiis imaginariis, quàm quia existit supra cœlos vbicunque mens fingere potest aliquod spatium, vel vbicunque fieri potest aliquod corpus; quod asserebat tertia pars conclusionis.

SECTIO III.

Quid sit præsentia rei ad locum & spatium, siue, an, & quid sit vbicatio interna.

EXplicata quidditate loci, tum realis, tum imaginarij, statim sequitur vt comparetur res locata cum ipso loco, & explicetur quid sit præsentia rei locatæ ad ipsum locum, quæ vocari solet *vbicatio*. Controuersia enim ista est in scholis celeberrima de distinctione vbicationis à re vbicata, vbi video posse disputari duo. Primum est de vbi permanente: secundum de vbi fluente. Vbi permanens vocatur præsentia, quam res habet dum quiescit in loco; vbi fluens vocatur præsentia, quam res habet dum mouetur.

§. I.

Vtrum vbi permanens sit distinctum à re locata.

Conclusio negatiua.

DIco primò, vbicationem permanentem, seu modum præsentiæ rei ad locum non esse aliquid distinctum à re locata, quod motum terminet localem, & rem constituat in loco; sed esse puram connotationem, quæ dicit in recto rem locatam; locum autem in obliquo, cui est indistans, & mutationem aliquam, qua res locata sit indistans à loco. Ita omnino docet S. Thomas 1. *p. q.* 110. *art.* 3. & cum eo Nominales omnes, Gregorius, Sotus, Toletus, Fonseca. Contrarium Constantissimè tradunt multi Recentiores, Suarez, Vasquez, Albertinus, Hurtadus. Alij autem cum Lugo nouum inuenerũt modum distinguendi vbicationem quam volunt esse ipsam actionem productiuam rei, quæ fit & vbicatio, & duratio semper fluens, necessariò mutabilis quoties res est in alio loco & tempore.

Ratio autem primò sit, quia per illud res non constituitur formaliter præsens loco, quod est posterius præsentia locali: sed vbicatio illa distincta esset aliquid posterius præsentia locali: ergo res non constituitur præsens loco per vbicationem distinctam. Probatur minor. Illud est posterius præsentia rei locatæ ad locum, quod est posterius indistantia: sed illud vbi est posterius indistantia: ergo illud vbi est posterius præsentia. Probatur minor. Implicat vt vbicatio, quam habeo hîc, producatur per motum antequam peruenerim huc: sed peruenire huc est esse hîc: ergo implicat vt præsentia rei ad hunc locum producatur antequam sim hic. Prima ratio.

Respondeti solet illam vbicationem produci hîc, sed ita vt per illam corpus constituatur hîc.

Sed contra. Omnis conditio ex parte subiecti vt producatur accidens, est prior productione accidentis, vt inductione probari potest; huiusmodi enim conditio se tenet ex parte causæ materialis: sed esse in hoc loco, est conditio ex parte subiecti, vt producatur præsentia rei ad hunc locum: ergo priùs corpus est hic, quàm producatur vbi. Præterea priusquam corpus locatum recipiat modum illum præsentiæ, debet esse proximè dispositum ad illum recipiendum: sed non est proximè dispositum ad recipiendam hanc vbicationem, nisi sit hîc: ergo priùs naturâ debet esse hîc, quàm recipiat hanc vbicationem: si enim esset in alio loco, non posset recipere hanc vbicationem.

Dices, eodem argumento probari posse, quod motus localis non distinguitur à mobili; priùs enim mobile præsens est loco, quàm accipiat motum, per quem efficitur præsens loco successiuè.

Resp. esse disparitatem, quia mobile non debet priùs peruenisse ad locum in quo constituitur non solùm formaliter, sed etiam effectiuè per motum; vbi autem non constituit effectiuè, sed formaliter rem locatam in loco: ostendo autem, quod priùs effectiuè constituta sit quàm habeat vbicationem: ergo prius etiam præsens est formaliter, quàm habeat distinctam vbicationem. Sed de hoc iterum cùm agam de motu.

Altera ratio est, quia istius vbicationis permanentis distinctæ nulla potest assignari causa productiua. Vnde sequitur illam nullam esse. Probatur (vt opinor) euidenter. Si esset aliqua causa productiua vbicationis huius permanentis, illa esse non posset nisi motus localis: sed motus localis non potest producere illud internum vbi; si enim illa vbicatio distincta produceretur à motu, vel produceretur à toto motu, vel à parte solùm aliqua motus. Non à toto motu, quia sic vbi quod aliquis Roma veniens habet Parisiis, incepisset produci Romæ. Neque ab aliqua parte motus, quod probo, quia illa pars motus quæ producit vbi, est necessariò diuisibilis, vt ex dictis patet: sed pars motus diuisibilis non potest producere vbicationem in hoc loco, siue sit determinata, siue sit indeterminata: ergo nulla pars motus potest producere vbi. Probatur minor. Omnis pars diuisibilis habet partes priores & posteriores: sed implicat vt partes prio- Secunda ratio.

res motus producant hanc vbicationem : ergo implicat vt pars diuisibilis producat hanc vbicationem. Probo minorem. Non potest hoc vbi produci extra istum locum : sed quando existunt partes priores motus, corpus est extra istum locũ: ergo vbicatio non potest produci per partes priores motus.

Duplex confirmatio.

Confirmatur primò, quia implicat vt motus agat nisi quando existit : sed quando producitur vbi permanens, motus non existit ; tunc enim non existit motus quando mobile quiescit, & peruenit ad hunc locum : sed quo instanti producitur vbi, mobile quiescit, & peruenit ad hunc locum ; vbi enim permanens est forma, per quam mobile quiescit in termino ad quem : ergo motus non potest producere vbi permanens.

Confirmatur secundò, quia si datur vbicatio distincta, sequitur quod infinita vbi totalia producuntur per quemlibet motum : hoc autem absurdum est. Sequela manifesta est, quia in quolibet puncto spatij corpus habet nouum vbi totale : ergo in fine motus acquisiuit infinita vbi totalia. Vel autem illa producuntur successiuè, vel producuntur simul & in instanti. Non primum, quia si præsentia localis produceretur successiuè, res locata haberet partem huius præsentiæ localis extra hunc locum. Non secundum, quia motus est causa productiua huius præsentiæ : sed in instanti non est motus : ergo in instanti non producitur hæc præsentia. In quo est discrimen huius præsentiæ ab actione, de qua olim dixi.

Confirmatur tertiò, quia ideò pars determinata motus non producit vbi, quia est diuisibilis habens partes priores & posteriores : sed pars etiam indeterminata est diuisibilis : ergo etiam pars indeterminata motus non producit vbi.

Tertia ratio.

Tertia ratio est, quia res quælibet sufficienter constituitur in loco per suam entitatem : ergo non requiritur modus præsentiæ superadditus. Probo antecedens. Rem esse præsentem loco, est superficiem corporis contenti tangere superficiem aëris ambientis : sed res tangit aliam per suam entitatem : ergo res est præsens loco per suam entitatem. Probatur maior. Præcisis per intellectum quibuslibet aliis, & intellecto solo contactu superficiei locatæ cum superficie loci, verè locatum intelligitur præsens loco, & est impossibile non intelligere præsens : ergo per solam suam entitatem locatum intelligitur præsens loco. Et confirmatur, quia locare nihil est aliud, quàm ambire : ergo locari non est aliud quàm ambiri, seu tangi. Et sanè si non potest locatum ambiri loco sine modo superaddito, similiter requiretur modus superadditus, vt corpus ambiatur veste. Imò si locatum non potest esse præsens loco, & eo ambiri sine modo superaddito, sequitur quod etiam locus habet modum superadditum, per quem fiat præsens locato ; locus enim non minùs est præsens locato, quàm locatum loco : & omnia argumenta quæ probant necessitatem vnius, probant necessitatem alterius.

Supererat vt dicerem de singulari & noua sententia, quæ ponit actionem fluentem, & illam vult esse tum vbicationem, tum durationem : sed de hoc opportuniùs dicetur *disp.* 5. dum agam de duratione.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Illud, quod potest separari à re locata & à loco, est distinctum realiter ab vtroque : sed præsentia localis, v.g. esse hîc, separatur à re locata, & à loco : ergo præsentia localis est aliquid distinctum ab vtroque. Probatur minor. Potest in rerum natura existere Petrus, & existere iste locus, & tamen Petrus non erit hîc : ergo Petrum esse hîc, est aliquid separabile ab entitate Petri & loci, atque ita coniunctio entitatis Petri cum entitate loci est modus superadditus.

Neque dicas, præsentiam localem præter Petrum & locum dicere indistantiam Petri à loco, siue contactum ; redit enim argumentum, quia Petrus & locus esse possunt in rerum natura sine illo contactu : ergo ille contactus est aliquid distinctum à Petro & à loco. Idemque reponi poterit si dixeris præsentiam localem requirere vt Petrus & locus sint simul ; potest enim existere, & non existere locus, quin Petrus & locus sint simul : ergo esse simul est aliquid distinctum à Petro & à loco.

Neque dicas secundò, præsentiam localem dicere præter Petrum & locum negationem corporis interiecti. Contra enim arguo, quia esse præsens & penetrari sunt diuersa : sed corpus penetratum habet negationem corporis interiecti : ergo esse præsens, non est tantùm habere negationem corporis interiecti, vel certè esse intra aliud, est aliquid reale, quod vocabitur vbicatio. Deinde non potest in rerum natura dari noua vlla negatio, quin alicubi destruatur aliquid positiuum, quod antea erat ; si enim illud positiuum antea non erat, eius negatio erat ; si autem erat, debet necessariò destrui, vt esse incipiat eius negatio : sed quando Petrus incipit esse hîc, nihil positiuum destruitur : ergo non incipit aliqua noua negatio.

Hoc est argumentum difficillimum, propter quod aduersarij contendunt admitti debere vbicationem & durationem distinctas modaliter à re locata & à re durante : sed hoc tamen ex disputatis in Logica & Metaphysica de natura relationum, & formalitatum commodè solui potest.

Eius resolutio.

Resp. Itaque præsentiam localem esse in recto ipsam entitatem rei locatæ, provt affectam aliqua mutatione, vel intrinseca, vel extrinseca, & in obliquo spatium, ita vt forma per quam res constituitur in loco, sit quidem entitas rei locatæ, non tamen nudè sumpta, sed provt connotans mutationem aliquam, vel realem, vel virtualem ; quæ mutatio est vel motus localis præuius, vel actio prodiens à tali determinatione diuinæ voluntatis seipsam determinantis ad agendum hîc potiùs quàm alibi ; nunc, & non alio tempore.

Ad argumentum itaque concedo rem locatam, Petrum v.g. nudè sumptum, & locum esse posse in rerum natura, quin Petrus sit in isto loco, sit simul, sit indistans, & alia huiusmodi, vt rectè probat argumentum ; sed nego Petrum vt affectum præuia illa mutatione, vel intrinseca, vel extrinseca, & locum esse posse quin Petrus sit.

Instantia.

Instabis. Si Deus de nouo creet Petrum hîc, non apparet quænam in eo fiat mutatio, per quam sit hîc potiùs quàm alibi ; actio enim qua fit, esset eadem si Petrus esset alibi. Deinde quando Petrus est hîc, & non alibi, debet fuisse aliqua mutatio, quæ non esset si Petrus esset alibi ; nam implicat vt sit noua denominatio, nisi sit aliqua noua mutatio in rerum natura : sed esset eadem entitas Petri, eadem entitas loci, eadem actio productiua Petri, eadem entitas voluntatis diuinæ : igitur debet reperiri aliqua mutatio. Denique quando Deus vult creare Petrum hîc, voluntas illa Dei habet pro obiecto Petrum esse hîc, sed non habet solùm Petrum & locum, neque se ipsam habet pro obiecto : ergo Petrum creari, & esse hîc, non est Deum velle creare Petrum in hoc loco.

Resp. quod si Deus creet Petrum hîc, nihil quidem intrinsecum habebit Petrus, quod non haberet alibi creatus ; posset enim entitas illius actionis fieri alibi, vt ostendam statim ; sed connotabit aliquid extrinsecũ, quod non connotaret alibi creatus, nimirũ

Deum

Deum se determinantem ad creandum illum hîc, & non alibi; esset enim eadem actio secundùm entitatem, sed non prodiens à Deo volente agere hîc. Si essem creatus alibi, esset eadem voluntas diuina realiter & entitatiuè; sed virtualiter & connotatiuè diuersa, quia connotaret diuersum locum. Denique concedo hanc maiorem; quando Deus vult creare Petrum hîc, habet Dei voluntas pro obiecto Petrum esse hîc, siue coexistentiam Petri, & talis loci; sed distinguo minorem. Illa Dei voluntas non habet seipsam directè, ac formaliter pro obiecto, concedo; non habet aliquid pro obiecto à quo connotatur, nego. Cùm enim Deus vult creare Petrum hîc, obiectum diuinæ voluntatis est creatio Petri connotans talem locum & voluntatem diuinam ita determinatam.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò. Vbicunque datur nouus effectus formalis, datur necessariò aliqua noua causa formalis; & vbi manet eadem causa formalis, manet idem effectus formalis: sed esse hîc, est effectus formalis nouus, qui non ponitur posità entitate Petri & loci, neque manet illâ remanente: ergo præter entitatem Petri & loci, requiritur aliqua causa formalis, per quam Petrus denominetur esse hîc.

Resp. distinguendo minorem; sed esse hîc est effectus formalis nouus, qui non ponitur posita entitate Petri & loci nudè sumpta, concedo; qui non ponitur posita entitate Petri & loci cum illa mutatione præuia, nego minorem; implicat enim vt ponatur entitas Petri & loci, & talis mutatio præuia, quin ponatur præsentia Petri ad locum, sicut paternitas potest non esse, quamuis existat entitas patris, & entitas filij; potuit enim hic filius produci ab alio patre: debet ergo præter illas entitates esse generatio, quæ sit ratio fundandi paternitatem. Sic esse potest entitas Petri, & entitas loci sine præsentia locali, præter quas exigitur aliqua mutatio in re locata.

Tertia obiectio. Obiicitur tertiò, debere dari fundamentum aliquod relationum propinquitatis & distantiæ; non apparere autem quodnam illud esse possit præter vbi. Deinde prædicamentum *vbi*, esse aliquod verum ens reale, quod non potest esse solus locus extrinsecus. Præterea esse hîc non esse denominationem extrinsecam; nam ego intrinsecè sum hîc, non extrinsecè. Denique omnem actionem habere debere terminum, motum autem localem non posse habere terminum alium præter vbi.

Resp. fundamentum relationum propinquitatis & distantiæ non esse aliud quàm entitatem ipsam rei locatæ provt effectam mutatione aliqua, vel intrinseca, vel extrinseca, non autem vbi. Deinde prædicamentum *vbi*, esse verum ens reale, sed connotatiuum, quod dicit in recto locum, in obliquo autem rem locatam, vel contrà; ideóque esse hîc, non est denominatio solùm extrinseca, sed vera connotatio. De termino motus localis dicetur statim.

§. II.

Vtrum detur aliquod vbi fluens distinctum à motu.

Assertio negatiua. Dico secundò, nullum dari vbi fluens distinctum ab entitate motus localis, sed ipsummet motum in ratione fluxus esse vbi fluens. Ita docent Gregorius, Ferrariensis, Caietanus, & plures alij apud Vasquem 1. *part. disp.* 195. *c.* 2.

Probatio. Ratio est, quia si vbi fluens distingueretur à motu locali, propterea tantùm distingueretur, quia deberet esse terminus motus localis in ratione fluxus, provt actio est: sed vbi fluens distinctum à motu non propterea est necessarium, quia deberet esse terminus motus localis: ergo huiusmodi vbi fluens non est necessarium. Probatur minor. Ad hoc vt terminetur verum & reale fieri, sufficit vera & realis entitas, quæ per ipsum fiat: sed præter vbi fluens reperitur vera & realis entitas, quæ fiat per motum, quod probo: nam entitas motus vt sic, est vera & realis entitas: ergo illa debet habere verum & reale fieri: sed illud fieri non est aliud præter istam actionem: ergo hæc actio est verum fieri huius motus. Ne igitur quæras cuius rei fieri sit actio; sufficit enim quod sit fieri huius fluxus, seu motus localis.

Prima obiectio. Obiicitur primò. Omnis actio realis habet terminum distinctum, qui per ipsam fiat, hoc enim *disput.* 3. probatum est: motus localis est vera, & realis actio: ergo debet habere aliquem terminum, qui per ipsam fiat; ille autem non est nisi vbi fluens, nihil enim aliud distinguitur à motu, qui realiter actio est.

Resp. nullam quidem esse posse actionem, quæ non habeat aliquem terminum per ipsam productum; sed duo tamen genera sunt actionum, vnum earum, quarum primarius finis est tendere ad terminum; illæ non producunt vllum terminum distinctum, sed tantùm illum acquirunt. Alterum genus earum est actionum, quarum finis primarius est producere aliquid; illæ producunt terminum distinctum, vt probatum est nuper: motus localis pertinet ad primum genus actionum, non ad secundum.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò. Si daretur motus localis in vacuo, deberet esse aliquis eius terminus; ille non esset locus extrinsecus: ergo esset vbi.

Resp. motum localem, qui fieret in vacuo, habere terminum intrinsecum, non quidem à se distinctum realiter, sed sola ratione: non haberet autem alium terminum, & tamen diceretur motus localis, quia quantum est ex se, aptus esset acquirere locum.

Vnio Angeli cum loco. Ex quibus colliges primò, nihil esse posse in loco per realem vnionem cum ipso loco, quo modo ait Vasquez, Angelos esse præsentes loco, quia scilicet producunt in se ipsis vbi, quod vnit illos cum loco, à quo sic dependet, vt nullum Angelus possit habere vbi, nisi per illud vniatur corpori, quod si poneretur supra cœlum, ibi careret omni vbi. Ex quo etiam sequitur, quod si Angelus sit in naui, quæ currat, ipse tamen non mouebitur. Quæ omnia reiecta sunt in tractatu de Angelis.

Per operationem suam nihil est in loco. Colliges secundò, falsum etiam esse, quòd aliquid esse possit in loco per propriam operationem, quod de Angelis asserunt Thomistæ: sed ostenditur in tractatu de Angelis, non esse probabile, quia priùs est rem esse indistantem à loco, quàm in eo operari, sicut priùs est rem esse in tempore, quàm operari in tempore: sed neque apparet, quid Angelus existens in cœlo empyreo possit in eo operari.

SECTIO IV.

Quænam res, & quibus modis sint in loco.

Dixi, quid sit esse vbicatum, & præsens loco, nunc de modis quibus res est præsens loco tria breuiter dici possunt. Primò quot modis res sint in loco: secundò vtrùm quidquid existit, sit

etiam præsens loco: tertiò vtrùm possit etiam A diuinitùs aliquid nullibi esse.

§. I.

Quot modis res possint esse præsentes loco.

Triplex modus essendi in loco.

Dico primò, tribus modis essentialiter distinctis res esse posse præsentes loco, immensè, definitiuè, circunscriptiuè.

Ratio est, quia quidquid existit, vel est Deus, vel spiritus, vel corpus: Deus est in loco immensè, spiritus est definitiuè, corpus circunscriptiuè. Esse in loco immensè Deus dicitur, quia omnibus rebus & spatiis præsens est intimè, ac interminabiliter, intus replens, foris ambiens, sursum regens, B infra sustinens. *Si ascendero in cœlum, illic es; si descendero in infernum, adest.* Esse definitiuè in loco, est ita esse in spatio definito ac terminato, vt totum sit in toto loco, & totum in qualibet parte loci; sic enim Angelus & anima locum occupant: anima tota corpus informat, & in extremo digito tota est. Locus autem ille definitiuus alius est totalis, alius inadæquatus; locus Angeli, vel animæ adæquatus est, quem res exigit occupare secundùm suam naturam, non autem maiorem. Locus inadæquatus est is, in quo licèt totus sit Angelus, vel anima, extra illum tamen est, & ita dicitur esse in eo totus, non totaliter. Hic modus præsentiæ localis proprius quidem spirituum est, vt dixi, quo- C rum nulla est pars, & tamen locum occupant diuisibilem; sed diuinitùs tamen potest conuenire corpori, quod erit in puncto totum, & tamen millies & millies replicatum erit in loco diuisibili, & extensum ad modum spirituum. Cuiusmodi est sanctissimum Christi corpus in Venerabili Sacramento totum latens sub tota specie, & totum in singulis eius partibus; nec diminutum in atomo, neque in amplissima mole grandius; totum amans, & totum amor; spiritus oris nostri, vt in vmbra eius viuamus. Esse in loco circunscriptiuè dicitur locatum, quando ita continetur, vt sit totum in toto loco, & singulas partes habeat in singulis partibus loci, quo modo existunt in loco substantiæ omnes corporeæ; spiritui autem conuenire D non potest, quia supponit multitudinem partium, quæ in spiritibus nullæ sunt.

Præter tres illos modos existendi in loco, alia dicuntur esse per se in loco, alia per accidens. Per se dicitur esse in loco, quod non est per aliud, in quo contineatur: huiusmodi est substantia corporea. Esse in loco per accidens, est esse in loco per aliud, in quo includatur; sic enim accidentia quæ inhærent corpori, sunt in loco. Deinde alia dicuntur esse actu in loco, alia potentiâ. Actu est in loco, quod actualiter est separatum ab eo, in quo continetur, vt ignis dicitur actu esse in concauo lunæ. Potentiâ dicitur esse in loco, quod non est actu separatum ab eo, à quo proximè ambitur; E v.g. partes intimæ corporis non actu, sed potentiâ sunt in loco.

§. II.

Vtrùm omnia sint in loco, & vtrum possit aliquid esse nullibi.

Conclusio affirmans.

Dico secundò, omnia quæ existunt, siue spiritus sint, siue corpora, esse aliquo modo in loco, saltem sumpto secundùm communem sensum vulgi.

Primò enim accidentia (vt notaui) sunt in loco, non per se, quia separata non sunt à substantiis; sed verè tamen locum habent, quo ambiuntur æquè ac si essent per se à substantiis separata, vt patet ex accidentibus Eucharisticis. Secundò quælibet substantiæ corporeæ sublunares ambiuntur superficie aliqua, quod est etiam certum de substantiis spiritualibus, tametsi difficile sit dicere, quomodo illæ carentes partibus coextendi possint spatio diuisibili, & per quam formam coextendantur. Tertiò sphæra vltima cœlestis secundùm superficiem conuexam non potest esse in loco sumpto Aristotelicè, sed est tamen in spatio illo, quod dixi esse supra cœlos. Quartò beati existentes in cœlo, & damnati in inferno locum habent, sanè diuersissimum; *vox enim Domini*, vt explicat Basilius, *diuidentis flammam ignis*; quia scilicet amicis suis habitare Deus dat lucem, inimicis verò parauit habitaculum ardoris & caliginis: *Præparata enim est ab heri topheth, à rege præparata, profunda & dilatata. Ibi videlicet habitabunt cadauera virorum, qui preuaricati sunt, quorum ignis non extinguitur, & vermis non moritur.*

In nullo esse loco extrinseco.

Dico tertiò. Implicat rem aliquam esse absolutè nullibi, si esse nullibi significet in nullo esse loco extrinseco, sumpto secundùm communem sensum vulgi; posse autem esse nullibi, si significet in nullo esse loco sumpto philosophicè. Res ex dictis videtur comperta, neque vlla eget probatione.

Carere omni vbicatione distincta.

Dico quartò. Si præsentia localis esset aliquod vbi distinctum à re locata, non posset etiam diuinitùs res creata spoliari omni modo præsentia, sicque implicaret illam esse nullibi. Negant Vasquez, & Moncæus, putantes vbi angelicum esse vnionem Angeli cum loco reali, atque adeò putantes posse Angelum esse nullibi.

Rationes Suarez efficaces sunt, suppositâ distinctione vbicationis à re vbicata, quia primò ex ea sententia omnis motus localis producit necessariò vbi: Angelus positus supra cœlos moueri posset localiter: ergo haberet vbi. Deinde relatio non potest esse sine suo fundamento: sed Angelus vbicunque poneretur, esset præsens, vel distans ab aliquo loco, & corpore; vel enim esset præsens cœlo, vel ab eo distans: ergo debet semper habere fundamentum distantiæ huius & propinquitatis, quod est internum vbi. Denique sicut non potest aliquid creari à Deo, quin habeat durationem, ita vt sit nunc; ita neque accipere potest existentiam, quin accipiat vbicationem, per quam sit alicubi.

Esse nullibi.

Cùm ergo quæritur, vtrùm possit aliquid esse nullibi, facilis responsio est; vel enim significatur, vtrum aliquid carere possit omni loco extrinseco, vel quæritur de vbi interno distincto: si primum, nulla res potest esse nullibi absolutè, quia est in spatio, vel reali, vel imaginario: si secundum, quælibet res nullibi est, quia fictitia est, vt dixi, vbicatio distincta.

SECTIO V.

Vtrum plura corpora esse possint simul in eodem loco.

De solis corporibus potest esse quæstio, quia spiritus se inuicem & corpora penetrant; impenetrabilitas autem solius quantitatis passio est; vt autem illa explicetur accuratiùs, tria videntur necessaria. Primò vtrum corpora naturaliter se mutuò excludant ab eodem loco: secundò, vtrùm diuinitùs esse possint simul: tertiò, quod est difficilius,

cillius, quænam sit forma, per quam fiat quantitas impenetrabilis, siue quid sit actualis impenetrabilitas, aut penetrabilitas.

§. I.

Naturalis incompossibilitas plurium corporum in eodem loco.

Conclusio bimembris.

DIco primò, penetrationem corporum suum habentium naturalem modum existendi, esse naturaliter prorsus impossibilem; si autem habeant corpora modum existendi spiritualem diuinitùs superadditum, tunc sine nouo miraculo posse illa existere simul in eodem loco.

Probatio primæ partis.

Primæ partis ratio est, quia id quod ex natura sua postulat habere partes extra partes in loco, postulat etiam ex natura sua non penetrari: quantitas ex sua natura postulat habere partes extra partes in loco: ergo quantitas ex natura sua postulat non penetrari. Maior euidens est, quia si partes rei alicuius sint extra partes, illæ partes non sunt in eodem loco. Minorem etiam communiter omnes admittunt, quia hoc est proprium quantitatis, vt partes habeat extensas in loco diuisibili. Deinde id etiam probat experientia; sola enim ratio cur machinæ artis tantarum sint virium, est quia vnum corpus propter impenetrabilitatem extrudit aliud ab eodem loco, vt apparet in puluere tormentario, & bellicis tormentis.

Probatio secundæ Partis.

Secundæ partis ratio est, quia v. g. Christi corpus in Sacramento Venerabili modum habens præsentiæ proprium spirituum, ex vi extensionis illius sacramentalis priuatur incompossibilitate alterius corporis in eodem loco, cùm ex vi talis extensionis partes omnes sint in eodem loco: ergo supposito illo primo miraculo, potest illud corpus penetrare species sacramentales sine nouo miraculo.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Si duæ quantitates excludant se mutuò ab eodem loco, debent esse contrariæ: sed ex Aristotele quantitati nihil est contrarium: ergo duæ quantitates non se mutuò expellunt. Deinde si vna quantitas aliam expelleret, vel id faceret in genere causæ efficientis, vel in genere causæ formalis; non primum, quia quantitas non est actiua; non secundum, quia existentia in loco non fit per informationem; & si vna quantitas formaliter alteram expellit, ne diuinitùs quidem potest eam compati.

Resp. quantitates non esse contrarias inuicem, etiamsi mutuò se expellant ab eodem loco, contraria enim illa dicuntur, *quæ ab eodem subiecto se excludunt efficienter*; quantitas autem aliam excludit in genere causæ formalis: neque obstat quod esse in loco non sit informatio, satis enim est quod sit aliquid simile informationi. Quomodo autem diuinitus possit quantitas penetrari cum altera quantitate, patebit statim.

Secunda obiectio.

Obiiciuntur secundò plures experientiæ. Prima est, quod in cyatho cineribus pleno tantùm aquæ admittitur, quantùm admitteretur si vacuus esset cyathus. Secunda, in cyathum aqua plenum plures possint admitti nummi, teste Plinio *lib. 2. cap. 62.* Tertia panis imbuitur aqua, quæ illum penetrat, & liquores corpora solida permeant: in ferro candenti reperitur ignis, in nutritione distribuitur alimentum per partes corporis cum penetratione.

Resp. per nullam ex his omnibus experientiis inuehi penetrationem. Ad primam enim de cyatho pleno cineribus, rectè Aristoteles respondet in *problematis sect. 25. problemate 8.* quod tunc magna pars aquæ, ac cinerum in tenues vapores soluitur, & locum aquæ relinquit ingredienti. Addo quod tum aqua, tum cineres tunc valde condensantur, & sic coniunctum vtrumque non maiorem locum occupat, quàm si solum esset. Secunda item experientia de nummis immissis in cyathum aquâ plenum nihil probat, quia patet ad oculum, aquam immissis nummis super syphi labia intumescere, causam verò cur non difluat esse siccitatem labiorum scyphi, quam refugit humiditas aquæ; vnde si illa madefiant, statim aqua difluit. Tertia quoque de pane inutilis est, quia cùm ille intingitur aqua, vel vino, non penetratur panis, sed in meatibus admittit liquorem, quod aliis etiam euenit corporibus solidis. In ferro candenti, si est ignis, latet omninò in poris ferri. In nutritione non est vlla etiam penetratio, cùm per corporis partes ducti sint canales quidem, tum maiores, tum minores, quibus dispensatur præparatus cibus, & conuertitur in viuens.

§. II.

An, & quomodo diuinitus esse possint simul.

Conclusio affirmans.

DIco secundò posse diuinitus dari penetrationem duorum corporum seruantium suam extensionem naturalem. Ita docent Catholici omnes contra Sectarios nostri temporis, quibus non sine temeritate fauisse videtur Durandus.

Mysteria fidei ex quibus probatur.

Primò enim sic ex variis Fidei mysteriis planè sequitur. Primum est, quod Maria Sacrarium facta Diuinitatis, & magni Regis thalamus, Christum illæsa peperit, nullâ labe acceptâ puritatis, clausâ manente portâ orientali templi in honorem Principis per eam transeuntis, vt sæpissimè docent Patres. Nazianzenus *in carmine de illa*, Basilius *orat. de Christi generat.* Athanasius *orat. de Annunciat.* Secundum est quod Christus nondum reuoluto lapide sepulchri, victor exiit è tumulo. Tertium quod ad discipulos ianuis clausis penetrauit. Quartum, quod ascendens in cœlum, non illud diuisit, sed permeauit cum penetratione. Quæ verò aduersarij excogitauerint ad hæc explicanda, pudet vel cogitare; audent enim impij Matris Dei pudori contumeliam inferre: volunt Christum veniisse ad discipulos per caminum, vel per angustum foramen, quo admittuntur feles, aut catelli, vel emollitum esse parietem ad tempus instar buthyri.

Ratio.

Deinde probatur, quia extensio situalis, ex qua oritur impenetrabilitas, non minùs est intrinseca quantitati, quàm ipsa impenetrabilitas: sed extensio situalis est separabilis à quantitate, quod patet primùm ex mysterio Eucharistiæ, deinde patet ex rarefactione ac condensatione, in quibus certum est mutari extensionem localem, atque adeò illam esse modum quantitati superadditum, cùm mutatur immutata manente quantitate: ergo etiam impenetrabilitas est separabilis à quantitate.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Implicat vt aliquid sit sine sua essentia: sed impenetrabilitas est ipsa essentia quantitatis, cùm habere partes extra partes essentialiter conueniat quantitati, quod est esse impenetrabile: ergo quantitas esse non potest sine impenetrabilitate actuali.

Resp. constare omninò ex disputatione præcedenti, quòd impenetrabilitas quidem aptitudinalis est essentia quantitatis, impenetrabilitas verò actualis non est illi essentialis.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Duæ partes quantitatis permanentis non minùs sunt incompossibiles, quàm duæ

duæ partes quantitatis successiuæ : sed nulla vi, A etiam diuina, possunt duæ partes quantitatis successiuæ esse simul in eodem instanti : ergo nulla vi possunt esse in eodem spatio duæ partes quantitatis permanentis.

Resp. negando paritatem, quia tempus cùm sit successiuum essentialiter, habet partes priores & posteriores; hoc enim est esse successiuum : quantitas verò permanens non est essentialiter expulsiua quantitatis alterius ab eodem loco.

Tertia obiectio. Obiicitur tertiò : si actualis impenetrabilitas separari posset à quantitate, illa deberet necessariò esse aliquid superadditum quantitati, & modus ab ea distinctus; sicut extensio est aliquid ab ea distinctum, & subsistentia est modus distinctus à substantia. Consequens autem illud absurdum videB tur : ergo non est separabilis.

Ad hoc dubium, in quo tota difficultas est, vt respondeatur, explicandum est, quomodo Deus faciat vt duo corpora, quæ habent naturaliter incompossibilitatem in eodem loco, incipiant se simul compati, neque ampliùs se inuicem excludant, quod sanè video explicari difficilè posse, quia certum est, vt probaui, quod formaliter, non autem efficienter duæ quantitates se mutuò excludant ab eodem loco, sicut duæ formæ se mutuò expellunt ab eadem materia; manente autem causa formali in subiecto, ponitur necessariò effectus formalis. Hæc, inquam, difficultas vt solui possit, videndum est accuratiùs.

§. III.

Quid illud sit, per quod quantitas ex impenetrabili fit penetrabilis actu.

Conclusio negans modum impenetrabilitatis. DIco tertiò, actualem impenetrabilitatem non esse modum quantitati superadditum, sed esse ipsammet entitatem quantitatis, quatenus producitur per actionem procedentem à Deo vt agente naturaliter; penetrabilitatem verò actualem esse ipsam entitatem quantitatis, quatenus connotat actionem Dei supernaturaliter agentis.

Deum naturaliter agere, non est aliud, quàm Deum agere ex decreto ordinario conformi naturis D rerum; supernaturaliter agere Deum, est agere per decretum extraordinarium, & contrarium naturis rerum; quod totum satis constare potest ex dictis de incompossibilitate duarum formarum. Ex qua doctrina duplex eruitur ratio conclusionis.

Prima ratio. Prima est, quia incompossibilitas duarum quantitatum in eodem loco non magis debet esse distincta à quantitate, quàm incompossibilitas duarum formarum in eodem subiecto ab ipsa forma : sed ficompossibilitas duarum formarum in eodem subiecto non est modus illis formis superadditus, sed (vt dixi) est entitas formæ provt procedit à Deo agente naturaliter : ergo incompossibilitas duarum quantitatum in eodem loco non est modus superE additus quantitati : hæc autem incompossibilitas est impenetrabilitas. Probatur maior, quia incompossibilitas non minùs separatur actu à forma, quàm à quantitate, & iisdem argumentis quibus probatur impenetrabilitatem esse distinctam à quantitate, probatur etiam distinctam esse incompossibilitatem à forma.

Dices esse disparitatem inter formas & quantitatem, quia formæ non habent incompossibilitatem ratione sui, sed ratione sub ecti, quantitatesautem sunt incompossibiles ratione sui, quamobrem debet aliquid ab eis auferri, vt fiant compossibiles.

Sed contrà, quia incapacitas actualis formarum ratione subiecti, tam est aliquid separabile à formis, quæ diuinitus esse possunt simul in eodem subiecto, quàm incompossibilitas quantitatis : ergo illa incompossibilitas tam distinguitur à formis, quàm impenetrabilitas distinguitur à quantitate.

Altera ratio. Secunda est, quia impenetratio actualis est formaliter aliquid negatiuum, est enim carentia præsentiæ localis cum alia quantitate : ergo illa carentia non potest esse modus, sed in recto est quantitas provt connotat talem negationem in obliquo. Adde quod sine vlla ratione fingitur hic aliquis modus, quia quantitas per suam entitatem excludit aliam quantitatem ab eodem loco, non autem per modum superadditum.

Prima obiectio. Obiicitur primò. Positâ causâ formali ponitur necessariò effectus formalis : sed entitas ipsa quantitatis est causa formalis expellens aliam quantitatem ab eodem loco : ergo posita entitate quantitatis ponitur effectus eius formalis, scilicet expulsio quantitatis ab eodem loco.

Resp. ex dictis 1. *disputat.* de incompossibilitate formarum, distinguendo maiorem : entitas quantitatis est causa formalis expellens ab eodem loco aliam quantitatem, entitas quantitatis sola, nego; entitas quantitatis producta per actionem omnipotentiæ purè naturalem, concedo; producta per actionem supernaturalem, nego.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò. Impenetrabilitas separatur à C quantitate : ergo est aliquid ab ea distinctum. Neque recurrere licet ad diuinum imperium, vel ad actum primum potentiorem; nam diuinum imperium, non est causa formalis huius effectus formalis : actus autem primus potentior nihil nouum ponit in re, nisi per actum secundum, actus secundus idem est, qui priùs : ergo nihil ponitur nouum, quod non esset ante.

Resp. impenetrabilitatem separari posse à quantitate secundùm id quod dicit in obliquo, non secundùm id quod dicit in recto. Actus primus potentior, & diuinum imperium in obliquo tantùm connotantur; non sunt autem forma per quam quantitas vna expellit aliam ab eodem loco.

Tertia obiectio. Obiicitur tertiò. Extensio actualis est aliquis D modus distinctus à quantitate : ergo actualis etiam impenetratio est modus distinctus. Probatur consequentia : ideò extensio est modus distinctus, quia potest separari à quantitate; posset autem dici quod non separatur nisi secundùm connotationem. Deinde corpus gloriosum per dotem subtilitatis fit penetrabile cum alia quantitate; hæc autem dos gloriosa non videtur esse sola quantitas, provt à Deo agente supernaturaliter.

Resp. extensionem localem esse modum distinctum à quantitate, quia videlicet extensio illa est terminus productus per veram actionem realem, qua corpus rarefit, aut condensatur : videmus enim murari extensionem sine vllo miraculo. Deinde in E Venerabili Sacramento tollitur omnino à Christi corpore tota extensio quantitatiua, cùm totus Christus in puncto sit. Denique impenetratio actualis est aliquid negatiuum; extensio autem est aliquid positiuum, quod exigit vt entitas priùs inextensa fiat extensa. De dote subtilitatis disputant Theologi, quid illa sit : mihi sanè prima secundæ visum est, illam nihil esse positiuum corpori realiter superadditum, sed solam quantitatem cum connotatione diuini decreti, & omnipotentiæ agentis supernaturaliter.

SECTIO

SECTIO VI.

Vtrum possit aliquid esse simul in pluribus locis.

DIxi quomodo possint plura corpora simul esse in eodem loco, nunc celeberrima quæstio est, quomodo possit vnum & idem corpus plura occupare loca; hæc enim duo sunt in Sacramento amoris planè mirabilia, in quo Christi corpus penetratur cum speciebus, & in locis innumeris replicatur, vt ostendebam fusiùs tertia parte: nunc vt de quæstione hac philosophica pro instituto dicam, quatuor breuiter quæri posse video. Primò, vtrum absolutè possit diuinitus aliquid esse in locis pluribus: secundò vtrum possit aliquid occupare plura loca circunscriptiuè: tertiò vtrum res eo modo replicata sit susceptiua contrariorum: quartò per quam actionem corpus poni possit in pluribus locis.

§. I.

Vtrum possit aliquid esse aliquo modo replicatum in locis pluribus.

Naturaliter est impossibile.

CErtum est primò, esse prorsus impossibile naturaliter, vt aliquid sit in locis pluribus adæquatis. Ratio est, quia locus appellatur adæquatus, maximus quem aliqua res occupare potest naturaliter: ergo naturaliter res esse potest extra suum locum adæquatum: alioqui locus ille, quem res occupant, esset maior maximo.

Esse in pluribus locis inadæquatis.

Certum est secundò, posse aliquid naturaliter esse in pluribus locis inadæquatis continuis, non autem in pluribus locis inadæquatis distantibus; Angelus enim & anima, tametsi sint indiuisibiles, locum tamen occupant diuisibilem; quod fieri non potest sine innumeris replicationibus; quælibet enim pars spatij est locus inadæquatus Angeli & animæ. Quod autem naturaliter neque Angelus, neque anima possint occupare plura loca distantia etiam inadæquata, non est facile probare, vt notabam olim: videtur autem bona esse ratio, quia non potest occupari nouus locus distans à priore loco, nisi per motum localem: sed per motum localem debet deseri prior locus: ergo Angelus non potest acquirere nouum locum, quin deserat priorem locum. His positis,

Conclusio affirmans.

Dico primò, posse per diuinam potentiam aliquid esse simul in pluribus locis totalibus, tum distantibus, tum continuis. Ita tenent constantissimè omnes Orthodoxi, quibus certum est, mentitum non esse Christum, neque illudere hominibus voluisse, quando in finem diligens suos, constituit se totum sub speciebus Eucharistiæ, portans seipsum in manibus suis.

Prima ratio.

Probant autem veritatem hanc certissimam Catholici Doctores innumeris argumentis, quæ alibi recensui; nunc triplex mihi ratio satis erit. Prima sit. Naturaliter anima & Angelus occupare possunt plura loca inadæquata, & in illis replicari: ergo supernaturaliter potest aliquid plura occupare loca totalia, & in illis replicari. Probatur consequentia, quia nulla est excogitabilis implicantia, quæ probet implicare replicationem in locis adæquatis, quæ non probet implicare replicationem in pluribus locis inadæquatis; quando enim mouetur manus quiescente capite, mouetur & quiescit anima: manus vna moueri potest sursum, altera deorsum.

Secunda ratio sit. Potest Deus rem eandem sæpius reproducere: ergo potest eam ponere in pluribus locis adæquatis; si enim reproducat eam in diuersis locis, certè illam etiam replicabit. Secunda ratio.

Tertia sit, quia nec ex parte Dei, nec ex parte corporis, nec ex parte loci repugnat vt idem corpus ponatur in pluribus locis; Deus enim omnipotens est; corpus semel productum capax est nouæ productionis; locus adæquatus non est is qui simpliciter est maximus, sed maximus quem occupare res potest naturaliter: nulla igitur ex parte implicat illa replicatio. Tertia ratio.

Obiicitur primò. Implicat aliquid esse vnum, & non vnum: corpus eo modo replicatum, esset vnum, vt supponitur, & non vnum; quia illud non est vnum, quod non est indiuisum in se: istud corpus non esset indiuisum in se, cùm potiùs esset diuisum: ergo illud corpus non esset vnum. Deinde implicat aliquid auelli, distrahi, distare à se ipso: corpus autem istud auelleretur, distraheretur, distaret à se ipso; nam hoc nihil est aliud nisi esse in loco distanti; relatio autem distantiæ cùm sit relatio realis, est ad terminum distinctum à fundamento. Prima obiectio.

Resp. corpus replicatum esse reuerà vnum, & indiuisum in se, quamuis sit diuisum à se. Indiuisum in se illud est, cuius tota entitas est indiuisa, ita vt vna eius pars diuisa non sit ab aliis partibus. Indiuisum à se illud est, cuius totalitas non est in pluribus locis discretis. Corpus igitur replicatum esset indiuisum entitatiuè, non esset indiuisum localiter. Similiter potest aliquid localiter auelli, distrahi, distare à se ipso; entitatiuè non potest. Relatio distantiæ habet terminum distinctum virtualiter, corpus enim replicatum æquiualet pluribus propter reproductionem.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Implicat vt aliquid sit extra suos terminos, alioqui enim illi essent, & non essent termini: sed si esset extra terminos loci adæquati, esset extra suos terminos; termini enim rei locatæ simul sunt cum terminis loci adæquati, quia quod loco definitur, aut circunscribitur, habet suos terminos cum terminis loci: ergo implicat vt sit extra terminos loci adæquati.

Respondeo rem illam, quæ virtualiter est multiplex (cuiusmodi est res replicata) esse posse extra suos terminos; neque sequitur illos esse terminos simul, & non esse terminos, quia termini rei locatæ, quæ multiplex est virtualiter, non sunt simul cum terminis loci.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Sequeretur eundem locum esse adæquatum, & non esse adæquatum; locus enim adæquatus est is, in quo res non solùm est tota, sed etiam totaliter, ideſt, id quo ita res est, vt non sit extra illum: ergo non potest aliqua res esse in pluribus locis adæquatis. Probatur antecedens. Ideò digitus est locus solùm inadæquatus animæ, quia licèt anima sit tota in digito, est tamen extra digitum: ergo vt aliquid sit in loco adæquato, necesse est vt non sit extra illum.

Resp. locum adæquatum non eum appellari extra quem res non est, sed eum extra quem res existens naturaliter non est, seu maximum, quem res occupare potest naturaliter: v. g. si Angelus occupare potest locum leucalem, leuca est eius locus adæquatus, semileuca locus inadæquatus.

§. II.

Vtrum etiam circunscriptiuè possit aliquod corpus esse in pluribus locis.

Conclusio affirmatiua.

DIco primò. Potest per diuinam potentiam aliquid esse circunscriptiuè in pluribus locis adæquatis. Ita docent Suarez, Bellarminus, Valentia; contra Vasquem & alios plures, quos citat.

Prima probatio.

Ratio est primò, quia est de fide Christum habentem in cœlo præsentiam naturalem, habere in hostia præsentiam sacramentalem: ergo multò magis habere posset præsentiam naturalem circunscriptiuam. Probatur consequentia, quia præsentia sacramentalis est supernaturalis; præsentia verò circunscriptiua, esset naturalis: sed facilius est habere præsentiam naturalem, quàm præsentiam supernaturalem: ergo Christus existens in cœlo circunscriptiuè, faciliùs existere posset in terris circunscriptiuè, quàm definitiuè: quis autem sibi persuadeat esse impossibile, vt Deus destruat in Sacramento modum præsentiæ supernaturalis, relicto tamen ibi Christo? Confirmari autem potest, quia Christus dum apparuit Paulo, fuit sine dubio in loco circunscriptiuè, habuitque in eodem tempore præsentiam connaturalem in cœlo: ergo fuit simul circunscriptiuè in pluribus locis. Plures huiusmodi apparitiones dabunt Thyræus *lib.2.de apparit. cap.*8. Suarez *tom.3. in 3.part. disputat.* 48. *sect.*4.

Secunda probatio.

Secundò. Si repugnaret corpus aliquod esse circunscriptiuè in pluribus locis; vel peti deberet repugnantia ex formali ratione quantitatis, vel ex propria ratione præsentiæ circunscriptiuæ: non implicat ex propria ratione quantitatis, quia illa est tantùm extensio localis impenetrabilis, quæ non tolletur per duplicem præsentiam circunscriptiuam: neque repugnat ex parte circunscriptionis, quia esse in loco circunscriptiuè, non dicit aliud, quàm habere totum in toto loco, & singulas partes in singulis partibus loci, siue in vno loco, siue in pluribus: neque negat locatum esse extra illum locum, sed tantùm negat, locum esse capacem alterius corporis. Probatur manifestè, quia si esse in loco circunscriptiuè, diceret ita esse in loco vt non sit extra, sequeretur illud quod est in vno loco circunscriptiuè, non posse esse definitiuè extra illum locum; quod enim est in vno loco circunscriptiuè, in alio autem definitiuè, est extra illum locum vbi est circunscriptiuè.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Implicat aliquid commensurari loco, & non commensurari: si aliquid esset in pluribus locis circunscriptiuè, commensuraretur loco, & non commensuraretur, quia esse in loco circunscriptiuè, est commensurari loco; locus enim est æqualis locato: sed quod est in pluribus locis, non commensuratur vni loco, cùm sit extra illum, & commensuretur pluribus: ergo commensuratur loco, & non commensuratur. Confirmatur, quia circunscribi spatio, est non esse extra spatium: ergo si sit in pluribus locis circunscriptiuè, erit extra spatium, & non erit.

Resp. corpus illud, quod est in pluribus locis circunscriptiuè, æquale esse tum vni loco, tum pluribus locis: vni loco est æquale, quia æqualem habet extensionem quantitatiuam; est autem æquale pluribus, quia est multiplex virtualiter. Non repugnat autem aliquid vni loco adæquari, & non adæquari sub diuersa ratione. Ad confirmationem negatur, quod circunscribi spatio est non esse extra illud, alioqui non posset aliquid esse definitiuè in loco.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Effectus formalis vnius formæ non potest crescere non crescente forma: sed esse in loco circunscriptiuè, est effectus formalis quantitatis: ergo non potest crescere, quantitate non crescente; creseret autem effectus ille formalis, si corpus esset circunscriptiuè in locis pluribus. Confirmatur, quia sequeretur, quòd si corpus sibi occurreret, se ipsum excluderet ab eodem loco.

Resp. distinguendo maiorem; effectus formalis non potest crescere, nisi forma crescat, vel realiter, vel virtualiter, concedo; sæpius autem in hac materia repetendum est, quantitatem dum replicatur, multiplicari virtualiter propter reproductionem, per quam res priùs vna idem facit quod plures. Et hæc est causa, ob quam corpus quod sibi occurreret, excluderet se ab eodem loco, æquè ac excluderet aliud corpus.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò, sequi quòd idem corpus susceptiuum esset contrariorum, non solùm eorum quæ respectiua sunt, & pendent à loco, qualia sunt moueri, & quiescere; ire sursum, & deorsum: sed etiam eorum quæ sunt absoluta, & à loco non dependent, qualia sunt esse frigidum & calidum, viuere & moti, esse in peccato & gratia: hoc autem absurdum est. Vt soluatur hæc dubitatio, quæ totius huius materiæ præcipua est, videndum est paulò fusiùs.

§. III.

Vtrum corpus replicatum in pluribus locis susciperе posset contraria.

Conclusio affirmatiua.

DIco tertiò, posse corpus aliquod replicatum sine nouo miraculo susciperе accidentia positiua contraria, tum respectiua, tum absoluta, æquè ac si realiter esset multiplex. Ita video multos docere Recentiores: Vasquez autem absolutè negat corpus ob replicationem susceptiuum esse vllorum contrariorum. Hurtadus, & Arriaga fatentur corpus illud susciperе posse contraria negatiua, esse album & non album, moueri & quiescere. Suarez concedit de contrariis positiuis respectiuis, negat de absolutis, esse album & nigrum. Ego de omnibus contrariis verum esse arbitror.

Est multiplex virtualiter.

Ratio est, quia corpus replicatum, si est multiplex virtualiter, idest si æquiualet pluribus corporibus, susciperе potest accidentia quælibet opposita; esse autem æquiualenter multiplex.

Contraria respectiua.

Primò probatur, quia si corpus replicatum non esset multiplex æquiualenter, susciperе non posset contraria respectiua, v. g. moueri sursum in vno loco, & in alio moueri deorsum; moueri & quiescere: sed certum est, quod posset corpus replicatum susciperе accidentia contraria respectiua, nam sanctissimum Christi corpus in Euchatistia mouetur in vno loco sursum, in alio deorsum; in cœlo ambulat, in terris quiescit: ergo posset similiter aliud quodlibet corpus stare in vno loco, sedere in altero, in vno cadere, in altero sursum eleuari. Confirmatur facili argumento: constituatur corpus replicatum super duas asseris extremitates in medio aëris, deinde inuertatur asser; certè illud corpus in vno extremo ascendet, in altero descendet. Deinde corpus replicatum Lugduni & Parisiis erit mihi vicinum existenti Lugduni, & remotum simul: & quis neget Christum vt existentem in cœlo,

cœlo, distare à nobis; esse proximum provt latet in Sacramento. Ergo contraria respectiuè conueniunt rei replicatæ. Quod etiam patet in anima rationali, quæ in locis exiguis inadæquatis, in vna manu mouetur sursum, in altera deorsum.

Contraria priuatiua.

Secundò. Illud corpus esset multiplex virtualiter, si posset suscipere contraria priuatiuè opposita, idest esse album in vno loco, in alio loco non album: in vno moueri, in altero quiescere: sed corpus replicatum posset suscipere contraria priuatiua: ergo esset multiplex virtualiter. Minor probatur: quando corpus aliquod replicatur Lugduni & Parisiis, non necessariò replicantur accidentia omnia, quæ habet: ergo corpus habere potest calorem Parisiis, quem non habebit Lugduni. Probo antecedens. Quoties duo aliqua distinguuntur realiter, vno reproducto non est necesse reproduci aliud: sed corpus existens Lugduni distinguitur à calore, quem ibi recipit: ergo reproducto corpore non necessariò reproducitur calor. Deinde Christus in cœlo extensionem habet circunscriptiuam, quam in Sacramento non habet: ergo accidens quod habetur in vno loco, non habetur in altero loco. Anima in capite habet intellectionem, quam non habet in pede. Petrus existens Parisiis multa videret, quæ non videret Lugduni. Et si eum ignis Parisiis exureret, certè non exureret Lugduni, alioqui ageret in distans.

Viuere & non viuere.

Tertiò probo posse vnum corpus in vno loco mori, viuere in alio; quia tunc aliquis moritur, quando desinit actio per quam conseruabatur: sed actio, qua Petrus replicatus conseruabatur in vno loco, desinere potest, non desinente actione qua conseruabatur in alio loco, sicut manifestum est actionem, qua Christus in Sacramento reproducitur, desinere, non desinente actione, qua est in cœlo, tametsi non moriatur etiam ibi Christus, vt probabam tertia parte: ergo potest in vno loco mori, & in alio viuere. Similiter Probatur quod stuppa calefieri simul potest, & frigefieri; si enim Parisiis coniiciatur in ignem, Lugduni verò ponatur in aqua gelida, tunc Lugduni stuppa non comburetur, alioqui producetur ignis intra gelu; sed neque frigefiet Parisiis, alioqui congelabitur ignis: ergo necesse est vt illa vratur Parisiis, frigefiat Lugduni. Denique poterit eandem ob causam Petrus amare in vno loco, in altero odisse; assentiri, & dessentiri; scire, & errare.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Ideò tantùm Petrus incapax est recipiendi frigus & calorem in vno loco, quia illa sunt contraria, & ipse non habet in se virtutem ad illa recipienda sufficientem: sed per duas vbicationes non tollitur contrarietas caloris & frigoris, neque augetur virtus Petri; vbicatio enim non est virtus, aut ratio formalis ad recipiendum calorem: ergo ex eo quod aliquid habeat plures vbicationes, non habet maiorem virtutem ad recipiendum. Confirmatur. Sicut quia color non est virtus recipiendi calorem, quamuis aliquis infinitum haberet colorem, non fieret potentior ad recipiendum maiorem calorem: ergo similiter, &c.

Resp. corpus non replicari per solam multiplicationem vbicationum, sed per reproductionem in pluribus locis factam, per quam corpus redditur multiplex virtualiter; vnde totum corruit argumentum, & eius confirmatio.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò, ad hoc vt Petrus moriatur Parisiis, non sufficit quod entitas eius esse desinat Parisiis, sed requiritur vt non existat amplius in rerum natura, alioqui quoties aliquis deserit Parisios, diceretur mori: sed quod non existit amplius in rerum natura, non potest esse alicubi; ergo implicat vt Petrus moriatur Parisiis, & viuat Lugduni.

Resp. negando maiorem; ad hoc enim vt Petrus moriatur Parisiis, requiritur vt non existat amplius in rerum natura. Verum quidem est, non sufficere vt desinat esse Parisiis per solam desitionem vbicationis Parisiensis, sed sufficit vt desinat esse Parisiis per desitionem actionis, qua producebatur Parisiis. Posset igitur Petrus mori Parisiis, & viuere Lugduni, quia posset desinere actio, qua producitur Parisiis, non desinente actione, qua reproducitur Lugduni. Et hæc est ratio propter quam Angelus occupans plura loca inadæquata non potest peccare in vno, in altero esse in gratia; scire & errare, assentiri & dissentiri; quia scilicet non simpliciter æquiualet pluribus, sicut id quod est reproductum & replicatum in pluribus locis adæquatis.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Non possunt de vna & eadem re verificari contradictoria; esse album & non album; viuere & non viuere; esse amicum Dei, & non esse Dei amicum, quæ sunt contradictoria: ergo non possunt de eadem re verificari. Deinde sicut generatio dicit simpliciter rem esse, sic corruptio dicit simpliciter rem non esse.

Resp. contradictoria vocari ea quæ conueniunt eidem ratione eiusdem; quæ autem conueniunt ratione diuersorum locorum, & ratione diuersæ productionis, non esse contradictoria: huiusmodi sunt ista quæ conueniunt corpori replicato, est enim, vt dixi, multiplex virtualiter. Liceret ergo de illo dicere, *Viuit, & moritur*; non liceret dicere, *Viuit, & non viuit*; quia negationes sunt malignantis naturæ, cùm enim dico, *Non viuit*, significatur nullibi viuere.

Quarta obiectio.

Obiicitur quartò, ea quæ non pendent à loco, sed absolutè conueniunt subiecto, debent ei conuenire in quocumque loco sit illud subiectum: accidentia quæ dicuntur absoluta, non pendent à loco: ergo conueniunt illi vbicunque sit. Confirmatur, quia id quod non est in loco per se, sed tantùm per aliud, debet necessariò esse vbicunque est aliud; accidentia non sunt in loco per se, sed per subiectum: ergo sunt vbicunque est subiectum. Potestque confirmari argumento Theologico, quia quando corpus Christi ponitur sub speciebus ex vi verborum sacramentalium, ponuntur etiam per concomitantiam accidentia omnia, quæ incompossibilitatem non habent cum statu sacramentali: ergo signum est, quod replicato subiecto replicantur accidentia: ergo subiectum non potest esse album in vno loco, nigrum autem in altero loco.

Resp. distinguendo primam minorem. Accidentia, quæ dicuntur absoluta, non pendent à loco; si enim sensus sit, quod accidentia illa possunt esse in subiecto in quocunque loco illud sit, vera est propositio: si verò sensus sit quod accidentia non exigunt præsentiam localem proportionatam potentiæ subiecti, vt illi inhæreant, sic falsa est, quia priusquam accidens sit in pluribus illis locis vnà cum corpore replicato, necesse est vt priùs replicetur; & sic duas habeat præsentias locales ad duo loca, alioqui non vniretur subiecto, nisi in vno loco.

Ad confirmationem negatur illa maior. Id quod non est in loco per se, sed per aliud, esse necessariò debet vbi est aliud; nam tametsi accidens in loco sit ratione subiecti, cui inhæret, non sequitur tamen necessariò, quod sit vbicunque est subiectum: quod etiam patet ex præsentia circunscriptiua, quam Christus in cœlo habet, non autem in Sacramento. Verum quidem est, quod replicato corpore connaturaliter etiam replicantur accidentia, quæ sunt in corpore ante replicationem; sicut certum est multa in Sacramento poni per concomitantiam, quæ Christi corpus in cœlo habet: sed posset tamen, si Deus vellet, vnum replicare sine alio. Quæ verò post factam replicationem ponerentur in corpore, certè non necessariò ponerentur vbicunque est illud corpus replicatum; potest enim accidens vnum habere in vno loco, & aliud accidens in altero.

§. IV.

Vtrum actio, qua replicatur aliquod corpus, sit adductio, an reproductio.

Assertio.

Dico quartò, esse prorsus impossibile vt corpus ponatur in pluribus locis per solam adductionem, idest per solam productionem nouæ vbicationis; sed necessariam esse reproductionem. Ita docebam in tractatu de Eucharistia cum Suare, Lessio, Pesantio, Conink, contra Vasquem, Valentiam, Albertinum, Fonsecam.

Ratio autem est, quia adductio neque possibilis vllo modo est, neque sufficiens ad replicationem: reproductio autem & est sine dubio possibilis, & sufficiens ad constituendum corpus in pluribus locis. Quæ omnia sigillatim probo.

Impossibilitas adductionis.

Primò probatur quod impossibilis sit actio illa, quæ vocari solet adductio, idest, actio per quam in aliquo corpore quod habet iam vnum vbi in vno loco, producitur aliud vbi, per quod incipit esse in altero loco, non deserendo priorem locum. Probatur, inquam, quia ostensum superiùs est, nullam dari vbicationem huiusmodi distinctam à re vbicata. Deinde dato etiam, quod admittendum esset aliquod vbi distinctum, implicaret vt corpus per eius productionem in pluribus sisteretur locis; nam quando corpus existens Romæ replicatur Lugduni, illud vbi, per quod ponitur Lugduni, non producitur Romæ, sed Lugduni: sed non potest illud corpus produci Lugduni, quin supponat corpus adductum Lugdunum: ergo adductio supponeret factam replicationem. Probatur minor. Causa materialis prior necessariò est suo effectu: sed Petrus vt existens Lugduni, non autem provt existens Romæ, causa est materialis illius vbi: ergo priùs est existens Lugduni, quàm habeat vbi. Confirmatur, quia in illo priori, quo illud vbi antecedit Petrum vt existentem Lugduni, Petrus est tantùm Romæ: ergo in illo priori, vel vbi est sine subiecto, vel certè illud vbi est Romæ. Denique si posset Deus Petrum, qui est Romæ, replicare Lugduni, producendo vbi, posset facere vt Petrus existens Romæ, desineret esse Romæ, tollendo ab eo vbi; & inciperet esse Lugduni per solam productionem vbi, sine vllo transitu per medium; quod absurdum est.

Eius insufficientia.

Secundò, quod adductio sit insufficiens ad replicationem, probatur, quia illud est insufficiès ad replicationem, quo posito corpus non potest vllo modo moueri: sed posita sola adductione, corpus replicatum moueri nullo modo posset sine miraculo; nam postquam Petrus existens Romæ accepit vbi Lugdunense, si de nouo moueatur, amittet vbi Lugdunense acceptum à Deo, & acquiret aliud vbi diuersum à primo, quod erit etiam miraculosum: ergo per vires naturales hominis non poterit illud acquirere. Præterea si ad replicationem alicuius corporis in pluribus locis adæquatis sufficeret multiplex vbi, sufficeret etiam ad replicationem in pluribus locis inadæquatis: Angelus v.g. esset coextensus loco diuisibili per solam vbicationem, & anima similiter non aliter coextensa esset corpori; quæ tamen vulgò improbantur. Denique illud non sufficit ad replicationem, quo posito, corpus replicatum non est multiplex virtualiter, neque suscipere potest contraria; per solum autem vbi corpus non sit multiplex virtualiter, quia multiplicitas accidentis non facit vt aliquid virtualiter sit multa, & per solum vbi corpus non accipit vllam maiorem virtutem ad recipienda accidentia.

Reproductio sufficit ad replicationem.

Tertiò, quod reproductio rei iam existentis sit possibilis, & sufficiat ad replicationem, euidens est, quia potest idem effectus produci à pluribus causis totalibus: ergo nihil vetat, vt ab eadem causa totali, causis innumeris æquiualente, producantur per plures actiones totales, siue in vno loco, siue in pluribus locis; quælibet enim actio suum habet locum determinatum in quo ponatur, nec est necesse illam poni vbicunque est actio. Si ergo corpus aliquod in pluribus locis reproducatur, erit sine dubio replicatum, & suscipere poterit contraria.

Scio multa, & difficilia contra reproductionem hanc posse opponi, quæ quia magis spectant ad præsentiam Christi corporis in Eucharistia, fusè dicta sunt in proprio tractatu de hoc Sacramento.

QVÆSTIO II.

De vacuo.

Aristot. 4. *Physic. à textu* 57.

De spatio inani, quod est supra cœlos, nuper dictum est occasione loci; nunc de illo quod intra cœli ambitum excogitari posset, tria ponenda sunt cum Philosopho: primò, vtrum sit, vel naturali aliqua virtute possit aliquod esse vacuum: secundò, quænam sit causa efficiens motus, quo corpora illud vitant: tertiò, vtrum in vacuo corpus aliquod posset moueri.

SECTIO I.

Vtrum sit, vel naturali aliqua virtute possit esse aliquod vacuum in rerum natura.

Impossibilitas vacui.

Definit Philosophus vacuum textu 57. *Locum, qui est priuatus corpore.* Locus significat superficiem ambientem, nam in eo vacuum ab inani differt, quod est supra cœlos, quòd inane non ambitur vlla superficie corporis: vacuum autem intra duas clauditur superficies.

Probata præmissis.

Dico primò, nullum in rerum natura esse vacuum intra cœlos. Ita docet, & fusè probat Philosophus c.6. contra Epicureos, & plures alios Philosophos volentes, quod vacuum corporibus esset immixtum, ac per mundi vniuersitatem porrectum; quod quibusdam etiam modernis placet Epicuri & Democriti

Democriti adoratoribus; corpuscula enim volunt sola esse principia componentia quodlibet corpus, quæ cùm variè figurata sint, non ita coalescere possunt in vnum, quin ita nectantur, vt plurima vbique spatiola relinquant vacua. Alius autem in oppositum abiens figmentum, negat esse vllum, vel etiam diuinitus esse posse vacuum, vel supra, vel infra cœlum, ex eo, quod corpus non sit aliud, quàm spatium, quod cùm necessariò tum supra, tum infra cælos reperiatur, vbicunque potest corpus aliquod contineri, falsò dicitur esse spatium illud imaginarium, vel etiam vacuum; cùm corpus illud sit eo ipso, quod spatium est: si ergo vas aliquod omni alio corpore priuetur, non erit tamen vacuum, quia tunc adhuc eius latera inuicem distabunt.

Probata experientiis. Primò autem esse impossibile omne vacuum aut vacuolum in natura, probatur à posteriori pluribus clarissimis experientiis, ex quibus omninò constat quantoperè à vacuo abhorreat natura. Prima sit, quod latera follium si constricta sint, nulla vi diuelli possunt nisi patente orificio, per quod aër repleat spatium laterum diductorum. Secunda, quando phiala aquâ plena versùs terram conuertitur, stat aqua, nec effluit à vase, quia nequit aër penetrare aut implere fundum. Tertia, si fistula intra aquam vna ex parte immersa fuerit, velitque aliquis aërem ex altera parte attrahere, attrahet necessariò aquam, ne fiat vacuum intra fistulam: ex quo habent originem hydraulica omnia instrumenta. Quarta, quando aqua priùs calida intra latera vasis occlusi congelatur, vas necessariò frangitur, ne videlicet detur vacuum. Quinta, ideò cucurbitulæ Chirurgorum carnem sursum attrahunt cum humoribus, quia candelâ extinctâ rarefactus prius aër condensatur, & minorem occupat locum quàm antea. Sexta, lucerna illa, quæ vulgò, dicitur Cardani, facta in modum turris, propterea oleum conceptum, quod habet in se, non effundit, quia alioqui in superiori parte ad quam commeare non potest oleum, daretur aliquod vacuum; educitur autem oleum ex vi ipsius ignis, cuius ardore oleum ipsum extenuatur & rarefit, ita vt totum occupet spatium: vnde constat, lucernam etiam calefieri. Septima, si æqualiter aliquis extrahat cyathi os ex aqua, tunc ascendit simul etiam aqua, quia non potest ita celeriter totum aër implere cyathum. Octaua, duo sint foramina in vase, occludatur superius aperto inferiore, tunc non effluet aqua è vase, ne vacuum sit intra ipsum vas. Nona, hoc etiam patet in clepsydra; obturato enim superioti orificio, non descendit aqua per foramina inferiora, ne relinquat vacuum dum subintrare non potest aër. Decima, si calefiat phiala vitrea, & postea os eius supponatur aquæ, ita vt aër non possit intrare, conscendit aqua ipsa intra phialam, eo quod incluſus aër addensetur frigore. Alia innumera huiusmodi proferri possunt, de quibus dubitari nullo modo potest. Vide Fracastorium *lib. 2. de sympathia*. Cardanum *lib. 1. subtilitatis*, & alios sine numero. Ex quibus omninò conuincitur, quàm immeritò noui Epicurei sua illa fingant vacuola, cùm tot spectaculis persuadeat natura quâroperè vacuum exhorreat, etiam minimum.

Secundò tamen ratio à priori difficilis est, quam non rectè videntur aliqui ex eo ducere, quòd influxus cœlestes per vacuum non possent in sublunaria descendere; quasi verò si vacua esset modica lagena, impediretur influxus siderum sublunaria vndique peruadere.

Videtur ergo vnica illa esse ratio, quia vnio partium omnium vniuersi est ornamentum eius pulcherrimum, ad cuius bonum partes eius omnes naturaliter inclinantur; hanc autem vnionem vacuum dissolueret, vnde fit vt ad illud vitandum toto nisu conspiret natura, quam vincere nulla creata vis possit, etiam angelica, quia scilicet cùm corpora naturalia illud tantoperè impediant, signum est illud esse planè contrarium bono vniuersi, atque adeò illud non posse ab Angelo induci.

Prima obiectio. Obiicitur primò, noua quædam experientia paucos ante annos inuenta, primùm Florentiæ, ex qua probari euidenter vacuum nonnullis videtur recentioribus. Conficiatur videlicet tubus vitreus, aut metallicus, altera parte sigillatus & occlusus, altera quasi orificio adapertus; impleatur autem hydrargyro, & orificium obducatur digito; obuertatur postmodum fundus sursum, & immisso in vas aqua plenum orificio, subducatur digitus, tum euenier vt hydrargyrus in subiectum vas defluat, non tamen totus, sed restet intra tubum supra restagnantis aquæ superficiem, ad digitos 27. Vbi patet, relinqui vacuum in superiore illa parte tubi, quò non potuit penetrare aër. Mirum autem hoc est in nobili hoc experimento: primùm quòd hydrargyrus quantæcunque magnitudinis fuerit tubus, consistat semper intra tubum ad altitudinem digitorum 27. secundò, quòd orificium tubi, si ad aquæ, aut aëris confinium, seu superficiem fuerit elatum, aqua in tubum prorumpit, hydrargyrum propellit, ac superior, eo tandem depulso, euadit, & tanto impetu prorumpit, vt tubum etiam ipsum frangat, hoc est nobilissimum illud experimentum ab anno (vt dicitur) 1643. excogitatum, & à pluribus scriptoribus nobilissimis illustratum, apud omnes doctos exactissimè comprobatum.

Resp. nullo modo probari vacuum ex ea experientia, vt etiam fatetur doctissimus Gassendus; imò contrarium euincitur primò, quia intra cauitatem tubi, si vitreus fuerit, videtur lumen; quod cùm sit accidens, inhæret subiecto: ergo intra cauitatem illam est corpus aliquod. Imò à peritis quibusdam compertum est, fieri rarefactionem intra hunc tubum, aut etiam edi posse sonum. Secundò hydrargyrus abundat spiritibus (vt patet) quibus repleri facilè potest cauitas illa tubi. Quæro enim, vel natura vacuum omninò refugit, vel non refugit; si omninò refugit: ergo intra tubi cauitatem non est vacuum; si non refugit, cur ergo tantos conatus edit, vt illud deuitet? cur latera follium occluso hiatu disrumpuntur? cur ascendunt grauia, leuia descendunt, & cætera omnia eueniunt in natura, quæ nuper retuli? Ea certè tam clara sunt, vt non nisi temerè asseri possit vacuum. Scio aliter propositam esse à Galilæo experientiam hanc de tubo vacuo; volebat enim immitti intra tubum maiorem, alium tubum iustæ magnitudinis, ad implendam eius cauitatem. Deinde adhibitis ponderibus retrahi; tunc enim neque aër, neque vlli alij spiritus poterunt subire in illam cauitatem, quæ proinde manebit vacua.

Sed in promptu responsio est, non posse fieri vt immissus tubus minor in cauitatem tubi maioris creatâ vllâ vi auellatur, si adeò exactè connexa superficies interioris tubi, sit æqualis concauæ superficiei tubi exterioris, vt illam omninò repleat: sic enim rumpuntur follium latera, stat aqua intra phialam quoties penetrare non potest aër, frangitur vas occlusum intra cuius latera congelatur aqua priùs calida.

Difficilius est causam assignare, cur non totus è tubo defluat hydrargyrus, sed consistat semper ad altitudinem pedum duorum, & digitorum trium cum semisse. Deinde quare ille totus illicò defluat,

vbi ad superficiem aquæ orificium tubi eleuatum fuerit.

Variæ circa vtrumque hoc experimentum afferri solent causæ à Doctoribus. Dicerem ego tamdiù restagnare hydrargyrum in subiectam aquam, quamdiù per eos spiritus, quos exhalat, replere potest spatium, quod relinquitur inane in cauitate ipsius tubi, quando non potest consistere necessariò intra tubum; vnde fit vt eo experimento, quo contendunt aduersarij vacuum probari, potiùs probari possit eius impossibilitas; quæro enim ab illis causam aliquam probabilem, quare totus in aquam non defluat hydrargyrus, nisi quia totum illud spatium manere vacuum non potest.

Alterum quod quærebatur, probat etiam impossibilitatem vacui. Causa enim cur in subiectam aquam pondere suo cadat hydrargyrus è tubo, si tubi orificium eleuetur ad confinium aeris & aquæ, alia non potest excogitari, nisi quia tunc aër subtilissimus per tubi latera subiens ascendit sursum, & spatium replet, quod vacuum relinqui non potuit ab hydrargyro. Scio aliter hæc dissolui, & disputari ab eruditissimo Gassendo, & à nouis quibusdam Philosophis, antiquæ ac sæpius damnatæ doctrinæ Leucippi, Democriti, Epicuri, Thaletis recoctoribus, quorum ingenia sanè miror, dogmata nec approbare possum, nec sequi.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Si non datur vacuum, quando aliquis ambulat, mouet aërem, & illum expellit à spatio, quod occupat, vel potiùs in quod subit: hoc autem fieri non potest: quod probo, quia cùm intras cubiculum, vel ingressus tuus prior est expulsione aëris, vel est posterior; si est prior: ergo datur manifestè penetratio; si est posterior: ergo tuus ingressus non causat expulsionem aëris.

Resp. ex dictis secundò physicorum de mutua causalitate causarum, expulsionem aëris ab eo spatio esse necessariò priorem, quàm sit ingressus corporis expellentis, alioqui daretur penetratio; illud autem quod causat expulsionem aëris ab eo loco, non est ingressus corporis, sed est impulsus, quem imprimit corpus aëri, vt notabam eo loco.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Dentur tabulæ duæ perfectè planæ, ita contiguæ, vt se tangant secundùm omnes partes; vna ex illis tabulis, tota simul eleuetur: tunc non potest aër eodem tempore moueri ad totum spatium occupandum: ergo est necesse dari vacuum. Similiter dolium sit vino plenum, deinde vinum illud in vtres infundatur, qui omnes ponantur in eodem dolio, tunc dolium vtres simul capiet, & vinum.

Resp. nulla vi creata posse tabulas illas diuelli à se inuicem; vnde cernimus, quod tabula in aquam demersa, si subitò extrahatur, secum trahit aquam. Deinde à vino quod in vtres funditur certum est multùm extrahi spirituum, & aëris; ideoque mirum non est si posteà eodem capiatur dolio.

Quarta obiectio.

Obiicitur quartò, ad impediendum vacuum tria tantùm sunt necessaria: primò vt ex hoc cubiculo omnia eiiciantur corpora, quæ sunt intra illud: secundò vt impediatur ingressus aliorum corporum: tertiò vt parietes retineantur in loco, in quo sunt. Hæc tria potest Angelus, aut saltem omnes Angeli simul; virtus enim finita potest superari per vim finitam maiorem: ergo potest Angelus inducere vacuum.

Resp. negando, posse Angelum impedire aërem, vel aliud corpus, ne moueatur ad replendum vacuum; potest enim virtus finita minor superari per virtutem finitam maiorem si debeatur virtuti maiori concursus diuinus ad superandam virtutem minorem; si autem non debeatur talis concursus, certè non potest virtus minor superari à virtute maiori; cùm autem vacuum, vt dixi, repugnet bono vniuersi, non debetur Angelo concursus ad superandam vim finitam, quæ videtur minor.

Quinta obiectio.

Obiicitur quintò celeberrima etiamnum inter eruditos Doctores experientia; sit enim tubus vitreus, vna solùm ex parte obturatus, intra quem musca includatur, vel mus; tum aër inclusus extrahatur obturatâ statim alterâ tubi extremitate; tunc certum est muscam, vel murem intra eum tubum statim emori ex defectu aëris, quem spiritus ducere possint: ergo manifestum est dari vacuum in ea tubi cauitate; cur enim si aër ibi esset, morerentur statim hæc animalia?

Resp. negando dari tunc vacuum in ea tubi cauitate, ex qua falsò supponitur totum aërem extrahi posse; cùm constet extracto aëre eleuari solere aquam aut aliud corpus aëri contiguum: non extrahetur itaque vnquam totus aër tubo illo inclusus, sed cauitas illa plena erit aëre rarefacto, & adeò extenuato, vt non sufficiat ad respirationem viuentis, ex quo contingere potest repentina mors illorum animalium in tubo inclusorum, sicut dicitur in quibusdam montibus aërem adeò esse tenuem, vt qui per ea loca transeunt, egeant spongiis aqua madefactis, quas continuò naribus admoueant ad supplendum aëris defectum.

Sexta obiectio.

Obiicitur sextò. Si non datur vacuum, oportet vt propria vi grauia ferantur sursum ad impediendum vacuum, & leuia ferantur deorsum; nulla enim causa potest assignari alia huius motus; consequens autem illud absurdum est, quia grauitas deorsum mouet, & leuitas sursum: ergo potest dari vacuum.

Ad hoc argumentum clara erit responsio ex quæstione sequenti, sed priùs

Dico secundò, tametsi nulla vi Angelica, vel humana possit induci vacuum, dubitare tamen vtrùm Deus facere possit vacuum, nec est Christiani, nec Philosophi. Contra nouum istum (vt dixi) vanissimæ Philosophiæ inuentorem, qui cùm falsò statuat solum spatium dimensum esse corpus, contra omnem rationem, & omnem Philosophiam, consequenter etiam asserit, ne diuina quidem vlla virtute fieri posse vacuum; sed hoc vanissimum, & falsissimum fundamentum est, ex quo sequitur penetratio corporum, quæ penetrantur cum spatio; sequitur manere in Eucharistia totam substantiam panis, cùm maneant accidentia trinè dimensa, & alia huiusmodi absurda, ex quibus omninò arguitur, esse sententiam illam temerariam, & vanam. Neque rectè obiicitur, quod inter latera vasis, quod diceretur esse vacuum, semper esset distantia realis; illa enim distantia esset pura negatio, quæ non est aliter realis, quàm quo modo realiter chimæra est impossibilis.

SECTIO II.

Quænam sit causa efficiens, quæ corpora mouet ad vitandum vacuum.

Quatuor modis impeditur vacuum.

CErtum est, quatuor modis impediri vacuum. Primò per rarefactionem, quæ contingit in corporibus suâ naturâ fluidis; & causa huius rarefactionis eadem illa est, quæ statim dicetur esse causa motus. Secundò impeditur per fractionem alicuius corporis duri, v. g. vasis, quod cùm rarefieri ob duritiem non possit, frangitur; & causa huius fractionis,

fractionis, eadem illa est, quæ causa esset rarefactionis. Tertiò impeditur per puram resistentiam negatiuam, vt quando compressa latera follium non nisi aperto orificio ab inuicem diuelluntur; causa resistentiæ huius est corpus ipsum resistens, quod propter colligationem naturalem corporum, quando non succedit aliud corpus, firmissimè alteri adhæret. Quartò per motum localem, quando corpora grauia sursum ascendunt, & leuia deorsùm mouentur.

Difficultas ergo est, quænam sit causa illius motus. Volunt nonnulli Doctores causam hanc aliam non esse nisi solum Deum: alij grauitatem aut leuitatem corporis quod mouetur. Alij quandam meditantur qualitatem motiuam omnibus inditam corporibus ad vitandum vacuum: alij volunt corpora quælibet habere vim quandam magneticam ad vitandum vacuum, & trahere alia corpora.

Conclusio. Dicendum autem est, grauia & leuia moueri ad replendum Vacuum ab eo agente, à quo mouetur corpus, in cuius locum succedere debet aliud corpus, ne detur vacuum, quod accidit propter naturalem colligationem corporum quoties in eorum locum non succedit aliud corpus.

Ratio. Ratio est, quia sicut qui trahit annulum vnum alicuius catenæ, totam trahit catenam, ita cùm omnia corpora colligata sint, quoties non succedit aliud corpus, cùm Deus decreuerit non dare concursum vt illa separentur, sequitur illa ita firmiter inuicem adhærescere, ac si vnita essent, ideò qui trahit vnum, trahit alium. Et confirmatur, quia quoties eleuamus tabulam, & aquam simul, maius sentitur pondus, quàm si sola eleuaretur tabula: ergo signum est virtutem, quæ tabulam eleuat, eleuare ipsam etiam aquam.

Prima obiectio. Obiicitur primò. Motus hic corporis grauis sursum, vel est violentus, vel naturalis. Non primum, quia corpora naturaliter vitant vacuum: non secundum, quia grauia non mouentur sursum nisi violenter.

Resp. motum illum corporis grauis sursum esse violentum, quia est à principio extrinseco nihil conferente passo, idest contra naturalem impetum aquæ; vnde etiam sentitur pondus. Potest tamen aliquo modo dici motus ille naturalis, quatenus corpus graue, vt est pars vniuersi, habet inclinationem ad illum motum, quo vitatur vacuum; quatenus autem aqua est tale corpus, motus est illi violentus.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò. Si Deus destrueret totum aërem inter terram & cœlum, vel terra volaret statim in cœlum, vel cœlum caderet in terram: neutrum dici potest, quia sic relinqueret terra locum vacuum, in quo est, si ascenderet sursum; & cœlum similiter, si descenderet. Deinde non esset maior ratio cur ad vnam potiùs cœli partem terra moueretur, quàm ad aliam. Denique nulla esset causa effectiua illius motus, suppono enim quod Deus in instanti aërem destruat.

Resp. quod si nullum corpus succederet in locum terræ, terra nullo modo ascenderet in cœlum. Imò etiamsi posset succedere, tamen quia aër in instanti destrueretur (vt suppono) nec trahere posset terram ad cœlum, ideò manere ibi deberet terra vbi nunc est. Quemadmodum si Deus in instanti destrueret aërem cubiculi, parietes manerent vbi nunc sunt; si autem per motum localem remoueret aërem impedendo aliud, iungerentur parietes. Ita si Deus per motum localem amoueret aërem inter cœlum & terram, terra in cœlum ascenderet versùs eam partem, qua remoueretur aër; si autem omni ex parte illum amoueret, deberet aër ascendere versùs illam partem quæ determinaretur à Deo.

SECTIO III.

Vtrum in vacuo posset dari motus.

PRopter Aristotelem istud præcipuè quæritur, qui probat ex professo, motum in vacuo esse impossibilem, vt impugnet plures Philosophos, qui vt motum statuerent, inducebant vacuum, sine quo negabant esse posse motum. Videndum igitur paucis est primò, vtrùm motus esse posset in vacuo, si corpus in eius medio poneretur: secundò si contiguum esset alteri corpori: tertiò vtrùm in eo ascenderent grauia, & leuia descenderent.

Prima conclusio. Dico primò. Si daretur vacuum in rerum natura, & in eius medio poneretur corpus, posset illud etiam naturaliter in eo moueri.

Ratio est, quia nihil est quòd impedire possit motum corporis existentis in vacuo, habet enim vim motricem, nullum corpus contiguum illud retinet, non eget loco pleno vt exerceat vim motricem: poterit ergo moueri localiter corpus in medio vacuo constitutum.

Secunda conclusio. Dico secundò. Si corpus ponatur in spatio vacuo contiguum alteri corpori, non poterit moueri naturaliter, nisi succedat in locum eius aliud corpus.

Ratio est, quia naturaliter omnia corpora colligata manent ad vitandum vacuum: ergo si vnum corpus contiguum sit in vacuo alteri corpori, necesse erit vt immotum maneat si non succedat in locum eius aliud corpus, alioqui dabitur vacuum naturaliter. Si ergo lapis esset positus iuxta tectum alicuius aulæ, quæ vacua esset, lapis non caderet; flamma non ascenderet si posita esset in hoc plano, &c.

Tertia conclusio. Dico tertiò. In vacuo quod esset intra cœlum, grauia non descenderent, nec ascenderent leuia.

Ratio est, quia nulla tunc esset ratio cur illa vel ascenderent, vel descenderent, ideò enim grauia descendunt, quia postulant habere supra se id quod est leuius, & leuia ideò ascendunt, quia postulant habere sub se id quod est grauius: sed in vacuo illud non haberent: ergo in vacuo nec ascenderent leuia, nec grauia descenderent. Confirmatur, quia si Deus totum mundum destrueret præter vnum lapidem, certum est quod ille lapis maneret immotus: ergo signum est locum grauium non esse illud, quod nunc dicitur centrum mundi; & locum leuium non esse concauum lunæ, sed illud omne spatium vbi leuia non habent immediatè supra se corpus graue, & grauia sub se non habent corpus leue.

Prima obiectio. Obiicitur primò authoritas Philosophi, qui negat motum esse posse in vacuo.

Resp. tamen illum in iis locis argumentari contra veteres Philosophos, qui volebant resistentiam medij esse totam causam motus; ex quo probat contra illos hinc sequi quod nullus in vacuo esset motus.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò. Si detur in vacuo motus, dabitur naturaliter vacuum. Deinde nullus est motus, qui habere non debeat terminum realem: si autem fieret in vacuo motus, ille non haberet terminum realem.

Resp. posse dari naturaliter vacuum, nisi corporum connexio illud impediat ; si autem in medio vacuo esset lapis, non esset connexus cum vllo corpore, quod motum eius impedire posset. Motus qui fieret in vacuo, terminum etiam realem haberet, quia spatium imaginarium est etiam aliquid reale.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Motus in vacuo esset in instanti, quia causa successionis motus est resistentia medij : sed motus in instanti est impossibilis : ergo motus in vacuo est impossibilis.

Resp. causam successionis in motu non esse solam resistentiam medij, sed illam esse potissimùm distantiam, seu latitudinem medij decurrendi ; nam cùm de essentia motus sit ponere mobile in spatio maiori se, siue illud sit reale, siue sit imaginarium, implicat mobile in instanti moueri, quia implicat adæquari spatio maiori se, abstrahendo à qualibet resistentia medij. Semper ergo successiuus erit motus, qui fiet in vacuo, quamuis ex maiori, vel minori resistentia medij maior vel minor sit velocitas motus.

DISPVTATIO V.

De duratione.

Aristoteles *lib. 4. à cap. 10.*

QVÆSTIO VNICA.

Quid, & quotuplex sit duratio.

SIcvt vbicatio, de qua dixi hactenus, est præsentia rei ad locum, sic duratio est præsentia rei ad tempus, de qua tria breuiter supersunt dicenda : primò in genere, quid, & qualis sit duratio : secundò quænam sint species durationis permanentis : tertiò an, & quid sit duratio successiua.

SECTIO I.

Quidditas durationis in communi, & distinctio eius à re durante.

BReuiter tota hæc controuersia dirimi potest ex dictis de præsentia locali, quam negabam indistinctam esse à re locata ; de vtraque enim similis ratio est.

Quid sit duratio.

Dico primò, durationem rectè definiri *permanentiam rei in esse, seu coexistentiam rei cum tempore vel reali, vel imaginario* : vel etiam, vt alij dicunt, *existentiam rei prout illa dicit negationem inceptionis* : quia nimirum res quælibet existit in primo instanti, sed in eo tamen non durat, quia in primo instanti non habet perseuerantiam in esse, neque connotat esse præhabitum.

Primo instanti res non durat.

Neque dicas primò. Tunc res durat, quoties denominatur per quando : sed quærenti quando res inceperit, respondetur per primum instans : ergo in primo instanti res dicitur durare.

Resp. enim negando maiorem, non enim res durat quoties respondetur quando illa inceperit, sed quando permanserit in esse, hoc enim est durare ; incipere autem non est durare.

Successiua durant.

Neque dicas secundò : Si durare est permanere in esse, sequitur res successiuas non durare, quia non permanent in esse.

Resp. duplicem esse rei permanentiam in esse, aliam quæ opponitur successioni, & est perseuerantia in esse toto simul ; illa permanentia rebus successiuis non conuenit : alia permanentia non opponitur successioni, sed solùm interruptioni, & inceptioni, & est perseuerentia in esse, siue toto simul, siue per partes sibi continuè succedentes ; & hæc conuenit rebus successiuis ; nam quia illæ non existunt nisi dum fiunt, ideò dicuntur existere quamuis non omnes partes rei successiuæ factæ sint adhuc : dicuntur item permanere in esse, quamdiu nouæ partes fiunt quæ nondum erant ; cùm enim nouæ adduntur partes, ipsum esse rei successiuæ crescit, & consummatur. Duratio ergo connotat semper rei præexistentiam, vel in toto, si res sit permanens ; vel in parte, si sit duratio rei successiuæ.

Indistinctio durationis.

Dico secundò, durationem internam rei non distingui realiter, aut modaliter à re durante, quæcunque illa sit, sed formaliter tantùm & connotatiuè. Ita tenent omnes qui negant distinctionem vbicationis à re vbicata, & præter eos etiam alij non pauci, Suarez *disp. 50. sect. 1.* Valques *1. p. disp. 33. n. 18.* Gillius *lib. 2. tract. 10. n. 3.* Fasolus, Hurtadus. Contrarium censent alij non pauci.

Duratio interna.

Obserua durationem aliam esse internam, aliam externam : interna illa est, per quam res propriè dicuntur durare ; vnde tot sunt intrinsecæ durationes, quot sunt res durantes. Extrinseca est illa, per quam cognoscitur quantum res illa duauerit ; sic enim motus cœli duratio est omnium rerum, quia per illum cognoscitur quanta rerum omnium fuerit duratio interna. His positis

Prima ratio

Ratio est primò, quia duratio non est aliquid distinctum à re durante, si vt res duret non sit necesse vt acquirat aliquid noui postquam primò producta est : sed vt res aliqua duret postquam primò producta est, non est necesse vt acquirat aliquid nouit ergo duratio non est aliquid distinctum à re durante. Probatur minor. Vt aliquid permaneat in eo quod iam habet, non est necesse vt acquirat aliquid noui : sed vt res duret, debet tantùm permanere in eo quod iam habet, duratio enim est permanentia rei in esse, quod habet : ergo vt res duret, non est necesse vt acquirat aliquid noui postquam primò producta est. Deinde si per mentem tollatur à re durante quidlibet aliud præter existentiam perseuerantem esse, res illa verè durabit : ergo non requiritur aliud superadditum, & distinctum.

Secunda ratio.

Secundò. Si duratio esset modus distinctus ab entitate, vel esset aliquid fluens, vel permanens. Si fluens, illud non habet causam vllam productiuam, quis enim nouum hunc modum iam in me producit ? Si permanens : ergo implicaret vt nunc non essem cras realiter & formaliter, habeo enim modum qui essentialiter respicit cras. Imò sequeretur me nunc existere cras, quia totam habeo durationem crastinam formaliter : ergo nunc sum cras.

Tertia ratio

Tertiò. Vt aliquid duret, sufficit si respondeat diuersis temporibus : sed ex vi solius existentiæ, præcisis aliis omnibus, res durans respondet variis temporibus : ergo ex vi suæ existentiæ, præcisis aliis omnibus, res durare dicitur. Probatur minor. Quando è duobus extremis alterum est mutabile, potest illi alterum respondere immotum manens, sicut pons v.g. immotus manens supra flumen, variis respondet aquis fluminis sub illo successiuè decurrentibus : ergo res permanens & immota potest respondere rei successiuæ.

Dico

Conseruatio non est duratio.

Dico tertiò, nullo etiam modo posse dici, quod duratio sit ipsa rei conseruatio continuò fluens, & singulis instantibus diuersa. Contra quosdam recentiores, qui (vt aliàs monebam) conseruationem, vbicationem, & durationem volunt identificari, & eas continuò mutari, adeò vt implicet me conseruari nunc per eandem conseruationem, qua conseruabar heri; & conseruari Romæ per eandem conseruationem, qua Lugduni conseruabar.

Triplex probatio.

Ratio tamen primò est, quia vt res duret, non est opus vt acquirat aliquid noui, sed tantùm vt permaneat in esse, quod priùs habuit: sed si actio conseruatiua esset duratio, & semper mutaretur, acquireret aliquid noui: ergo actio conseruatiua non est duratio. Deinde præcisa per intellectum actione conseruatiua, res aliqua permanet in esse præcisè ex vi suæ existentiæ; per illam enim potest coexistere variis temporibus. Præterea sicut potest res aliqua permanere in esse, & durare, sic actio etiam potest durare; sine fundamento autem fingitur, quod actio, quæ fuit heri, non possit etiam esse cras; hoc enim nullo argumento probari potest, & sine ratione multiplicantur infinitæ actiones; singulis enim instantibus producitur noua conseruatio totalis. Denique ratio à priori est, quia duratio est id quo formaliter res permanet in esse; conseruatio est id, quo res non formaliter, sed effectiuè permanet in se: ergo conseruatio non est duratio.

Prima obiectio.

Obiicitur primò, solemne argumentum, quod factum est pro vbicatione distincta. Petrum durare hodie, est aliquid reale, separabile ab existentia Petri; nam Petrus heri existebat, & potuit mori; quo casu non durasset hodie: ergo duratio est aliquid reale distinctum ab existentia rei durantis.

Neque dicas durationem superaddere connotationem temporis extrinseci; res enim durans heri connotabat aliud tempus extrinsecum.

Contra enim instо. Coexistere tempori extrinseco, & illud connotare, est aliquid reale separabile à Petro, & à tempore extrinseco, quia potuit vtrumque in rerum natura existere, quin inuicem coexisterent, & quin esset illa connotatio, sicut extiterunt de facto Adamus, & dies hesternus; & tamen Adamus non fuit heri realiter: ergo coexistere, connotare, simul esse, sunt aliquid distinctum à Petro, & à tempore. Confirmatur primò. Antichristus nunc est indifferens, vt connotet tempus crastinum, vel post mille annos: ergo vt connotet potiùs tempus crastinum, quàm aliud, debet determinari per aliquid aliud. Confirmatur secundò. Quando Deus vult creare Petrum hodie, voluntas Dei habet pro obiecto aliquid distinctum à substantia Petri, & ab hoc instanti; eadem enim esset substantia Petri si produceretur alio die, & idem esset hic dies, si non produceretur in eo Petrus: hæc voluntas habet pro obiecto Petrum esse in hoc instanti: ergo Petrum esse simul cum hoc instanti, est aliquid distinctum à Petro, & ab hoc instanti. Confirmatur tertiò. Positâ causâ formali, ponitur necessariò effectus formalis; sed existentia Petri sola est causa formalis propter quam res connotat hanc diem: ergo positâ existentiâ non potest Petrus non esse hodie: quod tamen falsum est, quia potuit fieri post centum annos.

Triplex confirmatio.

Retorquetur argumentum.

Resp. ex dictis de vbicatione, primò quidem eodem argumento posse probari, quod coexistentia Petri & Pauli est aliquid distinctum realiter ab eorum duratione; nam potuit Petrus esse hodie, & Paulus potuit esse hodie, quin Petrus & Paulus simul essent hodie: ergo Petrum durare simul cum Paulo, est aliquid distinctum à duratione Petri, & à duratione Pauli. Præterea me esse iuxta parietem non est aliquid distinctum à meo vbi, & ab vbi parietis; & tamen potest esse meum vbi, & vbi parietis, neque tamen meum vbi erit iuxta vbi parietis.

Soluitur.

Itaque secundò, respondeo ad argumentum distinguitur illud antecedens, Petrum durare hodie aliquid est separabile ab existentia Petri, secundùm id quod illa duratio dicit in recto, nego; secundùm id quod illa dicit in obliquo, concedo; illa enim denominatio, Petrum esse nunc, tria dicit, existentiam Petri, diem hodiernam, & determinationem agentis ad producendum Petrum potiùs nunc quàm heri; positis siquidem illis tribus, implicat vt Petrus non duret hodie; duratio autem illa secundùm id quod dicit in recto, est existentia Petri, quæ dicit in obliquo diem hodiernum, & determinationem voluntatis ad producendum aut conseruandum hodie Petrum, hinc

Ad primam confirmationem concedo Antichristum nunc esse indifferentem vt sit cras, vel vt sit post mille annos, sed nego illum debere determinari vt sit post mille annos potiùs quàm cras per modum distinctum, sed tantùm per voluntatem Dei agentis, qui volet eum producere potiùs post mille annos, quàm cras: sicut ego, quia sum indifferens vt sim calidus & frigidus, debeo ab agente determinari efficienter; determinabor autem formaliter per calorem.

Ad secundam confirmationem respondeo, quando Deus vult Petrum durare hodie, obiectum voluntatis illius diuinæ, nec esse solam existentiam Petri, nec solum hodiernum diem, sed esse illa duo simul. Fateor quod illa duo, Petrum & diem hodiernum esse simul, est aliquid distinctum ab existentia Petri secundùm id quod dicit in obliquo, non secundùm id quod dicit in recto, vt sæpe dixi. Neque dicas, Petrum esse simul cum hac die, dicit existentiam Petri, hodiernum diem, & voluntatem Dei determinantis: ergo quando Deus vult Petrum esse in hac die, obiectum illius diuinæ voluntatis est ipsa voluntas Dei, quod absurdum est. Respondeo illam Dei voluntatem tunc non habere se ipsam directè ac formaliter pro obiecto, sed habere se tantùm indirectè, ideſt habere pro obiecto aliquid à quo connotatur, cùm habeat pro obiecto existentiam Petri provt connotat tale tempus, quæ duo connotant voluntatem Dei determinantem.

Ad tertiam confirmationem sæpe concessa est maior, quod posita causa formali secundùm id quod illa dicit, tum in recto, tum in obliquo, ponitur effectus formalis: sed posita causa formali secundùm id quod dicit solùm in recto, non ponitur effectus formalis, quod patet ex communissima doctrina de formalitatibus, & de relationibus.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Possunt multiplicari partes motus, non multiplicatis partibus temporis: ergo duratio motus, siue tempus distinguitur à motu. Antecedens probatur, quia si mobile tardum spatio vnius horæ conficiat Leucam, & mobile velox eadem hora conficiat decem leucas, tunc motus erit inæqualis, & duratio erit æqualis: ergo duratio distinguitur à motu. E contrà potest tempus augeri motu diminuto; conficiat mobile velox vnâ horâ leucam, deinde duabus horis conficiat dimidium huius leucæ, tunc motus erit minor, & duratio maior: ergo patet quod duratio distinguitur à motu.

Resp. distinguendo primum antecedens; possunt multiplicari partes motus non multiplicatis partibus temporis, seu durationis internæ, negatur; non multiplicatis partibus temporis externi, concedo; nam hæc duo valde distinguenda esse initio monebam. Si mobile tardum spatio vnius horæ conficiat leucam, & eodem horæ spatio mobile velox decem conficiat leucas, tunc motus iste velocior æqualem habebit durationem externam, sed durationem internam habebit inæqualem. Similiter si mobile velox vnâ horâ conficiat leucam, & deinde duabus horis conficiat dimidium leucæ, motus iste tardior maiorem habebit durationem externam, sed minorem durationem internam, sicut quantitas palmaris, si sit densa, minorem habet extensionem externam, quàm quantitas bipalmaris rara; sed habet maiorem extensionem internam, vt suo dicetur loco, cùm agam de rarefactione; est enim eadem prorsus difficultas.

Posset enim opponi, & difficillimè. Singulæ partes durationis externæ respondent singulis partibus durationis internæ; nulla enim est pars durationis internæ, cui non respondeat pars durationis externæ, quia tempus est mensura motus: ergo vbi sunt plures partes durationis externæ, ibi sunt plures partes durationis internæ. Sed hoc soluetur infra, cùm agam de successione continua motus, & cùm agam de rarefactione: patebit enim falsam esse consequentiam.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Illud quod includit essentialiter successionem, distinguitur realiter ab eo quod eam excludit: duratio Angeli essentialiter includit successionem, existentia verò Angeli eam essentialiter excludit, cùm sit indiuisibilis, duratio verò sit diuisibilis; si enim duret per mille annos, plus durat, quàm si duret per vnum diem: ergo duratio Angeli distinguitur ab eius existentia.

Resp. ex statim dicendis, quod duratio Angeli est indiuisibilis formaliter, sed diuisibilis solùm virtualiter; vnde Angelus qui durat per annum, plus durat quàm si duret per quadrantem, duratione extrinseca, non intrinseca; idest, plus habet durationis secundùm id quod illa dicit in obliquo, non secundùm id quod dicit in recto.

Quarta obiectio.

Obiicitur quartò. Quantitas permanens non potest coextendi loco diuisibili sine modo extensionis distincto: ergo existentia rei non potest coextendi tempori sine modo durationis distincto.

Resp. negando paritatem, quia extensio quantitatis permanentis est aliquid producibile per veram actionem realem, vt constabit ex dicendis de rarefactione: duratio autem non est producibilis per actionem distinctam à re durante, vt probaui.

SECTIO II.

Diuisio durationis in suas species.

Quatuor species durationis.

QVæcunque durant, vel sunt Deus ipse, vel substantiæ incorruptibiles, vel entia permanentia corruptibilia, vel entia successiua. Durationem Dei propriam appellant æternitatem, duratio substantiarum incorruptibilium vocatur æuum, duratio rerum permanentium corruptibilium dicitur instans permanens, duratio rerum successiuarum est tempus. De illis singulis dicendum aliquid est, vt durationis species intelligantur, cuius quidditatem hactenus exposui.

Definitio æternitatis.

Dico primò, æternitatem provt est duratio Dei propria rectè definiri à Boëtio lib.3. consolationis, prosa secunda, est *Interminabilis vitæ tota simul, & perfecta possessio.*

Dicitur primò *possessio*, idest duratio secura, expers periculi omnis & inquietudinis, quia illud possidere dicimur, quod quietè ac plenè habemus: hanc ergo quietem & securitatem diuini esse vt significaret Boëtius, nomen vsurpauit metaphoricum *possessionis*, significare volens durationem. Secundò dicitur *tota simul*, quia est prorsus indiuisibilis formaliter, idest nullas habet partes, aut permanentes, aut successiuas; sic enim distinguitur à tempore, *quod fluit irretinibiliter, æternitas verò stabilitas est influxibilis*, vt loquitur Parisiensis *secunda parte secundæ partis, de vniuerso, c.1. & c.2.* vbi dicit id interesse inter tempus & æternitatem, quod inter stantem in vltimitate stabilitatis, & fugientem in vltimitate fugacitatis. Æternitas ergo est tota simul, idest stabile quoddam nunc, omnem successionem excludens, vnde Boëtius *lib. de Trinit. c.9.* ait, *quod nostrum nunc fluens facit tempus, nunc verò permanens & consistens facit æternitatem.* Ratio verò, cur æternitas sit tota simul, est quia eminentissimo quodam modo, eadem atoma Dei existentia omnibus successionibus, & motibus, tam realibus, quàm imaginariis secundùm se totam immutabiliter & indesinenter coexistit.

Dicitur tertiò *interminabilis*, idest ex natura sua incapax termini, siue à parte ante, siue à parte post; *vera enim æternitas*, inquit Anselmus *c.24. Mononologij, principij finisque metâ carere intelligitur.* Vnde patet, quod hæc duo in æternitate sunt mirabilia, quod sit indiuisibilis, & tamen indefectibilis, multas habens partes, cùm sit vnum nunc simplicissimum, sed coextensum omnibus temporibus, & illa superans tum à parte ante, tum à parte post, sic enim habet Deus totum suum esse, totam felicitatem, & bona in quolibet puncto temporis, vt omnia tempora impleat.

Proprietates æternitatis diuinæ.

Vnde colligi potest, istas esse proprietates æternitatis, indiuisibilitatem, interminabilitatem, successionem virtualem, vniformitatem, infinitatem, esse mensuram omnium durationum, & nullam re mensurari posse.

Æuum & instans permanens.

Dico secundò, æuum rectè definiri, est *Duratio tota simul naturaliter interminabilis à parte post, non autem à parte ante*; duratio videlicet propria rerum incorruptibilium. Instans autem permanens est duratio simul naturaliter terminabilis ex vtraque parte, idest propria rerum permanentium corruptibilium. Ideò autem dicitur instans permanens, quia imitatur duas conditiones instantis, quod sit totum simul, & quod incipiat & desinat; sed quia tamen habet ista duratio permanentiam, quam instans non habet, ideò sic dicitur instans, vt dicatur etiam permanens. Tempus autem discretum vocatur illud, quod conflatur ex multis durationibus vtrimque terminatis, quarum aliæ aliis ita succedunt, vt vnaquæque sit tota simul, neque continuetur cum aliis.

Non sunt durationes successiuæ.

Difficultas verò est, vtrum verè dictum sit, quod duratio rerum incorruptibilium, & rerum corruptibilium permanentium sit tota simul, an verò sit successiua formaliter; sic enim censet Bonauentura *in 2. dist.2. art.1. q.3.* & videntur omninò asserere multi Recentiores nuper relati, qui volunt durationem esse actionem, quæ nunquam eadem esse possit in diuersis temporibus, neque in diuersis locis.

Dico tertiò, æuum & instans permanens esse durationes totas simul, successiuas solùm virtualiter. Ita docent Suarez, Fasolus, & alij communiter.

Ratio

Ratio est, quia successio alia est formalis, alia virtualis. Formalis, siue intrinseca & secundùm entitatem est transitus ab vno termino in alium, essentialiter importans corruptionem termini prioris aduenientis termino posteriore, quod patet in tempore. Successio virtualis est forma permanens, æquipollens formæ transeunti, successiuæ, quatenus potest indiuisibiliter coexistere tempori diuisibili, sicut extensio localis virtualis dicitur illa, quæ potest coexistere indiuisibiliter spatio diuisibili, non secundùm diuersas partes, sed secundùm se totam. Hoc posito argumentor.

Ibi non est successio formalis; vbi de nouo nihil superuenit: sed vt Angelus & homo intelligantur durare, non est opus vt intelligamus illi superuenire aliquid, sed solùm id quod erat, manere: ergo sine vlla successione formali intelligimus hominem & Angelum durare. Adde quod duratio intrinseca rei est existentia, vt probaui; rei autem permanentis existentia est permanens: ergo & duratio; si enim ideò duratio rei permanentis esset successiua, quia coexistit tempori diuisibili, & plus hodie durauit quàm heri, duratio Dei esset successiua, quia sine dubio plus hodie durauit quàm heri.

Prima obiectio. Obiicitur primò, sequi quod quælibet duratio est actu infinita; illa enim duratio, quæ actu includit omne præteritum, & omne futurum, est actu infinita; hæc duratio indiuisibilis includeret omne præteritum, & omne futurum: ergo esset actu infinita. Probatur minor. Hæc duratio includit nunc præteritum, & nunc futurum sine vllis terminis, quia semper magis & magis potest durare; imò includit realiter quidquid in præterita & futura duratione concipi potest: ergo talis duratio includit omne præteritum, & omne futurum.

Resp. negando durationem Angeli esse actu infinitum; non enim est actu infinita secundùm id quod dicit in recto, cùm sit entitas ipsius Angeli; nec est actu infinita secundùm id quod dicit in obliquo realiter & formaliter, cùm actu non connotet tempus infinitum, sed simpliciter finitum; non est ergo actu infinita, sed ad summum est infinita virtualiter secundùm id quod dicit in obliquo, cùm non includat actu illud obliquum, idest omne præteritum & futurum, sed virtualiter tantùm.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò. Si non daretur successio prioris & posterioris in duratione Angeli, sed idem in eo esset fuisse & futurum esse, sequeretur quod sicut Deus facto Angelo facere non potest vt non fuerit Angelus; ita facere non posset, vt futurus non sit, quod absurdum est. Probatur sequela. Fuisse & fore in Angelo idem sunt: sed Deus tollere non potest fuisse: ergo tollere non potest futurum esse.

Resp. eodem modo fuisse & futurum esse in Angelo esse idem secundùm quod dicunt in recto, sed non esse idem secundùm quod dicunt in obliquo; connotant enim diuersum tempus. Verum ergo est, quod Deus facto Angelo facere non potest vt non fuerit Angelus, sed facere potest vt futurus non sit, quia futuritio Angeli dicit in recto entitatem Angeli, & tempus futurum in obliquo, quod esse illius præteritum non dicit.

Tertia obiectio. Obiicitur tertiò. Patres sæpè asserunt, quod solius diuinæ durationis proprium est, quod habeat solum esse, seu solum nunc, ita vt in eo non erit præteritum & futurum, sed solum præsens; hoc enim sæpe asserunt Augustinus, & Bernardus; sed si aliqua creata duratio esset permanens, illa haberet solum esse, & solum nunc: ergo nulla duratio creata est permanens.

Resp. verum esse, quod de solo Deo independente ac immutabili potest dici *est*, non autem *erit*, aut *fuit*; quia nunquam mutatur, neque transit de potentia in actum, cùm à nullo accipiat esse; de qualibet verò creatura permanente non affirmatur solùm esse præsens, sed affirmatur etiam præteritum & futurum, ex eo quod semper accipiat esse ab alio, subeatque varias mutationes accidentales. Vnde patet, quod ad argumentum concessa maiori minor absolutè negari debet; nam tametsi duratio rei permanentis sit permanens, in illa tamen est futurum & præteritum, quia semper transit à non esse ad esse, & quia innumeras singulis instantibus habet mutationes.

SECTIO III.

De duratione successiua, quæ dicitur tempus.

Quid est tempus, quis hoc facilè, breuiterque dicat? Quid est ergo tempus? si nemo ex me quæsierit, scio; si quærenti explicare oportet, iam nescio, inquit Augustinus *lib. 11. confessionum, c. 14.* Explicabitur tamen ni fallor, aliquo modo, si dicantur primò quidditas & proprietates temporis: secundò eius existentia & realitas. Loquor autem solùm de tempore reali, nam de tempore imaginario, eadem omnia dicere oportet, quæ sunt dicta de spatio imaginario.

§. I.

Quidditas & proprietates temporis.

Definitio Aristotelica. DIco primò, tempus rectè definiri ab Aristotele textu 101. est *Numerus motus secundum prius & posterius*; idest, duratio rei successiuæ propria. Ad cuius definitionis intelligentiam,

Tria in tempore consideranda. Obserua primò, tria in tempore posse considerari. Primò quod sit duratio continua motus; hoc enim habet ex partibus prioribus & posterioribus motus, quia duratio motus à nobis non percipitur, donec percipiantur partes eius priores & posteriores. Ratio est, quia si vna pars est prior, altera verò posterior, necesse est aliquam trahi moram, & hæc mora est tempus. Secundò habet tempus quod possit mensurare motum; potest enim intellectus vti eius partibus, vt certus reddatur de quantitate motus. Tertiò habet quod actu mensuret motum, si eo intellectus reuerà vtatur ad eum mensurandum.

Explicatio definitionis Aristotelicę. Obserua secundò, voluisse Aristotelem tradendo eam definitionem temporis, quam attuli primò, describere tempus cœleste, quo tanquam mensura communi alios metimur motus, & moras, & durationes, & sic sensus eorum verborum est; Tempus est ipse motus, quatenus habet partes priores & posteriores, quas intellectus potest assumere vt ex eis mensuret alias quascunque durationes; nam assumendo partes huius motus dicimus menses, annos, sæcula. Voluit secundò describere quascunque alias durationes successiuas aliorum motuum, & sensus est; Tempus, siue duratio motus, est ipse motus quatenus habet partes priores & posteriores, propter quas mensurari potest per aliquas partes motus cœli; sic enim dicimus tempus durasse per horam, aut quadrantem.

Essentia temporis. Essentia igitur temporis in eo sita est, quod sit prius & posterius ipsius motus, cui deinde aduenit esse posse mensuram actiuam si sit tempus cœleste; vel passiuam, si sit aliud tempus. Ex quibus

Colligitur

Vnitas temporis.

Colligitur primò, quod si tempus sumatur pro duratione interna motus, tot sint tempora numero & specie distincta, saltem materialiter, quot sunt motus numero & specie distincti; nam materiale temporis est ipse motus, formale autem est permanentia in esse secundùm diuersas partes. Si verò tempus sumatur pro duratione temporis cœlestis, patet illud in ratione continui esse vnicum totaliter, licèt in plures partes diuidi possit.

Tempus est mensura motuum.

Colliges secundò, quod ratio mensuræ dici potest proprietas temporis. Primò enim quodlibet tempus sine dubio mensurari potest, atque adeò mensura est passiua, cùm habeat partes sibi mutuò succedentes. Secundò tamen nullum tempus mensura est actiua illius motus, cuius est duratio, alioqui mensura, & mensurabile non essent distincta. Sed neque vllum tempus ex sua natura est actualis mensura motuum aliorum, sed ex sola voluntate hominum hoc efficitur, licèt cœli motus propter vniformitatem & perpetuitatem aptissimus sit ad motus omnes mensurandos, atque ita ille solus est omnium temporum mensura, & tempus omnium rerum durationes continens, ac excedens.

§. II.

Existentia, & realitas temporis.

Conclusio quinque habens partes.

DIco secundò, tempus esse verum ens reale, non permanenter existens, sed successiuè continuè ex partibus diuisibilibus, realiter distinctis inter se, sine vllis instantibus indiuisibilibus, vel continuantibus, vel terminatiuis. Quinque sunt partes conclusionis, quarum tota explicatio & probatio constat ex dictis de continuo permanente.

Realitas temporis.

Prima pars asserit realitatem temporis. Ratio est, quia omne quod est reale perseuerans in esse, habet durationem realem: motus est ens reale perseuerans in esse: ergo habet durationem realem, quæ vocatur tempus. Imò res successiua permanens in esse, realis est: illa est tempus: ergo tempus est reale; semota enim quacunque operatione intellectus, in motu est prius & posterius, quod dixi esse tempus.

Continuitas successiua.

Secunda pars asserit existentiam eius esse successiuam, & fluentem. Esse videlicet successiuè ac fluenter, est semper acquirere, & semper amittere partes, quarum vna nunquam sit cum alia parte: semper acquirit, quia interruptio tolleret continuitatem. Vna pars nunquam est simul cum alia parte; res enim successiua in hoc differt à permanente, quòd permanens suas habeat partes totas simul existentes, successiua autem non existat vllo modo tota simul, neque vllam habeat partem totam simul existentem, sed & tota habeat partes post alias, & singulæ partes habeant partes post alias, ideſt sibi succedentes, seu fluentes; hoc enim est existere fluenter. Vnde sapienter dictum est à Boëtio, *quod tempus continuat eundo vitam, quam non potuit continuare permanendo.* Et Augustinus ait, quod *nos prætereuntia metimur tempora, non præterita.* Quippe verum existere temporis est præterire, incipiendo desinere, & quasi mortibus suis viuere, vel potiùs non nasci nisi moriendo; hoc enim est existere fluenter.

Partes diuisibiles.

Tertia pars asserit partes temporis esse in infinitum diuisibiles, adeò vt eadem prorsus ratio sit continui successiui & permanentis; quod tamen video à multis negari ex eo quod argumenta mathematica, quibus probatur diuisibilitas partium A continui permanentis, non probent diuisibilitatem partium continui successiui. Vnde ponunt aliqui tempus componi ex indiuisibilibus mathematicis; alij malunt illud constare ex indiuisibilibus physicis extensis, quas appellant morulas. Quæ omnia ex dictis de continuo permanente refutari possunt.

Instantia inexistentia.

Primò enim valet sine dubio argumentum Philosophi, quod *indiuisibile additum indiuisibili non facit maius*; hoc enim etiam verum est de instanti: sit enim instans B, medium inter instans A, & instans C. Sic arguo. Si instans B, vnitur instanti A, secundùm illud idem immediatè, secundùm quod vnitur immediatè instanti C, sequitur necessariò, quod instans A, & instans C, sunt B vnita immediatè; *quæ enim sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se:* ergo instans A, & instans B, non faciunt maius. Deinde nullus omninò esset motus, quia neque in primo instanti, neque in secundo, neque in tertio mobile mouetur; motus enim non est in instanti: ergo mobile nunquam mouetur. Denique nullus motus esse posset alio velocior; tunc enim motus non est velocior altero motu, si eodem spatio temporis vnus plures non habeat partes, quàm alius: sed vnus motus plures non habet partes quàm alius; nam quando motus celerrimus habuit vnum instans, motus tardior habuit etiam aliquid, quod non est minus quàm vnum instans; & quando motus velocior habuit secundum instans, motus etiam tardior, si C aliquid habuit, sine dubio habuit etiam vnum instans; & sic de cæteris: ergo intra horam motus velox non habuit plura instantia, quàm motus tardissimus.

Instantia extensa.

Secundò valent etiam eadem ferè argumenta omnia contra morulas, & instantia extensa, vt ostendi disputatione tertia; sic enim insto. Quando illud instans præteriit, quod est minùs extensum, vel entitas tota puncti alterius fluxit, vel non; si tota fluxit: ergo non est magis extensa, vel certè permanet aliquandiu in esse, sicque tempus non est successiuum secundùm se totum; si non fluxit tota: ergo entitas tota est diuisibilis. Imò si non tota fluxit, vel nihil eius fluxit, vel D aliquid; si nihil: ergo non fluxit, contra suppositionem; si aliquid: ergo totum fluxit: ergo si adhuc manet, sequitur quod periit, & tamen adhuc est.

Distinctio partium.

Quarta pars asserit distinctionem realem partium temporis, quæ probatur omnibus argumentis, quibus probata est distinctio partium quantitatis continuæ, videturque magis adhuc posse probari ex eo quod tunc quando existit prima hora, non actu existit secunda: ergo patet quod hora prima & secunda distinguuntur.

Instantia copulatiua.

Quinta denique pars conclusionis negat vlla esse in tempore instantia realia, quæ copulent, vel terminent partes diuisibiles temporis; ad quod probandum nullæ mihi videntur necessariæ rationes E præter eas, quas attuli contra puncta quantitatis permanentis; possunt enim omnes huc applicari, v.g. motus velocissimus durans per horam non habet plura instantia, quàm motus tardissimus durans per horam; nullum enim est instans in motu veloci, cui non correspondeat instans in motu tardo: ergo velocissimus non habet plures partes, quàm motus tardissimus. Cætera non persequor, quæ peti possunt ex eo loco.

Prima obiectio.

Obiicitur primò, contra realitatem temporis. Illud non est ens reale, quod nunquam existit, neque vnquam potest existere: tempus existere nunquam

quam potest : ergo tempus non est reale. Probo minorem. Illud non potest existere, quod neque secundùm se totum potest existere, neque secundùm vllam sui partem : tempus neque secundùm se totum existere potest, neque secundùm vllam sui partem : ergo tempus non potest existere. Maior nota est, probatur minor. Illud nunquam potest existere, quod implicat esse aliquando præsens : sed implicat partes temporis esse præsentes; quod enim est præsens, est solum instans : ergo implicat partes temporis existere. Probatur minor. Illa pars temporis, quæ dicitur esse præsens, vel est diuisibilis, vel indiuisibilis ; si indiuisibilis, tempus constat ex indiuisibilibus ; si diuisibilis, illa vel tota est præterita, vel tota futura, non autem præsens: quod probo, quia si pars illa est diuisibilis, partes illius omnes sunt priores & posteriores ; partes priores significant partes præteritas ; partes autem posteriores significant partes futuras : ergo tota illa pars est præterita, & futura non autem præsens. Idemque argumentum fieri poterit si dicatur illas partes existere fluenter; semper enim illæ sunt priores & posteriores. Priores sunt præteritæ, posteriores sunt futuræ : ergo partes illæ nunquam sunt præsentes fluenter.

Resp. tempus & secundùm se totum, & secundùm suas partes habere realem existentiam & præsentiam, non permanentem, sed fluentem ; totum enim tempus est præsens, sed ita vt fluat semper, & accipiat esse desinendo ; singulæ quoque illius partes præsentes sunt, sed fluendo. Ad probationem dico illam partem, quæ præsens est, fluenter esse diuisibilem, & habere partes priores & posteriores ; sed falsum est, quod partes priores significent partes præteritas, & partes posteriores significent partes futuras ; nam ambæ præsentes sunt, sed fluenter, ita videlicet, vt vna non existat vllo modo cum altera; transeunt enim omnes, & sunt præsentes vna post aliam.

Prima instantia. Instabis primò. Vel solæ partes priores sunt præsentes, vel solæ posteriores, vel vtræque. Non solæ priores, quia illæ habent partes priores & posteriores : partes posteriores non sunt præsentes: ergo neque illæ priores. Non solæ posteriores ; nam illæ habent partes priores & posteriores; priores non sunt præsentes : ergo neque illæ posteriores. Non vtræque, sic enim essent simul, quia partes priores essent præsentes, quando posteriores essent præsentes.

Resp. partes tum priores, tum posteriores esse præsentes, non permanenter, seu non totas simul ; sed fluenter, & successiuè : non ergo sequitur, quod illæ sint simul, quia vna non est præsens quando altera est præsens : sed vna post aliam.

Altera instantia. Instabis secundò. Partes priores comparatæ ad posteriores, sunt præteritæ ; & partes posteriores comparatæ ad priores, sunt futuræ : ergo partes priores & posteriores sunt partes præteritæ, & futuræ.

Resp. distinguendo consequentiam : ergo partes priores, & posteriores absolutè sumptæ, sunt partes præteritæ & futuræ, nego ; si comparentur priores cum posterioribus actu existentibus, sunt præteritæ, & posteriores comparatæ cum prioribus actu existentibus, sunt futuræ, concedo. Si autem vtræque considerentur absolutè, sunt fluenter præsentes.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò : de eo quod existit dicere licet, *nunc existit* : sed de nulla parte temporis licet dicere nunc existit : ergo nunquam existit.

Resp. existentiam, & præsentiam aliam esse permanentem, aliam fluentem & successiuam. Permanens est cùm de aliquo licet dicere in aliquo instanti, nunc existit ; & hæc conuenit rebus permanentibus. Fluens est cùm de aliquo non licet dicere in aliquo instanti, *nunc existit* ; sed dicere tantùm licet in parte temporis diuisibili, *res existit*, ita scilicet vt illud nunc significet partem temporis diuisibilem ; seu est existere transeundo. Ad argumentum itaque distinguitur maior ; de eo quod existit fluenter licet dicere, *nunc existit* ; ita vt illud *nunc* significet tempus diuisibile, concedo ; ita vt significet instans, nego.

Tertia obiectio. Obiicitur tertiò. Illud non est continuum reale, cuius partes componentes non possunt realiter vniri : sed partes temporis non possunt realiter vniri; ergo non est reale. Probatur minor. Nihil potest vniri ei, quod non existit : sed quando existit vna pars temporis, altera non existit : ergo illæ partes non possunt realiter vniri.

Resp. partes temporis fluenter vniri posse, non permanenter. Ad probationem distinguitur maior; nihil vniri potest fluenter ei quod non est, vel immediatè non fuit, aut futurum est, nego ; nihil potest vniri permanenter, concedo. Vnio enim successiuorum non est similis vnioni permanentium ; nam successiua vniuntur inuicem, quatenus vnum immediatè sequitur aliud, & per modum realem ei connectitur, sed statim extituro, ita vt id quod vnitur, intereat ; id cui vnitur, recipitque vnionem, fiat. Sic enim vnio non existit sine parte, in qua recipitur ; existit sine parte, ad quam terminatur. Et hæc de tempore satis sint.

DISPVTATIO VI.

De motu & actione.

Aristoteles *à lib. 3. Phys. ad finem 8.*

QVÆCVNQVE disputata sunt hactenus de continuo, de loco, & de duratione, ea ferè omnia disputat Aristoteles occasione solius motus, quem à tertio Physicorum ferè solum considerat, eo quod præcipua illa sit, & obscurissima proprietas corporis naturalis : nascitur videlicet, & moritur simul; imò neque viuit nisi sua morte. Fiunt per ipsum ea quæ permanent, ignorátque semper illa parentem suum, qui si esset super, ipsa nondum essent. Vitam rerum omnium metitur motus, quam ipse retinere non potest: nunquam idem, & semper durans, successionibus gaudet : sui semper hæres, & nunquam locuples, diuitias plures profundit, quò plures cumulat thesauros. Scio esse plurima, quæ de illo disputari possint, sed duo tamen videntur esse huius loci propria. Primò de motu in genere : secundò de motu locali nobilissima eius specie, nam de alteratione, ac de reliquis eius speciebus fusiùs dicam *tractatu* 4.

QVÆSTIO I.

De motu in genere.

OMnia quæ de motu in genere disputari possunt, ea pertinent vel ad quidditatem motus, vel ad illius vnitatem, vel ad eius proprietates ; quæ

tria

tria plures difficultates annexas habent accuratè hoc loco discutiendas. De causa verò motus, siue de motore, dicetur commodiùs in libris de cœlo, vbi etiam explicanda erit inceptio, & desitio motus.

SECTIO I.

De quidditate propria motus.

Aristoteles 3. *Physic.*

IDest quænam sit definitio motus, & quænam eius distinctio ab actione & passione; nam quod vlteriùs quæri poterat, vtrum motus distinguatur à termino ad quem, satis liquet ex dictis de actione, & de vbicatione. Vtrum autem motus localis distinguatur à mobili, quæstione secunda dicendum erit.

§. I.

Aristotelica definitio motus.

Aristotelis definitio.

DIco primò, rectè definiri motum ab Aristotele textu 6. *Est actus entis in potentia, provt in potentia.* Cuius definitionis sensus est, motum esse formam imperfectam, quæ sic actuat & informat subiectum suum, vt illud constituat formaliter in via & transitu ad vlteriorem formam, quam non potest non recipere ex suppositione, quod habeat in se motum. Ad cuius intelligentiam

Esse potentiale & esse in potentia.

Obserua primò sic discurrere Philosophum *lib.3. textu* 3. Aliud est esse actum, aliud esse in actu, aliud esse in potentia, aliud esse potentiam. Esse actum est esse aliquam formam; esse verò in actu, est participare aliquam formam. In actu est compositum quodlibet, tum substantiale, tum accidentale; actus verò forma illius est: homo v.g. est in actu, anima verò illius est actus. Esse potentiam, est esse principium agendi, vel patiendi aliquid; id verò quod est in potentia, est habens tale principium, vt lignum dicitur esse in potentia ignis: principium autem quo fieri potest ignis, dicitur potentia. Hoc posito sic discurrit Philosophus. Eorum quæ sunt, quædam sunt in actu, quædam in potentia, idest omnium, quæ sunt secundùm aliquam formam, vel est quod habeant eam actu, vel quod eam habeant in potentia, vt quod calidum dicitur, aut est actu calidum, aut est calidum potentiâ.

Actus perfectus & imperfectus.

Obserua secundò, duplicem esse actum potentiæ, alter est perfectus, qui totam aufert rei potentialitatem, ille est ipsa forma ad quam res est in potentia; alter est imperfectus non auferens omninò potentiam, iste actus est operatio secundùm formam, vt calefactio & frigefactio, quæ non totam auferunt rei potentiam, sed adhuc potentia restat ad ipsam formam.

Motus est actus imperfectus.

Obserua tertiò, ista in motu reperiri, agens, patiens, formam acquisitam, & viam, seu medium quo acquiritur. Motus nec est agens, nec patiens, nec forma acquisita, sed via in formam, idest medium illud & operatio, qua forma acquiritur, quatenus est actus potentiæ, siue actiuæ, siue passiuæ.

Explicatur definitio.

Ex his ita prænotatis. Aristotelica definitio explicari facilè potest. Primò enim dicitur *actus*, quia informat, & actuat ipsum mobile. Dicitur secundò *entis in potentia*, idest ipsius subiecti, quod est in potentia ad aliquam aliam formam. Dicitur tertiò, *provt in potentia*, quia est actus imperfectus, qui actuat suum subiectum, provt illud subiectum est in potentia ad aliquam formam, quam nondum habet. V.g. calefactio est motus, quia conuenit manui, quatenus manus est in potentia ad calorem. Sic enim distinguitur motus à qualibet alia forma substantiali, vel accidentali, quæ sic actuant subiectum, vt illud non constituant formaliter in via ad formam vllam vlteriorem.

Prima obiectio.

Obiicitur primò, videri omninò, quod hæc definitio conuenit qualitati remissæ; nam calor vt duo est actus entis in potentia, scilicet ligni, quod est in potentia provt in potentia; quia sic illud actuat, vt relinquat illud in potentia ad calorem vlteriorem. Deinde conuenit etiam passioni; nam illa est actus entis in potentia, secundùm quod est in potentia, cùm actuet subiectum relinquendo illud in potentia ad terminum recipiendum.

Resp. qualitates remissas esse quidem actus existentis in potentia, sed non provt in potentia, quia non constituunt formaliter subiectum in via & transitu ad vlteriorem formam, quæ illis positis acquiratur necessariò. Deinde nego passionem vt passio est, esse actum entis in potentia, quia motus est via ad terminum recipiendum.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Implicat vt aliquid sit actu simul & potentia respectu eiusdem; si autem motus est actus entis in potentia, mobile respectu eiusdem motus erit simul actu, & potentiâ, quia implicat vt habeatur actu motus, quin actu habeatur terminus motus; modus enim non est sine modificato: ergo implicat vt mobile sit actu respectu motus, quin sit actu respectu termini: ergo erit simul actu respectu motus, & in potentia respectu eiusdem motus, cùm sit in potentia respectu termini, sine quo non habetur motus; quomodo enim v.g. visio erit actus oculi provt non videntis.

Resp. verum quidem esse, quod passum eodem instanti temporis, quo habet actu motum, habet etiam actu formam; non autem in eodem instanti naturæ. Mobile igitur in primo instanti naturæ habet motum, in posteriori habet formam; ideoque falsum est, quod sit actu & potentia respectu eiusdem motus; sicut falsum est quod visio sit actus oculi provt non videntis; visio enim dicit actionem & terminum: priùs ergo naturâ oculus habet actionem, in posteriori terminum huius actionis.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Si bona esset hæc definitio, illa conuenire deberet omni motui, etiam instantaneo: non videtur autem conuenire motibus instantaneis, quia in mutationibus instantaneis non potest esse subiectum in potentia ad terminum, quem iam habet.

Resp. definitionem hanc motus omni conuenire motui, etiam instantaneo, quia duo distingui debent instantia naturæ in eodem instanti temporis, quo fit motus; in priori concipitur in potentia esse ad terminum, quem actu habet in posteriori.

§. II.

Distinctio motus, actionis & passionis.

Conclusio bimembris.

DIco secundò. Actio, passio, & motus quoties simul sunt, non distinguuntur realiter inter se, sed distinguuntur tamen formaliter.

Non differunt realiter.

Prima pars expressa est sententia Philosophi 3. *Physicorum*, c.3. Ratio autem eius est, quia idem actus realis, qui via est ad terminum, est in subiecto, quia est accidens; & est ab agente, quia est aliquid productum. Provt via est ad terminum, est motus; provt est in subiecto, est passio; & provt est ab agente, actio est: ergo eadem res est motus, actio, & passio. Deinde motus non potest fieri per actionem

nem à se distinctam, neque recipi per passionem à se distinctam: ergo si motus fit, debet esse actio; & si recipitur in subiecto, debet esse passio. Probatur antecedens. Si motus fieret per actionem à se distinctam, & reciperetur per passionem à se distinctam, daretur progressus in infinitum; nam hæc actio, qua fit motus, tendit ad terminum, & est in subiecto: ergo habet motum & passionem. Et iterum hic motus, & hæc passio fiunt per actionem à se distinctam, & sic in infinitum.

Differunt formaliter.

Secunda pars, quod illa tria distinguantur conceptibus, difficilior est, & illam negant quidam Recentiores Philosophi, sed immeritò. Primò enim Philosophi verba expressa sunt tertiò Physic. textu 22. *Omnino verò* (inquit) *dicere est, quod nec doctio cum disciplina, neque actio cum passione idem propriè est; sed cui hæc insunt, motus; nam huius in hoc, & huius ab hoc actum esse, ratione diuersum est.* Vnde ratio sic confici potest. Illa distinguuntur conceptu, quorum vnum potest sine altero definiri; motus, actio, & passio huiusmodi sunt; motus enim recte definitur, *Actus mobilis vt est mobile*: actio, *Actus egressus ab agente*: passio, *Actus receptus in subiecto*: ergo illa tria distinguuntur conceptu. Deinde in vna, & eadem re concipi possunt tres respectus, ad agens, ad patiens, ad terminum: per respectum ad agens, dicitur actio; per respectum ad passum, dicitur passio; per respectum ad terminum, dicitur motus: illi tres respectus non se includunt formaliter: ergo motus etiam actio, & passio non se includunt formaliter.

Prima obiectio.

Obiicitur primò, contra primam partem assertionis. Illa distinguuntur realiter, quæ sunt in diuersis subiectis: passio est in passo, actio verò est in agente; si enim actio esset in passio, passum denominaretur agens: ergo actio & passio distinguuntur. Imò desinente actione agentis, v. g. calefactione, manet tamen passio. Denique si motus, actio, & passio sunt vnum, nulla erit ratio propter quam motus non constituat vnum prædicamentum æquè ac actio & passio.

Resp. actionem esse reuerà in passo, vt constabit postea; neque tamen propterea passum denominatur agens, sicut quamuis visio sit in oculo, non denominatur tamen oculus visus, sed obiectum. Deinde quoties desinit actio agentis, desinit etiam passio; nam eadem conseruatio est actio & passio. Si verò remoto igne calefaciente desinat calefactio, seu actio talis ignis, & succedat actio conseruatiua procedens à solo Deo, desinit quoque passio, quæ priùs erat, & accedit noua identificata nouæ actioni.

Ratio cur motus non constituat speciale prædicamentum, data est in Logica, quia motus vt motus dicit essentialiter aliquid incompletum, cùm sit actus ordinans subiectum ad actum vlteriorem; actio autem & passo formaliter præscindunt à ratione incompleta; nam etsi viæ sint ad terminum, tamen actio est fieri eius tanquam egressio ab agente; passio tanquam illius receptio in passo, vbi nihil includitur incompletum.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò contra secundam partem conclusionis. Sicut idem est, etiam per rationem, me videre obiectum, & obiectum videri à me; ita idem est formam educi ex subiecto, & educere illam ex subiecto: sed educere formam ex subiecto actio est, & illam educi ex subiecto, est passio: ergo actio & passio non differunt, etiam formaliter.

Resp. falsum esse, quod actio & passio in eo solùm differant, quod actio explicetur per verbum actiuum, passio verò per verbum passiuum; sic enim illæ non differrent nisi grammaticaliter, sicut differunt me videre obiectum, & obiectum à me videri: sed differunt in eo, quod actio formaliter respiciat solum agens, licet explicari possit per verbum actiuum, & passiuum; est enim agi & agere; passio autem respiciat formaliter subiectum, quod explicatur per verbum actiuum & passiuum; est enim recipi & recipere. Ideo ad argumentum distinguitur maior; idem est educi formam è subiecto, & educere formam, si *educi*, & *educere*, dicant respectum ad agens, concedo; si autem *educere*, dicat respectum ad solum agens, *educi* autem dicat respectum ad solum passum, nego. Ad minorem; sed *educi* est passio, & *educere* est actio, si *educi* dicat respectum ad agens, nego; si *educi* dicat respectum ad subiectum, concedo.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Mouere formaliter est agere, & moueri est formaliter pati: ergo motus est formaliter actio & passio. Probo antecedens. Alterare subiectum est formaliter illud mouere, & alterari formaliter est moueri: sed alterare est agere, & alterari est pati: ergo mouere formaliter est agere, & moueri formaliter est pati.

Resp. distinguendo primum antecedens; mouere est formaliter agere, & moueri est formaliter pati, si *moueri*, & *mouere* formaliter & præcisè significent motum, negatur; si sumantur adæquatè, concedo. Vnde falsa est consequentia; motus enim & mouere valde differunt, quia motus præcisè significat solum transitum ab vno extremo ad aliud, mouere autem dicit transitum illum provt est ab agente, & moueri dicit transitum provt recipitur in passo. Mutatio includit quidem subiectum, sed materialiter tantùm, provt transiens à priuatione ad formam; sed non includit illud formaliter vt subiectum.

Quarta obiectio.

Obiicitur quartò. Motus formaliter est ab aliquo, cùm sit ens dependens; & est in aliquo, quia est accidens: ergo motus formaliter est actio & passio. Deinde subiectum intelligitur se aliter habere per actionem & passionem, cùm illæ sint aliquid nouum: ergo actio & passio sunt motus, seu mutationes formaliter.

Resp. motum quidem materialiter, & adæquatè sumptum esse in aliquo, & ab aliquo, sed non sumptum formaliter: vnde sequitur motum includere quidem actionem & passionem, sed materialiter tantùm; nam quamuis ratio dependentiæ sit impræcisibilis à re creata adæquatè sumpta, præscindi tamen potest ab ea sumpta solùm inadæquatè. Itaque verum est quod per actionem & passionem sumptas materialiter subiectum aliter se habet, quia scilicet illæ habent adiunctum motum; sed non per actionem & passionem formaliter sumptas.

SECTIO II.

De vnitate motus & actionis.

Aristoteles 5. *Physic.*

AD essentiam motus proximè pertinet eius vnitas; nam specificatio, seu essentia specifica motus ab eo petitur, à quo petitur eius vnitas; vnde sequitur vt explicetur quomodo motus vnus sit genere, vnus sit specie, vnus sit numero.

§. I.

Vnitas generica motuum, seu ad quæ prædicamenta detur motus, & quænam sint eius species.

Tres species motus.

DIco primò, motum propriè dictum, provt à mutatione distinguitur, dari ad tria tantùm prædicamenta, quantitatem, qualitatem, & vbi; vnde tres duntaxat sunt species motus, augmentatio, alteratio, motus localis; generatio verò substantiæ, mutatio est, non autem propriè dictus motus.

Obserua tres à Philosopho conditiones exigi ad propriè dictum motum, provt distinguitur à B mutatione. Prima est vt habeat terminos positiuos & contrarios: secunda vt sit per se successiuus, non solùm per accidens: tertia vt per se tendat ad terminum.

Termini contrarij.

Dixi primò, exigi vt terminos habeat positiuos & contrarios; quod tamen non est facilè explicare, quia termini augmentationis & motus localis non sunt positiuè contrarij; termini autem generationis priuatiuè contrarij sunt. Respondeo non exigi vt termini motus propriè sint contrarij, neque satis esse vt quolibet modo habeant inter se oppositionem; sed requiri vt determinatè inter se repugnent: est autem determinata hæc repugnentia vt vnus terminus ita per se fiat ex alio termino, vt C non æquè fieri possit ex alio, v. g. calidum non fit nisi ex frigido, magnum nisi ex paruo, sinistrum nisi ex dextro. Formæ verò substantiales licèt sint incompossibiles, non habent tamen determinatam repugnantiam, quia forma ignis ita fit ex forma ligni, vt fieri possit etiam ex forma stuppæ, &c. Quod si forma viuentis fit ex forma embryonis, hoc non fit per se ratione oppositionis inter illas formas, sed ratione dispositionum, quas vt fiat, exigit forma viuentis.

Successio.

Dixi secundò, debere motum esse per se successiuum, non tantùm per accidens. Motus per accidens successiuus est is, qui non ratione sui, sed ratione alicuius adiuncti est successiuus; illuminatio D v. g. licèt ex natura sua fiat in instanti, per accidens tamen fit successiuè, quando fit ad motum corporis luminosi; quod idem est verum aliquando de generatione substantiali, quæ per accidens ratione dispositionum est successiua. Motus ergo per se successiuus est is, cuius terminus exigit successiuè acquiri, vt locus, quantitas, qualitates habentes contrarium.

Per se tendere ad terminum.

Dixi tertiò, debere motum per se, non per accidens tendere ad terminum. Dicitur tendere per se, quando terminus est à natura intentus, v.g. calefactio per se tendit ad qualitatem, quia illam natura intendit acquirere; tendit autem per accidens ad terminum quem natura non intendit acquirere, E sic enim v. g. calefactio tendit ad relationem. Tunc autem terminus per se intendi dicitur à natura, cùm aliqua potentia ordinata est ad eliciendum motum acquisitiuum talis termini: data v. g. est potentia motrix acquisitiua loci.

Ratio conclusionis.

Ratio ergo conclusionis est, quia tres illæ conditiones motus, quas attuli, reperiri nullo modo possunt in motu, nisi ille fuerit augmentatio, alteratio, latio: nam generatio, vt dixi, nec est per se successiua, neque habet terminos determinatè oppositos positiuos. Relatio est solùm formalitas, quæ non est aliquid per se producibile; actio & passio non differunt à motu, ideò ad illas non datur motus: duratio etiam non differt realiter à motu: situs & habere non sunt termini per se intenti à natura, sed medio tantùm motu locali.

A

Obiicitur primò. Motus ad substantiam, quæ accretione acquiritur, non est minùs proprius, quàm motus ad quantitatem: sed iste est motus proprius: ergo & ille. Probatur maior. Viuens quando accrescit, non minùs acquirit maiorem molem substantialem, quàm quantitatiuam: sed eadem est contrarietas inter maiorem & minorem substantiam, quæ est inter maiorem & minorem quantitatem: ergo est æquè propriè dictus motus. Prima obiectio.

Respondeo acquisitionem maioris mobilis substantialis fieri successiuè per accidens tantùm ratione quantitatis, cui est coniuncta; si autem sola esset, acquiri posset tota simul. B

Obiicitur secundò. In motu terminus à quo est contrarius, & perditur adueniente termino ad quem: sed minor quantitas non perit adueniente maiore quantitate: ergo ad quantitatem motus propriè dictus non datur. Secunda obiectio.

Respondeo dictum nuper esse, quomodo termini motus esse debeant contrarij; satis enim est, quod determinatè inter se repugnent, ita vt vnus terminus sic fiat ex alio termino, vt non æquè fieri possit ex alio; magnum v. g. non fit nisi ex C paruo, atque ita termini augmentationis sufficienter contrarij sunt, vnde ad argumentum negatur, debere terminum à quo perdi adueniente termino ad quem.

Obiicitur tertiò, quando ignis disponit lignum per qualitates, vt inducat formam, id quod primò, & per se intendit, est inductio formæ substantialis, non autem qualitatum: ergo qualitates non sunt per se termini motus. Tertia obiectio.

Respondeo ignem habere rationem agentis per alterationem, & agentis per generationem; quatenus est agens per generationem, per se non intendit nisi formam; quatenus autem est agens per alterationem, per se intendit qualitates, quamuis vltimò etiam intendat formam. D

§. II.

Vnitas specifica motus.

IDest, per quid vnus motus essentialiter & specificè differat ab alio motu, atque adeò, per quid constituatur in tali vel tali specie motus; nam specificari est constitui in certa specie. Volunt autem aliqui speciem motus peti à solo termino ad quem; alij volunt illam peti à principiis mouentibus.

Dico secundò, motum, vt motus est, essentialiter & ptimariò specificari à solo termino formali ad quem tendit, secundariò autem specificari ab agente. Contra multos Recentiores impugnatos olim cùm agerem de actu supernaturali. E Conclusio bimembris.

Ratio autem primæ partis est, quia motus ab eo potissimùm specificatur, ad quod ordinatur primò & per se: sed motus primò & per se ordinatur ad acquirendum terminum ad quem, non autem ad deferendum terminum à quo, vel ad medium decurrendum: ergo à solo termino ad Specificatur à termino.

quem

quem motus specificatur. Et hoc etiam constat, quia motus non accipit nomen nisi à termino ad quem, non autem accipit nomen vel à termino à quo, vel ab agente. Calefactio v. g. dicitur à calore quem producit, & frigefactio à frigore.

Deinde si ab agente specificaretur actio & motus, implicaret vt ab eodem agente prodirent actiones diuersæ speciei, & vt ab agentibus specie diuersis prodirent actiones eiusdem speciei; hæc autem duo falsa sunt, nam primò ab eodem intellectu procedunt cognitiones diuersæ speciei, ab eadem voluntate amores diuersi; idem sol illuminat & accendit, indurat & liquefacit; visio Dei, & amor procedentes ab Angelo & ab homine sunt eiusdem speciei, nisi dicere velis, quod Angelus minimus videt & amat Deum perfectiùs, quàm Christus Dominus, aut Dei mater sanctissima, quod dicere nemo ausit. Deinde quod ab agentibus diuersæ speciei procedant motus eiusdem speciei, patet: nam calefactio procedens à sole non differt ab ea quæ oritur ab igne; duo motus circulares non differunt specie, si fiant ab Angelis specie diuersis: ergo manifestum est, quod actio non sumit speciem suam primariam ab agente, sed à termino.

Agens specificat secundariò.

Secunda pars asserit, quod agens secundariò specificat motum, quia scilicet motus, provt actio est, essentialiter respicit ipsum agens; implicat enim vt hæc actio numero procedat ab altero agente, vt olim probaui: ergo motus aliquo modo specificatur ab agente, quamuis semper principaliùs specificetur ab ipso termino.

Dixi tamen, motum specificari à termino formali, quia scilicet in quolibet termino motus distingui debent ratio materialis, & ratio formalis. Materialis est ipsa entitas formæ acquirendæ, v.g. calor acquisitus per calefactionem; ratio formalis est semper aliqua formalitas in illa entitate sub qua intelligitur terminare motum, v. g. in calore est ipsa differentia caloris sub qua intelligitur terminare motum; vnde licèt calor sit intelligibilis, tamen calefactio non dicitur terminari ad intelligibile, nisi per accidens. Imò idem calor est intelligibilis, est amabilis, est odibilis, est sensibilis; vnde licèt in se vnicum sit obiectum materiale, multiplex tamen est obiectum formale.

Prima obiectio.

Obiitur primò. Si motus specificatur primariò à solo termino ad quem, sequitur augmentationem & decretionem eiusdem esse speciei; moueatur enim aliquid à bipedali ad tripedale, motus est augmentationis: si autem moueatur à quadripedali ad tripedale, erit decretio; vtriusque illius motus idem est terminus ad quem, quantitas nimirum tripedalis: ergo augmentatio & decretio sunt eiusdem speciei, quod absurdum est. Imò sequetur, quod idem motus continuus est in multiplici specie, quia plures habet terminos, si v. g. lapis à cælo cadens transeat per sphæram ignis, aëris, & aquæ.

Respondeo terminos quidem materiales accretionis & decretionis eosdem esse posse, sed earum terminos formales semper esse diuersos; nam terminus formalis accretionis est semper quantitas maior, vt maior; terminus verò decretionis est quantitas minor vt minor. Motus lapidis à cœlo in terram plures haberet terminos non vltimatos, vnicum verò terminum vltimatum, à quo solo actio sumit speciem.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Sequeretur, quod motus sursum, & motus deorsum eiusdem sunt speciei, si v. g. vnus piscis ex aqua sursum ascendat, & alter descendat, idem erit vtriusque motûs terminus ad quem, nempe aqua: si proiiciatur sursum lapis in aërem, & auis ex cœlo in aërem descendat, idem aër erit terminus ad quem huius vtriusque motus: ergo motus sursum & deorsum eiusdem sunt speciei; quod absurdum est, quia sunt motus contrarij, & grauitas & leuitas specie differunt essentialiter. Deinde sequeretur quòd motus naturalis, & motus violentus sunt eiusdem speciei; si enim aqua motu violento ascendat ad locum A, deinde motu naturali ad eundem locum descendat, motus illi eundem habent terminum ad quem: ergo illi eiusdem sunt speciei.

Respondeo motus sursum & deorsum semper differre accidentaliter; tunc autem differre specificè quando habent terminos diuersos; v.g. terminus corporum leuium est sphæra ignis, aut concauum lunæ; terminus grauium est terra, vel aqua. Idem dicendum est de motu violento & naturali, recto & circulari, quoties illi habent eundem terminum ad quem; differunt enim ratione circunstantiæ alicuius accidentalis, non autem essentialiter, & specificè.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Creatio, & generatio eundem habere possunt terminum ad quem; nam forma eadem ignis quæ generatur, creari potest à Deo; accidentia in sacramento Eucharistiæ creantur, cùm antea generarentur: creatio & generatio pro certo differunt essentialiter: ergo actiones non differunt per solum terminum ad quem.

Respondeo creationem & generationem habere quidem posse terminos eosdem materiales, sed implicare vt habeant eosdem terminos formales; nam terminus formalis creationis est forma provt existens independenter ab omni subiecto; terminus autem generationis est forma, provt dependens à subiecto. Imò terminus eductionis est forma simul cum vnione; creatio autem terminatur ad solam formam.

§. III.

Vnitas numerica motus.

Dest, quænam sint circunstantiæ, ex quibus certò dignosci possit, quando motus est vnus numero, vel multiplex.

Conclusio quatuor partes habens.

Dico tertiò, ad vnitatem numericam motus requiri vnitatem termini ad quem, vnitatem subiecti, temporis, & agentis totalis.

Probatio.

Ratio est, quia implicat vt eadem tendentia sit ad plures terminos; motus autem tendentia est ad terminum: ergo ad vnitatem motus requiritur vnitas termini. Deinde motus est accidens, imò est modus ipsius mobilis; non potest autem idem modus habere plura modificata: ergo ad vnitatem motus requiritur vnitas subiecti. Præterea continuitas requiritur ad vnitatem motus; si enim fit interruptio, iam non est vnus motus: sed vbi est continuitas, ibi est vnitas temporis: ergo ad vnitatem motus exigitur vnitas temporis. Denique mutato agente mutatur actio: ergo vnitas agentis ad actionem requiritur.

Dices, posse diuinitus motum reproduci: ergo vnitas temporis non exigitur ad motum.

Respondeo vnitatem temporis dupliciter sumi posse. Primò provt significat continuitatem sine interruptione partium motus; & illa exigitur ad vnitatem motus etiam reproducti. Secundò provt significat vnitatem totalem temporis, in quo fit motus, & illa est quidem signum vnitatis, sed non est necessariò requisita.

SECTIO III.

Communes proprietates motus.

EXplicatâ essentiâ, & vnitate motus, sequuntur tres eius proprietates præcipuæ, continuitas, contrarietas, velocitas aut tarditas.

§. I.

Continuitas successiua motus.

Aristoteles 6. *Physic.*

IDest, vtrùm motus, qui per aliquod tempus durat, fiat sine vlla interruptione; deinde vnde illa successio continua oriatur.

Conclusio affirmans. Dico primò. Datur aliquis motus verè successiuus, & continuus sine vlla interruptione, qui non fit per morulas interruptas. Ita iam sæpè probatum est cum communi sententia, contra Galenum, Vallesium, Arriagam, & alios non paucos Recentiores reiectos *disput. 3. & 4.* cùm egi de continuo tum permanente, tum successiuo.

Quadruplex probatio. Primò quia manifestè sequitur, quod dum rota circumagitur, partes eius internæ, quarum motus est tardior, quiescunt tunc cùm mouentur partes externæ, quod absurdum est, quia quoties lignum mouetur, omnes eius partes mouentur, alioqui partes diuelluntur à se inuicem: tene baculum in manu, mota vna eius parte totus baculus mouetur, alioqui frangitur. Rota igitur necessariò frangetur si maneant immotæ partes eius internæ tunc quando externæ mouebuntur.

Secundò lapis molaris cadens ex alto non quiescit in aëre, si causam habeat necessariam motus deorsum: sed tunc quando dicitur quiescere, causam habet necessariam motûs, grauitatem videlicet: ergo lapis molaris in medio aëre non quiescit, sed sine interruptione mouetur; grauitas enim tunc imprimit motum necessariò.

Tertiò, vt motus fiat continuè, requiritur tantùm vt vna pars motus immediatè fiat post aliam: sed nullo modo implicat, vt vna pars motus immediatè fiat post aliam; sicut enim nullo modo implicat, vt vna pars continui permanentis immediatè sit post aliam, sine vllo corpore medio; sic non implicat vt vna pars quantitatis successiuæ immediatè sit post aliam. Atque ita sicut datur continuum permanens, sic datur continuum successiuum. Mihi sanè non satis compertum est, quare necessariæ sint interruptiones illæ continuæ in motu, neque sint necessariæ in quantitate permanente. Denique si motus fieret per has morulas, tempus constaret necessariò ex indiuisibilibus inflatis; quod ostendi esse impossibile.

Dico secundò, successionem in motu locali oriri ex latitudine spatij decurrendi, in alteratione ex resistentia contrarij, in accretione ex latitudine quantitatis, & ex successiua introductione dispositionum in alimentum.

Prima obiectio. Obiicitur. Si motus fit continuè sine vlla interruptione, sequitur omninò quod idem est æquale duobus inæqualibus, quod procul dubio implicat. Probatur sequela. Moueantur per horam Petrus & Paulus motu inæquali, adeò vt Paulus centuplo tardiùs moueatur quàm Petrus; tunc in hora tot sunt partes, quot sunt partes in velocissimo motu Petri, quia motus ille durat per horam: ergo hora est æqualis motui Petri. Deinde verò tardissimus motus Pauli tot habet partes, quot habet hora; durat enim per horam: ergo illa hora est æqualis in numero partium duobus motibus qui sunt inæquales. Simili argumento probatur duos motus esse simul æquales & inæquales; Petrus enim & Paulus moueantur super idem spatium leucale, sed ita vt Petrus vno quadrante illud decurrat, Paulus verò vna hora. Probo duos illos motus æquales esse inter se. Sunt æquales, quia tot in vtroque sunt partes, quot sunt partes in spatio quod decurrunt; vterque autem idem spatium conficiunt. Sunt inæquales, quia motus Petri non habet plures partes quàm quadrans; motus autem Pauli habet tot partes, quot habet hora, cùm duret per horam: non possunt autem æquales esse duobus inæqualibus, quin sint inæquales inter se: ergo illi motus sunt æquales & inæquales. Dixi de hoc argumento *in tract. de Angelis*, vbi & plenè solutum est.

Resp. ad primum negando sequi ex continuitate motus, quod eadem hora sit æqualis duobus motibus inæqualibus; nam ex suppositione, quod hora tot habeat partes, quot habet partes velocissimus Petri motus durans per horam, nego absolutè, quod tardissimus Pauli motus durans per horam tot habeat partes, quot habet hora; hoc enim in ista materia fixum esse debet, falsam esse hanc propositionem: *Motus durat per horam: ergo tot necessariò habet partes, quot habet hora.* Fieri enim potest, vt motus durans per horam plures habeat partes quàm hora, vel etiam vt habeat partes pauciores. Plures habebit partes, si motus sit velocior, & habeat partes magis constipatas: pauciores habebit partes, si sit tardior, habeatque partes rariores. Sicut in continuo permanente non est bona consequentia: *Duæ lineæ sunt bipedales: ergo tot sunt partes in vna linea, quot sunt in altera.* Si enim vna sit rara, & altera densa, plures in eodem spatio habebit partes linea densa, quàm habeat linea rara. Idem dico de duobus motibus inæqualiter velocibus durantibus per horam; non enim sequitur illos esse inæquales inter se, & æquales cum hora; motus enim tardissimus durans per horam pauciores habet partes, quàm hora.

Neque aliam habet solutionem alterum argumentum, quo probatur, duos motus esse inæquales & æquales inter se; quia Petrus & Paulus idem spatium conficiunt tempore inæquali. Dico igitur, quod in tali casu motus vterque habet æqualem numerum partium, quia vterque idem spatium decurrit; nego autem, quod motus Pauli durans per horam habeat propterea tot partes, quot hora. Cùm enim sit tardissimus, non habet plures partes, quàm quadrans; nam ad æqualem numerum partium non sufficit æqualis duratio; sicut in quantitate permanente non sufficit æqualis extensio, nisi adsit etiam eadem raritas, vel densitas; quod enim in continuo permanenti est raritas & densitas, hoc idem in continuo successiuo est velocitas, & tarditas.

§. II.

§. II.

Contrarietas motuum.

Aristoteles 5. *Physicorum.*

POtest contrarietas motuum considerari vel inter motum & motum; vel inter motum & quietem; vel inter quietem & quietem.

Motus quomodo sint contrarij.

Dico primò. Inter motus, quorum termini ad quos sunt contrarij, contrarietatem reperiri essentialem; inter alios autem cõtrarietatem reperiri solùm accidẽtalem. Ita docet Philosophus 5. *Phys. text.* 58.

Explicatio conclusionis.

Obserua, quod inter motus non est contrarietas tam propria vt est inter qualitates; sed est tamen aliqua inter illos oppositio, quatenus illi ita se impediunt, & sibi mutuò repugnant in eodem subiecto, sicut qualitates contrariæ, quamuis non se mutuò expellant per mutuam efficientiam. Dico ergo, alterationes esse contrarias positiuè ac essentialiter, quando terminantur ad qualitates contrarias positiuè; sic enim calefactioni opponitur frigefactio. Esse autem contrarias priuatiuè, quando earum termini priuatiuè solùm opponuntur, vt intensio & remissio qualitatis: quo eodem modo sunt oppositæ accretio & diminutio. Motus localis tunc est oppositus essentialiter alteri motui, quando est ad locum contrarium; v. g. motus localis ad superficiem ignis est contrarius motui locali ad superficiem aquæ. Tunc verò est contrarius solùm accidentaliter, quando vel solus terminus à quo est contrarius, vel medium, vel alia circunstantia; vt motus sursum, & deorsum; motus naturalis, & motus violentus; motus circularis per eundem circulum ordine inuerso. His positis

Conclusio non eget vlla probatione; nam illam omnia probant, quæ dixi de specificatione motus à termino ad quem.

Contrarietas motus & quietis.

Dico secundò, quietem in termino à quo non opponi motui nisi priuatiuè, sicut lux tenebris opponitur; quietem in termino ad quem non opponi motui, sed esse magis illius terminum; denique, quietem in termino à quo opponi quieti in termino ad quem, sicut opponuntur frigidum & calidum.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Vnum vni tantùm contrarium est, vt habetur 12. *Metaphysicæ*: ergo si calefactio contraria est frigefactioni, non est contraria quieti sub frigiditate; & si quies contraria est motui, non est vna quies alteri quieti contraria, contra Philosophum *textu* 54.

Resp. verum esse, quod vnum vni contrarium est extremè sub vna ratione; sub ratione autem diuersa potest vnum habere plura contraria: v.g. motus ignis, quatenus est sursum, contrariatur omnibus motibus, qui fiunt deorsum, licèt motus illi deorsum possint esse inter se contrarij alia ratione, vt motus violentus ignis, & motus tertiæ naturalis; sicut albedo contrariam habet nigredinem & viriditatem, liberalitas prodigalitatem & auaritiam.

Secunda obiectio.

Obiicitur tertiò. Contraria compatiuntur se mutuò in gradibus remissis, & per mutuam actionem ab eodem subiecto se expellunt: sed hoc non conuenit motui sursum & deorsum; augmentationi & diminutioni: ergo illi motus non sunt contrarij.

Resp. contrarietatem motuum non esse omninò propriam contrarietatem, vt monui nuper, ideò mirum est, quod non sit eadem ratio motus, & aliorum, quæ sunt propriè contraria.

Tertia obiectio

Obiicitur tertiò. Eidem corpori simplici non possunt duo motus esse naturales, vt habetur primò de cœlo; & tamen ascensus aëris à terra, & descensus aëris à cœlo ad eundem locum sunt illi naturales, & inter se contrarij.

R. P. de Rhodes curs. Philosoph.

A Respondeo eidem corpori simplici posse plures motus accidentaliter contrarios esse naturales; non plures motus essentialiter contrarios. Ratiò est, quia motus naturalis aëris est ad concauum ignis aut lunæ (si non sit ignis sub cœlo) qualiscunque sit terminus à quo. Siue ergo ascendat à terra, siue descendat ab igne, idem est motus essentialiter, non idem accidentaliter.

Supererat quærere, vtrùm aliquid possit moueri duobus motibus contrariis, v.g. homo, qui mouetur in naui; astra, quæ dicuntur habere motus plures. Sed de hoc dicam in tractatu de cœlo.

§. III.

Velocitas, & tarditas motus.

B Arist. 7. *Physic.*

VElocitas motus definitur, *Compressio quædam partium motus, qua multùm motus fit paruo spatio temporis cœlestis.* Tarditas verò *est quædam dilatatio partium motus, qua parùm motus fit longo spatio temporis*: v.g. motus localis rectus ille est velox, quo breui tempore multùm pertransitur spatij; ille tardus est, quo magno tempore parùm spatij transitur: & sic de cæteris.

De velocitate hac motuum disputat plurima Philosophus quæ commodiùs ponentur in sequentibus, præsertim quomodo comparentur inter se motus secundùm velocitatem & tarditatem. Hîc autem duo mihi satis erunt, quid sit propriè velocitas in motu, & quas causas habeat.

C

Velocitas non est modus superadditus.

Dico primò, velocitatem motûs non esse aliquid distinctum ab entitate motus, provt parùm connotat temporis per multas sui partes; tarditatem verò esse eandem entitatem motûs, provt connotat multùm temporis per paucas sui partes. Contra Suarem, Hurtadum, & alios, qui censent velocitatem esse superadditum eo modo, quo raritas distinguitur à quantitate.

Ratio tamen est, quia nulla ratio probat necessarium esse modum aliquem distinctum à motu, vt ille sit velox aut tardus, quod sufficienter explicari potest per connotationem nouam; disparitas enim est inter velocitatem motus, & densitatem aut raritatem quantitatis, primò quia raritas, & dẽsitas terminant veras & reales actiones; constatque illas separari posse à quantitate; velocitas autem, & tarditas non terminant vllam realem actionem, neque vllo argumento constat, quod illæ possint separari à motu, quia non est probabile, quod ille idem motus, qui est velox, possit fieri tardus; cùm tamen omninò constet, quantitatem priùs raram condensari. Deindè motus est modus, non est autem villus modus præter actionem, qui alium afficiat modum.

D

Causæ maioris velocitatis.

Dico secundò, varietatem velocitatis & tarditatis in motu oriri vel ex mouente, vel ex mobili, vel ex spatio.

Ex parte mouentis.

E Dixi primò, illã posse oriri ex mouente; potest autem mouens esse causa maioris velocitatis in motu dupliciter. Primò quia maiorem habet virtutem, aut certè maiori conatu aliquid mouet. Secundò, quia etiamsi eiusdem sit virtutis, & eodẽ conatu moueat; tamen magis applicat vim suam propter modum se habendi ad mobile: quò enim magis virtus mouens distat vel à mobili, vel ab eo quod in mobili locum tenet centri, eò faciliùs & velociùs ipsum pondus mouet, quia eodẽ tempore describit circulũ maiorẽ: at quo virtus mouẽs est remotior à mobili, eò linea est maior, cùm magis distet à cẽtro. Ex quo principio soluuntur à Philosopho in mechanicis plures quæstiones hîc proponendæ ac dissoluendæ.

Libræ maiores sunt exactiores.

Primò enim ideò libræ maiores sunt exactiores minoribus; trutina enim fit vt centrum, partes libræ sunt lineæ à centro circulorum, quos describit egredientes; cùm verò maiores libræ describant maiorem circulum, inde fit vt ab eadem virtute, ideſt ab eodem pondere velociùs, & faciliùs moueantur partes maioris, quàm minoris libræ, ex quo etiam fit vt magis appareat quantitas ponderis.

Vectes.

Secundò multa pondera vectis auxilio mouentur, quæ sine vecte moueri nullo modo possunt, quia scilicet id cui vectis innititur, est veluti centrum, & trutina; vectis partes sunt lineæ à centro egredientes, & describentes circulum ex motu corporum, quæ sunt duo; alterum quod debet attolli; alterum virtus mouens: quò verò magis linea distat à centro, eo velociùs mouetur, & faciliùs. B

Remiges.

Tertiò. Remiges, qui sunt in medio nauis, magis propellunt nauim, quàm qui sunt in prora, vel in puppi; scalmus enim, cui remus innititur, est veluti centrum, atque ita quò longior remi pars distat à scalmo intra nauim, longior erit linea, & ideò faciliùs mouebit.

Antenna.

Quartò. Antenna quò est sublimior, eò causa est vt nauis moueatur velociùs; malus enim nauis est veluti vectis, & linea à centro egrediens, cuius centrum est mali sedes; pondus quod moueri debet est nauigium; mouens est ventus, qui quò antenna est sublimior, eò magis distat à centro, maioremque lineam mouet.

Ligni fractio.

Quintò. Lignum ad genu faciliùs frangitur si C æquè diductis manibus extrema comprehendantur, quàm si prope genu, quia genu sit veluti centrum; linea verò, quò à centro magis distat, eò velociùs mouetur, & eadem de causa faciliùs pede frangitur, quàm manu.

Funda.

Sextò. Fundâ meliùs iaciuntur lapides, quàm manu, quia manus sit vt centrum, funda verò vt id, quod à centro exit.

Ligna longiora.

Septimò. Ligna, quò sunt longiora, eò fiunt imbecilliora; & si attollantur, inflectuntur magis, quàm breuiora, etsi minùs valida; pars enim ligni, quæ manui vicina est, cui lignum innititur, est veluti centrum: altera verò ligni extremitas, quæ debet leuari, est pondus; longitudo interueniens est linea à centro, quæ quò longior est, eò faciliùs D mouetur.

Pondera.

Octauò. Si duo ferant aliquod pondus super ligno, plus premetur is, cui pondus est vicinius; quia quò longior est à centro linea, eò faciliùs mouetur.

Nonò. Ea quæ sunt valde parua, difficiliùs proiiciuntur, v.g. plumæ; quia necesse est vt id quod mouetur, cedat mouenti, & ei contranitatur.

Decimò. Ad quæstionem, quomodo ex causa mouente colligatur velocitas motus, responderi breuiter & perspicuè potest, quod qua proportione maior est virtus actiua motoris quàm resistentia passiua mobilis, & resistentia etiam medij, eò velocior potest esse motus. Ratio est, quia cùm actio fiat à proportione maioris inæqualitatis, ideſt ita vt E mouens superet resistentiam passi, clarum est, velociùs mobile moueri, quò maior est excessus virtutis mouentis supra resistentiam passiuam mobilis. De hac quæstione fusè disputat, & subtilissimè Philosophus 7. *Physic. c.5.* vbi septem affert regulas huius proportionis.

Causæ ex parte mobilis.

Dixi secundò, maiorem velocitatem in motu oriri ex mobili, primò propter maiorem vel minorem resistentiam ad mouens; si enim mobile tantæ sit grauitatis vt nequeat nisi difficilè moueri, propter maiorem resistentiam difficilè mouebitur. Secundò prouenit ex figura, vnde acuta motu naturali & violento velociùs mouentur, quàm lata, quia faciliùs scindunt medium. Tertiò prouenit ex ipso motu; nam quæ iam mouentur, faciliùs possunt motu eiusdem rationis moueri, quàm si quiescant, quia id quod quiescit, quiete sua resistit, & difficiliùs mouetur.

Ex parte spatij.

Dixi tertiò, prouenire ex spatio, propter raritatem & densitatem; patet enim quod in aëre faciliùs res mouetur, quàm in aqua.

Supereſt de velocitate difficilis quæstio, quomodo vnus motus dici possit alio tardior, aut velocior; quod disputat Philosophus 7. *Physicorum, c.4.* Potest autem quadruplex esse difficultas. Primò quomodo motus rectus sit velocior alio motu recto: secundò quomodo motus circularis sit velocior altero motu circulari: tertiò quomodo motus rectus possit esse velocior motu circulari: quartò, quomodo motus localis dici possit velocior alteratione, vel augmentatione; quæ breuiter solui possunt.

§. III.

Comparatio motuum secundùm velocitatem, & tarditatem.

Comparatio motuum eiusdem speciei.

Dico primò, motus eiusdem speciei, v.g. duas alterationes ad eandem qualitatem terminatas, duos motus locales rectos, duos circulares posse inter se comparari secundùm velocitatem & tarditatem; siue sint regulares & vniformes; siue sint vniformiter difformes. Velocitatem autem motus recti attendi penes quantitatem lineæ descriptæ; velocitatem motus circularis penes summum punctum superficiei conuexæ velocissimè motum.

Obserua regularitatem motus esse perpetuam quandam æquabilitatem motus in omnibus partibus, ita vt non plus sit velocitatis in vna, quàm in altera; quo modo cœli motus dicitur regularis, quia semper fit eadem velocitate: irregularitas autem est quædam inæqualitas in partibus motus, vt cùm quis lentè primùm incedit, postea velociter. Quod contingere potest dupliciter; vel enim motus irregularis est vniformiter difformis, vel difformiter difformis. Motus vniformiter difformis est in quo partes posteriores secundùm eandem proportionem continuè sunt velociores, aut tardiores prioribus, v.g. si fiat motus per vnum diem, ita vt in prima hora fiat vnum milliare, in secunda duo, in tertia quatuor. Difformiter difformis ille est, cuius partes non seruant semper eandem proportionem. His positis conclusio non aliâ eget probatione.

Comparatio motuum diuersæ speciei.

Dico secundò, motus diuersæ speciei atomæ non posse inter se propriè comparari secundùm velocitatem & tarditatem; sed tantùm impropriè comparari posse, v.g. motum rectum cum circulari, motum localem cum alteratione; quod vt explicem,

Comparatio propria & impropria

Obserua ex S. Thoma 7. *Physic. c.4.* duplicem esse comparationem; alia vocatur propria, altera impropria. Impropria est, quæ fit in aliqua ratione generica, vel analoga; quia scilicet ratio analoga, & ratio generica non constituunt vnam naturam indiuisibilem, in qua possit fieri comparatio. Illa verò dicitur comparatio propria, quæ fit in ratione aliqua specifica, quæ vocatur etiã proportio rationalis, & cõmensuratio; modò tamen adsit aliqua mensura communis vtriusque rationis; si enim mensura illa desit, non dabitur etiam propria comparatio inter ea, quæ specie non differunt. Non est igitur idem dicere, quod duarum linearum vna est altera maior,

maior, aut minor; & quod sint commensurabiles; ad hoc enim vt sint commensurabiles, requiritur inter eas rationalis proportio, scilicet dupli, vel sesquialteri, quod exigit vnam partem aliquotam vnius esse quoque aliquotam alterius, quæ sit communis vtriusque mensura, vtpote quæ sit medietas vnius, & tertia alterius; tunc enim illæ quantitates habent se sicut numeri, quorum vnitas mensura est communis, ex cuius defectu diameter licèt longior costâ, non est tamen ipsi commensurabilis. Hoc posito.

Duplex probatio Philosophi.

Probatur conclusio duplici ratione Aristotelis. Prima est, quia si motus per circulum æquè velox est, ac motus rectus, sequitur quod æquali tempore transibit æquale; hoc autem implicat, quia sic daretur circulare, quod esset æquale recto: ergo motus circularis & rectus non possunt comparari secundùm velocitatem. Secunda probat, non posse comparari motum localem cum alteratione, quia æquales motus æquali tempore transeunt æquale; & qualitas non est æqualis spatio: ergo alteratio non est æqualis motui locali.

Ratio à priori.

Ratio à priori est, quia inter illos motus non potest esse comparatio propria secundùm velocitatem & tarditatem, quæ non possunt habere vnam mensuram communem: sed motus specie diuersi, rectus nimirum & circularis, non possunt habere vnam mensuram communem; pars enim recta non habet proportionem cum curua. Vnde argumentor. Si esset eadem mensura communis, ea esset æqualitas duarum linearum, quarum altera esset curua, & altera recta: sed illa æqualitas non est communis mensura, quia linea circularis æqualis rectæ non potest pertransiri eodem tempore, quo recta: ergo motus recti, & motus circularis nulla potest esse communis mensura. Confirmatur, quia si ex linea circulari fieret triangulus, maiori tempore opus esset vt eadem celeritate percurreretur propter versionem angulorum: ergo si ex triangulo fieret quadratum, cùm maior esset area, maior esset circulatio: ergo si fieret circularis, quæ est omnium capacissima, esset amplior area, & ita mobile vt eandem lineam circularem decurrat, maiori eget tempore quàm si esset recta.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Velocitas est accidens motus, sicut albedo est accidens corporis: sed duo corpora specie diuersa comparari possunt in albedine: ergo duo motus, circularis & rectus, comparari possunt in velocitate.

Respondeo negando paritatem, quia datur vna mensura communis albedinum, quæ sunt in corporibus specie diuersis; non datur autem vna mensura communis velocitatis motuum specie diuersorum.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Velocitas motus attenditur penes longitudinem spatij quod decurretur: circularis, & recta sunt longitudine comparabiles: ergo motus circularis & rectus possunt comparari. Probatur minor, quia potest filum, quod in longum protenditur, in circulum contrahi, eadem permanente longitudine sub diuersa figura: ergo linea circularis & recta possunt longitudine comparari.

Resp. negando maiorem; nam in motu circulari, vt dixi, non attenditur velocitas penes lineam descriptam, sed ex eo petitur, quod in tanto tempore tales anguli circa idem centrum describantur; propterea enim licèt æquales sint lineæ, non possunt tamen decurri eodem tempore, quia non habent eandem capacitatem.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertiò. Omnis linea quanta est alteri vel æqualis, vel inæqualis: sed linea recta & circularis sunt quantæ: ergo sunt æquales, vel inæquales. Patet v. g. quod arcus est longior, quàm chorda; imò linea recta definitur esse omnium breuissima.

Resp. verum esse quod omnes istæ lineæ possunt habere æqualitatem, aut inæqualitatem; sed nego illas esse mensurabiles proportione rationali, quia non est ambarum vna mensura; vnde fateor illas æquales esse, sed nego illas æquales eodem tempore decurri posse.

QVÆSTIO II.

De motu locali generatim.

DE motibus alterationis & accretionis, commodior alibi erit dicendi locus, vt monui. De motu locali plura ponuntur in libris de cœlo, occasione motus cœlestis; nunc de illo generatim accepto quatuor breuiter dici possunt; eius existentia, quidditas, causæ, species aliquæ: reliqua reseruo in tractatum sequentem.

SECTIO I.

Existentia motus localis.

Arist. 6. *Physic.*

NEgabat Zeno, dari motum vllum localem, atque idipsum plurimis probabat argumentis, quæ dissoluit Philosophus à textu 74. videndum igitur primò est, vtrum verè detur motus localis: secundò vtum ille sit aliquid distinctum à mobili, & à loco.

§. I.

Vtrùm verè detur motus localis.

Conclusio.

DIco primò, certum omninò esse, quod prorsus datur motus localis, neque contrarium euincunt rationes quibus illum impugnabat Zeno. Duæ priores disputatione tertia solutæ sunt, quia procedebant ex infinitate continui. Tres aliæ restant hîc breuiter proponendæ, ac dissoluendæ.

Prima ratio Zenonis.

Prima est. Quod quiescit in quolibet nunc temporis, non mouetur in illo tempore: sed id quod moueri dicitur, putà sagitta, in quolibet nunc temporis quiescit: ergo non mouetur. Probatur. Quod est in sibi æquali loco, non mouetur: sagitta in singulis nunc est in sibi æquali loco: ergo non mouetur.

Respondet Philosophus, mobile quidem in singulis nunc temporis non moueri; sed in partibus temporis moueri, vbi spatium occupat maius se.

Secunda ratio Zenonis.

Secunda est. Si daretur motus, sequeretur duplum esse æquale suo dimidio; sumantur enim tres magnitudines æquales, singulæ habentes quatuor partes æquales. Prima sit immobilis, quæ vocetur AAAA, secunda vocetur BBBB, quæ sit supra lineam A, & incipiat ex media parte illius, ita vt primum B, sit cum secundo A; tertia dicatur CCCC, quæ ponatur sub fixa magnitudine, ita vt primum C, sit cum vltimo A, contra B, sic:

B
A
C

Tunc magnitudo ista C, moueatur intra horam per totam magnitudinem A, ita vt cùm perueniet ad secundum A, vbi incepiebat B, moueatur B, versus A, à quo incepit C: tunc quia B, non habebit pertranseunda nisi duo A, intra mediam horam mouebitur, & in illa media hora ipsum C, transibit alia duo A; in fine autem mediæ horæ simul erunt tres magnitudines. Tunc sic argumentor. B, intra mediam horam pertransibit quatuor palmos C: sed quatuor palmi C, sunt æquales quatuor palmis A: ergo B, intra mediam horam tantùm conficit spatium, quantum C, conficit intra horam; & tamen supponuntur æqualiter moueri.

Respondet Aristoteles, esse impossibile vt duo mobilia, quæ mouentur æqualiter, transeant æquales magnitudines fixas inæquali tempore; quamuis possint inæquali tempore pertransire magnitudines æquales, quarum vna non est fixa, & mouetur contra nobile; illa enim quæ mota est, citiùs transitur; & hoc accidit in casu proposito: nam C, transit vnâ horâ totam magnitudinem A, immotam; & B, vna semihora totam magnitudinem C, quæ mouetur versùs B.

Tertia ratio Zenonis.

Tertia Zenonis ratio est, dum res mutatur, v.g. quando ex non alba fit albâ, nec est sub vno extremo, nec sub altero: ergo inter contradictoria erit medium.

Respondeo rem dum mutatur, esse partim sub vno extremo, partim sub altero; v.g. quantitas bipalmaris si ex non alba fit alba, secundùm primum palmum est alba, secundùm alterum non erit alba.

§. II.

Vtrùm latio sit aliquis modus distinctus ab ipso mobili.

Conclusio affirmans.

Dico secundò, tenendum omninò esse, quod motus localis est entitas modalis distincta realiter & à mobili, & à loco: non est autem sola connotatio noui loci. Sic censent communiter omnes contra Scotum & Gregorium, quibus placet motum localem non esse aliud, quàm entitatem mobilis, provt coexistit successiuè spatio.

Prima ratio.

Ratio tamen illa primò est, quam sæpe in simili casu attuli. Implicat omninò vt attribuatur alicui noua denominatio, nisi priùs intelligatur facta esse in aliquo mutatio: sed mobile per motum localem acquirit nouam denominationem, quod nimirum coexistat modò huic, modò alteri loco: ergo debet facta esse mutatio vel in mobili, vel in loco, vel in aliquo alio: atqui mutatio non est facta in loco, nec in ipsa entitate mobilis, quæ eadem omnino est ac ante: ergo in ipsa entitate motus, quæ fit cùm priùs non esset.

Euasio.

Dices, fieri mutationem in mobili, quatenus connotat locum, quem priùs non connotabat.

Sed contrà. Implicat vt mobile connotet locum, quem priùs non connotabat, nisi vel in ipso, vel in aliquo alio factum sit aliquid, quod non erat ante: sed per te mobile nunc connotat locum, quem ante non connotabat: ergo vel in ipso, vel in aliquo alio debet esse factum aliquid, quod non erat ante.

Secunda ratio.

Secundò illa distinguuntur realiter, quæ possunt separari: sed potest motus separari à mobili, quia dum mobile quiescit, non habet motum: ergo motus distinguitur à mobili.

Euasio.

Dices, responderi facilè posse (sicut dictum est de vbicatione ac duratione) quod motus non separatur à mobili secundùm id quod dicit in recto, sed tantùm secundùm id quod connotat in obliquo.

Sed contrà. Implicat vt exurgat vlla noua relatio, aut denominatio, nisi alicubi fiat aliquid, vel intrinsecum, vel extrinsecum; idest, vel fundamentum, vel terminus, vel aliquid aliud: sed per te res quiescens habet entitatem motus, & non connotationem: ergo implicat vt habeat illam connotationem, quin fiat aliquid, vel intrinsecum, vel extrinsecum ipsi mobili: atqui nihil dici potest fieri præter motum: ergo motus est aliqua entitas noua.

Tertiò. Si motus non esset entitas distincta à mobili, sequeretur quod mobile non aliter se habet, quando mouetur motu circulari, quàm quando mouetur motu recto; quia moueri esset entitas mobilis provt connotat varium & varium spatium: sed in vtroque motu idem reperitur: ergo sunt idem. Tertia ratio.

Dices, vario modo connotari locum in motu circulari, & in motu recto. Euasio.

Contrà. Varius ille modus connotandi est aliquid in mobili, quod non esset si moueretur motu recto: ergo est aliquid distinctum ab entitate mobilis.

Denique omnis potentia realis habet actum realem sibi correspondentem: sed potentia motrix est vera potentia realis: ergo habet actum realem sibi correspondentem. Ille actus realis non est entitas mobilis, sed est entitas motus localis: ergo motus localis est entitas realis distincta realiter à mobili.

Obiicitur primò. Sicut duratio non est aliquid distinctum ab entitate rei durantis, ita nec motus est aliquid distinctum ab entitate mobilis. Probatur, quia vt res coexistat successiuè diuerso tempori, non est opus noua entitate durationis, quæ distinguatur à re durante: ergo nec opus est re distincta ab ipso mobili, vt mobile successiuè coexistat diuerso loco. Prima obiectio.

Resp. negando paritatem, quia dum res durans coexistit diuersis temporibus, fit mutatio in ipsis temporibus; & ita res planè immutata coexistere potest diuersis temporibus, sicut rupes in littore fluminis immota coexistens est diuersis aquis: at verò locus non mutatur, ideoque oportet omninò vt mutetur mobile, alioqui non coexistet diuersis locis.

Obiicitur secundò. Vt aliquis intelligatur moueri localiter, sufficit quod entitas mobilis connotet diuersas partes spatij, & variam distantiam: sed mobile per suam entitatem distat, & præsens est spatio: ergo motus localis est entitas mobilis. Secunda obiectio.

Resp. distinguendo maiorem. Mobile per suam entitatem distans est, & præsens spatio permanenter, concedo; successiuè, nego. Idest quando quiescit, non eget alia entitate superaddita vt præsens sit loco; quando autem præsens est successiuè, eget alia entitate superaddita, quia non potest noua exurgere denominatio sine noua forma denominante.

Obiicitur tertiò. Non est maior ratio, cur motus sit distinctus à mobili, vt mobile connotet modò vnum, modò aliud spatium, quàm vt vbi sit distinctum, vt per illud locatum connotet tale spatium. Tertia obiectio.

Resp. negando paritatem, quia dum mobile connotat successiuè spatia diuersa, diuerso modo se habet, neque aliud recipit quàm motum: ergo

motus

motus est aliquid distinctum à mobili; at verò dum res est præsens loco permanenter, & illum connotat, cùm ante non connotaret, sufficienter intelligitur aliter se habere per ipsum motum.

Quarta obiectio. Obiicitur quartò. Mobile debet mutari, vt coexistat loco, cui non coexistebat ante: ergo locus debet mutari, & accipere aliquid noui, vt coexistat corpori, cui ante non coexistebat: hoc autem absurdum est: ergo sicut locus sine vlla sui mutatione coexistere de nouo potest corpori, potest etiam sine mutatione ipsum mobile coexistere loco.

Resp. negando paritatem, quia locus non coexistit mobili per actum ipsius loci, sed per actum ipsius mobilis; mobile autem coexistit loco per actum ipsius mobilis, & per potentiam motricem residentem in ipso mobili, vel certè illi ab extrinseco impressam; vnde coexistentia illa debet fieri per mutationem factam in mobili, non autem per mutationem factam in ipso loco.

SECTIO II.

Quidditas propria motus localis.

DEfinitur motus localis ab Aristotele, *Actus eius quod fertur provt fertur*, seu motus secundùm vbi. Videndum igitur est primò, an, & quomodo successio sit illi essentialis; deinde quænam sint diuisiones motus localis.

§. I.

Vtrum motus localis esse possit instantaneus, an verò essentialiter sit successiuus.

ALiis verbis proponi solet, an quolibet motu veloci velocior possit dari: qua de re disputat Philosophus *6. Physic. textu 15.* si enim nullus est motus, qui non sit successiuus, certum est quod quolibet motu veloci dari potest velocior.

Conclusio negatiua. Dico primò, nullum esse possibilem etiam diuinitùs motum localem instantaneum, sed illum essentialiter esse successiuum. Ita docent Suarez, & Vasquez, eosque sequuti plurimi Doctores.

Explicatio. Dixi motum propriè dictum, idest, qui fit cum transitu per medium: asserui v. g. Petrum ne diuinitùs quidem posse in instanti Lugduno ire Parisios, transeundo per totum medium interiectum, quod sic à me ponitur. Primò vt excludam proprium motum, quo Angelus potest non deserendo spatium in quo est, occupare nouum spatium mutato modo extensionis. Secundò vt excludam motum Angeli, quo potest, iuxta communem sententiam, deserere locum totum, in quo est, & locum occupare proximum. Tertiò, vt excludam adductionem, quæ non est nisi productio noui vbi, siue prior deseratur locus, siue non deseratur; si enim illa esset possibilis, fieri sine dubio posset in instanti.

Prima probatio. Ratio igitur primò est, quia implicat aliquid adæquari eodem instanti spatio maiori se: sed in motu mobile ponitur in spatio maiori se: ergo implicat dari motum localem in aliquo instanti.

Ruasio. Respondent aduersarij, posse aliquid fluenter adæquari spatio maiori se, non posse adæquari permanenter.

Sed contrà. Implicat vt aliquid simul, & semel adæquetur alicui spatio, & tamen adæquetur fluenter: sed quod adæquatur in instanti, adæquatur simul: ergo quod adæquatur in instanti, non adæquatur fluenter. Probatur maior. Id quod simul adæquatur alteri, habet simul præsentiam cum toto altero: sed implicat vt aliquid simul etiam fluenter habeat præsentiam cum toto altero maiori se: ergo etiam fluenter non potest adæquari simul maiori se. Probatur minor. Implicat aliquid esse alteri æquale, & non æquale: sed quod habet præsentiam cum toto altero, est æquale illi, & tamen non est æquale, quia supponitur minus: ergo implicat vt aliquid simul habeat præsentiam cum aliquo toto maiori se. Deinde ostendo implicare vt aliquid in instanti adæquetur spatio maiori se. Adæquari spatio in instanti, est simul adæquari toti spatio; adæquari fluenter, est priùs adæquari vni parti spatij, deinde verò adæquari alteri parti: sed adæquari simul, & non adæquari simul, sunt contradictoria: ergo adæquari in instanti, & adæquari fluenter, sunt dictoria.

Secunda probatio. Secundò. Implicat vt sine replicatione aliquid simul plura loca occupet: sed mobile quod moueretur in instanti, occuparet simul plura loca: ergo implicat vt aliquid moueatur in instanti. Probatur minor. Illud est simul in pluribus locis, de quo dicere licet eodem temporis instanti, *est in termino à quo, in medio, & in termino ad quem*: sed de eo quod moueretur in instanti, liceret dicere in eodem temporis instanti, quod esset in termino à quo, in medio, & in termino ad quem; quod probo, quia si non est simul in medio, & in termino ad quem: ergo priùs est in medio, quàm in termino ad quem: ergo ille motus est successiuus, in quo est prius, & posterius. Confirmatur, quia de homine qui moueretur in instanti, liceret dicere, *est in termino ad quem, & non est in termino ad quem.* Est, quia supponitur; & non est, quia quando licet dicere, *Petrus est in medio*; licet dicere, *non est in termino ad quem*: sed eo instanti licet dicere, *Petrus est in medio*: ergo licet dicere, *Petrus non est in termino ad quem.* Imò sic posset Româ ire Parisios, & redire Romam eodem instanti; quod absurdum est, quia reliquisset Romam, & non reliquisset: reliquisset, quia iuisset Parisios; non reliquisset, quia eodem instanti dicere liceret, *est Romæ, non ergo reliquit Romam.*

Confirmatio.

Prima obiectio. Obiicitur primò. Virtus motrix infinita, qualis est diuina, potest mouere velociùs, quàm quælibet virtus finita: sed si non possit mouere in instanti, non poterit velociùs mouere, quàm quælibet virtus motrix finita: ergo virtus motrix infinita potest mouere in instanti. Probatur minor. Si motus non fiat in instanti, motus non habebit velocitatem nisi finitam: sed velocitas finita potest produci à virtute motiua finita: ergo si motus non fiat in instanti, virtus motrix infinita non poterit velociùs mouere, quàm quælibet virtus finita.

Resp. virtutem motricem infinitam in eo differre à virtute motrice finita, quod dato quolibet motu veloci virtus infinita facere potest motum velociorem, quod non potest virtus finita, quæ ad certum tantùm motum est determinata; vnde ad argumentum negatur prima minor. Ad probationem distinguitur minor. Velocitas finita potest produci à virtute motiua finita, itavt semper mouere possit velociùs, & velociùs, nego; ita vt non possit mouere semper velociùs, & velociùs, concedo.

Instantia. Instabis. Sumantur omnes virtutes motiuæ finitæ possibiles; nulla est producibilis velocitas finita in motu, quæ non possit esse ab aliqua, vel saltem ab omnibus illis virtutibus motiuis finitis: sed Deus non potest producere velocitatem nisi finitam: ergo Deus non potest mouere velociùs

lociùs quàm omnes virtutes motiuæ creatæ simul sumptæ.

Resp. distinguendo minorem : sed Deus non potest producere velocitatem nisi finitam, maiorem semper & maiorem, concedo; velocitatem finitam tantùm, & non maiorem, nego; nam omnes virtutes finitæ simul sumptæ hoc habent, quod singulæ possint producere hanc, & non maiorem velocitatem.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò. Potest Angelus, ex communi sententia, deserere in instanti totum locum, in quo est, & transferre se ad locum proximum : ergo saltem diuinitùs transire potest ad remotum, quia hic motus Angeli est verè fluxus.

Resp. concesso antecedente, negando consequentiam, quia per illum motum Angelus non adæquatur spatio maiori se; per motum autem ad locum remotum mobile adæquatur spatio maiori se, idcò in instanti non potest fieri motus ad locum remotum, tametsi Angelus, qui est indiuisibilis, possit in instanti transire ad locum proximum, sicut dictum est in tractatu de Angelis.

SECTIO II.

Quænam sint diuisiones motus loalis.

Prima diuisio motus. Dico secundò, rectè diuidi motum localem, primò in eum, qui fit *à principio intrinseco*, & eum qui *ab extrinseco principio* procedit. Ille dicitur esse à principio intrinseco, cuius principium est in ipso mobili; talis est motus animalium, & motus grauium ac leuium. Motus ab extrinseco est ille, cuius principium actuum non est in eo quod fertur, sed in alio. Diuiditur à Philosopho hic motus 7. *Physic. textu* 10. in tractionem, vectionem, pulsionem, & vertiginem.

Secunda diuisio. Secundò diuiditur motus localis *in naturalem*, & *violentum*. Naturalis est ille, cuius in se principium aliquo modo habet mobile, & ad quem naturalem habet inclinationem. Violentus, qui est ab extrinseco principio, nullam vim conferente passo, idest passo nullam habente ad illum inclinationem, sed reluctante. De vtroque hoc motu dictum est secunda disputatione, diceturque in morali accuratiùs.

Tertia diuisio. Tertiò diuiditur in motum *simplicem*, & *mixtum*. Simplex dicitur, qui non constat ex motibus diuersis, vel genere, vt ex recto & circulari; vel specie diuersis, vt ex recto, & recto; huiusmodi est motus omnium corporum simplicium. Motus mixtus est qui componitur ex motibus, vel diuersorum generum, vt ex recto & circulari; vel diuersarum specierum, vt ex ascensu & descensu. De hoc vtroque dicam sequenti tractatu, cùm agam de motu elementorum.

Quarta diuisio. Quartò diuiditur motus simplex in *rectum*, & *circularem*. Rectus est, qui fit à medio ad medium, idest à centro ad circunferentiam. Motus circularis, qui fit circa medium, idest circa centrum.

In his igitur diuisionibus motus localis continetur motus qui fit per impulsum, est enim species motus violenti; & motus reflexus, qui est species aliqua motus recti. De hoc vtroque motu propriùs hîc videtur esse dicendi locus; de reliquis alibi disputo.

SECTIO III.

De motu locali proiectorum.

Sententia Scaligeri. TRiplici tantùm modo explicari potest, quomodo proiecta moueantur. Primus est Scaligeri *exercit.* 28. *num.* 1. quem audio nonnullis placuisse recentioribus, quòd proiiciens solam imprimat motionem corpori proiecto; eam enim motionem durare per aliquod tempus. Secundus explicandi modus est Aristotelis 4. *Physic. textu* 68. 8. *Physic. textu* 82. 2. *cœli, textu* 28. *libro de somniis & diuinatione per somnia, sect.* 11. 1. *Problematum, problem.* 6. & *in mechanicis, quæst.* 33. quem sequuntur S. Thomas ad ea loca Aristotelis, Fracastorius *cap.* 4. *de sympathia*, Pererius *lib.* 14. *Physiologiæ, cap.* 4. Dandinus *lib.* 2. *de anima, digressione* 40. Volunt enim motum proiectorum fieri sine vlla virtute impressa corpori proiecto, sed à solo medio, ita vt proiiciens moueat partem aëris sibi proximam, hæc rursus aliam mouet, & sic consequenter. Prima ergo pars aëris, quæ ab ipso proiicente percutitur, primò impellit lapidem, quem deinde impellit altera pars aëris mota per illam priorem. Denique tertius modus explicandi communissimus, vult motum proiectorum fieri à mouente, media vi aliqua impressa ipsis proiectis; quem vocant impulsum, seu impetum impressum : sed eum tamen difficultates oppugnant non leues; primò contra eius quidditatem, secundò contra eius productionem, tertiò contra eius desitionem.

Sententia Aristotelis.

§. I.

Existentia qualitatis impressæ proiectis.

Conclusio tripartita. DIcendum verò est, proiecta sic moueri à proiiciente, vt neque ab eo accipiant solam motionem, neque solùm ab aëre commoto deferantur; sed qualitatem recipiant, qua impellantur, & moueantur, donec desinat motus. Ita docent S. Thomas iam senior 1. 2. *quæst.* 35. *art.* 4. & *quæst.* 3. *de potentia, art.* 3. *ad tertium.* Scotus 8. *Physic. q.* 3. Sotus *ibidem, quæst.* 3. & alij omnes communiùs.

Dixi, motum proiectorum causari per impetum impressum; non enim vllo modo placet doctrina quorundam recentiorum, qui negant motum nullum localem immediatè causari ab ipsa virtute motrice, sed ab ipsa immediatè semper causari impetum, à quo deinde causetur motus. Non placet (inquam) quia vbi anima corpus mouet, non videò vllam necessitatem impetus. Cur enim grauitas lapidis non producet ipsum motum immediatè, æquè ac impetum. In solis igitur proiectis admitto impetum.

Proiiciens non solùm imprimit motum. Primò enim contra Scaligerum, quòd proiiciens non solùm imprimat motionem corpori quod proiicit, probatur euidenter, quia motus non est ens permanens, sed successiuum, cuius vna pars perit aduenientе alterâ : sed si proiiciens lapidem imprimeret solùm motum corpori proiecto, motus esset ens permanens; vel enim proiiciens imprimeret ab initio totum motum, & sic motus esset permanens, haberetque partes totas simul; vel ab initio imprimeret vnam tantùm partem motus in spatio proximo, & sic posteriores partes motus non haberent causam, quia proiiciens non operatur in spatio distanti : ergo manifestum est, quòd proiiciens non mouet proiecta per impressionem solius motus.

Secundò,

Non mouet aer commotus.

Secundò, quod motus proiectorum non causetur per medium commotum à proiiciente, probatur, quia vehemens ventus non loco mouet paruum lapillum; sed si quis proiiciat lapidem aliquem grandiorem aduersùs vehementissimum ventum, lapis mouetur, licèt medium moueatur in partem oppositam: ergo manifestum est, quod aër commotus non mouet proiecta. Et sanè nemo negare audeat, globos tormentarios tanti ponderis, ad tantam distantiam, tam recta via, ad tam certum scopum moueri tanta vi, etiam flante in aduersum vento.

Deinde quæro, cur trochus tamdiu torqueatur in gyrum, cur chorda benè tensa tandiu tremit, si aër commotus illam mouet, cur acutiora, vt sagitta, faciliùs moueantur, cùm tamen minùs moueant ipsum medium; cur necessarium est tangi id quod expellitur; videtur enim sufficere, vt aër moueatur vehementiùs? Cur pluma proiecta, nec tam procul, nec tam celeriter mouetur vt lapis? quia tantundem aëris motum erit, & tamen minùs celeriter mouebitur. Denique quando pila incurrit in reticulum, resilit, & non potest dici, quod aër commotus referat pilam, quia ille sine dubio transit per foramina reticuli.

Fit per impulsum.

Tertiò denique, quòd motus proiectorum causetur à proiiciente per impressionem qualitatis, sequitur ex dictis; si enim proiiciens non causat solum motum, & si aër commotus non defert proiecta, sequitur vt proiecta moueantur recipiendo impetum impressum, qui sit vera qualitas; nihil enim aliud est excogitabile quod possit immediatè causare hunc motum, nisi vel proiiciens, vel medium, vel qualitas impressa. Deinde probatur, quia magnes quando trahit ferrum, non mouet medium, neque producit immediatè motum: ergo producit impetum. Remora dum sistit nauim, non potest imprimere aliquid præter impetum. Idem dico de Angelo dum alium detinet Angelum, vel aliquod corpus in medio aëre. Virtus ergo motrix, quando est præsens mobili dum est motus, immediatè producit motum; quando non est præsens, producit impetum. Ex quo colliges, parum tutas esse multorum experimentorum solutiones de motu proiectorum, & de motu leuium & grauium, quas docti quidam recentiores ex eo solùm principio deducunt, quod mouens non producat immediatè motum, sed impetum.

§. II.

Quidditas huius impetus impressi.

Difficultas trimembris.

OBiicitur primò. Omne accidens est connaturale alicui subiecto, licèt violentum sit alteri; v.g. calor violentus est aquæ, sed igni naturalis: hic impulsus nulli corpori esset naturalis: ergo est fictitius. Maior est certa, quia omne accidens ex sua natura respicit essentialiter aliquod subiectum: ergo est connaturale alicui subiecto. Minor ergo probatur. Quando lapis deorsum magno impetu proiicitur, ille motus est præternaturalis, vt patet, quia causat in illo motu maiorem velocitatem, quàm exigat grauitas lapidis; si autem lapis proiiciatur sursum, erit violentus: ergo ille impetus nulli corpori erit naturalis.

Secundò. Si motus proiectorum fieret à qualitate inhærente, ille motus esset connaturalis corpori proiecto, actio enim, quæ fit per principium internum, dicitur fieri connaturaliter: vapor v.g. dicitur naturaliter ascendere sursum, & actus etiam supernaturales, qui eliciuntur per habitum, eliciuntur connaturaliter: ergo si lapis moueatur sursum per qualitatem internam, ille motus erit naturalis.

Tertiò. Hæc qualitas vel est eiusdem speciei cum virtute motiua naturali, v. g. virtus lapidem sursum mouens eiusdem speciei est cum leuitate ignis; vel est diuersæ speciei. Non est eiusdem speciei, alioqui sequeretur lapidem fieri leuem, quando sursum proiicitur, deberetque corrumpi, saltem ex parte, illius grauitas, accedente illa vera leuitate. Nec est diuersæ speciei, quia mouet ad eundem locum.

Solutio primi argumenti.

Ad primum respondeo, impulsum illum per se loquendo nulli subiecto esse connaturalem, sed vt sic esse violentum omni subiecto, cui imprimitur; quia licèt omne accidens respiciat essentialiter & naturaliter subiectum, non respicit tamen subiectum in quo recipiatur. Vnde distinguo hanc propositionem; omne accidens respicit naturaliter subiectum, in quo recipiatur vel connaturaliter, vel violenter, concedo; in quo recipiatur connaturaliter, nego.

Solutio secundi.

Ad secundum respondeo, motum naturalem non esse illum qui procedit à principio intrinseco vim imprimente, sed illum, qui est à principio naturali; nam aqua calefacta non calefacit connaturaliter, neque vapor connaturaliter ascendit. Actus supernaturales, qui fiunt ab habitu, fiunt connaturaliter, quia non fiunt à principio intrinseco violenter impresso. Violentum igitur est illud, quod est à principio extrinseco, vel remotè imprimente qualitatem violentam, vel proximè imprimente motum violentum.

Solutio tertij.

Ad tertium respondeo, impetum esse qualitatem secundæ speciei, cùm sit productiua motus; specie distinctam à grauitate & leuitate; vnam specie infima. Probatur specie distingui à grauitate & leuitate, quia grauitas & leuitas qualitates sunt naturales, per se ordinatæ ad determinatum locum: impulsus est qualitas violenta, quæ ad nullum determinatum locum est per se ordinata, sed mouet indifferenter sursum aut deorsum. Probatur illam qualitatem esse vnam specie infima, ideft impetum, quo aliquid mouetur sursum, eiusdem esse speciei cum eo quo aliquid mouetur deorsum, vel sinistrorsum; quia scilicet omnes impetus conueniunt in hac vna specie atoma, quod sint virtutes impressæ à proiiciente ad diuersos motus ordinatæ, quia licèt impetus tendant ad diuersos motus locales, non tamen illos respiciunt vt diuersos, sed illos duntaxat respiciunt sub communi ratione motus localis, cum indifferentia vt determinentur ab agente in hunc, aut in illum locum; quare quod hic impetus ferat lapidem sursum, prouenit à proiiciente, qui determinat impetum ad talem locum; alioqui impetus quando fert sursum, esset leuitas; quando fert deorsum, esset grauitas; sicque cùm grauitas & leuitas se mutuò destruant, lapis amitteret suam grauitatem, quando mouetur sursum.

Quæsitum.

Quæri potest, vtrùm impetus causa sit principalis ipsius motus, an verò causa solùm instrumentalis. Videtur, quod causa sit principalis, quia est nobilior motu: videtur esse instrumentalis, quia non mouet nisi vt virtus proiicientis.

Resp. impetum magis propriè vocari posse causam instrumentalem, etiamsi nobilior sit quàm motus. Proprius enim causæ instrumentalis character est agere vt virtutem vicariam alterius; impetus autem mouet vt virtus ipsius proiicientis.

§. III.

§. III.

Productio, & desitio huius impetus.

Prima difficultas. OBiicitur secundò. Causa illius impulsus non potest esse alia præter motum: sed motus localis nihil producit intrinsecum mobili: ergo non datur talis impulsus.

Secunda difficultas. Secundò. Vel produceretur eodem instanti in omnibus partibus lapidis, vel priùs in vna parte, deinde in alia. Non primum, quia proiiciens agit per motum, qui non est in instanti. Non secundum, quia totum corpus æquè primò mouetur: ergo debet in omnibus partibus habere hanc qualitatem. B

Tertia difficultas. Tertiò. Si daretur huiusmodi qualitas, illa non deberet vnquam desinere; vel enim desinet per introductionem contrarij, quod sanè nullum potest excogitari; vel ex defectu causæ creatæ conseruantis; illam autem non exigit, quia durat aliquandiu sine illa; vel ex defectu diuini concursus: at quandiu nullum adest contrarium, Deus conseruat qualitatem, alioqui similiter diceretur, quod anima, licèt spiritualis, non esset tamen immortalis, quia desineret ex eo quod non exigeret ampliùs à Deo conseruari, sicut dicis desinere impetum.

Solutio primæ. Ad primum respondeo causam effectiuam huius impetus non esse motum localem. Primò enim impetus sic producitur per vim attractiuam, vt non interueniat motus vllus; vt quando magnes attrahit ferrum. Verum quidem est, quod ab agente corporeo nunquam ferè producitur impulsus sine motu ipsius proiicientis; sed non est tamen etiam motus causa productiua impetus, sed est solùm conditio sine qua proiiciens non illum produceret. C

Solutio secundæ. Ad secundum respondeo, impulsum hunc, quoties producitur cum motu locali, produci successiuè, sicut motus ipse successiuè producitur. Quoties autem sine motu producitur impetus, in instanti produci potest; semper autem, siue successiuè producatur, siue in instanti producatur, recipitur in omnibus partibus ipsius proiecti. Cùm lapis v. g. proiicitur, impetus in singulis eius partibus eodem tempore producitur, sicut quoties lapis mouetur, motum eodem tempore recipiunt omnes illius partes. Sicut autem motus in nulla parte lapidis producitur in instanti, sed in eodem tempore diuisibili occupat omnes partes mobilis, ita vt non priùs sit in vna, quàm in altera; similiter impetus non producitur in instanti, sed eodem tempore, quo producitur in vna parte lapidis, producitur in omnibus. D

Quæsitum. Quæres, an quando aliquis rupem aliquam maximam conatur toto conniſu mouere, neque tamen vllo modo mouet; vtrùm (inquam) producat impetum in aliqua eius parte sibi proximiore.

Resp. cum Vasque 1.2. *disp.* 81. probabilius esse, quod tunc in aliqua parte rupis producitur impulsus, qui tamen exire non potest in actum secundum, propter alias partes connexas, quarum resistentiam proiiciens vincere non potuit. Ratio est, quia cùm proiiciens habeat virtutem, quæ producere potest illum impetum, & partes illæ viciniores aptæ sint, ac capaces illius recipiendi, necessariò producitur, quia posita causa necessaria, non potest non produci effectus, si ei applicetur subiectum capax ad eum recipiendum. E

Desitio impulsus. Ad tertium respondeo, istum impulsum non semper durare, sed desinere per subtractionem A concursus diuini conseruantis. Deum autem ideò subtrahere concursum, quia impetus talis est naturæ, vt paulatim languescat, & citiùs, vel tardiùs desinat, quò magis vel minùs intensus est; quia postquam durauit aliquo tempore, non exigit ampliùs conseruari à Deo, quia scilicet cùm subiecto sit violentus, & ad hoc institutus vt deferat proiectum ad certam vsque distantiam, quando illud detulit, postulat naturæ ordo, vt illum Deus non ampliùs conseruet. Huiusmodi etiam sunt habitus, & sonus, vt suis dictum est locis. Idem etiam contingeret in aëre purissimo, quem ignis calefaceret supra naturalem exigentiam; posteà enim si subtraheretur ignis, reduceretur aër ad statum connaturalem; calor autem ille superadditus non posset perire, nisi ex defectu conseruationis diuinæ; quia suppono nullum ibi adesse corpus, quod introducere possit frigus.

SECTIO IV.

De motu reflexo.

Quid sit motus reflexus. CErtum est primò, motum directum eum esse qui fit per lineam rectam ad terminum ad quem distantem à mouente, vt cùm quis ad decem passus proiicit lapidem; motum reflexum eum, qui ab illo termino distante resilit ad ipsum mouens, vt quando pila resilit à pariete ad ipsum mouens.

Quot modis fiat. Certum est secundò, quod quatuor modis contingere potest reflexio. Primò quando motus rectus est violentus, reflexus verò est naturalis; vt quando lapis sursum mouetur per impetum impressum, & cessante impetu naturaliter regreditur ad suum locum. Secundò, quando talis motus reflexus non est quidem violentus, sed est præternaturalis, vt quando paruus lapis sursum proiectus occurrit magno corpori cadenti, & multò maiore vi retrocedere cogitur, quàm vi sua naturali caderet. Tertiò, quando aliquod corpus in suum locum naturalem peruenit, occurritque illi corpus durum, quo fit vt resiliat, vt pila si cadat in terram, resilit à terra. Quartò, quando aliquod corpus proiectum incurrit in aliud corpus durum, & ab eo immoto manente resilit, vt cùm pila proiicitur in parietem, & ab eo resilit.

De hoc itaque omni motu reflexo duo quæri possunt. Primò, quænam sit illius causa: Secundò, an detur semper aliqua quies in puncto reflexionis.

Causa motus reflexi. Dico primò, quando motus rectus est violentus, motus autem reflexus est naturalis, tunc causam motus reflexi esse vim motricem corporis resilientis; quando lapis v. g. sursum proiectus, decidit in terram, causa huius motus est sine dubio grauitas lapidis; non enim est impetus, qui detulit sursum.

Quando autem motus reflexus est præternaturalis, eo quòd mobile incurrat in aliquod corpus motum, causa illius motus reflexi esse potest tum impetus priùs productus, tum corpus reflectens, quod moueri dicitur, tum virtus motiua corporis resilientis; v. g. cadenti ex alto trabi, occurrit paruus lapis sursum proiectus, qui cùm trabe velocissimè infra rapitur; causa motus illius potest esse tum impetus à proiiciente impressus, tum grauitas lapidis, tum trabs ipsa decidens.

Secunda conclusio. Dico secundò, quando motus reflexus est violentus, eo quod corpus resiliens occurrat corpori duro immoto manenti, causam illius motus reflexi esse solum proiicientem, non autem corpus reflectens;

reflectens ; v. g. quando pila resilit à pariete, causa motus illius reflexi non est paries, sed qui proiecit pilam.

Ratio est, quia impetus à proiiciente impressus potens erat deferre pilam vlteriùs, nisi à pariete impediretur : sed ille impetus propter parietem non cessat : ergo producit motum suum reflexum, sicut illum produxisset directum ; est enim de se talis impetus indifferens ad motum, vel contra parietem, vel versùs proiicientem.

Deinde verò probatur quod non sit corpus reflectens immotum, quia corpus illud non potest imprimere impetum, nisi per virtutem motiuam: sed potentia motiua non agit nisi medio motu : ergo corpus immotum non potest producere impetum, sed ad summum esse potest conditio ; hinc B enim fit v.g. vt reflexio non fiat si corpus in quod incurritur, sit molle, quod retardat & frangit motum proiecti.

Tertia conclusio. Dico tertiò, quando motus directus est naturalis, reflexus autem est violentus, causam illius esse tum aërem inclusum in corpore reflexo, tum impetum productum à partibus aëris in se redeuntibus ; duritiem pauimenti, & figuram orbicularem esse velut conditiones : non enim reddi alia ratio potest, cur reflectatur pila lanea, non reflectatur lapis ; cur magis reflectatur pila ex altiori decidens loco.

Quæsitum de funependulis. Quæres, à quo moueatur corpus à fune aliquo pendens in aëre ; videmus enim quod illud aliquo tempore mouetur, ac tandem quiescit ; volo enim nullum adesse à quo producatur impetus, grauitas autem mouere non potest sursum, & tamen illius corporis fluctuantis motus est sursum.

Resp. causam harum fluctuationum esse impetum necessariò productum ab eo, qui corpus illud primò librauit ; vel enim lapidem illum fune suspensum ex alto demittit, vel ex infimo attollit, vt libratus pendeat : tunc necessariò, vel demittens, vel attollens impetum producit, qui ad diuersos illos motus vnus potest sufficere.

Quarta conclusio. Dico quartò, esse omninò necesse vt in puncto reflexionis detur aliqua quies, vel instantanea, D vel temporanea : quies instantanea est tantùm discontinuatio motuum : motus directus & reflexus, cùm sint contrarij & heterogenei, non possunt esse continui : datur ergo inter illos quies, saltem instantanea.

Quies verò illa instantanea sine dubio est, quando reflexio fit ex occursu corporis quod mouetur ; quis enim dicat, lapillum qui sursum proiectus occurrit trabi cadenti, quiescere per aliquod tempus, & sic retardare motum trabis decidentis? Quando reflexio fit à corpore immoto manente, vt cùm pila resilit à pariete, vel à pauimento, tunc necesse est vt detur quies temporanea, alioqui daretur necessariò vacuum ; pila enim cùm non sit perfectè sphærica, tangit planum in parte E diuisibili : ergo ne detur vacuum, debet in eius locum succedere aër, quod fieri non potest in instanti : ergo pila non separatur à pariete in instanti.

Denique quando post motum directum violentum sequitur motus reflexus naturalis, v.g. quando lapis sursum proiectus deinde descendit naturaliter, datur quies temporanea in puncto reflexionis ; quia tunc mobile quiescit, quando non potest ascendere, nec descendere : sed quando impetus est æqualis grauitati lapidis, lapis non potest ascendere, nec descendere : ergo necessariò quiescit, & hæc quies durat per aliquod tempus, quia impetus desinit successiuè.

SECTIO V.

De causis motus localis.

CAusa formalis essentia illius est, quam hactenus exposui. Circa materialem dubium esse potest, vtrùm indiuisibile separatum possit moueri. Circa effectiuam Aristotelis doctrina proponi debet de primo Motore. Circa finalem, quomodo motus localis efficere possit calorem.

§. I.

Vtrùm indiuisibile separatum posset moueri.

Arist.6. *Physic. cap.*10.

Conclusio affirmatiua. DIco primò. Si esset possibile indiuisibile separatum, posset per se moueri naturaliter, saltem ab Angelo. Ita docent Scotus *in secundum dist.*2.*quæst.*9. Gregorius *ibidem quæst.*2. *art.*1. Vasquez, Suarez & alij agentes de Angelis. Contrarium sentire videntur S.Thomas 6. *Physic. lect.*22. Sotus *quæst.*4.

Ratio est, quia quidquid determinatam habet entitatem in loco determinato positam, potest loco moueri ; punctum est huiusmodi : ergo punC ctum potest transferri ex vno loco in alium ; quid enim excogitari potest, quamobrem punctum ita esset affixum vni loco, vt non posset in alium transferri. Deinde si punctum esset in ipso continuo, illud posset moueri : ergo etiam separatum moueri posset.

Prima obiectio. Obiicitur primò. Id quod mouetur, debet esse partim in termino à quo, partim in termino ad quem : sed punctum esse non potest partim in termino à quo, partim in termino ad quem : ergo punctum non potest moueri. Minor probatur, quia punctum non habet partes.

Resp. distinguendo illam propositionem : quod mouetur, est partim in termino à quo, partim in termino ad quem ; si enim sensus eius sit, quod secundum vnam sui partem debet esse in termino à quo, & secundùm alteram in termino ad quem, falsa est propositio ; si autem sensus sit, mobile, dum mouetur, debere accedere ad terminum ad quem, & recedere à termino à quo, vera est propositio : sed quod caret partibus potest eo modo esse partim in termino à quo, partim in termino ad quem.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò. Accidens diuisibile subiectari non potest in subiecto indiuisibili : sed motus est accidens diuisibile : ergo motus non potest subiectari in puncto indiuisibili.

Resp. duplicem esse diuisibilitatem motus, alia est subiectiua, alia est successiua. Prima est, qua motus extenditur ad extensionem subiecti, quod mouetur ; ita vt vna pars motus sit in vna parte subiecti, & alia in alia. Verum est, quod accidens eo modo diuisibile recipi non potest in subiecto indiuisibili. Diuisibilitas successiua est, quâ vna pars motus acquiritur post aliam, eo ipso quod mobile priùs vnam occupat partem quàm aliam. Potest accidens eo modo diuisibile subiectari in re indiuisibili, nihil enim repugnat indiuisibile subiectari in re indiuisibili.

§. II.

Aristotelis doctrina de primo motore.

8. *Physic.*

Triplex suppositio.

DIco secundò, Philosophum 8. *Physicorum*, vt indaget doctrinam de primo motore, tria præmittere. Primò vtrum mundus & motus principium habuerint; probatque vtrumque sine initio fuisse, *vsque ad textum* 21. Secundò supponit omne quod mouetur, ab alio moueri, *ad textum* 34. Tertiò supponit quod in motibus deueniendum est ad vnum primum, quod ab alio non moueatur; non enim admittendum esse processum infinitum in mouentibus, *ad textum* 40. Vnde infert dari necessariò primum aliquem motorem, à quo motus omnes oriantur; idest Deum.

Quinque propositiones de Deo.

Statuitque primò illum necessariò esse immobilem, alioqui mouendo fatigaretur: secundò illum esse vnicum ex vnitate motus: tertiò illum esse perpetuum ex perpetuitate motus: quartò illum esse incorporeum, alioqui mouendo fatigaretur: quintò illum esse infinitæ virtutis, alioqui non moueret æterno tempore.

Hæc est Aristotelis doctrina, in qua verè quidem ille de Deo est ratiocinatus, sed ex rationibus non veris, quia non illuxerat illi lumen de lumine Christus Iesus, qui de Deo vera docuit, & mira fecit, cùm esset Deus.

§. III.

An motus localis producat calorem.

Conclusio affirmans.

DIco tertiò, motum localem esse reuerà productiuum caloris in omni corpore apto susscipere calorem; frigus autem per motum localem non posse produci, nisi per accidens. Videndi sunt de hac productione caloris per motum localem Cardanus *lib. 2. subtilitatis*, Scaliger *exercit. 16.* Interpretes Aristotelis *secundo cœli*, *textu* 42. & *primo meteororum*, *cap. 4.*

Probatio multiplex.

Primò ergo constat experientiâ, sagittas motu aliquando sic incalescere, vt plumbei mucrones colliquescant. Equi ex lapidibus eliciunt scintillas, ex durissimo silice ignis excutitu calybis attritu. A cùm lignum terebrâ perforatur, ambo incalescunt. In magna tempestate ex motu vehementi arborum in syluis factus est aliquando ignis. Similiter in malis & rudentibus nauium nimio motu exhalationes, quæ in illis sunt, igniuntur. Si lapides duo vehementer inuicem confricentur, incalescunt. Ignes subterranei accenduntur propter vehementem motum exhalationis calidæ, quæ non inueniens exitum, motu agitatur, & ita semper calefit, donec fiat ignis, & accendat sulphur.

Neque verò audiri debet Cardanus, qui negat calorem produci per motum localem in corporibus frigidis non habentibus consistentiam; contrarium enim patet eo quod ex remis percutientibus aquam, interdum accenditur exhalatio, B & ex mola etiam circumacta in aqua.

Motus quomodo causa sit frigoris.

Secundò, quòd motus localis nunquam per se producat frigus, sed tantùm per accidens, probatur contra Cardanum, qui vult corpora humida motu frigefieri: docet tamen verè Aristoteles aërem motu calefieri, & igniri. Neque obstat quod aquæ fluuiorum currentes sint frigidissimæ, quia scilicet motu exhalationes calidæ mixtæ aquis dissipantur, & sic frigus naturale aquæ maius est. Similiter venti naturâ suâ calidi, cùm sint calidæ exhalationes, motu frigidi euadunt, propter aërem frigidum, qui cum illis miscetur. Imò sæpè aliàs per accidens in animalibus per motum efficitur frigus propter dissipationem spirituum. Et in illis feruentibus quando aqua versatur & afflatur, minuitur calor per accidens quia per motum exhalantur vapores calidiores, & aër frigidus subintrat. Qui stat in sole magis calescit quàm qui mouetur, non propter quietem, sed quia sol agit vehementiùs in corpus, quod quiescit. C

Difficultas esse aliqua potest de causa illius caloris, quem producit motus, sed verior resolutio est, causam principalem illius caloris esse vim motricem; instrumentalem esse motum, qui est imperfectior calore, cùm sit tantùm entitas modalis, calor autem sit vera qualitas.

Supererant de motu locali alia non pauca, quæ in sequentibus tractatibus dici poterunt commodiùs, vt nuper monui.

TRACTATVS SECVNDVS.

De corpore simplici.

Ad quatuor Aristotelis libros de cœlo.

Corporum simplicium elogia.

CONSIDERAVI hactenus corpus naturale secundùm se, dum eius principia, causas, & proprietates communissimas exposui; nunc ingerit se mihi statim primò species corporum & reliquorum omnium locupletissimum seminarium; corpus videlicet simplex, rudimentum, & tyrocinium maiora meditantis naturæ, fodina locuples mixtorum omnium, & rerum intereuntium immortale remedium. Habet Physica in eius consideratione quod stupeat, *quia officina illa & communis miraculorum Dei* (ait Theodoretus lib. 4. de Græcorum affectionibus) *habet quod amet*; *quia*, teste Nazianzeno orat. de Theologia, *ipsius incredibilis*